ALMANAH flacăra 1982

DIN AN ÎN AN

Din an în an sosesc la noi,
La geam cu Moş Ajun,
E ger cumplit şi drumu-i greu
Dar-e obicei străbun

E sărbătoare şi e joc
În casa ta acum
Mai sînt bordeie fără foc
Dar vine-un an mai bun

E veselie şi e cînt
În casa ta acum,
Dar nu uita cînd eşti voios
Române să fii bun

Veniţi, veniţi de sărbători,
Veniţi, veniţi cîntînd,
Să fie rodnic Anul Nou
Şi pace pe pămînt

Să fie pruncii sănătoşi
Să crească năzdrăvani,
Voi oameni buni şi trecători,
Mulţi ani, mulţi ani, mulţi ani!

(Colind de
Ciprian Porumbescu)

FLORILE DALBE

Sculaţi voi români plugari
Florile dalbe
Vrednici şi buni gospodari
Florile dalbe
Că vă vin colindători
Florile dalbe
Noaptea pe la cîntători
Florile dalbe
Noi vă zicem să trăiţi
Florile dalbe
Întru mulţi ani fericiţi
Florile dalbe

(Colind din Maramureş)

PATRIA, CABINETUL DE LUCRU AL PREȘEDINTELUI

Puține imagini reliefează mai clar, mai puternic, mai decisiv în ochii noștri și în ochii celor ce ne privesc ce înseamnă Partidul Comunist Român, ce înseamnă România socialistă, democrația noastră, unitatea moral-politică a unui popor devenit o singură ființă cu munca și cu creația sa, ca imaginile — atît de familiare, atît de scumpe inimilor, de profund integrate existenței acestei țări și conștiinței ei — ale marelui dialog pe care secretarul general al partidului, președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, îl poartă cu națiunea, cu masele largi, cu oamenii muncii din întreprinderi, de pe ogoare, din instituții.

Noi, românii, am avut mulți și străluciți bărbați a căror viață și a căror operă au însemnat identificarea cu o realitate inconfundabilă, țara, care au socotit, asemenea Kogălniceanului, că actele de interes național sînt o lucrare a timpului, o lucrare a oamenilor, că nimeni, nici o persoană sau grup de persoane nu și le pot apropria fabricînd un monopol sau altul asupra lor. Dar clipele de dialog, de apropiere, de consens național, de coincidență de idealuri și de idei între masele populare și cei de la cîrma destinelor lor, promulgatorii acelor acte, au fost, deși semnificative, extrem de rare.

Cei ce-am fost martori în acești ultimi 15 ani — și toți, un întreg popor, am fost martori ! — la marele dialog cu țara al tovarășului Nicolae Ceaușescu, purtat de la tribuna înaltelor foruri ale partidului, ale democrației noastre socialiste sau în vizitele de lucru desfășurate în județe, fabrici, pe șantiere, la sate, în instituții ale culturii, învățămîntului, științei, tehnicii, artei, în organisme ale vieții politice, sociale, economice sau obștești, nu vom mai uita niciodată capacitatea de transformare, de impulsionare dinamică, de stimulare și elevare, de largă deschidere spre noi orizonturi pe care astfel de momente o au în viața, munca și creația unui întreg popor.

Citim în aceste dialoguri, care pentru oamenii României sînt fierbinți sărbători ale inimilor și mari sărbători ale ideii, cîteva din calitățile omului care-l poartă. Este uriașa sa putere de muncă, uriașa sa neoboseală, uriașa sa energie, ce se transmit tuturor, transformîndu-i prezența, oricînd și oriunde, într-un generator de neoboseală, de energie, care s-a ridicat în acești ani la prestigiul unui simbol. Este profunda sa cunoaștere a realităților românești, incredibila lor cuprindere, în întregime, în complexitatea lor, ca și în fibra cea mai intimă, nimic din ceea ce e al acestei țări nefiindu-i străin, țara întreagă fiind, cum s-a spus, cabinetul său de lucru...

Rîndurile de mai sus le-am desprins chiar dintr-un articol apărut în „Flacăra“ în 1981, ele exprimînd în modul cel mai pregnant

PATRIA,
CABINETUL DE LUCRU AL PREȘEDINTELUI

această definitorie trăsătură a vieții noastre politice, care și-a găsit oglindirea în rubrica **Patria, cabinetul de lucru al președintelui.**

Ne propunem, în cele ce urmează, răsfoind filele revistei, file de istorie vie, să evocăm cîteva momente mai importante, pe firul primului an al noului cincinal.

*

La început de an și de cincinal, în această nouă etapă de dezvoltare multilaterală și armonioasă a societății românești, tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, a vizitat unități economice și de cercetare științifică din municipiul Timișoara, veche și puternică vatră de fapte și cuget românesc. Fiecare moment timișorean al vizitei de lucru a președintelui României a avut ca dominantă esențială atît împlinirile de pînă acum — realizările calitative respective, confirmînd pe deplin fala bănățenilor, ca să amintim numai de fabricarea în premieră națională a utilajelor miniere de mare complexitate necesare uriașului efort energetic al țării — cît și necesitatea parcurgerii actualului cincinal sub temeinica deviză a calității și eficienței.

La adunarea cu activul de partid al județului — moment de vîrf al prezenței tovarășului Nicolae Ceaușescu la Timișoara — președintele României a ținut să sublinieze că odată cu intrarea în noul cincinal întreaga activitate de muncă și gîndire a poporului nostru se grupează în jurul unui deziderat central, comun și determinant în făurirea unei istorii conștiente, în edificarea unei societăți multilateral dezvoltată : *înfăptuirea unei noi calități în toate compartimentele de muncă și gîndire* ale țării.

*

De o deosebită atenție s-au bucurat în cursul vizitelor de lucru ale tovarășului Nicolae Ceaușescu problemele agriculturii. În cadrul vizitelor efectuate în primăvară în județele Giurgiu, Călărași, Ialomița și Mureș, întîlnirea primului bărbat al țării

cu oamenii muncii și specialiștii din agricultură, cu activiști de partid și de stat, a prilejuit un amplu și fructuos dialog de lucru consacrat în principal modului cum se înfăptuiesc sarcinile și obiectivele stabilite pentru modernizarea agriculturii în acest an și pe parcursul întregului cincinal. Schimbul de păreri și, în mod special, îndrumările și recomandările secretarului general al partidului au vizat rezolvarea unor probleme concrete de la fața locului, constituind în același timp, sub raport teoretic și practic, un valoros ghid orientativ pentru toți oamenii muncii din agricultura țării noastre. Prezența continuă a tovarășului Nicolae Ceaușescu în mijlocul agricultorilor reprezintă o mărturie a preocupării constante a conducerii partidului, a secretarului său general, de a ridica pe o nouă treaptă întreaga activitate din agricultură, de a asigura sporirea contribuției acestei importante ramuri la dezvoltarea economiei naționale, la ridicarea nivelului de trai.

În acest context trebuie evidențiată ședința de lucru pe probleme de agricultură desfășurată la începutul anului la Brașov sub președinția tovarășului Nicolae Ceaușescu, care în cuvîntul său s-a referit atît la imperativele de moment ale activității din agricultură, cît și la sarcinile de viitor, de perspectivă : „*Trebuie să punem ordine în buna gospodărire a pămîntului, care constituie mijlocul de bază în agricultură, factorul esențial pentru creșterea producției agricole... să nu mai admitem diminuarea suprafețelor agricole și arabile, să acționăm cu fermitate pentru creșterea acestei suprafețe. Să organizăm lucrările de îmbunătățiri funciare, să asigurăm creșterea productivității, obținerea unor producții mari la hectar. Aceasta este, de fapt, problema esențială de la care trebuie să pornim în acest an*".

Moment de referință în dezvoltarea multilaterală a României și de o importanță capitală pentru destinul agriculturii românești, cel de al II-lea Congres al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănimi, al consiliilor

Dialogul nemijlocit, sincer, deschis, constructiv dintre secretarul general al partidului și colectivele de oameni ai muncii a caracterizat și parcursul anului 1981 toate vizitele de lucru întreprinse de secretarul general al partidului nostru în cele mai diverse compartimente ale economiei naționale. Fotografia noastră vă prezintă un moment desprins din vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu în municipiul Brașov.

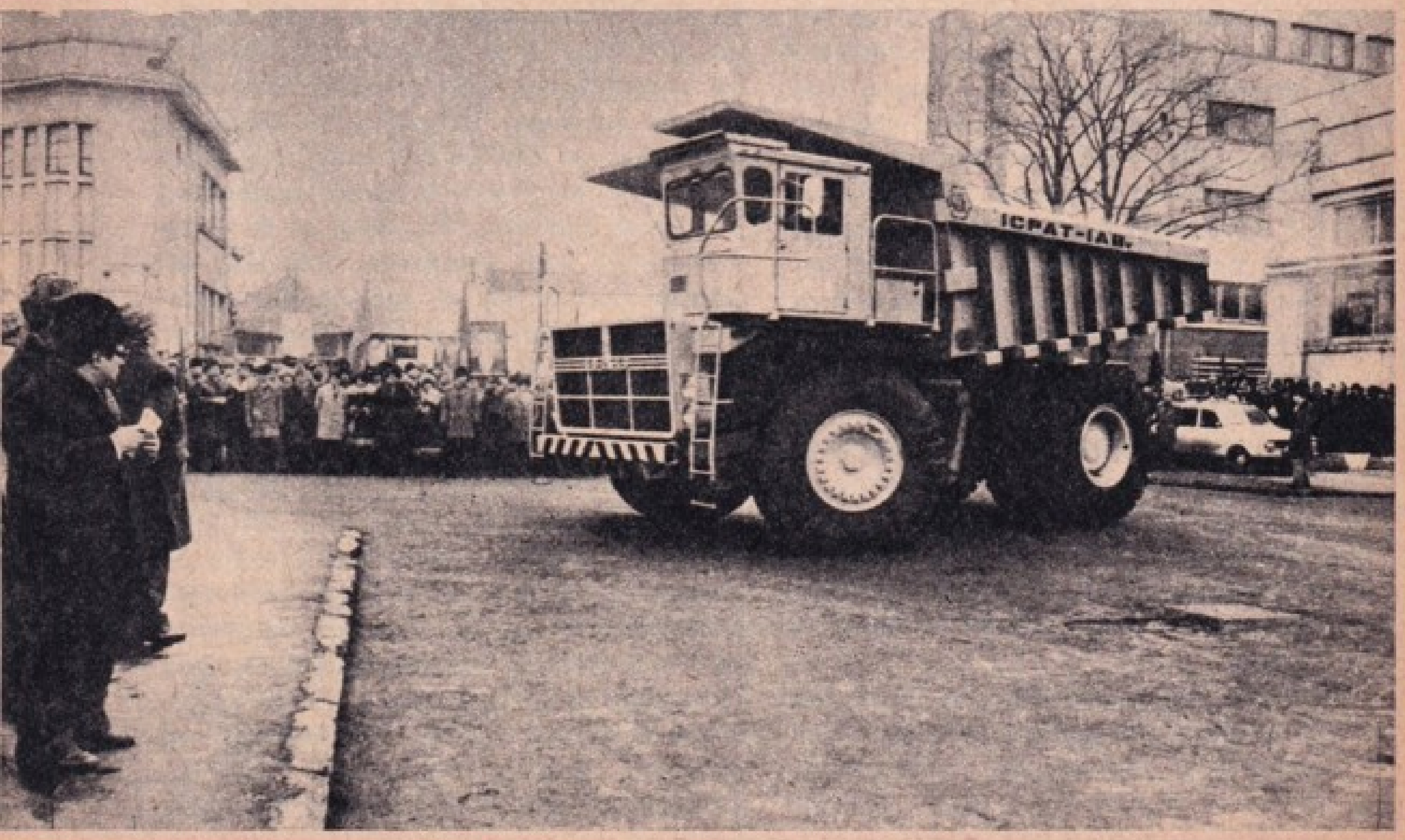

Tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu întîmpinați cu flori și nețărmurită dragoste de doi dintre cei mai tineri cetățeni ai municipiului Timișoara.

oamenilor muncii din industria alimentară, silvicultură și gospodărirea apelor, *Congresul noii revoluții agrare*, după cum pe drept cuvînt a fost numit — s-a constituit într-unul din cele mai importante evenimente politice și social-economice ale anului. Chemat să facă bilanțul rezultatelor obținute în perioada 1977—1980 și să dezbată planul dezvoltării economico-sociale a României și planul dezvoltării agriculturii în actualul cincinal, marele forum democratic al oamenilor muncii din agricultură, sub directa îndrumare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a elaborat, pe baza unei profunde și judicioase analize și a unui realist plan de măsuri, toate premisele pentru înfăptuirea unei revoluții agrare în domeniile producției și productivității, ale nivelului tehnic și ridicării gradului de civilizație a satelor — obiective prioritare înscrise în documentele celui de al XII-lea Congres al partidului.

Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu rostită la Congresul țărănimii s-a înscris ca un document programatic, determinant și hotărîtor în înfăptuirea noii revoluții agrare, în exemplara organizare a muncii și producției în acest vital compartiment al economiei naționale. Și în agricultură ca și în întreaga economie — a precizat secretarul general al partidului — introducerea noului mecanism economic înseamnă, înainte de toate, realizarea și depășirea producției și beneficiilor stabilite, autofinanțarea, echilibrul financiar permanent al tuturor unităților. Va trebui să se acționeze astfel încît veniturile țărănimii, ale tuturor lucrătorilor și specialiștilor agricoli să fie determinate în modul cel mai riguros de producția realizată și de costurile obținute.

*

De la tribuna Congresului, pe ogoare, în contact nemijlocit cu realitățile ! Vizitarea județelor Harghita, Covasna și Vrancea în primăvara anului 1981 a dat posibilitatea examinării felului în care se acționează pentru creșterea producției agricole în toate sectoarele. În același timp, așa cum procedează de fiecare dată cînd se întîlnește cu oamenii muncii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat, la fața locului, valoroase

Convertirea științei agricole în practică zilnică reprezintă unul dintre cele mai actuale și importante obiective ale întregii economii naționale. Noua revoluție agrară se desfășoară în toate zonele patriei prin grija atentă și aportul determinant al secretarului general al partidului nostru.

recomandări și indicații menite să dea un nou impuls muncii pe ogoare, să ducă la obținerea de rezultate și mai bune în toate sectoarele agriculturii. O deosebită atenție s-a acordat problemelor zootehniei, subliniindu-se necesitatea unei selecții riguroase a animalelor destinate creșterii și ameliorării raselor, luîndu-se ca reper indicatori de performanță pe plan mondial. Întrucît, însă, factorul esențial în zootehnie îl constituie asigurarea bazei furajere, secretarul general al partidului a insistat asupra necesității unor măsuri susținute și eficiente în vederea asigurării furajelor în cantități îndestulătoare. În acest sens a cerut să se dea cea mai mare atenție sporirii producției de furaje la hectar, valorificării superioare a fînețelor și pajiștilor.

„În vizita sa de lucru în județul Olt, din luna iunie, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a oprit, cum e și firesc, în comuna sa natală, Scorniceşti. Și a vizitat casa părintească și mormintele celor care i-au dat viață. A fost, cu alte cuvinte, acasă.

În fața casei sale, sătenii au săpat o fîntînă ce poartă numele tatălui președintelui : simbol al destinului poporului nostru, al trecerii sale prin lume. Prin lumea asta care poate și trebuie să devină alta. Poate că nu există un alt simbol mai patetic și mai fierbinte decît această fîntînă dăruită de cei de acasă OMULUI NICOLAE CEAUȘESCU. Celui pentru care ACASĂ înseamnă ROMÂNIA."

În cea de a doua jumătate a lunii iunie, la București, în fața a 11.000 de reprezentanți ai clasei muncitoare și ai altor categorii de oameni ai muncii, a avut loc cel de al II-lea Congres al Consiliilor oamenilor muncii din industria transporturi, finanțe și comerț, un veritabil congres al democrației muncitorești, al disciplinei și purificatoarei sincerități revoluționare, congresul propulsării valorii în realitatea de zi cu zi. Ideea centrală care a grupat toate lucrările amplului colocviu și care a străbătut de la un capăt la altul și magistrala expunere rostită cu acest prilej de secretarul general al partidului nostru, s-a referit la grija responsabilă, lucidă, față de destinele poporului nostru, preocuparea ca fiecare om

Aniversarea celor șase decenii de la făurirea Partidului Comunist Român a constituit nu numai un moment solemn și o largă retrospectivă a trecutului național, ci, deopotrivă, o vastă prospectare a României viitorului. Cuvîntarea rostită cu acest prilej de secretarul general al partidului a căpătat valoarea și misiunea unui document programatic.

al țării, indiferent de locul pe care-l ocupă în ierarhia socială, indiferent de naționalitate, să trăiască din ce în ce mai bine, să se bucure de binefacerile civilizației socialiste, să-și înnobileze spiritul îmbogățindu-se sufletește prin asimilarea valorilor culturii noastre naționale. Dar pentru aceasta, a ținut să precizeze conducătorul partidului nostru, este nevoie de muncă, de muncă și iarăși de muncă. „Drumul spre comunism nu este ușor, a precizat cu acest prilej tovarășul Nicolae Ceaușescu, dar față de greutățile înfruntate de strămoșii noștri, față de greutățile înfruntate de revoluționarii noștri, pentru victoria socialismului, pentru a asigura poporului deplina libertate și suveranitate, greutățile de astăzi sînt de necomparat".

Amplul și permanentul dialog dintre partid și popor, fructuosul schimb de opinii dintre conducerea partidului și masele de oameni ai muncii, a fost marcat, în aceeași lună, de vizitele de lucru întreprinse de tovarășul Nicolae Ceaușescu în județele Gorj, Mehedinți și Constanța, de analizarea la fața locului a problemelor curente și de perspectivă. Reamintim de asemenea că, în aceeași perioadă, printre evenimentele aflate la ordinea zilei s-au înscris și lucrările Conferinței naționale a scriitorilor. În mesajul adresat de președintele României obștii scriitoricești se spune între altele : „Dorim o literatură profund angajată în lupta poporului nostru pentru o viață mai bună și mai prosperă, pentru construirea socialismului și comunismului, o literatură militantă revoluționară, care să oglindească eroismul și elanul creator al poporului și să însuflețească masele populare în opera istorică pe care o înfăptuiesc astăzi pe pămîntul României, sub conducerea partidului și care să ne dea convingător și emoționant fizionomia omului de astăzi eliberat de exploatare și asuprire, care-și făurește în mod conștient propriul viitor fericit."

★

La 19 iulie, deschizînd cea de a XI-a ediție a Jocurilor Mondiale Universitare, tovarășul Nicolae Ceaușescu a rostit o scurtă cuvîntare, fixînd sensul umanist al Universiadei '81, sensul ei cel mai prețios : „Acționînd unită, a spus între altele președintele României, generația tînără poate juca un rol determinant în afirmarea unui nou curs în viața internațională, poate asigura — împreună cu celelalte forțe înaintate ale lumii de azi, triumful politicii de pace și destindere, de conlucrare fructuoasă între națiuni". În spiritul acestor îndemnuri, Universiada a fost nu numai o mare competiție sportivă ci, deopotrivă, o sărbătoare a prieteniei și colaborării tineretului lumii.

★

În august, în cadrul tradiționalei **Zile a presei române**, un moment aniversar : 50 de ani de activitate a ziarului „Scînteia". Cu acest prilej, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat adevărul de o covîrșitoare importanță că „nu există sector al activității statului și partidului nostru, al societății, în care presa, radioteleviziunea, să nu fie implicate într-un fel sau altul. Dispunem de o uriașă forță în acest domeniu." Aici este cuprins, într-adevăr, la dimensiunea lui reală, statutul gazetarului și al presei : datoria ca toți

gazetarii să fie implicați prin întreaga lor activitate în construcția României moderne.

*

Primele zile de toamnă au cunoscut, în continuare, aceeași bogată activitate politică, economică și socială, marcată între altele de suita unor vizite de lucru întreprinse de tovarășul Nicolae Ceaușescu în județele Prahova, Dolj și Teleorman, caracterizate prin francheța și oportunitatea unor discuții, vizînd probleme curente și de perspectivă din cele mai variate domenii de activitate. Au fost vizitate întreprinderi, unități agricole, institute de cercetări, secretarul general al partidului aducînd prețioase sugestii și recomandări în legătură cu optimizarea procesului de producție, pentru alegerea unor opțiuni menite să asigure perfecționarea activității de organizare și conducere : „Trebuie să facem în așa fel încît fiecare activitate, din orice sector, să aducă maximum de eficiență economică, ca oamenii muncii — în calitate de proprietari, producători și beneficiari — să-și îndeplinească în cele mai bune condiții rolul de conducători în fiecare unitate, în toate domeniile pe ansamblu".

Notăm de asemenea că, în același interval, a avut loc la București, la sediul Comitetului Central, o întrunire de o deosebită importanță: *Consfătuirea de lucru cu cadrele din cercetare și învățămînt din agricultură, industria alimentară, silvicultură și gospodărirea apelor.* Secretarul general al partidului a condus lucrările și, mai mult decît atît, le-a imprimat ritmul, susținut, dinamic, le-a transmis din clarviziunea și inalta sa competență. Grație intervențiilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, Consfătuirea a devenit încă de la început ceea ce își propusese să fie, o dezbatere temeinică, cu adevărat lucrativă.

Ocupîndu-se în continuare în mod nemijlocit de problemele agriculturii socialiste, de modernizarea și perfecționarea acestui compartiment vital al economiei naționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu a examinat la fața locului situația concretă, modul în care specialiștii, cadrele de conducere, oamenii muncii din agricultură, înfăptuiesc hotărîrile celui de al XII-lea Congres al partidului prin alegerea acelor opțiuni capabile de a garanta noua revoluție agrară. Semnificative în acest sens s-au dovedit vizitele de lucru întreprinse de secretarul general al partidului în județele Călărași, Brăila, Galați, precum și largul colocviu organizat la Afumați cu specialiști din agricultură și industria construcțiilor de mașini: „Să facem totul pentru ca anul viitor să obținem o cotitură radicală în producția agricolă din România" a spus tovarășul Ceaușescu cu ocazia adunării populare din municipiul Brăila, organizată cu prilejul sărbătoririi „Zilei recoltei".

Dialogul deschis, nemijlocit, cu masele largi populare a continuat și în cursul lunii octombrie, de data aceasta în județele din nord-vestul patriei, vizitele de lucru, adevărate trasee ale muncii, — căpătînd în același timp și simbolul unor luminoase trasee ale păcii, ale condamnării războiului. Ne gîndim că poate nu întîmplător glasul secretarului general a răsunat împotriva războiului tocmai pe locurile în care mulți dintre fiii acestei patrii au căzut pentru eliberarea Ardea-

În mijlocul locuitorilor județului Tulcea.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu în vizită de lucru în județul Brăila și, ca întotdeauna, în mijlocul maselor de oameni ai muncii, aproape de inima, gîndurile și năzuințele lor.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu vizitînd o unitate economică din județul Prahova.

lului, pentru lor de sînge acum.

O intensă activitate politică sub semnul patriotismului revoluționar, al cauzei prosperității națiunii române, a înaltei răspunderi față de pacea și securitatea poporului a dăruit sens și relief lunii noiembrie și în mod special ultimelor două săptămîni ale acesteia. Momentul dominant al acestor zile dense, bogate în evenimente și semnificații, l-a constituit strălucita cuvîntare rostită de secretarul general al partidului la Plenara comună a Comitetului Central al Partidului și a Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, document programatic de o inestimabilă valoare teoretică și practică, cu totul remarcabil prin profunzimea analizei, prin sugestiile și recomandările formulate, prin forța și larga lui comprehensiune. Cuvîntarea se constituie într-un mobilizator program de muncă și reflectă opțiunea fermă a unui întreg popor pentru o dezvoltare economică și socială echilibrată și armonioasă.

Un moment emoționant, vibrant și cu largi ecouri internaționale l-a constituit de asemenea strălucita inițiativă de pace a tovarășului Nicolae Ceaușescu, eveniment prin care se continuă o tradițională și permanentă acțiune politică a partidului și statului nostru întrupată din nestrămutata dorință pentru pace a poporului român, prin opțiunea sa pentru un climat de destindere și de colaborare, pentru o viață mai bună și mai dreaptă întreaga Românie, jertfa fiind prețul libertății de pe planeta noastră. În acest larg context se înscriu și documentele adoptate de Marea Adunare Națională : Hotărîrea de a împuternici pe tovarășul Nicolae Ceaușescu pentru a se adresa tovarășului L. I. Brejnev și președintelui Ronald Reagan, celorlalți șefi ai statelor semnatare ai Actului final al Conferinței pentru cooperare și securitate în Europa, în vederea opririi amplasării de noi rachete cu rază medie de acțiune, pentru existența unei Europe fără arme nucleare, și, respectiv, Apelul Marii Adunări Naționale către parlamentele, guvernele și popoarele țărilor europene, ale S.U.A. și Canadei. În legătură cu aceste strălucitoare momente de referință ale istoriei naționale, reproducem un fragment din editorialul semnat de poetul Adrian Păunescu în numărul din 3 decembrie al revistei FLACĂRA : „Aplauzele noastre, tovarășe Nicolae Ceaușescu, aplauzele noastre vor fi, trebuie să fie, faptele noastre. Vom cita înțeleptele și curajoasele cuvinte continuînd în fiecare zi, la nivelul nostru de muncă și posibilități, ceea ce dumneavoastră ați ctitorit pentru un întreg partid și pentru un întreg popor : lupta pentru adevăr. Și chiar dacă ne va fi neconvenabil cîteodată — și știm că ne va fi neconvenabil de multe ori — chiar dacă ne va fi obositor, chiar dacă ni se va părea că sîntem în anumite ocazii descendenții direcți ai lui Sisif, vom duce această luptă cu toate puterile și cu acea doză de romantism care n-a dispărut, și care nici nu trebuie să se rușineze în fața

pragmatismului de joasă speță al unora care consideră că omul e un număr de înregistrare. Și ne vom gîndi în continuare la toate, la noul mecanism economico-financiar, la necesitățile limpezirii în statutul țăranului, la necesitatea folosirii mai profunde a celei mai importante materii prime din cîte sînt pe lume, materia cenușie omenească, la nevoia competiției valorilor și a unei juste cointeresări și la locul nostru în lume și la prietenii noștri adevărați și vom recunoaște onest că viața noastră întreagă, dacă va fi o luptă pentru adevăr, citează prin ea însăși această tulburătoare pledoarie pentru adevăr pe care ați făcut-o și că numai în clipa cînd nu vom mai exista, vom putea spune : am închis citatul".

Agenda politică a anului ne readuce deopotrivă în atenție o bogată activitate diplomatică, întîlniri și contacte bilaterale la cel mai înalt nivel, semnarea unor convenții și acorduri ce marchează pregnant dinamica politică externă a președintelui României, personalitate marcantă a vieții internaționale contemporane. Clarviziunea sa caracterizează o activitate pusă în slujba păcii și înțelegerii între popoarele lumii, a celor mai nobile deziderate ale omenirii, o politică privită cu îndreptățită speranță și recunoștință pe toate meridianele globului.

La ora cînd încredințăm tiparului aceste rînduri, țara întreagă răsună de vibrantul apel pentru pace izvorît din inimile milioanelor de cetățeni ai României, în cadrul unor acțiuni unitare și de o amploare fără precedent, născute din gîndul și fapta tovarășului Nicolae Ceaușescu. El a devenit cunoscut în întreaga lume pentru străduaniile sale îndreptate spre crearea unui climat de pace, destindere și colaborare, singurul în măsură să asigure popoarelor mari și mici împlinirea idealurilor lor de viață și libertate.

Se încheie astfel, în imnurile păcii și libertății, ale omeniei, dragostei și frăției între oameni, un nou an în istoria unei țări, pentru binele și prosperitatea căreia muncește și veghează neobosit omul care întruchipează atît de plenar voința, crezul și înțelepciunea întregului popor al României socialiste: tovarășul Nicolae Ceaușescu.

LIONEL NIȚESCU
LIVIU TIMBUS

CEAUȘESCU-PACE

„Considerăm că forțele iubitoare de pace de pretutindeni, popoarele trebuie să se manifeste cu cea mai mare energie pentru a determina guvernele, parlamentele, conducerile statelor să abordeze o politică nouă, constructivă, pătrunsă de o răspundere maximă pentru soarta și viitorul popoarelor, a păcii mondiale.

Adresăm tuturor organizațiilor de masă și obștești, maselor populare din toate țările Europei, ale Americii, de pe toate celelalte continente apelul de a acționa în cea mai strînsă unitate pentru trecerea la înfăptuirea obiectivelor stringente ale securității, destinderii și colaborării internaționale".

(din Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste din Republica Socialistă România)

CEAUȘESCU — PACE

Încheiem un an de eforturi și preocupări, un an al cărui bilanț este important prin ceea ce am realizat și prin ceea ce ne propunem să realizăm în viitorul apropiat. A fost un an al unor activități bogate, desfășurate în uzine și pe ogoare, pe șantiere ca și în laboratoare pentru înfăptuirea proiectelor de mai bine inițiate de partid. A fost un an de muncă intensă pe frontul construcției pașnice și despre aceasta glăsuiesc semnificativ multe din paginile almanahului „Flacăra". Dar 1981 a fost pentru poporul român, pentru România socialistă, și un an de neostenite eforturi pentru salvgardarea păcii, pentru înseninarea orizontului internațional, pentru depășirea dificultăților ce marchează, în prezent, realitatea mondială.

Eforturile românești în slujba păcii poartă amprenta unei consecvențe exemplare. Aceste eforturi reflectă înaltul spirit de responsabilitate al unei țări care a înțeles din propria sa experiență istorică că destinul umanității nu poate fi lăsat doar în mîinile cîtorva puteri, că toate statele, indiferent de mărimea lor, pot și trebuie să acționeze pentru a înlătura pericolele de război, pentru a facilita o soluționare corespunzătoare intereselor păcii, a tuturor problemelor prezentului. Menținerea păcii nu depinde doar de un stat sau altul, ci de acțiunea conjugată a tuturor statelor lumii, mari sau mici, puternic înarmate sau mai puțin înarmate, aflate pe trepte superioare ale dezvoltării sau preocupate pentru lichidarea rămînerilor în urmă.

România socialistă demonstrează că prestigiul și răsunetul unei politici nu depind de dimensiunile unui stat, sau de forța sa economică și militară, ci de conținutul acestei politici, de capacitatea ei de a răspunde nevoilor de pace ale tuturor popoarelor. Iar politica externă românească este o continuare logică a politicii interne, se află într-o organică împletire. România, care zidește o nouă societate, care înalță o industrie puternică și o agricultură modernă, care-și dezvoltă cultura și știința și este preocupată de creșterea continuă a nivelului de trai al poporului ei, este conștientă de faptul că dezvoltarea pe mai departe a operei constructive pe care o realizează implică condiții prielnice, condiții de pace, deoarece numai la adăpost de pericolul războiului un popor poate să înalțe edificiul propriului progres și al bunăstării.

Conceptul românesc de politică externă este întemeiat pe conexiunea dintre interesele naționale și interesele generale **„Ne preocupăm și punem pe primul plan** — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — **problemele dezvoltării societății noastre, problemele privind națiunea noastră, dar sîntem pe deplin conștienți de răspunderea pe care o avem, de rolul pe care poporul nostru, România socialistă îl au în lume. Sîntem conștienți că pentru a asigura înfăptuirea programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate avem nevoie de pace, de colaborare internațională cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială".**

Este meritul primului bărbat al țării, înțeleptului om politic și încercatului revoluționar care este tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a fi definit cu claritate și principialitate politica externă românească, orientarea ei fundamentală, direcțiile ei de acțiune. Ceea ce mulți comentatori străini denumesc **„doctrina Ceaușescu"** este o sinteză a unei gîndiri inovatoare, a unei priviri cutezătoare spre lumea de azi și ziua ei de mîine. Căci politica externă românească poartă pecetea acestui spirit înnoitor, al capacității de a se desprinde de rutină și imobilism, de a refuza inechitatea și inegalitatea. Forța politicii externe românești constă în adevărurile pe care le rostește, pe care le propulsează de la tribunele internaționale. Forța politicii externe românești este clădită pe permanența eforturilor în slujba păcii, eforturi care nu cunosc oscilații conjuncturale. Forța politicii externe românești se bazează pe identificarea realităților contemporane și pe depistarea modalităților de a se eradica flagelurile de care suferă planeta noastră.

Sînt mulți ani de cînd presa mondială scrie despre România și Ceaușescu, asociind cele două nume firesc, logic, pe măsura realității. Numele președintelui Ceaușescu este rostit cu respect pe toate continentele tocmai pentru că adevărurile pe care le rostește exprimă idealurile cele mai înalte nu numai ale poporului român, ci ale unei omeniri preocupată de destinul ei, îngrijorată de pericolele ce s-au adunat deasupra planetei, neliniștită de acumularea armelor, indignată de recrudescența politicii de forță și dominație, de resuscitarea tentativelor de reîmpărțire a lumii în zone de influență.

Prestigiul de care se bucură președintele Nicolae Ceaușescu, ampla rezonanță mondială a activității sale în slujba intereselor fundamentale ale umanității, și-au găsit expresii semnificative în distincțiile internaționale ce au fost acordate șefului statului român, și în anul 1981, distincții ce omagiază o personalitate de primă dimensiune a epocii noastre, un om al păcii, făuritorul unei politici ce promovează idealurile cele mai nobile, proprii tuturor popoarelor lumii.

1981 a cunoscut, desigur, noi eforturi ale României pentru dezvoltarea colaborării internaționale, pentru menținerea păcii. Au fost lansate inițiative, propuneri, sugestii, înscrise într-o suită re-

marcabilă avînd ca origină gîndirea președintelui țării și activitatea sa dinamică, neobosită. 1981 va rămîne, însă, marcat în mod deosebit printr-o inițiativă, de o excepțională însemnătate, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, o inițiativă ce pune în relief marea răspundere față de pacea lumii, capacitatea de a găsi răspunsuri concrete întrebărilor esențiale ale momentului. În ultimele săptămîni ale acestei toamne, cînd vînturi reci băteau deasupra Europei, și cînd vînturile acestea se amplificau iar originea lor nu era doar meteorologică, în acele săptămîni de neliniști și îngrijorări, de preocupări și întrebări, s-a făcut auzită chemarea României socialiste. Ne referim la Apelul pentru dezarmare și pace lansat, din inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu de Frontul Democrației și Unității Socialiste. Este un document de o remarcabilă valoare deoarece, într-un moment de cumpănă pentru umanitate, a dezvăluit cu pregnanță căile ieșirii din impas, a afirmat încrederea în virtuțile destinderii, a arătat statelor modalitățile practice pentru dărîmarea zidurilor neîncrederii, a chemat popoarele lumii la acțiune unită pentru apărarea păcii. Mai mult ca oricînd, promovarea unei politici de pace, dezarmare, de destindere, constituie în zilele noastre singura alternativă la un război nimicitor, reprezintă condiția primordială a instaurării unui climat de înțelegere, securitate, colaborare și pace. Tocmai de aceea — se arată în Apelul Frontului Democrației și Unității Socialiste — forțele iubitoare de pace de pretutindeni, popoarele trebuie să se manifeste cu cea mai mare energie pentru a determina guvernele, parlamentele, conducerile statelor să promoveze o politică nouă, constructivă, pătrunsă de răspundere maximă pentru soarta și viitorul popoarelor, al păcii mondiale.

Puternicul interes de care s-a bucurat în întreaga lume Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste, este firesc. Apelul jalonează răspundere și claritate — pe baza unei profunde analize a situației internaționale actuale — căile de depășire a problemelor grave care confruntă omenirea, și formulează totodată un ansamblu de propuneri și măsuri concrete menite să asigure oprirea cursei înarmărilor, trecerea la acțiuni practice de reducere a cheltuielilor, efectivelor militare și armamentelor, de apărare a păcii, a libertății și independenței popoarelor, grav amenințate de actualul curs al vieții mondiale. Astăzi, problema dezarmării și păcii este vitală pentru lumea în care trăim. Nu este vorba de una din acele probleme pe care o putem discuta la nesfîrșit, cu speranța că într-o zi se va găsi o soluție. Dezarmarea este o problemă a prezentului deoarece înarmările, această competiție absurdă și distrugătoare, au atins un nivel amenințător, exploziv iar pericolul unei catastrofe nucleare planează asupra omenirii. În această lume în care coexistă bogăția sfidătoare și sărăcia cutremurătoare, arsenalele planetei s-au înmulțit în ultimii ani peste măsură. Savanții au calculat că potențialul nuclear existent ar permite să se distrugă de șapte ori toate orașele din lume. Arsenalele nucleare existente însumează aproximativ 50.000 de încărcături nucleare. Numai pe continentul european sînt adunate încărcături explozive ce ar putea ucide pe fiecare locuitor al continentului de 14 000 ori.

Armele nucleare sînt cele mai nimicitoare arme din întreaga istorie a omenirii. Periculozitatea lor o demonstrează dezvăluirile experților : numai o salvă a celor 24 rachete nucleare cu o rază de acțiune de peste 7 000 km, care se află la bordul unui submarin poate să transforme într-un deșert radioactiv o suprafață de trei ori mai mare decît cea a Europei. Nu este o ipoteză de roman științifico-fantastic, ci o tristă, o foarte tristă și îngrijorătoare realitate a lumii de astăzi. S-a scris în presa străină că încărcătura explozivă care poate fi transportată de o rachetă „Pershing" are o putere de distrugere de 30 de ori mai mare decît cea a „bombei A" de la Hiroshima. O singură rachetă ! Ce s-ar întîmpla dacă o asemenea rachetă s-ar defecta, dacă s-ar pierde controlul asupra ei ? Nu este greu de imaginat. Cutremurător este, însă, faptul că asemenea „accidente" nu pot fi excluse, că s-au mai produs, deocamdată, fără consecințe. Însă pericolul este imens. Și ar fi absurd să nu fim conștienți de proporțiile lui...

Neîndoios, armamentul nuclear este cel mai distrugător și periculos. Dar nu este singurul. În Europa sînt concentrate în același timp, 91.270 de tancuri, 24 000 avioane de luptă iar statele din această parte a lumii dispun de 4 500 nave de război. Toate, și ele, mijloace puternice ale distrugerii, ale morții, ale nefericirii.

Sînt doar cîteva cifre. Am putea să continuăm. Dar ele trebuie văzute nu numai din acest unghi — al acumulărilor de arme și armamente. Înarmările constituie, fără îndoială, o primejdie gravă pentru întreaga umanitate. Această primejdie trebuie privită însă din toate unghiurile. Din unghiul pericolelor distructive ca și din cel al consecințelor de ordin economic și social pe care le implică. Competiția înarmărilor, avertizează Apelul Frontului Democrației și Unității Socialiste, are efecte profund negative asupra situației economiei mondiale. **„Trebuie să nu uităm** — atrăgea atenția tovarășul Nicolae

CEAUȘESCU — PACE

Pretutindeni în lume, politica de destindere și colaborare, de oprire a cursei înarmărilor, promovată de președintele României prin variate contacte și demersuri diplomatice, prin răsunătoare inițiative de pace, este privită astăzi cu deosebită gratitudine și îndreptățită speranță de milioane de locuitori ai planetei noastre. O dovadă în acest sens o constituie și numeroasele distincții acordate președintelui României. În fotografie, acordarea distincției „Om al anului 1980 — pentru pace" de către o delegație indiană.

Ceaușescu — **că problemele grave din economia mondială și criza care se accentuează — și care a cuprins practic toată lumea, toate statele — constituie și un rezultat direct al cursei înarmărilor, al uriașelor cheltuieli militare care au depășit în acest an 500 de miliarde dolari".**

Dimensiunea exactă a costului cursei înarmărilor reiese din faptul că, pe 1981, cheltuielile militare depășesc valoarea totală a întregii producții a circa 100 de țări în curs de dezvoltare în care trăiesc două treimi din popoarele planetei. Experții consideră că totalul cheltuielilor militare ale Terrei depășește cu mult volumul investițiilor în scopuri civile la scară mondială. De la sfîrșitul celui de al doilea război mondial și pînă în prezent s-au irosit în absurda competiție a înarmărilor 8 000 de miliarde de dolari. O sumă fantastică, ale cărei dimensiuni pot părea greu de imaginat. 8 000 de miliarde de dolari. Fără această cheltuială zadarnică înfățișarea planetei ar fi fost alta.

Ar fi poate util să amintim că un singur avion de luptă ultra modern echivalează cu valoarea unui milion de tone de porumb sau a 100 de spitale, că un submarin costă exact la fel cît 450 000 de apartamente, că banii pentru construcția unui distrugător echivalează cu suma necesară pentru electrificarea unor orașe și sate în care pot să trăiască 9 milioane de oameni. Și aceasta se întîmplă pe o planetă în care 660 000 000 de oameni suferă de subnutriție cronică, în care un miliard și jumătate de ființe umane sînt lipsite de locuință care să le asigure un minimum de protecție față de capriciile naturii, iar 25 la sută din copiii Terrei nu trec pragul unei școli. Este o situație revoltătoare care nu mai poate fi perpetuată. Continuarea înarmărilor creează nu numai în fiecare clipă pericolul izbucnirii unui război devastator ci, în același timp, împiedică soluționarea unor probleme vitale pentru omenire, precum cea a subdezvoltării.

În acest sens Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste lansează o mobilizatoare chemare la utilizarea științei și a realizărilor ei în folosul lichidării subdezvoltării, al progresului umanității : **„Să cerem în modul cel mai ferm ca minunatele cuceriri ale geniului uman, ale științei și teh-**

nicii moderne să fie puse exclusiv în slujba păcii și progresului — și nu a distrugerii și a războiului !" Este o idee pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca și tovarășa acad. dr. ing Elena Ceaușescu, au subliniat-o cu vigoare, și în acest an, la prestigioase întîlniri științifice internaționale găzduite de Capitala patriei noastre.

Viitorul omenirii nu poate fi clădit nici pe arme, nici pe decalaje. Este inadmisibil ca giganticele resurse ale globului să fie utilizate în scopuri distructive ignorîndu-se starea gravă în care trăiește cea mai mare parte a populației globului. Extrem de grav este faptul că această cursă a înarmărilor cuprinde și țările în curs de dezvoltare, că aceste țări sînt atrase într-o măsură crescîndă în competiția achiziționării de armament perfecționat. Dealtfel din 91 de state implicate în confruntări armate în perioada de după cel de al doilea război mondial, 82 au fost țări în curs de dezvoltare. 70 la sută din comerțul cu arme convenționale este destinat „lumii a treia". Se afirmă că în numai două decenii valoarea importurilor de arme efectuate de aceste țări a crescut cu 1500 la sută, pe primul loc aflîndu-se țările din Orientul Mijlociu urmate de cele africane.

Practic, competiția înarmărilor sărăcește și mai mult pe cei săraci și îmbogățește într-o măsură și mai mare pe cei bogați. Iată de ce România se pronunță pentru o abordare responsabilă a tuturor aspectelor esențiale ale acestei probleme vitale a prezentului. **„Acum, pînă nu este prea tîrziu** — subliniază președintele Ceaușescu — **popoarele Europei, popoarele întregii lumi trebuie să se unească, să spună un NU hotărît războiului, armamentului nuclear, să ceară încetarea cursei înarmărilor, să impună o politică de dezarmare, care să țină seama de independența și dreptul la pace, la viață liberă al fiecărei națiuni !"**

România socialistă, atrăgînd atenția asupra pericolelor ce apasă asupra întregii omeniri formulează, în același timp, idei, propuneri, sugestii de natură să permită depășirea complexei situații a prezentului. Multe din aceste idei, propuneri și sugestii au fost prezentate în cadrul marelui forum al contemporaneității — Organizația Națiunilor Unite, bucurîndu-se de o largă adeziune, concretizată în rezoluții adoptate de Adunarea Generală și de diferite comitete. Documentele românești analizează profund realitățile mondiale, propun soluții constructive, indică modalități practice avînd ca bază dialogul politic. În viziunea României, tensiunea nu este un produs al fatalității. Încordarea este rezultatul unor politici și al unor practici negative. Renunțarea la asemenea practici constituie o necesitate vitală pentru lumea contemporană. Din păcate, drumul spre eliminarea cauzelor încordării este lung și dificil de parcurs. România consideră că o abordare realistă, în interesul tuturor popoarelor, în interesul păcii, poate să relanseze procesul destinderii, poate să ducă la soluționarea diferendelor pe cale politică, la înlăturarea focarelor de criză și război.

Trăim, firește, într-o lume a interdependențelor și nu ne putem imagina că ar fi posibil ca o parte a lumii să trăiască într-o pace reală, iar alta să cunoască grave vărsări de sînge. Deși trăim pe continente diferite, pacea este indivizibilă și realitățile mondiale trebuie examinate în conexiunea lor. Totodată trebuie să fim conștienți de faptul că îmbunătățirea situației într-o parte a lumii are efecte binefăcătoare pentru restul planetei, că orice pas înainte întreprins într-o zonă poate ajuta la soluționarea problemelor ce se pun în cealaltă parte a lumii.

Europa este continentul de pe care s-au declanșat două războaie mondiale, un continent care a cunoscut numeroase încercări și care a trăit dramele complexe ale distrugerii. Europa de astăzi, chiar dacă este scutită de conflicte militare — spre deosebire de alte continente — are tristul privilegiu de a fi arsenalul nr. 1 al planetei. Nicăieri în lume nu sînt concentrate atîtea arme, și nicăieri în lume nu se găsesc față în față armate atît de numeroase. 80 la sută din cheltuielile pentru înarmare sînt făcute de către statele ce participă la Conferința general-europeană. Problemele Europei sînt complicate prin diversitatea situațiilor, prin multitudinea orientărilor țărilor ce compun acest continent. Dialogul european, dialogul celor 35 de națiuni ce au semnat Actul final de la Helsinki, ce au deliberat la Belgrad și care se găsesc acum în jurul mesei tratativelor de la Madrid, dialogul acesta dezvăluie convingerea larg răspîndită, că în lumea de astăzi conviețuirea pașnică este absolut necesară, și că această conviețuire trebuie realizată prin eforturi comune, ale tuturor statelor, indiferent de orînduirea lor socială. Pentru că această conviețuire este imperios necesară absolut tuturor țărilor, absolut tuturor popoarelor.

Desigur, dialogul de la Madrid nu este deloc ușor. Se întîlnesc puncte de vedere diferite, viziuni neconcordante asupra lumii de azi, se ciocnesc interese specifice. Există încercarea de a denatura conținutul profund umanist al Actului final. Dar dincolo de tot ceea ce reprezintă polemici sterile, obstacole artificiale, se descifrează imperativul continuării eforturilor pentru o Europă unită, o Europă capabilă să-și asigure propriul ei viitor pașnic. În acest sens, fără a diminua importanța vreunuia dintre capitolele dezbaterii de la Madrid, trebuie arătat că dosarul dezarmării este esențial. Insistența cu care România — și odată cu ea și alte state — militează pentru organizarea unei Conferințe pen-

tru dezarmare și încredere în Europa, provine tocmai din înțelegerea realităților. Nu este vorba, pur și simplu, de a se organiza încă o conferință, de a se înmulți numărul dezbaterilor, ci de a se găsi în cadrul unor tratative responsabile, căile întăririi încrederii statelor de pe continent și de a se trece la măsuri efective de dezarmare. O dezarmare care trebuie să înceapă cu măsuri relativ limitate și care să se amplifice pe măsura realizării lor. În această direcție înghețarea cheltuielilor militare și armamentelor, și apoi reducerea lor treptată, este realistă. România consideră că trebuie acționat pentru un echilibru militar care să nu pună în pericol pacea și securitatea nici unei țări și care să nu fie realizat pe seama sporirii înarmărilor ci pe seama diminuării și reducerii lor treptate. În Apelul pentru pace și dezarmare al Frontului Democrației și Unității Socialiste se propune în această privință să se treacă cu toată hotărîrea la înghețarea cheltuielilor militare la nivelul anului 1981, și la reducerea treptată, în următorii ani, a bugetelor militare cu cel puțin 10 % pînă în 1985.

Problemele Europei — dar nu numai ale Europei — riscă să fie complicate prin avalanșa de noi arme, mai distrugătoare, mai periculoase. Iată pentru ce România cere oprirea amplasării și desfășurării pe continentul european a rachetelor cu rază medie de acțiune, se pronunță în favoarea unor tratative care să ducă la înlăturarea rachetelor existente și la neamplasarea celor ce ar urma să-și facă apariția pe continent în perioada următoare. Totodată, ne pronunțăm hotărît împotriva bombei cu neutroni, pentru scoaterea ei în afara legii, deoarece această armă înmulțește pericolele unei catastrofe nucleare, înmulțește posibilitățile de distrugere a civilizației. Securitatea popoarelor, viitorul lor nu presupun acumularea unor asemenea arme îngrozitoare. Nici rachetele cu rază medie de acțiune, nici bombele cu neutroni nu aduc un plus de siguranță niciunei țări. Iar pentru Europa acestea nu fac decît să agraveze o situație și așa extrem de complicată.

Desigur, trecerea de la o politică a înarmărilor la o politică de pace nu reprezintă o schimbare posibilă fără dificultăți. Sîntem conștienți de aceste dificultăți, de problemele pe care le ridică negocierile și, mai ales, încununarea lor cu succes. Știm din proprie experiență cît de complicat este drumul spre transpunerea în practică a înțelegerilor încheiate. Dar rămînem încrezători în spiritul realist al popoarelor, în înțelepciunea lor, în capacitatea de a acționa pentru a opri un curs periculos. Opinia publică are un rol fundamental și ea trebuie să și-l îndeplinească pe deplin. Au dovedit-o puternicele mișcări în apărarea păcii, marile demonstrații de masă, cu participarea a sute de mii de oameni din Europa occidentală, SUA și Japonia împotriva pericolului racheto-nuclear, a planurilor agresive.

Poporul român, conștient de propria sa responsabilitate, a dat o puternică expresie sentimentelor sale. Nenumăratele demonstrații, adunări populare, mitinguri, marșuri desfășurate pe întreg cuprinsul țării, dintre care se detașează marea adunare populară din Capitala țării, la care au participat peste 300.000 de oameni, precum și marele marș al tineretului de la București, oglindesc sentimentele unui popor ce sprijină activ politica constructivă a țării sale și este conștient de răspunderile pe care le are față de propriul viitor și de soarta păcii în general. Amplele manifestări desfășurate de la un capăt la altul al țării, în orașe ca și la sate, au dat expresie voinței întregii noastre națiuni : **„Trebuie acționat, pînă nu este prea tîrziu pentru eliminarea primejdiei nucleare, pentru dezarmare !“** S-a vădit, încă o dată, că poporul român, România socialistă militează cu devotament și consecvență în favoarea păcii și destinderii. Această permanență a demersului românesc în apărarea păcii explică profunzimea aprecierii și simpatiei pe care țara noastră, președintele ei, le-au dobîndit în lume. Căci politica românească — care dezvoltă consecvent relațiile de prietenie și colaborare cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, nealiniate, cu toate statele lumii — s-a reliefat prin luciditatea, fermitatea, principialitatea opțiunilor ei, opțiuni pe măsura dorințelor de pace ale popoarelor de pretutindeni.

Este firesc, de aceea, că acțiunile pentru pace întreprinse în România și inițiativele tovarășului Nicolae Ceaușescu în favoarea dezarmării s-au bucurat de un larg și răsunător ecou internațional. Prestigioase personalități politice, cunoscute ziare și reviste, agenții de presă, posturi de radio și televiziune din numeroase țări ale lumii dau o înaltă apreciere chemărilor Apelului pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste, subliniază realismul și caracterul echilibrat al acestor propuneri, deplina lor concordanță cu interesele vitale ale întregii umanități. Așa cum se știe, un interes deosebit a suscitat apelul Frontului Democrației și Unității Socialiste în cadrul sesiunii Adunării Generale a O.N.U., a reuniunii general-europene de la Madrid, ca și în cadrul altor importante foruri internaționale. Să răsfoim paginile unor gazete din diferite țări. Dintre numeroasele declarații făcute presei transcriu una, semnificativă pentru ansam-

Tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu, în mijlocul participanților la simpozionul internațional „Oamenii de știință și pacea".

blul lor, făcută ziarului Scînteia : „Am aflat cu interes — declara dl. Alfonso Garcia Robles, șeful delegației mexicane în Comitetul de dezarmare de la Geneva și reprezentant al Mexicului în Comitetul pentru problemele politice și de securitate al Adunării Generale a O.N.U. — de faptul că Apelul Frontului Democrației și Unității Socialiste din țara dumneavoastră, inițiat de președintele Ceaușescu, se adresează celor mai largi pături ale opiniei publice mondiale, indiferent de păreri politice sau convingeri religioase, de a-și uni forțele într-o mișcare amplă avînd ca scop tocmai să impună dezarmarea. Subscriu pe deplin la un asemenea îndemn în consonanță cu aspirațiile generale de liniște și pace". Printre altele, ziarul elvețian „Basler Zeitung" sublinia „rolul activ pe care președintele Nicolae Ceaușescu și-l asumă și de astă dată în tratarea unei probleme vitale pentru soarta omenirii". Ziarul italian „L'Unita" relevă că „președintele Nicolae Ceaușescu a cerut din nou, cu fermitate, lichidarea, de la un capăt la celălalt al Europei, a rachetelor cu rază medie de acțiune, precum și realizarea unei Europe unite — fără deosebire de apartenența la blocuri politice și militare — în lupta pentru o dezarmare echilibrată pe continent, dezarmare care să devină treptat globală prin mobilizarea tuturor forțelor progresiste și a maselor populare". Cotidianul elen „Vradini" scria : „Noul apel al Bucureștiului dovedește, încă o dată, prezența activă a României, a președintelui Nicolae Ceaușescu pe tărîmul relațiilor internaționale, preocuparea pentru soarta păcii și securității în Europa, pentru crearea unui climat de încredere și colaborare între națiuni, fapt care va avea un efect binefăcător pe continentul european și în special în regiunea Balcanilor".

Sînt numai cîteva spicuiri din nenumăratele comentarii ale presei străine, comentarii care reflectă puternicul interes cu care a fost primită în lume noua și strălucita inițiativă de pace a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

■

Încheiem 1981 cu conștiința marilor răspunderi ce ne revin în apărarea păcii și cu încredere în forța popoarelor, în capacitatea lor de a face posibilă instaurarea păcii. Și întoarcem ultima filă a calendarului pe acest an cu acel tonic sentiment al încrederii în virtuțile constructive și pașnice ale poporului român, un popor în fruntea căruia se află un conducător înțelept, al cărui nume a devenit, pe toate continentele, sinonim cu lupta pentru o lume mai bună și mai dreaptă, cu strădania neobosită pentru ca planeta noastră atît de zbuciumată să cunoască pacea la care aspiră, o pace autentică, durabilă, clădită pe voința tuturor popoarelor de a fi ferite de ororile războiului.

AL. PINTEA ■

Canalul Dunăre—Marea Neagră, o nouă magistrală de apă — și de putere — a pământului românesc, înnobilat prin marea construcție.

Cincinalul 1981-1985 și investițiile lui capitale

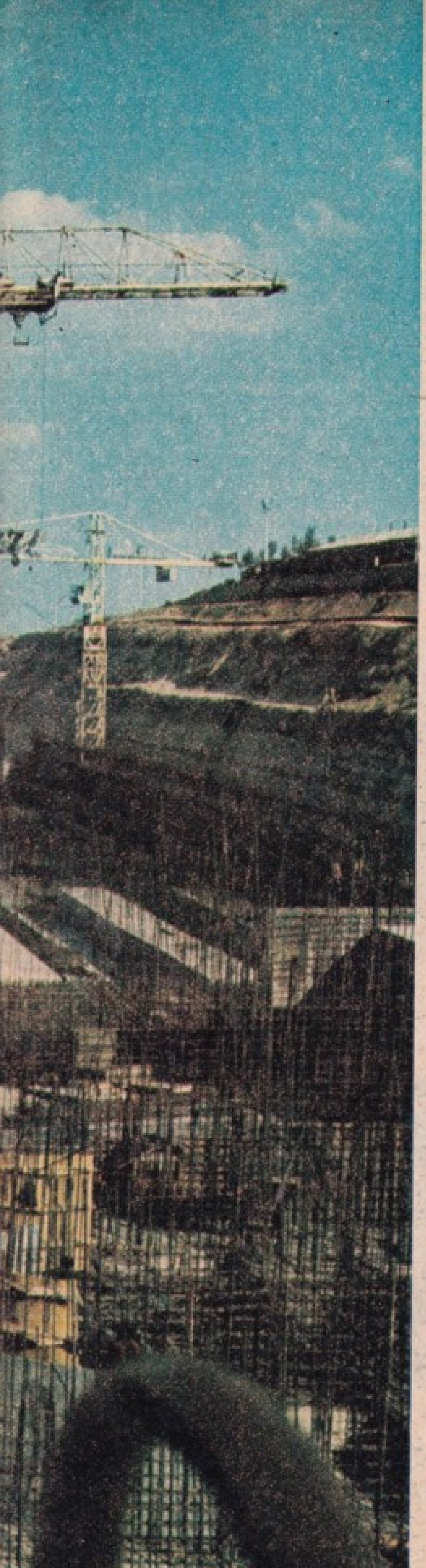

În Munții Călimanului, lîngă cer, constructorii scot la iveală noile bogății ale patriei.

MARI ȘANTIERE, MARI SPERANȚE, MARI IZBÎNZI

Definitorii pentru puterea oamenilor de a-și rostui viața în tipare înnoite — înnoite nu numai din punct de vedere material, ci și spiritual, ca investiție de inteligență și ca lumină înrîuritoare întoarsă asupra conștiinței înseși —, marile șantiere ale construcției socialiste revendică un loc proeminent în spațiul țării, dar și în biografiile constructorilor. Odată cu obiectivele noi ale industriei noastre socialiste cresc oameni noi, printr-o translație dialectică a unei măreții de ansamblu în particularitatea individului. De aici înainte, ivindu-se în drumurile noastre creația conștientă, anticipativă.

Îndeobște, relația viguroasă dintre om și natură generează istorie și o istorie autentică nu se poate concepe decît ca o sumă de efecte ale voinței umane vizionare, ca o consecință nemijlocită a cuantumului de înțelepciune

MARI ŞANTIERE, MARI SPERANŢE, MARI IZBÎNZI

dedus dintr-o cumpănă acaparatoare a timpului. Acaparatoare prin ideea de a-l aşeza pe om faţă în faţă cu o datorie de neeludat. Încît, iată, alături de mari obiective, capitale într-o succesiune ascendentă a necesităţilor progresului multilateral al ţării, a bătut la uşa casei noastre şi timpul şlefuirii, împlinirii şi desăvîrşirii în detalii a proiectelor deja declanşate: din 6107 obiective de investiţii prevăzute în planul cincinalului 1981—1985, 5153 reprezintă lucrări în continuare. Restul este marja de efort pe care o rezervăm perspectivei, viitorului care poate îndrăzni mai mult decît a îndrăznit pînă ieri. Şi o călătorie în geografia acestui efort, îndreptat, şi acum ca şi ieri, spre ridicarea la un nivel echitabil de dezvoltare a tuturor regiunilor ţării, spre asigurarea independenţei noastre energetice, spre o prosperitate realizată prin noi înşine, nu poate fi decît tonică. Va fi o ieşire la drumul cel mare al ţării, în şleaul căruia s-au captat, în timp, toate drumurile ei decisive.

Cînd am ajuns în Munţii Apuseni, în coasta Ţării Moţilor, chiar în inima Ţării de Piatră, am ajuns pe acoperişul ţării acesteia. Desigur, ştim toţi că există munţi mai înalţi în patrie şi piscuri mai sus avîntate decît Muntele Mare sau vîrful Vlădeasa, dar nicăieri satele nu urcă mai aproape de cer decît pe aceste meleaguri şi nicăieri omul nu simte înălţimea mai prielnică sieşi şi aspiraţiilor sale. Şi la punctul de coincidenţă al hazardului geologic cu telluricul încorporat în firea şi caracterul oamenilor acestor munţi s-a născut şi marele şantier de la Roşia Poieni, al cărui titular de investiţie îl reprezintă Combinatul minier cu acelaşi nume — cel mai mare obiectiv de acest gen din ţară şi unul dintre cele mai mari din

lume. Drumul ivirii lui în preocupările noastre la zi, de la paragrafele Directivelor celui de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român pînă la o viață reală, adevărată și trepidantă, a fost mai scurt decît o bătaie de aripă. Însă sub bătaia aceasta de aripă se dizlocă munți și un peisaj întreg, cu văi și culmi de o rară grandoare, restructurat panoramic, își șlefuiește alura în conformitate cu interese nu numai îndrăznețe, ci și vitale ale economiei românești. În conformitate cu interese generate de o conjunctură în contextul căreia esențială se dovedește capacitatea de a sta pe picioare proprii.

Și conjunctura aceasta nu ne-a surprins nepregătiți. Dimpotrivă, prin tot ceea ce ne-am propus și realizăm efectiv, sîntem gata să-i facem față. „Este necesar să facem totul — remarca tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru, președintele României socialiste — pentru realizarea din resursele interne a unor cantități cît mai mari de materii prime și materiale prin punerea în valoare a rezervelor interne, chiar dacă unele au un conținut mai redus de substanțe utile". Acest deziderat, întruchipînd o funciară chibzuință, ca idee întîi, ca faptă apoi, se confundă acum cu piatra de temelie a unui șantier în care măsura de zi cu zi a întîmplărilor traversate de oameni nu mai este una obișnuită.

Dar cuvintele, de data aceasta, nu mai au puterea să redea întocmai ceea ce se petrece acolo, la Roșia Poieni, la izvoarele cuprului nostru de mîine. Peisajul retușat al Munților Apuseni, clintit energic din conturele lui ancestrale, trebuie văzut cu ochii pentru a putea fi apropiat, apoi, inimii. Și atunci, cu necesitate, peste alte cuvinte banale, peste orice cifre — și 42 milioane metri cubi de steril deplasați într-o singură etapă, bineînțeles, înseamnă o cifră! — se va ridica impetuos cuvîntul fantastic, rostit fără reticență, fantastică fiind și cifra absolută a energiilor investite aici. În 1982 vor intra în producție, aici, primele capacități de minereu cuprifer și, implicit, prin Roșia Poieni, un nou orizont al industriei românești va stabiliza într-o matcă de prosperitate un șir apreciabil de destine umane. Prin încordarea de voință numită aici și acum Acțiunea „Cupru, Roșia Poieni, 1981" — reunind mii și mii de șoferi de enorme basculante din județele Alba, Constanța și Cluj — anul ce se încheie a marcat un pas decisiv spre atingerea acestui țel pe care, după o descindere la fața locului, l-am numi faraonic, dacă nu ar fi, împotriva tentației oricui de a abuza de metafore, simplu și firesc, integrat vieții noastre, năzuințelor noastre.

O cale mai sigură și mai scurtă între Dunăre și țărmurile Mării Negre s-a ivit în minți clarvăzătoare, ca posibilitate certă, în urmă cu un veac și ceva. Dar niciodată România de ieri, din anii cînd țelurile cu bătaie lungă riscau să împărtășească destinul unor țeluri abstracte, nu ar fi fost în măsură să mobilizeze atîtea energii cîte mobilizează astăzi șantierul Canalului Dunăre — Marea Neagră. Prin anvergura sa, și acest șantier se dovedește a fi definitoriu pentru puterile de astăzi ale țării, pentru tinerețea ei cutezătoare, cu atît mai mult cu cît el a devenit, chiar în anii acestui cincinal, cel mai mare șantier național al tineretului. Iar cifrele prin care i se dezvăluie amploarea sînt prin ele însele superlative. Cînd, de pildă, tinerii brigadieri dintre fluviu și mare au hotărît să finalizeze în acest an, 1981, cinci kilometri de canal, e de remarcat faptul că acest angajament semnifică nici mai mult nici mai puțin decît 17,2 milioane metri cubi de pămînt și rocă excavată și 160 000 metri cubi de beton turnați în pereți de susținere. Pe platoul Basarabi, la Agigea, la Cernavodă, unde prinde contur și prima centrală atomoelectrică românească, șenalul navigabil al viitoarei căi de apă, importantă nu numai în plan național, ci și la scară europeană, se desăvîrșește laolaltă cu suprastructurile sale, traversări de căi ferate și rutiere, laolaltă cu echipamentele sale firești, ecluze și rade portuare. Fiind și acesta

MARI ŞANTIERE,
MARI SPERANŢE,
MARI IZBÎNZI

un peisaj care trebuie văzut întîi cu ochii şi apoi apropiat inimii, ca toate peisajele asupra cărora amprenta înnoirilor fundamentale cade ca o pecete, grea de înţelesuri cu şanse mari de a se prelungi în viaţa mai multor generaţii.

Este neîndoielnic adevărul că, atunci cînd am aşternut pe hîrtie cuvintele „un tîrg amorţit, deşţelenit peste noapte din uitarea istoriei", am aşternut pe hîrtie numele oraşului Călăraşi. Ceea ce i s-a întîmplat acestui oraş, cu aproape un an în urmă, în ordinea administrativă a lucrurilor, şi ne referim la ascensiunea sa la rangul de reşedinţă a unui judeţ nou, este aproape mai puţin important faţă de ce i se întîmplă, de mult mai mulţi ani, în ordinea economică a priorităţilor ce i-au fost hărăzite. La Călăraşi, la ţărmul Dunării, a ancorat cel mai tînăr combinat siderurgic al ţării, aflat în plină construcţie, dar ajuns ca edificiu industrial în stadiile de la care deja îi putem aprecia cuvîntul de mîine. În noiembrie 1979, mai exact spus la 18 noiembrie 1979, orele 3,35, au ţîşnit aici scînteile primei şarje de oţel electric şi, tranşant, a fost semnat şi certificatul de existenţă certă al unui mare obiectiv caracteristic pentru orientările cincinalului 1981—1985. Cît de importantă se anunţă ponderea acestui colos, cît de generoase sînt dimensiunile lui ne poate mărturisi municipiul Călăraşi însuşi: încercînd să-l cuprindă şi să şi-l anexeze, ceea ce a şi izbutit dealtfel, acest oraş cîndva prăfuit, adormit, fără alt viitor decît acela al negoţului mic şi insignifiant, exercitat prin cîteva magazii de cereale, pe cîteva tarabe de peşte, iată, a troznit din toate încheieturile, dar nu a cedat, ci s-a redimensionat cu elan la nivelul unor exigenţe specifice timpului nostru. În cinci ani, în umbra acestui viguros obiectiv, s-a făurit nu numai un nou oraş Călăraşi, ci şi o nouă mentalitate a călărăşenilor, ceea ce este deja altceva. Curînd, noua radă portuară a combinatului siderurgic, destinat să producă în final circa zece milioane tone oţel într-un an, va deveni realitate. În timp ce miile de siderurgişti ai Călăraşilor de mîine îşi desăvîrşesc de pe acum profilul profesional în şcolile meseriei lor, în umbra unor furnale consacrate ca reputaţie, în şcolile ambiţiei lor. Şi spre acelaşi combinat în coasta căruia va fi adusă însăşi Dunărea, pe un talveg inedit, aleargă şi calea ferată Ciulniţa-Călăraşi, în curs de dublare, cum se şi cuvine cînd la capătul ei întrezărim o altă măsură a gestului laborios.

Cum ştim, Dunărea românească nu începe şi nici nu se sfîrşeşte la Călăraşi. Şi tot pe Dunăre, în amonte, în zona Ostrovului Mare, continuă în ritm susţinut lucrările din incinta şantierului hidrocentralei Porţile de Fier II, treaptă hotărîtoare în ceea ce priveşte transpunerea în viaţă a iniţiativei comune, româno-iugoslave, de a supune cel mai important fluviu european unei discipline noi, profitabilă pentru ambele popoare prietene. Este şi aceasta, la rîndul lui, un şantier care se bucură deja de o istorie, o mulţime de oameni s-au croit ca oameni aici, lîngă batardourile lui, în spaţii răvăşite de mari excavaţii, şi nu o dată această istorie, cum s-a întîmplat şi în primăvara anului ce-l încheiem, a fost marcată de momente supreme de încordare. Între timp, pe rîurile interioare, continuă bătălia pentru energie, care se dovedeşte a fi, în toate împrejurările, fără nici o excepţie, şi o bătălie pentru o nouă ordine a naturii, mai fertilă, mai apropiată nevoilor omului, aspiraţiilor lui. Se prevede intrarea în funcţiune, în acest cincinal, a hidrocentralelor de la Şugag şi Petreşti, pe Valea Sebeşului, în perimetrul montan unde constructorii îşi concentrează eforturile, astăzi, fie în barajul de la Tău, fie în galeria de fugă de la Săsciori, aruncînd în joc tehnologii noi, rezultate dintr-o experienţă remarcabilă în domeniu, acumulată pe Bistriţa, Argeş, Lotru, Tismana sau Someş. În Caraş-Severin, pe alţi versanţi ai Carpaţilor, se strîng în mănunchi apele ce izvorăsc din Semenic şi Muntele Mic, se reamenajează cursurile rîurilor Cerna şi Belareca, iar hidrocentralele ce vor fi implantate în calea lor vor însuma, în viitor, o putere instalată de peste 300 MW. Pe Olt, rîul cel mare al ţării şi poate cel mai apropiat de sufletul ei, continuă, de asemenea, o tenace confruntare a omului cu sine, a omului cu natura: unui palmares inaugurat cu ani în urmă i s-a adăugat o izbîndă notabilă, nu demult, la Călimăneşti, cînd albia rîului a fost deviată pe un traseu nou şi cînd a fost pusă în funcţiune hidrocentrala purtînd numele frumosului oraş din capătul meridional al fastuosului defileu. Lucrările de bază ale acestui important sistem hidroenergetic concentrîndu-se acum pe tronsonul Turnu-Călimăneşti şi Lotru aval.

Mari investiţii mobilizează alte detaşamente de constructori întru asigurarea pîinii de mîine a industriei metalurgice româneşti şi asta înseamnă, înainte de toate, asigurarea din resurse proprii a cocsului, prin construirea a nouă baterii de cocsificare de mare capacitate, amplasate pe platformele siderurgice de la Călan, Galaţi, Reşiţa şi Călăraşi. Într-un ritm accelerat îşi anexează noi capacităţi de producţie Combinatul petrochimic din Timişoara, Combinatul siderurgic din Galaţi, fabricile de zahăr din Zimnicea, Arad şi Calafat, uzina de feroaliaje din Tulcea sau Întreprinderea de maşini grele din Bucureşti. Iar platforma Combinatului de îngrăşăminte chimice de la Turnu Măgurele semnifică, în fapt, o perspectivă generoasă pentru pîinea propriu-zisă şi adevărată a ţării,

pentru pîinea care se frînge cu bucurie în mînă.

În această veritabilă constelație de șantiere ne reține atenția, firește, și acele crispări ale voinței de a construi ce ne plasează în avangarda preocupărilor similare din lume: șisturile bituminoase de la Anina și Doman vor fi puse în valoare printr-o tehnologie în premieră absolută pe plan mondial. Sau alte întîmplări de excepție: sate anonime pînă mai ieri sînt atrase peste noapte într-un circuit de semnificativă utilitate națională și un exemplu revelator în această privință ni-l oferă Hudeștii Botoșanilor, unde un nou obiectiv al industriei extractive ne deschide accesul spre un nisip cuarțos cu caracteristici calitativ superioare.

Peste toate, nu putem trece cu vederea nici ce se întîmplă în inima țării, la București. Metroul, cea mai importantă întreprindere bucureșteană a cincinalului în curs nu este numai o realitate ci și o realitate în plină expansiune. Noile lui trasee, perforate de-a dreptul sub picioarele noastre, fără să ne stînjenească munca și preocupările de toată ziua, vor intra succesiv în funcțiune, insinuînd un factor ponderabil de solidaritate în existența unui oraș prin excelență solidar, rotund în propria sa imagine despre sine. Și metroul nu reprezintă doar o mare întreprindere constructivă a anilor noștri, ci și un salt impetuos spre civilizație, izbutit și acesta prin om, pentru om.

Și sînt, toate aceste mari șantiere ale cincinalului, mari speranțe, mari izbînzi ale timpului nostru.

MIHAI PELIN ■

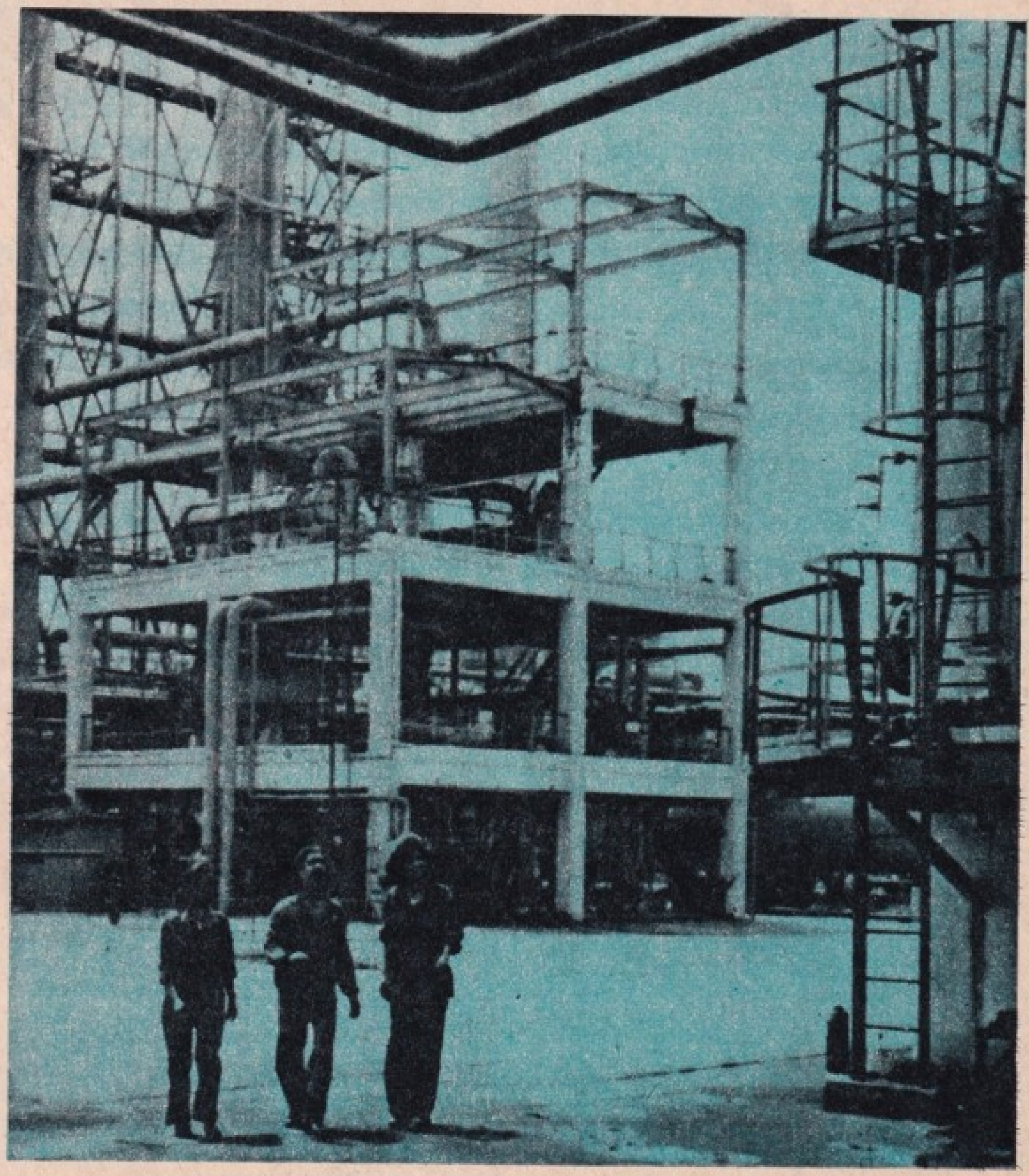

Mari şantiere, mari speranţe, mari izbinzi

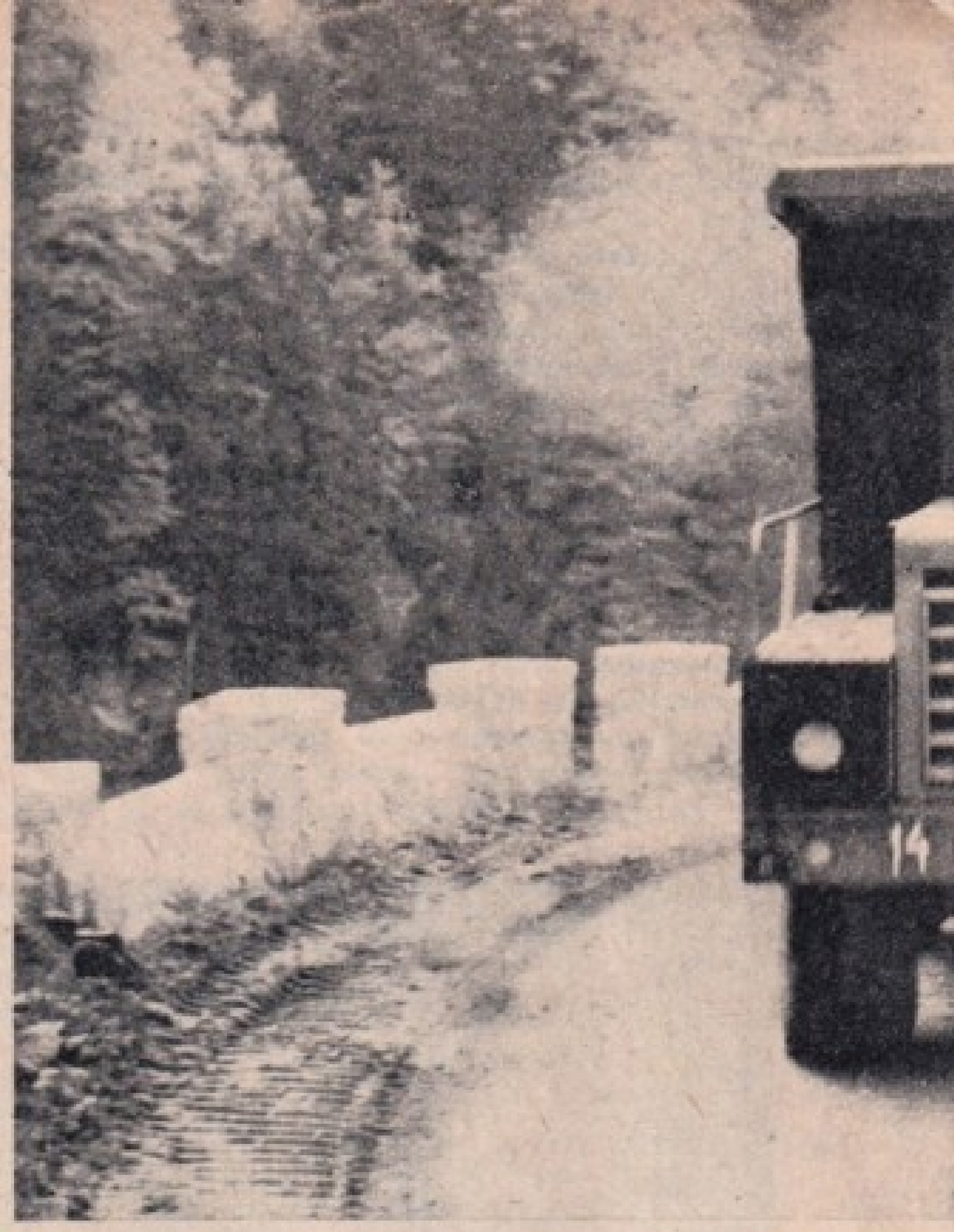

PRIDVORUL

Ne aflăm pe Riul Mare, în străvechea Ţară a Haţegului şi în plin Retezat, la exact 920 de metri altitudine. Pămîntul a rămas parcă undeva departe, jos, la Clopotiva, iar aici, în acest pridvor al cerului, peisajul pare lunar. Blocuri uriaşe de piatră, uitate aici de la începuturile istoriei, roci desprinse din trupul masivului, ca şi cînd o mînă gigantică ar fi răscolit mărunţaiele munţilor şi le-ar fi răsturnat la vedere. După mai multe zile, ploaia s-a oprit. Aerul însă e încă tăios, ca o sarcină nu tocmai uşoară pentru plămînii noştri. Locul se cheamă Gura Apei şi pe el, într-un anumit punct în care versanţii au fost parcă siliţi să facă o reverenţă, se ridică barajul viitoarei hidrocentrale. A doua ca mărime, după Lotru, de pe rîurile interioare ale ţării şi prima dintr-o salbă de 9 asemenea construcţii hidro-energetice prevăzute de-a lungul Rîului Mare. Barajul însuşi, scut de argilă şi arocamente, va avea 174 de metri şi va fi cel mai înalt de la noi şi al treilea din Europa. El nu e însă decît o parte dintr-o întîmplare de uriaşe proporţii, căci se mai rostuiesc aici alte trei lucrări importante: centrala subterană, aducţiunea principală şi aducţiunile secundare, toate legate, la propriu şi la figurat, de un lac de acumulare cu un volum de 200 de milioane de metri cubi.

Ţara Haţegului e, se ştie, veche. Ca şi Clopotiva, sat atestat încă din 1360 şi în care constructorii au fixat primii ţăruşi. De la ea mai rămîn doar 6 kilometri pînă la acea tulburătoare mărturie a istoriei neamului numită Sarmizegetusa, la statuile căreia ne închinăm de vreo două milenii. Comuna însăşi de care ţine Clopotiva (ca şi Gura Apei, dealtfel), Rîul de Mori, vine şi ea de demult, hrisoavele vorbind despre întemeierea ei în 1351. Nu-i de mirare că, aşa stînd lucrurile, ţinutul acesta al Haţegului a păstrat, parcă mai mult decît altele, acel aer inconfundabil de fostă provincie romană. Aer şi, în acelaşi timp, urme concrete. Drumuri şi apeducte pe care noua construcţie le-a scos la iveală, ca o mărturie a continuităţii poporului român pe această parte din geografia lumii. Altfel zis, peste cei dintîi descălecători au venit alţii, aducînd o civilizaţie a muncii şi aspiraţiilor comune, pusă în slujba binelui colectiv. Scoasă parcă din amorţeală şi întoarsă cu faţa spre prezent şi viitor, fără însă a uita trecutul, bătrîna Ţară a Haţegului s-a încadrat noilor rigori din mersul autocamioanelor de mare tonaj. Ea s-a transformat într-un vast şantier şi, mai mult decît atît, într-un teritoriu pe care noul e căutat, găsit şi apoi dat de exemplu.

Numai aşa, credem, se poate explica faptul că fiica morarului din Clopotiva s-a înrolat prima, în familia hidroenergeticienilor şi că, recent, minerii de la Rîul Mare au fost în stare să realizeze, într-o singură lună, 340 de metri de galerie de aducţiune, un adevărat record.

Gura Apei, adică şantierul în sine ca şi colonia ce-l mărgineşte, e sus, cocoţată în patria de altădată a caprelor negre. E la Gura Apei această colonie a Şantierului 3, în sarcina căruia cade ridicarea barajului, dar ea se numeşte, dacă nu greşim, Tomeasa, după vîrful din apropiere, ţinînd de masivul Ţarcului. Oricum s-ar chema locul acesta, Gura Apei, Tomeasa sau, cine ştie, poate altfel (din cauza izolării de altădată fiecare munte are aici 2—3 nume, fiecare vale la fel), munca e la fel de susţinută în toate punctele lui.

Barajul a prins să se înalţe şi baza o constituie, în continuare, excavaţiile şi lucrul în cariera Netiş, nu departe de care s-ar afla, zicea careva, ruinele Cetăţii Colţ, celebrul „Castel din Carpaţi“ al lui Jules Verne. Acolo însă şantieriştii de la Rîul Mare ajung rar, dacă ajung. Locul lor preferat de distracţie e cabana Rotunda, pe Valea Lăpuşnicului, dar inginerul şef Radu Ioan n-o ştie, avînd dînsul destule treburi la faţa locului. E aici, în pridvorul cerului, de patru ani şi nu-i pare rău c-a venit, lăsînd un apartament în Deva

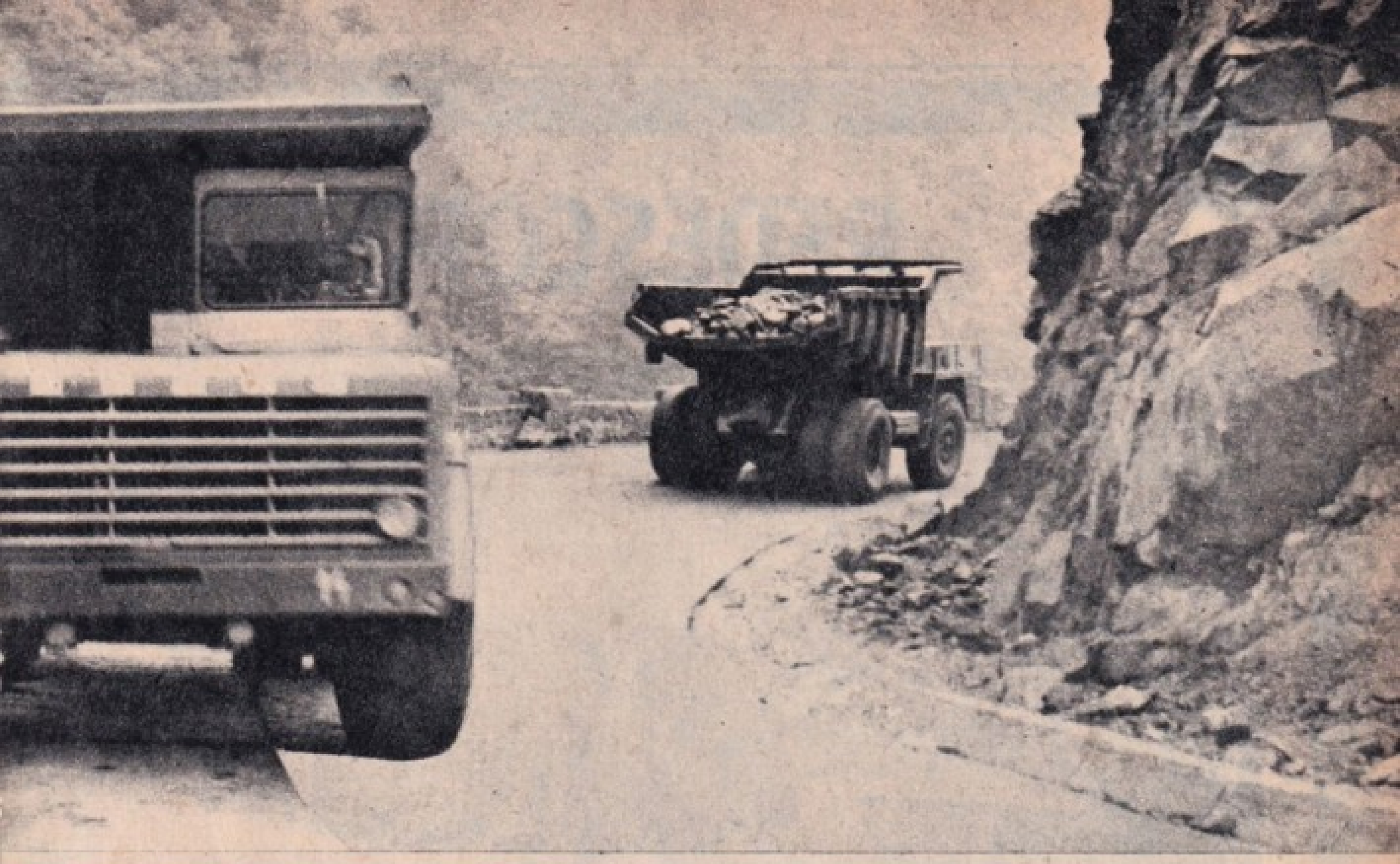

CERULUI

și un post de profesor la Institutul de subingineri. Crede că s-a maturizat în acest răstimp și mai crede, e mîndru s-o spună, că șantierul l-a învățat trei lucruri de bază. Să nu se uite la ceas decît cînd treaba e încheiată. Să poarte cască de protecție și pe arșiță. Să doarmă cînd e obosit, indiferent de zgomot, adică printre picături, zgomotul fiind aici un mod de a munci și, deopotrivă, de a trăi. Cînd trece un „Belas", și nu e clipă să nu treacă, muntele parcă se îndoiește de ceva și tremură, iar inginera Cergan rîde, și de el, și de teama noastră. O mai cheamă Mihaela și, deși n-are decît 32 de ani, răspunde de compartimentul tehnic al șantierului. Ștergîndu-și, nu fără cochetărie, ochelarii mereu aburinți, își povestește viața din mers, după cum și-o și trăiește. De fel din Capitală, a terminat facultatea între primii și a nimerit într-un atelier de proiectare. N-o ducea acolo nici bine, nici rău, o ducea, pur și simplu. Pînă într-o seară cînd, după telejurnal, tatăl său, de asemenea constructor, a chemat-o și i-a zis: „Fato, meseria ta nu se face la planșetă, ci pe șantier". Peste trei zile, Mihaela Cergan s-a prezentat la Gura Apei, înainte chiar ca hîrtiile de transfer să se fi întocmit. Ochelarii și i-a adus cu ea, din necesitate, cizmele le-a găsit aici, doar că le-a răsfrînt tureacul, după obiceiul, rîde, fetelor de măritat. N-ar da, devine serioasă, Rîul Mare pentru nimic în lume, iar noi parcă o înțelegem.

Barajul va fi așezat, desigur, între doi versanți. Șeful șantierului, inginerul Dan Aurel, de fel din Timișoara, călit la școala muncii de la Porțile de Fier, susține că da, fiecare versant are un nume, versantul stîng și cel drept?! Între ei, pe locul pe care altădată curgea Rîul Mare, deviat acum pe sub munte, se depun arocamente și Elena Baghici face treaba asta cu buldozerul și cu îndemînare. S-a calificat la locul de muncă, și Retezatul e, pentru ea, primul șantier, dar se descurcă. Nu-i de mirare, intervine Dan Aurel, fata asta a avut un dascăl de toată isprava, pe Dumitru, care i-a dat meserie și, totodată, nume de familie, el dobîndind experiență la Vîlcea și în Călimani.

Lăsăm șantierul și revenim în colonie. E ora prînzului și copiii se întorc de la școală, căci aici, la exact 920 de metri altitudine, funcționează 4 clase. Lucrul cunoaște o scurtă pauză și lumea se îmbulzește la cantină. Dan Aurel nu se laudă, ci spune adevărul afirmînd că la cantina de pe Rîul Mare se mănîncă la fel de bine ca la mama acasă. Adică, azi, ciorbă de văcuță, friptură cu cartofi și prăjitură. După muncă, glumește Andrei Istrate (om la injecții, cum se recomandă) e bun un dulce. De fapt, însă, dulcele e la mijloc, căci lucrul urmează să-și reia cursul, după o scurtă respirație.

Un curs firesc, descărcat de orice neliniște, la doi pași de cer și, poate, de infinit.

OVIDIU IOANIȚOAIA ■

REDESCOPERIREA

SATULUI ROMÂNESC

Lumea țăranilor, de decenii bune, reprezintă una dintre preocupările fundamentale ale societății noastre și atenția aceasta firească, de-a lungul anilor, s-a concretizat în direcții de acțiune și rezultate pe măsura intențiilor. În consecință, nu incape nici o îndoială asupra faptului că în lumea satului românesc prefacerile timpului nostru sînt palpabile, există, s-au afirmat cu vigoarea tuturor actelor de întîietate socială, au supus unei ordini noi înfățișarea ulițelor tradiționale, portul oamenilor, sporul muncii lor, multiplicat printr-o creștere fără precedent a mijloacelor moderne așezate la îndemîna agriculturii, prin implantarea în mentalitatea oamenilor a unei viziuni științifice asupra condițiilor desfășurării gesturilor laborioase. Și s-a transformat totodată decorul vieții de toate zilele. Dar parcă mereu ne scapă ceva printre degete, mai cu seamă atunci cînd, din excesivă comoditate, măsurăm bunăstarea doar în televizoare, mașini de spălat, automobile și cine știe ce alte bulendre. Nu obosim uneori în a le considera mereu scop cînd, de fapt, ele sînt niște biete mijloace și, ca să spunem lucrurilor pe nume, sînt numai semnele de la suprafață ale unor schimbări de esență, petrecute în profunzimea lucrurilor. Măsurăm, măsurăm, și mereu ne scapă ceva printre degete. Mai cu seamă atunci cînd nu mai putem răspunde la întrebări de tot simple : prin ce pervertire anume a gusturilor, într-o țară care a consacrat mari valori estetice, suprema țintă a unei familii de țărani tineri a devenit treanța aceea din pluș pestriț, înfățișînd Răpirea din serai, **răspîndită de vaporeni prin toate satele de pe liziera Dunării, pînă sub munte, departe ? de ce un țăran în floarea vîrstei, la ceasul fierbinte și privilegiat al stringerii roadelor, preferă să se proptească în ușa bufetului comunal. Și cînd ajungem la asemenea întrebări, în loc să luăm lucrurile de la rădăcină, îl așezăm fără rost pe țăran între rostirea doctă a etnografilor și viclenia unor fotoreporteri crezînd că au făcut gaură în cer cînd și-au declanșat blitzurile într-un birt oarecare și că ei au venit cu sarea și piperul în campania de primăvară sau în campania de toamnă. Și ne amăgim pe noi înșine că lucrurile vor merge mult mai bine dacă vom izbuti să facem o gălăgie mai mare, și primăvara și toamna. Dar întruna ne scapă ceva printre degete și mereu trăim sub impresia că, peste toate izbînzile, care nu sînt de contestat, în unele privințe parcă am plecat la tîrg cu o pereche de boi și ne-am întors cu o pungă.**

Credem că a venit timpul ca lucrarea în curs de desăvîrșire în lumea satului românesc pe plan material să fie adăugată cu o lucrare tot atît de energică în plan moral. Prin greșeli mai vechi, care nici măcar nu mai pot fi asumate de generațiile de astăzi ale țării, prin confuzii importante din universul unor alte moduri de a ființa ale țăranilor, izbutisem cîndva să clintim credința unanimă că un bun gospodar și-ar avea locul lui sub soare și ani întregi am vîslit din greu ca să ne desprindem de această eroare și să redevenim, laolaltă cu toți țăranii noștri, noi înșine. Am săvîrșit și greșeli aparent mici, din care au generat consecințe mari, ne-am îndîrjit de pildă fără rost împotriva cailor, de asemenea sub impulsul unor țeluri care nu ne erau proprii și specifice, și abia astăzi, cînd încercăm să ridicăm din cenușă calul, ce credeți că ne lipsesc ? Bineînțeles, caielele... Apoi ne-am obstinat să radem de-a valma din geografia țării fabuloasele bălți ale Dunării, pe a căror simplă existență se întemeia prosperitatea unui șirag nesfîrșit de sate, cu intenții evident generoase, dar e greu de spus acum despre ele că au fost duse pînă la capăt, de vreme ce am așezat prea puțin în loc. La Dunăreni, cu spatele la ceea ce a mai rămas din marea baltă Bistreț, un gestionar oarecare vinde pește oceanic, congelat și bine brichetat și este evident adevărul că nu depinde decît de noi să convertim această imagine searbădă într-una mai tonică pentru existența noastră a tuturor. Și nu ar fi exclus ca însăși năvala gestionarilor, a celor ce caută soluțiile viitorului doar în dosare și serviete burdușite cu hîrtii inutile, să fi introdus în lumea satului românesc o stare anume de imprecizie în ceea ce privește distribuția valorilor create și vehiculate. Pentru că lumea satului românesc, prin însăși natura ei, peste toate vicisitudinile care au apăsat-o cîndva, se străduise dintotdeauna să fie ea însăși o mare și echilibrată gestiune și, cînd nimic nu ar mai fi împiedicat izbînda acestei străduințe, nu mai era nevoie de o pleiadă atît de groasă de inși pentru care hîrtia rămîne mai importantă decît munca și rodul pămîntului.

Poate de la cîteva asemenea sugestii ar trebui să reînceapă, pentru toți cei ce țin un condei în mînă, redescoperirea satului românesc...

MIHAI PELIN

Și la Măgura, lumea s-a dovedit a fi una singură

Gavril Pană revenise în Măgura, satul părinților săi, cu totul și cu totul întîmplător, după trei decenii și jumătate de cînd înșiși părinții săi, Gheorghe și Ana, îl părăsiseră pentru un oraș ca toate orașele, gîndind să o scoată la vopsea printr-un rost nou și să revină în Măgura, cînd le va fi lor mai bine. Dar nu au mai apucat, prăpădindu-se. Și cînd a fost numit șef de gară în Măgura, Gavril Pană mai era legat de sat doar printr-o amintire înceţoșată, transmisă lui prin viu grai, mai demult, atît de înceţoșată încît și neamurile lui de departe îl priveau ca prin pîclă. Și vreme de cîteva luni bune, neamurile acestea îndepărtate au rămas cu ale lor și el a rămas cu ale lui, cu gara și cu trenurile fulgerînd șinele, ziditi parcă în două lumi diferite. Pînă cînd o întîmplare anume a dovedit că este vorba despre o singură lume.

Într-o noapte, a auzit întîi un muget prelung, sub apăsarea căruia fereastra cantonului a vibrat ca o piele de tobă uscată și bine întinsă. Apoi, mugetul s-a auzit, iar copleșitor ca o trîmbiță care scoală un regiment în picioare. Dădea semne că trebuie să nască, în sfîrșit, vaca aceea bălțată și blîndă Joiana, Marțiana sau cum i-or fi zis stăpînii ei de pînă mai ieri, pentru că tocmai aici greșise Gavril Pană: moștenise dobitoacele cantonului gării fără numele lor. Chiar și cîinelui trebuise să-i găsească un nume... Ajunsese la soroc tocmai vaca aceea spre care priviseră toți, și el, Gavril Pană, și nevastă-sa Ecaterina, și fiică-sa Ioana, de zile întregi, cu o stînjeneală și cu o neputință greu de descris, ca și cum s-ar fi pregătit să traverseze împreună o mlaștină sau o cîmpie de gheață, pentru că nici unul din ei nu moșise vreo vită pînă la ceasul acela al vieții lor. Gavril Pană, cel puțin, moștenindu-le o dată cu gara, se gîndea la ele și noaptea, ca la un canon greu căzut pe umerii lui încă neobișnuiți cu o altă povară decît aceea a propriei sale înstrăinări. Alături de oi și de capre, îndura toată ziua o spaimă durabilă, deși ar fi putut să le taie, să le spintece și să le despartă cu furie carnea în hălci tocmai bune de pus la sărat. Mereu credea că adunătura aceea de dobitoace, dintr-o bătătură la care el nu rîvnise, dîndu-i toate de înțeles că s-ar fi născut înainte de nașterea lui și că el nu reprezenta decît un episod efemer în existența lor fără început și sfîrșit, duceau întruna dorul unui ceva despre care el nu putea ști ce-ar putea să fie, neavînd de unde să știe. Și mai credea că absența acelui ceva adăpa în ele o sete imperioasă, pe care el n-o va putea domoli niciodată. Rezultatul fiind, înainte de toate, o risipă fără seamăn în lumea țăranilor de boabe, de nutreț și de bulgări de sare. Mereu credea că le lipsește ceva, ceva despre care el n-avea de unde să știe că le lipsea, întocmai cum nu avea de unde să știe ce lipsă anume împlinea acel ceva în stihia necunoscută și plină de surprize a făpturii lor timpe. Rezultatul fiind, peste zbaterea lui, întruna același: o risipă fără seamăn de boabe, de nutreț și de sare.

De data aceasta, mugetul tînguitor al vacii, care da semne că i-a venit sorocul chiar în noaptea aceea, a prefăcut neliniștea mai veche și teama de zi cu zi a lui Gavril Pană în panică veritabilă. Aproape că a sădit în el dorința copilărească de a fugi dracu' în lume, dorință pe care nici atunci cînd era copil n-o nutrise, și nici mai tîrziu. Cum a izbutit el să se ridice de lîngă Ecaterina, cum a mai avut puterea să mai aprindă felinarul de vînt și cum a mai ajuns să răzbată în curtea zidită jur-împrejur cu cotețe și grajduri sînt întrebări la care răspunsul poate fi amînat. Cert era că, în noaptea aceea — și nici astăzi, cînd povestește, nu crede altceva —, mugetul vacii l-a așezat față în față cu o datorie fără altă scadență, de care nu se putea achita decît prin procură. Adică ce altceva ar fi putut face el, în minutul acela, decît să alerge de colo-colo, de la o poartă la alta, de la o fereastră la altă fereastră, în lumina puțină și searbădă a felinarului său de vînt, în stînga și-n dreapta, înainte și înapoi, pînă cînd a izbutit să trezească din somnul lor liniștit și nebîntuit de coșmaruri cîțiva români care știau cum se moșește o vacă?... Și nu numai atît. Care știau, totodată, că un viței nimicit, pierdut din fătare, aruncă asupra viitorului lor o umbră și o îndoială. Adică teama că viitorul lor, clădit pe cantități mai mici sau mai mari de lînă, păr de capră, carne, lapte și piei, va număra un viței mai puțin. Adică i-a smuls din somnul lor adînc și cu vise puține nu atît ruga tînguitoare a unui șef de gară tembel, de tot neînvățat cu rosturile de zi cu zi ale dobitoacelor, cît bucuria ciudată că lumea lor mică, în care totul e bob numărat, se va lărgi cît de cît. Nu, nu era avutul lor vițelul acela nenăscut încă, dar i-ar fi putut oferi ceva în schimb pentru el vecinului lor și foiau deja prin curtea șefului de gară cum s-ar fi agitat un roi de albine în stupul cărora cineva ar fi lăsat să se prelingă un bob strălucitor și tăios de oțet sau o șuviță de fum de sacîz.

Gavril Pană, de-acum parcă vag exaltat, le împărțea tuturor o lumină sumară, mai mult încurcîndu-le privirile agere, dealtfel

deprinse cu întunericul nopții. Erau toți alături de el, însă Gavril Pană, peste zbaterea ce-i năpădise și noaptea, și curtea, și grajdul, se vădea a fi, în ciuda exaltării lui sumbre, mai degrabă un soi de reziduu, o zgură, încăpățînîndu-se totuși să stăruie chiar în preajma articulațiilor unor mișcări lipsite de sens și mobil pentru el. Pînă cînd lucrarea înceată, dar sigură, a unor oameni neobișnuiți să dea greș, adresîndu-și unii altora doar îndemnurile strict necesare, de o silabă sau două, i-a dat de înțeles că stăruința în îndeletnicirile care s-au născut o dată cu omul pe lume vor fi mereu un tărîm pe care exaltarea, și rușinea, și panica, și risipa de vorbe nu au ce căuta. Cu alte cuvinte, un teritoriu pe care el însuși nu avea ce căuta. Că stăruința în aceste îndeletniciri te subjugă unui fel de a cugeta ziua sau noaptea de azi, unui mod de a gîndi viitorul și unui ritm al existenței diurne care, toate, chiar din clipa în care ai început să le simți într-adevăr ca un jug, încetează să-ți mai susțină ființa, refuză să mai lupte alături de ea, întorcîndu-se cu brutalitate împotriva carcasei ei vulnerabile, ca într-o răsturnare de alianțe dintr-un război general, pentru că atît mai rămîne din tine atunci, o carcasă amenințată și crispată de frică, în care tu însuți nu mai știi ce a fost, sau mai bine-zis ce s-a ascuns. Și, răzbit de teroarea acestui adevăr, Gavril Pană s-a retras dintre ei, lăsîndu-le felinarul de vînt agățat de o grindă mai joasă a grajdului, iar cînd a întors capul, o singură clipă , cu speranța derizorie că ei, totuși, îi vor simți lipsa, și cînd chipul i s-a decupat palid, livid și descompus de descurajare din perdeaua de întuneric crescută chiar din pragul înnoroiat, a avut chiar norocul să nu-l vadă nimeni și lui însuși i s-a părut chiar, o singură clipă, chiar în clipa în care a întors capul, că lumina felinarului, de cînd îl lăsase din mînă, sporise miraculos.

Iar acum, la întîlnirea noastră tîrzie, Gavril Pană aproape nu se mai sătura povestind... Pentru că vaca începuse din nou să mugească, de data aceasta desperat și agonic, a crezut iar că ține de datoria lui să-i încurce din nou pe țăranii care-i umpluseră grajdul, pe Dumitru Năstase, pe Ilie Aliman, pe Mihai Țăndăreanu și pe Vasile Toc, numai că iar s-a izbit de zidul dur al indiferenței acestora și iar s-a desprins dintre ei, învins de umilință, ca și cum tot ceea ce s-ar fi întîmplat în noaptea aceea în grajd ar fi fost tăgada însăși a rostului său în lume. Și iar s-a auzit mugetul crîncen al vacii. Năștea peste măsură de greu, dar năștea, ajutată fără compasiune sau milă de mîinile agile ale unor țărani încă înspăimîntați de perspectiva că avutul lor, al tuturor, ar putea să numere cu un viței mai puțin și dacă cineva i-ar fi privit cu atenție și-ar fi dat seama, atunci, fără doar și poate, că însuși mugetul acela părea să vină pe lume prin lucrarea atentă și migăloasă a mîinilor lor. Dar acolo totul se terminase cu bine și Gavril Pană, ca un mesager al izbînzii, nesigur pe picioare, dar destins în sfîrșit, a intrat și a revenit din casă cu o sticlă de țuică în mînă și iar s-a strecurat între ei. Și acolo, în penumbra mirosind a fîn și a viu, Gavril Pană și țăranii aceia, Dumitru Năstase, Ilie Aliman, Vasile Toc și Mihai Țăndăreanu, deopotrivă mulțumiți de izbîndă, își treceau unul altuia sticla din care lichidul arzător scădea vertiginos și egal, ca și cînd sticla, chiar atunci, ar fi intrat cu trupurile lor butucănoase într-un sistem improvizat de vase comunicante. Și asta a fost totul, mi-a mai spus Gavril Pană, revenit acum șapte luni în Măgura, în satul părinților săi, părăsit de aceștia cu trei decenii și jumătate în urmă, cînd el, Gavril Pană, încă nu se născuse...

MIHAI PELIN ■

Racovița, capitala păsărilor

Cînd Oltul scapă din Carpații de miazăzi lasă în stînga comuna Racovița, așezare de cuprindere mijlocie, cu vreo 2 800 de suflete, sat de ciobani, de tăietori de pădure, de muncitori navetiști și de artiști. Sînt foarte mulți artiști în acest sat, cîntăreți din gură și din fluier, rapsozi, recitatori, actori, dansatori. Fapt care l-a făcut pe un distins folclorist, prof. Costea Marinoiu, fiu al Racoviței, să-l numească într-un studiu de-al domniei-sale „un SAT (cu majusculă) din țara lui foaie verde". Definiție și frumoasă, și exactă. Toate cîntecele din Racovița, ca toate cîntecele românești, încep, desigur, cu „foaia" sau „frunza verde". Vom fi cîntat frunza verde, zic cei ce-au cercetat fenomenul (printre care și C. Marinoiu), de cînd ne știm. Și o vom fi cîntat, prin veac, la fel, în aceeași gamă, de vreme ce, după cum observă muzicologii, gama pentatonică a cîntecului nostru popular e cea mai veche, e gama în care cîntă și păsările.

Deci Racovița e un sat al cîntecului, un sat în care „Cîntarea României" sună bine, cu un sunet de puritate și de temeinicie. Cei ce ascultă păsările locului rămîn vrăjiți. Cei ce-i ascultă oamenii rămîn vrăjiți. O carte a prof. C. Marinoiu, „Folclor din Țara Loviștei (Racovița)", tipărită acum cîțiva ani, include piese ale folclorului pastoral local de o vechime tulburătoare și de o

nuncă frumusețe. Înregistrate pe bandă magnetică, ele ne aduc, crede profesorul Marinoiu, vocea strămoșilor.

Cum cîntau strămoșii? Nouă, aici, la Dunăre și Carpați, antifonarele cu melodii străvechi ne lipsesc, ne lipsesc relicvele muzicale, ca și multe alte relicve, deci la o astfel de întrebare răspunsul nu-i prea ușor de dat. Cei din Racoviţa, însă, încearcă s-o facă. Încearcă zicîndu-ne doine, cîntece și balade, orații de nuntă, colinde și govii, încearcă reînviind obiceiuri și datini pe care mulți le-au pierdut, pe care ei le păstrează. În Racoviţa există un mare ansamblu artistic care se cheamă „Izvorul frumos", alcătuit din 80 de persoane, oameni de toate vîrstele, de la 18 la 75 de ani (75 de ani are Gheorghe Stanciu, un celebru rapsod al Loviștei, care în „Catalogul informatorilor" din cartea lui C. Marinoiu se află pe primul loc). Spectacolele ansamblului se ţin cel mai adesea în aer liber, în lărgime de plaiuri, fiindcă piesele lui o cer (una din ele fiind „Nunta la Racoviţa", desfășurată ca și o nuntă, cu mulțimi de nuntași , cu competiții de vornicei călări și de căruțe împodobite) și fiindcă doinele și cîntecele de dragoste, de înstrăinare, de haiducie, de cătănie, cu urcușuri și coborîșuri melodice reluate ritmic, ca o unduire de plai, capătă spor de înțeles și de rezonanță în unduirea unui decor de plai. Mai există în Racoviţa o formație de teatru, o echipă de dansuri, un grup de fluieraşi, un grup de colindători, un grup folcloric al bărbaților, un grup folcloric al femeilor, un grup folk, mai există și un cenaclu al creatorilor populari, a cărui figură de prim plan e un bătrîn de 67 de ani, Dumitru Dafinoiu, cu numele înscris pe coperta unei cărți de versuri tipărită pe plan local. Tot Racoviţa găzduiește, periodic, întîlniri ale folcloriștilor dedicați fenomenului lovișstean și, tot periodic, „Festivalul cîntecului lovișstean", ajuns anul acesta la a VI-a ediție.

Revenim deci la cîntec, la sunetul lui, la vocea strămoșilor.

Cum cîntau strămoșii noștri din veac?

Nouă, spuneam, ne lipsește această coloană sonoră a artei și a istoriei, cîntecul nostru fiind rupt, sugrumat între secole, cu jumătăți și sferturi de silabe aruncate peste timp. A-l recompune, fie și cu fantezia, înseamnă a reda timpului nostru — istoriei, deci — glasul pierdut. Ce fac cei din Racoviţa pentru asta?

Fac multe. În primul rînd, colindă munții, stînele, satul, poposind la porți bătrînești, strîngînd de colo un fir de sunet, de dincolo altul, așa cum l-au auzit și-l transmit bătrînii, apoi, închegînd țesătura, o prezintă acelorași, cum și publicului de toate vîrstele, socotit nu doar un receptor, ci o cutie de rezonanță, sau, dacă vrem, un selector de valoare, care poate amplifica ori, dimpotrivă, reduce și anula o întreagă operă.

Conducători ai ansamblului „Izvorul frumos" și ai celorlalte formații artistice, pe numele lor Ion Stoinea, Ion Solomon, Maria Gîscă, Constantin Beleț, Lina Leonora, ajutați de un primar inimos, Constantin Constantinescu, și de un secretar adjunct al Comitetului comunal de partid, Gh. Popelca, fac deci o treabă deloc „festivistă", din care improvizația și hazardul sînt alungate.

Și mai sînt, în Racoviţa, și nedeile. Două nedei, prima în ultima jumătate a lunii mai, cealaltă la mijlocul lui septembrie, însoțind calendaristica păstorească a urcatului și coborîtului oilor de la munte, aduc în sat toate vocile văilor, ale munților, ale codrilor, ale apelor. Voci care vin din veac, pe cărări de veac. Nedeile Racoviţei, cu amplă și fastuoasă desfășurare, bine păzite de intruși (nu de oaspeți, ci de intruși, de pseudoartiști, de lăutarii proști, de cei ce-ar putea altera tradiția, cei ai locului strîngîndu-și rîndurile în fața oricărei infiltrări a corupției în folclorul lor), se transformă, observa un cercetător, în adevărate olimpiade carpatice ale vocilor pure, ale vocilor strămoșești. În Racoviţa nedeile sînt încă nedei, la mare cinste în viața obștii. Apropo de olimpiade, remarca același cercetător, în Racoviţa încă mai sînt bătrîni care-și fixează amintirile în funcție nu de anii calendaristici ci de nedei, așa cum vechii greci își fixau viețile numărînd timpul din olimpiadă în olimpiadă. Nedeile, aceste străvechi sărbători pastorale (sărbători dacice, de origine precreștină, cum crede marele savant G. Vâlsan, sărbători „mai luate în seamă decît Crăciunul, Paștile și Rusaliile", cum scrie Ion Pop-Reteganul, „mai luate în seamă chiar decît Anul nou", întrucît în popor, zice același, „nimeni nu numără anii de la Anul nou, ci de la nedeie", precum fac și astăzi bătrînii Racoviţei), ar fi avut, după unii, chiar un asemenea statut sau rost, adică „un rol național asemenea olimpiadelor grecești sau tîrgurilor arabe". Observația a fost făcută la începutul secolului, cu trimitere spre niște veacuri mai vechi. La Racoviţa, ea s-ar putea confirma și azi, desigur la alte proporții. Adică remarcîndu-se restrîngerea vechiului rost utilitar de tîrg sau bîlci și dezvoltarea, spre beneficiul artei, a caracterului de serbare, de competiție a cîntecului și jocului.

Racoviţa e un sat în plină prefacere — economică, arhitectonică, edilitară — rescriindu-și, dacă nu ființa, cel puțin tiparele ei de viață. Dar Racoviţa e un sat care nu se dezminte de ce-i al lui. Care, mai mult, e mîndru de tot ce-i al lui, de biruințe ca și de clipele, utile spre tragere de învățături, ale unor retrageri sau slăbiciuni în fața vremurilor. Cum poți fi totuși mîndru de un eșec, de o slăbiciune? Mîndria racoviţenilor este că au trecut prin ele cu fruntea sus. Cînd, într-un timp, mulți dintre ei au renunțat la oi, covîrșiți fiind de tot felul de dări și de angarale, ei, acești oameni, n-au renunțat totuși la fluier, nici la caval, n-au renunțat să cînte „Mioriţa", chiar dacă mioarele nu mai

erau. Acum, ei iarăși cresc oi, mii de oi, fiindcă li s-au redat, ca tuturor păstorilor țării, niște privilegii și libertăți. I s-a redat „Mioriței" dreptul la spațiul ei mioritic, un drept deopotrivă moral, dreptul de-a nu se mai rușina nici de blana-i scorțoasă și colbuită, nici de ciopoarele ei de stihuri ce ne-au ritmat din veac limba grăită și suf'etul; și unul material, adică dreptul de-a se înmulți, de-a crește, de-a țîșni liberă la lumină și iarbă grasă. Ciobanul Racoviței, recăpătîndu-și drepturile, și-a recăpătat curajul sorții, încrederea sorții lui și a stelei lui. Ce l-a ținut pe el, în toți acești ani, în așteptarea și în încrederea — ce l-a făcut să nu-și strice stînele, nici sălașele, chiar dacă ele au fost o vreme reci și pustii, neîncălzite de sunete de talăngi — au fost cîntecele. Cîntecele în care ei, păstorii fără mioare, cîntau „Mioriția". Cîntece care i-au ținut în puteri, în speranță. Cîntece fără de care ei n-ar fi răzbit spre această zi. Cîntece fără de care, poate, ei ar fi murit.

Ei au descoperit astfel — au redescoperit într-o nouă lumină — cîntecul strămoșesc, puterea lui. Care-i mai mult decît artă, care e viață, e dăinuire, e temei în restriște, e punte peste abisuri, e trecere către mîine.

Astfel de descoperiri, oricît de tîrzii, fac parte definitivă de acum înainte — au făcut-o și altădată, dar acum o fac cu o forță nouă, care e cea a conștiinței — din ființa lor. Adică din ființa noastră.

ILIE PURCARU

Cezieni, pragul de jos și pragul de sus

Dacă nu s-ar fi întîmplat ceea ce la Cezieni s-a întîmplat de vreo zece ani încoace, nimeni n-ar mai fi avut vreun motiv întemeiat ca de la Caracal să bată cale încă doisprezece kilometri pînă să ajungă în acest sat unde fără îndoială că, în cartea de onoare a C.A.P.-ului, în loc să se adune laudele grupurilor de țărani veniți din alte părți de țară pentru schimburi de experiență, peste colile de hîrtie imaculate tăcerea s-ar fi întins ca o pată, albă și ea. Și poate că tot astfel tăcerea s-ar fi întins chiar și asupra numelui satului. Dar dacă există sate, deloc puține, pe care le cunoaște o țară, și dacă există și sate pe care nu le știu decît satele din preajmă, Cezienii au hotărît să se strămute, de zece ani încoace, din rîndul celor din urmă în rîndul celor dintîi. Cît timp atîta lume tînără născută și crescută aici, se arăta dornică să intre să muncească mai degrabă în cele opt ore din industriile orașului decît de-a lungul zilelor-lumină ale agriculturii, era limpede însă că numele Cezienilor, cunoscut pînă nu cu mult în urmă doar de satele din imediata-i vecinătate, avea să-și treacă faima dincolo de cercul acestor cîteva sate nu prin numărul în creștere al navetiștilor ci prin strădania cît mai multor oameni, uneori echivalentă cu un act de sacrificiu, de a rămîne, de a nu pleca. Începuturile acestei strădanii trebuie căutate însă în urmă cu ceva mai bine de zece ani. Cam pe atunci cînd, poate n-ar fi lipsit de interes să arătăm acum, valoarea unei norme convenționale era de 9 lei. Tot cam atunci a apărut la Cezieni inginerul Tudor Dănacu.

Îl cunoșteau, le era consătean. Lucrase pînă atunci într-o comună nu prea îndepărtată, Dobrosloveni. Dar dacă reîntoarcerea lui se vădea, înainte de toate, ca un semn al trecerii de pragul, fie el și de jos, al credinței că tot mai dulce este pîinea de acasă decît cea de prin alte locuri, nu e mai puțin adevărat că tot ceea ce inginerul Dănacu avea să inițieze la Cezieni a făcut dovada atingerii și pragului de sus al acelei credințe care numai astfel, de bună seamă, începea să exprime un adevăr verificabil iar nu doar, ca să zicem așa, un proverb. Cît privește felul cum a fost trecut și pragul acela de sus, e o altă poveste. Consătenii lui l-au ales, în scurt timp, președinte la C.A.P.-ul din Cezieni, însă faptul acesta n-a însemnat că ei s-au răzgîndit și că renunță la deprinderea lor mai veche de a-i interesa înainte de toate ceea ce văzînd se poate spune că este iar nu ceea ce, imaginînd, se poate spera că va fi într-o bună zi. Că și tînărul inginer ieșit din rîndurile lor avea dreptate, în felul lui, aveau să înțeleagă așadar nu chiar dintru început ci abia mai tîrziu, cînd le-a fost peste putință să mai tăgăduiască ceea ce începuseră să vadă, bani netezi și strălucitori adunați în palmele lor bătătorite de muncă, tot mai mulți, în fiecare an, adevărul fiind că de vreo zece ani încoace producția netă a C.A.P.-ului a crescut de 10 ori iar valoarea unei norme convenționale s-a ridicat pînă către 80 de lei.

Inginerul Dănacu face parte din stirpea celor ce-și întorc cuvintele cu fața drept către cel căruia îi sînt adresate, așa încît el n-a făcut niciodată un secret ci a mărturisit oricui și oricînd că ambiția lui a fost aceea ca satul lui să-și înscrie numele în prima linie a agriculturii românești. Încît acum, dacă după cei zece ani de străduințe a devenit incontestabil că năzuința lui s-a împlinit, cu siguranță că ar mai fi de spus că voința lui n-a izbîndit altfel decît aceea, îndelung

răbdătoare, a sculptorilor care trimit înainte gîndul că să limpezească în trupul pietrei, mai întîi ochilor minții, ceea ce oricum nu se poate vedea aievea decît după ce mîinile își desăvîrșesc și ele, la rîndul lor, lucrarea.

Ce-au avut de lucrat, întîi de toate, mîinile țăranilor din Cezieni învățate cu lucrul pămîntului, a fost, bineînțeles, pămîntul. Pămîntul lor nu-i dintre cele prea darnice și nici irigat nu este — va fi, în cursul acestui cincinal — însă isprava de a obține, chiar și în aceste condiții, recolte mai bune decît unii dintre cei ce-au semănat pe cernoziomuri irigate și aducerea, la Cezieni, a unor înalte ordine și medalii ca răsplată pentru succesele lor remarcabile, le-a înălțat fruntea și i-a convins pînă și pe cei mai greu de convins că numele satului lor începe să treacă într-adevăr, dincolo de cercul satelor de pe-aproape. Dacă, în urmă cu vreo zece ani, producția globală la hectarul agricol era de 2400 de lei, acum tinde să ajungă cam la 15 000. Iar dacă mai ținem seama de faptul că satul nu are mult peste 2 000 de hectare iar că valoarea producției așa-zisei vegetale reprezintă cam a zecea parte din totalul producției nete a cooperativei, mai trebuie înțeles că la Cezieni C.A.P.-ul dispune de alte însemnate surse de venituri de pe urma cărora s-a născut, dealtfel, hotărîrea multora de a nu mai pleca din sat și chiar hotărîrea unora dintre cei ce apucaseră să plece, de a se reîntoarce acasă. Acele surse de venituri sînt reprezentate de sectoarele industriale ale C.A.P.-ului. Mai înainte de a vedea cum ele înseamnă, de fapt, tot valorificare a pămîntului, să amintim că sectoarele acestea nu erau în urmă cu zece ani decît chiar acele năzuințe, acele gînduri pe care inginerul Dănacu le trimitea înainte, în viitor. Știa foarte bine încă de la început, mărturisește el, că sectoarele industriale sînt bănoase, însă mai știa că numai această convingere a lui nu era suficientă pentru a ajunge să vadă aievea ceea ce astăzi se vede în incinta C.A.P.-ului Cezieni, o platformă industrial-agrară cum puține C.A.P.-uri din țară se pot mîndri că au. Și totul, ne încredințează inginerul Dănacu, este făcut de cei din Cezieni, după proiecte gîndite de ei înșiși și din materiale de construcție provenite de la demolările din comună. Însă, mai adaugă el, din cele două concepții de a face industrie mică, una fiind să cumperi materie primă și s-o prelucrezi iar cealaltă să valorifici la maximum toată producția agricolă proprie, Cezienii au hotărît, fără a sta mult pe gînduri, să încline către a doua. Și n-ar trebui să uităm că hotărîrea aceasta se limpezea în vreme ce altora nici măcar nu le trecea prin minte să-și bată capul cu astfel de lucruri. De aceea nu poate fi de mirare că astăzi, cînd li s-a întipărit și altora gîndul că trebuie să-și organizeze un sector de activități industriale, la Cezieni — unde în urmă cu ani de zile a fost construită o secție de prelucrare a legumelor și fructelor — se pune problema de a se căuta o valorificare pînă și a sîmburilor de struguri, foarte bogați în grăsimi după cum susțin, în tratate respectabile, specialiștii. Astfel stînd lucrurile, fără îndoială că inginerul Dănacu avea dreptate în felul lui cînd spunea că hotărîrile Congresului al doilea al țărănimii, unde a încercat să vorbească, pe scurt, despre strădaniile satului lui, la Cezieni chiar au fost înfăptuite, în bună măsură.

Se înțelege că nu vom desfereca aici, în toate detaliile, acest mecanism gingaș și complicat al „experienței Cezieni", însă nici nu credem că rîndurile de față s-ar cuveni să fie încheiate înainte de a mai arăta că, tot din inițiativa aceluiași inimos inginer, de cîțiva ani încoace a prins ființă la Cezieni ceea ce localnicii numesc a fi „Concursul iilor", în cadrul căruia se atribuie premii — din banii C.A.P.-ului — celor mai iscusite țărănci, acelora care au cusut cele mai frumoase ii în ultimul an. Ceea ce înseamnă,

desigur, o altfel de redescoperire a satului decît cea de care vorbeam înainte. După cum, de asemenea, mai credem că grupurile de țărani care vin în schimburi de experiență ar putea duce în satele de unde vin, păstrînd-o eventual ca pe o sugestie de viitor — și măcar de dragul copiilor din acele sate — descoperirea că la Cezieni tot C.A.P.-ul plătește abonamentul, anticipat, Întreprinderii cinematografice județene, încît oricine ar avea chef să vadă un film poate intra în sală fără să mai fie nevoit să-și mai cerceteze buzunarele de mărunțiș ca să-și cumpere bilet. Cei din Cezieni, precum s-a văzut, pot să-și îngăduie o astfel de cheltuială. Și pot pentru că în amiezile înalte de vară, cînd inima țării își înclină bătaia către unda de răcoare a Dunării, ea simte în pînza albă a luminii, ca într-un ștergar, mirosul de pîine al grîului. Cezienii se află acolo, îndeplinind ceea ce este și rămîne datoria lor.

DUMITRU CONSTANTINESCU ■

Un om cu interese

Îl găsesc pe prispă, cu un maldăr de hîrtii în față. Mă cîntărește rapid, amestecînd curiozitatea cu neîncrederea. Lămurindu-se ce și cum, îmi strînge mîinile cu putere, oferindu-mi cel dintîi prilej de mirare. Ciudată forță, gîndesc, la un bărbat atît de puțin la trup! Ține să mă avertizeze, parcă cerîndu-și scuze, că e musai să vorbesc cît de tare, avînd dînsul o lipsă cu auzul. La întrebarea, evident formală, ce mai face, zice că face bine. Se află, explică, pe balcon, lucrînd la niște interese pe care le are în minte. Apoi închide, cu fereală, un caiet de școlar pe coperta căruia stă scris, cu litere tremurate, Marin Burlească, 61 de ani, Dobrotești, Teleorman, Schițe și Proecte.

— Ce interese în minte, nea Mărine?

— De-alea vechi și de-ale noi, toate tehnice. Te interesează?

— Dac-am bătut atîta drum pînă aici, sigur că da. Cum a fost cu avionul?

— De unde știi povestea cu aeroplanul?!

— Ne-a spus-o, la primărie, Mihalache Mitru.

— Aha, secretarul. Bun băiat. l-am văzut crescînd. Duce mult respect pentru noi ăștia mai bătrîni. Păi, cum să fie, l-am făcut, dar pînă la el s-au întîmplat atîtea. Primul interes a fost un vaporaș pentru mașina de treierat, cînd eram copil. Mie mi-a plăcut tehnica de mic. Luam scule de la tata, mă băgam cu ele prin tot locul, ba la una, ba la alta. De-a văzut tata plăcerea asta, m-a trimis la Miroși, la școala de meserii și am ieșit mecanic. Dar nu m-am ținut imediat de meserie, nu mergea atunci, m-am apucat de dres roți. Lui Stancu Țigliș, lui Stoian Tufă, lui Stan Călin, altora, le-am pus roți la căruțe prin '38, merg și azi, puteți să le vedeți. După aia, după ce am umblat cu oile pe la Băneasa, lîngă aerodrom, am făcut aeroplanul.

— Cum l-ai făcut, din ce?

— Din lemn, din ce să-l fac?! Primul avea pedale, dar n-a mers cine știe ce. Pînă i-am luat seama, am cheltuit o grămadă de bani. Al doilea a ieșit mai reușit, că era mai lung. L-am încercat pe islaz, mergea.

— Ai zburat cu el, nea Marine?

— N-am zburat, m-am împotmolit la motor. Era tare scump și-atunci am cerut un ajutor, dar nu mi l-au dat. Nu era, pe atunci, loc pentru oameni simpli, prefectul s-a uitat la mine ca la felul cinci și mi-a zis du-te dracu, nebunule. Așa mi-a zis.

— Și?

— Nimic. Am plecat la armată, m-au aprobat la aviație, unde am făcut cerere. Cît am fost dus, un frate mi-a pus avionul pe foc, nu prea avea cu ce să se încălzească. Cînd m-am întors si-am auzit, să mor. Apoi m-am apucat de altele.

— Alte ce?

— Interese, așa le-am zis. Adică idei care să facă viața omului mai ușoară, să ducă la fel de fel de economii. Uite, apa caldă, de pildă.

— Cum ai făcuti

— Să fim înțeleși, taică, asta a fost în ultima vreme, cînd s-a pus problema combustibililor, că s-au împuținat. Îndemnat de ce-am auzit la radio și la teveu, că mie atît mi-a trebuit, o încurajare, m-am apucat de apa caldă și-am rezolvat-o. N-am probleme, nici eu, nici copiii, nici nepoții. Rezervorul are 60 de litri.

— Am înțeles, dar n-am înțeles cum ai procedat.

— M-am gîndit să n-ardă focul în sobă, iarna, doar pentru încălzit, ci să-l supun și pentru apă. La 40 de centimetri peste foc, am așezat, în cuptorul sobei, o serpentină. Iat-o.

— Un fel de spirală, așa-i?

— Corect, ai zis bine. Am legat-o la rezervor prin conducte, una de coborîre, să vină apa deasupra focului, alta de urcare, să se întoarcă apa în rezervor. Pe ultima am fixat un robinet. Am calculat ca apa, la întoarcere, să învingă rezistența celei din rezervor, s-o găsească mai rară. De-aia am ales coturile, primul de 8 centimetri, al doilea mai lung.

— Nu se putea mai mult, nu se putea mai puțin?

— Poate că da, poate că nu, mie așa mi-a ieșit. Am tot calculat pînă mi-a ieșit, 5 dosare am avut. Le-au rupt nepoții, dar nu-mi pare rău. Dealtfel, am învățat socotelile pe dinafară.

— Ce materiale ai folosit?

— Iaca și matale, materiale?! Ce-am ținut prin atelier. Niște fiare de le-am luat de la Predoleanu.

— De la cine?

— Da, ai dreptate, că ești tînăr! Era pe vremea tinereții mele, un magazin de fierărie la Obor, îi zicea la Predoleanu.

— Cam cît a costat toată instalația?

— Cîteva sute de lei. Dar ce avantaje! Apă caldă la discreție, vii de la cîmp, iarna, găsești apă caldă, mare avantaj. Că focul, îmi dai sau nu-mi dai dreptate, tot arde, așa-i?

— Așa-i! Alții de ce n-au preluat ideea? Vecinii, de pildă, cunoscuții.

— Unii au luat-o, dar puțini. M-a întrebat de instalație un om din Aninoasa, Aurică Stredie, mi-a scris. De ce n-au luat-o mai mulți? Din comoditate, asta e. Comoditatea ne omoară, totul la de-a gata, cum se zice. Mie mi-a plăcut să fac, nu să zic că fac.

Îmi face semn cu mîna, adică să stau. I-a venit o idee și vrea s-o scrie. Scrie, îl privesc și mă întreb dacă nu joacă, dacă nu minte. Nu, omul e serios și scrie, adîncit. Nu ține creionul prea cu îndemînare, îl împiedică mîinile bătucite, parcă înmănușate, dar așterne cîteva rînduri și un desen.

— Ce-i asta?, mă interesez.

Rîde și întreaga ființă i se scutură. De, o mînă de om. Un interes, zice, să-l lăsăm, e prea devreme pentru el.

Îl întreb cîte clase a făcut.

— Rîzi de mine? Clase pînă la genunchiul broaștei, 4 elementare și 4 de meserii, dar m-am ocupat și mă ocup. Uneori nu dorm noaptea cu gîndul la interese, adică la idei. Să fac, să dreg, să găsesc. Alții, mai sînt și de-ăștia, bătu-i-ar să-i bată, dorm și ziua, oameni zdraveni, nu ca mine

— Matale ce-ai?

— Pe mine nu prea m-au ocolit boalele. În '49, de exemplu, m-au operat de niște ganglioni care urcau, ziceau doctorii, la inimă. La „Colțea" m-au operat, au făcut treabă strașnică, am scăpat. Am mai trecut printr-o apendicită acută, prin altele, c-am stat prin spitale cu lunile. Acum, cum vedeți, am probleme cu auzul și, mai rău ca asta, cu reumatismul, de mă încîrligă cîteodată. De-aia, ca să am cald în casă, am gîndit și caloriferul.

— Ce-i cu caloriferul, îmi spui și mie?

— Cum să nu, doar ai bătut atîta cale pînă aici! L-am făcut din tablă galvanizată, 12 țevi a 3 sferturi de țol țeava, ca să dea radiații complete. L-am ținut, la început, la butelie, după care, din motive de economie, l-am trecut la curent. În iarnă, ca să scutesc electrica, că s-a împuținat și ea, în toată lumea, l-am trecut la sobă. Cred că am găsit cea mai bună soluție.

— Cum la sobă?!

— Soba încălzește o cameră și, cu aceeași energie, cu același lemn ars, caloriferul mai încălzește una. Dintr-o lovitură, 2 iepuri. Cum la sobă? Tot cu serpentina. Una mai complicată, cu o scară închisă la un capăt.

— Cum ai calculat-o, nea Marine?

— Am cercetat pe unde am putut. Chiar și în cărți, de ce să mint. Ele vorbesc de lucruri întortocheate, nu prea le dau de cap și-atunci fac totul simplu, țărănește. Bani puțini, avantaje mari. În septembrie, bag instalația în baie, mai avem la un colț.

— Cine mai avem?

— Eu și fii-miu, lucrează la televizoare. Ideea e gata, rămîne doar s-o punem în practică.

— Cît ați cheltuit pentru calorifer?

— Puțin. Ce să coste, tabla?! Primarul l-a văzut și i-a plăcut. Mulți consăteni vor să facă și ei, să vedem. Mai ales Dumitru Buliga, de la care am luat ciocanul de lipit, s-a arătat interesat, d-o zice, l-oi ajuta, că eu sînt român, iar românul e săritor la nevoia altuia. Mai ales cînd e vorba de-un vecin, ce dumnezeu? Totul e, după mintea mea, ca omul să fie gospodar, să-i placă să facă. Cine stă cu brațele încrucișate, ăla n-are spor.

— Văd aici, nea Marine, o instalație...

— Da, un captator solar. Alaltăieri l-am pus în funcțiune. E din tablă veche, de-aia folosită la combine. Numai țeava am cumpărat-o, de 12, de la Pitești. Rezervorul are 70 de litri, l-am făcut din ce-am avut.

— Care e principiul acestei instalații?

— Știu eu, fără pompă. Apa, ca și dincolo, coboară și urcă singură, fără motor, adică fără energie. Cu geamurile a fost mai greu.

— De ce-a fost mai greu cu geamurile?

— N-am găsit cauciuc pentru ele. Pînă la urmă, am făcut garniturile din furtunuri de irigator. Le-am cumpărat de la farmacie, de la Roșiori.

— Cîte grade atinge apa ieșită dintr-un astfel de captator?

— Cînd e soare, 60. Ce m-am gîndit? Deocamdată. l-am fixat, dar am de gînd să montez toată instalația pe un cărucior și să umblu cu ea după soare, ca să aibă randament cît mai mare.

— Nea Marine, unde ai citit matale despre toate astea?

— În viață, taică. în viață. În muncă, în dorința de a face. Și în cărți, dacă aștepți acest răspuns, dar puțin. Iată, am citit deunăzi „Încotro, Helios?“, interesantă carte, dar grea pentru mine. Eu, ca să fiu sincer, nu prea m-am nimerit, la captator, cu cartea. Acolo zice să aibă 2 metri pătrați, al meu e de 60 pe 80 de centimetri, dar merge. Poftiți, dați drumul la robinet! E fierbinte apa?

— E, deși nu-i cine știe ce soare!

— Păi, vedeți?! De-acum. am alt gînd, mai îndrăzneț.

— Ce gînd?

— Port în mine, de cîteva luni, un interes cu vîntul. Vreau să-l pun la muncă, să scot electrică din el. Am mai avut eu așa ceva, dar m-a cuprins boala și-am renunțat. Am hotărît să revin, cu alte date. Prin '68 am ținut un dinam mic, mic, dar aducea lumină. Voi introduce unul mai mare, iar turbinei o să-i dau întindere, că aici nu prea e cine știe ce vînt.

— Turbină?

— Firește. Nu mă complic cu elicea, ca alții, merg direct la turbină, fără coadă și alte chestii pretențioase. Și-apoi, ca să fiu sincer, mi-e cam frică să mă sui pe casă!

— Chiar așa?!

— Ce-i drept, e drept, mi-e cam frică!

— Dumitale, nea Marine, care ai încercat să zbori cu aeroplanul?!

— Asta a fost, taică, a fost și s-a dus. Treaba mea e, acum, pe pămînt. Vreau să-mi păstrez sănătatea, în rest m-oi descurca, întrucît interese sînt berechet. Numai voință și dorință să fie. Să vă înturnați încoace la iarnă, să vedeți atunci ce cald și bine e în casă la Marin Burlească. Din nimic, taică, din nimic.

ANDREI GEORGESCU

Cum e daina pîn' Bîrsana?

Daina e mîndră pîn Birsana, iar Birsana e o comună mîndră de pe valea Izei.

Conceptul acesta, de **mîndreţe,** este mult cuprinzător în Maramureş. N-o să se vorbească niciodată destul despre puterea unor cuvinte româneşti de-a spune deodată, şi umblînd parcă la începutul începuturilor, mai multe înţelesuri.

Cînd toate sînt mîndrie, chiar şi tristeţea poate să fie mîndră. O falâ şi o mîndrie există în Maramureşul istoric în orice om şi în orice lucru. E plăcut să cunoşti locuri unde fiecare cetăţean nu numai că are convingeri de noblefea originii sale, dar nici nu-şi cinsteşte altfel strămoşii decît trăgîndu-se din veşnicie, dintr-un **totdeauna** semeţ, glorios, fără pată, mîndru şi neîndatorat decît altor buni şi străbuni, niciodată unora din afară.

Bîrsanii din Bîrsana îşi cunosc, ca englezii, descinderea. Sînt acum mai mult de patruzeci de familii de Bîrsani şi toate sînt cu gîndul în veacul al XIV-lea, la cneazul Stanislau. Acest Stanislau era, ca nume, un neaoş Stan trecut însă prin edicte latineşti. Carol Robert I de Anjou dăruia „pentru fidelitate şi servicii meritorii" — adică pentru un soi de mîndreţe a spiritului ce face, în toate epocile, din ţăran prinţ — moşia Strîmtura unui cneaz local Stanislau. Acelui Stan, prin urmare, pe care un alt document îl numeşte „Stanislai fily Borzan in sua". Încă o hîrtie, ce consfinţea, practic, o evidenţă — ca mai toate diplomele regilor şi împăraţilor Europei, scrise să dăruiască teritorii unora ce, de fapt, le stăpîneau şi pînă atunci — vorbeşte de un „Myk Olacus filius Stanislay fily Barzan". Şi astăzi, în duminicile Tribunei Democraţiei, cînd îşi revendică pentru păşunat proprietatea muntelui Bîrsănescu (trecut, nu de mult, în proprietatea altei comune), ţăranii locului reclamă muntele în temeiul unei hotărnicii de la 1390 semnate de Sigismund de Luxemburg în favoarea lui Drag şi Balc, principi bîrsăneşti. Lumea, la Bîrsana, îşi zice numele de familie, ca la începutul mileniului: Micu, Neagu, Man, Radu, Costea, Laţcu, Dragoş, Ioan, Ivaşcu, Hodor sau Toader, Simion, Cora sau Coroi. Prin vremelnicia unor stăpîniri străine, Micu va fi devenit, un timp, Myk, Neagu — Negh, Man-Mayn, Radu-Raad şi Corul-Karuly, ca să se întoarcă, în timpi de linişte, la numele stejarului cu genealogii.

Aşezarea este, în toate privinţele, tipică pentru valea Izei în sensul că, deşi asemănîndu-se, toate aşezările de dincolo de Gutin îşi ţin cu străşnicie personalitatea. Un Petre Lenghel-Izanu, dascăl şi scriitor de cărţi şcolare, de loc din Bîrsana, a lăsat ca semn al trecerii sale prin lume o monografie, a cărei forţă stă nu în stil şi nici în cadenţă ştiinţifică — întrucît nu ştiinţă a vrut el să lase — ci în stăruinţa pe o idee. Ideea cercetării lui Petre Lenghel-Izanu e că la Bîrsana se poate vedea cum e românul din toată ţara. Ce e aici, e în toată ţara, ce e în toată ţara, e şi aici. Totul e diferit şi la fel e totul. În casa şi în firea ţăranului din Birsana descoperi trecutul, prezentul şi viitorul întregii noastre ţărănimi. Nimic nu se iveşte la întîmplare, toate ţin un curs şi un ţel. Mîndria ţăranului din Bîrsana e că nu-i nimeni şi-i, totuşi, cineva. Găseşti cîte un Ioan şi cîte un Stan şi în răscoala lui Doja şi în revoluţia de la 1948. Ce se întîmpla în ţară, se întîmpla şi în Bîrsana. Ei, ţăranii, au un rol în zilele marii Uniri din 1918, numele lor sînt semănate în cartea suferinţelor Ardealului sub stăpînirea horthystă, bîrsăneştii fac o armată de vreo şaizeci de oameni şi în 16 octombrie, 1944, ies împreună cu avangarda armatei de eliberare să cureţe valea Izei de fascişti.

Comuna e mare, dar nu nemăsurat de mare. Are, cu Onceşti şi Năneşti, vreo două mii şi o sută de gospodării, însă, maramureşene, cu mai mulţi coconi şi cocoane, cu vacă şi junincă, boi şi cai, cu oi şi păsări, cu multă fiinţă, cu dragul ca tot ce este, apoi să fie cu belşug. Una sau chiar două case din trei sînt noi, cu etaj şi nenumărate camere. Populaţia comunei e întreagă numai iarna. Vara, pleacă aproape toţi bărbaţii şi, cum se spune pe aici, „jumătate femeile". Sînt duşi prin ţară „la mălaie", pe acolo, adică, pe unde se face grîu şi porumb şi e trebuinţă de braţe ce nu ostenesc la cules, sau „la vaci", la îngrijirea vitelor în grajduri de C.A.P. Unii stau şi doi-trei ani cu contract şi, cu 50—60.000 lei în buzunar se întorc şi-şi înalţă o casă, dar nu căsuţă, ci un fel de vilă, cu sumedenie de ferestre. Instituţiile — şcoala, căminul cultural, primăria, dispensarul — sînt noi sau se înnoiesc, intelectualilor li s-a construit un bloc şi aproape că nu-i zi să nu vezi echipele de dulgheri legînd lemn cu lemn, cu o tehnică şi o rigoare ce i-ar uimi pe mulţi sculptori constructivişti, în pereţii vreunei case. Starea de sănătate a ţăranului e bună, dintre recruţi, nouăzeci de procente sînt apţi să ţină arma. La Bîrsana toate sînt în echilibru: nu lipseşte şi nu prisoseşte nimic. Cînd se întemeiază o familie, e pentru o viaţă. În ultimii zece ani nu s-a înregistrat nici un divorţ. Se ţese şi se coase mult, portul e acela de pe cărţile poştale „cu specific"; se schimbă lumea în adîncurile ei, dar portul Maramureşului nu se schimbă. În ce priveşte omul, mîndria de a fi aşa şi nu altfel e cîntată cu temei: „Cîtu-i Iza şi Mara / Nu-s fete ca-n Bărsana: / Cu ochii ca de mărgele / Şi la faţă frumuşele! / Subţirele şi-năltuţe / Şi la faţă cam negruţe; / Cu guriţa ca de miere, / Fug feciorii după ele".

TUDOR OCTAVIAN ■

DEMOSUL ROMÂNESC

forme de realizare concretă

a democrației noastre socialiste

Dacă peste timp ne vom întoarce sau, mai sigur, urmașii se vor întoarce să constate felul în care a fost organizată conducerea statului la români în perioada pe care o traversăm acum, spre sfîrșitul mileniului doi, cu siguranță că ei vor descoperi un cadru organizatoric — atît la nivelul unităților economico-sociale, al orașelor și comunelor, cît și la nivelul național — unic în felul său. Un cadru organizatoric menit să asigure participarea nemijlocită a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, la conducerea economiei, a vieții sociale, a întregii societăți. El nu ne-a fost dat, ci creat de noi, în focul unei permanente revoluții, dezvoltat și perfecționat continuu în conformitate cu realitățile și nevoile concrete ale societății, cu idealurile noastre.

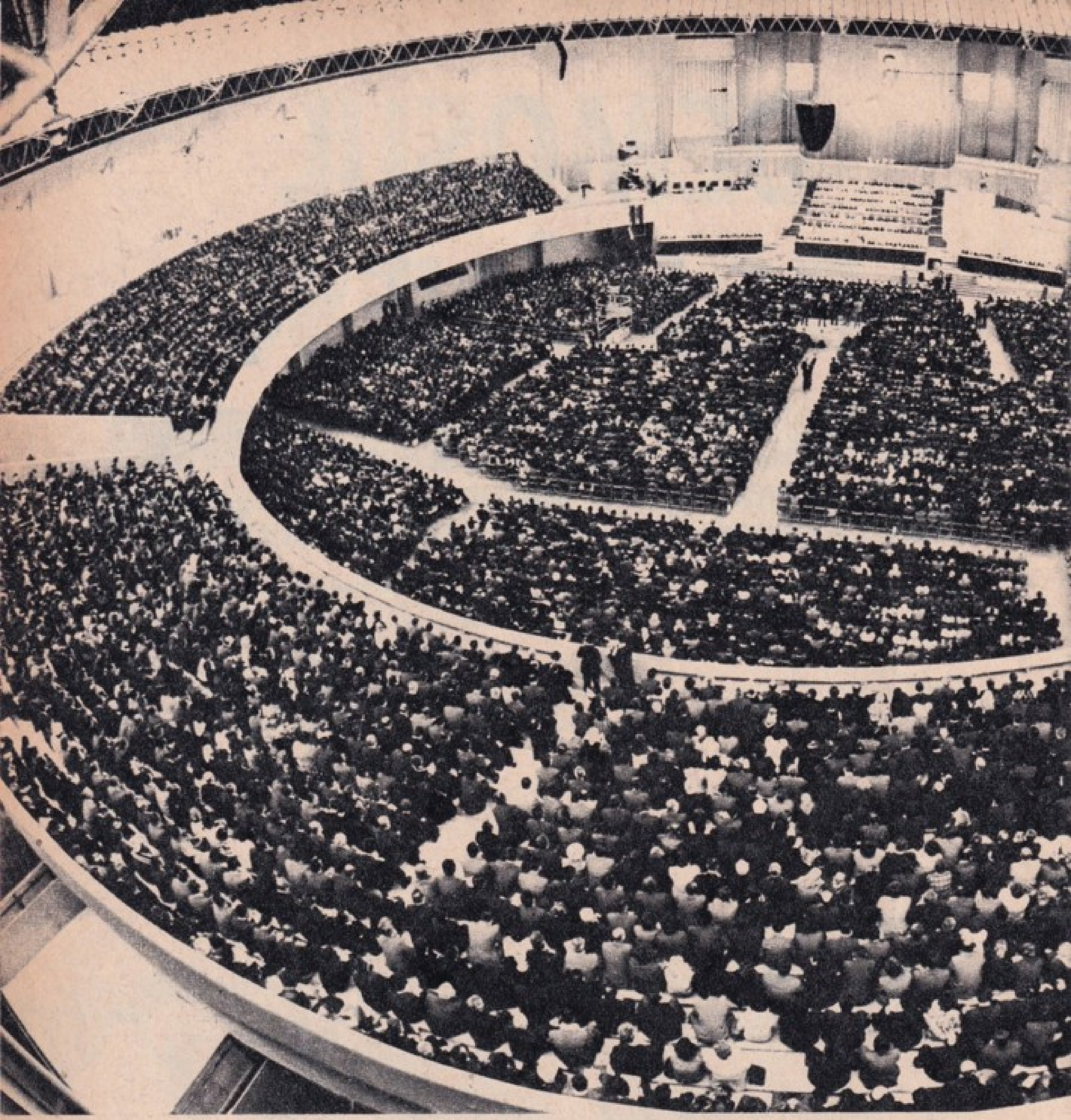

Demosul românesc

Se poate vorbi chiar de o istorie a perfectibilității cadrului organizatoric al participării clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității, a intregului demos românesc la conducerea societății :

● în 1976 a avut loc — ca să ne referim la cele mai din urmă măsuri organizatorice — primul Congres al Consiliilor Populare si s-a constituit, cu acel prilej, Camera legislativă a consiliilor populare ;

● tot în 1976 s-a ținut primul Congres al educației politice și culturii socialiste, care a hotărît organizarea Festivalului național „Cîntarea României" ;

● în 1977 a avut loc, tot pentru prima dată, Congresul agriculturii și s-a constituit, atunci, Consiliul Național al Agriculturii ;

● si tot în 1977 s-a desfășurat Congresul consiliilor oamenilor muncii și s-a constituit Consiliul Național al Oamenilor Muncii ;

● au mai fost create consiliile naționale ale culturii, învățămîntului și organele permanente ale acestora ;

● au fost adoptate noi măsuri pentru creșterea rolului consiliilor oamenilor muncii, consilii care ființează în fiecare între-

prinderii. pe aceea de președinte al biroului executiv :

● s-a mai hotărit, totodată, ca circa 30 la sută din membrii consiliilor de control muncitoresc, inclusiv ai Consiliului Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale, să fie muncitori care lucrează nemijlocit în producție :

Prezența nemijlocită a muncitorilor, a diferitelor categorii de oameni ai muncii în organele de conducere centrale și locale a dat un nou și puternic suflu înnoitor, revoluționar, activității economico-sociale, a dus la îmbinarea mai armonioasă a experienței maselor cu cea a cadrelor de conducere, a dezvoltat și mai mult unitatea dintre masele muncitoare și organele conducătoare, a determinat întărirea controlului, creșterea răspunderii clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii. De fapt, și de drept, aceasta constituie expresia cea mai elocventă a noii democrații muncitorești revoluționare ce se afirmă tot mai plenar în patria noastră, a superiorității ei față de democrația din trecut.

Tot pentru lărgirea cadrului democratic, pentru îmbunătățirea structurii unor organe 24 la sută din noii deputați ai consiliilor populare sînt cetățeni fără de partid, dar care, alături de comuniști, activează în consiliile locale ale Frontului Democrației și Unității Socialiste ca membri ai acestor organe, iar în cadrul consiliilor populare, ca deputați.

Dealtfel, în cadrul sistemului democrației noastre socialiste, Frontul Democrației și Unității Socialiste deține un rol de cea mai mare însemnătate, se afirmă tot mai mult ca formă superioară de unire și coordonare a eforturilor întregii națiuni, de manifestare a voinței și hotăririi poporului nostru de a realiza programul construcției socialiste și comuniste, de a-și făuri în mod conștient viitorul. „Înmănunchind organizațiile de masă și obștești — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Congresul al II-lea al F.D.U.S. — toate clasele și păturile sociale ce alcătuiesc orînduirea noastră, Frontul Democrației și Unității Socialiste dă expresie unității de interese și aspirații ale întregului nostru popor, raporturilor de colaborare, frăție și solidaritate dintre toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate". Sînt ilustrate, de acest organism, schimbările profunde petrecute în structura socială a țării, precum și perspectiva apropierii tot mai depline a tuturor claselor și categoriilor de oameni ai muncii, a omogenizării continue a societății. Frontul Democrației și Unității Socialiste devine astfel cel mai larg și reprezentativ organism al democrației noastre, în cadrul căruia se realizează unitatea maselor populare în jurul partidului — forța politică conducătoare a întregii societăți.

Din anul 1979 s-a trecut la constituirea organizațiilor democrației și unității socialiste, fapt care a ridicat pe o treaptă și mai înaltă activitatea F.D.U.S.-ului, a sporit rolul său în viața social-politică a țării. În prezent, organizațiile democrației și unității socialiste numără circa 2,5 milioane de membri.

Am poposit, în acest sfîrșit de an, într-o astfel de organizație, la Întreprinderea „Tim-

prindere și instituție, măsuri privitoare, în primul rînd, la mărirea numărului muncitorilor și ai altor oameni ai muncii în consiliile de conducere :

● au fost adoptate, de asemenea, măsuri pentru sporirea atribuțiilor adunărilor generale în dezbaterea problemelor fundamentale ale activității unităților respective, în adoptarea măsurilor pentru îndeplinirea planului și îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață ale personalului muncitor. O importantă deosebită a prezentat-o hotărîrea potrivit căreia secretarul organizației de partid este desemnat să îndeplinească și funcția de președinte al C.O.M., iar directorul între-

Demosul românesc

puri noi“ din Capitală, spre a vedea cum se realizează practic democratia. în sfera muncii. a vieții sociale :

— Organizatia noastră numără 371 membrii. ne spune presedintele ei. economistul **Iulian Băloi** ; am fost mai multi. dar unii membrii dovedind o constiintă foarte ridicată. rezultate bune în muncă si optind pentru calitatea de membru de partid. au fost primiti în rîndul comunistilor. Altii s-au pensionat. Ne ocupăm acum de primirea altor colegi de muncă în organizatia noastră. Cum se manifestă democratia la noi ? Eu zic că se manifestă în deplinătatea ei : în adunările noastre generale. trimestriale. se fac propuneri. ridicate de fapt de munca noastră. de viata noastră. Oamenii au propus ca organizatia democratiei si unitătii socialiste să se ocupe în mai mare măsură. mai sistematic. de educatia tinerilor de la căminul de nefamilisti. de prelucrarea. în întîlnirile cu ei. a unor legi. a unor norme si principii de viată. Prin munca de la om la om. nu situindu-ne pe o pozitie de superioritate : au propus (si propunerea a devenit realitate) înfiintarea unui bufet de întreprindere. iar în perspectivă. la sectia prelucrări mecanice. se vor înfiinta micro-bufete. asupra utilitătii cărora nu mai insist. În urma propunerilor membrilor O.D.U.S., chiar azi am primit un plan de măsuri privind reamenajarea Bazei cultural-sportive din Calea Dudesti. Iosif Drucăr. membru al O.D.U.S., se ocupă de executarea lucrărilor. de coordonarea lor. La această bază îsi desfăsoară activitatea cultural-sportivă membrii de sindicat, U.T.C., O.D.U.S., peste 1 000 elevi de la Grupul școlar „Timpuri noi“. Ea a apărut tot la sugestia oamenilor muncii din uzina noastră. Ca să nu mai vorbesc de faptul că membrii organizatiei noastre se ocupă. primăvara si vara. de cultivarea legumelor. precum si de cresterea a 90 de porci. toate îmbunătătind hrana la cantină.

Propuneri făcute de oameni. pentru oameni. în folosul oamenilor. Pentru că esenta democratiei noastre socialiste vizează si asigură în mod real participarea oamenilor la decizie. la conducerea treburilor tării. Acestea. prin bogătia lor de efecte pozitive. se răsfrîng asupra vietii oamenilor. Deci nu o democratie pentru democratie. ci o democratie pentru oameni !

În cadrul Frontului Democratiei si Unitătii Socialiste se organizează. cum se stie. adunări publice sub denumirea de „Tribuna democratiei“. în care se dezbat în mod organizat. cu masele largi de cetăteni. diferite probleme ale vietii economice. sociale si politice.

— Rolul sau. mai bine zis. esenta democratică. si. mai departe. eficienta acestei activităti. din cadrul adunărilor publice „Tribuna democratiei“. sînt usor de detectat. grăitoare — ne mărturisește tovarășul **Stelian Anghel**, secretar al Comitetului de partid al sectorului IV. presedintele Consiliului de sector al F.D.U.S. Acest cadru democratic a apărut. în toată dimensiunea sa de azi. datorită actiunii secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, preocupat permanent de lărgirea si adîncirea democratiei noastre socialiste. Democratia. la noi. se impune si de viata practică. Aparitia organizatiilor democratiei si unitătii socialiste a fost impusă ca o necesitate obiectivă. o necesitate a oamenilor necuprinsi în cadrul altor organizatii de a-si spune cuvîntul despre cei care conduc. despre felul în care conduc ; a apărut și datorită creșterii gradului de conștiință a oamenilor, datorită dorinței lor de a participa la decizii, dar și la rezolvarea sarcinilor. Să luăm, de pildă, o categorie de oameni ai muncii : cei din cartiere. care nu erau nici membri de partid. nici de U.T.C., nici de sindicat. Unde puteau ei să propună. să dezbată problemele legate de munca. de viata lor ? Veneau în audiente la Consiliul popular. dar alt mijloc de a se exprima. concret. nu mai aveau. Acum si acesti oameni se întîlnesc si dezbat. într-un cadru organizat. problemele lor de viață : începînd

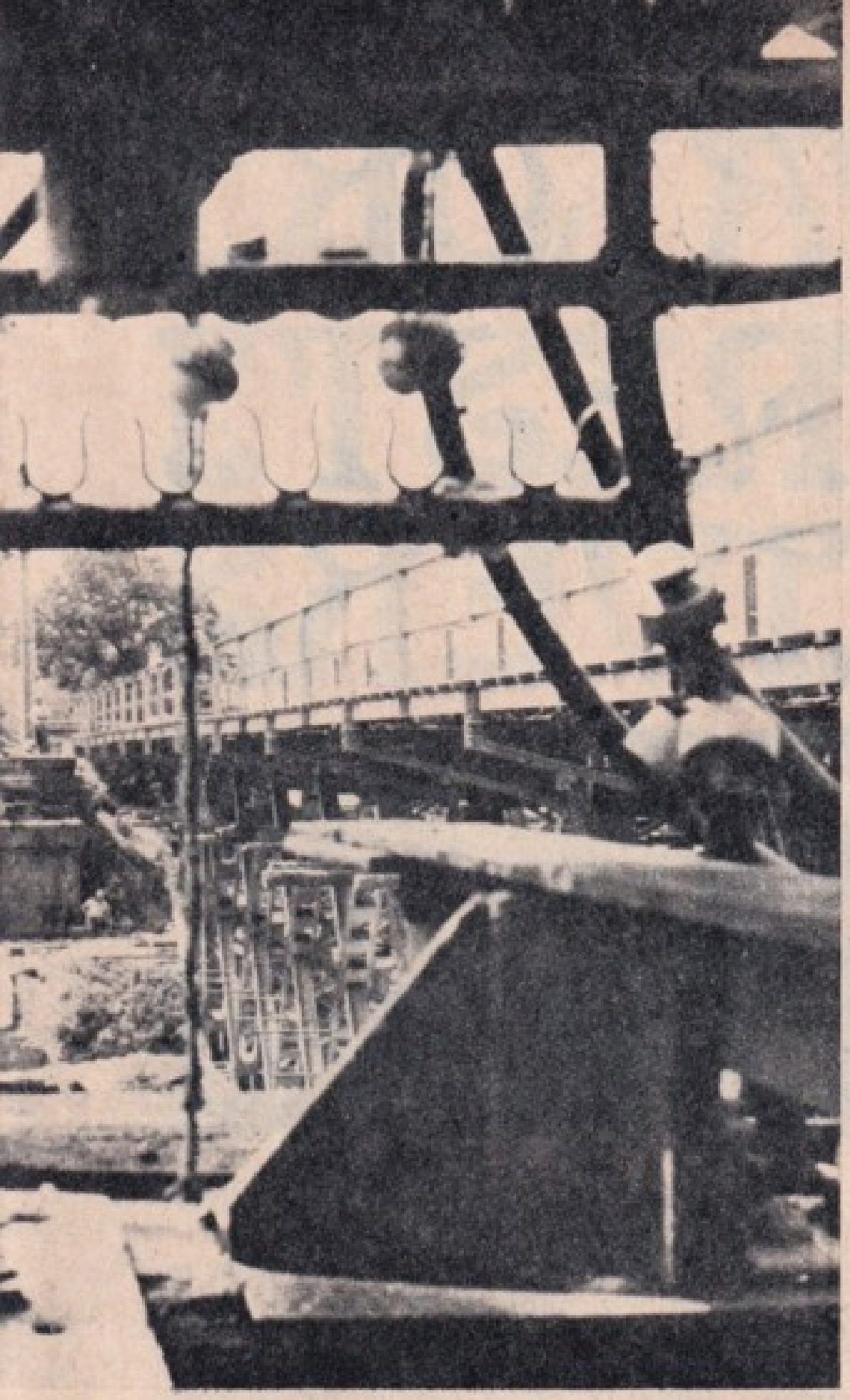

cu cele legate de condițiile de locuit, transport, aprovizionare, de gospodărire a cartierelor, de curățenie, sănătate, etică și echitate, de aplicare a legilor etc. Viața se compune mai intîi din aceste nevoi omenești și ele nu trebuie ignorate, nici măcar minimalizate. Dar „Tribuna democrației" a devenit, pentru noi, un foarte bun și eficient sistem de informare, de informare oportună a organelor administrației de stat ; în același timp, e și un sistem public de interpelare a reprezentanților administrației de stat, de către cetățeni, interpelări legate de modul în care rezolvă (sau nu rezolvă) sarcinile ce le revin. La „Tribuna democrației" sînt invitați să participe reprezentanți ai conducerilor întreprinderilor și unităților care realizează prestații către cetățeni : reprezentanți ai întreprinderilor de gospodărire a orașului, de alimentare cu apă, energie electrică, gaze, transport, curățenie, reprezentanți ai sănătății, ai organelor de miliție și procuratură și alții : să-i vedeți cum roșesc în fața oamenilor, atunci cînd nu se țin de cuvînt, cînd promit că rezolvă în curînd timp o problemă, propunere făcută de cetățeni, și nu o rezolvă.

În centrul activității viitoare a Frontului Democrației și Unității Socialiste, a tuturor organizațiilor componente — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la al doilea Congres al F.D.U.S. ținut între 17—18 ianuarie 1980 — trebuie să stea permanent mobilizarea oamenilor muncii la înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XII-lea al partidului. Așa cum am mai arătat, cetățenii, membrii tuturor organizațiilor, trebuie atrași și antrenați în rezolvarea acestor înfăptuiri. Programele dezvoltării noastre sînt ale noastre, ale tuturor organizațiilor care compun acest mare și unit front democratic. Prin acțiunea lui și în ciuda tuturor greutăților care apar în drumul dezvoltării noastre, poporul român s-a ridicat pe sine, și prin sine, se ridică necontenit, pe treptele superioare ale dezvoltării. Aceasta prin eroismul său, dar și prin modul său de organizare, prin esența sistemului său democratic.

N. GRIGORE MĂRĂȘANU

VALORI ROMÂNEȘTI ÎN UNIVERS

AUREL VLAICU
un val de lumină
care a izbucnit
din regiunile vaste
ale geniului
nostru popular

Cînd aripile i s-au frînt, la 13 septembrie 1913, el prăbușindu-se într-o temerară încercare de traversare a Carpaților, un întreg popor l-a plîns. Iar poetul Octavian Goga a scris atunci aceste cuvinte de valoare antologică, adevărată proză poetică: „A răsărit deodată din marea anonimă, și-a rotit aripile deasupra noastră, ne-a silit să-l căutăm tot mai sus în înaltul cerului, și-a căzut într-o clipită, cu trupul zdrobit de propriul făt. Așa cum s-a desfășurat însă, tragedia lui are o înaltă semnificație simbolică. E un val de lumină, care a izbucnit din regiunile vaste ale geniului nostru popular, a uimit o clipă lumea și s-a întors iar acasă, ca o solie ce și-a împlinit datoria.“ Nicolae Iorga nota la rîndul său: „La nimeni nu s-a uitat natia cu ochi mai bucuroși, scăldați în lacrimi și totuși plini de raze, decît la dînsul. A fost un fericit, prin toată mărimea triumfului său, prin toată căldura iubirii ce deșteaptă în juru-i.“

Se împlinește anul acesta veacul de la nașterea lui Aurel Vlaicu, cel mai popular, cel mai iubit zburător și inventator al poporului nostru din trecut, pe drept cuvînt intrat în legendă. S-a născut la 6 noiembrie 1882 la Binținți, pe plaiuri hunedorene. A urmat liceul la Orăștie și Sibiu, apoi studiile superioare la școlile politehnice din Budapesta și München — construind în acest ultim oraș și modelul unei ingenioase mașini de zbor. După un scurt stagiu ingineresc la Fabrica de automobile „Oppel“ din Rüsselsheim, unde nu reușește să convingă pe conducătorii uzinei să construiască un avion după proiectul său, revine în 1909 acasă. În același an, încheagă un planor, cu care se înalță deasupra cîmpiilor din vecinătatea satului natal.

Bucurîndu-se de sprijinul autorităților românești, ca și al numeroșilor intelectuali grupați în jurul său — Spiru Haret, Șt.O. Iosif, George Coșbuc ș.a. — construiește primul său avion, „Vlaicu I“, la Arsenalul Armatei din București (1910), dotîndu-l cu un motor „Gnôme“, procurat la recomandarea lui Traian Vuia din Franța. La 11 ianuarie 1910 efectuează cu ajutorul său cel dintîi zbor. În anul următor realizează o variantă perfecționată, „Vlaicu II“, care îi permite performanțe superioare, în 1911 și 1912. Proiectează totodată avionul „Vlaicu III“, a cărui construcție începe în 1912, dar se termină abia după moartea lui.

A realizat, cu ajutorul avioanelor „Vlaicu I“ și „Vlaicu II“, zboruri în țară și străinătate, în fața unui public entuziast. La Blaj a zburat deasupra unei mulțimi de peste 30 000 de oameni, veniți să-l aclame; la Sibiu i-au admirat măiestria peste 20 000 de spectatori; la Iași s-a ridicat pînă la o înălțime de 1000 de metri; deasupra cîmpului de la Cotroceni-București a efectuat neuitate zboruri acrobatice; la concursul aviatic internațional de la Aspern, lîngă Viena, a obținut, în concurență cu renumiți piloți ai Europei, premii importante, pentru precizia aterizării la punct fix, aruncarea la țintă a unui proiectil și alte probe dificile. Un alt as al aviației, Roland Garros, primul om care a traversat Mediterana, a exclamat cu acest ultim prilej, privindu-i zborul: „C'est une mouche folle.“ Tot atunci, în 1912, cunoscutul ziar austriac „Neue Freie Presse“ a scris că Vlaicu „nu este

numai un pilot strălucit, ci și un constructor genial". Această ultimă observație ne atrage atenția asupra unui aspect important. Se face uneori greșeala de a se sublinia numai *însușirile excepționale de zburător* ale lui Vlaicu. El a fost însă în același timp un *constructor de geniu*. Corpul avioanelor „Vlaicu I " și „Vlaicu II" era, pentru prima dată, alcătuit dintr-un singur tub de aluminiu, purtînd toate celelalte elemente ale mașinii (cîrme, elice, nacelă, planuri purtătoare, planuri auxiliare). Dintre importantele noutăți aduse de Vlaicu în construcția acestor aparate, trebuie subliniate introducerea pentru prima dată a aripilor cu profil variabil, utilizarea în premieră mondială a două elice coaxiale și contrarotative, concentrarea tuturor comenzilor într-un singur volan, folosirea, tot pentru prima dată, a unui tren de aterizare cu roți independente și cu o frînă pe roata din spate (care reducea rulajul la aterizare), ampenajul cruciform de la coada avionului etc. Cît despre „Vlaicu III", acesta a fost unul dintre primele avioane din lume construite aproape integral din metal și fuzelat aerodinamic, iar în jurul cilindrilor motorului, amplasați în stea, inventatorul a amplasat cel dintîi inel metalic de răcire cunoscut, adoptat ulterior de toate avioanele de acest tip (dar denumit „inel Townsend" sau „inel N.A.C.A.", în loc de „inelul Vlaicu", așa cum ar fi fost corect).

Soluțiile tehnice de o mare originalitate, ca și performanțele remarcabile de pilot ale lui Aurel Vlaicu îl situează, fără nici o îndoială printre cei mai merituoși pionieri ai aviației mondiale.

HENRI COANDĂ, cu el începe aviația cu reacție și o nouă etapă în dezvoltarea tehnicii

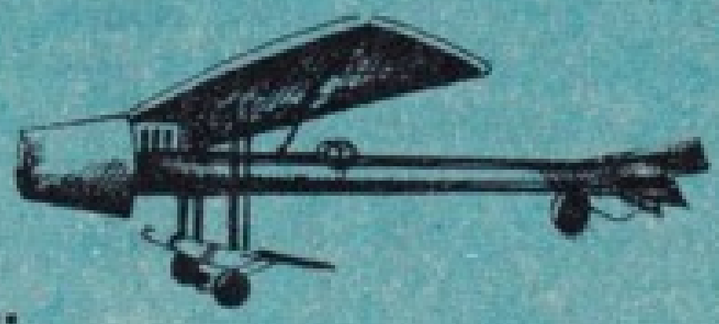

A trecut un deceniu de la moartea lui Henri Coandă (născut în 1886), geniu multilateral ieșit din rîndurile poporului român. Nu pot uita cuvintele pe care mi le-a adresat mie și profesorului Dinu Moroianu într-o scrisoare din 21 noiembrie 1963, pe cînd activa încă în străinătate: „Domeniile științei sînt așa de vaste și atrăgătoare că nu m-am putut abține de a le atinge mai pe toate. Dacă în aerodinamică am un oarecare renume, aceasta nu înseamnă că nu am găsit în alte branșe cîteva lucruri interesante, atît în biologie, electronică, cristalografie, studiile spațiale, hidrodinamică, studiul apei în general, optică, termodinamică, energia nucleară și așa mai departe..." Cu greu s-ar fi putut găsi cuvinte care să exprime mai bine vastitatea preocupărilor și înfăptuirilor marelui savant. Coandă a scris puțin, doar cîteva zeci de studii și articole, în publicații de specialitate. Opera lui de excepție s-a cristalizat în construcțiile sale și în cele peste 250 brevete de invenții pe care le-a obținut ca și în descoperirile lui, care au contribuit la importante progrese ale secolului XX.

Fiu al generalului Constantin Coandă, Henri Coandă a absolvit Liceul Militar din Iași în 1903, ca șef de promoție, apoi Școala Militară de Artilerie din București. Încă din vremea adolescenței inventează o secerătoare-treierătoare și construiește un aeromodel propulsat de o rachetă, ambele de concepție originală. După studii tehnice superioare efectuate în Germania, Belgia și Italia, absolvă, ca inginer de aviație, în cea dintîi promoție, Școala Superioară de Aeronautică și Construcții Mecanice din Paris (1909). În ultimii ani de studii efectuează importante cercetări de aerodinamică și elaborează o nouă concepție asupra zborului mecanic: în plină epocă de avînt și perfecționare a elicei, are viziunea depășirii acestui sistem propulsiv, promovînd ideea zborului reactiv. În același timp, studiază cel dintîi „aripa cu fantă de bord de atac", ulterior utilizată larg în aviație. Anii 1909 și 1910 sînt cruciali pentru creația sa și pentru aeronautica lumii: el inventează și construiește primul avion cu reacție din lume, pe care îl denumește „turbopropulsor". Aparatul este expus la cel de al II-lea Salon Internațional de Aeronautică de la Paris, în octombrie 1910 (din cele 12 avioane ale salonului, 2 erau românești!), iar la 16 decembrie 1910 efectuează primul zbor cu un avion consemnat în analele tehnicii, pe aerodromul Issy les Moulineaux. Acest avion a premers cu trei decenii dezvoltarea aviației moderne cu reacție, realizată cu aparatele concepute de Campini, Caproni, Heinckel, Whittle și alții, în preajma celui de al doilea război mondial.

Lipsa de fonduri l-a împiedicat să perfecționeze, cum mi-a mărturisit, construcția avionului „Coandă — 1910". În schimb, în 1911 a realizat cel dintîi avion bimotor din lume, prezentat în cadrul unui concurs de aparate militare. Ulterior construiește un original aparat cu două elice propulsive mon-

tate la extremitatea posterioară a fuzelajului, de asemenea seria de aparate denumite „Bristol-Coandă" și un tun fără recul pentru aviație.

Teoretician remarcabil, dotat totodată cu un simț practic deosebit, H. Coandă realizează rezervoare și cisterne de combustibili din beton armat (în condițiile primului război mondial, cînd metalul era deficitar), concepe și ridică locuințe din elemente prefabricate bazate pe un material inventat de el („beton-bois"), inventează un nou sistem de transport tubular, de mare viteză, un „cuptor solar" pentru desalinizarea apei de mare, un nou tip de aparat cronofotografic, aparate destinate unor însemnate cercetări în chimie, biologie, medicină, mecanică, fizică, agronomie etc.

O descoperire fundamentală a sa, brevetată în 1934, a fost „efectul Coandă" (denumit astfel de Albert Métral), aflat la baza noului domeniu al amplificatorilor fluizi, care a deschis o nouă pagină în tehnica modernă. Acest efect, studiat și aplicat de multe decenii în toată lumea, i-a permis să construiască noi tipuri de turbine cu gaze, dispozitive de atenuare a zgomotelor, pulverizatoare, noi aparate de zbor („epoleții zburători", „aerodinele lenticulare" etc.) și de propulsie subacvatică etc. „Efectul Coandă" a fost dezbătut, relevîndu-se multiplele sale utilizări, la simpozioane desfășurate în ultimele două decenii atît în țară cît și în străinătate (București, New York, Berlinul Occidental).

După o bogată activitate peste hotare, Henri Coandă s-a întors în ultimii ani ai vieții în patria sa, aducîndu-și din plin contribuția la promovarea revoluției tehnico-științifice. A fost inițiatorul și primul director al Institutului Național de Creație Științifică și Tehnică — INCREST, din București.

Pasionat al cunoașterii științifice și tehnicii, Henri Coandă era totodată un om cu interese foarte variate — citea multă filozofie și istorie, a fost un polisportiv, a sculptat cu talent (elev al lui A. Rodin și bun prieten cu C. Brâncuși), cînta la violoncel și, în tinerețe, a făcut parte din orchestre de amatori, a întreprins cercetări privind antigravitația și parapsihologia. Un biograf al său, Paul Pasteur, îl descria astfel la vîrsta senectuții: „Alura lui, atletică și tinerească, îi dezmințea vîrsta; tenul bronzat era scos și mai mult în evidență de părul alb, ochii limpezi, expresia zîmbitoare." A fost o viață întreagă un optimist, încrezător în viitorul omenirii.

TRAIAN VUIA, realizatorul zborului mecanic pe plan mondial

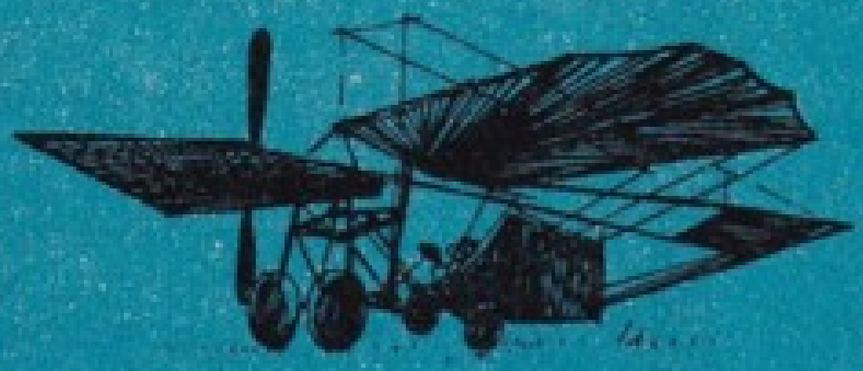

Se împlinesc, în 1982, deci 100 de ani de la nașterea lui Vlaicu, zece ani de la dispariția lui Coandă și — să nu îl uităm — 110 ani de la nașterea, la Surducul Mic, în Banat, a lui Traian Vuia (1872—1950), omul care a realizat primul zbor mecanic autonom din istoria aviației mondiale. Aniversări memorabile, consemnînd aportul substanțial al creației tehnice românești la patrimoniul civilizației mondiale.

Biograful său, George Lipovan, i-a reconstituit copilăria grea de copil sărac. Numai prin înzestrarea și hărnicia sa a izbutit să urmeze școala primară, iar după aceasta liceul, la Lugoj. Încă de pe atunci a dovedit aptitudini deosebite pentru fizică și mecanică, construind tot felul de aparate și instalații ingenioase, micul său meșteșug ajutîndu-l și să se întrețină. În 1892, s-a înscris, răspunzînd chemării sale, la Școala Politehnică din Budapesta, dar, din lipsă de mijloace, a trecut după un an la Facultatea de drept, unde frecvența nu era obligatorie, ceea ce îi permitea să-și cîștige existența. În 1901, devine doctor în drept, practică un timp avocatura în Banat; totodată continuă să se preocupe intens de tehnică și concepe proiectul unui „aeroplan-automobil", zborul devenind visul vieții sale.

Întrucît autoritățile austro-ungare îi refuză orice sprijin pentru construirea aparatului său, se hotărăște să plece la Paris, pe atunci capitala aviației mondiale, ajutat material de o seamă de români bănățeni inimoși. Aci își desăvîrșește proiectul și adresează, plin de încredere, un memoriu detaliat Academiei de Științe a Franței. Dar în cadrul acesteia predominau partizanii aparatelor mai ușoare decît aerul, a baloanelor. Memoriul îi este respins, cu o rezoluție care astăzi apare hilară. „Realizarea zborului cu un aparat mai greu decît aerul este o himeră. O asemenea concepție nu poate să izvorască decît dintr-o minte bolnavă."

Vuia nu se descurajează. Izbutește să obțină brevetul de invenție francez nr. 332106 /1903 pentru aparatul său (ulterior brevetează invenția în Anglia) și trece la construirea sa. Motorul de automobil „Serpol-

let" pe care îl adoptă nu îl satisface şi îl modifică sensibil, reducîndu-i substanţial greutatea, pînă 5,25 kg pe cal putere; de la alimentarea cu abur, îl trece la alimentarea cu vapori de bioxid de carbon, „una dintre principalele originalităţi ale invenţiei lui Vuia", cum observa A. Fournier în „La Nature". Trenul de aterizare prezenta şi el o importantă noutate, fiind vorba, pentru întîia oară, de un tren de aterizare sub forma unui cărucior cu roţi pneumatice. Avionul „Vuia 1" era un monoplan uşor, cu cadrul din ţevi şi aripile din pînză, acestea de o formă care-i făcuse pe prietenii parizieni să-l denumească „Liliacul". Elicea avea un diametru de 2,20 m şi pasul constant de 2,40 m. Întreaga construcţie se caracteriza printr-o greutate redusă şi asigura o mare stabilitate.

După mai multe rulări la sol, întreprinse începînd din decembrie 1905, la 18 martie 1906, Vuia a izbutit la Montesson istorica sa performanţă. Consecutiv unui rulaj de 50 m, maşina pilotată de inventator s-a desprins de la sol şi a zburat, la o înălţime de circa un metru, pe o distanţă de 12 m. Proba fusese făcută. Pentru întîia dată în istoria tehnicii, un aparat mai greu decît aerul dovedise că poate să se înalţe în aer numai prin forţa motorului său, zburase deci cu propriile sale mijloace de bord, fără nici o altă instalaţie ajutătoare de la sol (avionul fraţilor Wright plutise şi el în aer, în decembrie 1903, dar nu decolase autonom, ci fusese lansat prin catapultare, neavînd nici tren de aterizare). În 1958, istoricul aviaţiei René Chambe avea să scrie: „Traian Vuia a făcut ca bătrîna Europă să se trezească. El este primul în timp". Şi alţi aviatori au realizat apoi performanţe asemănătoare, cel dintîi Alberto Santos-Dumont, dar la 6 luni după primul zbor al lui Vuia şi utilizînd de asemenea un tren de aterizare cu roţi pneumatice, inspirat după cel al românului, de care luase cunoştinţă. Autori contemporani, britanici şi americani (Arthur Gordon, James Haggerty ş.a.) au subliniat, în lucrări publicate în 1962 şi 1965, că schema constructivă a lui Vuia l-a influenţat considerabil pe Louis Blériot în configurarea monoplanului său din 1907, care a traversat Canalul Mînecii. Vuia însuşi şi-a perfecţionat aparatul, efectuînd şi alte zboruri, cu avioanele „Vuia 1 bis" şi „Vuia 2".

Ulterior, inventatorul român se ocupă de zborul vertical, publicînd interesante studii teoretice în România şi Franţa şi realizînd mai multe tipuri de elicoptere, dintre care cel construit în 1921 era dotat cu motor „Anzani" de 16 CP şi cîntărea doar 190 kg. În 1925, Vuia inventează şi construieşte un original „Generator de aburi, cu ardere în cameră închisă şi cu vaporizare instantanee", de un randament superior, marcînd un moment însemnat în dezvoltarea termotehnicii.

Puternic legat de patria sa, a publicat la Paris, în cursul primului război mondial, articole şi manifeste despre drepturile românilor din Transilvania de a se „uni cu ţara". În timpul celui de al doilea război mondial, deşi la o vîrstă înaintată, a participat activ la mişcarea de rezistenţă şi a fost preşedintele „Frontului Naţional Român din Franţa". Şi-a îndeplinit apoi ultima dorinţă, de a reveni în patrie, unde a murit în anul 1950. „Eu nu lucrez pentru gloria mea personală, ci lucrez pentru gloria geniului uman", a scris el într-un rînd, dovedind astfel modestie, dar şi deplină luciditate în ce priveşte valoarea operei creatoare pe care a lăsat-o posterităţii.

GOGU (GEORGE) CONSTANTINESCU, intruchipare a spiritului inventiv, creatorul sonicităţii şi al maşinilor sonice

Gogu Constantinescu (1881—1965), întemeietorul noii discipline tehnice a sonicităţii, a făcut parte, cum remarca academicianul Remus Răduleţ, „din clasa inventatorilor-descoperitori, a marilor creatori ai tehnicii, care au trebuit să creeze o ştiinţă nouă pentru a face posibile invenţiile lor." Fiu al unui eminent profesor secundar de matematică, Gheorghe P. Constantinescu din Craiova, autor de exemplare manuale de şcoală, Gogu şi-a vădit încă din liceu înzestrarea. Şi-a amenajat în locuinţa părinţilor un mic atelier şi ani la rînd nici un meseriaş n-a mai pătruns în casă pentru vreo reparaţie. A împînzit locuinţa cu sonerii şi semnalizatoare ingenioase de la o încăpere la alta, iar pentru sora sa, care era slabă la matematică, a inventat chiar o maşină de învăţat calculele.

După ce a terminat liceul la Craiova, s-a înscris la Şcoala Naţională de Poduri şi Şosele, pe care a absolvit-o în 1904, fiind şef de promoţie. Ca lucrare de diplomă, G. Constantinescu a prezentat proiectul îndrăzneţ al unui pod de beton armat, împotriva indicaţiei profesorului său, ilustrul inginer Anghel Saligny, care ar fi preferat un pod metalic

sau un pod de beton simplu, neexistînd pe atunci prescripţii pentru calculul betonului armat. Între 1904 şi 1910, construieşte o serie de mari poduri după acest procedeu, la Brăteşti, Răcăciuni, Adjud şi Dolhasca, precum şi alte construcţii la care a folosit masiv betonul armat: Palatul Bursei şi Camera de Comerţ din Bucureşti, planşeele Ministerului Lucrărilor Publice etc. La o moschee din Constanţa realizează, pentru prima dată în lume, construcţia unei bolţi din pînze subţiri de beton armat. Mai mult, pentru a fundamenta aceste lucrări, elaborează o teorie elementară, proprie, de calcul a betonului armat.

Pianist şi matematician deopotrivă de talentat, George Constantinescu a elaborat încă din anii studenţiei o lucrare intitulată „*Teoria matematică a acordurilor muzicale*". Îl frămînta gîndul realizării transmiterii energiei mecanice prin vibraţii elastice în fluide, întrucîtva analoagă transmisiunii acustice. Transmisia sonică, sonicitatea, îi apărea drept cheia unei adevărate revoluţii în tehnică; construieşte chiar o serie de dispozitive sonice în ţară, dar iniţiativa sa este întîmpinată cu dezinteres şi ironie. Pleacă în 1910 în Anglia, unde, la început, viziunea sa nouă e primită cu aceeaşi desconsiderare, primul său „laborator" fiind masa de bucătărie a locuinţei sale. În 1913 se duce în S.U.A. să se sfătuiască cu T.A. Edison, dar nici acesta nu îl încurajează. Mai mult chiar, îi cere să renunţe la orice fundamentare matematică a ideilor sale, sfătuindu-l să-i urmeze exemplul său de a inventa numai pe baze empirice, fără calcule.

În anul 1916, Gogu Constantinescu izbuteşte să construiască cea dintîi mitralieră de avion perfect sincronizată cu elicea, capabilă de a trage printre paletele acesteia 2400 gloanţe pe minut. Este bazată pe transmisia sonică şi industria de război britanică firească, interesată, o produce în serie. Guvernul îi asigură şi editarea lucrării sale teoretice despre sonicitate: „*Theory of Sonics. A Treatise on Transmission of Power by Vibrations*" (1918), clasificată drept „secretă" datorită aplicaţiilor ei militare. Mai mult, i se alocă fondur pentru amenajarea unui mare laborator, în care să-şi continue cercetările.

Utilizînd conjunctura favorabilă, Gogu Constantinescu realizează numeroase maşinii şi dispozitive bazate pe sonicitate: generatoare, haveuze, pompe, perforatoare, ciocane, motoare sonice — uşoare şi robuste. O invenţie fundamentală, convertorul de cuplu (1923), îi permite să înlăture cutia de viteze şi ambreiajul la automobilele sonice. Se asigură astfel ajustarea automată a efortului motorului asupra arborelui transmiţător, fiind vorba, cum remarca academicianul Aurel Beleş, de „una dintre primele realizări ale automaticii moderne în industrie". Concepe şi realizează motoare diesel cu injectoare bazate pe principiul sonicităţii: ideea şi schemele respective au fost „preluate" de diferite firme constructoare germane, care le-au aplicat fără a cumpăra brevetul şi a preciza paternitatea lui. Extinzînd mereu domeniile de utilizare ale sonicităţii, inventatorul român fundamentează hidrosonicitatea, electrosonicitatea, termosonicitatea — realizînd de pildă transmiterea căldurii la distanţă prin vibraţii sonice. Iniţiază forajul sonic de mare adîncime, extracţia şi deparafinarea ţiţeiului prin curenţi sonici, inventează aparate sonice de semnalizare, calculatoare sonice, o maşină sonică de integrat ecuaţiile diferenţiale etc.

Revine în ţară în mai multe rînduri (1919, 1933, 1961, 1963), fiind ales membru corespondent al Academiei Române, membru de onoare al Academiei R.S.R., doctor honoris causa al Institutului Politehnic din Bucureşti. În locuinţa sa din Anglia a consacrat o încăpere artei populare româneşti, pe care o preţuia şi iubea atît de mult.

Sonicitatea lui Gogu Constantinescu, maşinile sale sonice, constituie nu numai o uriaşă realizare, dar o şi mai însemnată promisiune pentru viitorul tehnicii. Cum scria pe drept cuvînt inginerul Aurel Beleş la moartea inventatorului, Gogu Constantinescu „a făcut parte din acei iluştri oameni pentru care moartea este trecerea la nemurire."

VICTOR BABEŞ, descoperitorul a peste 50 de agenţi patogeni, părintele prestigioasei şcoli medicale româneşti

În anul 1885 apărea la Paris lucrarea *Les bactéries et leur rôle dans l'étiologie, l'anatomie et l'histologie pathologique des maladies infectieuses*, constituind primul tratat sistematic de bacteriologie din lume (distins cu premiul „Montyon"). Autorii săi erau Victor Babeş şi A.V. Cornil (profesorul Cornil a mărturisit mai tîrziu, într-o scrisoare, că principalul merit al elaborării i-a revenit lui V. Babeş, el alăturîndu-şi numele pe

copertă mai mult pentru a conferi prestigiul semnăturii sale de savant consacrat operei mai tînărului său colaborator). Pe drept cuvînt avea să observe, peste decenii, academicianul Iuliu Haţieganu: „În bacteriologie nu este capitol unde numele lui Babeş să nu figureze. El este cel mai distins bacteriolog, care a luat parte activă la clădirea acestei discipline, de la punerea temeliei şi pînă la aşezarea acoperişului ei.“ Mai trebuie spus că anul 1887, cînd Victor Babeş fondează la Bucureşti Institutul de patologie şi bacteriologie şi devine titular al catedrei de anatomie patologică şi bacteriologie reprezintă fără îndoială cel mai important moment în procesul de constituire al prestigioasei şcoli româneşti de medicină.

Fiu al unui distins intelectual şi patriot transilvănean, Vincenţiu Babeş, membru al Academiei Române, Victor Babeş (1854—1926) a urmat studiile secundare la Lugoj şi la Budapesta, apoi Facultatea de medicină din Viena, al cărei doctorat l-a obţinut, cu un deosebit succes, în anul 1878. A funcţionat ani la rînd ca asistent, conferenţiar şi profesor de histopatologie (1873—1887) şi director al Institutului de histopatologie din Budapesta (1885—1887).

În această perioadă, se situează şi importantele sale stagii de specializare la renumiţi savanţi ai vremii, printre care Rudolf Virchow, Robert Koch, Louis Pasteur. „Nu cunosc niciun savant tînăr, scria Virchow, care s-ar putea compara cu dr. V. Babeş în ce priveşte asiduitatea, abilitatea experimentării şi mai ales precizia şi conştiinciozitatea lucrărilor sale ştiinţifice.“ La vîrsta de 31 de ani era de acum un cercetător cunoscut, cu numeroase lucrări şi descoperiri (dealtfel la această vîrstă publică, în premieră, tratatul de bacteriologie amintit). La îndemnul lui Virchow, Babeş studiază interacţiunea unor bacterii şi descoperă „concurenţa lor vitală“, iar prin aceasta capacitatea unor microorganisme de a inhiba dezvoltarea altor microorganisme prin substanţele elaborate de ele. „Noi orientări în terapeutică se întrevăd“ — proclamă el în 1885 profetic şi devine astfel un precursor al tratamentului cu antibiotice. Cînd Koch descoperă bacilul tuberculozei (1882), V. Babeş identifică la rîndul său prezenţa acestuia în urină, deschizînd astfel cel dintîi calea diagnosticării timpurii a tuberculozei rinichilor şi organelor genitale, salvînd mii de vieţi omeneşti. În 1884 descoperă, în citoplasma unor bacterii, granulaţiile metacromatice care au fost denumite mai tîrziu „corpusculii Babeş-Ernst“, vitale pentru diferenţierea unor germeni.

1887 este un an de răscruce în cariera ştiinţifică a lui Victor Babeş. Răspunzînd invitaţiei guvernului român şi simţămintelor sale naţionale, el renunţă la condiţiile de cercetare superioare pe care le avea în străinătate şi se stabileşte în patrie, deşi conştient că aci avea în faţa sa o grea muncă de pionierat. Curînd însă, Institutul de patologie şi bacteriologie înfiinţat de el la Bucureşti (primul institut de cercetare medicală din România) dobîndeşte un renume european. În 1888 fundează, tot la Bucureşti, un Institut antirabic (cel de al treilea din lume), în cadrul căruia va perfecţiona tratamentul pasteurian al turbării, elaborînd o „metodă românească“, aplicabilă şi în cazuri în care tratamentul clasic era ineficient. Tot în 1888 descoperă agentul hemoglobinuriei bovine, iar patru ani mai tîrziu al circeagului oilor, piroplasmidele patogene care le provoacă fiind denumite în 1900, la Congresul internaţional de zoologie de la Londra în cinstea sa „babesii“, iar afecţiunile respective „babesioze“ — un aport fundamental în parazitologie.

Creaţia ştiinţifică a lui Victor Babeş, devenit din 1893 membru al Academiei Române, acoperă o arie foarte vastă de aspecte teoretice şi practice. A fost un promotor al concepţiei patomorfologice a procesului infecţios, orientare ştiinţifică bazată pe sinteza dintre bacteriologie şi anatomie patologică. A dovedit, cel dintîi, rolul sistemului nervos în menţinerea troficităţii ţesuturilor şi în apărarea organismului împotriva microbilor. Aportul său în elaborarea seroterapiei şi a serovaccinării este pe drept cuvînt considerat primordial; imunizarea pasivă, metodă de bază a medicinei profilactice, reprezintă o creaţie a sa. Descoperă, odată cu anatomopatologul italian A. Negri incluziunile rabice, alteraţii microscopice produse în sistemul nervos central de turbare (incluziunile Babeş-Negri). Lucrarea care încoronează cercetările sale asupra turbării — *Traité de la rage* (Paris, 1912) — este încoronată în Franţa cu premiul Briand.

Caracteristic pentru creativitatea sa este şi faptul că V. Babeş a inventat aproape 60 de aparate şi procedee tehnice de laborator. Trebuie precizat că savantul român a descoperit şi descris mai mult de 50 germeni patogeni, ceea ce i-a permis să elaboreze metode noi de diagnostic şi tratament pentru nenumărate maladii, printre care lepra, difteria, tuberculoza şi multe altele. A fost astfel unul dintre cei mai iscusiţi „vînători de microbi“ ai medicinei moderne, pentru a folosi expresia consacrată lui Paul de Cruif.

Victor Babeş era un om de o mare integritate, un intransigent, un combativ. A indispus în repetate rînduri oficialităţile vremii prin propagarea de idei ateiste în conferinţele sale, a criticat fără menajamente starea economică şi sanitară nesatisfăcătoare, mai ales de la sate, arătînd că statul este răspunzător de ea. „Leacul pelagrei? Al acestei boli a mizeriei, al acestei ruşini naţionale? se întreba Babeş. Vi-l dau eu: împroprietărirea ţăranilor.“ Aceste cuvinte, rostite în 1907, i-au atras o adevărată disgraţie. Amintind că a luptat timp de 28 de ani pentru reformele „dictate de ştiinţă“, el arată: „Politicienii noştri, care, îndemnaţi de cîţiva infami calomniatori, înjură şi suprimă oamenii noştri de ştiinţă cu renume european, nu-şi dau seama sau puţin le pasă, dacă fac prin aceasta un act de trădare a neamului. Fiţi însă convinşi

că nu este departe timpul cînd drepturile şi aspiraţiile României vor fi apreciate de areopagul Europei, dar nu după numărul ostaşilor noştri, nici după agitaţiunile politicienilor interesaţi, ci după valoarea culturală şi civilizatoare a neamului românesc, care e reprezentat în primul rînd prin ştiinţa română, nu prin ştiinţa germană sau franceză transplantată cu mai mult sau mai puţin succes la noi, dar prin ceea ce românii au creat nepieritor în ţara lor şi pentru care lumea civilizată le este recunoscătoare."

Aşa gîndea şi vorbea cel mai de seamă savant român din trecut, chiar dacă asemenea adevăruri, rostite răspicat, antrenau reducerea sau suprimarea fondurilor alocate cercetărilor întreprinse în institutul său. A ştiut o viaţă întreagă să se păstreze demn, cu o coloană vertebrală dreaptă.

GHEORGHE SPACU, un chimist şi un fizician de excepţie

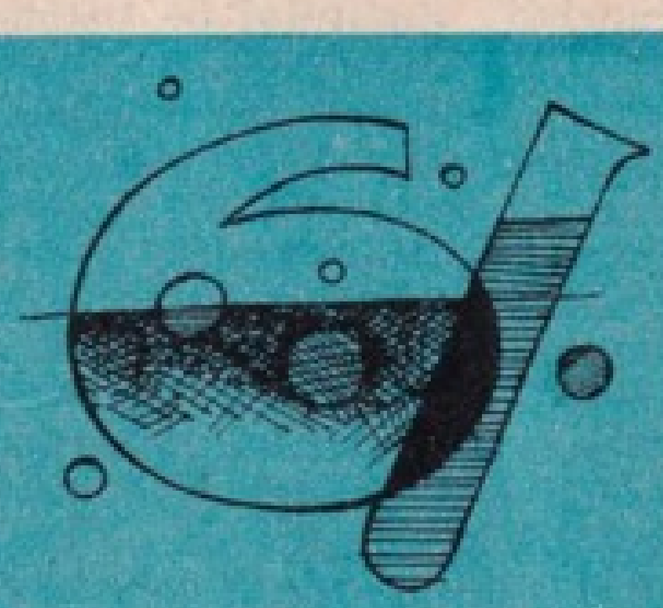

Gheorghe Spacu (1883—1955) a urmat Liceul Naţional din Iaşi şi apoi secţia de fizico-chimice a Facultăţii de ştiinţe din acelaşi oraş, îndrumat de Petru Poni, Dragomir Hurmuzescu, Petre Bogdan, Nicolae Costăchescu. Obţine cel de al doilea doctorat în chimie din ţară (1910). Asistent şi conferenţiar la Universitatea din Iaşi (1907—1919), apoi profesor de chimie anorganică şi analitică al Universităţii din Cluj (1919—1940), unde întemeiază o puternică şcoală de cercetare. Profesor de chimie anorganică la Universitatea din Bucureşti (1940—1955). „Pentru Gheorghe Spacu, sublinia chimista Raluca Ripan, profesoratul era nu numai o activitate obişnuită de dascăl, ci şi o datorie de înaltă răspundere pentru formarea adevăratului specialist." Membru al Academiei Române (1935) şi al Academiei R.P.R. (1948), a numeroase academii şi societăţi ştiinţifice străine. De două ori laureat al premiului de stat (1950 şi 1954).

Cel mai însemnat specialist român în chimia combinaţiilor complexe (chimia coordinativă) şi o autoritate pe plan mondial în acest domeniu, cu descoperiri larg omologate. A obţinut **aproape o mie de substanţe complexe noi,** anterior necunoscute în literatura de specialitate (hidroxoplatinaţi, hexacloroplumbaţi etc.). Realizator al unei noi clase de amine complexe, cu benzidină şi toluidină. În timp ce înaintea lui abia erau cunoscute cîteva tipuri de amine complexe ale magneziului, Spacu a reuşit să sintetizeze 26 astfel de substanţe; este şi descoperitorul pe plan mondial al selenocianaminelor. A obţinut, în total, **148 de amine noi.** A dovedit că sărurile duble sînt, în stare solidă, combinaţii complexe.

În chimia analitică este autorul a **125 metode analitice noi,** calitative şi cantitative (gravimetrice, volumetrice, electrochimice etc.), pentru identificarea şi dozarea elementelor metalice, a radicalilor acizi, a unor ioni, a unor substanţe organice. Un mare număr de standarde de analiză din România, S.U.A., Anglia, U.R.S.S., Franţa indică aceste metode ca norme oficiale. Astfel, metoda lui Spacu pentru recunoaşterea cuprului în minereurile de plumb este inclusă în standardul sovietic „GOST 2076-48, Metalurgie V. 33". Reacţiile concepute de marele chimist sînt curent folosite în laboratoarele din toată lumea. În terminologia internaţională au fost de pildă incluse, pe această bază, o „reacţie Spacu" pentru recunoaşterea persulfaţilor, un „reactiv Spacu" (mercatobenztiasolul) — curente în analizele chimice.

Răspunzînd nevoilor economiei româneşti în anii de început ai construcţiei socialiste, G. Spacu a elaborat mai multe procedee: pentru fabricarea a numeroase tipuri de îngrăşăminte minerale, pentru producerea oxidului de magneziu, pentru fabricarea acidului sulfuric — vital în industrie — pe bază de gips indigen, pentru valorificarea sulfului şi arsenului conţinut în minereuri indigene.

„Era un om arătos şi plăcut, mîndru, serios şi protocolar", îl descria în amintirile sale un alt chimist clujan de seamă, Dan Rădulescu. Cercetarea ştiinţifică îi absorbea aproape toată energia, dar se preocupa de asemenea de artele plastice, de literatură şi muzică. Cînta la vioară şi iubea florile, de care casa îi era întotdeauna plină. Cultiva ironia fină, dar ascuţită, pe un fond de fermitate şi optimism.

ALEXANDRU PROCA, omul ideilor vaste

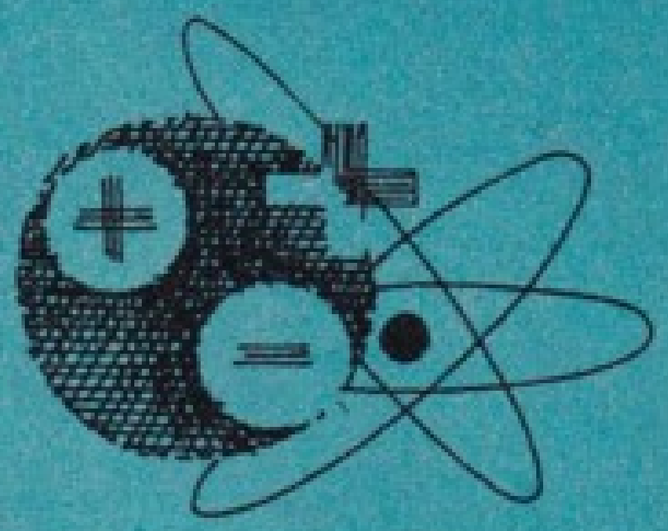

După studii secundare la Liceul „Gheorghe Lazăr“ din București, Alexandru Proca (1897—1955), absolvă, ca șef de promoție, atît Școala de ofițeri de geniu (1917), cît și Școala Politehnică din București (1922), studii întrerupte de participarea, pe front, la Războiul reîntregirii. După ce lucrează un timp în industria petroliferă, contribuind la electrificarea acesteia (concomitent cu primele studii de fizică nucleară și mecanică cuantică), pleacă pentru specializare la Paris, unde își susține licența în fizică (1928) și apoi doctoratul (1933). Lucrează la „Institutul Radiului“ din Paris, îndrumat de Marie Curie, apoi la Institutul „Henri Poincaré“ ale cărui anale le editează ani la rînd. Apreciat de savanți francezi de mare valoare, își impune totuși inițial cu greu concepția originală. Scrie în 1928, cu amărăciune, maestrului său, rectorul politehnicii, Nicolae Vasilescu-Karpen: „Nu sînt încă completamente liber să fac ce vreau și dificultățile pe care le am nu sînt deloc făcute să te încurajeze. După ce că e greu să faci un lucru nou, original, mai trebuie să te zbați să-l publici.“ Treptat însă, autoritatea sa științifică crește, colaborează cu mari savanți ai vremii, printre care Marie Curie, Jean Perrin, Paul Langevin, Niels Bohr, Louis de Broglie ș.a. În timpul ocupației germane a Franței este profesor de mecanică la Universitatea din Porto, în Portugalia (1940—1944), apoi, în ultimul deceniu al vieții, director de cercetări la Centrul național de cercetări științifice al Franței și conducător al Seminarului de fizică teoretică al Sorbonei.

Alexandru Proca a fost cel mai de seamă fizician teoretician român. Conceptele introduse în domeniul fizicii nucleare figurează în orice dicționar sau tratat de specialitate din lume. „De cîte ori am o problemă științifică grea în institut, care cere competență, multă răbdare, dibăcie de eminent experimentator, mărturisea însăși Marie Curie, mă adresez domnului Proca. Puteți să vă mîndriți voi, românii, cu un cercetător științific de talia domnului Proca.“ Horia Hulubei aprecia, la rîndul său: „La deschiderea drumului spre studiul cîmpurilor nucleare, o însemnată contribuție a dat, prin lucrările sale, compatriotul nostru Proca, care, împreună cu japonezul Hideki Yukava, cu totul independent și în același timp, a pus bazele studiilor actuale ale forțelor nucleare“. Tot în același timp cu H. Yukava, Proca a prevăzut în 1935 existența mezonilor, descoperiți apoi în 1937 de C.D. Anderson. Ulterior a stabilit **ecuațiile cîmpului mezonic,** denumite de Louis de Broglie, creatorul mecanicii ondulatorii, „ecuațiile Proca“. precum și „ecuațiile spinoriale Proca“. A fost cel dintîi care a pus în discuție, încă din 1928, **structura granulară a spațiului și timpului,** problemă astăzi de mare actualitate. Încadrînd teoria luminii în mecanica cuantică, „a introdus un nou tip de particulă, numită «sarcină pură», cu o masă de repaos nulă și o sarcină egală cu cuanta de electricitate“, cum arăta regretatul istoric al fizicii românești Victor Marian. A propus introducerea, pe lîngă cele patru coordonate cunoscute ale spațiului și timpului, a unei a cincea — variabila conjugată a masei. Spre sfîrșitul vieții a elaborat teoria după care diversele particule pot fi considerate drept stări distincte ale unui singur corpuscul, caracterizate fiind prin valorile maselor de repaos și spinul total. Contribuții fundamentale a mai adus în fizica relativistă, mecanica ondulatorie, mecanica statistică, electromagnetism, radioactivitate, dinamică.

A fost omul ideilor vaste și profunde, cu un acut simț al noului, dar a murit prematur, măcinat de o boală necruțătoare, în plină putere de creație. Marele matematician Simion Stoilov, pe atunci ambasador al României la Paris, a povestit cum, în toamna anului 1955, a asistat la deschiderea Seminarului de fizică teoretică al Sorbonei, la care Proca, deși foarte bolnav, a ținut personal să asiste; nu a mai putut ține cuvîntul inaugural, rostit de aceea de un coleg.

Mare iubitor de muzică, era fascinat mai ales de compozițiile lui Bach. Foarte iubit de oamenii de știință și de alți intelectuali cu care a conlucrat, aceștia au întemeiat după moartea sa asociația „Les amis de Proca“, care ființează și astăzi.

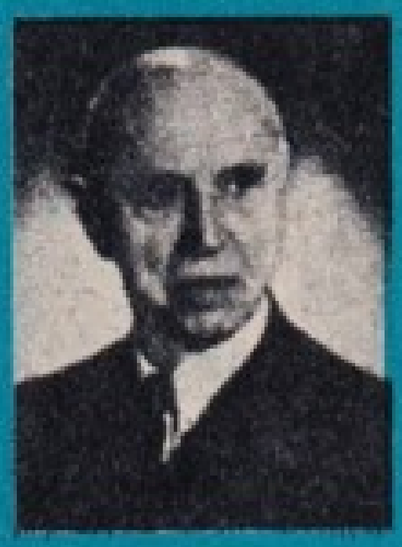

CONSTANTIN I. PARHON, maestru necontestat al endocrinologiei și gerontologiei

Fie-ne îngăduit să începem evocarea savantului-patriot C.I. Parhon (1874—1969) prin două caracterizări pe care le-au dat operei sale un om de știință și un poet. „C.I. Parhon, scria acad. Ștefan M. Milcu, se proiectează în conștiința națională ca o figură reprezentativă a științei, ca un mare cetățean, un devotat al clasei muncitoare și al ideilor generoase ale socialismului." După ce fusese îngrijit în clinica Institutului de endocrinologie din București, Tudor Arghezi consemna la rîndul său, în 1959, în slova-i fără egal: „Am găsit în clinica Parhon o boare de răcoare, o adiere fragedă de cinste dulce, de bunăvoință discretă și de bunătate, un surîs primăvăratec de poezie."

Înainte de toate, C.I. Parhon este întemeietorul renumitei școli românești de endocrinologie și unul dintre pionierii orientării moderne a endocrinologiei și gerontologiei pe plan mondial.

A studiat medicina la București, obținînd doctoratul în 1900, cu o teză privind hemiplegia, apoi s-a specializat în psihiatrie și neurologie la München. S-a format ca medic și cercetător în mare măsură sub influența lui Gheorghe Marinescu, întemeietorul școlii românești de neurologie. A fost profesor de neurologie și psihiatrie la Facultatea de medicină din Iași (1912—1933) și ulterior de clinică endocrinologică la București, (1933—1940), conducătorul primei catedre de această specialitate din țară. Această din urmă catedră a fost desființată de legionari în 1940, datorită atitudinii democratice, antifasciste a titularului ei, iar C.I. Parhon îndepărtat samavolnic din învățămînt. Catedra a fost reînființată în 1946, același an în care s-a creat la București, sub conducerea sa, Institutul de endocrinologie, unul dintre cele mai moderne din lume.

În 1928, Parhon a devenit membru al Academiei Române, iar începînd din 1948 și pînă la sfîrșitul vieții a fost președinte de onoare al Academiei R.S.R., precum și membru a numeroase academii și societăți științifice străine.

Preocupările sale de endocrinologie datează de timpuriu. Încă din anul 1900 a relevat rolul glandelor endocrine în constituția somato-psihică a omului. În 1906 a elaborat, pentru prima dată în lume, teoria patogeniei endocrine a psihozelor. Anul 1909 marchează un moment important în progresul endocrinologiei mondiale. Apare cel dintîi tratat complet de endocrinologie din lume, *Les Sécrétions Internes. Pathologie et physiologie*, elaborat de C.I. Parhon în colaborare cu M.H. Goldstein. Parhon a fost unul dintre primii savanți din lume care a propus și introdus folosirea unor preparate din extrase glandulare în terapeutică și un pionier al opoterapiei ovariene. Cercetări originale l-au dus la stabilirea de fapte noi privind rolul glandelor endocrine în viața embrionară și fetală. A descoperit un important sindrom care îi poartă numele: sindromul hiperhidropexic („sindromul lui Parhon"). Cercetările sale privind glanda epifiză și timusul se bucură și astăzi de o unanimă apreciere. Este întemeietorul, pe plan mondial, al endocrinologiei comparate și al teoriei endocrine a constituției. A promovat endocrinologia ca parte a biologiei, nu doar ca o specialitate medicală.

Studiile sale de gerontologie au fost stimulate inițial de fundamentarea de către el a endocrinologiei vîrstelor. În anul 1925 introduce în știință termenul astăzi consacrat de „ilikibiologie", avînd semnificația de biologia vîrstelor. Studiază, cu rezultate originale morfopatologia și fiziopatologia bătrîneții, îmbătrînirea experimentală (la animale) etc. Considera bătrînețea „o boală, o stare patologică", care trebuie tratată medical. A elaborat un concept general privind „factorul timp" în evoluția proceselor biologice și a pus bazele studiului clinic al bătrîneții și a tratamentului ei, aducînd contribuții deschizătoare de drumuri. Dealtfel, în 1952 a întemeiat și condus Institutul de geriatrie din București. Cunoscutul clinician și fiziolog francez E.C. Achard observa că „lucrările sale au contribuit din plin pentru a situa medicina românească în avangarda progresului științific."

Marea sa creație științifică s-a îmbinat cu o susținută activitate socială; el participînd încă de la sfîrșitul secolului trecut, din anii de școală, la mișcarea muncitorească și socialistă, fiind apoi membru al Partidului Comunist Român de la întemeierea acestuia, în 1921. După cel de al doilea război mondial, statul oamenilor muncii l-a distins cu titlul de Erou al Muncii Socialiste. A fost primul președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române (1947—1952), într-o vreme cînd idealurile sale de o viață începeau să se împlinească.

Pagini realizate de I. M. ȘTEFAN

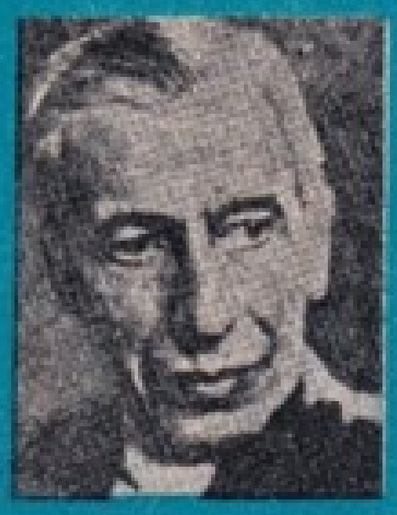

NICOLAE PAULESCU, procesul unei mari descoperiri sau cum se poate pierde un premiu Nobel

Una dintre cele mai mari descoperiri medicale ale secolului nostru a fost aceea a secreției endocrine a pancreasului, cunoscută în prezent sub numele de insulină. Momentul descoperirii este greu de precizat. El se situează undeva între anii 1915—1920. Autorul ei este însă în mod incontestabil fiziologul român Nicolae Paulescu (1869—1931). Un nume despre care cel puțin o generație de medici nu a știut nimic sau aproape nimic. Personal, mărturisesc nu i-am auzit numele în cursul studiilor universitare. Este vorba de o gravă, de o inacceptabilă omisiune pe care școala românească de nutriție a încercat să o înlăture abia în ultimii zece ani.

Dar să rememorăm cîteva momente mai importante ale epocalei descoperiri.

În anul 1908, doctorul Paulescu publică în editura Vigot Frères, Paris, monografia „Hypophise du cerveau" (hipofiza creierului), în care descrie pentru prima dată o tehnică de extirpare a hipofizei pe cale intracraniană subteporală — tehnică repede adoptată de toți cercetătorii vremii, ea fiind considerată de celebrul savant englez Cuhing ca prezentînd „cea mai importantă contribuție în domeniu". Preocupările lui Paulescu privind secreția endocrină a pancreasului datează încă de la sfîrșitul secolului trecut, cînd, lucrînd la Paris alături de Dastre, încearcă izolarea substanței active prezente în pancreas. Instalarea sa ca profesor de fiziologie la București în anul 1900, precum și interesul pentru chirurgia hipofizei au temporizat cercetările asupra pancreasului, care au fost reluate abia după 1910. În anul 1916, Paulescu constată că un extract apos de pancreas administrat unui cîine diabetic provoacă rapid o înlăturare temporară a simptomelor. În 1920, în volumul II al tratatului-său de „Fiziologie medicală". Paulescu notează pentru întîia oară rezultatele administrării extractului său de pancreas, **menționînd cu o precizie uimitoare principalele efecte ale insulinei** (numită de el pancreină): scăderea glicemiei, a glicozuriei, a ureei sanguine și urinare. Conștient de importanța descoperirii sale, Paulescu menționează la sfîrșitul capitolului privind secreția pancreatică că **„această descoperire, care aruncă o lumină vie asupra patogeniei diabetului, ne-a dat, de asemenea, cheia tratamentului acestui sindrom"**, anticipînd aplicarea în scop terapeutic a extractului de pancreas la acea vreme insuficient de bine purificat. Ulterior, el precizează și acțiunea de scădere a cetonemiei, precum și momentul instalării și dispariției efectelor sale.

Lucrarea sa fundamentală, în care sînt expuse experimentările efectuate de-a lungul mai multor ani, apare în prestigioasa revistă „Archives Internationales de Physiologie", în numărul din 31 august 1921.

Concluziile lucrării sale intitulate „Cercetări privind rolul pancreasului în asimilarea nutritivă" au rămas valabile pînă în prezent, putînd figura în orice tratat modern de diabetologie.

Opt luni mai tîrziu, în aprilie 1922, doi cercetători canadieni, Banting și Best, tipăresc concluziile lor referitoare la „Secreția internă a pancreasului", care, deși incomplete față de cele publicate anterior de Paulescu, se aseamănă în punctele esențiale cu cele ale cercetătorului român. Interesant de menționat că, în mod voit sau, după cum mărturisește mai tîrziu Best, datorită proastei cunoașteri a limbii franceze, lucrările lui Paulescu sînt comentate și interpretate ca fiind opuse concluziilor reale.

Răsunetul descoperirii insulinei a fost imens. În anul 1923 se acordă premiul Nobel pentru medicină cercetătorilor canadieni Banting și McLeod, deși cel care lucrase alături de Banting fusese Best?! O injustiție modestă față de nedreptatea făcută adevăratului și singurului descoperitor legitim al insulinei care a fost Nicolae Paulescu.

La 6 noiembrie 1923, Paulescu trimite o scrisoare de protest Fundației Nobel menționînd că **„descoperirea efectelor fiziologice și terapeutice ale insulinei îmi aparțin în întregime"... „Tratamentul diabetului era deja descoperit și nu mai rămînea decît detaliul aplicării sale la om".**

Întrucît legea Fundației Nobel interzice orice revenire asupra unei decizii luate, protestul lui Paulescu a rămas fără răspuns atît la propriu cît și la figurat. Este adevărat că, în 1969, Arne Tiselius, mărturisea că „după părerea mea, Paulescu merita de asemenea să i se decerne premiul", dar „din nefericire nu există nici un mecanism prin care comitetul pentru decernarea premiului Nobel ar putea face ceva în prezent într-un caz ca acesta sau similar lui. Personal, nu pot decît să-mi exprim speranța că în cadrul sărbătoririi celei de a 50-a aniversări a descoperirii insulinei, se va releva cum se cuvine

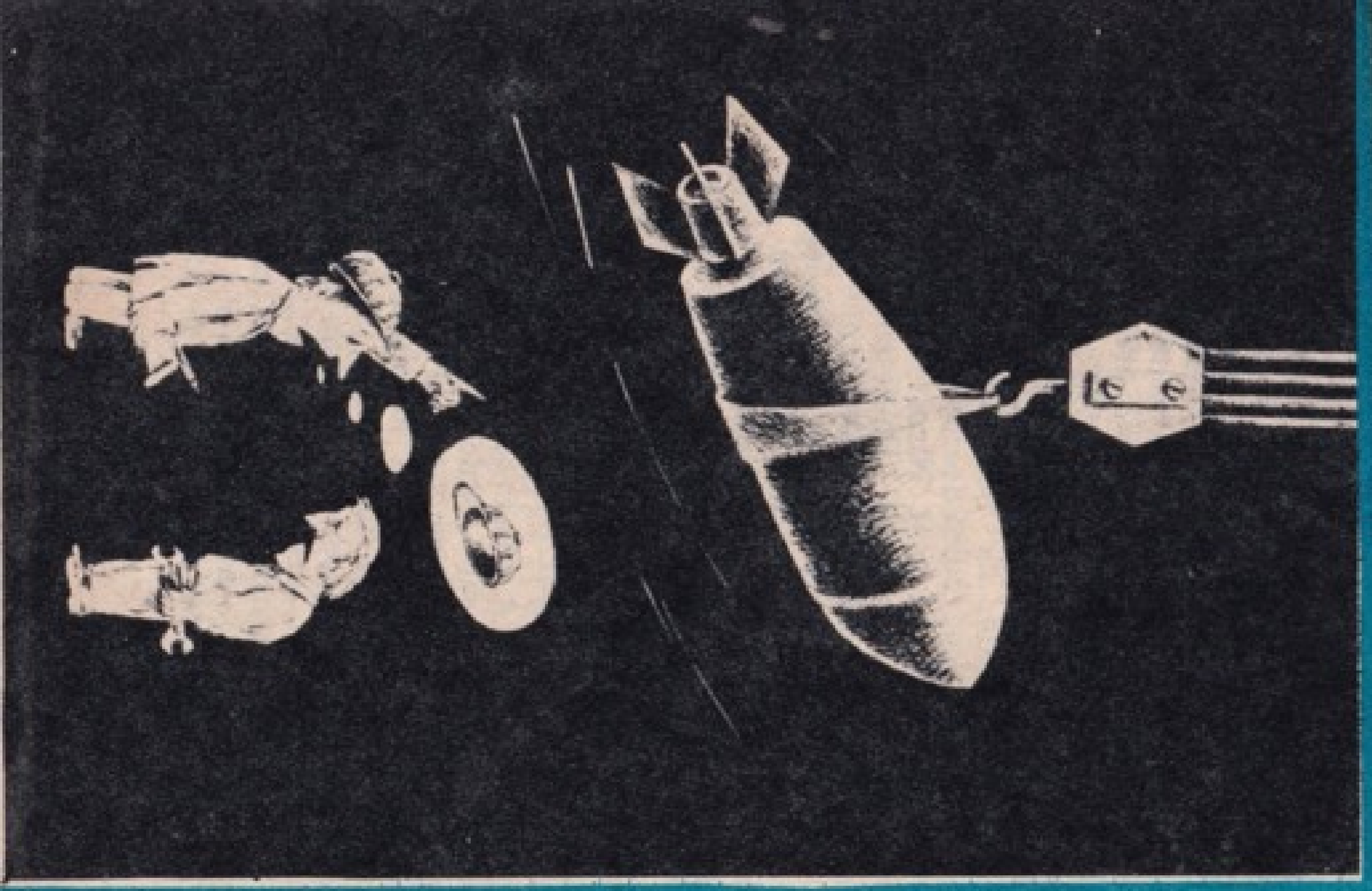

raCul

LEONTE NĂSTASE ■

activitatea de pionier a lui Paulescu". De notat dealtfel, că de-alungul anilor, diferiți cercetători, ca Funk în 1924, Sordelli și Lewis în 1924, Trendelenburg în 1934 etc. au subliniat contribuția fundamentală a lui Paulescu la descoperirea insulinei. Mai recent prof. K.G.M.M. Alberti (Anglia) scrie în prefața lucrării „Echilibrul acido-bazic": „România are o experiență anterioară de cercetători nedreptățiți de „tyche". Exemplul clasic este acela al lui Paulescu care a avut insulina în mîinile lui cu ani de zile înaintea lui Banting și Best, dar publicarea rezultatelor sale a fost întîrziată de primul război mondial. Deși în final publicațiile sale au precedat pe ale lui Banting și Best, acestea au fost făcute într-o revistă franceză puțin consultată de cercetătorii de limbă engleză".

Să lăsăm o clipă în urmă injustiția făcută lui Paulescu și să vedem ce a însemnat, în fapt, epocala sa descoperire. În primul rînd, salvarea a milioane de vieți omenești. Se știe că, în absența tratamentului substitutiv cu insulină, un diabetic insulinodependent (numit astfel întrucît viața sa depinde de administrarea insulinei) moare în comă diabetică într-un interval de timp de numai cîteva zile. Astăzi toți acești condamnați trăiesc, se dezvoltă, ating performanțe comparabile cu cele ale persoanelor nediabetice, datorită eforturilor neobosite a multor cercetători, a multor zile și nopți de veghe în laboratoare, capul de serie al acestora rămînînd Nicolae Paulescu, primul și adevăratul descoperitor al insulinei.

Dr. C. IONESCU-TÎRGOVIȘTE ■
Șef de lucrări — Clinica de nutriție și boli metabolice

ȘTEFAN ODOBLEJA, părinte al cibernetícii

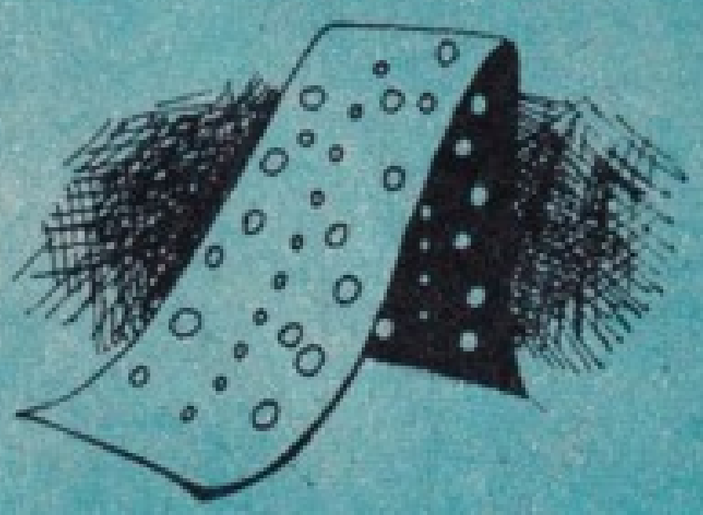

În toamna anului 1978, la cel de al IV-lea Congres mondial de cibernetică de la Amsterdam, o delegație de ingineri români prezenta o comunicare de o factură și importanță particulară în cadrul dezbaterilor de specialitate ale reuniunii. Lucrarea se intitula „Unitate și diversitate în cibernetică" și purta semnătura savantului severinean Ștefan Odobleja. Ea a cucerit de îndată atenția și largul interes al asistenței, aducînd, în același timp, dovada că autorul ei (la ora respectivă țintuit la pat de o boală nemiloasă) a elaborat principii și legi ale cibernetícii cu mult timp înainte ca această disciplină să se fi constituit și să fie cunoscută și recunoscută oficial. Cei prezenți au fost astfel informați — și faptul a produs deopotrivă mirare, senzație și consternare — că prima lucrare de cibernetică a fost elaborată de un român în 1938, deci cu zece ani înainte de apariția „Cibernetícii" lui Norbert Wiener. Comunicarea făcută la Amsterdam a constituit prima confirmare internațională a meritelor științifice ale compatriotului nostru, dar, după cum se știe, Ștefan Odobleja, urmărit o viață de un destin potrivnic și nemilos, avea să afle vestea exact în preziua morții sale.

Fiu al unor țărani săraci din comuna Valea Hoțului (azi Valea Izvorului), din județul Mehedinți, Ștefan Odobleja s-a născut la 14 octombrie 1902. A urmat liceul la Drobeta-Turnu Severin și apoi secția de medicină internă a Facultății de medicină din București. Studios și deosebit de activ în răstimpul studiilor universitare, Ștefan Odobleja se remarcă în mod special ca un permanent al bibliotecilor și cercurilor științifice, unde se distinge și ca un aprig polemist în combaterea unor teorii la modă în medicină, psihologie, fizică. Colaborează la „Gazeta Medicală" și publică, pe cheltuială proprie, în broșură mai multe studii de specialitate, între care amintim „Un semn de consultație asupra pleureziei", „Percuția cordului", „Fonoscopia și percuția ficatului". După terminarea studiilor superioare este numit medic militar. În 1937 obține premiul „Alexandru Papiu" pentru lucrarea „La Phonoscopie", tipărită în editura „G. Doin" din Paris. În sfîrșit, în 1938, își difuzează la Paris, prin librăria „Maloine", lucrarea sa capitală, tipărită la Lugoj: „La Psychologie consonantiste". Cartea, așa cum avea să ne declare autorul (care în ultimii ani de viață ne-a vizitat de mai multe ori la redacție) a fost expediată prin poștă la toate marile biblioteci ale lumii, deci și la Universitatea din Harvard, prima recenzie consacrată lucrării apărînd, dealtfel, într-o revistă din S.U.A.

Urmează războiul, iar după încheierea lui, pentru Ștefan Odobleja, alți ani grei și nedrepți. Lucrările sale sînt uitate sau ignorate. Apariția „Cibernetícii" lui Wiener, în 1948, nu schimbă situația, deoarece noua disciplină este apreciată în multe țări ale lumii, între care și România, drept o știință rea-

ţionară şi antiumană. În această situaţie, doctorul Odobleja nu izbuteşte să cerceteze „Cibernetica" lui Norbert Wiener decît după mulţi ani de la apariţia acesteia. Cînd acest moment are totuşi loc, compatriotul nostru trebuie să constate stupefiat şi îngrozit că între lucrarea de-acum celebrului savant american şi *Psihologia consonantistă* există nu numai unele vagi asemănări, ci chiar similitudini de fraze, fapt pe care, în repetate rînduri, revista „Flacăra" l-a înfăţişat cititorilor, prezentînd — prima — prioritatea savantului severinean. Acest lucru a fost probat prin numeroase cercetări exegetice, iar doctorul Odobleja a elaborat în acest sens chiar un studiu amplu intitulat *Psihologia consonantistă şi Cibernetica*. Lucrarea are un pronunţat caracter polemic şi a apărut postum.

Opera doctorului Ştefan Odobleja, care cuprinde în afara lucrărilor citate numeroase studii de specialitate rămase în manuscris, formează la ora actuală obiect de studiu pentru numeroşi specialişti din ţară şi străinătate. Revista noastră a publicat, în repetate rînduri, opiniile acestora, semnalînd, de asemenea, interesul manifestat pentru lucrările compatriotului nostru în diverse ţări ale lumii.

Redescoperirea lui Ştefan Odobleja, a monumentalei sale opere, reprezintă, fără îndoială, unul dintre cele mai neaşteptate şi mai dramatice momente din întreaga istorie a ştiinţei româneşti. Astăzi, nici un cercetător de bună-credinţă nu mai poate tăgădui faptul că cibernetica s-a născut în România, că primul tratat de cibernetică generală a fost creat de un român, iar acesta a fost doctorul Ştefan Odobleja, nefericitul şi neîndreptăţitul savant mehedinţean.

Prioritatea lui Ştefan Odobleja în domeniul ciberneticii este evidentă ca lumina zilei. El publică în 1938, deci cu zece ani înaintea lui Norbert Wiener, cele două volume intitulate „Psihologia consonantistă", în care se preconizează, pentru întîia oară, construcţia creierelor artificiale. Filiaţia de idei dintre cele două lucrări este şi ea evidentă, aşa cum au demonstrat-o studiile exegetice. Psihologia consonantistă — cum s-a aflat prin solicitudinea unor specialişti din străinătate — a stat ani la rînd pe masa de lucru a lui Norbert Wiener. Aceste adevăruri vor deveni cu atît mai evidente după reeditarea lucrării lui Odobleja şi traducerea ei în mai multe limbi de mare circulaţie.

După Babeş şi Paulescu, Ştefan Odobleja este cel de al treilea om de ştiinţă român privat de drepturile sale legitime asupra unor descoperiri prioritare. Dar aşa cum au prevăzut mai mulţi oameni de ştiinţă, operele savantului severinean, atît lucrările tipărite cît şi cele rămase în manuscris, pot aduce în continuare imense servicii ştiinţei mondiale, deoarece concepţia lui Ştefan Odobleja e un punct de vedere asupra căruia specialiştii sînt tot mai de acord, este lipsită de lacunele şi greşelile „Ciberneticii" lui Norbert Wiener.

LIVIU TIMBUS

ÎN ATAC

ORIZONTAL: *1)* Atacă prin alunecare. *2)* Atacanţi subtili — Centru la Cluj! *3)* Rădu-

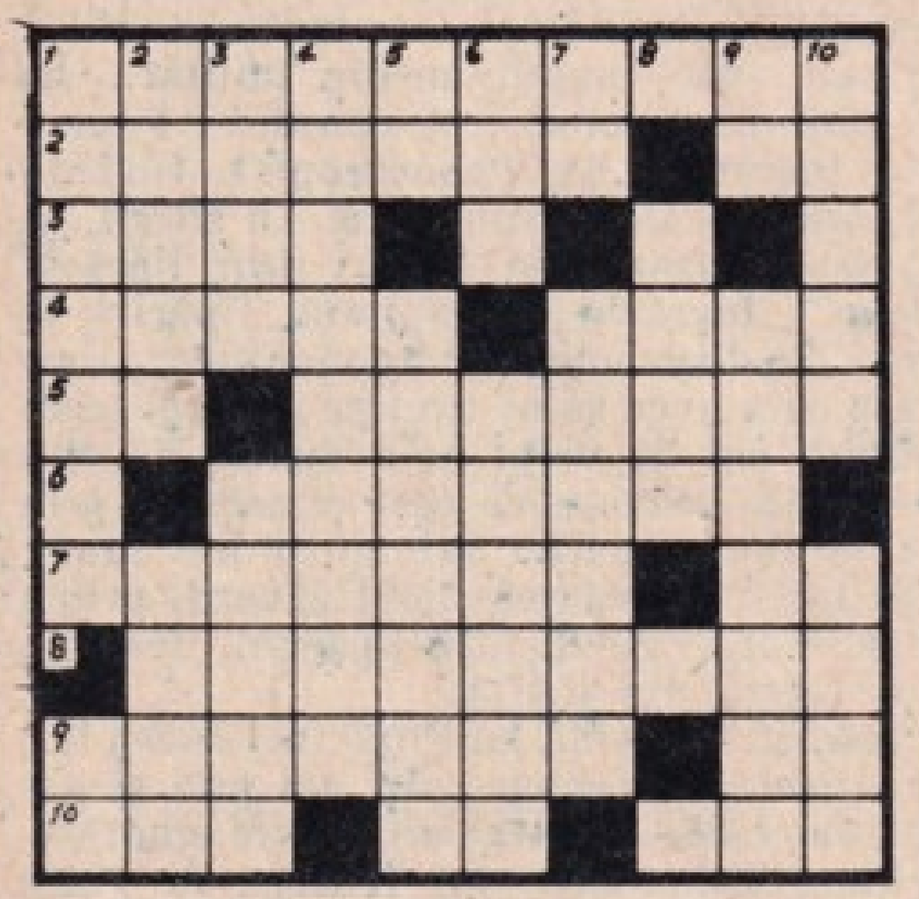

canu cel „mare". *4)* Atacant la POLI Iaşi care nu prea s-a ... văzut — A ataca în forţă. *5)* Extreme la ASA! — Prilej de atac în valuri. *6)* Pregăteşte un atac după toate regulile artei. *7)* Combinaţii ca la carte — 2—3 în cupă! *8)* Atacuri foarte incisive. *9)* Aripile echipei — Înaintaşii oltenilor! *10)* Primul... în poartă — Vîrf de atac la BUŞTENI — Păzită de portar.

VERTICAL: *1)* Atacant înfipt în zid (pl.) — Jumătate gură! *2)* Extremă ... aeriană — Localitate în R.F. Germania. *3)* A insista la cap — Marcat printr-o bombă. *4)* Atac... prelungit. *5)* Contraatac...clinos — Protagoniştii unor acţiuni infernale. *6)* Punct marcat pe teren — Acţionează izolat. *7)* Atacanţi la finalizare! — Desfăşurate pe extreme. *8)* Puncte cucerite pe teren prin atacuri insistente. *9)* Pe centru la Bîrlad — Atac în forţă. *10)* Numărul şapte care ne face să transpirăm — Atacă dur, la rupere.

Dicţionar: CAAN

Liviu POPESCU — Craiova

AVRAM IANCU
CRAIUL MUNȚILOR

Avram Iancu, marele tribun, înflăcărat luptător pentru drepturile sociale și naționale ale poporului nostru. Născut în aceeași vatră a suferinței ca și Horea, a cărui pildă revoluționară l-a îmbărbătat în acțiunile sale, Avram Iancu s-a impus în ochii contemporanilor săi ca și în ai posterității, ca o figură luminoasă, expresia luptei hotărîte și a setei de dreptate și independență națională a poporului român.

NICOLAE CEAUȘESCU

AVRAM IANCU:

„UNICUL DOR AL VIEȚII MELE ESTE SĂ-MI VĂD NAȚIUNEA FERICITĂ"

Am oprit iluminați de un neașteptat presentiment, undeva, sus, pe platourile înalte ale Apusenilor, într-un peisaj zbuciumat, ridicîndu-se în amfiteatru spre cerul nefiresc de tulbure. Prin nori se prăbușeau rare lumini ninse și un vînt care spumegă și spulberă pinii și jnepenii, ne învăluia friguros. Lîngă noi, un monument de piatră pe care cineva, un meșter cu o exagerată înclinație spre simetrie, a încrustat meticulos cuvintele celui mai scurt discurs rostit vreodată în istorie de un comandant de oști: *„Sau punem pumnul în pieptul furtunii sau pierim. Avram Iancu."* În clipa următoare am privit munții de jur-împrejur și am avut senzația imediată, dureroasă a prezenței zecilor de mii de moți izbucnind cu pumnii, cu secerile și coasele în aer, în semn de răzbunare pentru prăbușirile istoriei, lansînd strigătul lor colosal de adeziune și de asalt în prima linie a revoluției din Transilvania anului 1948.

La urma urmei, cine nu l-a imaginat în clipe de elevație și de revelație pe frumosul arhanghel din Munții Apuseni hălăduind pe calul său alb, princiar, prin țara de piatră și de mușchi verde, fraged, străbătînd rîurile furtunoase ale crișurilor și arieșurilor, pe sub pădurile aprinse de toamnă, cu chipul său limpede, cu pletele sale de aramă, cu mustața lui aprigă, cu privirea sa albastră în care se răsturna aurul și argintul dedesubturilor pămîntului și tristețea amurgurilor scăldate în sînge? Cine nu s-a iubit mai mult pe sine, fără demagogie și falsă modestie, la gîndul că Avram Iancu face parte din ființa noastră și că se trezește din cînd în cînd în noi ca un ecou fierbinte, ca un suflu necesar de eroism și de curaj în luptele vieții, în fața vicisitudinilor de orice fel, a amenințărilor la adresa ființei noastre lăuntrice și naționale? Prin biografia noastră, a tuturor, prin respirația noastră curată, trece în clipele grele, pe calul său alb, în lumina bizară a norilor de plumb, amintirea limpede, agitată, nervoasă, frenetică a „craiului munților", ca un model inegalabil de virtute, de credință într-un ideal, de libertate, de dreptate, ca model al revoluției permanente. Tînăr, fierbinte, cutezător, inteligent, genial, neliniștit, frumos pînă la sublim, iubit și răsfățat de oameni, vorbind clar, convingător, ca un orator demn de marile oceane ale istoriei, luptător pînă la jertfă de sine, fanatic în intuiția sa de misionar al eliberării naționale și sociale, romantic prin întreaga sa existență, Avram Iancu rămîne una din cele mai intime oglindiri ale ființei poporului nostru cutremurat prin istorie, unul din chipurile cele mai sfinte și pilduitoare, fără de care viața noastră ar fi mai săracă și cerul prăbușit într-o parte.

Într-adevăr, el a venit pe pămînt ca la o întîlnire așteptată de mult prin neam și prin veac, a fost chiar eroul de care națiunea aceasta flagelată avea nevoie în acel moment, al istoriei sale, a fost luptătorul providențial, omul de acțiune, de coeziune, de însuflețire, de redeșteptare și de pedeapsă necruțătoare pentru toate nedreptățile și împilările destinului. Era în el, spun contemporanii, o neliniște, o nerăbdare, un clocot, un neastîmpăr, o iluminare mesianică, o patimă, o sete de luptă fără saț, fără sfîrșit, care l-au făcut să izbucnească vertical, dramatic, în mijlocul dezbaterilor savante

și inutile privind soarta românilor din Transilvania desfășurate la Sibiu: „*Domnilor, vorbiți înainte, eu plec în munți și fac revoluție!*" Din clipa aceea Avram Iancu a pledat cauza românilor cu sabia în mînă, urmat de moții săi cu topoare, cu furci, cu greble, cu seceri, cu coase, cu tunuri din lemn de cireș, cu bolovani și cu stînci și mai ales cu propria lor jertfă omenească, cu piepturile lor în țevile armelor chezaro-crăiești. Conduși de marele strateg militar care a fost Avram Iancu, moții au cîștigat bătălii sîngeroase, și au învins armate pompoase, în fireturi de aur, în coifuri lustruite și cu epoleți strălucitori, înzestrate cu tehnica militară ultramodernă a acelor vremuri de revoluții și de reacțiune agresivă prin sălile de consilii ale Europei.

Visul lui Avram Iancu a fost de fapt visul lui Mihai Viteazul, căzut aproape de Apuseni, în Turda trădării de legămînt, lovit pe la spate de cîțiva lefegii scelerați. Jertfa fostului voievod se afla încă proaspătă în memoria moților atunci cînd s-au ridicat în jurul lui Avram Iancu, pe care l-au botezat în vorbă și în cîntec nu întîmplător „Iancule, măria ta", ca pe un voievod care n-a apucat să fie încoronat.

A sfîrșit ca un erou de tragedie shakespeariană, ca un rege Lear, urît de mai marii vremurilor, hărțuit de compromisuri imperiale și aranjamente otrăvite prin cancelarii, exilat în sine însuși, îndurerat, rătăcitor, mut ca o lebădă, halucinant precum o cometă zdrobită în universul negru. Văzîndu-se trădat de principii cinici ai lumii, văzîndu-și poporul nerecunoscut la rangul său înalt și demn, acest zeu s-a clătinat pînă-n fundul sufletului și a trecut parcă dincolo de suferințele lumești, în atmosfera pură, rarefiată a inocenței și candoarei omenești. A refuzat decorațiile imperiale, ofertele de slujbe solemne, de dregătorii lumești în stare să mîngîie orgolii deșarte, a refuzat osanalele, a refuzat pînă și audiența cerută de împăratul Franz Iosif care a venit pînă în casa lui, la Vidra: „*Toate sînt în zadar* — a spus Avram Iancu plecat departe de locul întîlnirii plănuite — *un nebun și un mincinos nu se pot înțelege.*"

Iubind pînă dincolo de noi înșine acest erou legendar, acest om de bună-credință lovit în demnitatea poporului său și sfîrșind tragic, pe o laviță, cu fața spre cer, într-o noapte a veacului trecut, sub căderile stelelor, îngropat sub gorunul lui Horea care-l troienește cu frunzele rugurilor arse, transcriem încă o dată aici, spre ținere de minte, testamentul presimțirii morții sale: „*Unicul dor al vieții mele este să-mi văd națiunea fericită.*"

ADRIAN DOHOTARU ■

Casa părintească a lui AVRAM IANCU

Mormîntul lui AVRAM IANCU de la Țebea

„IANCU MAI TRĂIEȘTE...“

Iancu mai trăiește și suvenirea lui va trăi etern în sînul poporului român, cîmpiile și munții Transilvaniei vor răsuna pururea de cîntecele create pentru glorificarea faptelor sale și tradițiunea va vorbi cu admirare, din generațiune în generațiune strănepoților despre Eroul munților din 1848.

IOSIF VULCAN ■

„NEVOIA ÎI SILI A SE FACE GENERALI ȘI A CÎȘTIGA BĂTĂLII“

În acea vreme, cînd inima îmi era zdrobită, căci din toate părțile vedeam naționalitatea română călcată și strivită de dușmanii streini, fusei fericit a găsi acolo, pe acele piscuri uriașe, pe deasupra norilor, o naționalitate și o viață românească înfocată și puternică. Cu ce entuziasm frenetic fusei aclamat și binecuvîntat de toți acei țărani cînd le spusei că am venit să le aduc urări de noroc și izbîndă din partea fraților lor din țară, minunați de vitejia lor! Generalii acestei oști țărănești erau niște preoți și niște tineri abia ieșiți din școalele de teologie, filozofie și jurisprudență, ei nu puseseră pînă atunci mîna pe o armă, cînd nevoia îi sili a se face generali și a cîștiga bătălii. Lipsiți de cunoștințe și de principii de artă militară, ei le inventară în mijlocul luptelor. Am văzut cu mirare cum ei dibuiseră adevăratele principii ale războiului și cum simțiseră importanța pozițiilor naturale și folosul ce știură a-l trage din orice localitate. Femeile nu rămăseseră în urmă, nici cu curajul nici cu simțimintele naționale, ele luară parte la toate primejdiile soților lor. Din vîrful munților ele aruncau o ploaie de bolovani, care răreau batalioanele vrăjmășești. Cîntecele lor nu erau ca mai înainte, cîntece de dor și de plăcere, ci cînturi pline de patriotism și de simțiment național.

NICOLAE BĂLCESCU ■

(Din Mișcarea românilor din Ardeal la 1848)

„UNUL DIN ACEI BĂRBAȚI ADEVĂRAT PROVIDENȚIALI“

Avram Iancu, om născut pentru acțiune, venise tocmai în acei ani epocali, care, dacă ar fi trecut peste noi lăsînd numai urme de simple adunări, de punctuațiuni, deputațiuni, petițiuni și proteste, poate că națiunea română ar sta în aceste zile de încercare nouă încă și mai rău decît a stat pînă în anul 1848. Zică înamicii națiunii noastre orice vor vrea despre Avram Iancu, el a fost pentru noi unul din acei bărbați adevărat providențiali, ale căror merite pentru libertate toți fanfaronii din lume nu vor fi în stare de a le întuneca. Este un adevăr trist că libertatea în această lume trebuie să se răscumpere așa des prin vărsare de sînge; însă nu avem ce face, așa merge pe acest glob; lupta pentru existență și libertate curge neîncetat sub forme foarte diverse, pînă ce de atîtea ori oamenii recurg și la arme.

Noi, acei români contemporani care am trecut prin aceleași probe de foc prin care a trecut și Avram Iancu, care am luptat alături rea cu el în un mod sau în altul pentru emanciparea noastră națională, să învățăm din cazul cel funest al lui cîteva lucruri. Să ne încredem întotdeauna neasemănat mai mult în puterile proprii decît în ajutorul altora. Să nu ne încordăm prea tare speranțele și așteptările noastre, pentru că iluziunea să nu fie cu atît mai amară și să nu aibe consecințe funeste. Să nu credem niciodată în stabilitatea lucrurilor omenești, prin urmare să nu și desperăm îndată ce vedem că a pus piciorul și s-a înțepenit vreun sistem inamic, pentru că apa trece, pietrele rămîn. Să avem totdeauna inima caldă pentru popor și să ne ținem solidar cu el, dacă nu totdeauna să așteptăm ajutor activ și nici totdeauna recunoștință, pentru că gratuitatea este virtutea foarte rară, iar ingratitudinea un viciu ce întîmpini la fiecare pas în lume. Să nu pretindem a secera îndată ce am semănat. Să învățăm pacință de la mama natura.

GEORGE BARIȚ ■

(Transilvania, anul V, nr. 21 și 22, 1872)

IANCU PE CÎMPIA LIBERTĂȚII DE LA BLAJ

Mișcarea revoluționară din Transilvania a costat viețile a peste 40 000 de oameni și a dus la ștergerea de pe suprafața pămîntului a 230 de sate. Nicăieri în lume revoluția de la 1848 n-a cunoscut un bilanț atît de tragic. Ridicarea cea mare a maselor populare românești, împotriva asupririi și a exploatării, s-a făcut la 3/15 mai 1848, cînd s-au adunat pe Cîmpia Libertății de la Blaj, 40 000 de români. Un sfert dintre aceștia sînt aduși de Avram Iancu — moții organizați în cete disciplinate milităreste. În cuvîntarea pe care a ținut-o la această adunare, Iancu a spus tot ce le stătea pe inimă răsculaților pe care-i conducea : „Libertate, egalitate, frățietate — aceste principii sînt deviza noastră, acestea tezaurul și cel mai sfînt obiect, de aceste principii lipsiți, cu cea mai bărbătească seriozitate sîntem hotărîți din început a ne băltui în sînge pînă la cel din urmă român. Însă aceste principii le pretindem de la oricine, garantate pe temeiul existenței națiunilor și nu sîntem îndestulați văzînd însemnate numele lor pe scrisori private, nici auzindu-le numai sunetul cel dulce pe la urechile noastre ca un echo fără simțire“.

„FLUTURA TRICOLORUL, TRĂIA LIBERTATEA TRANSILVANIEI“

Venise toamna și-ngălbenise codrii din umerii bătrînilor munți, pe vîrfurile lor negurile deveneau mai dese — în fine, într-o zi ne pomenirăm cu cei întîi fulgi de zăpadă înecînd cu puful lor de argint aerul neguros și rece al munților. Prin sate colinda vestea cum că se ridicase românii împotriva ungurilor și Împăratul codrilor bătrîni și a munților suri și sterpi aduna pe vulturii din vizuinele lor stîncoase împregiurul flamurei românești. În creierii împetriți ai munților și-n aerul lor cel rece, flutura tricolorul, trăia libertatea Transilvaniei.

Într-o noapte am văzut un spectacol măreț. În culmile munților, pe frunțile lor de piatră, care de care mai înălțate, se aprindeau, unul cîte unul, focuri mari — părea că munții însăși se aprinsese. Împregiurul focului vedeai șezînd cete întregi de oameni și lăncile culcate pe umere străluceau în aer... lănci de coase, cari-n urmă erau să devie spaima inamicilor. Din creștetele munților români slobozeau roți înfășurate-n paie și aprinse cari se rostogoleau cu o repejune demonică, pînă se pierdeau hăulind în prăpăstiile adînci, în inima pămîntului. Buciumele sunau din vîrfuri, astfel încît ți se părea că sunetele de aramă a munților se trezise și suna a moartea lumei. Culme pe culme ardea, atîția uriași ochi roșii, cîte unul pe-o frunte de deal. Codrii bătrîni trosneau amorțiți de iarnă, stelele și luna erau mai palide-n cer, cerul însuși părea mai sus. Era unul din acele spectacole mărețe, din acele tablouri uriașe, pe care numai Dumnezeu le poate zugrăvi pe tabla întinsă a lumei, înaintea ochilor uimiți și a inimei înfrînte.

Revoluțiunea pătrunsese-n munți. La noi, cari eram mai în poalele munților, veneau honvezii ca să recruteze oameni tineri, însă aceștia o apucase de mult la Iancu. Oamenii mai maturi așteptau ca eu să mă fac pribunul (tribunul) lor — însă eu, în starea în care eram, am fost nesimțitor și impasibil pentru aceste cauze mari. Cu toate astea satul era adeseori vizitat de către tribunii lui Iancu, adesea cete întregi găzduiau peste noapte pe la noi, spre-a pleca înspre ziuă iar, fără ca honvezilor să li fi trecut prin minte, ca să-i surprindă cîndva. Însă într-o noapte auzii împușcături prin vecini. Speriat, sar din așternut, ies afară și mă sui pe gard, ținîndu-mă pe parii lui, astfel încît domina cu privirea asupra unei părți din casele vecine. Văzui o casă înconjurată de honvezi și pe unii trîntind cu paturile puștii în ușa casei, pentru a-i sforța intrarea. Dar în momentul acela văzui fulgerînd prin fe-

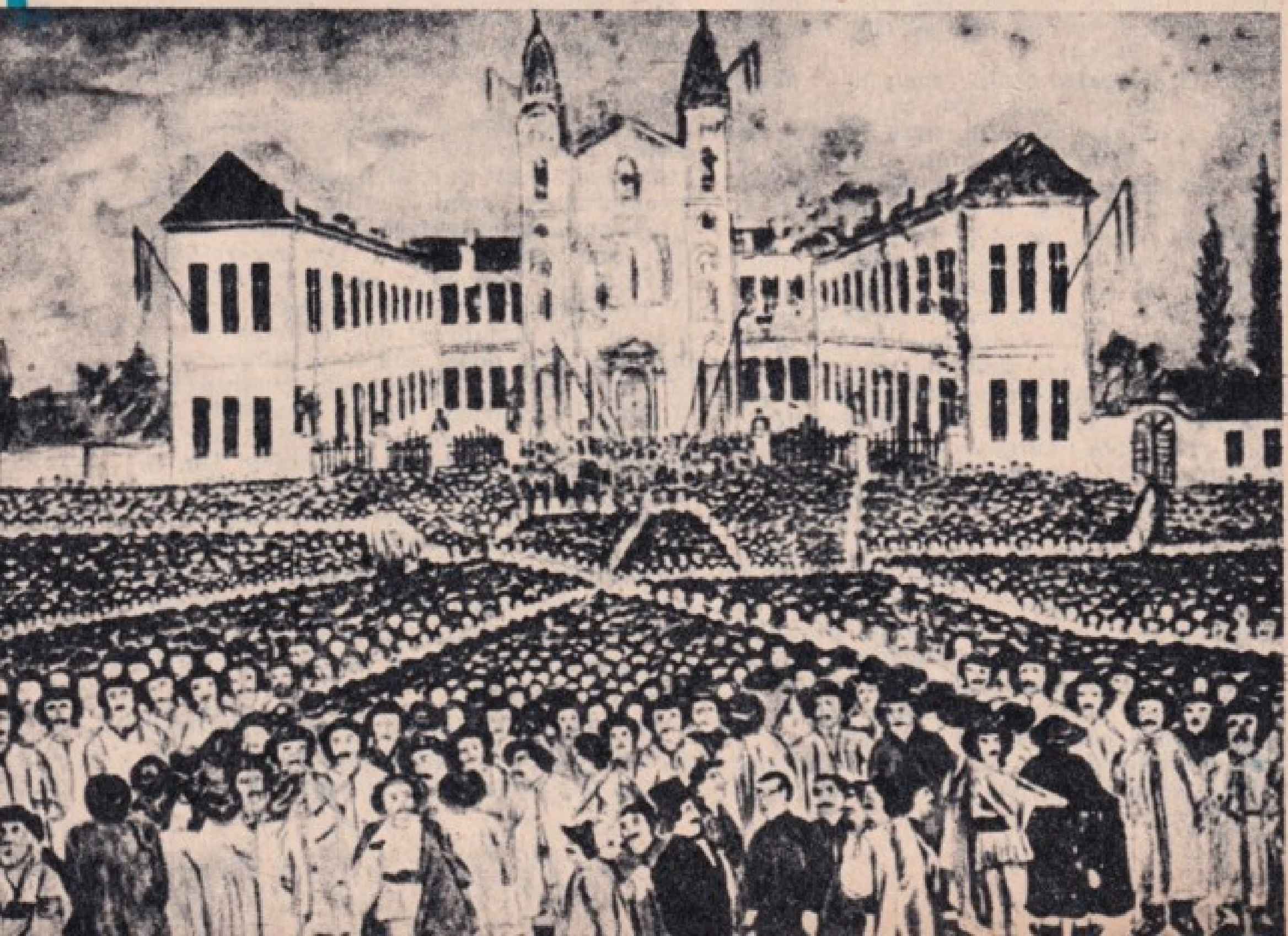

restrele casei împușcături și (auzii) vaietele celor ce-o încongiurase — ușa se sparse cu repejune și dinăuntru ieși (un june) cu capul gol, cu sabia-n dinți și mîinile-narmate de pistoale-ntinse, pe care le slobozi drept în capetele celor ce stăteau la ușă. În urma lui o ceată de oameni înarmați cu lănci împungeau în dreapta și-n stînga, și răzbind prin ei, fugiră mereu pînă în risipiturile unei stînci, prin cari, pierzîndu-se, nu vedeai în lună decît oțelul țevelor întinse și împușcăturile trimise în cei ce acuma cotrobăiau prin casă.

MIHAI EMINESCU ■

(Fragment: Geniu pustiu)

„LA NUMELE CĂRUIA TREMURAU DOMNII ȘI MURMURA O ȚARĂ ÎNTREAGĂ“

Ileana lui Joldea nu putea dormi. Se întorcea pe o parte. se întorcea pe alta pe căpătîiul de mușchiu, închidea strîns ochii, cerca să rămîie multă vreme nemișcată, dar dintr-o dată se trezea privind la lumina slabă care tremura în poiană. Și gîndurile colindau neastîmpărate, rătăceau pe drumuri depărtate, muntene, se înturnau spre căminul părăsit, căutau să aducă acolo, în licăririle focului, umbre cumplitului fecior la numele căruia tremurau domnii și murmura o țară întreagă... Crăișorul... Crăișorul-Munților... Cine o fi fiind el de pleacă așa cete de feciori spre dînsul, și vorbesc într-așa chip bătrînii, ca despre Horea?

Iar cînd ceata apăru sus, pe culme, aproape Ileana Joldei avu ca o izbire în inimă. O clipă i se făcu negru înainte, pe urmă i se deschise un cadru de lumină în care Crăișorul, așa cum îl visase, înainta spre ea pe calu-i alb. Și nu mai știu ce face. Rîdea, își mîngîia părul pe tîmple, și în fiorul cald care o cutremura îi rămase în minte un lucru: că el i se arătase în vis, că el era cel pe care-l văzuse la oraș, că ea îl dorise și dînsul venise. Și i se părea ciudat că nu se uită la dînsa, că nu-i zîmbește, ca unei vechi cunoștințe. El, deși era cu fața senină, totuși n-avea rîs în ochi și pe față, și cuvintele-i taiau parcă, așa-i curgeau apăsate și poruncitoare. Și fata parcă avu o simțire de frică.

Cetele veneau în urma lui prăfuite, oamenii aveau privirile obosite, haine în zdrențe, — o suferință adîncă, o mînie grea, înăbușită parcă, mîna pe oamenii aceștia și le dădea puteri să se poarte și să lupte cu disperare și cu vitejie cruntă pe pămîntul lor. Dar fata avu o privire fugară pentru ei, pentru armele lor crușite de sînge; pentru ea după o clipă nu mai trăia acolo decît un singur om a cărui privire o aștepta.

Și privirea veni, o izbi drept. Ea închise o clipă ochii. Pe urmă-i deschise umezi, înghiți o undă de lacrimi și privi și ea țintă spre Iancu. El venea spre femei și spre copii acuma, cu un zîmbet în priviri, iar Ileana credea că numai pentru dînsa vine și simțea că se înăbușe, că e orbită de valul de sînge, care-i năvălise vijelios în față.

MIHAIL SADOVEANU ■

(Din Luceafărul, anul IV, 1905)

„PORUNCA LUI SĂ FIE LEGE PENTRU UN NEAM ÎNTREG“

De îndată ce a răsărit în mijlocul său, luminos ca un soare tînăr cu ochi strălucitori de credință, cu glasul ce topea inimile, cu brațul ridicat spre atacul dezrobitor de neam, poporul l-a primit ca pe un mîntuitor, l-a înconjurat ca pe un părinte, l-a ascultat ca pe un împărat și l-a adorat ca pe un sfînt. Atît de mare fu minunea apariției în mijlocul neamului, la ceasul hotărît, a Eroului, a minunatului om născut parcă din credința, din nădejdea, din hotărîrea tuturor, a Iancului care vorbea din gîndul națiunii înfrigurate de așteptarea zilelor mai bune și în a cărui năstrușnică voință fiecare frate al său din popor își recunoștea voința sa.

Cînd pentru oamenii de toate zilele rămîne veșnic adevărul că „nici un proroc nu-i primit în patria sa“, Iancu a ajuns „Craiul Munților“, a glorioasei cetăți de piatră, fructificatoare de mari energii naționale în tot cuprinsul românismului prin virtuțile și eroismul luptelor de la 1848. Ele au fost purtate aici sub conducerea celui ce se născuse la Vidra, înainte cu o sută de ani de la pomenirea lui de azi, și care de cinzeci și doi de ani doarme sub gorunul secular al lui Horea.

Nu știu ce dovezi istorice mai strălucite despre personalitatea lui Iancu am putea avea, decît acest cult al poporului, care l-a înconjurat pe Craiul Munților, de la întîia lui chemare la deșteptare și la datorie a moților din Munții Apuseni. Din rar și binecuvîntat de Dumnezeu aluat a trebuit să fie plămădit sufletul care a născut în jurul său, în zeci și sute de mii, o dragoste și o încredere care duce pînă la jertfirea vieții. Ce limpezime a trebuit să aibă cuvîntul său și ființa lui întreagă, pentru ca ascultîndu-l să poată citi, în viitorul neamului, neștiutorii de carte, lipsiți de învățătură! Din ce adîncuri de sinceritate au trebuit să pornească acțiunile sale, pentru a fi urmat orbește de legiunile române inviate pe crestele Carpaților! Ce rară onestitate sufletească a trebuit să-l împodobească, ca pe un adevărat sfînt, pentru ca porunca lui să fie lege, pentru un neam întreg, în cele mai grele clipe de luptă!

Da, mărturiile istoriei, cînd sînt de ajuns să reconstituie o figură istorică, sînt prețioase. Dar adevăratul cult popular, de care

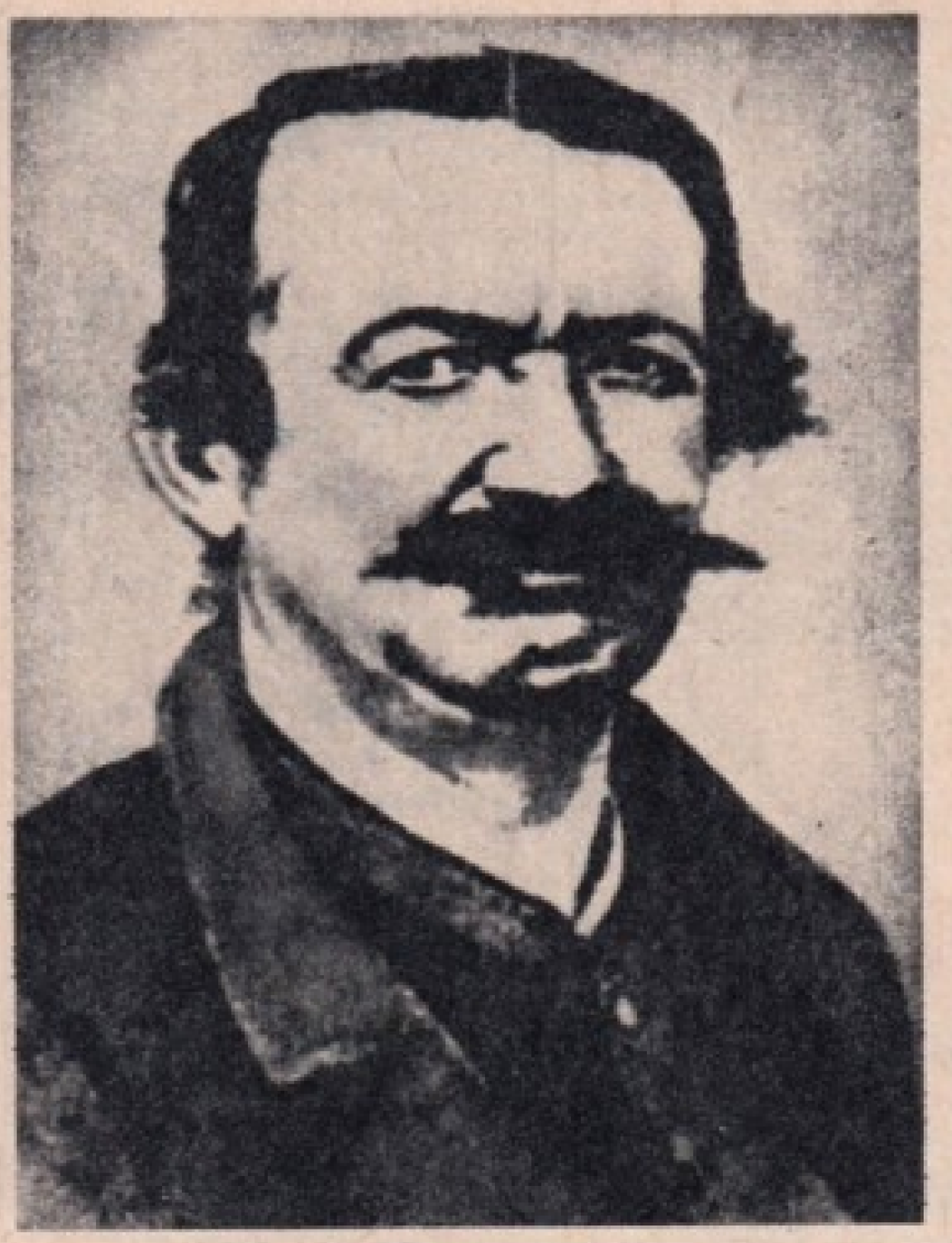

Avram Iancu
în anul
1867

În ultimii ani
ai vieții

s-a bucurat un mare om în viață și care l-a urmat și după moarte, decenii și veacuri întregi, — e cel mai strălucit document despre ființa lui superioară.

Căci poporul, un popor întreg, niciodată nu trece în legendă, nu înconjoară cu aureolă sfințenie, nici pe tiran, nici pe demagog, nici pe cel încîntat de sine însuși, nici pe marele simulator. El simte aurul din sufletul cuiva, cum simte magnetul fierul ascuns. Și acest aur sufletesc, absolut necesar, pentru a rămîne în amintirea și cultul poporului e: dragostea dezinteresată și jertfa pentru semenii tăi mai mici, mai neputincioși, dar măreți luați în colectivitate.

„Unicul dor al vieții mele este să-mi văd națiunea fericită". Iată testamentul său, iată cuvinte scrise în fața morții pe care o vedea apropiată. Și, desigur, în Panteonul nemuririi, alături de el, cultul popular nu va așeza decît pe oamenii care mînați de un astfel de ideal, se avîntă la conducerea poporului.

ION AGÀRBICEÀNU ■

(Din Patria, anul IV, 1924)

ACOLO UNDE S-A NĂSCUT CRAIUL MUNȚILOR

Pe Valea Arieșului în sus, în comuna Vidra, e încă întreagă casa în care s-a născut Avram Iancu, mică, pierdută sub acoperișul enorm care o domină și o strivește, ferestrele acestei case, în care a copilărit Craiul Munților, poți să le acoperi cu palma. Ea pare și mai mică și mai pierdută față de munțele care, dincolo de apa Arieșului, se înalță spre cer, temut și grav.

Cum vii din jos, pe măsură ce te apropii de Vidra, munțele se încruntă mai tare, își ascute crestele, crește întunecat spre cer, încît ziua devine vînătă. În fața casei lui Avram Iancu sumbra întrecere a stîncilor atinge apogeul. Creste tăioase, goale, încruntate și războinice; prăpăstii severe și marțiale, dureroase pe retină ca o rană de cuțit în carne. E un munte care te arde în adîncul ființei, ca și cum ți-ar trece un fier roșu peste oase. Crestele ascuțite, prăpăstiile de granit îți seacă măruntaiele. Simți cum munțele te lucrează, cum te pătrunde pînă în măduva oaselor și te frămîntă, te scormone, te prefface. Parcă ți-ar semăna pe fundul ființei niște grăunțe ale încruntării, ale atitudinii moțești în fața vieții.

Ceva crește acum în tine, amar și dîrz, aspru, încruntat și nemilos. Și cînd privești a doua oară muntele, încerci să strîngi pleoapele peste ochi, să-ți strecori privirile afară, subțiri și metalice, ca într-un duel de săbii cu natura. Dar așa numai moții privesc munții. Evident, numai moții. Totuși, cîteva zile mai mult în fața acestui munte care își seacă inima, și ai să fii tu însuți un încruntat, un om tăiat în piatră.

Cîteva zile mai mult! Cum va fi fost atunci Avram Iancu care de copil i-a cunoscut tăria? De pe cînd erau fragede și subțiri,

oasele lui au stat sub semnul acestui munte sever şi tăcut, menit se vede să plămădească aspre tipuri umane. Pentru că s-a născut şi a trăit aici, revoluţia lui capătă încă un obraz. Fiţi siguri că de marile lupte pe care moţii le-au dat în secolul trecut, muntele acesta nu-i străin.

GEO BOGZA

(Din Ţara de piatră — fragment)

„JERTFĂ CURATĂ ŞI FĂRĂ PRIHANĂ“

Toată rîvna spre libertate naţională o concentrase (poporul român ardelean) in fiinţa acestui fiu al munţilor care, în clipa cea mare, cînd se făcea încercarea supremă de a coborî principiul naţionalismului organic din sferele înalte ale doctrinei în realitatea vieţii noastre politice, a înţeles mai bine decît oricare altul să-şi pună sabia viteză în slujba neamului, aducîndu-se pe sine drept jertfă curată şi fără prihană, aşa cum o putea oferi sinceritatea şi profunzimea unui viguros sentiment naţional.

ION LUPAŞ

(Din Transilvania, an LV, 1924)

„INTRA ÎN LEGENDĂ CA UN FEL DE SUPERHAIDUC“

Dacă Avram Iancu, in loc să lupte pentru libertatea poporului şi să nu lase în urma lui numele unui revoluţionar romantic, Crai al munţilor, intra în legendă ca un fel de superhaiduc, s-ar fi ocupat de propria sa realizare, ar fi ajuns — cu preţul abdicării de la rangul de erou naţional — la un fel de revoluţie romantică. Prin cultura, inteligenţa şi tactul său, acest om — care mai tîrziu a expus în limba latină împăratului de la Viena, revendicările poporului său năpăstuit — a fost numit de către un mare dregător, cavalerescul prefect al Zarandului. Ar fi putut ajunge general în armata ungară, baron, om cu avere şi cu mare trecere în împărăţie. Poate ar fi primit de la Papa şi pălăria de cardinal. Dar nimic din toate acestea, ci numai renumele legendar de „Crai al munţilor“.

VICTOR EFTIMIU

(8 iunie 1972)

„Avram Iancu a fost sacrificiul simţului său de libertate şi ordine, al înflăcăratei sale amore către naţiune şi al devotamentului său sublim către naţiune — tot atîtea virtuţi pe care oamenii de origină nobilă şi de bună educaţiune le respectă şi la inamicii lor... Purcedeţi voi tinerii şi studiaţi acel raport din anul 1849 (privind activitatea lui Avram Iancu, n.n.), pentru ca să cunoaşteţi pentru ce astăzi este posi-

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Nr. 22. Brassovu 15. Novembre 1872. **Anulu I.**

bil a vă numi români, a vorbi şi a scrie româneşte, a vă avea şcoliile şi literatura voastră şi a spera în viitor...“.

GEORGE BARIŢ

„Transilvania“, Braşov, 15 noiembrie 1872.

„PRIN EL A PRIMIT MIŞCAREA NOASTRĂ NOTA VITEJIEI ŞI ROMANTISMUL DE EPOPEE“

Din primele zile ale fierberii din Ardeal s-a ivit pe planul întîi, alături de dînşii, silueta tînărului avocat din Cîmpeni, care da un relief cu totul deosebit comitetului naţional de atunci. Avram Iancu descindea cu o structură sufletească particulară. Urmaşul lui Horea aducea cu sine mîndria aspră a moţilor, furtunoasă de plată şi răsplată care înroşise odată crestele munţilor cu focul revoluţiei. În vinele lui zvîcnea sîngele fierbinte cu descărcări violente de pasiune elementară. Credinţele vremii şi evenimentele din jur agitau cu o putere înzecită acest temperament de erou. Firea lui Iancu, caracterul distinct şi unic al ţăranului de la Vidra, a smuls de la început mişcarea de la patruzeci şi opt din ogaşa bătătorită a suplicaţiunilor seculare către „prea înălţatul cezaro-crăiesc scaun“ şi şi-a dat un caracter revoluţionar. Fiinţa lui îmbibată de fanatism a dominat masele din primele clipe. Acest tînăr de douăzeci şi cinci de ani, cu graiul respicat şi scurt, cu sclipiri de oţel în adîncul ochilor albaştri, şi-a dat seama că numai armele pot hotărî într-un proces de veacuri, care a batjocorit pînă la sînge plebea năpăstuită. La adunarea de pe cîmpul Libertăţii în 3/15 Mai la Blaj, Iancu a venit în fruntea moţilor organizaţi milităreşte, gata să înfrîngă orice val inoportun de cuminţenie iobăgească. Peste capul episcopului Lemeny şi al canonicilor lui supuşi stăpînirii ungureşti, sarcasmul lui a plesnit ca un bici de foc. Dincolo de îngrijorarea căpeteniilor circumspecte, tribunul de la Cîmpeni radia tinereţe, nervi şi optimism. Prin el a primit mişcarea noastră nota vitejiei şi

romantismul de epopee. În sfatul conducătorilor, Iancu şi-a impus pecetea lui definitivă. Înalta prevedere politică a lui Şaguna şi cumpătul diplomatic al înţeleptului arhiereu, unite cu viziunea istorică a lui Simion Bărnuţiu se completau admirabil cu acest om de acţiune...

Ce-a urmat se ştie, e prima noastră afirmare a ideii de libertate politică, cea dintîi campanie oştăşească în războiul de neatîrnare. Avocatul Avram Iacu a pledat cu sabia în mînă cauza românismului. Prefectul de lăncieri întors între moţii lui s-a dovedit un strălucit şef militar. Ca împinşi de o chemare magică, i-au roit împrejur ciubărarii şi ciobanii din văile Crişului şi ale Arieşului. S-au aprins focuri pe culmi, a început să sune tulnicul de brad, s-au pornit carele Iancului de care plînge şi azi poezia populară şi tunurile de lemn au fost urcate pe vîrfuri la trecători. Agerul perfect, frumos, drept şi încrezător crai al munţilor, se ivea pretutindeni pe calul lui alb ca un zeu al luptei. Prestigiul lui personal întreţinea şi cochesiunea şi disciplina acestei armate de ţărani. Cele două invazii ungureşti în munţii Abrudului, sugrumate în sînge subt cutropirea moţilor, au arătat lumii la ce grad de conştiinţă cetăţenească se ridicase iobagii Ardealului şi ce bloc de granit erau piepturile lor. Toată vremea Iancu a fost comandantul necontestat, adorat de mulţime. Oastea lui n-a cunoscut o clipă înfrîngerea. Armatele imperiale au fost bătute de rebelii unguri, prinţul Windiscgraetz a fost alungat de Kosuth peste graniţa Ungariei, baronul Puchner cu austriacii lui bine înarmaţi a fugit din faţa lui Bem la Vîlcei, cînd în munţii Abrudului flamura noastră filfîia triumfătoare. În acest timp de aproape doi ani cînd Avram Iancu a desfăşurat o acţiune proprie fără nici un ajutor din partea autorităţilor militare imperiale copleşite de o frică meschină, eroul de la Fîntînele paralel cu mişcarea armată avea şi o intensă activitate politică. Cuibul lui de stînci devenise focarul redeşteptării naţionale româneşti de pretutindeni. Fie că îndruma linia de conduită a tovarăşilor săi din comitetul naţional, sau primea emisarii guvernului de la Dobriţin, fie că urmărea planurile Curţii de la Olmutz, Iancu concentra atunci destinele neamului în mîinile lui. Sub ocrotirea munţilor neînvinşi, la lumina unui foc, ţăranii din Vidra şi generosul boier muntean Bălcescu urzeau pentru întîia oară pe urmele mortului de la Turda visul unirii tuturora. Pînă tîrziu, după venirea ruşilor în ţară, el a fost un factor activ al echilibrului politic, chibzuit şi desfăcut de prejudecăţi, neavînd alt punct fix în cugetarea lui decît soarta integrală a neamului.

OCTAVIAN GOGA ■

(Din volumul Precursori, 1980)

1872 — CRAIUL MUNŢILOR

O fotografie veche de o sută şi zece ani. A fost făcută la 13 septembrie 1872, în faţa bisericii din Ţebea, în timpul slujbei de înmormintare a revoluţionarului erou Avram Iancu, căruia oştenii-ţărani pe care i-a condus în lupte l-au numit Craiul munţilor. **Descriind solemnitatea, ziarele timpului ne spun : „La slujba de îngropăciune iau parte sute şi sute de moţi şi de ţărani din Zarand, cum şi tovarăşii săi de arme, aflaţi în viaţă, prefecţii şi tribunii de odinioară : Simion Balint, Axente Sever, Mihai Andreica, Nicolae Corcheş, şi Clemente Aiudeanu".**

În fotografie, pe planul din fund, în stînga, se vede gorunul lui Horea, lîngă care va fi înmormîntat fruntaşul revoluţionar. Această preţioasă fotografie a fost reprodusă, atunci, în sute de exemplare şi răspîndită prin toate satele, astfel că şi astăzi mai poate fi văzută prin casele unor ţărani.

„TOATE PRIVIRILE SE ÎNDREPTAU SPRE DÎNSUL“

„Înfățișarea portretului fizic și moral a lui Avram Iancu este mult ușurată de mărturiile vremii, numeroase și sincere, care, toate, l-au ridicat pe tînărul tribun, la vîrsta de 24 de ani numai, pe piedestalul eroului înconjurat de aureola legendei. Farmecul său personal? Vorba-i scurtă și nesovăitoare? Curajul tineresc dar chibzuit? Simțul de dreptate? Optimismul contagios? Care din aceste calități au asigurat lui Iancu asemenea aureolă? Nici una luată în parte, toate la un loc, deoarece acestea alcătuiesc ceea ce se numește o personalitate istorică în înțelesul superior al noțiunii: întruchiparea în cel mai înalt grad a aspirației maselor populare în momente hotărîtoare pentru soarta lor, pentru viitorul lor. Acestea au văzut în Iancu expresia năzuințelor pentru eliberarea socială și națională, propria lor emanație frumoasă la chip și curată la suflet, măreață în faptă și dreaptă în cugetare.

Copilul vioi și prietenos, elevul sîrguincios și distins de la Cîmpeni și Szlatna, studentul de la Cluj și cancelistul de la Tîrgul Mureș era preocupat de studiu și deopotrivă de problemele ce frămîntau generația sa.

La Tg. Mureș îl găsesc evenimentele revoluționare din 1848, de acum nu va mai fi un tînăr oarecare. De la 25 martie 1849 el va fi unul din cei mai ascultați tribuni ai poporului, la Tîrgul Mureș, Blaj și Sibiu, dar mai ales în Munții Apuseni între moții lui care-l iubesc cu sinceritate și-l urmează orbește, simțind că este al lor în întregime, că el și-a unit indestructibil viața cu aceea a nației sale. Nici unul dintre conducătorii românilor din Transilvania nu s-a identificat atît de desăvîrșit cu interesele maselor populare ca acest fiu de moț. De aceea, autoritățile și nobilimea reacționară îl vor socoti un dușman primejdios al clasei feudale și al rînduielilor nedrepte, încercînd să-l îndepărteze, prin toate mijloacele, din mijlocul poporului...

În tot ce a plănuit și înfăptuit în acele viforoase vremuri, Iancu era animat de credința puternică în dreptatea cauzei poporului cu care se identificase prin întreaga sa ființă. De aceea, moții, după mărturisirea unui contemporan care nu le-a fost deloc prieten, considerau poruncile sale sfinte, inviolabile și obligatorii fără abatere; îl socoteau dăruit cu puteri supraomenești, de aceea se temeau de el, îl respectau și îl iubeau, îl adorau ca fermecați, cu toate că știa să-i țină în frîu. „Ni se par mai bune și mai dulci poruncile tale și poporul cu preste fire iubire ascultă glasul tău cînd recitesc o carte de la tine parcă reînvie“ — îi scria prefectul Prodan Probu în toiul luptelor. Asemenea realitate era cunoscută și recunoscută de toți, prieteni și neprieteni, deopotrivă. Toți știau că „sufletul mișcării românești“ a fost Iancu, că el „a cucerit încrederea nețărmurită și dragostea poporului său“, că „oriunde se arăta, era primit cu entuziasm“, că „toate privirile se îndreptau spre dînsul, iar națiunea română vedea în persoana lui pe eroul și ocrotitorul său“ — raporta generalul Luders în persoană... Această încredere și-o cîștigase Iancu prin caracterul său, prin judecățile drepte, prin sfaturile, ținuta și învățăturile pe care le împărtășea, la care se adăuga înfățișarea prin care se deosebea de tovarășii săi. Pentru toate aceste calități, Iancu era numit „Crai“ de cei ce-l urmau. Este viața unui om mistuit de o flacără puternică, acea a propriului său popor, cu care se contopise inseparabil, la o vîrstă căreia numai vremurile revoluționare îi imprimă maturitatea oamenilor cu o bogată experiență a vieții. Poporul, simțind acest adevăr ajuns la gradul necesar al conștiinței de sine, a știut să-și aleagă conducătorii dintre oamenii faptelor și ai acțiunii, ai gîndurilor și simțămintelor înalte umane, patriotice, oameni identificați cu interesele poporului, cunoscător și înțelegător ai mărimii vremurilor în care trăiau.

ȘTEFAN PASCU ■

(Avram Iancu. Viața și faptele unui erou și martir 1972)

Avram Iancu vorbind la o adunare a revoluționarilor transilvăneni.

Desen de D. STOICA

Statuia lui Avram Iancu la Cimpeni.

„PRIN EL S-A NĂSCUT O PAGINĂ DE ISTORIE FĂRĂ SEAMĂN“

Avram Iancu n-a fost dialectician ca Bărnuțiu, n-a fost nici diplomat ca Andrei Șaguna, gloria lui nu se leagă de vorbe, de intenții, de aranjamente. Vorbei el i-a opus fapta, dialecticii fierul, supunerii revolta, spaimei mîndria, frunții plecate flinta și sabia. Prin el s-a născut o pagină de istorie fără seamăn de înverșunată, luminoasă ca un luceafăr, pilduitoare ca o pravilă din veac.

VASILE NETEA

(Avram Iancu în amintirea și aprecierea contemporanilor săi, Transilvania, nr I, 1972)

„ISTORIA REVOLUȚIEI ESTE DE NEÎNȚELES FĂRĂ AVRAM IANCU“

Istoria revoluției este de neînțeles în afara acțiunilor purtate de Avram Iancu în vara lui 1848, în toamna deciziilor înscrise în hotărîrea celei de a treia adunări de la Blaj și a luptelor pe care românii le dau pentru a apăra și organiza națiunea și țara pe temeiul libertății și egalității. Luptătorul care a fost prin excelență în momentele de răscruce din iarna și primăvara lui 1848—1849, rămîne însă numai parțial cuprins în paginile pe care istoriografia i le-a dedicat. A-l înțelege înseamnă a-l raporta la ideile directoare ale revoluției, la programul exprimat de Bărnuțiu, în alte acte fundamentale redactate în numele revoluției românești, la acțiunea revoluționară așezată pe temeiul democrației. Prin educația lui intelectuală și socială, Avram Iancu s-a situat alături de Bărnuțiu, pe care l-a secondat în anii de mari frămîntări, de ideile pe care revoluția românească le-a sintetizat cu curaj, cu o rară energie și în deplină consonanță cu tot ceea ce reprezentăm și mai cu seamă cu ce doream să devenim. Formația lui cărturărească se fixează pe coordonatele spiritualității secolului naționalităților, înscrisă în cadrul romantismului european.

Apărarea munților și organizarea teritoriului ca o țară românească, în lumina principiilor postulate de programul revoluției, fac din Iancu eroul marilor momente revoluționare. Eroul nu atît al unor evenimente militare în care s-a distins alături de Axente, Balint, Buteanu și Dobra, ci mai mult conducătorul care prin chemarea la arme caută să sprijine prin forța lor drepturi uzurpate. Revoluția, în concepția lui Iancu, se fixează în termeni bărnuțieni, socială și națională, în care însă socialul este mereu prezent, în primul plan al acțiunilor, în ultima analiză suportul deziderateloi națiunii. Anii imediați înăbușirii revoluției învederează limpede aceleași obiective sociale, ele îl atrag d'n nou pe Iancu, devin primordiale, alcătuind leitmotivul lunilor presărate de noi strădu-inte. Poate nimic nu caracterizează mai bine atitudinea lui Iancu decît acțiunea politică din anii 1849—1852, care marchează noua etapă revendicativă a națiunii. Se înscrie și el în mișcările noi petiționare, purtate la Viena pentru a cîștiga drepturile la care națiunea aspira și în care se integrează întreaga generație luptătoare. Există însă și elemente deosebitoare, ce trebuie căutate în acțiunea lui Iancu în favoarea moților, pentru pădurile amenințate de pretențiile fiscului. Episodul constituie un ultim acord dintr-o simfonie eroică a lancului, un moment de răscruce în biografie, care de pe acum, pe măsură ce încetează activitatea lui publică, simbolizează istoria națiunii din a doua jumătate a secolului. Din 1852 Iancu se confundă cu istoria poporului din munți, cu istoria asupririlor naționale, intră în domeniul legendei, ce sporește cu tot mai rara lui apariție publică. Sporește însă și valoarea tradiției pe care o simbolizează revoluția cu idealurile ei pe care le-a slujit pînă la totala identificare cu aspirațiile poporului. Mai mult, istoria i se deschide, îi deschide larg porțile, pentru a-l așeza definitiv în Panteonul națiunii.

POMPILIU TEODOR

(Avram Iancu în Memorialistice, 1972)

„NOI SÎNTEM OAMENII LIBERTĂȚII. PENTRU ASTA NE-AM VĂRSAȚ ȘI SÎNTEM HOTĂRÎȚI A NE VĂRSA SÎNGELE PÎNĂ LA ULTIMUL ROMÂN"

AVRAM IANCU

Țara de Piatră a Apusenilor, vatră nestinsă, mereu proaspătă și împrospătată, de simțire și faptă românească, a dăruit neamului doi luceferi neasemuiți — Iancu și Horea. Doi apostoli care au împodobit cu pilda muceniciei lor sublime ani de cumpănă, dar deopotrivă de înălțare, vestind dorința și voința românilor de a-și rîndui rosturile după propria lor vrere, fără vătămarea altuia și fără a îngădui pe mai departe neascultarea și stricarea rînduielilor ținute din vechime de fiii pămîntului. Mîndri și tulburători au fost Iancu și Horea, mîndri și tulburători asemenea crestelor îndrăznețe ale munților și adîncurilor pline de taină ale văilor care le-au fost leagăn, care le-au ascultat apoi durerea și împărtășit nădejdea. Nedespărțiți în dragostea purtată poporului care i-a zămislit, în credința nestrămutată de zidire a dreptății pentru cei oprimați și huliți în propria lor țară. Covîrșitoare sînt cele ce-i apropie și aseamănă, puține și pe deplin de înțeles cele ce-i deosebesc. Amîndoi, Iancu și Horea, au văzut lumina zilei și au învățat să rostească dulcele grai românesc în cea mai frumoasă cetate a Transilvaniei — Munții Apuseni — acolo unde s-au împărtășit încă din fragedă copilărie din izvorul nesecat al iubirii de neam și glie. Și tot acolo și-au însușit cei doi pui de vultur, sortiți de nedreptatea vremurilor să poarte stigmatul apăsător al iobăgiei, prima învățătură de carte. Dar știința cea mai de preț au dobîndit-o în mijlocul muntenilor lor, la școala aspră și neiertătoare a vieții. Învățătură deprinsă cu sîrguință și ascuțime de minte, temei pentru faptele săvîrșite mai tîrziu. Lui Horea nu i-a fost dat să-și continue și desăvîrșească învățătura la școli mai înalte, deși datorită însușirilor sale, îndeosebi agerimii de minte și hărniciei, s-ar fi impus — ca mai tîrziu, în viață — în fruntea celorlalți. În schimb, Iancu a avut posibilitatea, înlesnită de sacrificiile unor părinți generoși, să dobîndească formația academică juridică, socotită în acea vreme drept una din cheile potrivite să deschidă poarta ferecată a drepturilor românești naționale și sociale. A încercat Iancu să se slujească de învățătura dreptului — a celui feudal însă — pentru a obține alinarea nevoilor neamului său împilat. A făcut-o cu tot avîntul tinereții și cu credința nestrămutată în dreptatea al cărei oștean se mîndrea a fi. Vremuri vitrege și oameni neprieteni i-au stat împotrivă și l-au adus pe calea lui Horea, cel fără atîtea învățături înalte, dar cu tot atîta dragoste pentru dreptatea românilor săi. A pus Iancu la o parte bucoavnele groase de drept penal și civil, cuprinzînd doar articole abuzive, menite să dea totdeauna cîștig aristocratului străin adus de vînturi, și a arătat alor săi calea de urmat: „Nu cu argumente filozofice și umanitare vei putea convinge pe acei tirani, ci cu lancea, ca Horea". Ca Horea, Horea din Albacul Apusenilor, chipul luminos care l-a însoțit și fermecat încă din vîrsta fragedă a copilăriei pe Avrămuț al lancului din Vidra de Sus. Se va fi înfiorat inima micului moț la auzul și amintirea faptelor de vitejie săvîrșite de „craiul" martir și de ai săi, iar gîndul, nemărturisit încă, să ridice arma frîntă de moarte năprasnică va fi încolțit atunci în mintea celui ce se socotea nepot al lui Horea. Nici nu putea fi altfel, căci dorința iar mai apoi convingerea de neclintit ale lancului își aveau izvorul în aceeași durere și obidă ale unui neam virtuos prin răbdarea sa extraordinară, prin blîndețea sa și credința în calea urmată în spiritul bunei-înțelegeri, dar la fel de dîrz atunci cînd forța îi era impusă ca mijlocul cel mai de pe urmă. Într-adevăr, s-au ivit acele clipe de cumpănă din 1848—1849 ori cele din 1784, iar cei sortiți să conducă atunci destinele poporului s-au situat la înălțimea chemării lor. Atît Horea cît, mai cu seamă, Iancu au știut să împletească dorința și cerința firească, transmisă din veac în veac, de la generație la generație, a eliberării de sub apăsarea socială a claselor feudale stăpînitoare, cu voința la fel de fierbinte a românilor de a se emancipa de sub jugul apăsînd libera lor viață națională pe pămîntul ce le aparținea din moși-strămoși. Iancu a exprimat în cuvinte limpezi, răspicate și a dovedit apoi prin fapte de o bărbăție neasemuită tăria crezului pentru care s-a ridicat

și jertfit și Horea și ai săi: „...Pe noi ne-a răsculat nerecunoașterea naționalității politice (a drepturilor politice naționale ale românilor — n.n.) tiraniile și barbariile conservativilor și aristocraților transilvani maghiari, cari poporul în această epocă nu le-a mai putut suferi". Această hotărîre de nestrămutat întru împlinirea dreptății refuzate de alții, același însuflețitor spirit al libertății au animat deopotrivă cugetul și brațul tribunului din Albac și ale generalissimului de la '48—'49, doar că Iancu, copil al „secolului deșteptării popoarelor", dăruit prin studii și luminat prin pilda altora cu înțelegerea mai largă a stărilor, a socotit faptele românilor ca vestind Europei renașterea lor: „...Am ridicat arme, ne-am vărsat

sîngele și a ni-l vărsa pentru libertate sîntem resoluți pînă va mai curge sînge în vinele noastre. Deie-și părerea Europa, judece popoarele civilizate: noi ne luptăm pentru libertatea noastră cea asuprită de a veacurilor nedreptate".

Atît Horea cît și Iancu au fost — cîtă vreme au mai crezut în „dreptatea" celor mari — oamenii păcii și ai bunei înțelegeri. Au căutat căile cele mai potrivite pentru a obține pe seama poporului lor drepturile călcate de o oligarhie bicisnică și trufașă. Horea a luat de mai multe ori calea Vienei, sperînd că „bunul împărat" va asculta și lua aminte la rugăminții le „preaplecate" ale „credincioșilor săi supuși valahi" și le va face ușurarea așteptată și cuvenită a poverelor apăsă-

NEPOTUL LUI HOREA

toare. Abia după aceea, cu speranțele neîmplinite și batjocura „domnilor" sporind din zi în zi, i-a chemat pe români la arme. Iancu a căutat, la rîndu-i, înțelegerea cu cei pe care-i credea la un moment dat animați de duhul curat al libertății, egalității și frăției. N-a avut mai mulți sorți de izbîndă decît Horea. Și, asemenea înaintașului său martir, a sculat și el talpa țării la dobîndirea dreptății cu armele. Victoricși pe cîmpul de bătaie, românii s-au văzut îngenunchеați de felonia „prietenului fățarnic" din scaunul habsburgic, în care — după chipul lui Horea — își pusese și Iancu nădejdea. A bătut drumul Vienei, amăgit încă de o credință care se va dovedi deșartă, mîndru însă de ai săi, de faptele săvîrșite împreună și neabătut în crezul ce insuflase tărie în clipele hotărîtoare. Va fi gîndit atunci la soarta celui ce-l premersese întru martiriu și va fi preferat, poate, moartea luptînd neîmplinirii idealurilor. Lupta a însemnat atît pentru Horea cît și pentru Iancu, oameni de acțiune prin excelență, mediul în care energia lor și-a găsit exprimarea și măsura ceasului de cumpănă. Ei, cei care se identificaseră cu durerile și speranțele celor mulți, aduși de aceștia în fruntea lor, au făcut atunci dovada unei judecăți limpezi, lipsite de patimă. Au știut să îmbine la fel de armonios arta armelor, deprinsă de ambii — dar cu cîtă strălucire — doar pe cîmpul de bătaie, cu iscusința nu mai puțin subtilă a ducerii tratativelor. Ei n-au pregetat, chiar în focul luptei celei mai aspre, să caute calea păcii, să întindă neprietenului ramura de măslin, doar să accepte și să recunoască dreptul la un loc sub soare celor mai numeroși dintre locuitorii Țării Ardealului. Cuvintele Iancului, altfel scump la vorbă, dar cu atît mai bogat în fapte, sînt o pildă de bunăcredință și solidaritate umană: „Libertate, egalitate, frățietate, aceste principii sînt deviza noastră, acestea tezaurul și cel mai sfînt obiect pentru care și cu care trăind sîntem gata a da mîna cu cei mai nedumeriți (ireductibili — n.n.) vrăjmași ai noștri și a le promite cel mai sincer ajutor".

Ceea ce deosebește poate în cea mai mare măsură trecerea prin istorie a lui Horea de cea a lui Iancu — fără a nesocoti prin aceasta împlinirile — s-a vădit prin gîndurile și faptele destinate să ducă la schimbarea lumii răscolite din temelii de furtuna mîniei populare. Dacă Horea — fapt pe deplin explicabil — n-a avut imaginea limpede a unei structuri menite să înlocuiască ori să aducă în pas cu vremea edificiul perimat al societății sale, el năzuind mai cu seamă la realizarea unor deziderate legate de soarta iobagului — chiar dacă multe au fost de un ascuțit radicalism („nobili să nu mai fie" etc.) —, în schimb Iancu a zidit în cetatea Apusenilor o adevărată țară românească, condusă, administrată și apărată de fiii ei potrivit cu preceptele libertății, egalității și frăției. Țară care și-a dovedit viabilitatea vreme de aproape 10 luni, spulberînd vorbele răuvoitoare răspîndite despre români, țară care ar fi trebuit să arate apoi calea de urmat în viitor: o Transilvanie condusă de fiii ei, potrivit cu numărul și sarcinile publice ale fiecăruia, cu posibilitatea de a-și folosi nestingherit limba națională atît în treburile oficiale cît și în domeniul nu mai puțin însemnat al instrucțiunii publice. Ceea ce îi leagă și îi apropie însă pe cei doi, perpetuînd o dorință și o speranță nutrită din tată-n fiu și înfăptuită pentru a străluci doar o clipă de un alt luceafăr al românilor — unirea tuturor fiilor aceleiași generoase mame într-un singur trup — a reprezentat poate coșmarul cel mai neplăcut pentru oligarhia opresoare. Lui Horea i-a atribuit intenția de a se proclama „rege al Daciei" (rex Daciae, în actele și stampele vremii). Pe Iancu l-a socotit instigatorul planului de unire a tuturor provinciilor locuite de conaționalii săi într-un stat dacoromânesc al cărui guvernator urma să devină, reînviind la caz de nevoie chiar „lumea lui Horea". Recunoașterea acestei filiații chiar de către cei care gîtuiseră libertatea n-a făcut decît să arate tuturor românilor că se aflau pe calea cea bună, care să le încununeze șirul de sacrificii aduse în numele unui viitor pe măsura dreptății și a aspirațiilor lor.

Dincolo de viața închinată cu atîta generozitate poporului lor, pe Iancu și pe Horea îi apropie tragismul sfîrșitului hărăzit lor de mintea diabolică și de pumnul de fier al reacțiunii.

Poporul, judecătorul implacabil al oamenilor și faptelor, i-a trecut în șirul eroilor săi de legendă, preamărindu-le amintirea și așezîndu-i cu cinstea cuvenită în istorie și în memorie.

COSTIN FENEȘAN

Cinste cîntecului popular românesc

Cinstind cîntecul popular al acestei minunate Românii, vrem să le cinstim astăzi și pe cele care îl slujesc prin glasurile lor, dîndu-i o viață nouă, învestmîntîndu-l cu podoabele timpului nostru, fără a știrbi nimic din frumusețea lui tradițională.

Să mulțumim în acest început de An nou celor care îngrijesc cu osîrdie rădăcinile-i adînci pentru a primeni mereu coroana lui bogată și înmiresmată. Să le cinstim deci și să le aducem nu numai mulțumirile noastre, ci și respectul și dragostea noastră, recunoștința tuturor celor mîngîiați sau înveseliți de glasurile lor, cînd duioase, cînd pline de bucurie sau, uneori, grele de jale. Ele sînt glasul simțămintelor adînci ale spiritualității acestui popor.

În țara noastră mulți, nenumărați, îndrăgesc cîntecul popular. Foarte mulți îl și cîntă. Dar nu-i putem onora cu titlul de „cîntăreți de muzică populară" pe toți iubitorii de cîntec românesc și nici pe toți cei care cred că-l știu cînta. Nu sînt cîntăreți „adevărați" nici chiar unii dintre cei care au obținut chiar și o patalama oficială ce le dă dreptul de a urca pe podium.

Multe din țărăncile noastre sînt cîntărețe „adevărate", cu har înăscut și dragoste față de cîntecul moștenit. Dar cîntecul este pentru ele precum este ciripitul pentru păsărele și foșnetul pentru frunze. O exprimare nemijlocită a unor simțiri ce altfel nu și-ar găsi grai. Ele cîntă spontan, cînd prea plinul sufletului își cată năvalnica deszăgăzuire. Dar ele nu-și dedică viața cîntecului popular.

Cîntărețe „adevărate" sînt acele artiste care pe lîngă har și dragoste simt menirea de a se dărui întru totul cîntecului, de a-l cunoaște și înțelege cît mai adînc, de a-i pricepe tîlcul și mesajul și care în primul rînd simt imperioasa nevoie de a-l transmite. Cele care uneori ajung să depășească prin arta lor chiar hotarele vremelnicei lor vieți.

Să fii odată cu neființa din ce în ce mai prezent, mai cunoscut, nu este dat oricui.

Să fii cu atît mai iubit, cu atît mai apropiat de sufletele oamenilor poporului din care te-ai zămislit cu cît ești mai departe, „dincolo", nu este oare aceasta cea mai mare izbîndă hărăzită unui artist?

A sacrifica unele trecătoare succese, a disprețui aplauzele facile, a te sacrifica uneori pe tine pentru cîntecul tău, iată dovezile adevăratei Arte, adevăratului artist „cîntăreț de muzică populară".

Ce omagiu mai mare aș putea aduce „cîntărețelor de muzică populară" care urmează să-și mărturisească crezul, decît a pune în fruntea mîndrului lor alai numele prea mîndru și cinstit al celei intrată de ani în neființă și totuși sclipitoare pe firmamentul cîntecului popular românesc precum sclipitor este Luceafărul printre stelele nopții. Numele Mariei Tănase.

Îmi este drag de a vorbi despre Maria Tănase cu atît mai mult cu cît i-am cunoscut temeinic sufletul, viața, dragostea ei de țară, de oamenii acestui pămînt. Știu bine loviturile nedrepte primite de ea, și de care niciînd nu s-a lăsat înfrîntă. Purta în ea Sfîntul Mesaj pe care și dumneavoastră, cîntărețele noastre de muzică populară se presupune că îl purtați. Mesajul primit de la bunii și străbunii ei, precum și dumneavoastră de la buni și străbuni l-ați primit. Cu conștiința artistului care nu își îngăduie să facă concesii, a dus făclia cîntecului românesc pînă în ultima clipă a vieții ei și această făclie arde mai departe pentru a lumina din ce în ce mai puternic drumul urmașilor ei.

În ultima vreme însă această pildă este uneori greșit înțeleasă de unele tinere cîntărețe. Nu copierea glasului ei, dealtminteri — din păcate pentru cele ce se încumetă să o facă — inimitabil, nu încercarea neizbutită de a prelua atît de unica-i interpretare, le va aduce cît de cît faima Mariei Tănase. Tocmai unicității talentului și harului personalității ei covîrșitoare datorează Maria Tănase admirația și a contemporanilor ei și a fii fiilor acestora.

Maria Tănase trebuie să fie un imbold de depășire personală, de fierbinte patriotism. Idealul împlinirii artistice spre care tind.

Sînt aproape 20 de ani de cînd glasul și minunata ei făptură au pășit dincolo de noi, dar ea nu ne-a părăsit. Maria Tănase este mereu vie, deoarece este mereu ascultată, admirată și, mai presus de toate, iubită.

Fiecare dintre talentatele noastre cîntărețe are o rădăcină în acest pămînt românesc. Un repertoriu alcătuit după criterii personale. Un fel de a cînta, de a interpreta, oglindă a personalității ei. Acestea sînt semințele firii. Frumusețea rodului pîrguit se dobîndește prin jertfa de sine și truda fără preget.

Fie ca ele, cîntărețele noastre îndrăgite, la îndemnul Mariei Tănase, și luînd-o drept pildă, să fie conștiente de darurile, soarta și pămîntul românesc care le-a înzestrat, să le cultive cu osîrdie și cu convingerea că aceste daruri nu le aparțin doar lor, ci și nouă tuturor acelora ce le ascultăm cu drag.

HARRY BRAUNER

Florica Bradu

Născută pe valea Crișului Alb, în comuna Șicula, acolo unde șezătorile erau obiceiuri firești, iar nunțile se făceau și încă se mai fac după datini, Florica Bradu a debutat ca interpretă de muzică populară la 25 aprilie 1967 cînd, după cum spune ziarul Crișana din acea zi „balanța punctelor a fost întoarsă în favoarea Bihorului după o vremelnică dincolo înclinare". De atunci, Florica Bradu a reușit să țină, iată, mereu echilibrul, venindu-i în ajutor și alte interprete, la fel de valoroase. Iubindu-și cîntecele așa cum își iubește pe cele trei fetițe, Florica Bradu nu uită că folclorul românesc este unul din depozitele spirituale și intime ale poporului român, și, cu toți anii trecuți de la debut, apropierea de cîntec o face cu umilință și emoție.

Cu ce zestre a intrat Florica Bradu în arena cîntecului popular ? Cu cîntecele învățate de la părinții săi care i-au legănat copilăria nu numai cu cîntece de leagăn ci și cu o anumită „superstiție" a cîntecului.

Sigur, ascultînd-o pe interpretă cu cîtă siguranță și sfințenie vorbește despre folclor, (i-a apărut o culegere de folclor bihorean) am îndrăznit s-o întreb ce a însemnat pentru femeia Florica Bradu, succesul și laudele ?

— Mulți cred că debutul luminează desfășurarea întregii cariere artistice. Nu sînt de aceeași părere, deși, poate, această judecată m-ar avantaja. De ce ? Debutul e o sabie cu două tăișuri. Să mă explic : Poate să te îndemne la muncă, dar te poate și înșela, adică să te culci pe lauri. Cenușăreasa, simbolul adevărat pentru orice femeie. Fiecare dintre noi poate deveni o prințesă cînd i se găsesc condurii.

— Culegeți cîntece numai din zona Crișului Alb ?

— Nu. Eu cînt folclor de pe vetrele celor trei Crișuri, reușind în felul acesta să cunosc și să înțeleg adevăratul cîntec bihorean. Dați-mi voie să reproduc un adevărat testament foarte vechi, pe care l-am învățat de la mama mea, venit ca o chemare peste timp de la generațiile străvechi: „Oi muri, m-oi duce-n lume / Horile cui or rămîne ? / N-o știi nime că m-am dus / Numa o vedea că nu-s / Și-n pămînt de m-oi băga / Nu m-oi sta și-oi asculta".

— Vă plac aplauzele Florica Bradu ?

— De ce n-aș recunoaște, aștept aplauzele ca pe o confirmare a înțelegerii cîntecului popular românesc, ca pe un triumf al frumosului. Pentru mine cîntecul e și o răspundere socială, iar publicul e cel mai în măsură să răsplătească pe interpret dar să-l și pedepsească.

Emilia Bubulac

Emilia Bubulac, metodistă la Clubul sindicatului U.R.E.M.O.S. București, apare pe scena cîntecului popular în 1975 cînd imprimă la radio și televiziune. Ea vine din zona Peștișanilor de Gorj, acolo unde Maria Lătărețu încă mai domină gustul oricărui ascultător de muzică oltenească. Dar, Emilia Bubulac aduce un alt fel de ritm gorjenesc. Ritmul șchiopătat. Bogăția melodică a cîntecului gorjenesc e o înlănțuire de acorduri teribilă pe care interpreta le studiază și numai după aceia le cîntă. La bîlciurile din satele Gorjului ascultă toate variantele unui cîntec, înțelegînd astfel influențele zonelor adiacente. Fiind adepta păstrării autenticității cîntecului popular, Emilia Bubulac refuză să creadă că **Arta** adevărată va avea sorți de izbîndă atîta timp cît mulți dintre cei care interpretează folclor nu au o **conștiință artistică.** „Eu am studiat foarte mult poezia românească populară, dar n-am întîlnit nicăieri exprimări de prost gust sau lipsite de decență. Poporul nostru a căutat întotdeauna cuvintele cele mai delicate pentru a-și exprima sentimentele. Ce cusur poți găsi unui text popular ca acesta pe care-l cîntă țăranii din satul meu, exprimîndu-și astfel dragostea față de femeia iubită : „Lele, lelișoara mea / Vine ea primăvara / Că de cînd tot așteptai / Să-nflorească fagu-n plai / Să-nfrunzească lăstăreii / Și să-mi zburde mielușeii / Mă uitai din deal în luncă / Văzui lunca-mbobocită / Și-am zis verde de lipan / Hai puică la deal, la deal / Să cătăm iarbă la cal / Și umbriță de tufan / Noi calul să-l priponim / Ș-amîndoi să ne iubim".

Dar, Emilia Bubulac, pe lîngă faptul că adună și cîntă folclor este deținătoarea unei colecții de costume populare gorjenești pe care le poate îmbrăca oricînd. Cel mai vechi îl are de la nunta bunicii sale, și-l păstrează ca pe-un trofeu al purității și sensibilității țărănești. „Folclorul trebuie înțeles și simțit altfel decît acum cîțiva zeci de ani. Ascultînd azi o melodie veche nu-i nevoie neapărat s-o cînți cu aceeași intonație, însă niciodată nu trebuie să ieși din limita folclorului. După mine, cred că folclorul ar putea deveni o știință, foarte puțin luată în seamă deocamdată. Se duc și ultimii bătrîni. Cine o să ne mai aducă aminte de comoara versului popular ?".

Maria Ciobanu

Numită „ciocirlia cintecului popular oltenesc", Maria Ciobanu, în ciuda tuturor precizărilor și presupunerilor, rămîne una din vocile distincte ale cîntecului popular românesc. Născută în zona de interferență a județelor Gorj, Dolj și Vilcea, mai precis în comuna Roșiile, acolo unde dealurile și văile o ajutau să-și ascundă copilăria, dar nu și glasul, cu cîmpia la o aruncătură de piatră, Maria a simțit încă din fragedă tinerețe ecoul cîntecului în libertatea naturii. „Se-ntoarce Maria lu' Ciobanu" ziceau sătenii cînd îi auzeau glasul. Cînta nu pentru ei, cum s-a întîmplat mai tîrziu, ci pentru ea, pentru că, așa cum recunoaște interpreta, cîntecul e viața și aerul ei, e liniștea și neliniștea ei, e bucuria care face necazul să fie uitare : „Cine fluieră și cîntă / nu-i este lumea urîtă / nici inima amărîtă / nici fața posomorîtă / dorul cît de mare crește / cîntecul îl potolește / omul uită și trăiește".

Debutul Mariei Ciobanu ? S-a întîmplat odată... După propria-i mărturisire, debutează ori de cîte ori cîntă. Emoțiile nu fug niciodată. Fac, se pare, casă bună cu vocea și sufletul ei. „Cînd am cîntat prima oară „Hai du-mă dorule, hai", plîngeam și cîntam și așa se întîmpla acum un an. Între timp am avut emoții și de altă natură. Prin iunie trecut m-am îmbolnăvit. Ziua în spital, seara la spectacol. Oamenii nu știau de efortul meu. Pînă într-o seară cînd am simțit că mi se taie respirația, că mă sufoc. Simțeam o umflătură pe căile respiratorii. (Maria povestește rîzînd. Se bucură de faptul că acum e în afara oricărui pericol). Am crezut că mor. Mă gîndeam doar la copii. Apoi a urmat examenul...

— Ce examen ?

— Fiica mea cea mare, Liliana (n.n. — studentă de-acum la Conservatorul din Iași, secția canto), era în febra examenului de admitere. Dar toate au trecut cu bine și Anul nou 1982 cred că ne va aduce și mai multe bucurii și sănătate. Parcă sînt bolnavă de fericire.

— Și duetul ?

— Am să-l continui cu Camelia, care este în clasa a VIII-a și mi se pare că iubește folclorul mai mult decît Liliana. Astea rămîn însă bucuriile mamei Maria Ciobanu. Cîntecul îmi dă putere, așa cum vă spuneam, pentru toate. Ascultați o casetă.

— Cine cîntă ?

— Un bătrîn din Pirîieni, Vîlcea. Aproape că uit de mine cînd ascult aceste cîntece. (Îmi arată un dosar în care sînt copiate textele viitoarelor cîntece). Vă spun asta pentru că se discută mult pe seama felului în care adunăm noi, interpreții, folclor. Se mai fac și texte penibile, dar adevărul e că uneori sîntem puși în situația să schimbăm textul pentru că așa se cere, chiar dacă textul autentic este foarte frumos. De exemplu : „De-ar fi mîndra unde-i luna / aș vedea-o întotdeauna / dar mîndra e pe pămînt / și n-o pot vede curînd / numai sîmbăta la tîrg / și duminica pe cîmp". E frumos textul, dar se cade a fi interpretat de bărbat și nu de mine. Atunci sînt nevoită să schimb „mîndra" în „neica" cu toate că textul original sună așa cum vi l-am spus. Cel mai frumos text cules ? ! E foarte greu să-l aleg. Din cele 14 sau 15 discuri (Nu, mama, 16, intervine Camelia), cred că există unul emoționant și adevărat. Mă străduiesc ca în 6 ani de-acum încolo să răspund tuturor dorințelor venite de la public. După aceea...

— Ce va urma ?

— Nu știu, o lungă și binevenită, cred, odihnă. După aproape 25 de ani petrecuți pe scenă... În afară de oboseală, intervine și vîrsta. Nu-i așa ?

CINSTE CÎNTECULUI POPULAR ROMÂNESC

Lucreția Ciobanu

Lucreția Ciobanu, nume pe care-l rostim mult mai puțin decît ar merita, duce prin lume de mai bine de 30 de ani o salbă de cintece pe cît de accesibile gustului nostru pe atît de bogate în melodicitate și substanță. Născută în satul Topîrcea, județul Sibiu, loc izolat dar cu accentuată culoare folclorică, pe care interpreta a știut s-o păstreze și s-o exploreze, departe de modernismul pătruns uneori și pe la sate. Mărginimea Sibiului, zona de inimă a Lucreției Ciobanu, a rămas una din cununile de sărbătoare ale cîntecului nostru popular.

— Mi se pare că unul din atuurile care vă definesc este jieneasca.

— Dacă doinele sînt cîntate în toate zonele țării, jieneasca este specifică muntelui, mai precis Mărginimii Sibiului. Cîntecele păstorești pe care le-am cules și din Gorj sînt la fel de frumoase, dar eu cînt și cînt pentru ciobanii care urcă și coboară cît ar fi iarna sau vara de grele. „Jieneasca" mea de suflet sună astfel : „Iar se duc mioarele / Și rămîn izvoarele / Geme codru că-i e rău / Geme că-l plouă mereu / Și atîtea gînduri bat / Cîte frunze-n codru cad / Săracele mele oi / Ce greu mă despart de voi / Clopotele le-oi lua / Și în cui le-oi agăța / Dar cine mi le-o suna / Doar vîntul cînd o bătea / Codrule din valea seacă / Rău îți șade fără apă / Fără frunză fără floare / Numai cu lemnele goale / Cînd treceam cu mîndra mea / Ceream apă de la ea".

— Cum s-a întîmplat debutul dumneavoastră ?

— După ce în 1950 am cîntat cu ansamblul Băncii Naționale, în 1953 am participat la Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților, unde am fost laureată. Ca urmare a acestui succes am fost solicitată să particip la un concurs de selecție pentru imprimări la radio, unde se înscriseseră vreo 300 de candidați. Maestrul Leonida Petrescu a ascultat acest torent de soliști și soliste, a coborît din cabina de sunet și mi-a zis : „ești singura care promiți". Au urmat imprimările, apoi Electrecordul și mult mai tîrziu televiziunea. Mergeam în turnee în toată țara și cu toate ansamblurile. Cred că sînt solista cu cele mai lungi și mai multe turnee. Dar nu-mi pare rău.

— Ați cunoscut-o pe Maria Tănase ?

— La primul revelion al televiziunii am cîntat împreună cu ea. A fost o mare bucurie dar și o mare teamă. Să apari alături de „Doamna cîntecului românesc" era o șansă dar și un curaj.

— Purtați întotdeauna brîul tricolor peste costum ?

— De cînd mă știu, sau mai bine-zis de cînd am îmbrăcat costumul popular. Sobrietatea și eleganța culorilor alb și negru este completată de măreția culorilor din tricolor.

Maria Dragomiroiu

Mult asemănătoare, la voce, cu Maria Tănase, Maria Dragomiroiu, a avut, are, și va mai avea unele necazuri, tocmai din acest motiv.

Debutînd în 1973, ea cînta foarte puțin. Vocea ei, vocea aceea puțin răgușită, timbrată, emoționată pînă la lacrimi (solista cîntă de obicei cu ochii închiși), este ținută, fără rezerve în întuneric. Cînd apăruse, în urmă cu aproape opt ani, Maria Dragomiroiu rostindu-și vaietul prin cîntecul „Mărie, Mărie / Ia să-mi spui tu mie", părea să aibă un viitor strălucit. Vîlceancă de origine, născută la Ionești, Maria Dragomiroiu știe multe cîntece de la mama ei, așa cum este acest cîntec de leagăn pe care, firește Maria l-a înginat și celor doi copii ai ei, atunci cînd leagănul devenise realitate în casa Dragomiroiu : „Lună, lună nouă / taie piinea-n două / mie jumătate, vouă sănătate / și noroc în toate / lună, lună plină / coboară-n grădină / zorile-ți anină / și fă-mi legănuțul / leagănă-mi pruncuțul / lui, lui, lui, / puișorul mamii, pui / bucuria omului".

Mi s-a părut, stînd de vorbă cu interpreta, că e o singuratică. Întrebînd-o, mi-a răspuns : „Poate, dar mă simt foarte bine în aglomerație, în autobuz, în piață. Atunci pot cînta pentru mine, atunci îmi imaginez săli pline cu oameni, atunci îi văd și eu pe oameni, pentru că altfel e greu să-i privești".

— Povestiți-mi o întîmplare care v-a făcut să suspinați ?

— Am să fiu crezută pe cuvînt ? Cîntînd într-un spectacol organizat la Teatrul Mic, deci într-o sală nu prea mare, am crezut că mi-am găsit publicul mult așteptat. Eroare. Cîntînd „Cine iubește și lasă" am simțit că oamenii nu-s receptivi la sensibilitatea acestui bocet al iubirii. Mi-a părut atît de rău încît am preferat să-l exclud din al doilea spectacol. Eu vreau ca melodiile mele să fie nu numai lălăieli ritmate, ci și frumusețe interioară. Am plîns de ciudă. Dar asta a trecut. Anul 1982 poate va fi mai plin.

— Cu discuri ?

— Nu pot spune nimic. Deocamdată am refuzat imprimările pentru un disc comun. Pînă nu am un disc propriu, de ce să mă amestec ? Dar pînă la disc, mi se fură cîntecele. Eu le cînt în spectacole, alții, mai norocoși, le imprimă.

Maria Cornescu

Născută în cetatea Băniei, locul unde fluturii își amină singurătatea, iar oamenii își risipesc orizontul în imensitatea cîmpiei, Maria Cornescu a debutat pe scena cîntecului popular la 18 ani și tot de atîția nu a părăsit-o. Actualmente, solistă a Ansamblului **Rapsodia Română** din București, interpreta nu uită, așa cum niciodată nu a trecut pe lîngă acest crez, că **Ea**, ca mesageră a cîntecului doljean, trebuie să dăruiască iubitorilor de muzică populară (și nu puțini după numărul scrisorilor primite de Maria Cornescu) cîntece tot mai frumoase, cîntece de inimă, să doinească pînă ce vocea se apropie de jeluire, cîntece prin care sufletul oamenilor va picura un strop de emoție, fericire, sau aducere aminte de cei dragi.

— Mi-amintesc cum la debut — povestește Maria Cornescu cu vocea tremurîndă — cîntînd „Neicuță să nu mă minți / că tu știi că n-am părinți" sute de scrisori mă încurajau, iar dincolo de toate, cineva se oferise să-mi fie mamă. Dar aici vreau să ating o problemă puțin spinoasă. Este vorba despre felul în care înțeleg unii tovarăși, răspunzători cu misterele folclorului, aceste texte. De pildă eu sînt acuzată că mi-aș cînta viața familială. Nu-i deloc adevărat. Familia mea nu e nici dezmembrată, nici în impas. Am două fetițe pe care le creștem, eu și soțul meu, Nelu Bălășoiu, (interpret tot de muzică populară), am și părinți, dar asta nu înseamnă că printre noi nu mai există oameni care se și despart, care nu se înțeleg și pe care, prin cîntecul meu, aș putea să-i întorc de pe un drum greșit. Arta, poate stîrni emoție, poate readuce pe oricine la omenie. Acesta s-ar cuveni să fie gîndul oricărui interpret, oricărui artist care se respectă.

Cel mai frumos text cules din Dolj? Am avut senzația că se sfiește să-mi răspundă. S-a uitat pe texte, s-a uitat pe discuri, ca într-un sfîrșit să se oprească la o doină oltenească. Curios dar pînă acum, cele mai multe dintre interpretele folclorului nostru iubesc doina. Să fie mai aproape de sufletul și ființa noastră? Ultimul disc al Mariei Cornescu, apărut la sfîrșitul anului 1981, disc aproape de negăsit, conține și această doină: „Eu le spun c-am un drum lung / Mă-ntreabă de viu curînd / Iar eu le răspund plîngînd / Să am bani de cheltuială / Aș veni la primăvară / Să mai văd soarele iară / Să văd iarba odrăslind / Mugurii-n pom înflorind / S-aud cucu iar cîntînd / N-aș pleca de pe pămînt / Dar mi-e calea depărtată / Unde n-am fost niciodată / Și poate m-oi rătăci / Drumul nu-l voi mai găsi / De-ți vedea că rătăcesc / Și drumul nu-l mai găsesc / Să nu m-așteptați prea mult / Că m-oi fi făcut pămînt". Ascultînd textul acestui cîntec, îmi veneau în minte poeziile Magdei Isanos. Nu știu, ceva respira, poate poezia.

— Păreți foarte emotivă. Vă ascundeți de publicitate, nu vreți să dați interviuri, preferați să ascultați un țăran cîntînd...

— Poate tocmai din această stare de emotivitate, doresc la spectacol să cînt cu lumina aprinsă pe sală. Vreau să văd fețele celor care mă ascultă, să-i simt aproape, să intuiesc stările lor sufletești, bucuriile și necazurile. Cînd cînt „Seara cînd o chem la masă / Ea strigă tată prin casă / Eu știu bine că nu vine / Se frînge inima-n mine / Ea nu știe și-l așteaptă / Iese-n prag și strigă tată", mi se întîmplă să văd pe obrajii oamenilor lacrimi. Ce să însemne această izbucnire? Eu cred că dacă unul singur din cei care mă ascultă își adună gîndurile și i se înmoaie sufletul, trebuie să fiu fericită. Ani cîntece despre aviatori, despre vaporeni. Sînt oamenii curajului, oamenii riscului de zi cu zi despre care cîteodată uităm să ne aducem aminte. Pot fi acuzată de poluarea folclorului? Ce-au fost și ce sînt cîntecele de jale, de leagăn, de nuntă, de cătănie? Nu s-au născut tot pentru anumite categorii de oameni? Și-atunci de ce să n-avem un folclor nou, adevărat, un folclor nu neapărat rupt de realitate?

— De ce cîntați?

— Sînt un om singuratic. Iubesc florile, pădurea, frumosul, iar în rest „prin cîntec îmi strig durerea / în cîntec mi-e mîngîierea".

CINSTE CÎNTECULUI POPULAR ROMÂNESC

Florica Duma

Inconfundabilă cu celelalte două Florici ale Bihorului, cu o ușoară sălbăticie a vocii și un chiuit rupt parcă din tristețe și disperare, Florica Duma aduce prin cintecul său un statornic sentiment al spiței de țăran. Născută în satul Cărămzel, comuna Lăzăreni (Bihor), după cum zice și cintecul „Fetele din Lăzăreni", s-a apropiat de folclor încă de copil. Învățind a vorbi, a învățat și a doini. Căutindu-și singurătatea, ea urca dealurile de unde dădea drum liber glasului înspre pădure. Ecoul codrilor îi erau aplauzele venite mult mai tirziu.

— De ce tocmai cintecul popular v-a marcat copilăria ?

— Avind probabil o oarecare sensibilitate sufletească mă recunoșteam în toate doinele și tărăgănatele cintate de tatăl meu, un rapsod neintrecut din zona respectivă. Cint ori de cite ori sint bucuroasă, dar mai ales cint cind sint tristă. Simt un fel de eliberare prin care trec și-n care m-aș întoarce, cintind cintecele mele.

— Spuneți-mi, vă rog, o particularitate a cintecului bihorean, în afara graiului pe care îl deosebește oricine ?

— Melodiile noastre de joc au ritmul accelerat și rupt, ceea ce denotă voință și hotărire. Acestea se numesc țalandăr și mininţăc. Jocurile bătute pe picior sint urcătoare și-ți dau un sentiment de mindrie. Doinele sînt mult tărăgănate.

— Ce vă impresionează mai mult, cintecul de joc, doina sau colinzile ?

— Baladele și colinzile. Vin foarte de departe aducind cu ele greul pămîntului și liniștea strămoșilor.

— Pe viitorul disc ați imprimat cintecul „Pe dealul Biharii-n sus" și alte 12 piese, culese, firește din satul dumneavoastră.

— Sînt cintece învățate de la tatăl meu, iar pe cel amintit aș dori să-l trimit iubitorilor de folclor și pe această cale. „Pe dealul Biharii-n sus / Mindru pui de moț s-o dus / Și din gură agrăie / Neamul meu și țara mea / Nu m-oi despărți de ea / Iancule, puiuț de moț /Fă-ne dreptate la toți / Și la tinăr și la mare / Și la floarea din cărare / Și la tinăr și bătrîn / Și la pruncul de la sin / Și la tinăr și bătrîn / Și la vița de român".

Apropiindu-se de bătrînii satelor, Florica Duma a reușit cu răbdare și, de ce nu, cu trudă să adune multe cintece numite doine, balade, colinzi sau cintece de joc, aducîndu-le spre lume din cele mai îndepărtate cătune ale Bihorului. Își cintă tristețea, își cintă și dorul, își cintă pădurea dar cintă și omul.

Sava Negrean

Purtătoare a cintecului și portului sălăjan, Sava Negrean vine ca un vers limpede și lin peste munții României. Ducînd cu ea tăcerea Mezeșului ca pe-o cunună înflorită, lasă gîndurile și muzica să umble peste văile alungite pînă dincolo de Carpați. Cintecele ei, pline de dor și omenie, respectă parcă acea trăsătură specifică sălăjenilor : omenia.

Încă de la debut (1971) Sava Negrean s-a remarcat și, de ce nu, s-a instalat comod într-unul din fotoliile folclorului. De meserie profesor, actualmente director al Clubului Întreprinderii de autocamioane Brașov, tînăra interpretă, sau Sava Sălajului, după cum le place sălăjenilor s-o numească, prin muncă și respect față de **Artă** a reușit în scurt timp să-și știe numele printre cele mai aplaudate.

— Considerați cintecul popular un mod de exprimare al sufletului de român ?

— Sufletul românului exprimat în cintec și joc rămîne un simbol al vieții, în general. De la măicuța care-și leagănă pruncul cîntîndu-i, pînă la bocetele pline de poezie și durere, românul cîntă. Sufletul lui va fi cintec cît va exista cerul și pămîntul. Așa-i românul...

— Trăind și muncind în Brașov, cum reușiți totuși să păstrați destul de strînsă legătura cu vatra folclorică a Sălajului ?

— Distanțele sînt destul de mari, dar asta nu mă împiedică să merg acasă ori de cîte ori mi se face dor. Despre ritmul și cintecul sălăjean aș putea spune că-l am în sînge. Nu-l pot uita niciodată așa cum nu uiți că cerul e albastru. Costumele pe care le port le am de la Sălaj. Nu-mi lucrez eu nimic. De ce ? Din teamă. Cu modernismul care a pătruns în toate satele noastre n-aș putea să redau măreția și sobrietatea caracteristică portului sălăjean, nemaivorbind de autenticitate. Costumele pe care le îmbrac sînt vechi de peste 100 de ani.

— Ce cintec le-ați fredona dumneavoastră cititorilor noștri ?

— „Ceru-i sus și lumea-i largă / Ia-mă bade de ți-s dragă / C-a mea inimă nu-i piatră / Nu te uită niciodată / Fostu-mi-a lumea pe mînă / Și n-am știut la ce-i bună / Dar acum de o-aș avea / Aș ști ce să fac cu ea / Am auzit, auzit / Că dragostea s-a oprit / Poți opri apele toate / Dar dragostea nu se poate".

Și, Sava Negrean păstrîndu-și graiul dulce și ușor ca o adiere de frunze întomnate, oricît de dragă i-ar fi lumea, tot mai dragi îi sînt sălăjenii pentru care cîntă și la care se întoarce.

Irina Loghin

Despre Irina Loghin s-ar părea că este ușor să scrii. Numai cînd te afli în fața hîrtiei îți dai seama că știind-o atît de iubită și admirată, cuvintele se suprapun, efectul lor devine aproape inutil. Și totuși, sîntem datori, pentru acei iubitori ai cîntecului Irinei Loghin, care nu-și pleacă urechea la tot felul de „legende" scornite pe seama interpretei, să amintim că s-a născut într-o zonă cu păduri, cu oameni gospodari și sănătoși, acolo unde în serile de iarnă fetele se adunau la șezători să-și cînte dragostea și dorul, acolo unde apa Teleajenului murmură necontenit un cîntec neștiut dar liniștit, satul Gura Vitioarei, din județul Prahova.

Îndrăgind cîntecul încă din copilărie, urmînd apoi cursurile școlii populare din Ploiești, îmbogățindu-și repertoriul cu piese culese din satele și cătunele împrejurimilor, numele Irinei Loghin s-a făcut repede cunoscut, glasul ei fiind o încîntare și descîntare a sufletului de român.

— Ce și cît reprezintă cîntecul popular din viața Irinei Loghin ?

— Cîntecul înseamnă pentru mine tot ce poate cuprinde sufletul meu. Cît reprezintă, e mai greu să răspund, pentru că, după dragostea pentru copii, cîntecul este imediat.

— Dar publicul ce reprezintă ?

— Publicul este unitatea de măsură a interpretului. Orice solist trebuie să simtă pulsul sălii în fața căreia cîntă, să înțeleagă vibrația fiecărei ființe, să știe că, a cînta în fața unei săli polivalente arhipline este același lucru cu a cînta într-un cămin cultural cu numai 200 de spectatori.

— Nu totdeauna însă publicul e avizat. El trebuie ajutat, pus în legătură directă cu folclorul adevărat, trebuie format de către dumneavoastră, interpreții.

— Așa este. Eu cred că publicul de azi a evoluat, a devenit mai exigent, nu te poți prezenta în fața lui cu orice și oricum. În ajutorul meu vin cele 12 discuri apărute la Electrecord, vîndute fără nici o greutate.

— Cam cîte exemplare ?

— Mă mîndresc spunînd că am depășit cifra de un milion de bucăți.

— Cei doi copii, Irinuca de 3 ani și Ciprian de 5 ani iubesc cîntecul popular ?

— Despre Ciprian nu pot spune pînă acum nimic. Irinuca aș vrea să fie cea care să bucure oamenii, să le aline inimile și dorul, suferințele și necazurile așa cum am încercat să fac și eu.

Ochii Irinei *s*-au aburit de nemuritoarea lacrimă a emoției iar cîntecul „Satul meu de lîngă munte / Unde-s brazi și flori mărunte / Unde cîntă cucul vara / De cu zori și pînă seara / Tot așa cîntam și eu / cînd eram în satul meu" venea ca un avertisment al copilăriei ușor îndepărtată, dat minunatei interprete a folclorului prahovean.

CINSTE CÎNTECULUI POPULAR ROMÂNESC

Valeria Peter Predescu

„Măritată de cînd mă știu — zice Valeria Peter Predescu, și mărturisirea ei nu ni se pare exagerată, văzîndu-i cei doi băieți (Adrian, 17 ani și Niculae, 14 ani) — la cei 34 de ani trebuia să fiu obosită și plictisită, dar cîntecul și, de ce nu, emoția copiilor mei ori de cîte ori mă aud cîntînd, mă ajută să fiu mereu tînără". Fiică de țărani năsăudeni, din comuna Telciu, Valeria Predescu aduce spre lume nu numai perlele folclorului greu și prețios, ea știe să cînte, și cîntă la fel de frumos, așa-zisul folclor nou. „Românul e mereu înfrățit cu natura, noi, cei tineri avem aceleași stări sufletești ca bunicii noștri, ogoarele dau mereu bucate, și e firesc să fie cîntate".

Tînăra solistă vede, așadar, o binecuvîntată continuitate a folclorului. Rezemîndu-și fruntea și sufletul de vorbele, atît de simple dar adevărate ale cîntecelor năsăudene, Valeria Predescu începe a doini : „Bade frumoși ochișori / am auzit că te-nsori / știu că nu ești rupt din soare / să-ți fiu ție rugătoare / bată-te focu drăguț / că la mine nu te uiți / sara vii și mă săruți / pe drum ziua nu mă vezi / sara tăt la mine șezi / pare-mi rău, vremea-i tîrzie / las c-așa-mi trebe și mie / nu te-am știut mai dintîie / că nu ești de omenie /", căutîndu-și parcă în aceste versuri, culese din comuna Telciu (Năsăud) frumusețea și neuitarea tinereții.

Despre Valeria Peter Predescu poate vorbi cineva mai frumos decît o face ea prin cîntecele și costumul purtat ? Nu. Așadar, stimați cititori, anul 1982 va aduce în casele dumneavoastră o parte din sufletul și blîndețea acestei tinere interprete care poate fi la fel de bună mamă și soție, prin discul deja imprimat la Electrecord.

Ana Pacatiuș

Intorcindu-ne spre cintecul bănățean, ne-am oprit la Ana Pacatiuș. interpreta care, de peste 22 de ani slujește cu credință și pasiune folclorul românesc. Născută și crescută in comuna Iablanița, poartă a Văii Almajului, județul Caraș-Severin, inginindu-și dorul și durerile cu versul și ritmul doinelor bănățene, fiind o ascultătoare consecventă a cintecelor mamei și bunicii ei, Ana Pacatiuș a purtat și poartă către lume toată zestrea bătrinilor acelui sat. Debutind pe scena cintecului popular in anul 1959, imediat după absolvirea Liceului de muzică din Timișoara, cu cintecul doinit, specific zonei din care venea, a reușit să-și creeze un stil propriu și inconfundabil.

— Ce reprezintă cintecul in sufletul bănățencei Ana Pacatiuș ?

— Aproape totul. Multă noblețe și demnitate. Dragostea pentru cintecul popular nu inseamnă numai apetență pentru afirmare, pentru glorie, ci și o recunoaștere a artei. Sigur, gustul pentru folclor se și formează. Depinde insă cum ințelegem această formare.

Mi s-a intimplat ca o piesă de profunzime, de interiorizare să n-aibă ecou la public. Mă refer, bineinteles, la publicul neavizat. Interpreții sint datori să cunoască și chiar să studieze unele obiceiuri și creații folclorice, dar, din păcate, există tendința de-a alătura texte traduse din folclorul sirbesc — Banatul are și un bogat folclor sirbesc — pe melodii românești, sau invers. Se poate numi acesta folclor ? Mă indoiesc.

— Ce face Ana Pacatiuș pentru păstrarea, pentru cunoașterea folclorului ?

— Ca profesoară la Școala populară de artă din Timișoara incerc să trezesc celor ce bat la porțile afirmării, gustul și dragostea pentru cintecul popular adevărat. Sigur, e foarte greu să convingi pe cel care vrea să ajungă repede la succes că folclorul nu este o „haină de rezervă“ pe care dacă vrei o porți sau dacă nu o ignori. Folclorul il consider treapta de plecare a muzicii. Gindiți-vă la creația lui Enescu...

— Există o legătură intre valoarea cintecului și costumul pe care-l poartă interpreții ?

— Fără indoială. Oricit de valoros ar fi un text, dacă cel care-l cintă este imbrăcat intr-un costum cu paiete exagerate, cu cusături fără nici o legătură artistică, valoarea lui se diminuează. În ceea ce mă privește, toate costumele sint de la mama.

— Unul dintre cintecele dumneavoastră spune : „La izvor la izvorele / Semănat-am viorele / Viorele printre stinci / Cind le vezi bade să plingi / Te-așteptai seara pe lună / Și-am trimis dorul să-ți spună / Că-nfloresc iar viorele / La izvor la izvorele“. Vă mai amintiți unde și cind l-ați auzit ?

— In satul meu, intr-o primăvară, fără egal. Eram copleșită de seninătatea și blindețea pajiștilor, a cimpurilor de viorele care invadaseră pășunile. Mi-s la fel de dragi și azi locurile și oamenii satului meu dar parcă ajung mai rar la ei.

Elena Roizen

Dobrogeancă fiind, Elena Roizen, născută in comuna Ovidiu, Constanța, colindă incă din copilărie satele Dobrogei, cintind impreună cu bătrinii, reușind să-și formeze un repertoriu bogat dar in același timp valoros.

Cintă la diferite concursuri județene și republicane dar adevăratul debut il are in 1965 cind imprimă la radio două cintece pe care și astăzi interpreta le consideră a fi cele mai frumoase: „Dobroge, măicuță bună“ și „Hai, Dunărea mea“. Acesta din urmă este și va rămine cintecul de referință al Elenei Roizen : „Triști și negri rămin norii / Toamna cind pleacă cocorii / De cum se revarsă zorii, / Cit ești Dunăre de mare / Tu curgi liniștită-n vale / Și n-ai nici o supărare / Dar inima mea se fringe / Focul nu mi-l poate stinge / Că iubesc un puișor / Și de el mi-e tare dor“.

Cine i-a indreptat sufletul spre folclor ? Mama sa care și astăzi fredonează vechi melodii dobrogene. La fel de important este pentru interpretă și costumul pe care il poartă. Orice costum își are modelul și punerea intr-un anumit fel pe pinză. De aceea, pentru a-și lucra costumele, Elena Roizen merge la țărăncile din sate consultindu-le in alegerea culorilor și a modelelor. „Ele, numai ele au darul și talentul unic, poate, de a imbina atit de armonios și simplu, culorile“, spune interpreta, și o rază de emoție ii trece peste față.

Dar, pe lingă bucuria cintecului, Elena Roizen are și bucuria de a fi mamă a doi copii, Mihai și Alina, pe care ii crește frumos și cu gindul că miine, cine știe, se vor apropia și ei de tainele folclorului. Ascultind-o cintind simți apele Dunării și ghiolurile mării cum isi plimbă talazul de la un mal la altul, iar zborul pescărușilor insoțind liniștea din somnul copiilor.

Angelica Stoican

Privită cu un oarecare scepticism la inceputul carierei sale, mesagera folclorului mehedințean, Angelica Stoican a urcat ușor, dar sigur toate treptele ierarhice ale valorii, pină cind, iată, a ajuns să fie numită interpreta reprezentativă a zonei de nord a Olteniei. Norocoasă dar și contestată, cu privilegiul că s-a născut in zona de interferență a două regiuni bogate in folclor dar și diferite, cintecul Angelicăi Stoican, insoțit de melodii gorjenești, și rostit in dialect bănățean, s-a lăsat pină la urmă admirat. Nimeni, oricit de potrivnic ar fi muzicii populare, n-ar fi putut rămine surd la glasul frămintat și chinuit al tinerei soliste. Pe Angelica Stoican o știu munții și pietrele, o știu apele și brazii, o știu caii și turmele de oi, o știu copiii și bătrinii, o știe freamătul frunzei dar și uscăciunea ierbii. Ea este pretutindeni.

— Ați ciștigat in 1973 „Floarea din grădină", ați fost laureată a Festivalului „Maria Tănase", ați făcut imprimări la radio și la televiziune, ați scos discuri, dar mereu folosim trecutul verbului „a face". Vă intreb ce faceți acum, ce intenționați să faceți in anul 1932 ?

— Port cintecele ca pe-o salbă fără de care nu mi-ar fi bine. Îmi cresc cele două fetițe și incerc (știu eu cit reușesc) să păstrez poezia fiecărui cintec pe care-l interpretez, asta oglindind de fapt sufletul omului, care, vorba cintecului „nu-i nici piatră, nu-i nici lemn".

— ...pe care îl cintați, și v-aș ruga să-l transcriem.

— „Și de-ar fi omul să fie / Piatră de munte pustie / Vintul de l-ar viscoli / Și tot piatră ar cedi / Dar omul e mititel / Numai dragostea-i de el / C-așa-i sufletul de om / Nu-i nici piatră, nu-i nici lemn".

— Cum ați dori să incheiem aceste ginduri ?

— Tot cu un gind și anume acela ca fetițele mele chiar dacă nu vor cinta, măcar să respecte cu sfințenie munca mea și să înțeleagă că pină și cintecul ne leagă de piatra unde ne-am născut. Eu mă simt intr-adevăr legată de satul meu, Prejna, sat de munte cu oameni sănătoși dar si dintr-o bucată. Așa-s oamenii de munte. Nu iartă dar nici nu cer să fie iertați.

CINSTE CÎNTECULUI POPULAR ROMÂNESC

Elisabeta Toth

Născută la Tirgu Mureș, intr-o familie de muzicieni, Elisabeta Toth, indrăgește incă din copilărie cintecul și dansul. Absolventă a Institutului de teatru „Szentgyörgy István" din Cluj-Napoca, membră a Ansamblului artistic „Mureșul", interpreta cintecelor populare maghiare, Elisabeta Toth, interpretează ori de cite ori situația i-o cere și cintece populare românești din Moldova și Dobrogea demonstrind in acest fel, că arta, frumosul in general, unește sufletele indiferent de limba in care se exprimă.

— Spuneți citeva din trăsăturile caracteristice folclorului maghiar transilvănean.

— Folclorul maghiar transilvănean are mai multe dialecte dar formează totuși o unitate. Zonele principale sint cele din Cimpie, Călata, Sic, Niraj, Ciuc, Gheorghieni, Harghita și cele ceangăiești. În toate cintecele se disting trei etape evolutive, respectiv stiluri și anume, cintece vechi, noi și mixte, diviziune preconizată de Bartok. Prin această diviziune, evoluția cintecului popular poate fi urmărită de la forma ancestrală (recitativă) pină la cintecele din zilele noastre. Orice interpret trebuie să cunoască aceste aspecte pentru a ști care sint limitele stilare ale cintecului popular. Limitele stilizării pot fi impinse destul de departe, dacă, bineinteles, nu se apelează la mijloace străine cintecului popular. Se înțelege deci că și forma vocală are dreptul să beneficieze de un acompaniament instrumental sau orchestral prelucrat, cu respectarea spiritului folcloric autentic. Dar pentru aceasta trebuie nu o simplă bunăvoință, ci cunoștințe muzicale inalte.

— Să înțeleg că dumneavoastră sinteți o iubitoare a muzicii populare ușor stilizată ?

— Nu pot să fiu de acord cu concepțiile unora, chiar bine intenționate, care consideră orice prelucrare — fie ea oricit de reușită — imixtiune deplasată. Aceste tendințe de dogmatizare a cintecului popular se datorează, din păcate, insuficientelor cunoștințe profesionale.

Un alt pericol, poate și mai mare, il constituie răspindirea muzicii populare cu destinație „comercială". Această muzică pseudopopulară degenerează pe neobservate folclorul adevărat. Or, folclorul este azi o **știință** la fel de exactă ca oricare altă disciplină muzicală : contrapunctul, armonia ș.a.

Crezul artistic al Elisabetei Toth rămine unul simplu și curat : contopirea materialului folcloric provenit direct de la sursă cu procedeele muzicii populare contemporane, in așa fel incit să nu aibă de suferit autenticitatea, cum ar fi acest frumos cintec popular maghiar : „Zboară rindunică peste codrul verde / Caut-o pe mama că e singurică / spune-i că-s tare bolnavă ofilesc printre străini / lingă ea mi-ar fi locul, in casa noastră bătrină".

Anuța Tite

Dacă ați vizionat filmul Pintea cu siguranță vă veți aduce aminte de vocea care susținea o parte din coloana sonoră. Este vorba despre Anuța Tite, interpreta care, născută intr-o foarte cunoscută localitate, Săpința, cu acel celebru „Cimitir vesel", a invățat că harul românului poate fi dus și dincolo de moarte. Tînăra interpretă și-a adus cu anii modesta ei contribuție la cunoașterea și perpetuarea folclorului maramureșan.

— Ați debutat în 1972. Dar pînă atunci ?

— Pînă atunci sculptasem și pictasem ca ucenică a meșterului Ion Stan Pătraș. Prin pictură am descoperit că știu a cînta. În timp ce pictam simțeam nevoia să îngîn cuvinte, să horesc cum auzeam la bătrînele noastre. Din 1972 am inceput a cînta cu ansamblul „Mara" din Sighetu Marmației, oraș în care îmi desfășor activitatea în cadrul Muzeului Maramureșan.

— Un element specific vocii dumneavoastră sînt nodurile.

— E, de fapt, un element specific zonei maramureșene. Mie îmi cad bine pe voce. Nu modific nimic în cîntecele mele. Ce-aș putea aduce mai frumos decît sufletul acelora care le-au păstrat peste vremi (bune sau rele) ! Cîntecul e o taină nevegheată. Mă confund cu cîntecele mele? Este un compliment pentru care le sînt recunoscătoare ascultătorilor.

— Ce ne puteți spune despre felul în care este primit folclorul românesc în străinătate. Sînteți cîștigătoarea multor premii internaționale.

— Se știe foarte bine că în orice colț al lumii cîntecul și jocul popular românesc sînt dorite și admirate. Mulți iubesc portul, obiceiurile sau chiar interpreții.

— Balada lui Pintea rămîne cîntecul de referință al interpretei Anuța Tite.

— Și pe care îl vom transcrie pentru cititorii almanahului: „Doară Pintea n-o pieritu / Numa-un pic o hodinitu / Doară colea n-o fost flori / Ci mîndreață de feciori / În locu' unde-o dormit / Florile au răsărit / De cu zori și pînă seara / O strîns Pintea oastea iară / Din Gutii și Țibleșu / Și tot Maramureșu".

Mioara Velicu

Ca voce rotundă, mai mult șoptită decît cîntată, legănîndu-și glasul precum horele moldovenești, Mioara Velicu păstrează izul moldovenesc ca pe-un bujor mereu înflorit. Moștenindu-și mama, care la cei 64 de ani încă mai cîntă, solista aduce cu ea nu numai frumusețea graiului dar și calmul și dulceața vorbei lui Sadoveanu. De unde vine Mioara Velicu ? Din satul Ireasca, comuna Gobor, județul Galați, acolo unde și-a petrecut întreaga copilărie printre dealuri și cîntece, printre flori și spini, printre bucurie și necaz, printre urît și frumos. Debutează ca solistă a formației „Rapsodia Dunării", apoi cîntă cu ansamblul „Trandafir de la Moldova" din Vaslui, iar din 1980 este solista ansamblului „Ciocîrlia" din București.

— Cît timp afectați cîntecului ?

— Cîntecul e tot ce am mai bun și mai frumos pe lume. Sînt fericită că pot să-mi exprim sentimentele față de oameni, față de natură chiar, altfel decît o fac ceilalți consăteni ai mei. Multe din cîntecele mele sînt preluate de la mama, dar i-am cîpătat încrederea și unei țărănci, bătrînă și sănătoasă, încît ori de cîte ori merg în sat își mai descarcă sufletul către mine cu cîte un cîntec. Cîteodată o ascult și nu pot să spun nimic. Parcă-aș rîde, parcă-aș plînge. Altădată, se întîmplă ca textul cîntat să fie complet depășit de timp. Păstrez melodia.

— Cînd faceți culegeri de folclor, urcați și mai sus de Galați ? Graiul dumneavoastră trădează o limbă moldovenească curată cu un accent inconfundabil ?

— Sigur că da, urc pînă la Vaslui. Aici mă simt ca acasă. Cunosc oamenii, le înțeleg gîndul și fapta, iar horele lor sînt un fel de prelungire a visului meu despre frumos. De pe aceste meleaguri am cules cîteva cîntece foarte apreciate de public, cîntate, să nu vă sperie ce spun, de fanfară. În Moldova se obișnuiește așa ceva, numai că nu sînt prea cunoscute.

— Aveți un cîntec preferat ?

— După discul apărut acum cîțiva ani, am strîns material pentru un disc mare și cred că am texte cu care nu mi-ar fi teamă să apar în fața oricărei comisii de specialitate : „Bate vîntu frunza-n fagi / Nu văd ochii ce mi-s dragi / Că nu i-am văzut de-o vară / Mă seacă la inimioară / Dar diseară i-oi vedea / Tare bine mi-o părea".

— Despre folclorul nou putem vorbi astăzi ?

— Folclorul nou există, cu siguranță, dar trebuie înțeles așa după cum merită. Nu vreau să dau nume. Să evităm această discuție,

Florica Ungur

Fără un debut zgomotos, strălucitor și răsunător, o veșnică debutantă din cauza sensibilității și sufletului de copil nerăsfățat, adunîndu-și material si ascultîndu-l cu răbdare și incrincenare, Florica Ungur, bihoreancă la origine din satul Fișca, a știut dincolo de toate să se autodepășească. După terminarea facultății, Florica Ungur a urmat cursurile Școlii populare de artă din Oradea, unde a avut-o ca profesoară de canto pe Silvia Pop D. Popa, omul care a ajutat-o să-și învingă neîncrederea, și obligînd-o, dacă se poate spune, să participe la un concurs care i-a consemnat debutul.

— Intr-o discuție anterioară mi-ați povestit o întîmplare atît de emoționantă încît pare de necrezut. O femeie care...

— Între timp femeia a murit, așa că vorbim cînd nu mai poate să se bucure. Una din elevele mele (n.n. Florica Ungur este prof. de limba latină) mă tot ruga să mergem la mătușa ei, respectiv bătrîna aceea și să o ascultăm cum cîntă. Intr-o duminică ne-am hotărît să facem vizita. Mi-am luat magnetofonul cu unele înregistrări de-ale mele, trebuia să-i capăt încrederea și iată-ne în fața casei. La casa bătrînei era pelerinaj. Veneau să vadă dacă mai trăiește. Bătrîna stătea în pat. Am pus magnetofonul să cînte și deodată a grăit : „deci dumneata ești cea care cîntă. Te-am sudit (adică blestemat) că tare frumos mai cînți. V-am spus eu că nu mor. Ia caietul și scrie !“ Și-am scris, și-am tot scris pînă s-a înserat. Ce putere are arta ! Trezește chiar muribunzi !

— Ați mai fost la Petid ?

— Țărăncile mă așteaptă, întîlnirile noastre sînt emoționante. Străduința lor de a găsi noi și noi cîntece populare mi se transmite și mie. La fel și cele din Cociuba Mare.

— Pe cînd un disc cu noile culegeri ?

— În vara anului trecut am depus la Electrecord o bandă pentru audiere. Sper că își urmează cursul și apoi vom vedea și discul. De aproape trei ani și jumătate nu mi-a apărut. Aștept.

Printre cîntecele pe care aș dori să le imprim pe disc se află și versurile „Am un bade mîndru tare / De l-aș putea birui / La mărgele l-aș lipi / La mărgele-n loc de primă / Stîmpărare la inimă“.

Sigur, Florica Ungur are multe cîntece, și toate la fel de frumoase, pline de sensibilitate și adevăr. Ea rămîne una din remarcabilele Florici ale Bihorului. Și rămîne Ea oricît de mult graiul le-ar asemăna.

CINSTE CÎNTECULUI POPULAR ROMÂNESC

Sofia Vicoveanca

Din Bucovina dulce și frumoasă, cu brazi umbroși și ierburi numai cîntec, ne-aduce glasul ei ca pe-un blestem, ca pe-o eroare, ca pe-o taină, ca pe-o bucurie, în felul ei unic și inconfundabil, renumita interpretă Sofia Vicoveanca. Sofica, cum le place bucovinenilor s-o alinte, a reușit să le cunoască și să le simtă stările sufletești, așa de bine, încît, acum, după atîția ani de legătură sufletească, ei vin cu cîntecele lor ca la un magnetofon.

— V-ați numărat vreodată cîntecele incluse în repertoriu ?

— Am cîntece de leagăn, de jale, de voie bună, de blestem, de bucurie, de bătrînețe, de nuntă, de dragoste și chiar de moarte însă n-am reușit să le număr. În schimb mi-am numărat anii dăruiți cîntecului. Am adunat 22 de ani și mi-au apărut nouă discuri, în afara imprimărilor de radio și televiziune.

— Ce vă place să faceți cînd nu cîntați ?

— Să citesc și să croșetez. În puținul meu timp liber, printre picături, mă ocup și de gospodărie. Cel mai mult îmi place să mă știu așteptată de public și de oamenii mei de suflet.

— Vocea dumneavoastră este unică, gravă, amplă, sfîrtecată de neliniști, brăzdînd în sus și-n jos, nelăsînd loc liber niciunei șovăiri. Așa ați cîntat dintotdeauna ?

— Cu vocea mea s-a întîmplat o schimbare. Mai bine-zis, cîntecul meu are două vieți : prima, pînă la nașterea pruncului meu, și cea de a doua, cea de azi, cînd am mai multă rezistență vocală, mai multă profunzime, ceea ce mi-a dat curajul să abordez piese cu caracter mai adînc.

— Nu v-a speriat transformarea ?

— La început, da, pînă cînd și eu și publicul ne-am obișnuit. Cînt note mult prea grave pentru o femeie dar asta mă definește de-acum.

— Vicoveanca e numele dumneavoastră?

— E pseudonim luat de la comuna unde m-am născut și-am copilărit. Vicov, așezată la jumătatea drumului dintre Rădăuți și Putna lui Ștefan, și unde se mai cîntă cu oarecare nostalgie și amărăciune : „A trecut viața ca gîndul / Și-o petrece lăcrimindu-l / Mîndrele-au îmbătrînit / Altele-n loc au venit / Păcat că m-am hîrbuit“.

Costumele Sofiei Vicoveanca, fără nici o umbră de excentrism, fără sforțare a bunului simț, cu o notă de noblețe și eleganță aproape fără egal, cu un cult al autenticității, veneau parcă din istoria românilor din toată Bucovina.

Pagini realizate de IOANA PROCA ■

Victor Socaciu

Nicu Alifantis

TRUBADURII MUZICII TINERE

Insoțindu-i pe membrii Cenaclului Flacăra al Tineretului Revoluționar, organizat de C.C. al U.T.C. și revista Flacăra, condus de poetul Adrian Păunescu, de-a lungul cîtorva turnee și-mprietenindu-mă cu ei, m-am încumetat să sper că, abordîndu-i pentru cîte un interviu, restrîns ca spațiu tipografic, voi reuși, totuși, să vi-i prezint sub diverse ipostaze, fie ca atitudine față de propriul lor act artistic, atît de bine conjugat, după părerea celor mai mulți spectatori, cu actul artistic, ideologic, patriotic, artistic și educațional al întregului cenaclu, fie ca demers activ și novator față de mișcarea muzicii tinere în general. Cît de mult, sau cît de puțin, am reușit să mă implic în felul de-a fi al fiecăruia, cît de multe, sau cît de puține noutăți am reușit să scot la iveală, sau cît de apropiați am reușit să vi-i fac pe interlocutorii mei, acești tineri cărora li se smulg, pretutindeni, zeci și zeci de autografe, acești tineri care țin, cu sufletul la gură, oriunde s-ar afla, sute și sute de săli de spectacole, pline ochi cu sute și chiar mii de tineri, nu știu. Ceea ce însă știu, și-n același timp sper din toată inima, este că interviurile de față ar putea să însemne încă o dovadă de sinceră prietenie a acestor tineri față de dumneavoastră, stimați și dragi cititori.

Prezentîndu-vi-i, deci, prin portretele colegului meu, A. Mihailopol, vă invităm să citiți în paginile următoare interviurile pe care, pentru dumneavoastră, mi le-au încredințat, eu personal considerîndu-le nu doar niște interviuri, ci dialoguri prietenești, dialoguri la care vă invităm să participați.

Interviurile în pag : 289—297

VICTOR NIȚĂ ■

Mircea Vintilă

Vasile Şeicaru

Grupul „Canon“

Gil Ioniță

Mihaela Popescu

Grupul „T"

Grupul „2 1/2"

Ducu Bertzi

Ilcana Calinovici

Maria Nagy

Constantin Dragomir

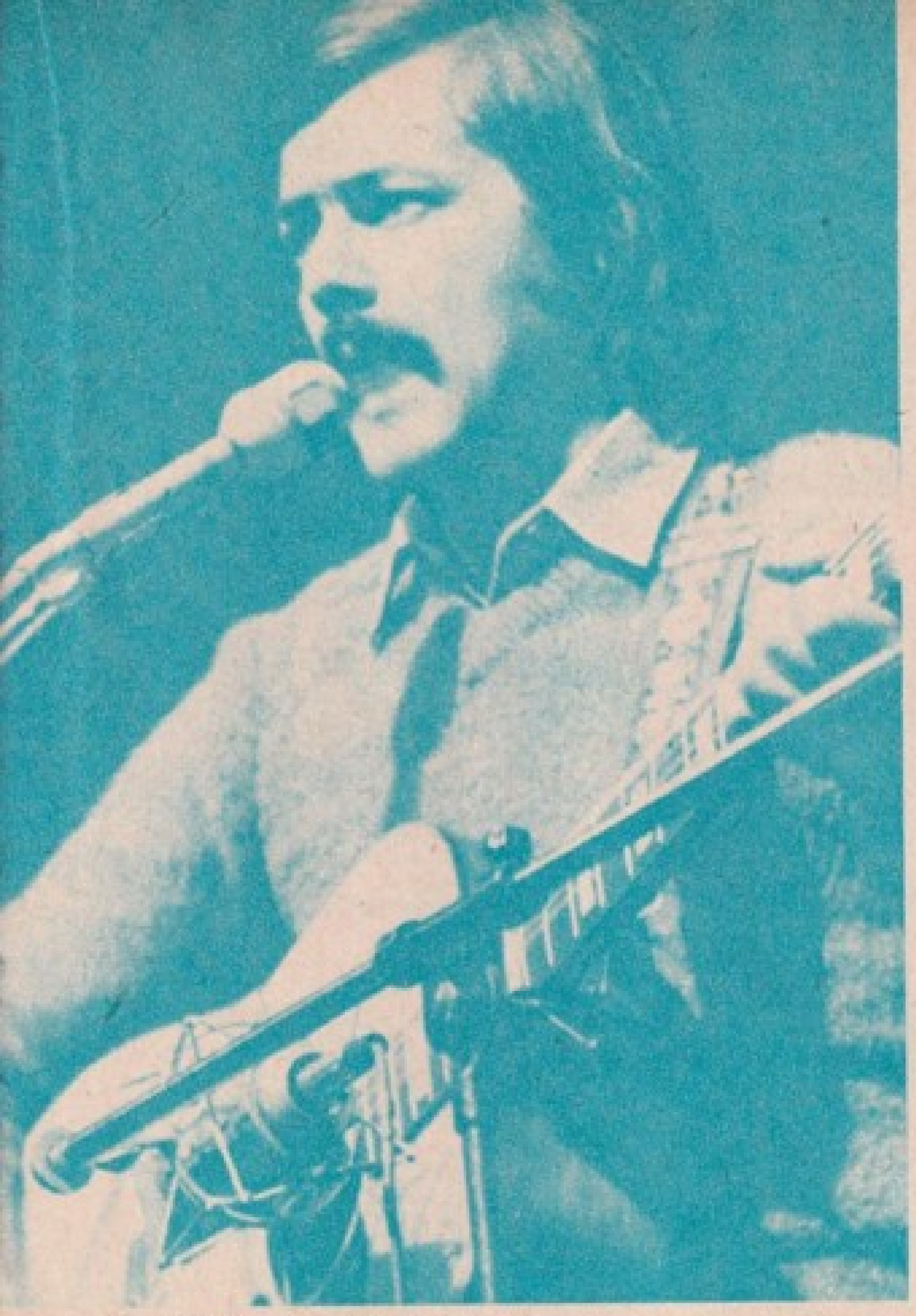

Adrian Ivanițchi

Doru Ghiaja

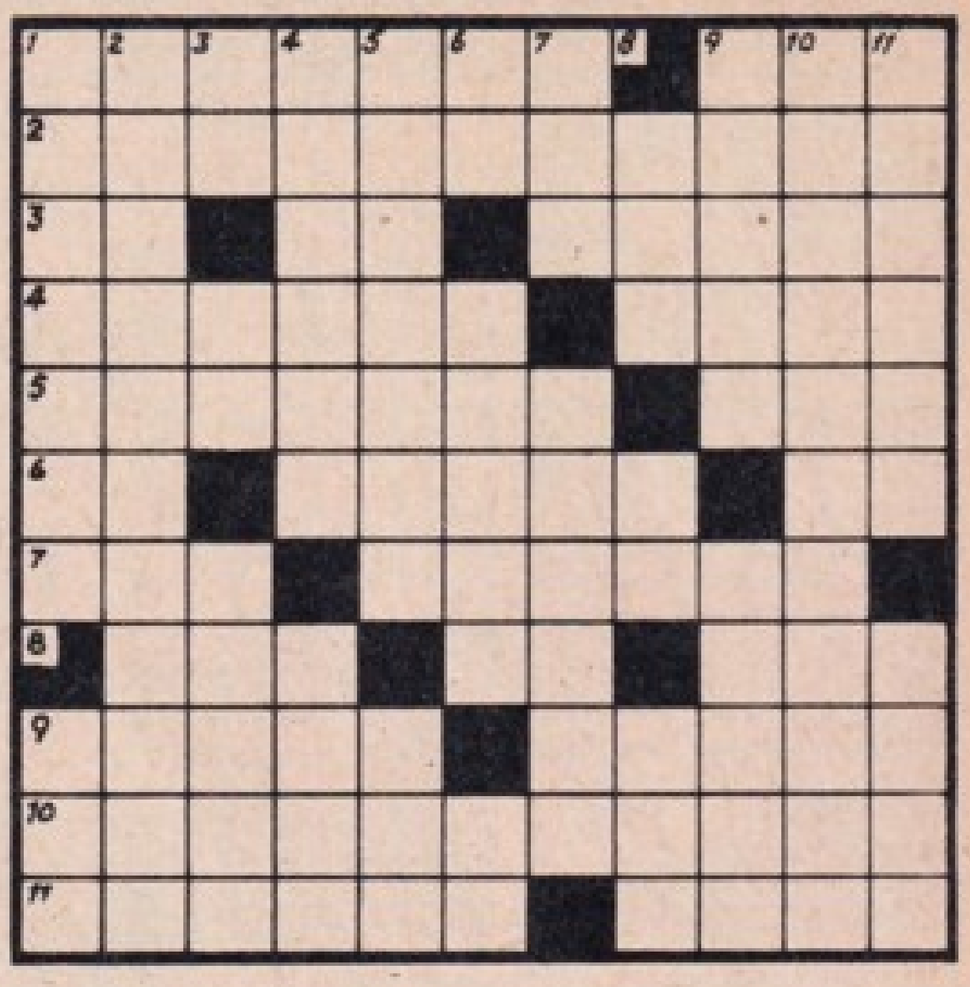

PUR ȘI SIMPLU

ORIZONTAL: 1) Tratate de prietenie — O limbă periculoasă. *2)* Adresă ... poștală. *3)* Perioadă de plan! — Unu la mie! — Produs de cofetărie pentru ... trufași. *4)* Înțepenit în motor — Circul pe apă. *5)* Învățatul pămîntului — Fragmente de arie. *6)* Tone scurte! — Îndulcește privirea (fem.) — Grai mioritic. *7)* Asta, nu! (masc.) — Unitate de recrutare. *8)* Un fel de du-te vino — Număr de înregistrare! — Trase pe sfoară. *9)* E un mare animal — Aflat în opoziție. *10)* Se ocupă cu studiul extraterestrelor. *11)* Intră într-o cursă — Abitir mai simplu.

VERTICAL: 1) Aflată sub presiune — O frumusețe de poveste. *2)* Înaintași cu balonul... *3)* ...și viceversa! — O bucățică ruptă din soare! — Coroană scoasă din circulație. *4)* Un om de bază — Laitmotiv ecvestru. *5)* Într-adevăr sună bine — Slăbiciunea lui Manole. *6)* Gura leului! — Carte mare — Mare maestru. *7)* Un punct luminos — Tren pentru orășeni. *8)* Apar în fața tribunalului! — Notă de referință — Se deplasează în sensul opus. *9)* Urmată de un duș rece — Pur și simplu. *10)* Știință căreia i se duce vestea. *11)* O... stare pasageră — Sursă de energie.

EUGEN GUJA ■
București

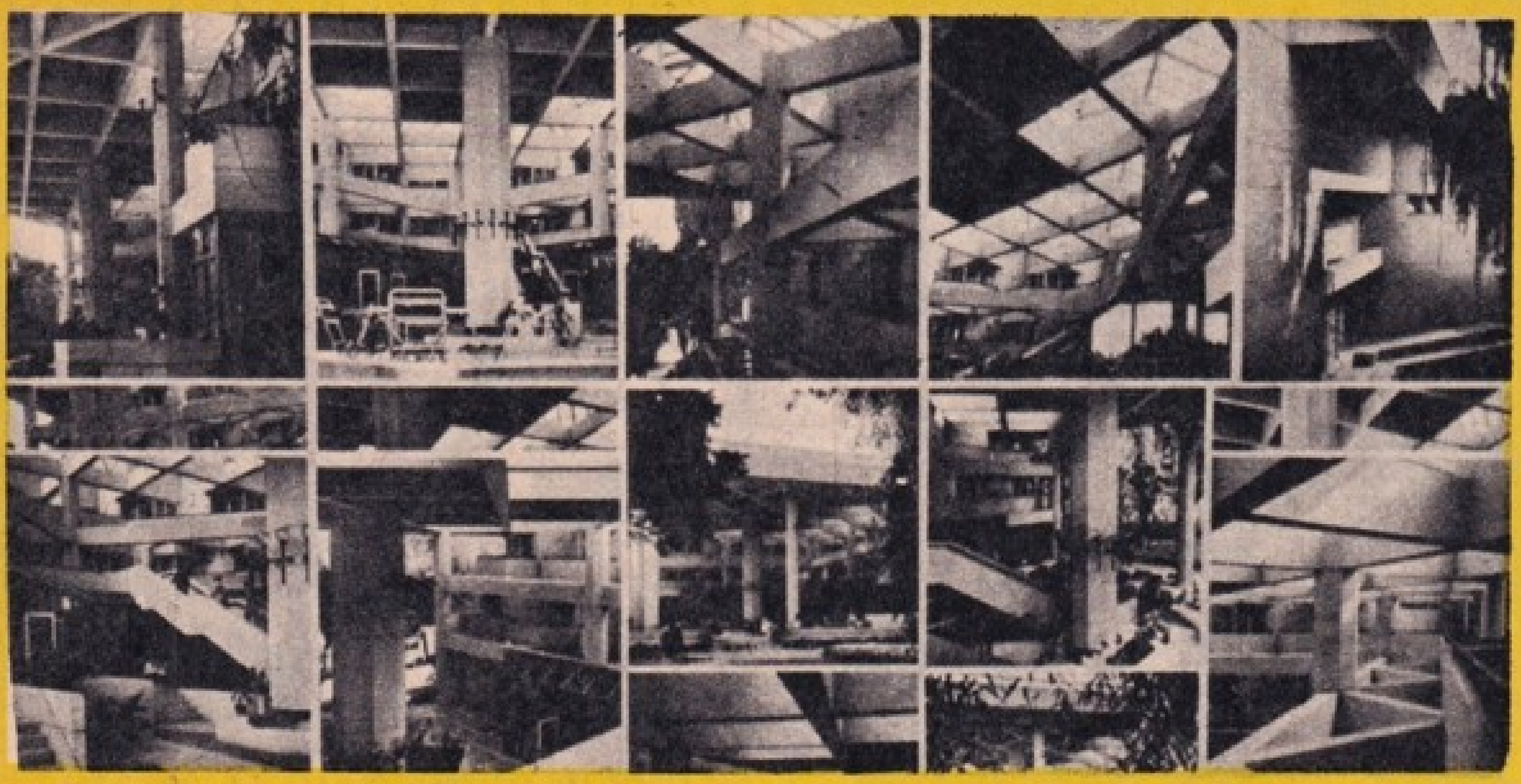

PREMIILE DE ARHITECTURĂ PE 1980

MUZICA FORMELOR CITADINE

A existat pentru orașele noastre un moment de confuzie, mai exact de confundabilitate prin uniformitatea geometriei construcțiilor noi, incit, aflindu-te la Baia Mare, puteai să-ți pierzi simțul spațiului, socotindu-te în mod egal la Iași ori la Galați... Din fericire, momentul a trecut repede, arhitecții noștri — școala noastră de arhitectură în care credem cu tărie — avînd capacitatea, talentul și luciditatea de a depăși rapid această eroare ce ne putea costa scump în planul spiritului și al sufletului, readucindu-le echilibrul prin personalitate. Centre civice profund moderne, ridicate pretutindeni în ultimul deceniu și jumătate, au armonii și accente inconfundabile, multe de o frumusețe și originalitate aparte. În ultimii ani, în Capitală, dar și la Suceava, la Cluj-Napoca, Baia Mare, Craiova, pe Litoral, pretutindeni, și-au făcut apariția veritabile evenimente de arhitectură, edificii de referință pentru arhitectura contemporană care, în materialele secolului (betonul, sticla etc.) și în tehnologiile lui, au topit formele tradiționale ale arhitecturii clasice românești, ale casei țărănești și, odată cu ele, psihologia despre confort a românului, raportul specific dintre el și Cetate, dintre Cetate și natură, funcționalitățile orașului și edificiului de azi și de mîine.

Asemenea criterii, ca și multe altele, au stat și anul acesta la baza cîntăririi propunerilor și selecționării valorilor, pentru acordarea premiilor Uniunii Arhitecților pe 1980. Despre creațiile premiate, intrate în patrimoniul orașelor și al istoriei acestei arte, am purtat un dialog cu prof. univ. arh. CEZAR LĂZĂRESCU, președintele Uniunii Arhitecților din România, mai exact, l-am rugat să ni le comenteze.

Începem călătoria de la București, nu pentru că este Capitala țării, ci pentru că astfel începe și lista premiilor și premiaților.

● **Băneasa nouă**, transfigurarea unuia dintre cele mai pline de farmec și specific colț de București „ilustrează, spune profesorul, una din concepțiile noastre despre un ansamblu de locuințe cu puține niveluri într-o arhitectură contemporană care are însă un pronunțat caracter autohton. Prin prezența și tratarea acoperișurilor, prin alternarea unor suprafețe albe cu altele roșii, de cărămidă aparentă. E un ansamblu mare (circa 10 000 apartamente), din care s-a realizat numai prima etapă și care, prin căldura și suplețea ce o degajă, exprimă confort pentru locuitorii lui și un punct de atracție pentru turiști, vizitatori, trecători. Desigur, intuim în ansamblul de case noi ale arterei-poartă de nord a orașului, arteră vitală a lui, acel gînd major al creatorilor și edililor, păstrarea unei permanențe sublime a locului : natura. Aceste blocuri joase, la scară familiară, cu acoperișurile lor roșii de olane, amintind arhitectura țărănească, răsar dintr-un ocean de verdeață, creînd astfel, un cîntec suav de culori, o pictură vie, oferind acea stare de confort psihic, acel mod de viață specific românului : comuniunea lui cu natura, cu peisajul. Creatorii acestui proiect sînt arhitecții **Paraschiva Iubu, Mircea Secășan, Horia Boian, Petre Vraciu.**

● „Pentru aceleași calități, dar într-o arhitectură mai sobră, specifică zonelor centrale ale orașelor, a fost premiat și **blocul de locuințe din centrul civic al Ploieștiului** proiectat de arh. **Sever Niță**". Orașul petrolului a suferit, poate mai acut ca altele, acel „moment" al uniformizării, corectat, iată, în replici ferme, recompunînd echilibrul for-

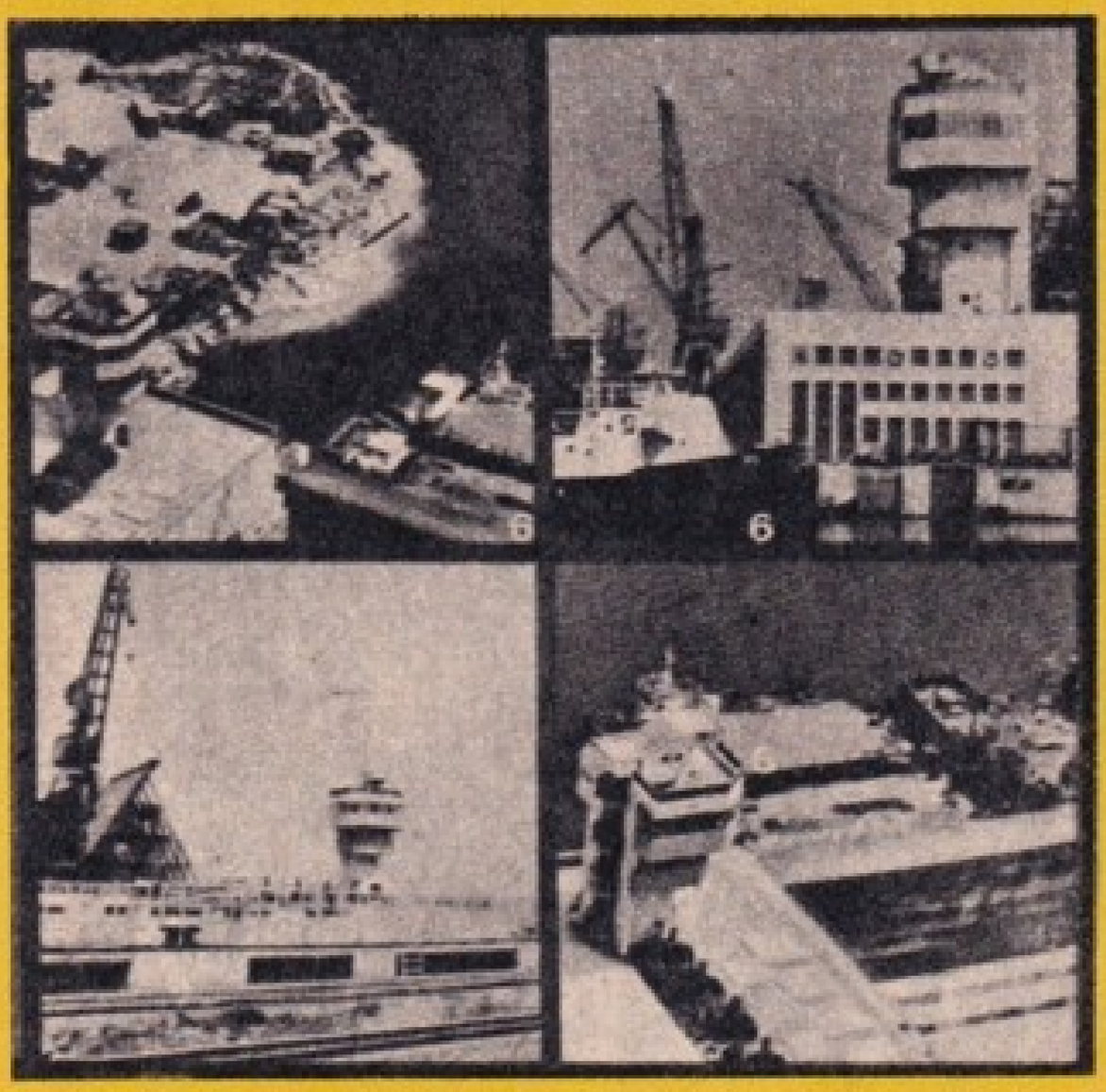

melor și expresiilor plastice ale centrului, prin așezarea alături de clădiri într-o arhitectură clasică, precum este fostul palat al justiției, edificii moderne cu trupuri elansate, a căror paralelipipede sînt încălzite cu arce de cerc, cu unghiuri și culori tandre, atît de des întîlnite în modul de a construi al acestui popor, de la culele oltenești la Voroneț, de la casele Bucovinei la palatele brîncovenești.

● „În domeniul clădirilor social-culturale a fost relevat, ca o contribuție deosebită în creația arhitecturală actuală, **proiectul sălii de concerte a Conservatorului „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca întocmit de arh. Sebastian Moraru.** Calitatea importantă a acestei lucrări este înscrierea, într-un cadru existent, arhitecturii mai vechi, și realizarea lui cu mijloace simple, însă foarte expresive". Desigur, secretul tuturor artelor pe care îl află marile talente și marii lor truditori !

● „În aceeași familie de proiecte social-culturale s-a detașat și cel al **Casei științei și tehnicii pentru tineret din Rm. Vîlcea,** al arhitecților **Ștefan Lungu și Petre Ciută.** Într-o arhitectură curajoasă, cu forme simple, dar elocvente, construcția contribuie la înfrumusețarea unei zone importante a orașului. Oricine trece azi prin Rm. Vîlcea va descoperi ușor acest accent de o mare forță și expresie, nu în centru, ci într-un cartier de la marginea lui, aducînd orașului, iată, noi puncte de interes, personalizînd un asamblu urban a cărei istorie abia începe.

● „Pentru o funcționalitate remarcabilă în condițiile stricte ale unei eficiențe economice sporite a fost premiat și **edificiul Spitalului județean cu 700 de paturi și policlinică de la Brăila.** După proiectul arh. **Ioan Tipa, Marcu Anghel, Gheorghe Trifu,** el constituie una din importantele dotări sanitare nu numai ale județului, dar și ale țării".

● Să ne întoarcem în Capitală și să ne îndreptăm pașii spre **Complexul turistic pentru tineret,** intrat demult în zestrea Bucureștiului, de pe malul Lacului Tei. Să ne oprim în fața unei recent apărute construcții cu funcționalități multiple : club, restaurant, hotel. Un alt premiu al Uniunii Arhitecților pe 1980. „Cu elemente deosebite, cum ni-l prezintă prof. Cezar Lăzărescu, cu un mare hol de intrare, parțial în aer liber, parțial acoperit, are o tratare ingenioasă și destinații polivalente, locul celor mai variate manifestări tinerești". Să reținem deschiderea lui către peluzele verzi, către natură, o noutate în construcțiile noastre noi, de o mare frumusețe și libertate a spiritului. „Interpretînd această întindere dintre spațiul liber și spațiul construit, foarte armonios gîndită, construcția a cîștigat un caracter cu totul particular". Cuvintele profesorului marchează literalmente o reușită deosebită, și e cu atît mai semnificativă, cu cît acest proiect aparține unor tineri, chiar foarte tineri arhitecți : **Barbu Popescu și Petre Ciută.**

● În sectorul arhitecturii de interior în care avem, de asemenea, valori certe, s-au acordat două premii. Unul — arhitecților **Mircea Bivolaru, Maria Oancea și Alexandru Chialdă pentru proiectarea mobilierului și decorația interioară a cîtorva restaurante din Moscova,** amenajate cu ocazia Olimpiadei, celălalt — arhitecților **Valentin Stratu și Alexandru Negoescu pentru noua imagine a restaurantului „Pescăruș" din București.** „Respectînd soluțiile de construcție inițiale, au dat o altă expresie interiorului, specific românesc, realizat cu mult bun gust și rafinament. Mobilier din lemn alb, o decorație discretă ce se încadrează perfect, după părerea noastră, în ambianța generală a construcției și a locului unde este amplasată". Este socotită chiar una din cele mai interesante reușite din ultima perioadă și, peste această afirmație, vorbele devin de prisos ; merită să-l vedem, să poposim la „Pescăruș," măcar pentru o clipă, ori atît cît am putea să acordăm ochiului o mare bucurie.

● Încheiem acest drum imaginar de la un edificiu la altul, printre premiile de arhitectură, însoțiți de unul dintre cei mai exigenți și valoroși profesori de arhitectură români de azi, cu **stațiile primului tronson al celei dintîi magistrale de metrou din Capitală.** Arhitectura lor, fapt cu totul remarcabil, a fost distinsă cu **Premiul Academiei R.S.R. „Aurel Vlaicu".** „Respectînd funcționalitatea strictă și tehnologiile unui asemenea gen de construcții, comentează ghidul nostru, colectivul de arhitecți proiectanți au realizat interioare cu expresii originale ce le diferențiază de construcțiile similare din străinătate". Așa deci, oriunde te-ai duce, în cele peste 30 de metropole ale lumii deținătoare de metrou, poți recunoaște că cel de-acasă, este cel de-acasă, din Capitala României. Îți vor rămîne atunci în minte și în suflet dragi și familiare stațiile lui cu dimensiunile lor la scara tradițiilor noastre în construcții, cu cromatica și căldura lor, cu marmură de Ruschița, de Banloc, ori de Dobrogea, cu travertin ca fildeșul tăiat în Munții Carpați, cu piatră din riurile noastre de munte, limpezi și sincere ca oamenii ce trăiesc pe malurile lor... Să mulțumim atunci și arhitecților **Adriana Bunu, Gheorghe Besnilă, Victoria Radu, Viorica Ciurea, Alin Negoescu, Ion Novițchi, Cătălin Stanciu, Clement Moldoveanu, Ileana Pepina.** Ca și tuturor arhitecților noștri de azi, din toate generațiile, pentru efortul de a ne lăsa orașe confortabile în care formele citadine cîntă o muzică blîndă, de suflet, pe care s-o ascultăm fără plictis, aflînd mereu alta și alta, în fiecare oraș, în fiecare edificiu mai important al lui.

CICI IORDACHE ■

ȚĂRII CÎT MAI MULT CĂRBUNE!

ORIZONTAL; 1) Întreprindere minieră din județul Hunedoara, în abatajele căreia se desfășoară o intensă întrecere pentru sporirea producției de cărbune cocsificabil și pentru realizarea exemplară a planului — Localitate pe Valea Trotușului, unde se extrage cărbune brun, în special pentru termocentrala de la Comănești. *2)* Minerii din acest oraș situat în bazinul carbonifer al Văii Jiului, împreună cu cei din Lupeni, Bărbăteni, Petroșeni, Vulcan și Dîlja, răspunzînd prin noi fapte de muncă înflăcăratei chemări de a da patriei cantități sporite de cărbune, aplicînd tehnologii noi, de mare randament, introducînd pe scară largă mecanizarea lucrărilor în abataje, realizează astfel însemnate depășiri de plan — Oficiul Național de Turism (abr.). *3)* Centru de extracție a cărbunelui, folosit în mare parte la termocentrala din aceeași localitate. *4)* Specie de ovăz sălbatic — Moneda noastră (pl.) — Curele! *5)* Veșnicie (în filozofia antică) — Avantaj (fig.) — Nici ai mei, nici ai săi. *6)* Doi roman — Jiu (pop.) — Lampă electrică. *7)* Oțetit — ... Golești, localitate în județul Argeș, pe valea Rîului Tîrgului, cu bogate zăcăminte de lignit exploatate (neart.). *8)* Zeul vînturilor în mitologia greacă — La Reșița... în centru! — Oraș în Japonia. *9)* Subsemnatul (presc.) — Rocă formată din acumularea și consolidarea cenușei, nisipului etc., provenite din erupțiile vulcanice — Pămînt cu apă. *10)* Uniunea Tineretului Comunist (abr.) — Centru carbonifer pentru extracția huilei, al doilea din bazinul Văii Jiului. *11)* Cariera... 2, nou înființată în perimetrul carbonifer al Rovinarilor, își va aduce o contribuție însemnată la creșterea producției de cărbune în județul Gorj — Rînduială, tipic.

VERTICAL; 1) Carieră în Valea Motrului — Durata zilei de muncă în mină, schimb. *2)* La intrarea în Urdari! — Localitate care împreună cu Șotînga și Mărgineanca, formează centrul carbonifer care furnizează lignitul necesar termocentralei cu același nume. *3)* Parte a ciocanului de abataj constituită dintr-o bară cilindrică de oțel cu vîrful ascuțit sau lat, care servește la ruperea sau la dislocarea rocilor de minereu — La intrarea în Rovinari! — Coș gol! *4)* Comună în Franța — În acest an, minerii gorjeni, consecvenți devizei lor „Țării cît mai mult cărbune!", au deschis noi fronturi de lignit, printre care și cariera „....-sud", unde a intrat în exploatare prima capacitate. *5)* Lac în R.P. Chineză — Usturoiat — Rîu în R.S. Cehoslovacă. *6)* Cît munții de mari — Mineral alcătuit din silicat natural de titan și de calciu cristalizat. *7)* Localitate în județul Arad, lîngă Minișul de Sus, de unde se extrage minereu de diatomit — Siliciu — Cută *8)* Dinșii — Bec! — La ieșirea din Tehomir! *9)* Zeamă de mîncăruri — Localitate în tînărul bazin carbonifer Jilț din județul Gorj, unde a intrat în funcțiune cea dintîi capacitate: un abataj cu front lung de lucru, dotat cu complex mecanizat de tăiere, susținere și transport. *10)* Cărbune de pămînt de calitate superioară, avînd în compoziția sa mult carbon, de culoare neagră, lucioasă, foarte dens, fiind un prețios combustibil. La noi în țară se găsește la Schela (Oltenia) și Lupac (Banat) — Litiu. *11)* Folositori — Gaz de mină.

Dicționar: ODOS, AON, OTA, ECOS, NAM, UPA, TANAT.

NICOLAE IONESCU ■
București

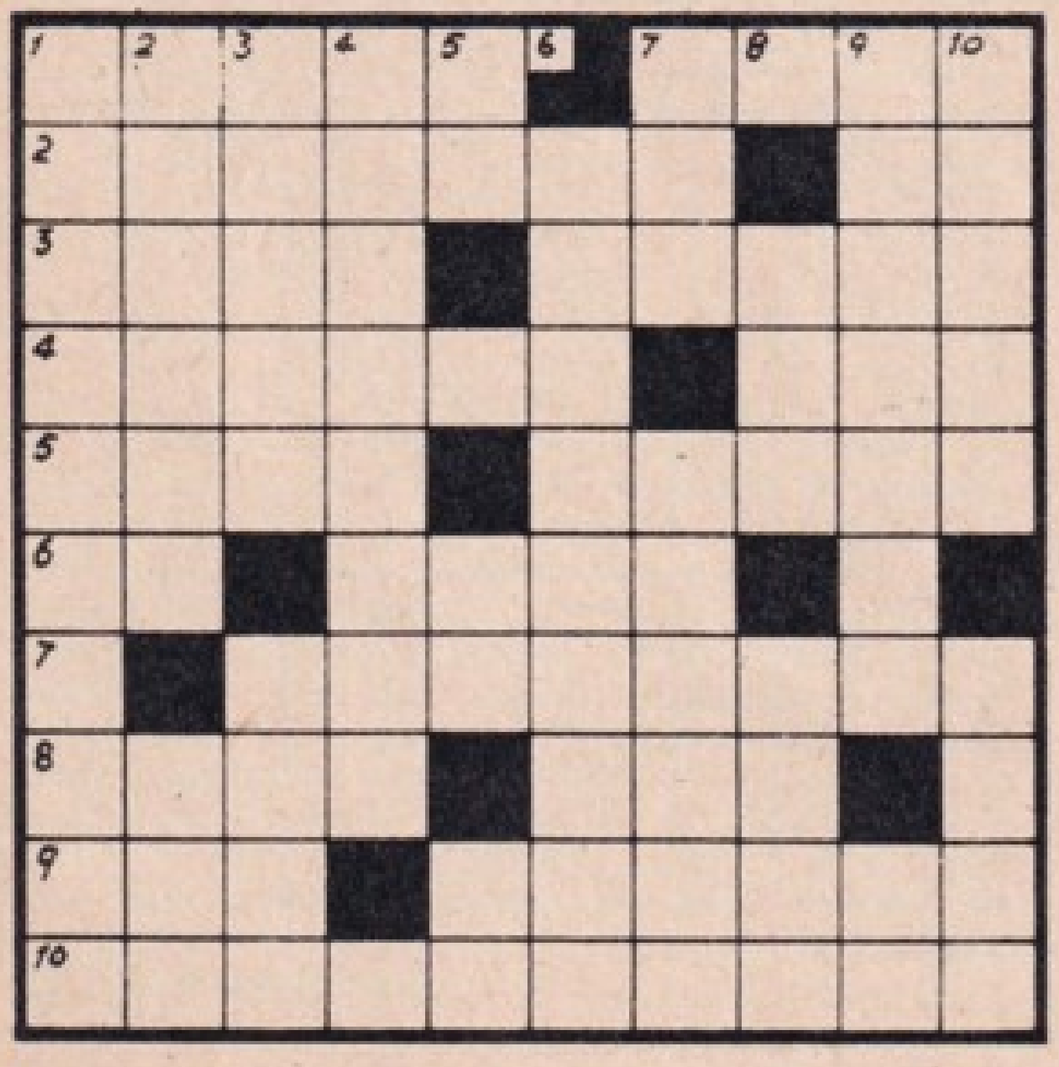

INEXTRICABILE

ORIZONTAL: 1) O soluție de bază — O grilă fără puncte negre. 2) Lucrare la hidrotehnică — Ruzici! 3) Celebră introducere la operă — Face paralele. 4) Urmează o cauză comună (pl.) — Marea la capete! 5) Nu se ridică la nivelul obișnuit (fem.) — Formă de gătit. 6) Ieșire din tîrg! — Pictor fără perspectivă. 7) Se menține pe poziție. 8) Gaz în stare lichidă — Ipostaze rebusiste! 9) Aici te-ai încurcat! — Nu prea se poate vedea. 10) Proprietăți protеice (sing.).

VERTICAL: 1) Cuvînt prost definit. 2) Tub de alimentare — Scade dintr-o sută! 3) Din același soi cu castanii (sing.) — Catîr! 4) Are puține cunoștințe (fem.). 5) Răsărit și apus! — A repeta! — Delegată! 6) Repetiții la operă. 7) Înscrie gol — Desfășurat în trapez. 8) Are formulare de dovedit — A vorbi la un nivel înalt. 9) Oscilații întreținute — Poșta la sate! 10) Miner de valoare — Intră-n transă! (pl.).

IONEL TOMA ■
EUGEN BULAI ■
Bacău — Cercul rebusist „Sfinx"

avizier

TELEGRAMĂ

În 1962, regretatul actor Jules Cazaban, împlinind 60 de ani de viață și un an de cînd interpreta pe Ion Luca Caragiale în piesa lui Mircea Ștefănescu „Procesul domnului Caragiale", primește de la Mircea Șeptilici următoarea telegramă: „Dragă Iancule, să ne trăiască „puștiul" de Cazaban care împlinește 60 de ani de cînd se joacă pe el și un an de cînd te joacă pe tine. Prietenia dintre noi fiind istorică, te iubesc în continuare! Ce dracu' să fac? Delavrancea". ...Șeptilici îl interpreta pe Delavrancea.

I-A PIERIT GLASUL...

În general, actorii la repetiții nu „dau tot", ca la spectacol. La Teatrul Armatei se repeta „Ion Vodă cel Cumplit" de Laurențiu Fulga. Rolul principal era interpretat de maestrul George Calboreanu. Grigore Constantin, zis „Baronul", interpreta rolul unui țăran amărît, care la ieșirea lui Ion Vodă din biserică, după încoronare, trebuia să vină în fața lui și să-i spună: „Mulțumim, Măria Ta, pentru dreptele tocmeli pe care le-ai adus norodului".

În seara premierei iese „Baronul" în fața lui Ion Vodă și, văzîndu-l într-o ținută impunătoare, cu niște ochi care scoteau fulgere, i-a pierit glasul. Ridicînd din umeri, ducîndu-și mîna la gît, spuse: „Măria Ta... asta-i!"

„ACTOR" CONȘTIINCIOS

La fostul Teatru al tineretului din sala „Sf. Sava", se juca piesa „Înșir-te mărgărite". La montarea acesteia nu s-a economisit nimic: decoruri fastuoase, trucaje, figurație, pitici, fanfară și un cal în carne și oase, adus în reprezentație de la Circul „Krateyl". Seara la ora 18, calul era adus la spectacol de către un dresor de la circ. Se jucase piesa de peste 300 de ori. Într-o seară, se făcuse 18,30 și dresorul cu calul nu veniseră. Regizorul tehnic intră în panică... Dar cînd erau mai agitați, își face apariția și calul, care urca tacticos scările. În ziua aceea dresorul se „magnetizase", mai multișor și, adormind uitase să mai vină la teatru. Calul „actor" conștiincios, simțind că se apropie ora spectacolului și stăpînul lui nu dă semne de viață, a rupt căpăstrul și a plecat la teatru pe drumul pe care îl făcuse de sute de ori, ca să nu întîrzie la... replică.

SCAUNELE

C. Rautchi juca în reprezentație la Teatrul „C.I. Nottara" în piesa „Scaunele" de Eugen Ionescu. Într-o zi se afla la Clubul Teatrului Național, cu mai mulți colegi. La discuție participa și Streja, plasatorul teatrului. La un moment dat, Rautchi se adresează lui Streja:

— Nene Streja, zici că îți sînt simpatic. De ce nu vii într-o seară la Teatrul „Nottara" să mă vezi în „Scaunele"?

— Nene Costache, lasă-mă te rog. Nu sînt eu sătul de scaunele mele, îmi mai trebuie și de la alt teatru?...

ION DACIAN POVESTEȘTE

«Acum vreo 19 ani eram în turneu cu „Vînzătorul de păsări". Ajungem la Sighișoara. De cîte ori jucam aici, balconul și galeria erau cumpărate de consătenii mei din comuna Saschiz, care se află la 20 kilometri de Sighișoara. La spectacol, venind scena în care era vorba de căsătoria Cristinei, interpretul marchizului spunea: „S-o iau eu, un marchiz?" Nae Roman, însă, intervine prompt și arătînd spre mine spune: „S-o ia el, că-i din Saschiz!" După cîteva secunde, galeria și balconul izbucniră în aplauze de credeai că se dărîmă teatrul"».

VESELIE LA DOR MĂRUNT

Cu ani în urmă, la Teatrul Nottara se juca comedia de mare succes „Băieții veseli" de H. Nicolaide. În afară de spectacolele jucate la sediu, teatrul avea în plan și unele spectacole în deplasare. Așa se face că într-o bună zi plecăm la Dor Mărunt... Era toamnă, vinul se făcuse din belșug. În timpul spectacolului în fundul sălii, în loc de suc, oranjadă, se vindea vin. Astfel, noi pe scenă vorbeam de-ale noastre, iar spectatorii de-ale lor. În timpul pauzei, Nae Constantinescu, care era conducătorul turneului, stă de vorbă cu o spectatoare:

— Tovărășico, de ce mai vii la teatru — dai și bani, pierzi și timpul — că tot nu asculți?

— Păi, eu stau la marginea satului, încolo, sora mea în partea cealaltă, dincolo, stă Niculae, așa că atunci cînd vine cîte un teatru mă întîlnesc cu ei aici, că sala e în mijlocul satului și mai stăm și noi de vorbă.

În sfîrșit, terminăm și noi comedia și se trage cortina. Publicul dă să plece, atunci se ridică și Niculae și spune:

— Tovarăși, acum să ne mai veselim și noi. Ne va distra Ionică frizerul cu acordeonul!

MODA

ÎN VIZIUNEA CENTRULUI DE CREAȚIE UCECOM

Progresul, în materie de vestimentație, nu a însemnat altceva pentru om decît transformarea necesității de a se acoperi în plăcerea de a se îmbrăca. Cine ar fi putut bănui că această cerință, care părea, la început, firească și modestă, va lua o asemenea amploare încît ne va demonstra că n-am evadat dintr-o dependență decît pentru a cădea în alta: cea a modei. Dar să fim drepți: această plăcută tiranie rămîne singura pe care o suportă femeile în dorința lor de a-și exprima, cu ajutorul îmbrăcămintei, individualitatea, personalitatea.

Din colecția Centrului de creație al cooperației meșteșugărești am ales, pentru dumneavoastră, cîteva modele cu ajutorul cărora vom încerca să răspundem la o serie de întrebări ce se cer clarificate atunci cînd vorbim de moda anului 1982.

LUNGIMEA Ea este cea mai discutată și oscilează în jurul genunchiului. Există exagerări. Scurt se poartă pe pantaloni sau ciorapi groși, iar mult peste genunchi, paradoxal, poartă tinerele. Rezistă influența folkului.

TALIA Silueta este ori dreaptă (de multe ori cu talia marcată mai jos), ori fluidă — pentru rochiile de seară. Și totuși rămîne în modă silueta cu talia bine marcată.

CULOAREA Se poartă combinații de culori, dar eliminînd șocurile. Se combină culorile închise și saturate cu cele foarte vii și strălucitoare. În plus — foarte multe culori pastel, chiar în sezoanele reci.

MATERIALUL Iarna aceasta va fi cea a blănurilor sintetice. Garnituri sport și jachete. Străinii au inventat chiar și blănuri de animale care nu există! Tricotul se adaptează, absolut, fiecărui sezon și în, absolut, toate sortimentele, urmînd linia confecțiilor.

UMERII Marcați din croială sau prin vătuire, dar fără exagerări.

GULERUL Gulerele sînt mici și în formate cît mai diverse. Gulerul rotund al bluzei se poate răsfăța pe reverele jachetei sau taiorului.

ELENA GHERA ■

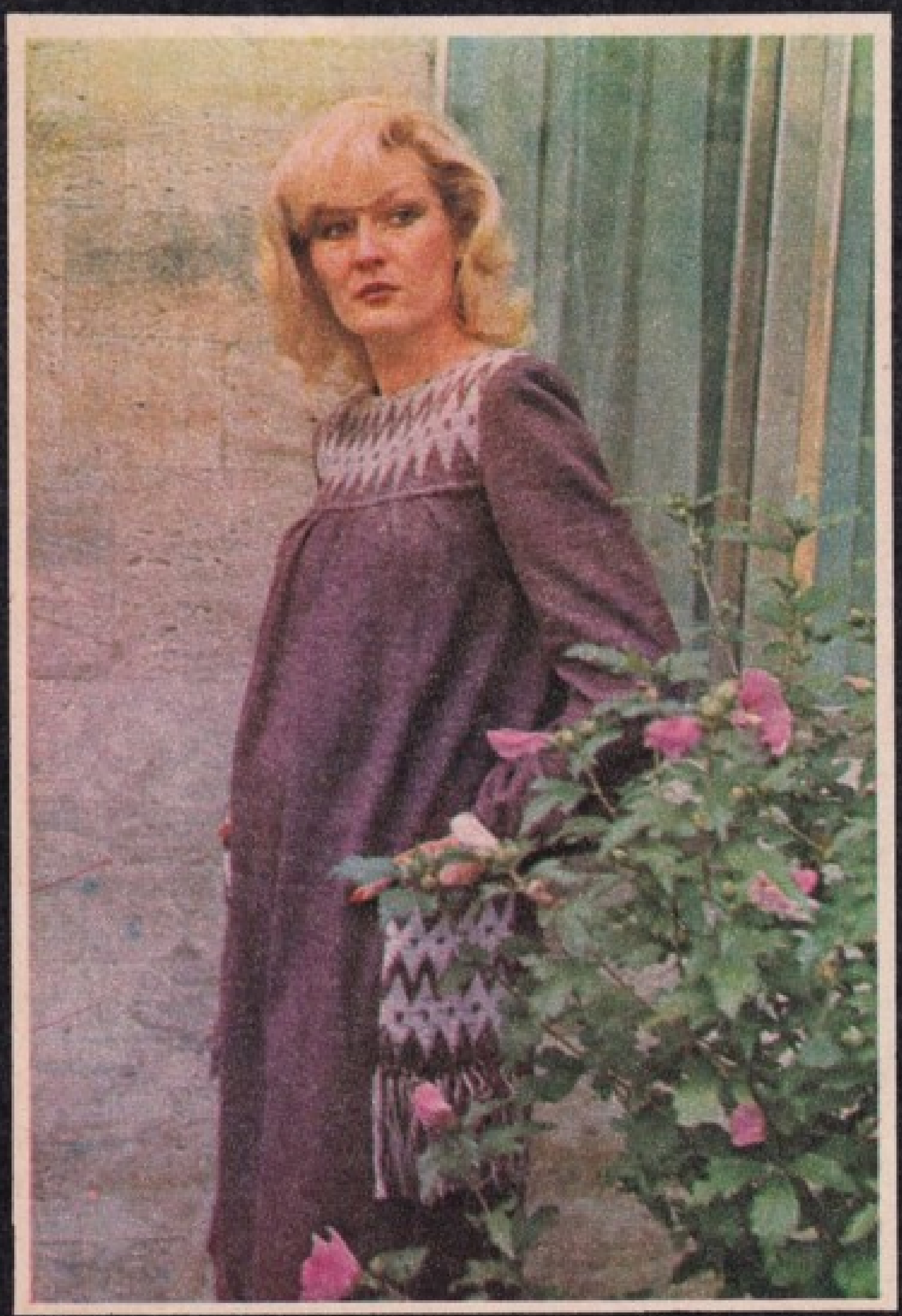

MODA

1859 CAPITALA ROMÂNIEI

În ședința ținută de parlament la 1 octombrie 1859 se discută problema fixării capitalei Principatelor Unite. Intră în discuție două orașe : București și Iași. Mihail Kogălniceanu propune ca legea ce va fi votată să prevadă următoarele : „Reședința obișnuită a Domnului și a marilor corpuri ale Statului este orașul București". Și oratorul explică de ce : „Bucureștii trebuie să fie rezidența obicinuită a Domnului ; așa înțelege țara, așa o înțelege Europa, și aceasta nu de azi ; deci, propunind, noi nu facem alta decît a constata un fact și o trebuință mare. Totodată, nu ieșim din situațiunea lucrurilor făcute de către însăși Europa în urma recunoașterii a îndoitei alegeri. Nu violăm dar constituțiunea. Orașul București este de secoli făcut pentru ca să fie capitala României. Aproape de arterul principal al comerciului, al bogăției Principatelor Unite, Dunărea, pe drumul cel mare al Occidentului către Orient, cu o populațiune numeroasă, compactă și eminamente românească. Nicăieri, în nici un alt oraș al României, nu există un centru de lumini mai mari, un popor cu aspirațiuni mai naționale și mai liberale, un spirit public mai neatîrnat".

Și deputații votează în unanimitate : „Capitala Principatelor Unite este orașul București".

1859 CUZA LA BUCUREȘTI

După alegerea sa de către moldoveni și munteni, domnitorul Cuza a venit, la 8 februarie 1859, de la Iași la București, cu mare ceremonial, după cum aflăm din ziarele Capitalei. „Dimbovița", bunăoară (nr. 36 din 11 februarie 1859), ne descrie astfel evenimentul : „Duminică, la 8 ale corentei, m.s. prințul Alexandru Ioan I a făcut intrarea sa în capitala țării ; bucuria generală manifesta, cu entuziasmul cel mai călduros, speranțele frumoase și încrederea fermă ce inspiră pe tot românul în era măreață pe care prezentul o deschide viitorului ; o epocă de renaștere, de regenerare pe care țara o aștepta după atîta timp de nefericire și de suferință (...). Spectacolul cel mai măreț era mulțimea populului care se aglomerase ca să salute pe prințul constituțional ; din strada Mogoșoaiei pînă la Șosea, de-o parte și pînă la Mitropolie, de altă parte, populul furnica atît de numeros, încît circulația unui singur om era o nespusă dificultate (...). Cortegiul înainta prin aclamările de bucurie, de felicitări, de „Ura !", ale popolului care-i înconjura trăsura".

În imagine : sosirea domnitorului Cuza la Adunarea Deputaților.

1859 — DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

După alegerea — la 5 ianuarie 1859 — a „Domnitorului stăpinitor al Moldovei, Alexandru Ioan Cuza", deputații întruniți la București, la 24 ianuarie, hotărăsc și ei ca Țara Românească să aibă în fruntea sa același domn. În „Monitorul oficial" din 29 ianuarie 1859, citim procesul verbal al ședinței adunării elective : „Astăzi, simbătă, în 24 ianuarie, procedîndu-se la vot, rezultatul a fost, cu unanimitate, că s-a ales Alexandru Ioan Cuza, Domnul actual al Moldovei, și ca Domn al Țării Românești". Această dublă alegere venea după hotărîrile prevăzute în Tratatul de la Paris, din 1856. La Iași alegerea a decurs normal, fără întîrzieri și fără multe dezbateri. La București însă, unde erau propuși mai mulți candidați, a fost nevoie de intervenția maselor populare, care au ținut pe deputați trei zile în sala de alegeri, pentru ca, la 24 ianuarie, să dea votul mult așteptat. Medalia pe care o reproducem a fost bătută la București, pentru comemorarea evenimentului : deputații, în unanimitate, votează pentru alegerea lui Cuza.

Din filele unei campanii de presă

„JOS LABA DE

Cazul Stelian Popescu

Chiar și acum, după peste patru decenii, tabloul politic al României anului 1937 apare confuz și plin de complicații. Ascensiunea brutală a forțelor de extremă dreaptă – reale coloane a cincea, stipendiate de Germania hitleristă și de Italia mussoliniană – se petrecea pe fondul dispersării forțelor angajate pe scena politică, pe fărîmițarea și incurajarea de către camarila regală, în scopul instaurării dictaturii personale a regelui Carol al II-lea, a luptelor intestine din sinul partidelor burgheze tradiționale. La alegerile parlamentare din 20 decembrie 1937, de exemplu, cereau să se confrunte nu mai puțin de 13 partide politice și 53 de grupări și liste individuale. Organizații neinsemnate prin numărul lor de aderenți – „Societatea pensionarilor publici", „Uniunea prunarilor din țară", „Liga cooperației" etc. – cerură semne electorale proprii alături de alte grupări ca Partidul agrarian viticol, sau Partidul rezerviștilor, sau Partidul economic negustoresc. Dincolo de aspectul hilar al pletorei de partide politice, gravitatea momentului social-politic cu care era confruntată țara nu putea scăpa însă contemporanilor. Criza regimului parlamentar-constituțional din România era – în egală măsură – efectul manevrelor abile desfășurate de monarh în atingerea scopului său nemărturisit de instaurare a unei dictaturi personale, dar și de demogogica și zgomotoasa agitație a unor lozinci antidemocratice de către cercurile de extremă dreaptă. Erau confruntate – în esență – valorile tradiționale ale democrației parlamentare cu cele mai întunecate forțe încurajate la noi de către Germania lui Hitler. „Alegerile care vin – atrăgea atenția ziarul *Scînteia* din 15 decembrie 1937 – nu vor hotărî o simplă schimbare de guvern. Ele au de hotărît asupra soartei țării noastre. *Împotriva acestei țări se plănuiește un complot criminal*" (s.n.) Iată de ce, în momentul de vîrf al acestei acerbe confruntări politice interesa mai puțin aderența la un partid sau altul, la una din nenumăratele organizații politice apărute peste noapte, cît situarea de o parte sau de alta a baricadelor politice. Și nu este, în această delimitare, riscul unei metafore din moment ce confruntarea politică se afla în pragul unui real și devastator război civil. În această situație *Universul*, ziarul de cel mai mare tiraj din România, al cărui director și proprietar mărturisit era Stelian Popescu, ocupă un loc aparte. Evoluția, de-a lungul a peste două decenii, a ziarului și a patronului său era dintre cele mai semnificative pentru mentalitățile pe care le fecundaseră doctrinele fasciste și fascizante. Redeschiderea acestui dosar, din perspectiva timpului, este utilă și plină de semnificative dezvăluiri într-un tablou politic care mai apare confuz și plin de complicații și astăzi, după peste patru decenii.

Cameleonicele metamorfozări de culoare politică ale familiei de spirite din care făceau parte *Universul* și directorul său sînt viguros desconspirate de Zaharia Stancu (directorul, alături de Constantin Clonaru, al „ziarului democrat de atitudine și de informație *Lumea românească)* în articolul *„Se agită cîteva canalii"* publicat la 28 august 1937 : „În presa românească se agită cîteva canalii mîrșave semănînd ura între locuitorii țării și săpînd, prin criminala operă, însăși temeliile statului (...) Cînd democrația era încă un sistem politic viguros, bandiții condeiului combăteau în numele democrației integrale, jefuiau în numele democrației integrale, șantajau în numele democrației integrale. Apoi a început să bată de peste hotare un vînt de dreapta, cu miros de lire italiene, cu miros de mărci germane. Piraților noștri de presă și-au schimbat peste noapte convingerile. S-au culcat democrați și s-au trezit, spre surprinderea generală, oameni de dreapta (...). Ce nu le-a putut aduce în ani lungi democrația generoasă le-a adus în cîteva luni numai naționalismul intransigent. Mîrșavele canalii au prins, de la o zi la alta, curaj, vervă, obrăznicie. Cu lire italiene și-au construit blocuri. Cu mărci germane și-au cumpărat moșii și mașini (... Profesarea naționalismului l-a transformat din neînsemnat pungaș de buzunare în mare și temut hoțoman de presă. Piratul de presă a confiscat naționalismul, românismul, creștinismul. Nu ești lîngă el te declară francmason. Nu combați pentru idealurile lui te proclamă comunist. Îndrăznești să-i spui pe nume și să-l pleznești între ochi, hoțul spumegă și-ți înnacă în balele lui : familia, mormintele și tot ce ai mai scump în

PE TRICOLOR!“

lume, demnitatea şi cinstea ta de om. Ultima atitudine a acestor scîrnave făpturi, cu peniţă urît mirositoare, care nu au conştiinţă, piraţii aceştia care nu au nici o credinţă (e că) s-au erijat în apărători intransigenţi ai bisericii, în apărători neînfricaţi ai credinţei străbune (...) Semnul cel mai ruşinos al acestor ani de ingrădire a libertăţilor este acesta : în jurul ideii naţionale se agită cîteva canalii, în jurul ideii creştine se agită cîţiva siniştri hoţomani de presă. O, dacă ar putea interveni opinia publică !...”

In spatele acestei retorice invocări a opiniei publice, Lumea românească tăinuia, poate, cea mai răsunătoare campanie a presei de stînga împotriva cercurilor reacţionare, purtată în perioada interbelică. Dar înainte de a intra în substanţa acestei pilduitoare ofensive, cîteva precizări, pentru cititorul de azi, se impun.

Universul a luat fiinţă în 1882 din iniţiativa şi sub conducerea lui Luigi Cazzavillan, un garibaldian refugiat la noi. După moartea sa, văduva acestuia, o femeie simplă, fără carte, analfabetă chiar, se recăsătoreşte cu un redactor al ziarului, Dumitrescu-Cîmpina, care preia şi directoratul gazetei. N-avea să beneficieze prea multă vreme de avantajele iscate de moartea primului său patron. Stelian Popescu, fiu de popă din satul Balta-Doamnei, tînăr avocat, este angajat în biroul juridic al redacţiei şi devine repede beneficiarul graţiilor Teodorei fostă Cazzavillan, încă Dumitrescu-Cîmpina. Printr-un Stelian Popescu devine, alături de Virgil Dărăscu, avocat şi el, director al *Universului*. În timpul primului război mondial Stelian Popescu se refugiază la Iaşi de unde îl îndeamnă pe V. Dărăscu, rămas sub ocupaţie, să vîndă ziarul nemţilor. După moartea asociatului său, Stelian Popescu, grăţie, mai ales, numeroaselor pagini de publicitate, dar şi a caracterului de scandal dat ziarului, reuşeşte să facă din *Universul* cotidianul cu cel mai mare tiraj din România şi centrul unui veritabil trust de presă, atît prin numeroasele publicaţii pe care le scotea, cît şi prin instalaţiile tipografice foarte moderne de care beneficia; *Universul* devine o tarabă cu de toate lar gazetăria o scîrnavă afacere din moment ce un şantaj însemna încă un etaj adăugat palatului din strada Brezoianu şi nu numai de-acolo. In toamna anului 1928, pentru scurtă vreme, e adevărat, pungaşul devine ministru de justiţie într-un guvern liberal.

Cîtă chemare şi cîtă instruire avea Stelian Popescu pentru gazetărie, care este mai degrabă o vocaţie publică însoţită de cultură, decît o meserie, ne putem convinge înşirînd aici cîteva dintre „perlele” pe care le iscase atunci cînd îşi scrisese singur articolele în lipsa celui care, de regulă, îşi făcuse din numele patronului său un cotidian pseudonim I. Fermo. Aflat la Roma, Stelian Popescu îi face o vizită lui Mussolini : „Bat uşor de 2–3 ori : uşa se deschide într-o cameră vastă, pătrată, cred că avea 20–30 metri în lungime şi 12–15 metri în lărgime. Tocmai la unghiul din fund, opus uşei de intrare, văd o figură stînd în picioare, de partea interioară a unui mic birou la care strălucea o lampă. La înclinarea mea drept salut, ridică mîna, executînd salutul fascist şi îmi face semn să mă apropii. Instinctiv execut şi eu salutul fascist şi încep să merg în diagonală...” Nici portretul Ducelui nu e mai puţin „subtil” : „Talia mijlocie, bine legată, membrele proporţionate”.

Reproducîndu-şi în ziar o conferinţă ţinută la radio în cadrul „săptămînii cărţii”, Stelian Popescu, făcînd elogiul *Editurii Universul* se lăuda, între altele, că a tipărit „întregul ciclu al nemuritorului Victor Hugo : *Cei trei muşchetari*” etc.

De cîtăva vreme însă fostul ministru liberal, naviga în apele tulburi ale reacţiunii, făcînd, prin politica de dreapta, prin aţîţarea şovinismului, prin agitarea pericolului comunist, din ziarul *Universul* unul dintre cele mai îmbîcsite şi mai retrograde publicaţii ale epocii. El parvenise repede să fie tribuna principală a reacţiunii româneşti şi toate tendinţele de omenie, de libertate, de cinste şi de democraţie erau pretexte pentru a le proclama „comuniste” sau „bolşevice”. Acum, în anul 1937, număr de număr, *Universul*, printre multe altele, publica, cu o obsedantă repetare unul şi acelaş avertisment împotriva presei democratice şi de stînga, ce se nimerise să aibă majoritatea redacţiilor sale pe strada Sărindari : „Numai proştii şi vînduţii nu vor să vadă primejdia infiltraţiei comuniste pe calea presei iudaice din Sărindari (...) Numai proştii şi vînduţii se ridică împo-

Din filele unei campanii de presă

triva reacțiunii salutare și salubre pornită de presa naționalistă, in frunte cu *Universul* incercind să bagatelizeze mobilurile noastre și realitatea primejdiilor, care le justifică".

Dar clipa unei riposte necruțătoare era aproape. Victor Eftimiu, in broșura *Jos laba de pe tricolor* incercase să divulge public acțiunea *Universului*. Dacă nu reușise să clatine această reacționară citadelă, meritul efortului său demascator era de a fi incurajat și alte spirite insetate de justiție și de adevăr in această acțiune de salubrizare publică. Și, in plus, să anticipeze ceea ce avea să i se intimple celui pe care campania de presă ce se pregătea să se pornească ca o avalanșă, il numea la fel ca pe gangsterul chicagoan, inamicul public numărul unu : „*Universul* duce, sub masca naționalismului, a moralei, a cinstei cea mai tenace acțiune dizolvantă pe care a cunoscut-o această țară. Scopul lui nu e decit șantajul. Tot ce face Stelian Popescu și complicii săi de la conducerea *Universului* nu este decit o piraterie organizată sub falduri le stindardului, o vinătoare de milioane sau de portofolii ministeriale, o sete nepotolită de parvenire prin orice mijloace. Dar lumea incepe să se trezească și le strigă :

„Jos laba de pe tricolor !"

Și dacă ar fi să alegem un moto al campaniei care avea să vină, desființind o adevărată instituție a reacțiunii de la noi, cum devenise *Universul*, neindoios că aceste rinduri scrise de cel mai aprig denunțător al turpitudinilor lui Stelian Popescu, L. Kalustian, ar fi cele mai nimerite : „E groaznică in scirboșenia ei biografia acestei canalii care se descompune. E inspăimintătoare această viață innămolită in toate turpitudinile, care-l arată, astăzi, pe Stelian Popescu, ca (...) cea mai sinistră coadă de topor a capitaliștilor — a tuturor capitaliștilor — impotriva muncitorilor și țăranilor, cel mai odios instrument al bancherilor și industriașilor români și străini, cu care s-a ințeles să răstignească pe cei mulți și obijduiți, pe robii ogoarelor ca și pe trudiții făbricilor, pe intelectualii care flăminzesc ca și pe lucrătorii care-și scuipă plăminii in galeriile minelor sau in tumultul mașinilor din uzine. Așa este Stelian Popescu".

Cind Nastitatea Sa teoretizează...

In plină vacanță parlamentară avea să inceapă scandalul politic de mari și considerabile proporții. Picătura care avea să umple paharul nemulțumirilor democraților, dar mai ales a intregii stingi, avea să cadă de acolo de unde lumea politică se aștepta cel mai puțin : din partea capului bisericii ortodoxe române. *Universul*, alături de alte oficine ale presei de extremă dreaptă aveau, insă, să exulte de pomana unei astfel de... mane cerești. Ce s-a intimplat ? Cu un an in urmă patriarhul Miron Cristea, aflat in Marea Britanie, făcuse unor lideri ai comunității evreiești internaționale citeva declarații vizavi de problema cetățenilor români de cult mozaic. Tăinuite sau poate neinteresind in urmă cu un an, intrevederea și mai ales natura declarațiilor trecuseră neobservate atunci. Dar acum ? Acum cercurile politice reacționare agitau și atițau spiritele atit impotriva pretinsului pericol comunist cit și impotriva minorității etnice evreiești, dintre care, ultimii săi membri fuseseră naturalizați, ca cetățeni români cu drepturi depline, incă de la sfirșitul primului război mondial. Intr-adevăr, intre timp, cum scrisese Zaharia Stancu, boarea cu miros de mărci germane se transformase intr-un vint tăios ce ne venea dinspre Germania hitleristă. Porunca vremii, bunăoară cea mai imundă foaie de șantaj de la noi, ziar aflat in orbita Partidului Național Creștin, partid care avea să fie adus de rege, la sfirșitul lui decembrie al acestui an, 1937, la cirma țării și care avea să inscrie, in numai 44 de zile de guvernare, una dintre cele mai negre pagini de diriguire reacționară, era in căldurile unei astfel de campanii. Ziarul, al cărui director era fascistul Ilie Rădulescu, poreclit și Lăptărie-Cauciuc, pentru manoperele sale cu anvelope dar mai ales cu comerțul fraudulos de lapte, inaugurase o anchetă care se chema, nici mai mult nici mai puțin, „Cum scăpăm de jidani ?" *Universul* s-a aliniat iute la această campanie care nega cele mai elementare libertăți constituționale, preluind și comentind răspunsurile căpătate in cadrul anchetei ziarului *Porunca Vremii*, altfel numit, mai exact, *Porcăria vremii*. Cum avea să scape Stelian Popescu care, din nemăsuratul său cinism, iscase sloganul consecventei sale conduite : „nici un ac de la jidani — numai bani !" — o astfel de grasă posibilitate de a pescui cu folos... zornăitor in apele atit de tulburate ale epocii ? Cum putea rămine el indiferent la ploconul făcut de „preafericitul" Miron Cristea ?

In zilele de 18 și 19 august cotidianul *Curentul* (director Pamfil Șeicaru) a publicat declarațiile făcute de Dudu, secretarul patriarhului, despre opiniile exprimate la Londra de șeful bisericii române in urmă cu un an. Imediat *Universul* preia aceste declarații și sub semnătura lui Stelian Popescu atitudinea antisemită și intolerantă a patriarhului sint comentate, după cum mărturisește și titlul articolului : „O datorie națională" —, extrem de favorabil. Opiniile patriarhului atițau ura de rasă, agitau spiritele impotriva cetățenilor români de rit mozaic, cerind alungarea acestora din țară. „A nu reacționa, a nu activa spre a scăpa de această plagă, inseamnă a fi niște lași, indolenți și a ne duce de vii la groapa și pieirea ce ne așteaptă". Miron Cristea ataca nu numai libertățile constituționale, dar și cele mai elementare norme

„JOS LABA DE PE TRICOLOR!“

ale moralei creştine, morală care propovăduieşte, prin gura păstorilor săi, toleranţa şi dragostea dintre oameni : „Nu uita că porunca creştină este să iubeşti pe aproapele, ca pe tine însuţi. Aceasta nu insemnează că pe tine însuţi să te neglijezi, să nu te aperi de cei ce, ca nişte lipitori, îţi sug vlaga, să le cedezi vatra şi pămintul, să-ţi părăseşti căminul, să-ţi corceşti limba, să-ţi lepezi comorile sufletului, iubirea de patrie, de tron, de credinţă, de datini şi de propria-ţi viaţă naţională, cu toate ale ei. *Creştinul e dator să se iubească intii pe sine,* (s.n.) să aibă ce-i trebuieşte, ca apoi, din ce are, să poată ajuta pe aproapele, care se apropie de el cu gînduri curate, iar nu să dea tuturor veneticilor arme şi mijloace de a-l desfiinţa şi de a-i ocupa locul“.

In timp ce extrema dreaptă exulta, personalităţile democratice şi, mai ales, presa de stinga, avea să incerce o ripostă severă impotriva lui Miron Cristea care, pe lingă violarea libertăţilor cetăţeneşti, ca şi a nesocotirii moralei bisericii in fruntea căreia se afla, incălca şi obligaţia acesteia de a se situa in afara luptelor politice. Cenzura introdusă de guvernul Tătărăscu, guvern care avea acum zilele numărate, veghea cu străşnicie insă. De exemplu, pamfletul lui L. Kalustian, „Schiţă de portret pentru Nastitatea Sa“ avea să fie de trei ori scos din paginile ziarului *Lumea românească*. Pamfletul era extrem de virulent şi, evident, tot atit de greu de trecut printre furcile cenzurii. Nastitatea Sa nu era nimeni altul decit Miron Cristea despre care tot Bucureştiul ştia că păcătuise grav rivnind la femeia altuia, a profesorului Nasta, un mare chirurg. Ruşinea păţită de „preafericitul“ care rivnise la bunul aproapelui său, făcuse inconjurul Capitalei. Prins asupra faptului de soţul tradus astfel in propriul său domiciliu conjugal, domiciliu aflat in colţul dintre străzile Domniţei şi Calomfirescu, patriarhul făcuse uz de o fugă pe cit de ruşinoasă pe atit de sănătoasă. Chit că in graba retragerii îşi uitase camilafca la locul comiterii păcatului trupesc. Dacă presa a fost oprită să atace opiniile ce i se atribuiau lui Miron Cristea, in schimb *Lumea românească* şi nu numai ea, publica textul *comunicării* depusă pe biroul parlamentului (care continua să se afle in obişnuita vacanţă de vară) de către deputatul Petre Petrescu, din partidul radical ţărănesc al lui Grigore Iunian : „Această persistentă atitudine a cenzurii (care nu făcea liberă comentarea critică a declaraţiilor atribuite patriarhului — n.n.) a lăsat impresia, atit in opinia publică românească cit şi cea de peste hotare, că guvernul ţării s-ar solidariza in totul cu pretinsa părere a capului bisericii dominante, ceea ce nu va intirzia să justifice accentuarea unor tendinţe de dominare a instinctelor primare, agravind starea de nesiguranţă, a liniştei interne şi păgubind in mod inutil prestigiul ţării noastre in afară (...). Orice acţiuni de ură şi invrăjbire nu pot fi decit inutile rătăciri de moment, provocate de cei ce vor să pescuiască in apele tulburi ale vieţii noastre publice“.

Desigur, demersul deputatului iunianist din Gorj nu va rămine fără replica lui Stelian Popescu care, simbătă 28 august, il ia — prin articolul *O altă coadă de topor* — de guler pe locotenent-colonelul de rezervă Petre Petrescu, in maniera sa caracteristică de „monitor şi de dascăl de patriotism“. Şi după un articol al lui Mircea Damian (pseudonimul lui Constantin Mătuşa), in numărul din 31 august al ziarului *Lumea românească*, Zaharia Stancu acoperă intreaga prima pagină cu articolul : „Stelian Popescu, inamicul public numărul unu“. Asupra zarafului din Brezoianu se abat toate trăznetele autorului: „Tu n-ai iertat, in lunga ta carieră de presă, nimic. Te-ai răzbunat crunt, prin puterea pe care o aveai in mină, prin ziarul al cărui stăpin ai devenit graţie unui accident de balcon (astfel murise văduva lui Cazzavillan — n.n.) nu numai impotriva celor ce ţi-ar fi făcut un rău, dar te-ai răzbunat cu sălbăticie de *ciine*, nu de peşte, impotriva celor ce şi-au ingăduit să aibă altă părere decit tine. (...) Ai terorizat oameni politici, de dreapta sau de stinga, i-ai injurat pină la desfiinţare şi i-ai forţat să ţi se supună, să-ţi implinească vrerile, să-ţi legalizeze tilhăriile din avutul public şi să-ţi treacă sub cea mai tăcută tăcere hoţiile ce nu puteau fi legalizate. Ai terorizat partidele politice, luntraş de apă tulbure, şi le-ai dat lovituri pină ce le-ai silit să te scoată la suprafaţă, să te aşeze, moţ, in capul unui departament, fie chiar foarte vremelnic, pentru a-ţi spune apoi cu ifose „fost ministru“. Ai fost cind cu democraţia, cind cu biserica creştină, cind impotriva ei. (...) Pe toţi i-ai terorizat cu naţionalismul tău, cu creştinismul tău. Pe toţi i-ai stors. Pe toţi i-ai folosit. Pe toţi i-ai exploatat. Apoi, la rind i-ai injurat, abject şi fonf, aşa cum ştii tu să injuri pe fiecare. Ai batjocorit in jurnalul tău pe care l-ai fi vrut in miinile germanilor cotropitori, invalizi de război, generalii glorioşi, ofiţerii intorşi de pe front şchiopi, ciungi, orbi. Nenorocitul guvern Vaida a bătut văduvele şi orfanele, a pălmuit invalizii veniţi in cirje ori tirindu-se pe şezut, de la zeci şi sute de kilometri să-şi ceară pensiile minuscule.

Tu patriotule, tu creştinule, tu românule fără seamăn de mare, tu stăpinul unui jurnal naţionalist cu douăzeci de pagini zilnic, tu apărătorul hotarelor făurite cu braţele, cu ochii, cu picioarele rupte ale acestor invalizi, tu preşedintele Ligii antirevizioniste cu timbru, n-ai suflat o vorbă de protest, n-ai tipărit o informaţie privitoare la această sfişietoare dramă. Ai tăcut, Stelian Popescu. Ai tăcut nu ca român, nu ca un mare român, ci ai tăcut ca un peşte. Ai terorizat, ai tilhă-

rit, ai calomniat, ai adunat avere. Asta ai făcut in douăzeci de ani de presă, Stelian Popescu. Asta şi nimic altceva".

Dacă aceasta avea să fie tonul intregii campanii de presă dusă de *Lumea românească*, intervenţiile viitoare aveau să se remarce prin argumente şi acte doveditoare asupra trădărilor şi matrapazlicurilor lui Stelian Popescu. Un veritabil tribunal popular avea să se instituie astfel. Astăzi, după 44 de ani, supravieţuitorii de atunci îşi amintesc încă de această formidabilă acţiune de ecarisaj public, administrată de unul din ziarele de stinga impotriva vizuinii reacţionare, cum devenise redacţia ziarului *Universul* de pe strada Brezoianu. Acest tribunal sui-generis avea să se impună nu numai prin tonul său justiţiar dar şi prin gravitatea pieselor adunate cu eforturi ştiute numai de ei, purtătorii acestei polemici. Şi nu era un proces dresat numai lui Stelian Popescu, ci unei intregi lumi clădită pe minciună şi arghirofilie.

„Antisemitismul" lui Stelian Popescu

Descoperirile senzaţionale, revelarea unor documente pe care chiar şi un sever complet de judecată nu le-ar fi putut recuza, se succedau cu repeziciune în paginile destinate de *Lumea românească* afacerii Stelian Popescu. Una dintre dezvăluirile care au produs o puternică emoţie în masa largă a publicului, a fost, neîndoios, dovedirea cu textele şi actele pe masă, a naturii de clasă a antisemitismului practicat de *Universul* şi de patronul oneroaselor sale afaceri. Indiscutabil, intervenţia din ziarul de duminică, 5 septembrie, a fost cea mai preţioasă dare în vileag, pentru că ea dezgolea, în lumina crudă a zilei, despuind, pînă la grotesca nuditate, conjuraţia pe care o pusese la cale Stelian Popescu şi alţi capitalişti români cu capitalişti evrei şi capitalurile lor nu numai din România.

Dar mai intîi să reţinem din articolul — pamflet, din portretul săpat cu *acvaforte* de L. Kalustian în „Cazul Stelian Popescu sau mic tratat de piscicultură" ceea ce ne interesează în acest episod.

Devenise de notorietate publică agramatismul patronului *Universului*, ca şi puţinătatea sa culturală iar cîteva mostre le-a putut afla cititorul de azi. Şi nu mai puţin ştiut era faptul că cel care-i scria articolele — exceptînd, se înţelege, zilele în care se afla în indisponibilitate şi cînd „cugetările" lui Stelian Popescu căpătau proporţii hilare — era Isac Fermo. Aparent, era un teribil paradox : Stelian Popescu făcea antisemitism prin pana lui Fermo. Dar nu numai atît ! I. Fermo, alias Stelian Popescu, îl înjura într-o pagină pe Max Auschnitt pentru ca în altă pagină, de data aceasta chiar Stelian Popescu în persoană, să se înfrupte din banii pe care îi plătea Max Auschnitt pentru a-şi face reclamă întreprinderilor sale. „Eu nu-l cunosc pe Max Auschnitt... — scria L. Kalustian — şi pot spune înaintea oamenilor că-l urăsc pe Max Auschnitt, cu aceeaşi îndîrjire şi neinduplecare cu care îl urăsc pe Stelian Popescu, fiindcă ştiu că prin averea amîndurora s-ar putea pune pe picioare un sfert din ţara asta care suferă. Dar Stelian Popescu, care îl înjură pe Max Auschnitt, se înfruptă cu *Universul* lui din arginţii întreprinderilor lui Max Auschnitt şi oamenii atenţi pot vedea deseori, în *Universul* pagini cu reclame „Reşiţa" şi „Titan — Nădrag — Calan".

Iată pentru ce vreau să strig, ca să audă toată lumea : *Universul* nu este un ziar naţionalist. *Universul* nu este un ziar creştin. *Universul* este o tarabă. Este o negustorie — atît şi nimic mai mult".

Strigătul fusese auzit, dar demonstraţia trebuia încă făcută ! Şi cu aceeaşi acribie, pînă la ultimul detaliu al realităţii şi al adevărului, autorul acestui pamflet avea să publice, după cîteva zile, un aspru rechizitoriu public asupra cîrdăşiei dintre capitalurile celui ce-i plăcea să se ştie a fi campionul naţionalismului, al creştinismului, al antisemitismului etc., şi capitaliştii evrei. Întinsul articol — „Stelian Popescu „şabăzgoi". *Universul* ziarul capitaliştilor evrei. Creierul *Universului*, Isac Ben Abraham Fermo, obrazul *Universului*, Moise Sin Burăh Leibovici. Proprietarul *Universului*, bancherul M. Finkels." — făcea să cadă masca „naţionalistului", lăsînd să se vadă că Stelian Popescu nu-i altceva decît o hidoasă molie de tricolor : „Da, Stelian Popescu este „şabăsgoi" ! Da, *Universul* este ziarul capitaliştilor evrei ! Toată piscina din strada Brezoianu este întreţinută cu suculenţi arginţi evreieşti. Cu arginţii evreilor care pot plăti din abundenţă, care pot hrăni osînza rechinului în descompunere. Paginile fetide ale *Universului* — cu arome de baltă stătută — sunt zi de zi, la dispoziţia capitaliştilor evrei, şi nu numai a lor, adică a oricărui capitalist dispus să scuipe în gura balenei pachetele cu bancnote. Vom dovedi mai la vale, cu colecţia *Universului* în mînă că „patriotul" care a trădat, că „naţionalistul" care se vinde, că „antisemitul" care se vinde şi „creştinul" fără nici un dumnezeu şi fără nici o morală, nu-i altceva decît un şarlatan odios, un gheşeftar bătrîn, un exploatator nesăţios, care şi-a învelit solzii în tricolor şi care — aşa îl arată documentele — este tovarăş de afaceri cu evreii, întreţinut mai bine zis : peştele evreilor bogaţi."

Mai întîi societatea Drajna — : „...Drajna este o afacere care a uscat pe ţăranii prahoveni — pentru că în dauna lor e făcută — o afacere cu capital nemţesc (afinităţile hitleriste ale caracudei sînt explicabile) unde vedem că Stelian Popescu e tovarăş cu evreii

autentici care-şi poartă numele aşa cum le-au moştenit, nu ca d. Isac Ben-Abraham Fermo, care se ascunde după pseudonimul Stelian Popescu (...) Mă chinui să găsesc adjectivul care să plesnească jigodia asta a naţiei care a reuşit să înşele atita lume şi recunosc că-mi este imposibil. Sînt banditisme care te îngheaţă. Sînt îndrăzneli care te dezarmează. Stelian Popescu care dă lecţii de „naţionalism", care vorbeşte fudul şi arogant de „românism" şi de „patriotism", tovarăş cu evreii Haimovici, Ornştein, Jules Staheli, Emil Staheli şi Almosino (principalii acţionari — s.n.), la *Drajna crucificărilor româneşti, la Drajna jefuirilor* ţărăneşti (s.n.). Repetăm : Drajna este o afacere cu capital nemţesc, o afacere cu capital străin, care speculează pe ţăranii români."

La ce-i folosea lui Stelian Popescu antisemitismul de care făcea atita caz în coloanele *Universului* ? Indiscutabil că „intransigentul naţionalist" îşi asigura un loc privilegiat la împărţirea prăzii. În coloanele *Universului* cu cît înjura mai tare şi mai lătrate erau campaniile sale antisemite cu atît creşteau fondurile vărsate de capitaliştii evrei pentru reclamele făcute întreprinderilor pe care le stăpîneau. Cu patronul *Universului* era mai nimerit să te ai bine, cu atît mai mult cu cît veştile venite din Germania lui Hitler nu erau deloc încurajatoare ! În cadrul societăţii de exploatare forestieră Drajna, cu un pachet mai mic de acţiuni el parvenise să administreze consorţiul ca pe o afacere proprie, de familie.

Pentru a vedea cît de la el acasă se simţea Stelian Popescu în afacerea Drajna e suficient să arătăm aici că în comisia de cenzori se aflau Zaharoff de la *Universul*, Simu, administratorul *Universului*, şi casierul aceluiaşi ziar, Georgescu. Dar pentru ca dezvăluirile să fie şi mai necruţătoare, într-un al doilea articol — „Stelian Popescu, exploatatorul de la Drajna" — publicat 9 zile mai tîrziu, la 14 septembrie de acelaşi L. Kalustian, „cu acte nu cu vorbe, cu documente, — nu cu fraze", sînt administrate piese de o gravitate excepţională.

În cadrul adunării generale a acţionarilor societăţii Drajna, în darea de seamă nu se dădea nici o explicaţie justificativă despre cheltuielile efectuate în anul precedent. În numele micilor acţionari a luat cuvîntul avocatul Ion Chiţu din Ploieşti, care a făcut cîteva dezvăluiri ce ar fi înroşit şi cea mai groasă epidermă dar nu şi pe a lui Stelian Popescu : „Din darea de seamă asupra bilanţului la capitolul cheltuieli generale se constată o sumă globală de 9.280.000 asupra căreia nu găsim nici o explicaţie. (...) Din informaţiile ce le ţin de la unii dintre funcţionarii societăţii — nemulţumiţi de salariul pe care-l primesc — ştiu că aceste cheltuieli generale sînt exagerate şi nedrepte şi lipsa explicaţiilor asupra lor ar avea darul să ascundă această coloratură, această caracteristică. În adevăr, din dosarul de cheltuieli generale, reiese că d. Stelian Popescu şi d. Popescu-Necşeşti (ginerele şi avocatul primului — n.n.) primesc, pe lîngă amputamentele de membri în consiliul de administraţie, în plus primul 35.000 de lei iar secundul 25.000 lei lunar (o jumătate din capital). Apoi sunt informat că d. Stelian Popescu întreţine o vilă — castel de vînătoare — cu instalaţii moderne, parc de vînătoare cu animale sălbatice, pentru agrementul său iar nu pentru al societăţii Drajna, însă pe spinarea acestei societăţi. Tot de către aceşti funcţionari ni se aduce la cunoştinţă că au fost luate materiale de la societate, fără a fi decontate, şi au fost transportate la moşia d. Stelian Popescu, la Moineasca. La capitolul „prevederi" se vede că societatea Drajna a dat pentru înfometaţii din Basarabia suma de lei 200.000 în timp ce ziarul *Universul* scrie că aceşti înfometaţi sunt întreţinuţi de *Universul* fără nici o menţiune asupra contribuţiei societăţii Drajna (...). Tot din dosarul cheltuielilor generale reiese că societatea Drajna plăteşte ziarului *Universul* suma de lei 100.000 pentru o cameră care serveşte ca sediu, cînd cu această sumă se poate găsi unul dintre cele mai frumoase apartamente în centrul Capitalei."

Acest atac al micilor acţionari n-avea nici un efect practic. Era ca o piatră aruncată în pieptul unui tanc din moment ce Stelian Popescu se afla în consiliul de administraţie ca în propria sa familie iar capitaliştii străini îl mandataseră drept singurul lor procurator general în afacerea Drajna..

Deşi adunarea generală este solicitată să facă publică această intervenţie demascatoare „Monitorul oficial" nr. 131/9 iunie 1936 nu menţionează decît în treacăt scandaloasa învinuire : „D. avocat Chiţu, luînd cuvîntul cere lămuriri asupra „cheltuielilor generale" şi d. Slăvescu repetă cele cerute de d. avocat Chiţu."

Paralel cu aceste senzaţionale dezvăluiri publice asupra cîrdăşiei făcute sub paravanul mistificator al „naţionalismului", acuzaţii care trimiteau la codul penal „cu acte nu cu vorbe, cu documente nu cu fraze". *Lumea românească*, în campania sa neistovită nu neglijează de fel latura emoţională a unei astfel de acţiuni de igienă socială. Cu articolul „Zece mii de moşneni prahoveni se roagă la Dumnezeu pentru prăbuşirea lui Stelian Popescu", Geo Bogza se alătură acestei virulente polemici cu un ciclu de patru reportaje : ...Acum cînd încep să scriu aceste rînduri, după zece zile şi zece nopţi pe platiurile Teleajenului, în satele moşnenilor jefuiţi de Stelian Popescu, e în mine o forţă uriaşă, năpraznică, pe care acolo am dobîndit-o, alături de impresionanţii moşneni care-şi plîng munţii furaţi. (...) Şi în numele acestor zece mii de ţărani pun vîrful peniţei pe hîrtie pen-

tru a scrie impotriva lui Stelian Popescu. Noi n-am simțit decit in nări duhoarea fetidă a *Universului*. Sint însă zece mii de români care simt în carnea lor, tot mai adinc, tot mai amarnic, ghiara flămîndă a lui Stelian Popescu. E vorba, de data aceasta, de o tragedie cumplită : Stelian Popescu e dușmanul țăranilor și al românilor. Camarazii mei de redacție au lăsat să se vorbească impotriva lui Stelian Popescu documente zdrobitoare. Hirtii autentice pe care le-au fotografiat și le-au reprodus. În afacerea Drajna sunt de asemenea documente zdrobitoare. Zapisuri domnești din 1517, de la Neagoe Basarab Voievod, care întărea stăpinirea moșnenilor peste munții pe care azi îi despoaie Stelian Popescu și tovarășul său Haimovici..."

Dar „afacerea Drajna" era una dintre nenumăratele potlogării făcute de această „molie de tricolor" iar antisemitismul lui Stelian Popescu ca și al altora ca el, nu era altceva decit deghizarea naturii de clasă a exploatării aplicată cu o fervoare morbidă. Căci — nu-i așa ? — banul n-are miros, iar aurul strins prin spoliere n-are apartenență de rasă...

Jefuitorul de cadavre

Cit de interesată era intoxicarea opiniei publice cu lozincile naționaliste, ce monumentală putea fi proporția mistificării pe care o practica, zi de zi, *Universul* le putem dezlega nu numai din afacerea Drajna dar și din analizarea componenței redacției oficinei reacționare de pe strada Brezoianu, din divulgarea celor ce impărtășiau, cotidian, sămința discordiei între cetățenii aceleiași patrii, a celor ce se făceau, prin scrisul lor, *portavoce* a ideilor rasiste de sorginte hitleristă. Și vom vedea — chiar la capătul unei sumare analize — natura de clasă a șovinismului și cit de aducătoare de arginți putea fi această politică a urii și a discordiei. Faptele — necruțător scoase la lumină de campania dusă cu o juvenilă incrincenare de cotidianul *Lumea românească* — erau explicate limpede, fără echivocuri, prin prisma luptei de clasă, a cirdășiei dintre cei bogați — fără deosebire de naționalitate, pe de o parte — și cei sacrificați în această lume deformată de minciună și arghirofilie. După punerea pe tapet a matrapazlîcurilor lui Stelian Popescu în *afacerea Drajna* L. Kalustian îndrepta conul de lumină în cotloanele mai puțin știute ale redacției *Universului* : „...Este îngrozitor cum a putut lepra asta a națiunii să păcălească țara toată ani la rînd. Este tragic cum nimeni n-a văzut pînă acuma, cum a înșelat, cum a mistificat opinia publică această rîie a societății românești. În aceleași pagini unde tovarășul lui Haimovici, Ornstein, I. Staheli, E Staheli și Almosino face antisemitismul cel mai crincen, ocupă spațiu — spațiu cît mai mult ca să aducă venituri cît mai mari — reclamele întreprinderilor evreiești... (și urmează o lungă listă a acestor firme — n.n.). Și am cercetat și cimitirul *Universului* și am găsit acolo pe răposatul Haim Haimovici și pe Fani Braunștein și pe Nuhăm Alterson, pentru că Stelian Popescu ia și de la vii și de la morți, — dar de la vii și de la morții care îi pot sătura stomacul arghirofil. Și acum să ne ocupăm nițel de evreii care lucrează efectiv la *Universul*. Nu de prea mulți deocamdată. Ci numai de aceia principali. Pe primul redactor al ziarului, pe d. Isac-Ben-Abraham Fermo, care semnează articolele cu numele fictiv Stelian Popescu vi l-am prezentat. Îl cunoașteți deci. El vorbește de „naționalism", de „patriotism", de „creștinism". E liber s-o facă, așa cum am mai spus-o. Dar să iscălească Isac Ben-Abraham Fermo, nu Stelian Popescu. (...) Cine mai citiți gazeta aceasta — și dacă n-o mai citiți faceți-o într-o zi, — uitați-vă în josul ultimei pagini și veți vedea acolo tipărit cu litere de-o șchioapă : Redactor responsabil : M. Leonte. Vasăzică singurul responsabil de la *Universul* este d. M. Leonte. El cu girul lui moral răspunde în fața legilor de toate cele ce se întîmplă în *Universul*. Este o personalitate. Închipuiți-vă că d. Leonte nu-i d. Leonte (...) pe numele lui adevărat d. M. Leonte este Moise Sin Burăh Leibovici. Cu alte cuvinte creierul *Universului*, care semnează articolele cu numele lui Stelian Popescu și face „antisemitism" și „naționalism" și „creștinism" este d. Isac Ben-Abraham Fermo ! (...) iar în consiliul de administrație al ziarului *Universul* tronează bancherul evreu Finkels ! *Stelian Popescu peste capetele celor mulți și nevoiași, peste trudiți și obidiți se înțelege cu bancherii și industriașii români și evrei,* (s.n.) cu toți aceia care-l pot simbria. El nu poartă în sufletul lui nici o biserică. El nu se închină la nici un altar. El n-are nici un idol și nici un ideal decît arginții. El ia de la morți și de la vii, de la români și de la evrei, de la creștini și de la atei. (...) Orice om cu o fărîmă de sensibilitate — pus în fața acestor documente care zdrobesc — și-ar duce pistolul la tîmplă, ridicîndu-și o viață dezonorată. Dar fiți liniștiți ! Stelian Popescu nu va face asta. Stelian Popescu va continua să fie „șabăzgoi" și *Universul* în slujba capitaliștilor evrei, făcînd în același timp „naționalism" și „antisemitism", pînă cînd țara îl va înmormînta sub un formidabil scuipat."

„Creștinismul" era pentru *Universul* o afacere ca multe altele, ca și „mica publicitate" ce se lăfăia pe multe din cele 20 de pagini zilnice, sau ca orice șantaj. Astfel, pentru săptămînala „pagină a bisericii" Stelian Popescu primea de la patriarhie 600 000 de lei pe an și contravaloarea unui mare număr de abonamente, apoi veneau abonamentele făcute în diferite parohii etc. Dar, cea mai mare afacere „creștinească" o făcu *Universul* cu tragedia de la Costești. Și avea dreptate di-

„JOS LABA DE PE TRICOLOR!“

rectorul *Lumii românești*, Zaharia Stancu, să-l țintuiască la stîlpul infamiei denunțîndu-i necrofilia aducătoare de profituri a acestui jefuitor de cadavre. Dar ce se întîmplase ?

În primăvara anului 1931, în vinerea mare, în Argeș, la Costești, s-a petrecut o catastrofă de mari proporții. Biserica din sat, plină de săteni și de copii, care cîntau prohodul, a luat foc. Nimeni nu s-a putut salva. Emoția a depășit hotarele țării și zeci de mii de pelerini au venit la Costești și s-au închinat în fața numeroaselor sicrie. Ce a făcut Stelian Popescu ? Și-a pus semnătura pe un articol scris de I. Fermo și apoi... Dar să-l lăsăm pe Zaharia Stancu să administreze acest asoru rechizitoriu : „Atunci cînd țara întreagă plîngea îndurerată, alături de cîteva sute de familii din Costeștii-Argeșului ai căror copii pieriseră în flăcări, într-o veche biserică lîngă bătrînul preot al satului, atunci cînd acele trupuri micuțe și arse erau alese din cenușa bisericii, adunate în sicrie, încă neîngropate, pe sub o singură frunte a trecut un vînt abject, un gînd odios, — gîndul că din această nenorocire s-ar putea trage un folos, gîndul că această nenorocire ar putea fi transformată într-o afacere. Prin mintea cui trecea în momente atît de profund dureroase gîndul unui cîștig ? Prin mintea puțină a lui Stelian Popescu. Peștele din strada Brezoianu, creștinul tricolor ar fi putut rupe o ciozvîrtă mărunță din averea lui cîștigată cu munca țăranilor din Drajna, din munții furați țăranilor din Drajna ori de robii care asudă în uzina de maculatură a *Universului* și ar fi ctitorit cu această ciozvîrtă de avere o biserică măreață și nouă pe locul celei mistuite de flăcări (...). Așa ar fi procedat un creștin pios. Dar Stelian Popescu n-a fost niciodată nici măcar creștin în sensul obișnuit al cuvîntului. A fost numai un profitor al creștinismului altora, — după cum n-a fost patriot, ci un profitor al patriotismului altora, — după cum n-a fost naționalist, ci un profitor abject al naționalismului altora.“

Da, în acele momente de doliu național, cum devenise paștele anului 1931, în noaptea de înviere Stelian Popescu a deschis în coloanele *Universului* o listă de subscripție pentru ctitorirea unui nou lăcaș de rugăciune în locul celui mistuit de flăcări. Și Stelian Popescu, inițiatorul unui astfel de gest filantropic... pe banii altora și-a însușit — așa cum aveau să dovedească dezvăluirile ulterioare — partea leului.

Ștefan Bunescu, fost — vreme de 23 de ani — inspector și casier central al *Universului*, într-un denunț adresat Ministerului de Finanțe în care se ocupă de o serie de fraude comise în spațiul acestei redacții, ne lasă mărturie asupra afacerii făcute de jefuitorul de cadavre : „Imediat după îngrozitoarea catastrofă întîmplată în biserica din Costești-Arges, în noaptea de înviere a anului 1931, ziarul *Universul* a lansat o listă de subscripție publică pentru reclădirea bisericii distrusă de incendiu. S-a subscris o sumă de cîteva milioane iar d. Stelian Popescu a dat ordin administrației ziarului cum să se ruleze această sumă. Astfel de la 23 aprilie 1931 pînă la 12 mai 1931 s-a subscris o sumă de lei 1.200.000 din care însă nu s-au depus la Banca românească decît lei 700.000 chiar în ziua de 12 mai 1931, restul sumei fiind reținut în interesul ziarului. Subvenționea continuînd s-au mai subscris alți 1.700.000 lei pînă la 15 septembrie 1931; din care, — conform ordinului Direcțiunii — s-au depus la Banca românească următoarele sume și la datele arătate mai jos : lei 800.000, chiar în ziua de 15 septembrie 1931, iar lei 300.000 *tocmai în luna iulie 1932* — adică peste 10 luni timp în care și acest rest a fost rulat în interesul ziarului.“ Deci, dincolo de rularea unui fond căzut pleașcă din filantropia celor care au subscris, Stelian Popescu a jefuit din această tragedie încă un milion o sută de mii de lei.

Dar această afacere era doar o găinărie în comparație cu panamaua „antirevizionistă“. Căci, așa cum spunea Zaharia Stancu, Stelian Popescu „a fost numai un profitor al creștinismului altora, — după cum n-a fost patriot, ci un profitor al patriotismului altora, — după cum n-a fost naționalist, ci un profitor abject al naționalismului altora.“

Drept acoperire pentru aceste ultime acuzații stătea afacerea cu Liga antirevizionistă avîndu-l drept președinte pe Stelian Popescu, „dezertor în tinerețe — trădător la maturitate“.

Stelian Popescu își făcuse o practică curentă din „cutia milelor“ cum devenea, deseori, ziarul *Universul*. Ori de cîte ori se întîmpla o nenorocire, Stelian Popescu deschidea o listă de subscripție publică ; se punea problema unui cămin studențesc sau gîndul pios al înălțării unui monument dedicat unui mare bărbat român ? Nimic mai simplu ! I. Fermo scria un articol pe care-l semna Stelian Popescu și *Universul* deschidea o listă de subscripție iar „bunii creștini“ și „bunii români“ trimiteau banii lor lui Stelian Popescu și mulți dintre acești bani slujeau apoi interesele rechinului din piscina din strada Brezoianu. Și cum ar fi putut „inamicul public numărul 1“ să stea pasiv cînd peste hotare se agitau cercurile revizioniste, cînd revizioniștii hortyști începeau să fie încurajați de fasciștii lui Mussolini ? Dar, înainte de a dezvălui afacerea cu Liga antirevizionistă să anticipăm episodul următor spunîndu-i cititorului de azi că „jefuitorului de cadavre“ *Lumea românească* îi restituise în numărul din 8 septembrie 1937, imaginea acestuia reflectată în oglindă, un rechin purtînd drept medalion la gît, nici mai mult, nici mai puțin, decît zvastica hitleristă. Semnificativ, nu ? ! pentru ultimul patron căruia i se vîndu se Stelian Popescu.

Din filele unei campanii de presă

„Antirevizionismul“ din Brezoianu, fratele revizionismului hortyst

Ce era Liga antirevizionistă ? Era o societate destinată să facă auzite în marile capitale europene — şi nu numai acolo — drepturile sacre, inalienabile ale românilor asupra teritoriilor reunite, în sfîrşit, cu preţul unei imense vărsări de sînge în urma marelui război ? Era ea menită să facă o astfel de propagandă care să contracareze cercurile revizioniste din străinătate ? Îşi propusese ea să se opună Italiei fasciste şi apoi Germaniei hitleriste care, din dorinţa de a stăpîni prin discordie atît România cît şi Ungaria, aţiţau poftele revizioniste ale fascistului regent maghiar, amiralul Horty ? Nimic din toate acestea. Atunci ? Nimic mai mult decît un uriaş gangsterism în stilul Stelian Popescu : „Această societate anonimă de patriotism este, se-nţelege, subvenţionată. Toate prefecturile, toate primăriile, toate camerele de comerţ — pe scurt : toate autorităţile o au în bugetul lor — scria *Lumea românească* din 8 septembrie 1937. Astfel că „Liga antirevizionistă“ adună cîteva zeci de milioane de lei anual, despre a căror întrebuinţare nu ştie decît Stelian Popescu, marele Dalai-Lama al „sfintelor sentimente“. Nu mai vorbesc — continuă Mircea Damian, autorul articolului — de eventualele donaţii, de eventualele cadouri. Aşa e românul : crede fără să cerceteze. Şi îşi dă şi cămaşa de pe spinare („Dacă zice dom' Stelian Popescu, — aşa trebuie să fie !“). Românul trebuie să cerceteze însă, să ia urma banului pe care l-a dăruit, ca să vadă la ce a folosit. În ţară, la noi acasă, adică, nu avem nevoie de propagandă antirevizionistă. Propaganda trebuie făcută peste hotare aşa cum fac ungurii. Istoria şi luptele, nu e nevoie să ni le mai amintească Stelian Popescu, nu e nevoie să ne arate „marele român“, cu degetul, hotarele. Le ştim, pentru că fiecare dintre noi şi dintre ai noştri, afară de Stelian Popescu şi de ai lui, — am înfipt cîte un ţăruş năclăit de sînge, de-a lungul graniţelor. Toate drepturile, însă, toată istoria şi toate luptele noastre nu sînt cunoscute de străinătate în adevărata lor lumină. Propaganda maghiară (hortystă, se înţelege — n.n.), dusă sistematic şi inteligent, ne face nume rău.

Vă întreb : a auzit careva dintre dumneavoastră că „Liga antirevizionistă“ ar fi activat într-un fel sau altul peste hotare ? Este cineva informat că Stelian — Haimovici (unul dintre capitaliştii evrei cu care era în cîrdăşie marele „antisemit“ — n.n.) ar fi cheltuit un singur gologan din fondurile atît de mari ale „ligii“ spre a pune piedică, peste graniţă, propagandei revizioniste pe care o face Ungaria ? Atunci ?“

Întrebarea gazetarului era pur retorică. Răspunsul, numai unul singur, era acesta : molia de tricolor, la umbra ameninţătoare pe care o lungea peste fiinţa noastră statală ceea ce va fi — trei ani mai tîrziu — Dictatul de la Viena, ţesea o mare afacere, de zeci de milioane, făcută cu acte în regulă, sub faldurile tricolorului atît de înroşit în sînge cu două decenii în urmă.

„Liga antirevizionistă“ tipărise, pentru început, un milion de carnete. Carnetul era de fapt un petec de carton îndoit, avînd pe copertă un dorobanţ ţinînd înfăşurat — ce altceva ? — decît un tricolor filfiind peste căciula sa şi peste harta României mari. Costul unui carnet era 5 lei ; şi milionul de exemplare fusese distribuit nu numai adulţilor dar şi copiilor începînd cu cei din clasa-ntîi. Afacerea era organizată pe o lungă perioadă şi de aceea cartonul îndoit avea în interior casete trimestriale pentru aplicarea timbrelor. Timbrele, după sentimentele „antirevizionistului“, erau de 1 leu, 3 lei şi 5 lei. Fuseseră trase, tot pentru început, pentru urnirea afacerii, timbre în valoare de 29 milioane. „Liga“ avea o organizare teritorială şi nu se poate spune că nu ţinea şi nişte adunări publice în care, în loc să facă — în lipsa unei activităţi externe — măcar o propagandă internă sănătoasă, dreaptă, propaga şovinismul şi vina „revizionişti“ în sală. O astfel de victimă avea să fie ziaristul democrat Emil Huszar, corespondent al ziarului braşovean *Brassoi Lapok*.

În plină campanie a *Lumii româneşti* împotriva lui Stelian Popescu, ziaristul de limbă maghiară, aflat într-o vizită de documentare în Europa trimite prin ziarul din Sărindar o scrisoare deschisă către Stelian Popescu. Faptele relatate merită să fie inserate aici. Era în toamna anului 1932. Tirajul „celui mai mare ziar din România“ scăzuse în mod îngrijorător. Noua invenţie a lui Stelian Popescu, *Liga antirevizionistă*, fusese pusă pe picioare şi o adunare convocată în sala *Vox* avea să se transforme într-o tragicomică sărbătoare a „marelui campion al naţionalismului.“ Scena relatată e o reeditare caragialescă a adunărilor electorale de altădată. Fanfare, aclamaţii, discursuri, „popor mult, între care şi şomeri aduşi cu cîte o pîine. Ce e aia revizionism şi antirevizionism, nu ştiau săracii, dar ştiau că trebuie să strige cît îi ţine gura : Trăiască dom' Stelian Popescu!... Trăiască *Universul !*... Şi bătăuşi. Mulţi bătăuşi. Erau „băieţii“ dumitale, care din ordinul dumitale ard slova pe uliţi.“ Cum Ducele ţinuse de curînd un discurs cu accente revizioniste şi unul dintre vorbitori îl aminti „băieţii dumitale *au izbucnit* : „Ura... Trăiască Mussolini... Trăiască Italia... Trăiască fascismul !“ Situaţia devenise hilară şi gazetarul de limbă maghiară nu-şi putu stăpîni un hohot de *ris*. „După cîteva minute eram sub copitele băieţilor. Scăldat într-un lac de sînge, am

„JOS LABA DE PE TRICOLOR!"

fost dus de niște muncitori români — care au format un zid în jurul meu — la Prefectura poliției, fiind cel mai apropiat loc, unde eram adăpostit de urgia băieților, care vroiau cu orice preț să mă spînzure de coada de fier a calului lui Mihai Viteazul de vizavi de Universitate..." Apoi a început scandalul: transformarea hohotului de ris al gazetarului într-un fapt politic prezentat ca o blasfemie și relatat ca atare: „*Universul* mă injura zilnic, născocea cele mai zdravene nimicuri despre iredentismul meu și scria că e păcat că nu m-am curățat. Și proslăvea eroicul patriotism al băieților. Și băieții făceau mai departe „antirevizionism". Spărgeau geamurile, băteau servitoarele „iredentiste" din Cișmigiu și ardeau cărți românești la *Casa poporului*. Și care a fost efectul antirevizionist al acestor eroice și patriotice fapte inspirate de d-ta? Eu devenisem erou național la Budapesta. Zilnic eram proslăvit în presa revizionistă ca „martir al fraților de sînge de peste granița Ungariei ciuntite." Agenții revizioniști ai lui Gömbös (lider al fascismului maghiar — n.n.) umpluseră toată Europa și America cu grozăviile „crimelor înfăptuite de români în contra minorităților maghiare" (...) Și corbii revizioniști de la Budapesta nu mai încetau să exploateze suferințele mele și „antirevizionismul" d-tale în scopurile lor obscure."

Părăsind, în sfîrșit, patul de suferință Emil Huszar trimite o scrisoare redacțiilor ziarelor democratice de pe Sărindar. El respingea acuzațiile ce i se aduceau de revizionism și șovinism, respingea învinuirea că l-ar fi aclamat pe Horty deoarece „convingerile mele socialiste exclud din capul locului orice manifestare de acest fel din partea mea. Din această convingere reiese logic că n-aș fi putut întrebuința expresii jignitoare la adresa României, precum n-aș jigni niciodată vreo națiune și n-aș proslăvi nici un șovinism, fie maghiar, român, german, evreu etc.".

După această scrisoare a lui Emil Huszar „revizioniștii de la Budapesta n-au mai suflat nici un cuvînt. Se sfîrșise cu cariera mea de erou național și martir... După cîteva luni am plecat la Budapesta, unde, într-un cerc studențesc, am ținut o conferință despre apropierea româno-maghiară și colaborarea tineretului. Am fost huiduit. Eram vîndut „valahilor împuțiți" (limbajul d-tale: „vîndut jidanilor"). Doar o tabără mică era de partea mea, în frunte cu bravul Master Miklos, care a scris de curînd o carte despre istoria comună a celor două popoare. Ziarul dumitale a scuipat și pe această carte care avusese răsunet la români și a fost apreciată și de d. Iuliu Maniu. Încolo băieții cît p-aci să mă bată. De astă dată nu erau băieții d-tale, ci ai confratelui și tovarășului moral al d-tale din Budapesta, groful Urmanczy Nandor. Da, d. Stelian Popescu, ăsta e frate de cruce cu d-ta! D-ta ești președintele *Ligii antirevizioniste*. El urlă și scrie „valah împuțit" iar d-ta „boanghen nemernic". Pe d-ta te doare țara românească, cum îl doare pe groful revizionist soarta „fraților asupriți din teritoriile răpite". Pe mine însă mă doare mizeria țărănimii din Ardeal (...cît și mizeria și mai mare a celei de pe Puszta...) ai cărui fiu sînt. Și de aceea sînt antirevizionist. Pentru că nu vreau ca acești țărani să fie măcelăriți într-un nou război. Pe cînd dumneata și groful de la Budapesta vă faceți mendrele „revizioniste" și „antirevizioniste", eu m-am înrolat în rîndurile *Madosz-ului* (organizația democrată a naționalității maghiare din România — n.n.) — pe care de asemenea l-ai injurat d. Stelian Popescu, — am colindat mahalalele Bucureștiului, strîngînd „boanghenii" veniți de pe meleagurile săcuimii după o coajă de pîine și le-am explicat că trebuie, în fine, să scuturăm tirania spirituală a celor de seama grofului Urmanczy Nandor și a îmbogățitului Stelian Popescu. Să ne înfrățim noi Janos, Juliska cu Ghiță și Leana și să ne făurim un viitor mai frumos în granițele actuale... (Chiar și) acei tineri democrați din Budapesta — fii de țărani unguri — au început să demaște „revizionismul" contelui Urmanczy Nandor. Tot așa cum niște tineri democrați din București — fii de țărani români — (...) au început să demaște „patriotismul" dumitale, Stelian Popescu. Și am ținut să contribui și eu cu o parte modestă la această demascare... Poate cînd mă voi întoarce în țară, vei da ordin băieților să mă stîlcească din nou în bătaie, sau chiar să mă omoare. Sînt tînăr, d. Stelian Popescu. Mult, mult mai tînăr decît d-ta. Și iubesc mult viața și lupta. N-aș vrea deloc să mor. Dar să știți domnilor Stelian Popescu și Urmanczy Nandor că noi ăștia de la *Madosz* și încă cîțiva fii ai țărănimii maghiare și române, nu ne vom lăsa — decît morți — pînă nu vom făuri frăția româno-maghiară peste capetele gangsterilor falsului patriotism din București și Budapesta."

Comentariile la această demascatoare scrisoare deschisă publicată la 8 septembrie 1937 în *Lumea românească*, marginaliile la această profundă atitudine democratică față de problema națională ar fi de prisos.

Atunci — din motive pe care cititorul de azi le poate ușor bănui — Stelian Popescu a tăcut din nou ca un... pește. Și frații lui de spirit de peste hotare.

Hoțul de buzunare

Desigur dacă Stelian Popescu n-ar fi fost titrat și dacă nu s-ar fi căpătuit cu stăpînirea *Universului* ar fi ajuns un banal hoț de buzunare. Deși, la urma urmei, tot hoț de buzunare a rămas de-a lungul vieții sale. Nu, se înțelege, nu opera în înghesuiala din tramvaie și furtul lui nu se împlinea din neatenția trecătorilor. El fura prin coloanele ziarului pe care-l patrona iar păgubașii nu pu-

teau fi acuzaţi de neatenţie, nu erau nişte gură-cască ci oameni de bună intenţie, nişte filantropi, am zice folosind un cuvint atit de frecvent şi la noi in epoca interbelică. Adică Stelian Popescu lansa o listă de subscripţie şi cine avea chef să se lase buzunărit era pur şi simplu buzunărit din moment ce cel care avea iniţiativa colectei publice n-avea – şi nici nu se gîndea măcar – să dea socoteala de banii astfel strînşi. Începutul l-a făcut în 1916, cînd a deschis o listă pentru colectarea unui fond necesar cumpărării unui avion cu care să fie dotată armata noastră atit de sărac echipată la începutul războiului de reîntregire a neamului. S-au strîns 150.000 lei. Nimeni nu s-a ales cu vreun avion şi banii i-a încasat Stelian Popescu. A mai repetat figura cu avionul la 1927 cînd a băgat în aceeaşi teşcherea proprie încă 560.000 lei. A treia oară la 1930... Nu, de data aceasta n-a mai fost avionul fantomă – Stelian Popescu, fiul popei din Balta-Doamnei ştia că ulciorul nu merge de trei ori la apă...

În timpul campaniei *Lumii româneşti* se afirma că nababul din Brezoianu depozitase în Elveţia cam la 400.000.000 lei. Dar să ne întoarcem la una dintre marile hoţii din buzunarele oamenilor de bună-credinţă. Totul s-a desfăşurat după tipicul pe care-l verificase în repetate rînduri.

„Azi o să-l vedeţi – scrie L. Kalustian în articolul „Cum şi-a virit labele Stelian Popescu în fondurile studenţeşti", publicat în ziua de duminică 10 octombrie 1937 – pe Stelică – Joliu mîncător de colecte publice, haplea al fondurilor studenţeşti. Da, tîlhar al tinerimii. Da, pungaş al studenţilor pe care i-a înşelat în elanurile tinereţii lor, comercializîndu-le idealurile, pingărindu-le credinţele, spurcîndu-le sufletele, după ce i-a jefuit de banii strînşi pentru ei şi nu numai pentru ei. Dar să vorbesc mai puţin, aşa cum mi-am deprins cititorii, şi să las să grăiască documentele şi faptele. Documentele care nu suportă controverse, fapte imuabile."

La 6 februarie 1924, Stelian Popescu, inimă largă, filantrop pe banii altora publică articolul „În ajutorul studenţimii" încheind cu aceste rînduri: „Viziunea studentului chelner să ne răscolească inimile şi să ne îndemne la înţelegerea adîncă a datoriei, că nimic nu-i mai deprimant ca umilinţa. De aceea am deschis o listă de subvenţie pentru ajutorul studenţilor.

Într-adevăr, inimile au fost răscolite şi în puşculiţa *Universului* banii se adună cu repeziciune: 29 martie 1924 – 3.456.492 lei; 29 decembrie 1924 – 4.250.049 lei; 27 martie 1925 – 4.966.768 lei; 25 iunie 1925 – 6.311.871 lei; 17 ianuarie 1926 – 7.016.351 lei; 12 iunie 1926 – 7.219.705 lei.

De la această dată ziarul din Brezoianu nu mai publică nimic şi o lungă tăcere se aşterne asupra afacerii. Căci afacere a devenit lista de subscripţie şi scandal public mai apoi, la 19 noembrie 1931. „Studenţii duceau aceeaşi existenţă tragică – scrie L. Kalustian în seria celor trei articole în care desface în faţa lumii marea potlogărie. Şi Stelian Popescu nu se gîndea să le pună la dispoziţie banii, care pentru ei fuseseră daţi. La cîrma statului era guvernul Iorga. Căminurile fuseseră închise. Studenţii rămăseseră pe drumuri în pragul iernii. „Uniunea naţională a studenţilor creştini" avea în fruntea ei pe d. Mihail C. Panaite. D-sa primise o foarte convenabilă ofertă pentru construirea unei „case studenţeşti." Trebuia însă un capital iniţial. Cu suma colectată de *Universul* treaba putea fi realizată. Întîmplarea face ca d. Panaite să-şi amintească de lista de subscripţie lansată de Stelian Popescu şi începînd să se intereseze dacă nu cumva banii au fost puşi la dispoziţia studenţilor, a aflat lucrul uimitor, că întreaga sumă se găseşte la Stelian Popescu. De aici începe scandalul. Un scandal care arată că Stelian Popescu nu-i altceva decît o canalie mîrşavă şi un speculant ordinar. Studenţimea a început să se agite. Cîteva demersuri personale făcute pe lîngă *Universul* au rămas fără rezultat."

Într-adevăr, după cele două scrisori trimise de această organizaţie de dreapta cu sediul în Bdul Schitu Măgureanu 2, scrisori rămase fără răspuns, Panaite, împreună cu un portărel, se prezintă la sediul *Universului* dar patronul se eschivează de la întrevedere şi-l deleagă pe directorul administrativ, pe Zaharoff, să-i trimită la plimbare pe solicitanţi. „Căpcăunii şi javrele nu s-au oprit însă aici şi după vechiul năravv au început cu presiunile şi cu intrigile, cu cabalele şi atacurile împotriva d. Mihail C. Panaite. (...) Şi banda a pus la cale debarcarea d. Mihail C. Panaite, de la preşedinţia Uniunii naţionale a studenţilor creştini. (...) Studenţimea (de dreapta – n.n.) era împărţită atunci între două tabere: una cu d. A.C. Cuza, alta cu d. Corneliu Codreanu. Uniunea naţională a studenţilor creştini din România era condusă de cuzişti, Centrul studenţesc Bucureşti era condus de codrenişti. Acţiunea pentru validarea drepturilor băneşti – adică a sumelor strînse prin lista de subscripţie deschisă de *Universul* era dusă de Uniune (...). Stelian Popescu cunoscînd vrăjmăşia dintre cuzişti şi codrenişti şi-a virit rîtul între conducătorii centrului, asmuţindu-i împotriva Uniunii şi îndeosebi a d-lui Panaite" etc. Panaite şi-a dat demisia. Stelian Popescu ştia că nu va fi tradus în faţa tribunalului din moment ce „Uniunea..." nu era persoană juridică.

Scandalul însă nu s-a stins. Dimpotrivă!

Dar înainte de a relua firul evenimentelor cîteva precizări pentru cititorul de azi se impun. După cum scriam la începutul acestui documentar, tabloul politic în 1937 era extrem de complicat şi de confuz. Alianţe politice sau legături subterane fuseseră stabilite între felurite organizaţii şi personalităţi din viaţa

publică cu cei aflați în dreapta evantaiului electoral. Dușmanii de ieri erau acum – stimulați de ascensiunea organizațiilor fasciste și fascizante îndemnizate de mărcile hitleriste – într-o strînsă cirdășie. Dacă la 1931 între Stelian Popescu și organizațiile de extremă dreaptă nu se afla decît o legătură de simpatie și istoricul vieții noastre politice interbelice nu poate stabili în investigația sa decît similitudini de comportament public – demagogia, falsul naționalism, exaltarea mistică etc. – acum, la 1937 patronul *Universului*, de exemplu, trecuse cu arme și bagaje în tabăra dreptei fasciste. Dar nu subordonîndu-i-se ci încercînd s-o folosească în scopurile sale mercantile. La 1937 Stelian Popescu susține în paginile *Universului* rebeliunea franchistă, la 1937 *Universul* făcuse din mistică și din rasism o armă de învrăjbire a concetățenilor de diferite naționalități și credințe, de la 1931 pînă la 1937; Stelian Popescu preluase autodafeurile hitleriste pentru a scoate din concurență presa de stînga, „anumita presă“ cum insidios numea gangsterul din Brezoianu publicațiile democratice care-și aveau redacțiile în strada Sărindar și în aplicarea metodologiei hitleriste studenții rătăciți în organizațiile fasciste erau și instrumentele lui oarbe. Cine erau, în fond, acești „studenți“ ? Aflăm într-un articol purtînd acest titlu și aceleași ghilimele și aparținînd aceluiași L. Kalustian, articol publicat în ziarul *Zorile* din 24 iunie 1936 : „M-am uitat mereu la acești bastarzi ai maidanelor care-și spun „studenți“, să surprind pe fețele sau în atitudinea lor o umbră – cît de vagă – de intelectualitate, de omenie, de civilizație. Dar zadarnic. Am văzut, în schimb, o colecție de frunți cît lama briceagului, ochii expediați în fundul capului și priviri de ucigași, gesturi de sălbatec. S-ar părea că nu sînt studenți, deși sînt. Nu studenți care învață, ci care frecventează anarhia, nu studenți care ar trebui, în vremea asta, să fie ocupați cu examenele, ci posedați ai crimei. Și ei nu sînt, în ultimă analiză, decît derbedei tocmiți să manifesteze și plătiți să omoare, care compromit deopotrivă și demnitatea de student și noțiunea de om, chiar dacă poartă – sau tocmai de aceea – cămășile verzi ori albastre și crucea încîrligată“. Aceștia erau „studenții“ care făceau parte la 1931, fie din „Uniunea...“ dominată de cuziști, fie din „centrul...“ patronat de codreniști,. aceștia erau „studenții“ pe care-i folosea acum și Stelian Popescu în autodafeurile aplicate presei din Sărindar sau în arderea cărților lui Sadoveanu.

Iată de ce (pornind acum acțiunea de demolare a statuii pe care și-o făcuse din fărădelegile sale Stelian Popescu, prin repunerea pe rol a scandalurilor cu fondurile destinate căminelor studențești) *Lumea românească* și gazetarul ei țînteau nu numai la desconspirarea celui ce se autointitula „prieten al tineretului“ dar și în trezirea la realitate a eventualilor studenți rătăciți în aceste organizații cu „cămăși verzi ori albastre și crucea încîrligată.“

...Să reluăm însă firul acestei istorii. Scandalul trecu pragul parlamentului la 30 noembrie 1931 cînd deputatul Dinu Simian interpelă guvernul Iorga – Argentoianu. „Am onoarea a întreba pe domnul ministru al instrucțiunei publice și cultelor (portofoliu deținut de N. Iorga) ce măsuri înțelege a lua pentru a controla odată întreaga gestiune a fondului acesta de 7.000.000 plus dobînzile și a face să fie redat destinației sale. În același timp – față de refuzul directorului *Universului* de a-și prezenta gestiunea, întreb pe d. ministru de justiție dacă nu e cazul să sesizeze imediat parchetul pentru a face o cercetare judicioasă menită să asigure posibilitatea de a se controla întrebuințarea de pînă acum a fondului spre a se controla dacă n-a fost utilizat în scopuri personale și a se garanta redarea lui destinației de interes obștesc pentru care a fost strîns.“

– Este o infamie ! – țipă un deputat liberal, prieten de casă al lui Stelian Popescu.

– Nu știu – răspunse șeful guvernului și rector al Universității, N. Iorga – dacă minoritatea consideră interpelarea drept o infamie, cum spunea cineva acolo.

A doua zi, în *Universul* hoțul de fonduri publice, hoțul de buzunare cerea în articolul „Căminul studenților săraci“ să i se restituie cele trei milioane împrumutate în toamna anului 1927 ministerului instrucțiunei publice și cultelor iar în rest, cu inflația de azi, de la 1931, cu banii strînși plus chiar dobînzile nu se poate face un cămin etc.

Ministerul i-a restituit cele trei milioane, guvernul a căzut apoi, nici un parchet n-a deschis vreo acțiune judiciară, la 1937 se mai punea încă piatra fundamentală, iar cele peste șapte milioane strînse cu 11 ani în urmă ajunseseră la vreo douăsprezece milioane și continuau să facă ouă de aur în buzunarele atît de încăpătoare ale hoțului de contribuții publice care se autointitula „prietenul tineretului“, „cel mai mare naționalist“, „cel mai evlavios creștin“ etc. etc.

„Revolta opiniei publice (care) a inceput a se revolta“

Cine urmărește evoluția politică a lui Stelian Popescu între 1916 și 1937, data declanșării necruțătoarei campanii a *Lumii românești*, nu poate stabili decît o singură consecvență comportamentală, aceea de dușman al poporului și, implicit, al democrației. El a fost pe rînd, atît prin gazeta sa cît și ca

parlamentar, atunci cînd „s-a ales", inamicul votului universal, inamicul improprietăririlor țăranilor, impotriva ușurării soartei țărănimii prin ceea ce — ca un palid paleativ — vroia să facă legea conversiunii datoriilor agricole. Iată de exemplu, articolul „Pervertirea debitorilor", semnat de el în *Universul* din 2 februarie 1932, care ni-l înfățișează ca un „subtil" teoretician și ideolog : „Această nouă acțiune de pervertire a sufletului țărănesc (legea conversiunii n.n.) este tot așa de virulentă ca și demagogia corupătoare ce s-a revărsat asupra țării pe valurile *votului universal*, care a întins la sate destrăbălarea electorală a orașelor cu tot cortegiul de intrigi (...) Politicienii se străduiesc să smulgă azi țăranului ceea ce i-a mai rămas : obrazul, făcînd din el un convertit al chiulului și al pomanalicului". Să lăsăm la o parte — chiar dacă se simte nevoia — analiza stilistică a publicisticii sale și să ne întrebăm dacă Stelian Popescu nu era un visător, un neconsolat frustrat de satul patriarhal de altădată, un amant părăsit de un timp revolut ? Nicidecum. În locul votului universal, fie el și inoperant în epocă, el aplica pe „obrazul convertit al chiulului și al pomanalicului" hoția și palmele... paternaliste ale feudalului, cum vroia să rămînă el ca stăpîn absolut nu numai în satele moșnenilor din Drajna dar și în satul unde se afla moșia soției sale. Cătunul Măineasca — scria Zaharia Stancu la 10 septembrie 1937 în articolul „Stelian Popescu inscenează „rebeliuni" — situat nu departe de București, la numai 29 km., e un cătun otrăvit, cu oameni săraci, lipiți pămîntului, un cătun de 1050 de oameni ce trăiau în frica lui Dumnezeu, cu sufletul pe buzele lor arse de nevoi, de lipsuri. Un cătun sărman și uitat de lume la fel ca toate miile de cătune revărsate pe întinderea țării". În 1935 s-a abătut urgia lui Stelian Popescu asupra satului. El stăpînea 800 de pogoane iar ceilalți 1050 de oameni restul de 1200 de pogoane. Foametea era amăgită de săteni cu ceea ce mai pescuiau în lacul Mostiștei. Dar Stelian Popescu vroia să fie el stăpîn acolo și de aici a început o serie de procese. Văzînd că nu dă de cap Stelian Popescu a înscenat sătenilor din Măineasca o... rebeliune. În ziua de 31 martie 1935 *Universul* a organizat — exact ce le trebuia sătenilor ! — o serbare a sădirii pomilor. În timpul conferinței ținută într-o șubredă clasă de școală sătenii, știindu-l pe boier organizatorul marelui tămbălău au început să vocifereze : „Nu ne trebuie pomi, ci mămăligă". A intervenit jandarmul și Ilie N. Ion, Gheorghe Ion zis Blejoiu, Dumitru R. Bîrgău și Dumitru St. Preda au fost puși în lanțuri și purtați prin tribunale sub motiv de rebeliune, de răzmeriță împotriva ordinii statului. Noroc că s-a găsit un judecător fără frica lui Stelian Popescu care a hotărît „a se da în cauză ordonanța de neurmărire".

Dacă „răzmerița" n-a ieșit... răzmeriță Stelian Popescu a reușit însă să bage frica în oameni și ei, unul cîte unul, și-au pus degetele pe actul de renunțare asupra lacului Mostiștei... „În schimbul bălții — scrie mai departe Zaharia Stancu — Stelian Popescu le-a făgăduit un izlaz, să-și pască vitele pe el. Izlazul făgăduit nu-i aparținea însă lui Stelian Popescu ci statului, așa că țăranii au ieșit de două ori păcăliți".

Instalat și la Moineasca Stelian Popescu a început să-și aducă slugile : preot nou, un nou șef de post de jandarmi (mai capabil să dovedească răzmerițele închipuite de patron drept răzmeriță reale), iar ca „administrator a pus un zbir, pe un oarecare Avramescu, individ meschin cu care sătenii au dese conflicte. Astfel, acest vătaf, fost pe vremuri funcționar la *Universul*, ia cîte o dublă de fiecare 36 duble treierate, percepe cîte 200 lei de pogon atunci cînd închiriază tractorul și plătește cu 18 lei pe zi mîna de lucru, atunci cînd sătenii sînt tocmiți să lucreze cele 800 pogoane ale boierului."

La 1936, ca orice marfă, *Universul* traversa o perioadă critică, „Negustorul de maculatură sordidă din Brezoianu — scria L. Kalustian în articolul „Țara lui Stelian Popescu" — era în panică. Comerțul lui era dezastruos. Cititorii îl părăsiseră, prietenii îl ocoleau, opinia publică îl disprețuia. Îi trebuia ceva care să-l remonteze. Îi trebuia ceva care să-i facă valide picioarele paralizate. Îi trebuia ceva care să-l aducă din nou în centrul atenției, ca un păduche pe frunte. Și a găsit. Peștele, care împotriva tuturor teoriilor științifice, a reușit dintr-o simplă aterină să devină balenă, și-a acoperit solzii cu tricolor, a ieșit obez și gifiind la răspîntie de uliță și a început să geamă ca o vită beteagă : „Nu mă lăsați ! Sînt marele român ! Ajutați-mă, sînt marele naționalist ! Fie-vă milă de mine! Sînt marele patriot ! Săriți, oameni buni și dați-mi tot ce aveți, fiindcă sînt marele, singurul și inocentul creștin !" Și Stelian Popescu a purces să suduie *Dimineața* și *Adevărul*. Nu era o campanie sinceră. Nu era o luptă ideologică. Nu era nici măcar o acțiune moralmente justificată. Era, pur și simplu, disperarea comerciantului amenințat să tragă obloanele."

Atacul împotriva celor două publicații democratice a început cu o furie nemaipomenită. Injuriile din paginile ziarului erau însoțite de arderea pe străzi a jurnalelor pe care cășunase să se răzbune Stelian Popescu, de autodafeuri aplicate cărților lui Sadoveanu, a cărui vină de neiertat era că preluase conducerea celor două gazete, focul inchizitorial al lui Stelian Popescu își găsea a doua zi ecoul în pagini întregi ale *Universului* sub titluri dintre cele mai ațîtătoare : „Țara reacționează" sau „Țara este solidară cu Stelian

„JOS LABA DE PE TRICOLOR!"

Popescu" Care țară ? Cum se realiza această „solidaritate ?" Cine și cum pregătea „revolta opiniei publice care a inceput a se revolta" ?

Cele 4 scrisori publicate de L. Kalustian in cadrul luptei purtate de *Lumea românească* sint de excepțională valoare demascatoare și rămin documente prețioase pentru istoriograful acestei epoci politice atit de tulburi. Să republicăm aici, precizind că notele din paranteze aparțin lui L. Kalustian, prima scrisoare : „București, 18 mai 1936. Stimate domnule Duda, față de atitudinea obraznică a ziarelor jidovești *Dimineața* și *Adevărul*, consiliul de administrație a ziarului nostru („al ziarului" se scrie Stelian Popescu – n.n.) convocat de domnul director a hotărît o vie propagandă contra acestor ziare și boicotarea lor. Revolta opiniei publice a inceput a se revolta (da, da a inceput a se revolta, revolta. Pariez că domnul Fermo trebuie să roșească – n.n.) prin arderea acestor foi comuniste. Am hotărît ca in inspectoratul meu să procedez la fel și de aceea fac apel la dvs., un bun naționalist ca să sondați terenul (păi ce mai era nevoie de sondat dacă țara era cu Stelian Popescu ? – n.n.) și să organizați cit de curind asemenea manifestații și la Galați. Luați contact cu șefii mișcărilor de dreapta (va să zică șefii mișcărilor de dreapta, viriți in borșul pescăresc al lui Stelian Popescu – n.n.) și comunicați-mi la București, de urgență, pe adresa de acasă. Salutări, (s.s.) Martinescu. FS. Distrugeți această scrisoare. (După cum vedeți, această scrisoare nu a fost distrusă – n.n.)"

Astfel opinia publică a vremii a luat cunoștință despre caracterul „spontan", „dezinteresat", despre faptul că „revolta opiniei publice care a inceput a se revolta" era o afacere ca oricare alta. Căci, celelalte trei scrisori facsimilate de ziaristul de la *Lumea românească* tarifau „revolta opiniei publice care a inceput a se revolta" și anunțau cit de spontane urmau să fie aceste „revolte" și la Brăila și la Bacău, adică in zona de care răspundea Martinescu, inspectorul administrativ al *Universului*. Dudu era depozitarul ziarului la Galați și primise 7.000 lei pentru „ca ziarele (*Adevărul* și *Dimineața* n.n.) să fie arse inainte de a intra la depozitar și complet distruse pentru a nu putea fi vindute."

Dacă la Moineasca Stelian Popescu se folosise de jandarm, omul autorităților, să nu se creadă poate că in arderea gazetelor de stinga Stelian Popescu era cumva incomodat de autorități. Dar inainte de a desconspira aceste legături să vedem cine erau incendiatorii slovei tipărite. Chiar intr-unul dintre facsimilele publicate de *Lumea românească* apare numele unui oarecare Angheluță, care semnează o chitanță pentru 5.000 de lei luați de la Martinescu pentru a declanșa „revolta opiniei publice care a inceput a se revolta." Cine era Angheluță ?

Ne-o spune L. Kalustian in același articol care demască legăturile subterane ale lui Stelian Popescu cu mișcarea de dreapta de la noi. Angheluță era agent electoral al partidului național-creștin in județul Covurlui. Și nu era singurul gogo-cuzist năimit să dea foc ziarelor antifasciste. In vara anului 1936, cind Stelian Popescu regiza autodafeuri in ziarul de stinga *Zorile*, L. Kalustian denunța opiniei publice cine sint uneltele, agenții plătiți ai dreptei, pe ce pleavă socială se sprijineau organizațiile de extremă dreaptă : „Noi, de pildă, am văzut mereu echipe de derbedei, tocmiți să smulgă din mina vinzătorilor ziarele democratice și să le dea foc, și am văzut și capete sparte și oameni răniți și uciși de bandele de mercenari in cămăși verzi și albastre." Huliganii își ziceau „lăncieri" și făceau parte din trupele de șoc ale Ligii apărării național-creștine, grupare politică realizată in urma fuziunii A.C. Cuza-Octavian Goga. Aceste formații paramilitare practicau teroarea, fie asupra adversarilor politici, fie asupra ziarelor democratice *Adevărul* și *Dimineața*, *Facla* și *Zorile*, fie asupra populației evreiești, fie asupra militanților de stinga ca și asupra studenților democrați.

In sfirșit, ca să nu se creeze vreun dubiu că „revolta opiniei publice care a inceput a se revolta" era reprimată – cum s-ar fi cuvenit – de către autorități, să citām același articol apărut in *Zorile* din 25 iunie 1936 sub titlul *„Autoritățile își fac datoria"* : „Nu mai departe decit ieri, o haimana obeză și cu ochelari, dind foc unui teanc de ziare chiar pe strada Sărindar (actualmente strada Constantin Mille, care adăpostea in epocă redacțiile presei democratice – n.n.), l-a determinat pe un comisar – nu să-l ducă la poliție – ci să-l intrebe textual : „cu cine am onoarea ?" și apoi să-l invite, tot textual : „să ardă gazetele in altă parte, fiindcă pe Sărindar nu e permis."

„Revolta opiniei publice care a inceput a se revolta", era, se vede bine, făcută nu numai cu simbriași in cămăși verzi sau albastre dar și cu aprobarea tacită a autorităților. Și asta ar fi vrut să fie „țara" lui, „țara" lui Stelian Popescu.

Invitația la sinucidere n-a fost onorată

Campania impotriva lui Stelian Popescu și a ziarului *Universul* – și prin ei impotriva intregii măsluiri politice a epocii – scosese la lumina necruțătoare a zilei matrapazlicuri inimaginabile alături de găinării ilariante. Dovada cea mai palpabilă a succesului repurtat de această acțiune de deconspirare a celui ce se vroia acum in aceste momente de ascensiune a dreptei un port-drapel al cercurilor reacționare de la noi o constituia

nu numai creşterea tirajului îndrăzneţei publicaţii *Lumea românească* — nu numai modificarea formatului ei dar şi numeroasele scrisori de felicitare trimise ziarului de personalităţi marcante ale vieţii noastre publice ca şi de adeziunea lor la această ofensivă a presei democratice şi de stinga din România, in fruntea căreia se găsea, in toamna anului 1937, *Lumea românească*.

La trei săptămini după declanşarea virulentei campanii, L. Kalustian, făcind un bilanţ al probelor administrate avea să afirme : „Atitea documente implacabile. Atitea probe, varii şi excepţionale. Atitea acuze zdrobitoare, atitea ticăloşii, atitea găinării mărunte şi atitea potlogării monumentale, care alcătuiesc, laolaltă şi mai monumentalul cazier al lui Stelian Popescu. Şi monstrul acesta moral, care coboară speţa la promiscuitatea cavernelor, tace virtos, tace şi vieţuieşte, tace imbolnăvit parcă de fălcariţă şi din toată zarva lui de odinioară, cu care asurzea impudic ţara, n-a mai rămas decit tăcerea păcatului originar tăcerea atavică. Şi ne intoarcem spre altă lume, spre alţi oameni, spre alt climat, spre alte epiderme şi spre alte năravuri."

In articolul *„Marginalii la cazul Stelian Popescu"* sint trecute in revistă cazurile unor oameni care, compromişi şi prin dezvăluirea unor incălcări ale normelor morale de care s-au făcut vinovaţi, s-au retras din viaţa publică sau şi-au incheiat socotelile cu propria lor existenţă ducindu-şi pistolul la timplă. Pe lingă gangsterlicurile lui Stelian Popescu L. Kalustian era indreptăţit să-i considere pe cei care aleseseră sinuciderea in locul unei vieţi dezonorate drept cavaleri neprihăniţi : „Firește, nu fac nici o apropiere între toţi aceştia şi Stelian Popescu. Nu e cu putinţă. Am opune cinstei necinstea cea mai patentă. Am opune gingăşiei nesimţirea cea mai exasperantă şi liliacului alb cucuta."

Dar această campanie nu e numai o lecţie de presă, de ceea ce inseamnă in miinile unor profesionişti de mare clasă, dublaţi şi de conştiinţe ireproşabile, ziaristica. Ea e — in egală măsură — o luptă in care lovind fără cruţare intr-una dintre puterile exponenţiale ale reacţiunii interne — şi Stelian Popescu era, indiscutabil la acea dată o astfel de putere — loveşti in chiar eşafodul social clădit pe minciună şi arghirofilie. Şi intr-o astfel de incleştare, nici un argument nu e de prisos, nici o alianţă — fie ea şi pasageră — nu poate fi neglijată.

Numeroase dovezi in acest sens a inscris această campanie. După cum se ştie, acum cititorul de astăzi, picătura care umple paharul cîrdăşiilor oneroase ale lui Stelian Popescu fusese intrarea in scena politică a patriarhului Miron Cristea, ale cărui idei antisemite le preluase *Universul* cu o fervoare specială. Iată de ce, pentru a sparge acest straniu concordat, redacţia ziarului democrat îi indemnase pe moşnenii de la Drajna să aleagă o deputăţie care să meargă la capul bisericii ortodoxe pentru a-i divulga acestuia nemiloasa spoliere la care ţăranii erau supuşi de Stelian Popescu. In faţa unei astfel de plingeri incurcătura in care a fost pus Miron Cristea e uşor de imaginat.

Acţiunea de izolare a lui Stelian Popescu de fruntaşii politici ai zilei a fost urmărită cu o exemplară perseverenţă şi cu o abilitate pe potrivă. Deşi, aparent, nu era prea greu din moment ce in cele două decenii de terorizare a oamenilor politici care nu conveneau *Universului* Stelian Popescu injurase şi dăduse certificate de bună purtare după cum ii dictase interesele de tarabă : „...Ploşniţa asta a peniţei altora, şi rapănul ăsta de călimări mercenare, — scria L. Kalustian in articolul „Dl. Dinu Brătianu anatemizat..." — inşală şi fură poporul acesta răbdător şi bun. Cind pitulat, după o sutană, cind dosit după tricolor, — a devenit cenzorul intregii vieţi publice româneşti, monitorul ei, tiranul ei. Şi nimeni nu mai e bun român şi naţionalist şi patriot şi nimeni nu mai e cinstit şi creştin şi neprihănit, fără certificat de la Stelian Popescu. Aşa, n-a rămas in ţara noastră nici un om care să nu fie anatemizat şi spurcat — de la Vlădică pină la opincă — de jigodia asta băloasă şi intunecată, care pune note şi eliberează diplome de bună purtare. A suduit toată lumea. A batjocorit pe fiecare om in parte şi apoi societatea, in toată cuprinderea ei. Nimic n-a scăpat neminjit de balele cleioase ale tiriturii care negustoreşte in taraba din Brezoianu. Nimic şi nimeni".

In urma unui discurs ţinut de Dinu Brătianu, discurs care „strica socotelile de demagog şi pescuitor in apă tulbure ale lui Stelian Popescu (...) caracuda care a evoluat in bideu, a pus imediat nişte rindaşi să-l acopere de sudălmi pe preşedintele partidului liberal".

După patru decenii, l-am intrebat pe L. Kalustian, care este explicaţia acestei intervenţii in apărarea lui Dinu Brătianu, intervenţie deloc consonantă cu convingerile sale politice, tranşante de stinga. Iată răspunsul :

— Uneori, foarte rar s-a intimplat, pomenindu-i numele in toiul luptei impotriva guvernului liberal, să-i adresez o nevinovată ironie sau să-l intreb — ca să-i sporesc doar amărăciunile — dacă e de acord cu multe din actele şi faptele regimului Tătărăscu. De atacat insă, nu l-am atacat niciodată, fiindcă nu era cazul. Din cei trei fraţi Brătianu — Ionel, Vintilă şi Dinu — a fost singurul care n-avea nici o chemare pentru politică, pe care nu-l pasiona cituşi de puţin viaţa politică. Era un om retras, cinstit, trăind in mijlocul familiei şi stăpinit de trei slăbiciuni : existenţa campestră, vinătoarea şi lectura. Cind,

„JOS LABA DE PE TRICOLOR!“

după moartea lui Vintilă Brătianu, care il succedase pe Ionel Brătianu, s-a pus problema să fie continuator la șefia partidului liberal — ca să se păstreze astfel o tradiție — Dinu Brătianu a refuzat cu obstinație și a recomandat cu insistență și căldură pe Ion Duca, ceea ce s-a și intimplat. Dar Ion Duca a fost ucis ; și în vacanța deschisă nu mai era nimeni de prestigiu și autoritate în partidul liberal, care să preia șefia. Constrins de situație și înțelegind-o a trebuit să accepte, pină la urmă, dar totdeauna spunind că și-a sacrificat viața și liniștea. Așa că, n-or fi fost nici drept, nici moral, să intre în obiectivul atacurilor mele ; iar în cazul de față, l-am apărat pentru alt motiv : Stelian Popescu, contra căruia declanșasem lupta de demascare, eșuind în toate manevrele încercate de a ne anihila atacurile, a mai recurs la una : hîrtia de imprimat ziarele era un monopol al societății „Letea“. La „Letea“, președinte al consiliului de administrație era Dinu Brătianu și printr-un cunoscut al acestuia Stelian Popescu, îi cerea ca „Letea“, pur și simplu, să nu ne mai vîndă nouă, celor de la *Lumea românească*, hîrtia trebuincioasă. Fără hîrtie, e de la sine înțeles, ziarul nu mai putea să apară — de altundeva ea nu putea fi procurată, pentru că ne găseam în fața unui monopol — și în felul acesta campania era sugrumată. Firește, Dinu Brătianu, prin structura lui, nu se putea preta la o asemenea cupiditate. A respins-o indignat și a adăugat — noi am aflat-o mai tîrziu, chiar de la emisarul lui Stelian Popescu — că „nu-i cunoaște pe băieții de la *Lumea românească* și dacă n-ar fi, din tot ce scriu ei acolo nimic adevărat, cererea asta care i s-a adresat, ar îndreptăți toată acțiunea lor.“ Așa a început Stelian Popescu să-l atace pe Dinu Brătianu, iar noi luîndu-i apărarea, înțelegeam să adresăm o mulțumire omului de caracter.

...Dar să ne întoarcem în timp, în atmosfera încinsă a campaniei de demascare a lui Stelian Popescu. Căci, dacă în cazul apărării luate lui Dinu Brătianu simțeam nevoia împrăștierii unor nedumeriri în situația specială pe care o aveau în epocă Nicolae Iorga cîteva simple precizări vor fi suficiente. De-a lungul anilor, așa cum avea să arate și Zaharia Stancu în articolul „Stelian Popescu, calomniator ordinar, patronul *Universului* a luptat necontenit împotriva marilor valori ale neamului“, falsificatorul de testamente din strada Brezoianu a dus împotriva lui Nicolae Iorga o odioasă campanie de presă. De orice putea fi acuzat omul politic Nicolae Iorga — de naivitate, de lipsă de tact, de combinații de culise, dar în nici un caz de furt din avutul public. Stelian Popescu avea să se facă vinovat și de o astfel de nerușinare. Pe vremea cînd marele istoric ajunsese președintele Consiliului de Miniștri *Universul* l-a acuzat că din bugetul statului — și așa atît de subțire — Nicolae Iorga a luat un milion și ceva cu care sumă l-a subvenționat pe editorul său de la Paris. Și acum ?

Acum, conform obiceiului său de a scoate castanele din foc cu mîinile altuia — Nicolae Iorga era adulat și mai mult decît atît ! „Ducem o luptă, domnule profesor — i se adresează L. Kalustian într-o scrisoare deschisă — de însănătoșire a vieții noastre publice — betegită de impostori și de demagogi — o luptă de profilaxie civică și de curățenie socială. Și nu m-aș fi gîndit să vă trimit rîndurile acestea dacă n-aș fi văzut cum, în disperarea și panica lui, Stelian Popescu încearcă să fugă de răspunderi și de judecată, oploșindu-se după prestigiul dumneavoastră. Văd că în fiecare zi *Universul* vă reproduce articolele pe care le scrieți și mai văd că Stelian Popescu însoțește aceste articole de unele comentarii personale avînd aerul că dumneavoastră nu v-ați rostit cugetul întreg, convingerile toate. Este, domnule profesor, o incorectitudine și o ofensă. Nu este Stelian Popescu nici la prima, nici la ultima.“

Și urmează apoi lista fărădelegilor lui Stelian Popescu, care cuprind „profilul exploatatorului cinic și demagogului fără scrupul.“

Așa cum nimeni nu se aștepta că, odată dovedit falsificator de testamente și trădător al intereselor naționale prin încercarea de a vinde cotropitorilor germani *Universul*, jefuitor al cadavrelor de la Costești și spoliator al țăranilor de la Drajna, molie de tricolor și hoț din cutia milelor, Stelian Popescu va avea o singură și unică tresărire de conștiință și-și va duce pistolul la tîmplă, tot așa nimeni nu se aștepta ca invitația ce-i va fi făcută lui Nicolae Iorga avea să devină o realitate. „Veți recunoaște că Stelian Popescu nu mai poate rămîne la *Universul* : El trebuie să plece de-acolo în numele celei mai elementare morale. A stat destul — a cîștigat enorm. Opinia publică s-a săturat de acest fals patriot și fals naționalist. Luați dumneavoastră, domnule profesor, conducerea *Universului*. Va fi o faptă bună și veți bine-merita de la țară. Pentru că dacă dumneavoastră veți face naționalism, va fi fără stipendii de la străini“.

Se înțelege că invitația n-a fost onorată.

Sfîrșesc aici evocarea negrului crîmpei de istorie a moravurilor și a năravurilor de altădată, cu ideea reconfortantă pentru breasla noastră că s-au găsit atunci oameni care au știut prin jeraticul cuvîntului să cauterizeze, cu un impresionant curaj moral și cu o exemplară tenacitate de luptă un mare apaș de presă și o purulență socială care își făurise un crez din impostură și minciună și o religie din exploatare și înavuțire.

VARTAN ARACHELIAN

— O monstruoasă loterie, a cărei tragere se face în plin aer.

— Cursele : sport, afacere sau... o formidabilă escrocherie ?

CULISELE TURFULUI

— Crezi că am timp să discut „sport"?

Aceasta fu răspunsul celebrului organizator american Tex Richard, în ajunul marelui meci de box Dempsey-Tunney, la naiva întrebare a nu mai puțin cunoscutului organizator Léon Sée: „Care-i pronosticul d-tale asupra acestui meci?"

Aceasta se întîmpla la Chicago, cu zeci de ani în urmă. Marele Tex — cum i se spunea în cercurile sportive — care închiriase pentru birourile sale un întreg etaj al unuia din cele mai mari hoteluri ale orașului, primise, cu un etern trabuc în colțul gurii, cîțiva reporteri sportivi.

— Nici nu vă dați seama, le spunea el, de formidabila complexitate a unei organizații ca a mea. Gîndiți-vă că am sub ordinele mele 12 șefi de serviciu care conduc, fiecare, o mulțime de funcționari. Mai întîi, serviciul financiar, apoi locațiunea, publicitatea, plasarea spectatorilor, trenurile speciale, corespondența, parkingul mașinilor și mai știu eu ce?! Numai serviciul financiar e o importantă afacere bancară. A trebuit să depun municipalității din Chicago 100 000 dolari numai pentru închirierea stadionului Soliders Field. Primesc peste 50 000 de dolari pe zi în cecuri. Locațiunea se face simultan în peste 40 de orașe. Rețeta o să depășească 2 500 000 de dolari. Să vedeți acum și chestiunea plasării. Eu mă bizui pe un număr de 140000 spectatori. Un plasator nu se poate ocupa de mai mult de 200 persoane în două ceasuri. Asta necesită aproximativ 700 plasatori, un adevărat regiment, pe care trebuie să-i pun să repete în fiecare zi, ca să-și poată cunoaște bine sectorul încredințat. A trebuit, deci, să se facă 700 planuri parțiale ale stadionului.

Dar trenurile speciale! Am aranjat 40, care vin din toate direcțiile spre Chicago. E nevoie, însă, să înlăturăm îmbulzelile, să garăm trenurile, să ne ocupăm de întoarcerea lor. Numai pentru ziariști am 40 de dactilografe. Primesc peste 1000 de scrisori zilnic. Și mai veniți să-mi vorbiți de sport!

— Dar nu te-ai gîndit, Tex, față de o asemenea organizare colosală, de o asemenea mișcare de fonduri, la pericolul unui accident, a unei lovituri joase, a unui meci terminat, dintr-o greșeală, la primul rund? Ar fi o adevărată revoluție!

— Mie îmi spuneți asta? Credeți că nu mi-am luat toate precauțiile?...

● Unde se naște interesul, dispare sportul

Tex Richard avea dreptate! Cînd o organizație pune în joc interese mari, care implică cheltuieli ce trebuiesc acoperite, nu mai poate fi vorba de sport: e o afacere comercială și e o ipocrizie dacă n-am mărturisi-o. Și de aceea putem afirma: unde se naște interesul, sportul dispare, moare.

Pe de altă parte, pe cine am putea face să creadă că o reuniune așa-zisă sportivă, provocînd rețete de sute și sute de mii de lei, poate găsi, în aceste vremuri, actori dezinteresați, amatori puri, care joacă, boxează, se exhibă doar pentru glorie, cînd doar ei sînt aceia care atrag mulțimile? Și cine ar fi acela care ar putea să dezaprobe pe acești sportivi, cînd ar pretinde o mică părticică din sumele realizate de un spectacol ale cărui vedete sînt chiar ei? După acelea ale organizatorilor, doar interesele lor sînt în joc. Dar de îndată ce unul din aceia pe care eu îi numesc „actori" (căci nu toți sînt sportivi) încep să-și apere interesele, în consecință să practice o meserie, se întîmplă aproape totdeauna, în mod inevitabil, să ceară o „majorare" și de aci rezultă, după natura disciplinei sportive, combinații, trucaje, chiar escrocherii. Toate sporturile își au culisele lor, deci „combinațiile" lor, boxul, ciclismul, hipismul și chiar tenisul, fără să mai pomenim de celelalte discipline.

Există numere de dresaj de tir, la circ sau la music-hol, care se cumpără, se cedează la cutare sau cutare preț: Nu-i deloc nevoie să te pricepi, să știi să călărești, să mînuiești vreo armă,

nimeni n-o să aibă ceva de spus.

Dar dacă vreţi, să vorbim puţintel, azi, de culisele turfului, de cursele de cai.

● **Acolo unde fiecare speră să se îmbogăţească pe spinarea celorlalţi.**

Cum, vor întreba poate miraţi unii naivi, hipismul îşi are şi el „culisele" lui?

Ei da! Închipuiţi-vă doar acest lucru: în toate zilele pe care bunul Dumnezeu le-a lăsat pentru distracţia diavolului, o monstruoasă loterie, a cărei tragere se face afară, în plin aer, pe o cîmpie de cîteva hectare se pot distribui două, patru, zece milioane barăcii intitulată Pariul Mutual.

Şi pentru aceste grămezi de aur nevăzut şi prezent, se îngrămădeau tot felul de oameni, de la cei care se resemnaseră cu mizeria lor cotidiană şi alţii, grozav de revoltaţi contra ei şi de care, deodată, îşi vărsau focul, strigînd: „Hoţii! Hoţii! la trecerea calului victorios, pe care n-au jucat sau a calului bătut, pe care au pariat! Aici, nimeni nu spera să se îmbogăţească decît prin ruinarea celorlalţi. Îmi veţi spune că pretutindeni se întîmplă acelaşi lucru. Fără îndoială, dar aici, pe hipodrom, lucrul acesta e mai evident, mai exemplar. Asta-i destinul standard, soarta banală a turfistului mijlociu.

Dar mai sînt şi cei norocoşi. Există, în carne şi-n oase, puţini inşi care au făcut avere jucînd la curse. Apoi aşa-zisa „elită", afaceriştii, în sfîrşit, toţi aceia care au hotărît, odată pentru totdeauna, să trăiască — şi încă bine — pe spinarea naivilor şi a proştilor. Tocmai pe aceştia o să-i menţionăm în articolul nostru. Nu pe toţi. Mai întîi pentru că sînt prea mulţi, iar apoi imaginaţia omenească e nemărginită şi, în fiecare zi, trebuie să cauţi să faci puţină ordine, chiar acolo unde există cea mai groaznică dezordine morală, ca să poţi vedea limpede. Trecîndu-i pe aceştia în revistă ajungem tocmai la ceea ce ne interesează pe noi: culisele turfului, combinaţiile hipodromului.

Sînt multe? Ar trebui un volum întreg ca să înşiruim în amănunţime numeroasele combinaţii savante care se practică zilnic pe hipodroame, la antrenamentele curselor de galop, combinaţii pe care le pun la cale minţile subtile ale marilor actori ai acestui soi de spectacole, unul dintre cele mai populare: proprietarii de cai, antrenorii, jocheii. Desigur că printre primii mai există încă şi azi sportsmeni convinşi care, din dragoste pentru curse, din snobism poate, fără nici o mare speranţă de cîştig, îşi pun caii să alerge.

Mai sînt iarăşi, destul de numeroşi, antrenori şi jochei profund cinstiţi, care îşi fac în mod conştiincios, în mod corect, meseria lor.

● **Cota, raţiunea de a fi a curselor**

Dar pe lîngă aceştia există o mulţime atît de mare de oameni care trăiesc de pe urma turfului, încît e imposibil ca o organizaţie atît de importantă să fie scutită de maşinaţiuni. Şi, dealtfel, chiar acei proprietari care sînt — hai să spunem — cei mai respectaţi, nu pot fi nici ei calificaţi de amatori. Ei îşi pun caii să alerge pentru premii în bani, cîştigă, uneori, sume deosebit de importante şi pentru cel mai dezinteresat dintre ei, cota are mai multă importanţă decît orice altceva în lume. Această faimoasă cotă este sufletul, raţiunea de a fi a curselor de cai. Suprimaţi cota, pariul mutual, pariul austriac şi cel mai distins dintre toate sporturile — cel puţin aşa susţin turfiştii — ar dispare!

Calul e, desigur, cel mai nobil dintre animale, dar venind prea des în contact cu omul, o mare parte din această noblеţe dispare. În realitate, caii nu aleargă numai unii contra altora; ei constituie, mai ales, o adevărată „ruletă" care atrage publicul, făcîndu-l să-şi scoată şi să-şi piardă banii. Şi tocmai această diferenţă dintre cei care pierd — cei mulţi — şi cei care cîştigă — puţinii aleşi ai norocului — această caniotă de sală de joc (să-i spunem pe nume) este ţinta tuturor profesioniştilor turfului, a celor şireţi sau care se cred că sînt, cei care vor să fie, cum spune francezul **„du coté du manche"**.

Dacă hipismul este — cum vor unii să ne facă să credem — cel mai distins dintre toate sporturile, acest termen îşi pierde, în mod cert, o parte din prestigiul său şi conducătorii săi ar trebui să fie de bună credinţă şi s-o recunoască. În realitate ei nu regizează, în cea mai mare parte a timpului, decît nişte vaste întreprinderi financiare. Spaţiul fiindu-mi, prin forţa lucrurilor, restrîns, mă voi mărgini să citez cîteva mici combinaţii clasice prin care se încearcă să se trucheze ruleta hipică, mult mai periculoasă în consecinţe decît „cinstitele" discuri învîrtitoare **„rouge et noir"** ale cazinourilor.

Dar înainte de a începe, trebuie să vă spun că, în general, există două principale soiuri de combinaţii: acelea care urmăresc să falsifice chiar cursele, să schimbe rezultatul lor, să suprime coeficientul de hazard şi acelea care urmăresc să fraudeze Pariul Mutual, bookmakerii sau pe ceilalţi jucători.

● **Dopajul e sau nu o escrocherie?**

Cineva — un pasionat turfist care socotea că ori de cîte ori lăsa „ceva" bani la ghişeele Hipodromului con-

CULISELE TURFULUI

tribuia la „îmbunătățirea rasei cabaline" — atrăgea atenția, că, de fapt, în toate timpurile și în toate domeniile de joc au existat fraude și trucaje. Deci, nici cursele de cai nu sînt și nu puteau fi scutite de ele. Exemple? Cu nemiluita! Le putem găsi încă în cea mai îndepărtată antichitate, în Egipt, unde cursele erau la mare cinste, ca și la Roma, unde cursele de care făceau gloria jocului din marile arene. Reconstituirile cinematografice, făcute pe bază de documente certe, ne-au dovedit toate vicleniile folosite de concurenți necinstiți sau care se știau în inferioritate. Desigur, azi, nu mai putem regăsi asemenea excese.

E adevărat, prietenul meu turfistul avea dreptate: nu ne aflam doar în epoca de aur a necinstei, cînd afaceri ca aceea a Skodei, la noi, sau Stavinski, în Franța, au făcut să curgă multe valuri de cerneală și au nenorocit mulți oameni, ba le-a distrus chiar și viețile! Așa că de ce trebuia să ne mirăm că și pe hipodroame se pot produce anumite... accidente? Numai că sînt accidente și accidente.

Nu-i cunoscut astfel, printre alte numeroase cazuri, acel al unui oarecare P..., cal remarcabil, care a aparținut unui mare latifundiar, cal care făcuse montă în cele mai celebre herghelii de iepe existente atunci în țara noastră. Dar acest cal avea picioarele într-o stare groaznică, în așa hal, că, spre a-l face să se suie în autocamionul ce trebuia să-l transporte de la grajd la hipodrom, grăjdarii erau siliți să-l împingă, să-l care pur și simplu. Înainte de cursă însă, i se făcea o injecție — una singură! — adică era dopat, și, datorită acestui dopaj, calul își uita durerile și-și regăsea ardoarea din tinerețe,. Așa că P... cîștigă, consecutiv, ca un mare **crack,** douăsprezece curse dintre cele mai mari.

Se poate numi asta înșelăciune? E doar o biciuire a nervilor, înaintea efortului, biciuire absolut permisă. Americanii, de la care s-a luat acest obicei, îl consideră așa, pornind de la principiul că dacă un cal este angajat într-o cursă, e angajat ca s-o cîștige, nu ca s-o piardă. Deci ca să atingă acest rezultat trebuie să fie în cele mai bune condiții.

— Atunci, cum stăm cu dopajul?

— Nu știu, a răspuns amicul absolut sincer. Pentru asta e bine să lăsăm să se pronunțe marii actori ai vieții hipice!

Sărmanul naiv! Așa a făcut și drept urmare s-a sinucis la nici 40 de ani, pentru că toată averea lui, care era destul de mare, s-a risipit la Hipodromul Băneasa.

● Senzaționalele destăinuiri ale unui bookmaker

Într-o zi, pe vremea cînd colaboram la o revistă sportivă și curiozitatea, mai mult decît obligațiile profesionale (căci nu m-am ocupat propriu-zis niciodată de hipism), mă împingea să mă abat pe la Hipodrom și prin împrejurimile lui, m-am nimerit într-o bodegă frecventată de oameni ai turfului. La o masă stătea un bookmaker renumit, care a văzut multe în viața lui. M-am așezat, cu voia lui, la masă și, dintr-una într-alta, Eugen... (Genică, așa cum îi spuneau intimii) a început să-mi înșire cîteva amintiri personale, cîteva anecdote, care îl transformau în ochii celor prezenți — căci nu eram numai eu acolo — într-un adevărat erou de roman.

— Am alergat prima oară într-un mare derby la Paris, în 1907, și am cîștigat. Cursa a fost adjudecată de un cal al grajdului Rotschild, spre nemulțumirea unui grup de pariori de la peluză, care au văzut altfel. Cursa mi-a adus un cîștig de 4 000 de franci, ceea ce, pentru vremea de atunci, însemna o sumă frumușică. Ah, ce timpuri! Și aici, E... își permite o mică digresiune asupra modei trecute, a bărbilor bărbaților și a nestatorniciilor politice.. Îl ascultam — eu și ceilalți din jur — încîntați, căci lumea hipodromurilor e sensibilă la evocările și poveștile jocheilor și ghicitoarelor. Pe mine însă mă rodea o întrebare: oare și un bookmaker, deci un om al turfului, va face aceleași afirmații ca și bietul meu prieten? Că alergările de cai — care, dacă pentru unii înseamnă sport, pentru alții nu înseamnă decît o plimbare oarecare, o distracție, hai să-i spunem cîmpenească! de nu o kermeză populară și un prilej binevenit de exhibiție vestimentară — spun, dacă aceste alergări nu pot fi trucate?

— Cum să nu! Crezi că s-a schimbat ceva? Nu, în privința asta toate-s la fel ca înainte! E adevărat, nu mai vezi, ca odinioară la Paris, în aleea des Acacias, minunatele echipagii. Dar, ce vrei, trebuie să te mulțumești să trăiești cu epoca ta! Ei, dar să revenim la oile noastre. Mă întrebai de curse. Mă aflam tot în Franța, prin 1934. Mă dusesem pe contul unui mare proprietar de cai de curse, ca să fac niște achiziții. Se alerga tocmai Marele Premiu, cursă vestită la Paris. Și lucru interesant, cursa aceasta se alerga după ce, în alte curse, tot atît de importante, favoriții fuseseră învinși. Căci, ca și Margareta de Bourgogne, șansa, această regină a turfului, își decapitase toți favoriții. De multă vreme nu se mai asistase la un asemenea masacru. Mă așteptam deci ca să fie lume mai puțină. Aș, ți-ai găsit! Chiar după hecatomba aceea de **crack-uri,** lumea nu s-a abținut. Nu degeaba franțuzul numește cursele **„des épreuves"!** Turfiștii sînt obișnuiți, nimic nu-i împiedică ca să alerge spre a-și mai goli o dată buzunarele. Nici chiar vremea urîtă. Căci era o vreme groaznică: mai degrabă ai fi spus că-i toamna, decît că-i luna florilor. În orice caz, ca să stai cîte-

va ceasuri, pe o vreme rece, cu nasul înroşit de răceală, cu umerii sub bătaia ploii şi picioarele în noroi, asta spune mult despre devotamentul contribuabililor la îmbunătăţirea rasei cabaline, nu? De cucoane ce să-ţi mai spun? În loc să arboreze toaletele elegante, femeile îşi lăsaseră rochiile şic acasă şi îmbrăcate în negru, purtau doliul cochetăriei lor. Ei, dar m-am luat cu vorba şi d-ta, tinere, vrei să ştii ce-a fost cu Marele Premiu, pentru că a fost o poveste strașnică! În cursă au luat parte 11 cai, iar cursa se alerga pe o distanţă de 2500 metri. Natural, marele favorit era un cal, care dovedise reale aptitudini pentru distanţă, aptitudini verificate într-o serie de curse. Calul se numea **Agitato.** Dar, spre marea surprindere a turfiştilor, din care, cum e lesne de înţeles, cei mai mulţi au pariat pe **Agitato,** a ieşit în frunte un armăsar de 11 ani, **Evohe II,** pe care nimeni nu-l luase în seamă pînă atunci. Un cal care totdeauna alergase doar pe distanţe scurte şi numai handicap. A fost un prilej binevenit pentru ca toată mulsa aceea stoică de mantale de ploaie şi umbrele să încerce să se încălzească, urlînd „Hoţul! Hoţul!" Avea şi de ce, pentru că jocheul întreprid, care condusese la victorie pe **Evohe II** a cîştigat cu o cotă de 20 pentru 1! Şi în duminica următoare, starterul a avut cinstea unei comisii de anchetă, care a încercat să afle de ce unii cai — printre care se număra şi **Evohe II** — care alergaseră nu mai departe decît cu o săptămînă în urmă ca nişte viţeluşi, au reuşit să ajungă primii doar după şapte zile. Au fost anchetaţi antrenorul, jocheii. Din păcate, cum se întîmplă totdeauna în asemenea ocazii, nu principalii interesaţi, care au rămas muţi. Şi în cele din urmă s-a ajuns la concluzia că **Evohe II,** contrar celor ce s-a crezut la început că ar fi fost dopat, a fost pur şi simplu „ţinut" în toate celelalte curse, tocmai în vederea acestei mari probe. Că adică **Evohe II** era un adevărat **crak,** dar care a fost păstrat ca să-şi arate adevărata valoare doar pentru Marele Premiu. Deci comisia a trebuit să-şi încheie ancheta, recunoscînd ca valabil rezultatul, iar jucătorilor li s-au mai golit, la această mare solemnitate hipică, încă o dată buzunarele!...

● **Se poate oare trăi din curse?**

Acestui reportaj, care a urmărit şi, sper, a dezvăluit în parte culisele turfului, i se impune firește o încheiere, pe care o presimţim, sub forma unei întrebări, care stă pe buzele tuturor celor care au avut răbdare să ne urmărească pînă aici: **Se poate oare trăi din curse** în ciuda tuturor acestor trucaje, acestor mici sau mari şarlatanii?

Întrebarea am pus-o, la rîndu-mi bookmakerului E., atunci cînd am stat de vorbă cu el.

— Mă întrebi, îmi răspunse el, dacă se poate trăi din curse şi ai să te miri, poate, că am să-ţi răspund în mod afirmativ. Dar e de asemeni momentul să-ţi spun că nu există nici un noroc. Există doar jucători nenorociţi, dar mai ales grăbiţi, prea confuzi şi risipitori. Nici nu sînt interesaţi. În schimb, există jucători prudenţi, socotiţi, care procedează, oricît de mediocri ar fi, prin deducţii. Pariul nu se aseamănă nici cu ruleta, nici cu bursa. Nu poţi învăţa să devii bun jucă tor. Ai sau nu darul de a examina. Ori, printre jucători, sînt unii care ştiu că acel proprietar de cai n-o să stea multă vreme fără să cîştige, că acel jocheu nu poate ieşi al doilea, al treilea sau al patrulea de două ori la rînd, că acel antrenor are nevoie de bani ca să-şi achite la termen poliţele şi mai ştiu eu ce anume! Văd că raţionamentele astea, care dealtfel nici nu sînt raţionamente, te fac să zîmbeşti. Dar scoate-le jucătorilor de curse ideile lor fixe din cap, iluziile lor, atacă-le visurile şi ai să vezi atunci ce se-ntîmplă: înseamnă să le furi fericirea. Alţii nu se interesează decît de cai, examinează obîrşia lor, performanţele, compară condiţiile psihologice sau atmosferice. E şi asta o metodă, ca oricare alta. Adevărul care rămîne în picioare e: cursele sînt un joc, în care fiecare îşi apără şansa sa, cum crede şi înţelege, pe riscul său, dacă vrea să-şi piardă timpul său liber, un joc la care nimeni nu-l sileşte. Un joc, al cărui mare stăpîn e norocul!

PAUL B. MARIAN

VOLUNTAR PENTRU SCAUNUL ELECTRIC

Iată textul, extras dintr-un dicţionar, referitor la cele trei personaje ale unui dosar foarte diferit de dosarele din istoria criminalităţii: „Thomas Alva Edison, fiul unui anticar de origine olandeză; primeşte de la mama sa, fostă învăţătoare de origine scoţiană, primele lecţii de literatură şi de calcul într-o cameră din spatele prăvăliei tatălui. Urmează cursurile şcolii publice numai trei luni. La 12 ani este angajat vînzător de ziare prin trenuri. Tot atunci fondează ziarul „Weekly Herald“ pe care îl redactează, îl imprimă şi îl vinde călătorilor. În 1862 intră la biroul telegrafic de la Port-Huron, unde inventează un telegraf care permitea transmiterea simultană, pe acelaşi fir, a două mesaje în sens invers. Devine inginer al mai multor societăţi de reţele telegrafice. Bogat, avînd deja un renume, Edison fondează societatea „Consolidated Edison,“ inventează fonograful, microtelefonul, lampa electrică incandescentă, aparate telegrafice cuadruplex şi sexduplex, un acumulator alcalin pe bază de fier-nichel, descoperă „efectul Edison“ care se află la originea lămpii cu iod, şi luptă împotriva concurenţilor printre care cel mai celebru este Wastinghouse“.

În ce-l priveşte pe George Westinghouse, iată ce spune acelaşi dicţionar: „Inventator şi industriaş american, creatorul frînei cu aer comprimat, folosită pentru prima dată în 1872 la un tren de călători şi adoptată apoi de toate societăţile de căi ferate din lumea întreagă. El preconizează printre primii aplicarea electricităţii la căile ferate, atît pentru transport cît şi pentru semnalizare. Introduce, în Statele Unite, sistemul de transport al electricităţii pe bază de curent alternativ monofazic de înaltă tensiune. Societăţile create de Westinghouse, în special, „Westinghouse Electric and Co“, s-au aflat printre cele mai puternice întreprinderi de construcţii electrice din lume“.

Al treilea personaj al acestei povestiri, Kemmler, este mult diferit de celelalte două. Recent emigrat, modul său de comportament este cu mult mai frust decît cel al lui Edison în adolescenţă: un ţăran mic de statură, robust, cu o figură de preot de ţară, folosind un limbaj grosolan şi avînd gesturi de prestidigitator.

Se poate doar imagina modul de viaţă pe care îl ducea: locuia la Buffalo, un oraş „ciupercă“ al statului New York, la 35 de kilometri de cascada Niagara, pe malurile lacului Erie. Este tot ceea ce se ştie precis. Făcea parte, fără îndoială, din mulţimea de emigranţi de origine irlandeză, germană, scandinavă care locuiau în acest orăşel numărînd la vremea aceea circa 100 000 locuitori.

A lucrat probabil într-una din acele uzine oribile în care se fabrica oţelul, se omorau porcii, sau se prelucrau lîna şi grîul. În orice caz, totul ne face să credem că Kemmler n-ar fi ales tocmai calea cea dreaptă. Se pot uşor imagina atitudinea lui instabilă, brutalitatea faţă de femei, tot timpul în căutare de lucru şi trăind din expediente.

În 1887, Westinghouse introduce în oraşele americane curent alternativ de înaltă tensiune transportat prin cabluri uşoare. Edison, concurentul său, consideră acest procedeu ca fiind un pericol public şi propune utilizarea curentului electric direct pe bază de joasă tensiune cu ajutorul cablurilor subterane. Este punctul de plecare al acestei surprinzătoare istorisiri.

În anul următor, William Kemmler iese brusc din anonimat, ucigîndu-şi metresa. Crimă pasională? Sau motive financiare? Nu se ştie. Cum a procedat? Nici asta nu se ştie. Documentele atestă doar că această crimă a fost comisă „în condiţii groaznice“.

William Kemmler este arestat, iar numele său apare în ziarele locale. În acelaşi timp, la societatea Westinghouse se produce un eveniment dramatic : un muncitor care lucra la un aparat pe bază de curent alternativ este ucis de puterea flăcării albastre. George Westinghouse nu poate potoli presa. Şi, curînd, cele două evenimente se învecinează în coloanele ziarelor.

Este ocazia oportună pentru Edison, care, în urma accidentului mortal al muncitorului, va încerca să dea lovitura decisivă concurentului său, Westinghouse. El creează o instalaţie care va demonstra în acelaşi timp şi pericolul pe care îl reprezintă procedeul Westinghouse. Este vorba de un aparat care va ucide pur şi simplu cîinii bolnavi, pisicile bătrîne şi caii pentru abator.

Aparatul este format dintr-un şasiu articulat dotat cu fire, electrozi şi străbătut de un puternic curent alternativ. În anul următor, Edison prezintă acest aparat cu ajutorul unei intense campanii publicitare şi angajează un tînăr electrician spre a prezenta hidoasa creaţie. În fond, invenţia nu are nimic genial. Nu este decît o atracţie de bîlci, de prost gust. Dar, pe plan psihologic, ea a fost asociată cu imaginea morţii îngrozitoare a muncitorului electrician de la Westinghouse.

Dar Edison, un „deus ex machina“ al acestei forţe malefice, nu putea deloc să prevadă urmarea găselniţei sale rocambolești. În mulţimea care se înghesuie prin bîlciuri să vadă cum funcţionează odioasa maşinărie se

află și magistrați, guvernatori, oameni ai legii. Toți aceștia trăiesc o aceeași dramă: trebuie să conceapă legi, să vegheze la aplicarea lor sau să judece pe cei care nu le respectă și, în ultimă instanță, să condamne chiar la pedeapsa supremă care, pe vremea aceea, era spînzurătoarea.

Rudimentară și brutală, ea nu mai corespunde „modernismului" cetățenilor americani. În schimb, imaginea firelor electrice, foarte curate, a electrozilor din cupru, opusă celei a frînghiei și a scaunului, se impune tinerei Americi ca idealul pedepsei supreme.

Iată cum s-a născut ideea scaunului electric. Nici măcar Edison nu mai revine asupra invenției sale. Pentru Westinghouse, folosirea curentului alternativ sub această formă deosebită nu reprezintă în fond decît o parodie a marilor sale realizări, care riscă în același timp să-i discrediteze firma. Și, spre marea lui disperare, doi funcționari publici se decid să aplice principiul la execuțiile capitale.

Primul dintre ei este primarul orașului New York, Foarte repede, acesta reușește să modifice legislația, iar mașina, care se va numi de aici înainte „scaunul electric", este concepută de către inginerul electrician al închisorii Sing-Sing și construită — s-ar putea spune chiar „meșterită" — de către condamnații înșiși.

Cel de-al doilea este primarul orașului Buffalo. Fie pentru că a fost mai rațional în acțiunile sale, fie pentru că nu a dispus de inginer calificat, acesta a cerut tînărului electrician al lui Edison să construiască un scaun electric eficace. Sînt prezentate planurile unui scaun electric perfecționat, care a ținut cont de experiența execuției de la Sing-Sing.

Despre ce execuție este vorba? La închisoarea Sing-Sing s-a procedat la prima tentativă de electrocutare a unui condamnat la moarte, un anume Chapelin, criminal sordid și fără scrupule. În ziua execuției toate drumurile care duceau la închisoare erau blocate. De ce? Pentru că, spuneau unii, execuția se va termina cu un mare incendiu al închisorii. În realitate nu a fost nimic de văzut. Nu numai că închisoarea n-a ars, dar primul scaun electric din istorie nu a funcționat. Condamnatul s-a ales cu cîteva arsuri de gradul trei și imediat i s-a comutat pedeapsa cu închisoarea pe viață.

Guvernatorul din Buffalo, departe de a fi descurajat, a decis ca scaunul electric să fie gata, iar primul condamnat să fie William Kemmler. După eșecul de la Sing-Sing, evenimentul provoacă vii comentarii. George Westinghouse nu acceptă ca invențiile sale să fie utilizate în asemenea scopuri și, pentru a interzice această parodie, face apel la W. Bonki Cochram, cel mai bun avocat new-yorkez din acea vreme. Acesta redactează imediat un mesaj adresat opiniei publice americane, amintind de existența unui articol din Constituția Statelor Unite care interzice orice pedepse crude aplicate pe teritoriul Statelor Unite. Pentru că, după părerea sa, electrocutarea este tocmai un asemenea act.

Și iată că Westinghouse-Cochram se găsesc în fața unui alt adversar: condamnatul însuși! Presa americană se precipită către închisoarea lui Kemmler, pentru a-l intervieva. În fața ziariștilor, acesta se comportă ca un om important. El declară: „Domnilor, bună ziua! Este bine că ați venit. Voi răspunde imediat întrebărilor. Dar, înainte de toate, aș dori să spun că nu înțeleg de ce este impiedicată execuția mea prin electrocutare. Am comis o crimă, este adevărat, și am fost condamnat la moarte. Ceea ce este important, este să fiu executat... Și dacă tot există un mijloc mai modern decît spînzurătoarea, consider că am dreptul să aleg. Prefer electrocutarea!"

De fapt, acest sinistru personaj, care știa de bună seamă că nu poate fi grațiat, folosea această ultimă ocazie fie pentru a-i fi comutată pedeapsa, dacă mașina nu funcționa, fie pentru a provoca o mișcare de simpatie sau de milă în favoarea sa, fie să se bucure înainte de moarte de atențiile care se acordă oricărui voluntar pentru o experiență mortală.

Întrebat dacă îi este teamă, el răspunde: „Da. Îmi este teamă de moarte, dar nu de modul în care voi muri". „Nu vă este teamă că o să suferiți?" „Nu... Mi s-a explicat cum funcționează aparatul. Scaunul a fost perfecționat, și nu se va mai întîmpla ca la Sing-Sing... Am încredere."

În ziua de 6 august 1890, William Kemmler este condus în camera de execuție. Este ora 6,30 dimineața. Cei prezenți constată că William Kemmler este foarte stăpîn pe sine. Conform protocolului american, Kemmler este prezentat celor care, în virtutea profesiunii sau a funcției, trebuie să asiste la execuție. El se înclină în fața lor și cere permisiunea de a rosti cîteva cuvinte. Declară că regretă fapta pe care a comis-o și că dorește tuturor mult noroc.

Apoi, își descheie singur vesta și se supune docil tuturor operațiunilor pregătitoare. Călăul, directorul închisorii, ceilalți gardieni sînt foarte nervoși. Kemmler încearcă să-i calmeze. Se așază pe scaun și își potrivește spatele exact pe electrod. Scaunul nu are decît trei picioare, al patrulea fiind tocmai piciorul stîng al condamnatului care trebuie să asigure contactul permanent cu pămîntul. După cîteva momente face semn că mai are ceva de spus: dorește să fie strîns electrodul care se află pe cap, operațiune pe care o execută el însuși. Apoi, directorul închisorii deschide ușa camerei alăturate, în care electricianul Edwin F. Davis, cu mîna pe maneta de contact, așteaptă ordinul oficial. Directorul face un semn și Davis apasă pe manetă. Asistența vede pălind dintr-o dată fața lui Kemmler. Corpul i se umflă sub curele. Un miros acru de carne și de păr ars

umple camera, iar din electrozi iese puţin fum.

17 secunde mai tîrziu, doi medici ai închisorii, care cronometrau execuţia, îi fac semn lui Davis să întrerupă curentul. Cu un suspin de uşurare, asistenţa se precipită către scaunul pe care zace Kemmler. Unul dintre medici se apleacă asupra lui şi nu îşi poate reţine o exclamaţie de groază: „Trebuie repetat... Este viu!"

Kemmler respiră încă, deşi foarte greu. „Repetaţi manevra. Trebuie ucis, oricum, numai să se termine odată!"

Cei doi oficiali din Chicago, delegaţi de guvernator pentru a asista la execuţie, leşină. Preotul părăseşte imediat încăperea, protestînd împotriva noii modalităţi de a atenta legal la persoana umană.

Ajutorul de călău, Druston, calm, foarte rapid, strînge din nou electrodul pe capul condamnatului. Apoi, ordonă din nou electricianului să apese pe manetă. Din nou, corpul lui Kemmler se zbate între curele. O flacără mică, albăstruie ţîşneşte din electrodul care atinge coloana vertebrală şi vasele capilare se sparg. Supliciul a fost prelungit cu 70 de secunde, puterea curentului fiind de 1 700 volţi.

Medicul examinează corpul lui Kemmler şi declară decesul. Asistenţa, îngrozită, părăseşte sala.

Peste 20 de state americane vor adopta pedeapsa capitală prin scaunul electric, pentru că „este mai curată şi pentru că încetarea funcţiilor cerebrale este mai uşor de verificat decît la alte forme de execuţie."

După **Historia**

avizier

„ACTOR" CONŞTIINCIOS

La fostul Teatru al tineretului din sala „Sf. Sava", se juca piesa „Înşir-te mărgărite". La montarea acesteia nu s-a economisit nimic: decoruri fastuoase, trucaje, figuraţie, pitici, fanfară şi un cal în carne şi oase, adus în reprezentaţie de la Circul „Krateyl". Seara la ora 18, calul era adus la spectacol de către un dresor de la circ. Se jucase piesa de peste 300 de ori. Într-o seară, se făcuse 18,30 şi dresorul cu calul nu veniseră. Regizorul tehnic intră în panică... Dar cînd erau mai agitaţi îşi face apariţia şi calul, care urca tacticos scările. În ziua aceea dresorul se „magnetizase", mai multişor şi, adormind uitase să mai vină la teatru. Calul, actor conştiincios, simţind că se apropie ora spectacolului şi stăpînul lui nu dă semne de viaţă, a rupt căpăstrul şi a plecat la teatru pe drumul pe care îl făcuse de sute de ori, ca să nu întîrzie la... replică.

Veselie la Dor Mărunt

Cu ani în urmă, la Teatrul Nottara se juca comedia de mare succes „Băieţii veseli" de H. Nicolaide. În afară de spectacolele jucate la sediu, teatrul avea în plan şi unele spectacole în deplasare. Aşa se face că într-o bună zi plecăm la Dor Mărunt... Era toamnă, vinul se făcuse din belşug. În timpul spectacolului, în fundul sălii, în loc de suc, oranjadă, se vindea vin. Astfel noi pe scenă vorbeam de-ale noastre, iar spectatorii de-ale lor. În timpul pauzei, Nae Constantinescu, care era conducătorul turneului, stă de vorbă cu o spectatoare:

— Tovărăşico, de ce mai vii la teatru — dai şi bani, pierzi şi timpul — că tot nu asculţi?

— Păi, eu stau la marginea satului, încolo, sora mea în partea cealaltă, dincolo, stă Niculae, aşa că atunci cînd vine cîte un teatru mă întîlnesc cu ei aici, că sala e în mijlocul satului şi mai stăm şi noi de vorbă.

În sfîrşit, terminăm şi noi comedia şi se trage cortina. Publicul dă să plece, atunci se ridică şi Niculae şi spune:

— Tovarăşi, acum să ne mai veselim şi noi. Ne va distra Ionică frizerul, cu acordeonul!

RESPECT PENTRU ADMINISTRATOR

Talentatul şi simpaticul actor Emanoil Petruţ era în anul I la Institutul de teatru din Iaşi. Locuia la cămin. Administratorul căminului era C. Alexandrescu, care totodată ocupa şi funcţia de sufleor la Teatrul Naţional. Într-o zi, Petruţ urma să-şi facă debutul, într-o... figuraţie. În seara premierei, emoţii, trac. Petruţ intră în scenă şi fără de voie îşi aruncă ochii în cuşca sufleorului. Văzîndu-l pe Alexandrescu, ia o poziţie respectuoasă şi...: „Vă salut, tovarăşe administrator!"

SCAUNELE

C. Rauţchi juca în reprezentaţie la Teatrul „C.I. Nottara" în piesa „Scaunele" de Eugen Ionescu. Într-o zi, se afla la Clubul Teatrului Naţional, cu mai mulţi colegi. La discuţie participa şi Streja, plasatorul teatrului. La un moment dat, Rauţchi se adresează lui Streja:

— Nene Streja, zici că îţi sînt simpatic. De ce nu vii într-o seară la Teatrul „Nottara" să mă vezi în „Scaunele"?

— Nene Costache, lasă-mă te rog. Nu sînt eu sătul de scaunele mele, îmi mai trebuie şi de la alt teatru?...

AGENTUL

A 54

Carnetul său de membru al partidului nazist purta numărul 61 574. Avea insigna de aur cu care erau decorați „vechii combatanți" ai lui Hitler. Ocupa importante funcții în cadrul spionajului militar german ; or, din februarie 1936, el a început să anunțe tot ce avea să se întîmple, cu o extraordinară precizie. În analele spionajului, el a devenit celebru prin codul A 54, iar palpitanta sa existență a fost evocată și de revista Historia.

A 54

În 1936, maiorul Josef Bartik era șeful secției de contraspionaj al celui de al doilea Birou cehoslovac. În acea dimineață, luni 10 februarie, se afla in cabinetul său de lucru, la al doilea etaj al clădirii Ministerului Apărării, aflată in Piața Victoriei din Praga. Era un bărbat solid, indesat, care știa ce dorea. La inceputul anului 1936 nu era ușor să conduci serviciile de informații cehoslovace. De doi ani izbucnise un război ascuns, un război pe care nimeni nu dorea să-l recunoască, dar care exista totuși. Al doilea birou cehoslovac și serviciile secrete germane se infruntau fără incetare provocind deja victime. Un căpitan german intră în cameră și-i puse pe biroul lui Bartik curierul ce urma să fie semnat. După ce semnă, căpitanul impinse spre maior o scrisoare absolut obișnuită, intr-un plic albastru. Adresa, scrisă de mină in germană, era a Ministerului Apărării. Ștampila de pe plic dovedea că acesta fusese pus la poștă la Most, la 8 februarie 1935.

PROPUNERI INCREDIBILE

Regulamentul era clar : orice scrisoare, a cărei adresă era scrisă in germană, nu putea fi deschisă decit in prezența a doi ofițeri. Un minut mai tirziu, locotenent-colonelul Moravek, șeful grupului de cercetări, intra in birou urmat de comandantul celui de al doilea Birou. În prezența lor, Bartik deschise plicul. Era o ofertă de servicii. In germană, un necunoscut oferea Serviciului cehoslovac de informații toate secretele Abwehr-ului. (Abwehr, adică serviciul de informații al armatei germane — Wehrmacht — a cărei centrală era la Dresda; Abwehr-ul era comandat de amiralul Canaris). Necunoscutul propunea niște lucruri incredibile :

1. Toate chestionarele serviciului german de informații pe anii 1935 și 1936 ;

2. Noua organizare a serviciului german de informații ;

3. Noua organizare a serviciului german de informații în Cehoslovacia ;

4. Adresa tuturor agenților germane, inclusiv ale Gestapoului și a Abwehr-ului ; numele funcționarilor șefi, pseudonimele, adresele și numerele lor de telefon ;

5. Numele noilor șefi ai Abwehr-ului care complotau impotriva Cehoslovaciei : nume, pseudonime, adrese, numere de telefon ;

6. Noua metodă de transmisie a informațiilor provenind din Cehoslovacia ;

7. Organizarea prevăzută în caz de război.

Cei trei ofițeri luau cunoștință cu stupoare de conținutul acestei oferte fără precedent. Necunoscutul cerea 15 000 mărci germane, specificind că dorea bilete noi, pentru a-și putea plăti o datorie. Alte trei condiții erau :

a. Nu veți ști niciodată numele meu ; b. Nu vă voi intilni niciodată pe teritoriul Cehoslovaciei ; c. Dacă vor fi necesare măsuri pentru folosirea informațiilor mele, acestea să se adopte mai inteligent decit o fac de obicei tribunalele militare, pentru a se evita bănuielile în Germania.

Individul cerea in plus un avans pentru a cumpăra un aparat foto și a-și plăti primele cheltuieli. Aștepta să i se răspundă la post restant, de fiecare dată intr-un alt oraș din Saxonia sau Bavaria. Primul răspuns trebuia trimis la adresa : F. M. 137, post restant, Annaberg (Erzgebirge). Scrisoarea trebuia să fie trimisă dintr-un oficiu poștal german.

OMUL FĂRĂ FAȚĂ

Povestind, după mulți ani, acest moment istoric, cel care avea să devină generalul Bartik își va aminti : „Înainte de a lua o decizie, am recitit scrisoarea. Ne întrebam dacă nu era vorba de o provocare premeditată din partea serviciului secret german. Reușisem deja să-l păcălim pe amiralul Canaris și trebuia să ne așteptăm la o reacție din partea lui. Conținutul scrisorii demonstra, în orice caz, că autorul său era foarte la curent cu problemele care ne interesau. În aceeași zi i-am răspuns expeditorului scrisorii comunicindu-i adresa noastră secretă : „Karl Shimeck, Praga XIX, Dostava 16". Deci, în aceeași zi trimiteam un răspuns afirmativ necunoscutului, precum și cele 4 000 mărci cerute. Citeva zile mai tirziu, necunoscutul expedia primele sale informații. El anunța că un

DIVERSE

SOȚUL ȘI STĂPÎNUL NOSTRU

Margarito Esparza, unul din cei mai mici oameni din lume (0,96 m.) si-a găsit o soție in San Salvador. După ce a căutat in van o tovarășă de viață de înălțimea sa, a trebuit să se „mulțumească" cu o soție de 1,52 m, Rosa Urbino. Soția a promis că nu va căuta niciodată să-l domine in vreun fel.

CU ȘI FĂRĂ TELEFON

Pentru a-și face curaj un spărgător, nu de meserie, Alexius Corell, de 33 de ani, din Copenhaga, a băut zdravăn inainte de a se apuca de treabă. Odată intrat in magazin, s-a simțit rău, n-a putut să mai iasă, și atunci i-a venit o idee salvatoare. A dat telefon la cel mai apropiat comisariat de poliție, rugind să fie eliberat. Poliția s-a grăbit să-l scoată din magazin, pentru a-l băga la închisoare, unde n-a mai avut telefon, se înțelege...

carnet cu note al unui ofiţer ceh era în mîinile serviciului secret german, un carnet care compromitea mulţi agenţi. Îndată, al doilea Birou ceh a deschis o anchetă şi s-a dovedit că, într-adevăr, un carnet fusese pierdut de un căpitan cehoslovac pe frontiera germană, în cursul unei tentative ratate de răpire. Faptul că misteriosul corespondent ştia un asemenea detaliu îl autentifica. Din acel moment la al doilea Birou din Praga fu deschis dosarul său, dosar pe a cărei copertă figura numele de cod ce i se atribuie : A 54. Informaţiile de început nu prezentau prea mare interes. Era evident că A 54 îşi studia interlocutorii.

La Praga se simţea nevoia unei întîlniri, care i se propuse lui A 54. Acesta acceptă să vină pe teritoriul cehoslovac. Maiorul Bartik hotărî să-l întîlnească personal pe cel care nu era pentru el decît un spion fără faţă. Întrevederea urma să aibă loc la 6 aprilie 1936, la ora 20,30 pe drumul spre Karlovy-Vary.

PRIMA ÎNTÎLNIRE

Părea a avea între 32 şi 35 de ani, era de talie mijlocie, fără vreun semn distinctiv în aparenţă. Era tuns ca un prusac. Mai tîrziu, Bartik îl va descrie astfel : „Avea nişte ochi mari, pătrunzători. Un bărbat liniştit, calm, care vorbea puţin..."

Convorbirea s-a desfăşurat în germană. Bartik trecu direct la subiect : — Pentru ce nu oferiţi colaborarea dumneavoastră Serviciului secret francez? — Pentru că francezii sînt aiuriţi de felul lor, iau lucrurile prea uşor şi există riscul deconspirării.

A 54 oferi două documente — „eşantioane" — din care reieşea un lucru stupefiant şi anume : structura organizaţiei Abwehrstelle din Dresda precum şi documente preţioase despre Gestapo. Exista, de asemenea, o listă de informatori cehoslovaci care lucrau pentru germani. Aceştia erau aproape toţi germani sudeţi, membri ai partidului lui Henlein. Dar, mai ales, omul vorbea şi ceea ce spunea era mult mai important decît ceea ce adusese. Dezvăluia care erau lucrările Abwehr-ului, ce i se cerea lui, ca membru al Abwehr-ului. Informaţiile pe care acesta le cerea de la membrii săi se înscriau, toate, în cadrul unei viitoare cuceriri a Cehoslovaciei. Se poate imagina uimirea lui Bartik auzind din gura unui german că invadarea, cucerirea şi zdrobirea propriei sale ţări făceau obiectul unui plan al cărui proces începuse deja. Dar A 54 nu se mărginea la atît. Fără a ridica vocea, cu acelaşi calm aparent, el afirma că, după ce Hitler va cuceri Cehoslovacia, el se va îndrepta spre Polonia. Apoi va fi rîndul Franţei şi, în sfîrşit, al Uniunii Sovietice.

3 000 DE MĂRCI GERMANE

Sîntem în 6 aprilie 1936, aşadar, iar omul din faţa maiorului Bartik anunţă istoria următorilor cinci ani. Procesele verbale şi rapoartele există. Ştim că A 54 a spus textual : „Rusia va fi cu siguranţă atacată". Raportul dictat de locotenent-colonelul Moravek precizează că, incontestabil, A 54 era extrem de bine informat asupra detaliilor activităţii Abwehr-ului. Din acel moment provocarea este exclusă. Nu s-a ezitat, deci, să i se plătească 3 000 mărci germane şi 200 coroane cehoslovace. El a spus că se numeşte Jochen Breitner, şi a semnat de primire. A mai zis că este funcţionar civil detaşat la Abwehrstelle din Dresda, unde lucra la secţia Radio-Funk-Photo. A declarat că este desenator şi fotograf şi a precizat că salariul său lunar era de 350 mărci.

Europa se îndrepta spre război. Războiul din Etiopia îl aruncase pe Mussolini în braţele lui Hitler. În Spania, războiul civil servea de pretext germanilor şi italienilor pentru a-şi experimenta materialul.

A 54 continua să informeze. El iscălea acum Voral şi semnala instalarea de noi servicii ale Abwehr-ului la Dresda. Totul era îndreptat împotriva Cehoslovaciei. În prima săptămînă a lunii decembrie 1937, şeful suprem al Abwehr-ului, amiralul Canaris personal, veni la Dresda. A 54 anunţă că acesta ceruse întărirea spionajului împotriva Cehoslovaciei. La începutul anului 1938, A 54 făcu cunoscute lui Bartik toate detaliile mobilizării pe care o pregătea Germania contra Cehoslovaciei.

Acum, la Praga se studia febril fiecare informaţie primită de la A 54. Fiecare simţea pericolul. Firesc, Germania va sfîrşi prin a

MODA ŞI TERMOMETRUL

Un adevărat scandal a stîrnit apariţia în cadrul unei prezentări de modele la Carnaby Street (Londra) a unui manechin care purta o rochie lungă. Acum, cînd în occident moda fustelor scurte face din nou ravagii, reapariţia unei rochii mai lungi de genunchi stîrneşte uimirea. Pentru liniştirea spiritelor, manechinul a explicat cu graţie şi umor că lungimea rochiei este ajustabilă şi că ea coboară odată cu termometrul. În momentul în care temperatura se va ridica, lungimea fustei îi va urma exemplul.

...„S-A ÎNTORS LA LOCUL FAPTEI"

Un antrepozit din Marsilia a fost călcat de hoţi. Pînă aici — nimic neobişnuit. Dar iată că apare cîinele „de serviciu", care cu lătrături puternice, ameninţă reuşita „acţiunii". Oameni miloşi, hoţii au înhăţat la repezeală cîinele şi l-au băgat într-un sac, iar la plecare, în graba mare, au luat cu ei şi cîinele, care ulterior s-a întors la locul faptei. Firească reconstituirea nu s-a făcut după declaraţiile cîinelui, ci ale hoţilor, care în cele din urmă au fost prinşi.

A 54

ataca Cehoslovacia. În discursuri nemărate, Hitler reclama teritoriile sudeților, smulse, striga el, de la patria mumă germană. Întrebarea era cînd se va hotări Führer-ul să treacă de la vorbe la fapte.

În seara zilei de 12 mai 1938, o nouă intîlnire capitală avu loc intre agentul A 54 și ofițerii celui de-al 2-lea Birou cehoslovac. Întîlnirea se desfășură la frontieră, în apropiere de Neigeschrei. De acolo se îndreptă împreună spre jandarmeria orașului Louny. A 54 anunța un lucru extrem de grav : explozive intraseră clandestin în regiunea sudeților. La 22 mai, în ajunul alegerilor comunale, o acțiune concertată avea să izbucnească. În diferite orașe din nordul Boemiei fuseseră constituite depozite de arme clandestine. În momentul în care funcționarii partidului lui Henlein aveau să audă la radio-ul Reich-ului cuvîntul de ordine Amtsverwalter, urmau să proclame starea de alertă. Imediat, aveau să înceapă sabotajele, distrugerile căilor ferate, a drumurilor importante de comunicații și a podurilor, atacurile la posturile de frontieră și asupra sentinelelor cehoslovace izolate. După care, la 22 mai, „germanii torturați" urmau să cheme în ajutor pe „frații lor din Reich". Formațiunile S.S. aveau să invadeze teritoriul cehoslovac în spațiul situat între orașele Desin și Pelina. Așadar, era ora H. Noaptea, guvernul cehoslovac, informat, hotărî să închidă frontierele. La 20 mai, starea de alertă era decretată iar la 21 mai, armata se găsea pe liniile de apărare.

HITLER DĂ ÎNAPOI...

În fața unei atitudini atît de hotărîte, germanii dădură înapoi. Fără îndoială, hotărîrea lui Hitler nu era încă definitivă. El nu voia decît să răspundă apelului sudeților. Și, dacă sudeții erau puși — și erau — în imposibilitatea de a trece ei înșiși la acțiune, Hitler prefera să aștepte. La 5 iulie 1938 avea loc o mare sărbătoare tradițională a sokolilor. Un mesaj urgent al lui A. 54 ajunse chiar la timp la Praga. Acesta anunța că explozive vor fi plasate sub tribuna oficială, unde aveau să ia loc autoritățile guvernamentale. În afara uciderii atîtor înalte personalități, se urmărea propagarea panicii în țară, facilitarea unei stări insurecționale în zona sudeților și, odată în plus, ușurarea invaziei lui Hitler. Serviciile cehoslovace găsiră, într-adevăr, explozibilii sub tribună, reușind să-i dezamorseze. La 12 septembrie, A. 54 veni la o nouă întîlnire pe teritoriul cehoslovac.

În timp ce cataclismul se preciza din ce în ce mai mult, Cehoslovacia se simțea tot mai singură, aproape abandonată de ceea ce altădată se numise „concertul națiunilor". Pericolele anunțate de A. 54 deveneau realitate. La Conferința de la München, Daladier, Chamberlain și Mussolini cedau lui Hitler 25 000 kilometri pătrați din Cehoslovacia și 3 milioane de locuitori ; precum și o mare parte din industriile importante din țară. Stîlpii de frontieră fură zdrobiți și, soldații hitleriști, aclamați de sudeții lui Henlein, intrară în ceea ce în ajun fusese un stat liber. Cehoslovacia repliată în limitele sale îngustate își îndrepta forțele. Europa se plecase în fața lui Hitler și din acel moment, Hitler considera că totul îi era permis. Pentru a face față, Praga conta din ce în ce mai mult pe agentul A. 54. Pe acest A. 54 despre care serviciul secret cehoslovac nu știa nimic. Mai tîrziu, după război, întrebat de Roger Gheysens, Bartik avea să răspundă „Nu doream să știm cine era. Ar fi fost prea periculos pentru el".

UN NAZIST CONVINS

Mai norocoși decît contraspionajul cehoslovac, noi știm azi cine era A. 54. Se numea Paul Thümmel. Se născuse în 1902 și fusese cîtva timp brutar. După care intrase în 1923 în Serviciul german de informații și aderase foarte devreme la partidul nazist. Carnetul său purta numărul 61 574 și avea dreptul de a se număra printre Alte Kämpfer — „vechii combatanți" pentru care Hitler a avut întotdeauna o predilecție mărturisită. I se decernase insigna de aur a partidului național socialist german, distincție excepțională și evident rîvnită. Deci, un adevărat nazist. Un nazist de primă oră. Un nazist convins. Din 1933 Thümmel era recrutat ca agent al spionajului militar. În 1934 era numit Haupt-V-Mann, pe lîngă centrala Abwehr-ului din Dresda. Aceasta era o funcție foarte importantă. „Cunoșteam toți numele și personalitatea lui Thümmel, va spune mai tîrziu Bartik. Cum am fi putut noi ști că el și A. 54 nu erau decît una și aceeași persoană ?" Pînă în februarie 1936, Thümmel a lucrat cu fidelitate pentru Germania nazistă. Și apoi, într-o zi, un plic albastru avea să ducă la Praga oferta sa. Apare o întrebare firească : pentru ce un nazist eminent, acest nazist atît de convins, ia brusc hotărîrea să trădeze? Cu siguranță, a existat un motiv de o mare gravitate. Și care este acesta ? Dacă ne amintim că în prima scrisoare el cerea bani, am fi tentați să explicăm acest pas prin nevoia materială a lui Thümmel. Este adevărat că a primit bani mult timp. Dar, atenție ! Cînd, brusc, Hitler a rupt tratatele, Paul Thümmel continuă să-i informeze pe cehoslovaci și nu mai cere nici un ban. Deci explicația financiară nu mai ține. Dacă Thümmel a acceptat, la început, banii a făcut-o probabil pentru a putea fi luat în serios. El însuși spion, cunoștea psihologia serviciilor de spionaj. Cu siguranță că altul a fost motivul pentru care a acționat în acest fel. Dar care ? Este sigur însă faptul că, ceea ce va anunța de acum înainte, este mult mai important decît pînă atunci. Începînd din 1939 depășește stadiul informării tradiționale pentru a se înscrie la scara istoriei. La scară mondială. Pe pașaportul său figura acum numele de Paul Hans Steinberg.

La 11 martie 1939, Thümmel se va întîlni cu maiorul Frye, la bufetul gării din Turnov. Aici, în zgomotul trenurilor, al sticlelor și paharelor, Thümmel va formula, cu vocea sa calmă și lentă, actul de deces al unei națiuni. Boemia și Moravia vor fi invadate, la 15 martie. La aceeași dată, Slovacia va fi proclamată stat independent. Cînd maiorul

Frye plătește consumația, tremură. Ar fi ca informațiile să nu fie adevărate dar știe că tot ce spune A. 54 nu poate fi pus la indoială. In aceeași zi, condus la Praga, Thümmel, va da detaliile pregătirii invaziei și ale invaziei insăși. Tulburări se vor produce, mai intii, la 12 martie in orașul Jihlava și, la 13 martie, in orașul Brno.

SE ANUNȚA MOARTEA CEHOSLOVACIEI

În aceeași seară, Frye dă raportul lui Moravek : este vorba de moartea Cehoslovaciei. Guvernul este anunțat imediat. În noaptea de 13 spre 14 martie, sint arse numeroase documente iar cele mai importante sint incărcate în lăzi și trimise la Londra. În acest timp, așa cum anunțase și A. 54, regimentele S.S. invadează intreaga țară, intră în Praga, iar în dimineața zilei de 15 martie, un comando al Abwehr-ului din Dresda invadează birourile serviciului ceh de informații. El primise ordin să colecteze arhivele. Dar nu se găsește nimic. Însuși amiralul Canaris sosește și caută. Din nou nimic ! În sfirșit, cenușa documentelor arse este descoperită în curte. Nu mai exista Cehoslovacia, dar al 2-lea birou este salvat și, prin intermediul său, A. 54 avea să furnizeze aliaților informațiile sale. Și incă ce informații ! A. 54, alias PaulThümmel, alias Voral, alias Paul Steinberg, trăia acum la Praga. Nimeni nu bănuise niciodată, dintre superiorii săi, activitatea sa secretă în serviciul Cehoslovaciei.

Dimpotrivă, urcase cîteva trepte ale ierarhiei și devenise unul din marii patroni ai spionajului german, dirijind el însuși activitatea noii centrale a Abwehr-ului nu numai în zonele cehe, dar și în Balcani și Orientul Apropiat. În aceste condiții, nimeni nu se mira cînd acesta colinda intreaga Europă.

La 3 august 1939, Paul Thümmel sosește la Haga, unde se intilnește cu maiorul Frank de la Serviciul cehoslovac de informații căruia îi inmînează un raport detaliat în care anunță că decizia de invadare a Poloniei era definitiv luată. 50 de divizii erau pregătite să atace.

THÜMMEL A ALES

În Germania, planul de mobilizare era gata. Funcționarii poștelor și căilor ferate aveau să fie mobilizați începînd din 10 august. A. 54 trimitea codul textelor pe care urma să le trimită îndată ce avea să cunoască data exactă a mobilizării. Anunța că va trimite, într-o scrisoare, adresa unei tinere cehe, din Praga, prin intermediul căreia putea fi contactat. Pentru ea, Thümmel avea să fie doctorul Holm. O frază din raportul lui Thümmel suna astfel : „Fiecare document care cere arestarea de ofițeri cehi trece prin mîinile mele ; voi avea, deci, posibilitatea — nu întotdeauna, dar foarte adesea — de a-i avertiza la timp", Thümmel alesese deci, alesese frontul ceh. Și apare din nou întrebarea : de ce ? Dacă la această întrebare nu putem încă răspunde, trebuie să constatăm că, punct cu punct, informațiile furnizate de Thümmel au fost tragic confirmate. Polonia a fost invadată. Franța a declarat război și Hitler n-a atacat-o. Pentru moment. Între 25 și 27 noiembrie 1939, A. 54 îl intilnește, din nou, pe Frank la Haga unde-l anunță că nici un atac împotriva Olandei sau Belgiei nu se va produce pînă la sfîrșitul anului. Anunță, de asemenea, pregătirea unei super-rachete care va exploda deasupra Angliei. Această rachetă va purta un nume celebru mai tîrziu : V. 1. Din nou, Thümmel a văzut corect și în perspectivă. De aceea, Intelligence Service aprecia în mod deosebit, la acea vreme, informațiile lui A. 54. Agentul pare hotărît să bată continuu propriile-i recorduri. Printr-un mesaj în aparență anodin, publicat în „Narodni Politika" el anunță că invadarea Belgiei și Olandei a fost hotărîtă. Mesajul apare la 17 martie 1940. La jumătatea lui aprilie, Thümmel face cunoscut că pregătirile de atac spre Vest sint terminate. La 1 mai, la Haga, sosește o telegramă. Comanda de cocs nu va putea fi livrată pentru 12 mai. Ceea ce înseamnă că la 10 mai Germania va ataca Olanda. Și de data aceasta informațiile lui Thümmel sint corecte. Olanda este zdrobită sub bombe, invadată și ocupată. După o intrerupere provizorie a contactelor cu A. 54 — rețeaua condusă de Frank părăsise, evident, Olanda — se reia legătura cu Thümmel care, pentru prietenii săi din rezistența cehoslovacă, va fi, de acum inainte, Franta. Din nou, printr-un emițător clandestin informațiile furnizate de A. 54 pleacă spre Londra. Sint, toate, informații originale, remarcabile, unice. Cînd valoarea este și mai mare ca de obicei, sînt comunicate direct lui Winston Churchill de către președintele Benès, în exil la Londra.

OPERAȚIUNEA BARBAROSSA

Sintem în toamna anului 1940. Franța este zdrobită. Ce se va intimpla cu Anglia ? Din Londra mesaje presante sosesc pe adresa rezistenței cehoslovace : întrebați-l pe Franța, spuneți-i lui Franta etc. Și Franta anunță pregătirea invadării Marii Britanii, crearea de comandouri speciale, imprimarea de broșuri și afișe. El mai anunță că va fi smuls Portugaliei ducele de Windsor pe care Hitler vrea să-l facă regele Angliei. El anunță ocuparea Islandei. Imediat, englezii ocupă insula. A. 54 anunță că atacul împotriva Marii Britanii se va face la 15 septembrie. El va incepe printr-o operațiune aeriană de mare anvergură, apoi va avea loc debarcarea. Trimite chiar numele codului operațiunii : „seelowe". Nu se înșela decît parțial : cîteva zile mai tîrziu începe marea bătălie aeriană a tuturor timpurilor, bătălia deasupra Londrei. La sfîrșitul lui septembrie, Franta anunță : „invadarea este aminată". Dar, la 15 octombrie, face cunoscut că o altă operațiune este proiectată. Numele codului : Barbarossa. Hărțuit de întrebări despre sensul Barbarossei, răspunde la sfîrșitul lui octombrie : este vorba de atacul împotriva Uniunii Sovietice. La sfîrșitul anului 1940 Franta trimite o informație care și azi încă ne lasă stupefiați : Barbarossa va avea loc la 15 mai. Se știe că, dacă invadarea U.R.S.S. a inceput, de fapt, la 22 iunie, aceasta s-a datorat faptului că a trebuit reglementată soarta Greciei și Iugoslaviei. Dar, și în această parte a Europei, Paul

A 54

Thümmel a intervenit. Îndată ce a aflat că Iugoslavia este amenințata a plecat la Belgrad unde s-a intîlnit cu maiorul Fritcher. Acesta va anunța, imediat, serviciul iugoslav de informații care va zdrobi rețeaua Abwehr-ului. La 27 martie 1941, poporul se revoltă. Armata răstoarnă guvernul. Pactul de alianță cu Germania este rupt. Cine ar putea ști că toate aceste evenimente au fost rezultatul unei călătorii foarte discrete a unui anume Paul Thümmel ? Acesta s-a întors la Praga și și-a reluat legăturile cu căpitanul Moravek pe al cărui cap se pusese preț. Moravek este arestat. Evadează și vrea să-l elibereze pe prietenul său Masin. Thümmel nu îl aprobă deoarece consideră că viața lui Moravek este mai prețioasă, pentru rezistență. În această epocă trebuie să remarcăm, deci, că A. 54 s-a identificat complet cu cauza Cehoslovaciei libere.

Începînd din 18 mai, A. 54 trimite noi mesaje prin care anunță că Wehrmacht-ul înaintează spre est. Abwehr-ul nu se mai ocupă decît de U.R.S.S. Se formează agenții care vor administra teritoriile ocupate. Churchill ia foarte în serios informațiile lui A. 54 și-l previne pe Stalin, care fusese, în același timp, avertizat de Richard Sorge și Orchestra Roșie a lui Trepper. În ciuda acestei uimitoare convergențe el n-a crezut în atacul german. Thümmel și-a luat un nou nume de cod, René, și continuă să informeze și să răspundă la toate întrebările. La Londra se scrie : „ultimele informații ale lui René sînt foarte bune". Dar cercul se strînge. La 27 septembrie 1941, Reinhard Heydrich, adjunctul lui Himmler, sosește la Praga. Rezistența este hăituită fără milă, sînt reperate posturile emițătoare, se fac arestări, torturi, mulți sînt împușcați. Se află că Moravek este în legătură cu un agent german foarte bine informat. Concluzia serviciilor lui Heydrich : trebuie găsit Moravek. Trebuie reperat agentul german. La 20 decembrie 1941, este găsită urma lui Moravek. O armată de polițiști îi încercuiesc locuința. Moravek trage asupra comisarului și a polițiștilor, forțează cordonul și fuge. La 14 martie 1942, Moravek expediază un mesaj prin radio. „René grav amenințat. Gîndiți-vă la securitatea lui. Poate trece în Elveția, în Turcia. Puteți simula o răpire cu familia sa ?". De fapt, încă din 1939, Gestapo-ul bănuia că un personaj important al serviciilor secrete trăda. În decembrie 1939, un grup special fusese creat pentru depistarea lui avîndu-l în frunte pe Willy Abdendschön. În toamna lui 1941, serviciile naziste arestaseră un rezistent ceh, colonelul Chouravy care nu putuse nega existența lui René. Dar, în ciuda torturilor, el nu dăduse decît o vagă descriere. Fusese bănuit un anume comandant Leidl. Acesta poseda, însă, un alibi de granit. În aprilie 1941, după ocuparea Iugoslaviei, în biroul atașatului militar fusese găsită copia unei scrisori anunțînd că atacarea Iugoslaviei va începe prin bombardarea Belgradului. Or, informația din Londra venea de la Praga, iar acolo planul atacului Iugoslaviei se afla într-un seif al Abwehr-ului. Doar trei persoane aveau acces la seif : comandantul Abwehr-ului la Praga, adjunctul său și, în sfîrșit, Haupt-V-Mann Paul Thümmel. S-a făcut verificarea. Primii doi lipsiseră în acel timp din Praga. Rămînea, deci, Paul Thümmel.

PRIMELE BĂNUIELI...

Anchetatorul numărul unu, Willy Abendschön, rămăsese stupefiat. Paul Thümmel ! Abendschön sucise și răsucise în zadar elementele raționamentului său, ajungea, întotdeauna, la Thümmel. Mărturisește dubiile sale Berlinului, dar superiorii săi îl admonestează. Abendschön înnebunise ? Să bănuiască un vechi nazist ? Un militar decorat cu insigna de aur a partidului ? Cum de nu-l acuza pe Himmler însuși ? Furios, Abendschön trebui să renunțe. În acest timp, Thümmel locuia la parterul unei case liniștite din Praga, într-un apartament confortabil în compania soției sale.

În noaptea de 4 octombrie 1941, un comando condus de Willy Abendschön atacă un post emițător clandestin instalat la periferia Pragăi. Sînt găsite aici depeșe gata să fie transmise. În aproape toate este vorba de René. René anunță... După informațiile lui René... Analiza textelor dovedește că informațiile furnizate sînt strict secrete și doar trei persoane le puteau cunoaște. Frank, noul Reichsprotektor, Geschke, șeful Gestapo-ului și Thümmel. Se revine deci la Thümmel ! Complicată afacere ! Thümmel este arestat, în biroul său, la 13 octombrie 1941, dar neagă cu înverșunare. Intervenții sosesc din Berlin, din partea partidului nazist. Arestarea lui Thümmel, camaradul lor, este scandaloasă. Thümmel este confruntat cu Chouravy care declară : „Nu, nu este René !"

Inspectorul Fleisher, din Gestapo, garantează, și el, pentru Thümmel. Furios, Abendschön trebuie să-l elibereze pe Thümmel.

La sfîrșitul lunii ianuarie 1942, analizînd procesul verbal al audierii a doi agenți englezi, Best și Stevans, Abendschön descoperă că un important funcționar german sosise la Haga în 1939, pentru a se întîlni aici cu ofițerul cehoslovac, Frank Abendschön verifică. La acea vreme un singur membru al Abwehr-ului a fost trimis la Haga — Thümmel. Thümmel este arestat la sfîrșitul lui ianuarie 1942. După lungi interogări, Thümmel, în sfîrșit, vorbește. Mărturisește totul. Da, eu sînt René. Dar sînteți pe cale să comiteți o mare greșeală. Adevărul este că m-am insinuat în rețeaua cehă. Toate arestările pe care le-a reușit Abwehr-ul sînt rezultatul informațiilor pe care le-am culese. Cum se putea nega un astfel de lucru ? Într-adevăr, Abwehr-ul avusese succese incontestabile. Dacă aceste succese sînt datorate lui Thümmel ?

SEMNALUL DE ALARMĂ

În serviciile germane se înfruntă două partide: cei care cred în Thümmel și cei care nu cred. Canaris însuși crede în el. În fața unei asemenea presiuni, Abendschön cedează, din nou. Thümmel este eliberat după ce i se smulge promisiunea că va ajuta la prinderea lui Moravek. Din acest moment Thümmel este supra-

vegheat zi și noapte. Într-o noapte reușește să scape de sub supraveghere și îl previne pe Moravek. Dovada este faptul că atunci cînd Thümmel îi trimite un mesaj lui Moravek, pentru a-l convoca, acesta nu vine la întîlnire. Abendschön ordonă lui Thümmel să-l convoace pe Moravek la el. Acesta refuză și-i dă întîlnire lui Moravek într-o stație de tramvai. Aici, reușește să-i păcălească pe ingerii lui păzitori și, cînd se întoarce anunță că Moravek nu va veni. De data aceasta, răbdarea lui Abendschön a ajuns la limită. La 20 martie 1942, el îl arestează pentru a treia oară pe Thümmel. Și Moravek este reperat într-un parc, este rănit și, în ultimul moment, se sinucide. Heydrich a cerut ca Thümmel să fie exclus din partidul nazist. Bormann și-a dat acordul. După Heydrich, „Thümmel a fost, probabil, cel mai bun agent al Serviciului cehoslovac de informații". Logic era acum ca Thümmel să fie judecat. În absența unei decizii a justiției, s-a hotărît internarea lui în închisoarea fortăreței din Terezin. Aici a fost aruncat într-o celulă figurînd în registru cu numele de: doctor Petr Tooman, probabil al 15-lea pseudonim al lui Paul Thümmel. Dar, pe acesta nu el și l-a ales. Deportați aruncați aproape morți de foame în celula învecinată aud pe cineva strigînd și răspund. Astfel, află că un anume Petr Tooman le era tovarăș de captivitate. Cînd acesta află că nu li se dă de mîncare le trimite linguri de supă printr-o fisură făcută în zid. Era calm, accepta înfrîngerea Germaniei. Îi plăcea să-l citeze pe Goethe: „Nu-l putem salva pe cel care se încăpățînează întotdeauna în efortul său". Captivitatea lui la Terezin a durat trei ani. La 20 aprilie 1945, Petr Tooman a dispărut din celula sa. Heinrich Jöckel va mărturisi: „Petr Tooman a fost împușcat, la 27 aprilie". Alții afirmă că, înainte de a muri, fusese supus, o săptămînă în șir, la torturi.

DE CE ?

Aceeași întrebare: de ce? Răspunsul nu este deloc ușor de dat. Cazul lui Paul Thümmel este foarte complicat. Și, dacă la început fusese pur și simplu dator? Și, dacă propunînd și furnizînd cîteva informații, căutase doar un mijloc comod de a rambursa această datorie? Și, dacă, încetul cu încetul fusese prins de joc? Este o explicație! Dar nu este evidentă. Sigur, Thümmel era un nazist de primă oră. Dar ororile viitorului nu erau fatal înscrise în speranțele începutului. După venirea lui Hitler la putere opozanții fuseseră aruncați în închisoare... În localurile Gestapoului sălile de tortură funcționau fără încetare... Fuseseră deschise primele lagăre de concentrare. Dachau între altele. Și, dacă Thümmel s-a gîndit că se înșelase? Și, dacă puțin cîte puțin, considerase că pentru a elibera țara sa de Hitler și de hitleriști trebuia să ajute lumea liberă să învingă Germania hitleristă? Omul care a preferat să-și piardă viața decît să-l predea pe prietenul său Moravek; omul care, înfometat el însuși, a hrănit cu propria supă pe cei mai înfometați decît el, acest om nu putea avea motive josnice. Astăzi, la Terezin poate fi vizitată celula unde Thümmel a fost închis trei ani înainte de a fi trimis la moarte. Trei ani în compania secretului său.

ALAIN DECAUX

DIVERSE

CARE PE CINE

Polițistul care îl aresta pe Powell Ralph în vîrstă de 17 ani în Montreal (Canada) a fost impresionat de aspectul unei mașini vechi, construită din bucăți și a luat el însuși loc la volanul acestui improvizat vehicul pentru a-l conduce la comisariatul cel mai apropiat unde i-a aplicat o amendă pentru faptul că a condus cu frînele slabe. Acest fapt nu l-a împiedicat pe Powell să se plîngă împotriva polițistului, care a condus autoturismul său pînă la comisariat tot cu frînele proaste și în plus fără permisiunea sa. Cele două cazuri urmează să se judece la un tribunal care va trebui să hotărască.

„IMPORTANT E SĂ NE APĂRĂM"

Pe marea autostradă de la sud-est de Kansas City trecătorii vedeau adesea cu stupoare la volanul unui autoturism de culoarea roșie o ființă ce nu se poate descrie, avînd o față înspăimîntătoare ; unii afirmau că este vorba de un scafandru, alții — mai cu fantezie — se gîndeau la un extraterestru. În fapt este vorba de o încîntătoare profesoară care poartă o mască de gaze pentru a filtra impuritățile din atmosferă. „Știu că aceasta îmi face un cap bizar" — a declarat automobilista Mary Ann Beaty — „dar impuritățile din aer ne pot îmbolnăvi și important este să ne apărăm !"

FANTOMELE FAC GREVĂ !

O fantomă care făcea deliciul castelului Shepton Mallet din Somerset (Marea Britanie — țară vestită în rîndul turiștilor amatori de senzații tari pentru castelele sale bîntuite de fantome), aparținînd unei femei decapitate în 1680 — după cum susține prospectul pentru turiști — a ales libertatea. De cîtva timp „fantoma" refuză să-și mai facă apariția, spre disperarea celor veniți să-și petreacă o noapte de groază la castel... și a firmei de turism, care-și vede clientela împuținîndu-se. Se pare că la baza acestei dispariții stă o cauză cum nu se poate mai pămîntească. „Fantoma" ceruse o suplimentare de tarif pentru munca de noapte plus primă de periclitate (pentru escaladări periculoase) care nu i-a fost acordată, și atunci a intrat în grevă.

ÎNTÎMPLĂRI ADEVĂRATE

UN FURT MACABRU *)

Faptul s-a petrecut într-un vagon de clasa a treia al unui tren de noapte care circula cu luminile stinse, strecurîndu-se în beznă. Oameni și bagaje se amestecau alcătuind un pachet compact, mișcat permanent de trepidații. Întunericul desăvîrșea mizeria. Din cînd în cînd se aprindea cîte un chibrit pentru ca vreun călător sau altul să-și poată găsi piciorul prins sub trupul contorsionat al vecinului.

Pe o bancă de lemn, nu reușea să ațipească. Ar fi dormit, dar durerea ei era prea mare. În brațe ținea un copil bolnav. Puiul de om scîncea de febră și durerile lui creșteau. Călătorii, întinși pe podeaua vagonului, treziți din cînd în cînd, încercau să se sucească, dar fără folos. Copilul femeii **îi deranja,** dar din ce în ce mai rar, pînă ce a tăcut definitiv. Murise ! S-a instalat o liniște desăvîrșită, liniște de mormînt. Nimic nu mai mișca. Singura ființă trează era doar mama copilului, cu el în brațe în mijlocul acestei tăceri. Plîngea înăbușit și nu dorea să-și trezească tovarășii de drum. Ce era să facă ?

A gîndit, a judecat lucrurile și cu o hotărîre cu adevărat spartană a decis.

Printre oamenii care sforăiau pe bănci și sub bănci a săvîrșit ceea ce gîndea : a golit valiza de lucruri, bruma ei de avere, le-a aruncat pe fereastra vagonului și în loc a pus corpul încă cald al copilașului.

A așezat apoi valiza în plasa de bagaje și, îndureratã, și-a reluat locul pe bancă. Își terminase treaba...

Nimeni din tren nu va fi necăjit ! Nici o compătimire nu-i va repara durerea, iar la capătul drumului își va îngropa copilul ! Șarpele de fier înainta spintecînd întunericul, ducînd printre atîtea dureri și drama unei mame.

Dar drama nu se termină aici :

Într-o gară mică de pe această linie lungă, cînd s-a trezit ziua, mama îndurerată a făcut o îngrozitoare constatare. Cineva îi furase valiza.

Disperarea abia atunci i-a pătruns în inimă. Ca o leoaică căreia i s-a furat puiul, se uita în jur. Căuta hoțul, pe cel ce-i furase ce avea mai scump. Nu-i păsa de singura ei avere, de lucrurile aruncate din tren. Voia copilul, trupul neînsuflețit al copilașului, căruia doar cu cîteva luni în urmă îi dăduse viață.

Dar trenul fugea înainte și nimeni nu înțelegea disperarea unei mame.

Singurul, care, poate, o înțelegea era doar hoțul, fiindcă la rîndul lui, s-a ales cu o decepție îngrozitoare.

F. URSEANU

** A fost comis între Fetești și București în ultima noapte a celui de al doilea război mondial.*

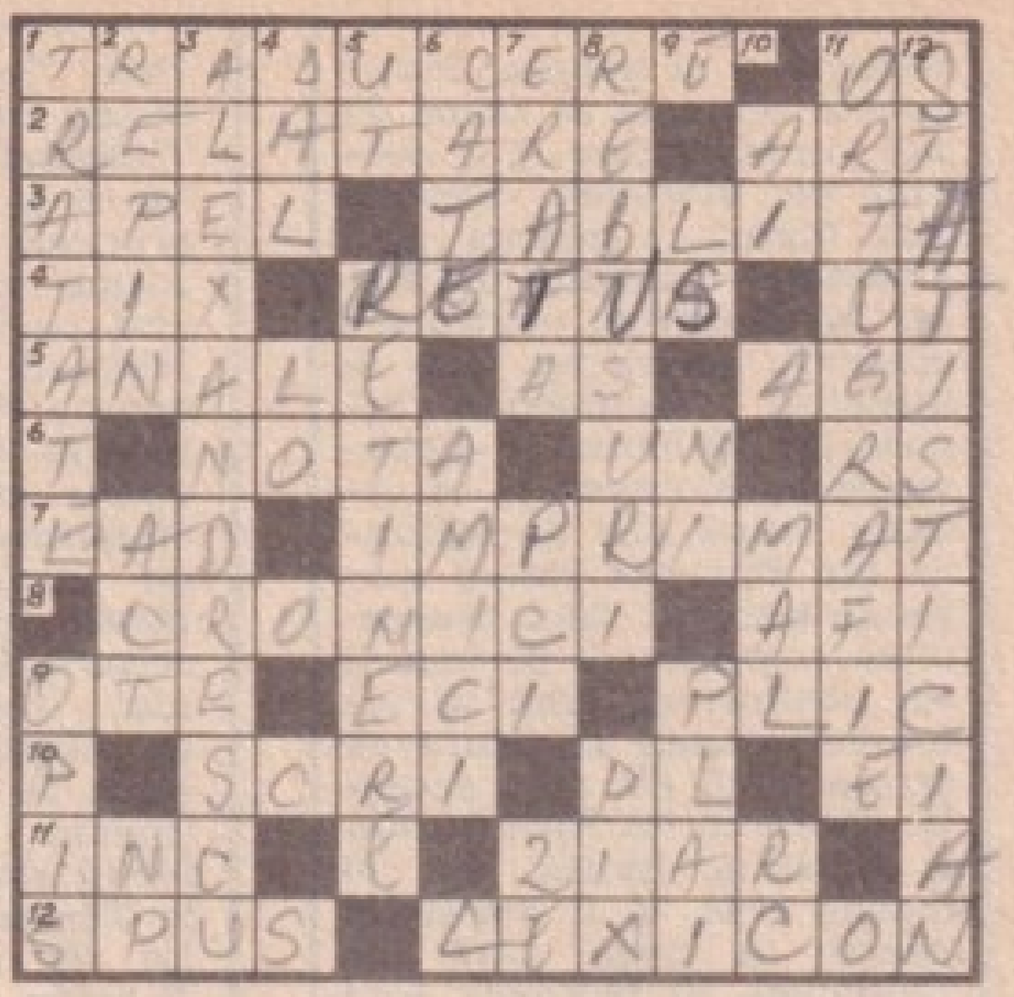

CALIGRAFICĂ

ORIZONTAL: 1) Transcriere dintr-o limbă străină — Materie primă pentru condeiele antice. *2)* Descriere — Articol scurt! *3)* Chemare verbală sau scrisă — Veche placă de scris. *4)* Praf de... șters — Corectură — Într-o notă oarecare! *5)* Scriere istorică pe ani — Carte de succes — Comandanți turci. *6)* Însemnare — Numeral — Curs! *7)* Particulă onomastică anglo-saxonă — Formular pentru scrieri oficiale. *8)* Vechi scrieri istorice — Într-un cuvînt: a fi! *9)* Trecute în notes! — Recif mijlociu! — Păstrează secretul scrisorilor. *10)* Variantă la „a scrie" — Plural (abr.) — Dînșii. *11)* Poftă de joc în scrierile lui Ion Creangă — Producție gazetărească. *12)* Exprimat — Dicționar.

VERTICAL: *1)* Scrieri savante — Listă de acte. *2)* Pictor clasic rus, autorul tabloului „Zaporojeni scriind o scrisoare sultanului Ahmed al III-lea" — Înscris cu valoare juridică — Pepene! *3)* Poet clasic român care a scris „Epistolă Marelui Logofăt I. Văcărescu" (1810—1888). *4)* Literă arabă și turcă — Schițate în bloc! *5)* Notă veche — Poprire. *6)* Vorbesc în gura mare — Își scriu unul altuia. *7)* Listă de greșeli tipografice — Paza contra incendiilor (abr.) — Ultima literă din alfabet. *8)* Scrieri pictografice... moderne — Nepotul penei de scris. *9)* Locul sigiliului (abr.) — Cununi! — Spațiu mioritic. *10)* La înapoi! — Chenar acvatic — Rece! *11)* Arta de a scrie corect. *12)* Specialist al scrierii în cifre.

Dicționar: AGI, EAD, DAL.

DORU BĂNCULESCU
Balotești

O CONVORBIRE CU PERICLE MARTINESCU

Interlocutorul s-a născut în Vîlşoara din judeţul Constanţa la 11 februarie 1911. A debutat în revista Floarea de foc **din Bucureşti, anul 1933. A colaborat la revistele :** Vremea, Reporter, Revista Fundaţiilor, Societatea de mîine, Familia, Revista scriitoarelor şi scriitorilor români, Discobolul, Contemporanul, Gazeta literară, România literară, Viaţa românească, Secolul 20, Ateneu, Tribuna, Steaua, **etc. A debutat editorial în 1936 cu romanul** Adolescenţii din Braşov. **Alte cărţi :** Sînt frate cu un fir de iarbă **(poeme, 1941),** Costache Negri **(monografie, 1966),** Retrospecţii literare **(1973). Traduceri din Balzac, Th. Dreiser, F. Caldwell, Rousseau, Al. Dumas, Em. Robiès etc.**

despre

NEAGU RĂDULESCU

— Te întreb, prietene Pericle Martinescu, coleg de generaţie cu gazetarul, scriitorul şi caricaturistul Neagu Rădulescu, pe care ne propunem să-l evocăm acum, care au fost împrejurările cînd viaţa v-a apropiat, v-a împrietenit, v-a făcut să vă cunoaşteţi mai bine ?

— Găsesc cît se poate de nimerit ca, în această evocare a unui confrate de generaţie — pe care l-am cunoscut amîndoi la fel de bine — firul ce ne propunem să-l toarcem împreună din caierul amintirilor să înceapă prin specificarea „împrejurărilor cînd **viaţa**" (subliniez cuvîntul) a făcut să ne întîlnim şi să ne apropiem. Probabil că în intenţia ta, formulînd această întrebare, noţiunea de „viaţă" să aibă un sens metaforic — „viaţa literară", să zicem — însă aş vrea să precizez, din capul locului, că în cazul de faţă gîndurile noastre s-au întîlnit exact în punctul de unde voiam eu însumi să pornesc. Deoarece împrejurările în care l-am cunoscut pe Neagu Rădulescu n-au fost numai de natură „literară", aşa cum se întîmplă îndeobşte în lumea scriitoricească, ci multe alte episoade exterioare mediului literar, implîntate adînc în existenţa noastră din anii tinereţii, au contribuit să ne apropiem şi să rămînem prieteni, în sensul cel mai frumos al cuvîntului, pînă cînd plecarea lui precipitată, şi aş spune prematură, dintre noi ne-a despărţit pentru totdeauna. De-a lungul anilor am avut destul timp să cunosc şi să fiu în relaţii mai strînse sau mai puţin strînse cu multe categorii de oameni, de tipuri, temperamente şi structuri diferite, relaţii bazate pe criterii de gust, de cultură, de afinităţi intelectuale sau pe elemente de ordin conjunctural (frecventarea aceloraşi cercuri, întîlniri prin aceleaşi redacţii etc., etc.), unele fiind doar simple legături superficiale şi trecătoare, altele transformîndu-se în prietenii sincere şi durabile, dar toate, avînd ca liant un factor comun : fenomenul literar. Cu Neagu Rădulescu s-a întîmplat oarecum altfel. Pe el l-am cunoscut nu numai ca „scriitor", deşi am străbătut viaţa rămînînd amîndoi devotaţi muncii scriitoriceşti, în afara căreia pe nici unul nu ne-au tentat alte aspiraţii sau vocaţii. Rareori mi-a fost dat să întîlnesc un artist, un scriitor, absorbit zi de zi de obligaţiile lui profesionale, totdeauna puse sub semnul urgenţei şi îndeplinindu-le cu promptitudine şi cunoştiinciozitate, dar care în acelaşi timp să fie şi un **om**, adică o fiinţă ce trăia procesul existenţial sub toate formele acelea intense şi complexe ce definesc conturul unei individualităţi pe plan social, moral, temperamental etc. Neagu era o astfel de individualitate bine alcătuită, de un echilibru psihic şi fizic ce nu-şi pierdea niciodată busola, gata să soarbă cu apetenţă din toate plăcerile vieţii. Era însetat de prietenie, de dragoste, de puritate, de dreptate, muncea mult, dar găsea timp şi pentru distracţii şi relaxări, pentru evadări prelungi în mijlocul naturii sau în compania fiinţelor dragi.

În astfel de „împrejurări" ne-am întîlnit pe culoarele Facultăţii de Litere şi Filosofie, pe la începutul anilor '30. L-am văzut prima dată în ipostaza de „copil teribil" care — împreună cu alţii, cu Eugen Ionescu, de pildă — îi juca

tot felul de feste şi-i scotea peri albi profesorului său preferat, Mihail Dragomirescu (acesta îl iubea la rîndul său cu o afecţiune aproape părintească şi-i îngăduia orice zburdălnicie), apoi l-am cunoscut ca „director" de reviste literare, căci în primii ani de studenţie scosese două reviste, „X. Y." şi „Herald", cu o mare difuzare mai ales prin amfiteatrele universitare. Dar ceea ce m-a legat de el au fost împrejurări de altă natură, pe care, fără falsă pudibonderie, căci ele constituie în definitiv apanajul tinereţii, voi cuteza să le reînviez aici. Întîmplarea a făcut să fim actorii unor idile sentimentale concomitente, în sensul că partenerele noastre, fiind ele însele prietene şi colege la aceeaşi facultate, au reuşit să creeze un cerc format din şase persoane (trei fete şi trei băieţi, al treilea dintre noi fiind Ion Stancu, admirabil om, căzut pe frontul antihitlerist), iar grupul acesta rămînea nedespărţit de dimineaţa pînă seara. Eram veşnic împreună pe sălile facultăţii, la bibliotecă, în vesele plimbări prin Cişmigiu, uneori făceam excursii de o zi sau două, la „maici", la mînăstirile Ţigăneşti sau Pasărea, şi totdeauna Neagu era cel ce iniţia şi conducea aceste scurte şi romantice peripluri prin jurul Bucureştiului. Deşi nu eram colegi de studii — el urma Româna, în amfiteatrul „Odobescu" de la parterul facultăţii, eu eram la Filosofie, în amfiteatrul „Maiorescu", de la etajul întîi (două lumi diferite) — totuşi ne împrietenisem mai mult decît cu alţii dintre colegii noştri de studii. Exaltam libertatea, ne plăcea să hoinărim, să citim, să iubim, să scriem, eram şi trişti şi fericiţi, şi prea bogaţi şi prea săraci, n-aveam nimic, dar nu rîvneam nimic din comodităţile lumii — într-un cuvînt, şi cu mult înainte ca termenul să fi fost descoperit şi consacrat, eram nişte „beatnici" pe malurile bătrînei noastre Dîmboviţa.

În toamna lui 1932, urmînd să fie ales un nou comitet de conducere al Societăţii Studenţilor în Litere şi Filosofie, Neagu Rădulescu, în dorinţa şi în elanul lui generos de a îmbunătăţi condiţiile de viaţă ale studenţilor, s-a hotărît să candideze la preşedinţia acestei societăţi — se bucura de multă simpatie printre studenţi — şi a format o partidă în acest scop, constituită din reprezentanţi ai tuturor secţiilor facultăţii, publicînd şi un manifest împănat cu formulele electorale de rigoare, ce cuprindea programul său de realizări şi revendicări. Numai că lista comitetului în fruntea căruia s-a prezentat în alegeri era alcătuită mai mult din poeţi şi visători, ce nu ofereau garanţii prea sigure pentru înfăptuirile practice invocate în manifest. Iată şi numele candidaţilor: Neagu Rădulescu (preşedinte), iar ca membri: Grigore Băjenaru (română), Simion Stolnicu (franceză), Emilian Bâcov (germană), Pericle Martinescu (filosofie), N. Cristinoiu (italiană), Anton Mystakide (filologie clasică), Atanase Nuşi (istorie), I. Zaharescu (geografie), George Orzea, Dumitru Gherassy, Ion Stancu. Bineînţeles, la alegeri lista noastră a căzut, dar nu la mare diferenţă de voturi de aceea a învingătorilor în frunte cu doctorandul Emil Turdeanu. Drept consolare, noii aleşi ne-au invitat şi pe noi la banchetul care a avut loc imediat după despuierea scrutinului la „Carpaţi", mare restaurant popular cu terasă şi grădină pe colţ, peste drum de Universitate, în locul unde se află astăzi librăria „Mihai Eminescu".

Această experienţă electorală, dealtfel prima şi singura din biografia noastră, m-a apropiat şi mai mult de Neagu Rădulescu, rămînînd prieteni, chiar după ce am părăsit zidurile Universităţii şi am păşit, încărcaţi de iluzii, în ceea ce se numeşte cu un simpatic eufemism „viaţa literară".

— În vremea cînd îşi începea cariera scriitoricească Neagu Rădulescu, nu era uşor să te afirmi, să-ţi impui personalitatea, să captezi atenţia cititorilor şi a criticii, să evoluezi urmărit cu interes de public. În acea vreme concurenţa valorilor propulsate pe piaţa literară era de o stringentă acuitate. Numele mari înscrise cu slove de aur în istoria noastră literară erau în plină afirmare. În vitrinele librăriilor şi pe stradă le întîlneai cărţile noi apărute şi te încrucişai cu silueta fugoasă a lui N. D. Cocea, cu statura „de Ceahlău" a lui Mihail Sadoveanu, cu rubiconda înfăţişare a genialului poet Tudor Arghezi, cu „nordicul" Liviu Rebreanu, cu adolescentul întîrziat Ionel Teodoreanu, cu febrilul Camil Petrescu. În amfiteatrele facultăţilor studenţii şi alţi numeroşi auditori mai vîrstnici abia îşi puteau face loc ca să asculte conferinţele şi prelegerile lui N. Iorga, Tudor Vianu, Mircea Eliade... Dar să mă opresc aici cu enumerarea. După cîte ştiu, în acest context nu era prea lesnicios să pătrunzi, să te afirmi. Neagu Rădulescu totuşi a reuşit să se bucure de timpuriu de succes şi popularitate. Care au fost datele scrisului său, ale activităţii sale artistice, ale manifestărilor sale publice, care i-au înlesnit accesul la atenţia contemporanilor?

— Într-adevăr, în decursul deceniului al patrulea marii creatori ai literaturii române din secolul XX erau în plină fază de consacrare, unii se aflau la apogeul carierei lor, dar nici pe departe prezenţa acestora nu monopoliza piaţa literară, cu atît mai puţin putea să constituie un obstacol în calea afirmării tinerilor scriitori. Dimpotrivă, tocmai ei erau aceia care-i susţineau şi-i încurajau pe cei tineri, făcîndu-şi uneori un titlu de glorie din a-i ajuta să intre în circuitul public. Exemplul lui

Arghezi la **Bilete de papagal**, al lui Rebreanu la **România literară**, al lui Cocea la **Reporter**, al lui Lovinescu la cenaclul său, ca să nu le citez decît pe cele mai notorii, sînt edificatoare. Acolo unde scriitorul tînăr întîlnea o piedică, o adversitate chiar : erau uşile editorilor. Fiind nişte simpli negustori, care aveau în vedere doar sporirea planului financiar la capitolul „profit", aceştia nu se hazardau să tipărească volumele sau volumaşele unor debutanţi, oricît de talentaţi ar fi fost ei, atîta vreme cît nu erau siguri că sumele investite în asemenea „riscuri" nu le-ar fi adus cîştiguri înzecite. (Excepţie făcea editura Fundaţiilor, dar aceea era o excepţie şi era singura). În aceste condiţii poeţii, eseiştii, romancierii tineri — ca să nu mai vorbesc de cei care, fascinaţi de mirajul tiparului, îşi rupeau pîinea de la gură ca să scoată o revistă literară, oricît de efemeră — se vedeau obligaţi să-şi publice primele opere „în regie proprie", cum s-ar spune astăzi. Aş putea să dau aici o listă întreagă de opere intrate în fondul de bază al literaturii noastre moderne, tipărite în primă ediţie pe spezele autorilor, şi cititorul actual ar rămîne stupefiat să afle astfel de situaţii incredibile.

Revenind însă la Neagu Rădulescu, voi spune că el n-a avut soarta celorlalţi confraţi ai lui de generaţie. El n-a cunoscut acel cumplit calvar al tribulaţiilor editoriale şi prima lui carte, **Dragostea noastră cea de toate zilele**, publicată în 1934, s-a bucurat de un mare succes de public, ceea ce i-a deschis repede perspectiva spre o largă popularitate. În fiecare an după aceea Neagu apărea în vitrinele librăriilor cu o nouă carte, toate întîlnind acelaşi succes, unele se reeditau la intervale mici, tînărul scriitor devenise foarte curînd un răsfăţat al publicului, pentru ca volumul său de răsunet, **Turnul Babel** — o frescă a pulsaţiilor celei mai tinere generaţii de scriitori şi artişti — să-i creeze o aură de celebritate ce-l va introduce definitiv în atenţia contemporaneităţii. Să nu uităm că a fost un moment (cîţiva ani la rînd) cînd numele lui Neagu Rădulescu avea o circulaţie extrem de mare.

Mă întrebi care este explicaţia sau care sînt datele ce i-au conferit, încă de timpuriu, această situaţie cu totul privilegiată în comparaţie cu ceilalţi confraţi din generaţia sa. Aş invoca în primul rînd prodigalitatea lui, risipa de talent de care dădea dovadă. Apoi generozitatea sufletească, apoi umorul lui, savoarea prozei sale, un ascuţit spirit de observaţie, jovialitatea, dezinvoltura, candoarea lui, în fine maliţiozitatea manifestată faţă de unele moravuri şi figuri ce-şi arogau poziţii de fals prestigiu — toate acestea în paralel cu zîmbetul de înţelegere şi aprobare arătat celor ce se devotau cu abnegaţie şi modestie vocaţiei lor artistice. Asemenea însuşiri au creat în jurul lui o atmosferă de simpatie generală în lumea artistică şi literară — în pofida cîtorva cazuri izolate de răbufniri vindicative — în care Neagu s-a scăldat totdeauna cu o euforie interioară nedisimulată, totuşi bine strunită în gesticulaţia exterioară.

Poate, şi desigur, că unul din secretele succesului său se datoreşte şi faptului că Neagu nu era numai scriitor, ci şi excelent desenator, consacrîndu-se caricaturii, unde a repurtat mari izbînzi.

— În ce sens ?

— Caricatura lui depăşeşte profilul obişnuit al genului, căpătînd, în ansamblul creaţiilor sale din acest domeniu, dimensiunea unui epos al cărui limbaj nu mai este cuvîntul, ci metafora plastică. Prima lui expoziţie de caricaturi — a avut nenumărate în decursul anilor — a fost organizată în 1932 şi la vernisajul ei Camil Petrescu, în cuvîntul de deschidere, îl numea pe Neagu „un poet al caricaturii". Nu era un epitet de circumstanţă, ci o definire subtilă a stilului şi viziunii artistului, din a cărui paletă se revărsau cascade de poezie şi hazlii naraţiuni epice. Fiecare caricatură a lui Neagu era o mică poemă, o povestire succintă, o biografiere redusă la elementele esenţiale şi specifice, din care se deduceau caracterul, preocupările, ticurile, comportamentele celui portreturat. Anumite detalii sugerau atmosfera lirică sau îngroşau tenta ironică ce lua adesea o turnură grotescă de mare efect anecdotic. Te plimbai prin expoziţie ca printr-un Disneyland, unde fauna respectivă era compusă din scriitori, actori, gazetari, sportivi sau politiceni români surprinşi în poziţii, atitudini sau situaţii de notorietate publică, redate aici prin cîteva trăsături de peniţă. Această latură a activităţii lui Neagu Rădulescu a contribuit în mod evident la cîştigarea unei largi popularităţi, întregită ulterior — sau paralel — cu succesele obţinute de el ca scriitor.

— Literatura ca şi publicistica lui Neagu Rădulescu îl recomandă pe autorul lor ca un evident deţinător de nete contraste. E sarcastic şi sentimental, ironic şi compătimitor, generos şi acid, tandru şi grotesc... Dar şi în ordinea calităţii artistice scrisul lui Neagu e contrastant. Pagini de certă valoare literară se află în vecinătatea unora de facilă extracţie... Ca tonalitate generală scrisul lui e unul de atitudine, el atestă un scriitor ce nu trecea indiferent pe lîngă inechităţile timpului în care s-a consumat tinereţea sa... Ce socoteşti că rămîne tributar momentului cînd a activat Neagu, adesea din obligaţii profesionale exterioare, răspunzînd, cum ai spus mai înainte, comenzilor de urgenţă, şi ce crezi că este viabil în opera lui literară ?

— Dacă ne-am propune să judecăm „valoric" opera lui literară — adică din punct de vedere estetic, al conţinutului de idei, al puterii de sugestie etc. — desigur că rezultatul n-ar fi prea spectaculos. El nu face parte din clasa creatorilor ce-şi propun să aprofundeze fenomenul existenţei sau chiar istoric, mulţumindu-se să fie un observator lucid şi acid

Zaharia Stancu

Camil Petrescu

O CONVORBIRE DESPRE NEAGU RĂDULESCU

Cezar Petrescu

V. Voiculescu

Perpessicius

Mihail Sadoveanu

G. Bacovia

Tudor Arghezi

Ion Minulescu

Mihai Beniuc

Sidonia Drăgușanu

Liviu Rebreanu

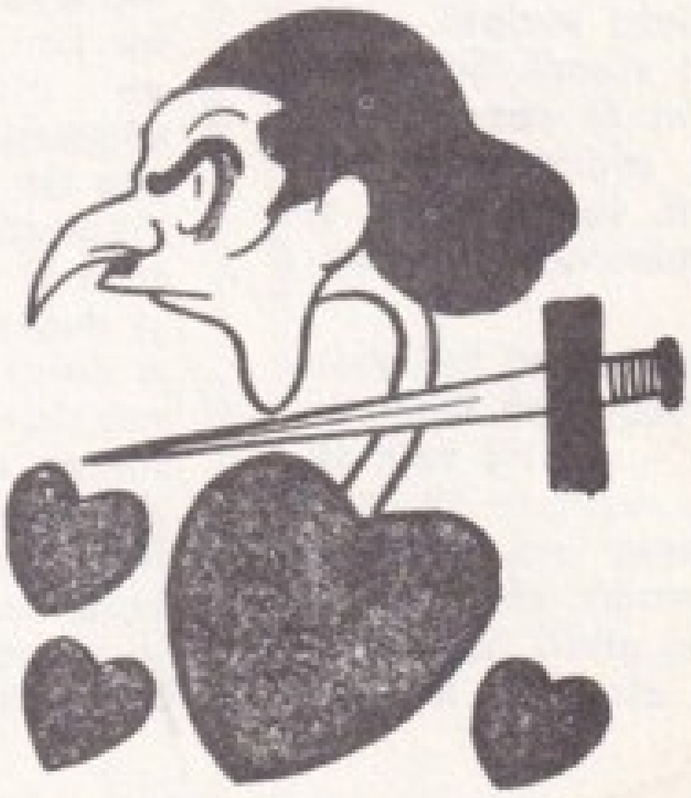

Eugen Jebeleanu

Gala Galaction

O CONVORBIRE DESPRE NEAGU RĂDULFSCU

al mediului și epocii în care a trăit și să le reflecte cît mai fidel cu putință în paginile sale, destinate în exclusivitate amuzării sau instruirii contemporanilor, fără vreo pretenție la sufragiile posterității. Dar tocmai prin această fidelitate față de materialul abordat și prin dorința — căci era la el o dorință aceasta — de a se bucura de adeziunea cît mai multor cititori din ambianța imediată, scrisul lui întrunește destule merite spre a rămîne în atenția istoriei literare. Căci Neagu Rădulescu avea, înainte de orice, talent. Indiferent de amploarea, sau de profunzimea, sau de „rafinamentul" aspectelor problematice, era un scriitor de talent și prin asta și-a cîștigat el popularitatea, chiar dacă se cantona într-o zonă lipsită de mari ambiții, în sens artistic, sau lăsa impresia de facilitate. Călinescu afirmase despre scrisul său, în **Istoria literaturii** că „stenografiază, nu fără pitoresc, limbajul mahalalelor". În această afirmație eu văd și o notă bună, pozitivă, dar și una ușor peiorativă, exprimată prin verbul „a stenografia". Numai că Neagu, la fel ca și alți umoriști, unii de anvergură, nu „stenografia", ci **crea** limbajul eroilor săi, și făcea aceasta cu multă trudă, în ciuda aparenței de facilitate. Dar oare nu tocmai asta este măsura talentului unui scriitor, de a da impresia de facilitate, atunci cînd fiecare frază a sa e o luptă surdă, secretă, cu materia amorfă a cuvîntului ?

În perioada lui de activitate intensă a publicat un număr însemnat de cărți. Unele din ele sînt, desigur, cum ai spus tu însuți, „de facilă extracție". Printre ele se găsesc însă și cîteva care ar merita să fie reeditate.

N-aș cita alte titluri, dar aș vrea, acum, să accentuez ideea că în tot ceea ce a făcut, ca scriitor și caricaturist, Neagu Rădulescu a fost, cum iarăși foarte just ai remarcat tu, un om de atitudine. În primul rînd, un anti-conformist. Spiritul său de independență îl îndrepta în mod firesc spre aceasta. Dar un anticonformist cu implicații adînci în vestejirea resorturilor maligne ce alterau viața socială, politică, morală sau culturală a vremii. Șarja lui era necruțătoare atunci cînd în raza ei de acțiune intrau parvenitismul, afacerismul, politicianismul venal, impostura, fanfaronada și toate celelalte năravuri și moravuri dezavuabile din epocă.

El avea mereu ceva de spus — să înfiereze un abuz, să denunțe o inechitate, să blameze infatuarea și reaua credință — și cînd voia să „ardă" pe cineva sau ceva acționa în mod foarte coroziv, căci nu-i lipsea nici causticitatea, de care nu făcea paradă, nici curajul de opinie. În **Turnul Babel,** de pildă, se găsesc nenumărate exemple cînd atacurile la persoană — totdeauna îndreptățite și avînd ca ținte figuri cu poziții solide ce puteau să reacționeze brutal (ceea ce s-a și întîmplat de cîteva ori) — sînt executate cu fente de spadasin fără teamă și prihană. În același timp — și asta este un aspect tot atît de important — Neagu își manifesta dragostea și compasiunea pentru oamenii de jos, modești și cinstiți, pentru victimele societății burgheze, al căror apărător se arăta în activitățile lui publicistice. Aș aminti în acest sens paginile din Turnul Babel consacrate acelor scriitori tineri morți în primăvara vieții lor, ca Alexandru Sahia, Bogdan Amaru, Al. Călinescu, M. Cantonieru, pe care Neagu îi evocă într-un patetic gest de indignare și revoltă: „Crezuseră că prin muncă, prin scris curat, vor răzbi... S-au jertfit ! Jertfa lor însă cere o răzbunare". Și încheie, exhortînd : „Mai mult curaj, frați de condeie !" Lui, în orice caz, curajul, sentimentul de solidaritate, spiritul de echitate nu i-au lipsit.

— Să nu ocolim faptul că Neagu a fost un om dornic de publicitate, de reclamă. Dar a fost în același timp și un om foarte harnic, căruia munca îi absorbea mai tot timpul. Neagu era într-o permanentă activitate de „documentare". Era prezent pretutindeni : în teatre, pe stadioane, la șezători literar-artistice, în redacții, la cenacluri, în biblioteci, la expoziții, în sălile de spectacol, la conferințe, chiar la ședințele parlamentului.

— Aș face mai întîi o precizare. Lui Neagu îi plăcea, într-adevăr, publicitatea, dar nu numaidecît în sensul de „reclamă", adică de a-și promova produsele proprii în vederea vreunui profit material. Îi plăcea să-și vadă numele tipărit în cît mai multe reviste și ziare, se bucura de fiecare dată, ca un debutant, cînd recitea sau contempla în pagină o bucată de proză sau o ilustrație grafică proprie, pe care le savura el însuși cu un ochi de cititor obișnuit și cu un zîmbet discret de mulțumire. Se observa la el gestul narcisic al creatorului încîntat de opera lui, pe care și-o admira, admirîndu-se pe sine. Era, adică, un veritabil temperament de artist.

Într-o perioadă urmărea și ședințele parlamentare, de unde recolta un bogat material caricatural. (Scosese, împreună cu un veleitar, un oarecare M. Z. Man, ce dispunea de fonduri, și o revistă săptămînală cu un titlu mirobolant impus de patronul său : **Tribuna politică, parlamentară, economică, socială, culturală, literară și artistică,** pe care o alimenta cu texte și desene din cronica actualității. Combinația a durat doar cîteva numere, pînă la epuizarea fondurilor). Dar terenurile unde își desfășura cu predilecție activitatea erau acelea din lumea scriitorilor, actorilor și sportivilor. Aici era la el acasă și nu existau culise, coterii, cancanuri pe care el să nu le cunoască și să nu le demistifice în prozele și desenele lui. Acestea erau extrem de acidulate, însă

departe de orice grimasă de înverşunare, din contra, marcate de bonomie afectuoasă, de o simpatie caldă faţă de „victimele" sale.

Un fapt surprinzător poate, dar absolut real, era alergia lui la climatul cafenelei. Desigur, nu ocolea cafeneaua ca local în sine (aici găsea doar o sursă inepuizabilă de inspiraţie), însă nu era un frecventator împătimit al ei ; apariţiile lui erau scurte şi limitate la strictul necesar ca să culeagă un subiect sau o temă. N-a fost niciodată văzut stînd cot la cot cu maeştrii şuietelor savante sau făcînd corp comun cu toţi acei corifei ai locvacităţii ce-şi petreceau ore întregi vegetînd dinaintea unui şvarţ. În schimb, ca şi cum ar fi dispus de nişte antene miraculoase, ştia tot ce se discuta şi se vintura acolo, ca la o bursă a valorilor spirituale, unde acestea oscilau de la o masă la alta, în funcţie de umori, de interese, de rivalităţi, de simpatii sau de antipatii personale. Neagu căuta să rămînă în afara unei asemenea atmosfere, tocmai pentru a-şi păstra libertatea de a acuza, persiflînd confuzia de valori, falsificarea ideii despre misiunea scriitorului, sau tendinţa de vulgarizare a conştiinţei artistice. Crochiurile lui satirice, oricît de bonome şi „confraterne" erau în aparenţă, intenţionau să fie un corectiv al înclinării generale a spiritului de cafenea de a denigra şi a minimaliza adevăratele valori aflate în circulaţie.

— Avea el destulă autoritate ca să facă acest lucru ?

— La drept vorbind, noţiunea de „autoritate" devine ceva foarte relativ, cînd intră în gura contemporaneităţii. Un spirit prestigios poate să fie bagatelizat în fel şi chip, sau invers, unei bagatele oarecare i se pot acorda credit fără acoperire. În cazul lui Neagu nu e vorba de vreo autoritate — pe care el nici nu şi-o revendica dealtfel — ci de o poziţie morală, de unde privea lucrurile cu discernămînt nealterat de optica deformantă a boemei.

— Dar, fiindcă l-ai cunoscut mai bine, aş vrea să te întreb dacă în relaţiile lui personale cu oamenii, cu prietenii şi confraţii, manifesta acelaşi gust al persiflării.

— Nicidecum ! Mai întîi că îşi alegea prietenii şi li se dăruia cu toată generozitatea sufletească ce-l caracteriza. În al doilea rînd, în cercul confraţilor, respectiv al scriitorilor, indiferent de motivele ce-l puteau apropia sau depărta de unii sau de alţii, era în permanenţă animat de conştiinţa de breaslă, de o caldă camaraderie literară. Erau cu totul străine de firea lui răutatea, invidia, perfidia — şi în cadrul generaţiei noastre Neagu Rădulescu rămăsese, la anii maturităţii, acelaşi suflet deschis, capabil de entuziasme, ca şi în epoca tinereţii. Îşi păstrase o anumită ingenuitate, o anumită candoare sufletească pînă în zilele sumbre cînd, pe patul de spital, făcea eforturi morale extraordinare ca să accepte destinul implacabil ce-i bătea la uşă. A plecat dintre noi cu regretul că părăseşte o lume şi nişte oameni pe care i-a iubit cu sinceritate.

— Cum ai vrea să încheiem această evocare ? Are ea vreo justificare ?

— Moştenirea literară a lui Neagu Rădulescu nu este dintre cele mai substanţiale, incontestabil. A fost o figură integrată profund în fenomenul cultural interbelic, cu un profil foarte personal, cu o prezenţă activă şi continuă în epocă, astfel că evocarea lui contribuie nemijlocit la conturarea imaginii de ansamblu a epocii. A climatului ei literar şi moral.

TRAIAN STOICA

NU SÎNT CE PAR A FI

1 G	2 A	3 P	4 O	5 D	6 O	7 P	8 E	9 R	10 A
2		O	M	I	N	A	B	I	
3 R	O	T	I	S	O	R	■	M	E
4 ■		■	S	T	R	A	J	E	R
5 L	A	S	■	I	A	D	A	■	
6 U	M	■	A	L	■	A	C	R	A
7 P	O	R	T	A	R	■	H	A	M
8 A	■	I	C	T	■	M	E	T	O
9 ■	:	S	.	O	P	Y	T	O	
10		C		R	E	■	A	I	■

ORIZONTAL : 1) Creaţie de vîrf. 2) Îţi face părul măciucă. 3) Dă ocol puilor — Merge înainte! 4) Om de pază. 5) Aleargă în caz de pericol — Renumită săritoare. 6) Cînd se lasă umbra! — Sfîrşit de carnaval! — Calitate de murături (sing.). 7) Obişnuit să ia plase — Frînă de mînă. 8) Înaintea unei adrese oficiale — Adevărata greutate. 9) Te primeşte cu căldură. 10) Puncte de sprijin — Cînd nu dai.

VERTICAL : 1) Îşi macină singur — Vede totul în mare. 2) Serviciu de plăţi cu anticipaţie (pl.). 3) Un pic de poţiune! — Impune o asigurare. 4) Scos din minţi — Neamuri de vultur. 5) Separator de lichide. 6) A face cinste — Pase pe extreme! 7) O mare manifestaţie — Nivel scăzut! 8) Prinse într-un rebo ! — Haină de ocazie. 9) Ce din coadă au să sune — Merge ca o raţă. 10) Prins în cursă.

PETRE VESA
Arad

Totul despre

ALICE COCEA

Această povestire despre una dintre marile artiste române — Alice Cocea —, Mircea Grigorescu a scris-o în urmă cu 11 ani, imediat după moartea actriței.

Dată fiind calitatea ei cît și incitați de amănuntele referitoare la artistă, am socotit de cuviință s-o restituim cititorilor noștri cu atît mai mult cu cît apariția cărții lui Mircea Grigorescu pare a fi amînată la infinit, întrucît un manuscris al său zace aruncat pe nedrept în biroul unei edituri bucureștene.

Lumina curge în apartament de pretutindeni, printre frunze de plante exotice și panglici de alge, de-a lungul pereților de sticlă. Un imens acvariu pentru Ondine, construit pe trei etaje, în vîrful unei clădiri impersonale, pe strada Nungesseret-Coli din cartierul parizian cu parcuri și peluze, Auteuil. În dreapta și în stînga imobilului două blocuri cu sclipiri de oțel par a fi anume înălțate pentru a înlocui legile echilibrului firesc printr-un echilibru nou, mai îndrăzneț, creat de geniul lui Le Corbusier. Din fața casei, piscina Molitor, cu ape cristaline, strălucind pe lespezi de ceramică lustruită își oglindește apele de-a-dreptul în ferestrele de sus — și le înfioară cu mii de reverberații.

Este o dimineață generoasă, albă, de iulie. Dar împotriva evidenței, lumina zilei devine ireală în apartamentul acesta intim, ca într-un decor de cinematograf absurd. Totuși, mobilierul stă cuminte, la locul lui, grațios și fragil, în cel mai bun gust Louis XV. Doar undeva, între cer și podelele orbitoare, întocmite din cea mai albă marmură de Carrara, a rămas, de parcă ar pluti, un pat cu așternutul de catifea cu vergele subțiri și sculpturi bizare din Renașterea pervertită de meșterii spanioli. Alături, pe o măsuță de argint ciocănit, un puf uriaș, cu nuanțe roz, umple aerul sidefiu al camerei de presimțirea unui parfum deosebit: „Femme", de Rochas.

De pe singurul perete solid, tapetat cu satin de culoarea cerului după ploaie, Jean Cocteau privește stingher, timid, uitat într-o fotografie făcută acum 42 de ani, a doua zi după triumfala repetiție generală cu *Les Parents Terribles*, la „Théatre des Ambassadeurs". În colțul de jos, din dreapta al fotografiei — un strigăt, ca o spaimă: „Alice, mon amour, mon fol amour, Alice...". Dedicația, palidă, cu cerneala ofilită de prea multe amintiri, nu se mai adresează nimănui...

Sofia-Alice Cocea, ci-devant contesă de la Rochefoucauld, artistă româncă pe scene pariziene, îngrozitor de singură după o viață frenetică, în lungul căreia și-a împletit numele ei cu numele sutelor de prieteni și de dușmani, deopotrivă de celebri și de fideli, Alice Cocea nu mai visează în apartamentul ei de sticlă, de marmură și flori.

Poate că nimeni nu va ști — și nici nu e nevoie să știm — în ce loc anume s-a născut și cîți ani avea artista aceasta care ura, din toată inima ei pătimașe, scurgerea anilor. „Sînt dușmanca timpului ce trece și nu-i voi ierta niciodată, nimic", exclamă Alice Cocea în jurnalul ei intim.

„A încetat din viață, scriu ziarele pariziene, în vîrstă de 71 de ani". Un biograf ocazional afirmă, însă, că Alice s-ar fi născut în 1897. Ea însăși, în amintirile publicate de editura „Flammarion", practică o aritmetică relativistă și dacă aflăm că era cu zece ani mai puțin tînără decît unul dintre bărbații pe care i-a iubit în scurte și de cîteva ori tragice idile, confesiunea aceasta, în aparență fără cochetărie, nu face decît să complice eventualele socoteli indiscrete.

*

Nu i se știe nici locul nașterii. Oricît ni s-ar părea de neverosimil, avea dreptate alt biograf al său de ocazie, care se întreba plin de candoare, dacă Sofia-Alice, fiica cea mai mică a ofițerului Dumitru Cocea, s-a născut la București, la Focșani, la Galați sau în altă garnizoană prin care trecuse, ca o cometă, familia ei militară, în interes de serviciu. În niciunul din orașele acestea, răspunde Alice — în memoriile pe care le-a scris din vîrful gloriei sale friabile — dar nu pune nici un alt nume geografic în loc. Nu știe nici unde, nici cînd s-a născut, în schimb un singur amănunt și-l aduce bine aminte: „nașul" ei a fost un batalion întreg de „gardă regală", „le bataillon du roi", aflat în reședință la Sinaia. Și cu toate că fratele ei mai mare — cu 17 ani — N. D. Cocea, avea un dispreț timpuriu față de panașul prejudecăților burgheze, Alice nu-și ascunde, în materie de biografie, orgoliul de a descinde în linie dreaptă, din spița „căpitanului" Cocea, brav oștean „acoperit de glorie", cu ocazia numeroaselor bătălii la care a luat parte „în secolul al 16-lea, sub comanda lui Mihai Vodă-Viteazul".

Precoce, în familie, nu era numai viitorul gazetar, scriitor, om de teatru și om de lume N. D. Cocea — despre care Alice credea, pe nedrept, că ar fi fost directorul ziarului „Adevărul". Precoce a fost ea însăși, de vreme ce-și amintește că la vîrsta de cinci ani citea, în cărțile de școală, isprăvile strămoșului căpitan și se credea „de o esență superioară față de ceilalți copii". Nesimțitor la această esență, fratele Nicolae nu-i îngăduia micuței lui surioare — pe care o vedea, totuși, „ca pe o păpușe" — să deranjeze vreuna din cele 9 ordonanțe ale casei generalului Cocea, pentru a-i cere un pahar cu apă...

Plină de farmec, în aceste aduceri aminte transfigu-

ALICE COCEA

rate este însă ceremonia la care asista fetița, în fiecare zi, spre seară, de la fereastră : „garda", înapoiată „după manevre" depunea în curtea generalului, cu fast și muzică militară, drapelul de care Alice își amintește „foarte bine" și-l vede în gînduri, „întocmai", adică „vulturii lui de aur și cele trei culori naționale, roșu, galben și... negru" !

Din „casa luminoasă" de la București, în care prindeau aripioare visurile ei de copil, Alice sare, direct în vrăjile adolescenței. Cartea de amintiri publicată în 1958, sub ispititorul titlu „Mes amours que j'ai tant aimées", lasă sau estompă anii dinaintea primului război mondial. Dușmancă fățișe a cronografiilor exacte, Alice nu-și face nici un reproș din amnezia aceasta și trece la primele sale iluzii de dragoste. Pe acestea, le vom vedea și noi, mai departe. Să stăruim, deocamdată, asupra altui domeniu.

Din felurite scrieri și confesiuni, ar părea că prima relație a fragedei Alice cu lumea intensă a teatrului și a literaturii s-a produs chiar în casa generalului Cocea — devenită, de fapt, a tînărului și foarte impetuosului publicist Nicolae D. Cocea, prieten, pe vremea aceea, cu „avangarda" epocii : Tudor Arghezi, Gala Galaction, V. Demetrius. Dintre artiști, veneau la N. D. Cocea, trecînd peste diferențele de vîrstă, Petre Liciu, Agatha Bîrsescu și, cîteodată, Alexandru Davilla.

Erau la modă, firește — deși musafirii lui Cocea nu le gustau deloc — „baladele", „idilele" și „firele de tort". Două-trei strofe de Coșbuc, recitate, cu grație naivă de Alice, într-o zi, după masa de prînz, în fața Agathei Bîrsescu, au îndrumat fetița spre conservator. A fost primită în clasa lui Petre Liciu. Îndată după intrarea în școală, vocația, sau mai bine zis apetența timpurie pentru spectacol, pentru public și aplauze, au și îndemnat-o pe Alice să primească un rol de mîna a doua, într-o piesă de la Teatrul Național, aflat sub conducerea lui Pompiliu Eliade. Dacă ne orientăm după aritmetica ei foarte feminină, Alice ar fi trebuit să aibă, pe atunci, doar zece ani. E greu de crezut că influența fratelui ei Nicolae să fi fost atît de puternică încît să aducă pe scenă un copil într-un rol — pare-se — de îndrăgostită. La una din primele repetiții, Pompiliu Eliade, nimerindu-se în sală, a concediat-o pe juna Alice, înainte de a mai da a doua replică.

E adevărat sau nu ? De asemenea, este, oare, adevărat că la scurt interval după acest incident neplăcut, Alice, aflată tot la începutul studiilor artistice, a interpretat un rol din „Les Romanesques" ale lui Rostand pe o scenă bucureșteană, alături de Yonnel, venit în turneu, de la Paris ? O certitudine ar fi lipsită de haz, în genul acesta de amintiri — din evocarea cărora nu e necesar să rezulte ın adevăr, ci doar detaliile unei psihologii a pasiunii, de la primele pînă la ultimele solicitări ale vieții. Biografii tinerei artiste se simt obligați să o urmărească în niște debuturi mai mult sau mai puțin imaginare, la teatrul lui Alexandru Davilla — în timp ce Alice notează, cu o încîntătoare precizie, că primele piese de teatru pe care le-a văzut — nu pe care le-a interpretat — au fost jucate de Eleonora Duse și de Réjane. La teatru s-a dus acompaniată de „atașatul de ambasadă al Turciei la București", același care o însoțea, dealtfel, în lungi și vijelioase partide de călărie la șosea. Calul ei venea din țara Islamului. Era „un cal arab cumpărat din Turcia, unde crescuse în libertate între copii, în curțile caselor". Cu toate acestea, calul rămăsese „suplu și simțitor la cea mai mică atingere cu cravașa". Fie vara, pe dunele de nisip dintre Constanța și Mamaia, fie, apoi, pe aleele din lungul Șoselei Kiseleff, fie, seara, în lojile de la teatru, Alice se simțea admirată și de multe ori „a auzit" cum cei ce o priveau nu se puteau împiedica să exclame : „ce frumoasă va fi, mai tîrziu, fetița aceasta", sau „cît de bine-i șade, ce frumos e făcută !"

După orele de călărie și admirație, adolescenta nu putea să evite influența directă, precisă, a fratelui ei, om în toată firea, bărbat cu succes, erou al cercurilor intelectuale nonconformiste din capitala tinerei țări vag constituționale, în care el cravașa „democrația" de tip caragialesc. Pentru a o zmulge pe Alice din vanitățile mondene, N. D. îi întocmise un program copios de citiri...

Alice nu putea visa oriunde, ci exclusiv în fotoliile din salon. Pentru un motiv ce stăruie de-a lungul întregei sale vieți — dar rămîne inexplicat, — ea detesta patul, pe care-l considera opus ideii de viață. „Are aerul că mă așteaptă", scria artista, mai tîrziu, despre patul ei somptuos — și obsesia aceasta o împiedica să doarmă. Îi plăcea în schimb să fie furată de somn oriunde în altă parte, pe fotolii, pe scaune și comode, pe covoare mătăsoase, pe blănuri sălbatice. Adormea, uneori, și la repetiții, dar niciodată din plictiseală — ci pentru că s-a aflat toată viața ei în criză de odihnă. Uita, cu nepăsare, dacă a dormit în ajun și scădea din viață, numai cu regret, cîte două-trei ore de somn speriat.

Care din cei doi muguri minunați ai sufletului ei s-au deschis, mai întîi, la lumină ? Teatrul sau dragostea ? O văzuse pe Réjane în „La Parisienne". Avea, probabil, 10—12 ani, dar din seara aceea a știut că se va sui pe scenă și va fi

„a doua Réjane“ a lumii teatrale.

Cam tot atunci a cunoscut pe unul din prietenii lui Nicolae, junele deputat „Tilică“ (Ioanid ?) înalt, seducător, spiritual și tandru, cu care s-a și logodit, în imaginație. A suportat, o vreme, suferințele acestei iubiri necomunicate, convinsă că numele ei, de botez, i-ar fi conferit numai pentru a o face să trăiască, pe rînd, voioasă ca „Alice în țara minunilor“ și tristă ca în „nenorocirile Sofiei“.

În timp ce-și depăna zîmbetele și lacrimile primei iubiri, adolescenta se mai și plimba de la București la Bacău, de acolo la Constanța și înapoi la București, după cum o duceau vînturile și valurile carierei migratoare a generalului ei tată. Peste tot era înconjurată de întreg statul major de ofițeri și nici nu-i greu de înțeles că o duzină de sublocotenenți, cu mustăcioară îi scriau, pe furiș, numind-o „prințesă prea frumoasă“. Mai rău este că înapoindu-se în Capitală, s-a dus, din nou, la teatru și a văzut, acolo, chiar în fotoliul din fața ei, pe deputatul Tilică, însoțind o femeie, ale cărei două defecte grave, — că era blondă „în vîrstă“ de 20 de ani — o scoteau pe Alice din competiție.

A fost de ajuns acest semn discret al soartei, amplificat de împrejurarea că sora ei mai mare, Florica, tocmai plecase la Paris pentru o călătorie de studii.

Alice s-a hotărît s-o urmeze. A îndesat toate rochiile într-un imens cufăr „Innovation“ cu care a speriat controlorii trenului „Orient-Expres“ și a pornit spre capitala Franței, cu sufletul zdrobit de Tilică. A plîns, a plîns, tot timpul, cuprinsă de o durere mortală, pînă la frontieră. „La frontière passée, c'est fini“, exclamă Alice, această mare magiciană a uitărilor, fără balsamul cărora n-ar fi putut supraviețui.

Șederea la Paris a fost scurtă. O singură lună, la capătul căreia atentatul de la Sarajevo, a avut, printre nenumăratele sale consecințe și pe aceea de a o readuce pe Alice Cocea la București. Aici, atmosfera era ardentă. Nicolae milita pentru intrarea în război alături de Franța. Alice îl susținea cu entuziasmul adolescenței și cu impresiile covîrșitoare din capitala Franței. Mai înainte ca guvernul român să se decidă încotro se îndreaptă, Alice s-a hotărît pe cont propriu. A plecat înapoi la Paris. Ingratul de Tilică se logodise oficial, așa că fata nu mai avea pe cine plînge. Între timp, veniseră la București, într-un turneu întîrziat, Suzanne Després și Lugné-Poe, cu „Casa păpușilor“. Imaginația pasionatei Alice fusese zguduită ca de o mare explozie. Suzanne îi va fi profesoară. Lugné-Poe maestru și ea se va sui pe scena pariziană, disprețuind stupiditatea războiului și dezlănțuind avalanșe de entuziasm...

Franța era, însă, mai departe ca oricînd. „Orient-Expresul“ ar fi trebuit să treacă, peste tranșeele săpate în latul Europei, iar ambasada Kaizerului refuza viza pentru sora ziaristului N. D. Cocea, pe care-l considera dușman de moarte.

Nu-i nimic. Fermă ca în mai toate circumstanțele vieții pe care și-o începea atît de impetuos, Alice a plecat, alegînd drumul cel mai lung, prin recele nord al Rusiei țariste. A nimerit la Arhanghelsk, a trecut în Suedia, în Norvegia, s-a îmbarcat pe un vapor de pescari, la Bergen, a plutit pînă la Newcastle, s-a dus cu un autocar la Londra, s-a îmbarcat din nou pentru a traversa Mîneca, veghează de nave militare, și, după vreo două luni de periplu a sosit la Paris.

A fost o călătorie lungă, e adevărat, dar dacă n-a putut s-o uite, niciodată, cauza nu este drumul în sine, ci un tovarăș de drum. Pornise de la București încredințată grijii părintești a ministrului României la Moscova, rubicondul diplomat Diamandi, un prinț al plictiselii. Trenul înainta încet, timpul se prelingea greu, peste un peisaj fără relief. Pînă într-o gară oarecare, de cîmp, unde s-a urcat, chiar în vagonul lui Diamandi, un tînăr „locotenent din garda imperială“, douăzeci și unu de ani, venit de pe front, plecat în permisie la Petrograd, frumos cum numai în vis se arată, „un făt-frumos ca-n basme cu dolman roșu și aur“. Era, așa cum se credeau mai toți tinerii ofițeri ruși de pe vremea aceea, „fiul guvernatorului Odesei“, prințul Nicolae Vadbolsky.

În sufletul tinerei călătoare dorul de iubire se păstra viu ca o flacără fără obroc. Privirile s-au întîlnit. Pasiunea s-a declanșat instantaneu. La Moscova au abandonat trenul „în care-și întîlniseră visul“. Au urmat clipe de fericire la restaurantul „Ermitage“ unde veneau toate deșeurile decadenței imperiale. Prințul a oferit voiajoarei un dejun din a cărui copioasă deslănțuire de bunătăți, Alice ține minte o farfurie cu „rastigai“, un amestec de pește prăjit cu aluaturi și sosuri picante, totul acoperit cu un strat gros de „caviar glacé“. Cînd au reluat drumul de fier, pînă la Petrograd și mai tîrziu pînă în septentrionalul Arhanghelsk, Alice și Nicolai au trăit oră cu oră, fără un moment de răgaz, deliciile chinuitoare ale dragostei. Ea stătea în brațele lui puternice iar el îi săruta mereu mîinile și, din cînd în cînd, o săruta pe gît. Prinț înflăcărat și romantic, Nicolai s-a legat, cu jurăminte eterne, că se vor regăsi îndată după război. I-a și scris zeci de scrisori în primul an după despărțire — în lungul căruia Alice s-a simțit, din nou, eroină de roman, dar de data aceasta de roman rus. În cea din urmă scrisoare, prințul o anunța că va veni la Paris. Nu l-a mai văzut niciodată...

În capitala franceză, unde ororile de pe front ajun-

ALICE COCEA

geau frivolizate de un penibil optimism monden, Alice și-a început lecțiile de artă dramatică la Suzanne Després, acasă. Acolo — o, destin fugace ! — a cunoscut, imediat, un tînăr și — bineînțeles — superb marchiz Henry de Lavalière. Numele pare a fi improvizat, dar obîrșia aristocratică a noului flirt era autentică. Alice nu se mai visa decît în eroine din romanele „de cape și spade", Marchizul era ofițer pe front, la „Sambre-et-Meuse". Din această cauză, Alice își împărțea gîndurile între soarta nobilului ei amor și examenele la Conservatorul din Paris. Lecțiile luate cu Suzanne Després se dovediseră atît de utile, iar darurile ei naturale atît de eficace, încît a reușit „a doua din două sute de candidați", după ce nu fusese lăsată să debiteze decît vreo cîteva cuvinte din rolurile ce le învățase.

*

Așadar, Alice, tînăra româncă frumoasă, de o fermecătoare frăgezime și puritate — „malgré Henry", — cum scrie ea însăși, în memorii, își începe lucrul la clasa profesorului Leitner. Era o studentă „cu fața rotunjoară, cu obrazul necaracteristic, nu avea un tip scenic anumit", însă opinia tuturora concorda : va reuși să-și impună talentul, dacă va munci.

A muncit. Toată viața ei, cocheta Alice Cocea, — stăpîna dominantă a cronicii mondene pariziene, eroina unor drame sentimentale extrem de zgomotoase — a muncit pentru scenă cu frenezie, cu o perseverență înverșunată, deopotrivă de sensibilă față de succese și eșecuri, dar niciodată amăgită de efectele trecătoare. Dealtfel, necazurile au cuprins-o de pe băncile școlii. Profesorul Leitner o persecuta, pe față, din cauza... neutralității prelungite a guvernului de la București. Și pentru că nici campania de presă a lui N. D. Cocea în favoarea aliaților nu-l convingea pe ireductibilul Leitner, Alice a fost obligată să se transfere la clasa lui Georges Beer, profesor celebru, foarte talentat, binevoitor cu tînăra româncă. La examenul de fine de an, pentru care pregătise o scenă din „Ecole des Femmes", Alice a fost handicapată de un partener distrat, tînărul Alcover, devenit mai tîrziu actor vestit. Doborît de trac el însuși „Alco" a înghițit o replică și a împiedicat-o pe Alice să spună, cu incomparabilul său accent, versul cel mai emoționant „pisicul a murit !"... Disperată că n-a reușit să promoveze decît cu o biată „mențiune", ea, care savura, în vis, suflul marilor premii, Alice a plecat de la conservator „cu lacrimi în ochi". Pe unul din bulevarde l-a întîlnit pe celebrul ei compatriot și prieten, actorul De Max, însă cum acesta nu compătimea deloc genul feminin, a rugat-o să nu-l compromită cu prezența ei înlăcrimată.

Ce putea face o tînără și mai ales ambițioasă actriță „in spe" cu un sărman „accesit" în poșetă ? S-a dus, de-a dreptul, la *Théatre des Variétés*, condus de Max Dearly, apoi la *Théatres des Bouffes Parisien ?*, la Sacha Guitry. Era „bucălată, trandafirie" dar a trimis-o, amabil, înapoi, la școală. Discursul pe care-l pregătise pentru Max Dearly s-a volatilizat în fața înfățișării lui severe. În schimb, la propunerea acestuia de a-i da un rolișor oarecare, Alice i-a strigat, cu pătimașa ei voință de a sui pe scenă și cu amintirea cavalcadelor pe calul arab din Turcia : „Vreau să joc un rol mare. Eu nu sînt făcută pentru două-trei vorbe. Sînt un „pur-sînge" și nu mă descurc pe distanțe scurte". Dearly a zîmbit. N-a fost convins și nici perspicace. După vreo cîteva zile, Alice a fost angajată de Guitry. Rolul era tot „o distanță scurtă", dar Alice juca alături de Gaby Morlay și prezența acestei tinere, dar mari artiste, o captivă.

La repetiții asista, întotdeauna, Sacha Guitry, a cărui grijă pentru pregătirea fiecărui spectacol era proverbială. Numai că, în zilele acelea, Sacha era atît de proaspăt amorezat de Yvonne Printemps, încît stătea — întocmai ca Alice în trenul spre Petrograd — mînă-n-mînă, ochi-în-ochi, cu Yvonne fără nici o privire suplimentară pentru ce se petrecea pe scenă. Abia într-un tîrziu, aproape de repetiția generală, Sacha a întrerupt-o brusc pe Alice cu un surprinzător : — „Bien, Mademoiselle, très bien !", cu care a hotărît întreaga carieră următoare a debutantei cu ochi negri.

De bucurie, Alice a început să cînte, în cabină, o romanță pe care o știa de la București. Trecînd, din întîmplare, prin culise, Edmond Rose, administratorul și finanțatorul teatrului de pe „Rue des Bouffes-Parisiens", s-a oprit și a ascultat-o cu atita plăcere, încît i-a și propus un angajament la teatrul de varietăți „L'Abri", adăpostit, așa cum arată numele, într-un subsol de pe „Boulevard Poissonnière", de teama obuzelor imprevizibile pe care le arunca în Paris „Die dicke Bertha" de la vreo 70 de kilometri depărtare.

*

Cu o voce „proaspătă, bine plasată, captivantă", Alice, pornită pe treptele succesului s-a pomenit că le suie pe toate odată, în ziua cînd i s-a dat rolul cel mare din „Phi-Phi". Era un fel de operetă cam frivolă, cam stupidă, însă ariile fără de pretenții și partitura naivă, scrise și compuse de Albert Willemetz, Fabien Sollar și Christiné găsiseră interpreta cea mai fermecătoare din tot Pari-

sul. Alice era frumoasă, ca o floare de cîmp. Își adora rolul, lucra douăzeci de ore pe zi. Fremăta de teamă și speranțe. Pentru că un regizor i-a spus, în treacăt, că e cam grăsuță, n-a mai mîncat nimic, timp de două săptămîni, pînă cînd a leșinat pe scenă, a fost dusă la spital și n-a fost trezită decît cu baloane de oxigen.

În sfîrșit, a sosit premiera, „La générale", cum i se spune în jargonul culiselor pariziene. Era fixată pentru după-amiaza zilei de 11 noiembrie 1918. În timpul dimineții s-a anunțat armistițiul. La spectacol, triumful artistei s-a împletit cu entuziasmul publicului. Spectatorii și actorii plîngeau, se îmbrățișau. Alice cînta cu lacrimile pe obraji, splendidă de frumusețe și bucurie. Într-o singură zi, „Phi-Phi" a devenit eroina Parisului exuberant. La cea de a doua reprezentație, din 12 noiembrie, adevărata premieră cu public de gală, Alice Cocea a fost aclamată de un strălucit „parterre des rois" : Marthe Chanal, „care cînta „La Marseillaise" fără să se mai poată opri, Anna de Noailles, însoțită de Henri Bergson, filozoful la mare modă, criticii cei mai de seamă, Vuillermoz, Palomski, Lucien Dubech, Paul Souday. Le Tout-Paris était lá !" aplaudînd, chemînd pe Alice de 15 ori la rampă, consacrînd cel mai mare succes de teatru, cu „Phi-Phi" ! Nu era decît un spectacol plăcut, între operetă și comedia de bulevard, însă verva, cochetăria, umorul fin, feminin, doza de grațioasă picanterie pusă de Alice în personajul ei au înălțat-o pe culmile gloriei artistice.

De 14 000 de ori a fost jucată *Phi-Phi* pe scenele din lumea întreagă timp de 20 de ani. A fost tradusă în 21 de limbi — inclusiv chineza și japoneza — după cum afirmă Alice. În 3 500 de reprezentații rolul principal a fost interpretat de ea însăși. De fiecare dată găsea nuanțe inedite, cu care vrăjea spectatorii. Sala cînta odată cu ea și serile se încheiau în interminabile jerbe de aplauze și aclamații. Urmau nopțile „Chez Maxim's". Nopți de mare vedetă. Cu trena lor de aur, de flori, de rîsete.

Totuși, pe undeva, pe aproape, erau și lacrimile. Alice Cocea, căsătorită cu Stanislas, Conte de Rochefoucauld, trăia, în secret, poezia amară a unei iubiri pătimașe, din a cărei cauză viața ei de artă și de dragoste va purta un dublu stigmat de durere.

MIRCEA GRIGORESCU

ȘAH

ORIZONTAL: *1)* Legătură solidă între două piese. *2)* Tura din dreapta lîngă un ne-bun! — Variantă de pat. *3)* Negru — Junior circulînd de la masă la masă. *4)* Turnul cu încurcături (leg.) — Rocada „in extremis"! *5)* Cunoscut loc de confruntare, cu cai și „piese grele" — Albul, negrul (reg.) sau... cum merg caii. *6)* Piesă ce blochează calul — Bate orice cîmp. *7)* Jucător perfect... la masă! — Echilibru între alb și negru — O parte a partidei. *8)* A obține avantaj material — Mutare în deschidere! *9)* Deschide o linie, blochează alta — Aici nu-i nici calul alb, nici cel negru. *10)* În mare, amenință în opt direcții.

VERTICAL: *1)* Un cal valoros — Un pat mai rar. *2)* Calul ce ne dă probleme — Indică o poziție egală. *3)* În criză de timp — Larsen, în deschidere! *4)* Blitz — Deschidere. *5)* Autorul problemei șahiste — A da o piesă. *6)* Un cal nedezvoltat — O piesă pentru un cal. *7)* Mai puțin decît un cal — Final de partidă. *8)* Partidă — Cîmpuri libere. *9)* Pătrundere urmată de cîștig material — Gambit bilateral! *10)* Înaintează cu caii.

Dicționar: ȘAR, LAR.

ION CARAIMAN
București

Descoperirea epavelor Invincibilei Armada

Patru secole s-au scurs și fabuloasele comori ale Invincibilei Armada, dispărută aproape în întregime în 1588 în adîncul mării, în largul coastei irlandeze, continuă să-i preocupe pe aventurieri, pe căutătorii de aur, dar mai ales pe istorici și arheologi. Patru secole de căutări zadarnice, de încercări ratate în care unii și-au pierdut averea și viața, fără a putea afla vreodată locurile unde zac, neatinse și intacte, grelele galioane spaniole încărcate cu aur și bogății imense. Redăm, după revista Historama, epiodul descoperirii acestor epave, semnat de Philippe Aziz.

Abia în 1968 englezul Sidney Wignall descoperă, după ani de eforturi, „Nuestra Señora de la Rosa", nava amiralului Armadei, scufundată între insulele Blaskets și coasta comitatului Kerry, în partea de sud-vest a Irlandei. În același timp, Robert Sténuit pornește și el în căutarea epavelor Armadei. Își dorește să găsească „Girona", scufundată undeva în largul coastelor Irlandei și care transporta la bordul său pe Don Alonzo de Leiva, 60 de tineri nobili spanioli și o comoară de aur, argintărie și bijuterii. Pentru a-și atinge scopul, Robert Sténuit parcurge mai întîi bibliotecile din lumea întreagă. Erudit și arheolog în același timp, el este convins că manuscrisele îi vor da răspunsurile la nenumăratele întrebări pe care și le-a pus înainte de a începe cercetările submarine. Pentru ce Armada s-a aventurat în largul unor coaste pe care nu le cunoștea? Unde s-a scufundat ea oare? Pentru a afla unde a eșuat „Girona", Sténuit repune acest naufragiu în contextul său istoric.

În anii 1580 catolicul rege al Spaniei, Filip al II-lea, fiul lui Carol Quintul, domină o mare parte a lumii. În afară de Spania este rege al Portugaliei, al celor două Sicilii, al Indiilor occidentale și orientale, al Algerului, al Braziliei și al nenumăratelor colonii. Este, de asemenea, arhiduce de Austria, duce de Milano, de Limbourg, de Brabant, de Luxemburg, marchiz de Anvers, conte de Habsburg, de Bourgogne, de Tirol... Să ne oprim aici căci ne-ar lua mult timp să enumerăm toate titlurile lui Filip al II-lea. Acest rege puternic suportă cu greu prezența pe tronul Angliei a Elizabetei I. Protestantă, declarată eretică de Papă, Elizabeta nu ezită — culmea erorii! — să o execute pe vara lui Filip, catolica Maria Stuart. Cînd Filip al II-lea află vestea, la 23 martie 1587, ia, după propria-i expresie, „hotărîrea cea mai dureroasă din viața sa". Va trimite Invincibila Armada, care-i asigură stăpînirea asupra celor mai îndepărtate posesiuni, împotriva Angliei pentru a o alunga pe Elizabeta de pe tron și a restabili catolicismul.

După moartea marchizului de Santa Cruz care trebuia să comande Armada, Filip al II-lea îl pune la conducerea acesteia pe ducele Medina Sidonia. Cu o sănătate fragilă și neavînd experiența mării, Medina Sidonia nu este omul situației. Ducele însuși își recunoaște, într-o scrisoare, incapacitatea de a-și asuma o sarcină atît de mare. În ochii întregii Spanii, în locul acestui om slab și nehotărît ar fi trebuit să fie numit prestigiosul Don Alonzo de Leiva, cavaler de Santiago, care se remarcase în nenumărate bătălii. De altfel, marile familii din Spania își încredințează fiii lui Don Alonzo și nu lui Medina Sidonia. Toți își iau cu ei argintăria, bijuteriile, bani de aur și argint „pentru a străluci demn la Londra la sărbătoarea victoriei". De asemenea, el ar fi urmat să preia comanda Armadei în cazul în care Medina Sidonia deceda. În acest sens, o scrisoare a regelui, pe care scria „secret", îi este remisă înaintea plecării.

ÎNVINGEREA INVINCIBILEI ARMADA

La 27 mai 1588, după nenumărate tergiversări și întîrzieri, prima navă a Armadei, „San Martin", nava generalisimului duce de Medina Sidonia părăsește estuarul fluviului Tage. Dar ea nu va pleca din portul La Corogne, în Galiția, decît la 23 iulie. Urmează 131 de nave, ducînd cu ele 24 607 soldați și mateloți. Șansa nu este deloc de partea acestei Armade pe care, dealtfel, nimeni nu se gîndește s-o califice de „invincibilă". Vîntul îi este permanent împotrivă și faimosul corsar englez Francis Drake, întrecînd vapoarele spaniole, devastează porturile care se află în drumul dușmanului. Cînd Armada acostează într-un port nu mai găsește aici nici un fel de provizii. Curînd, foame-

tea și boala pun stăpînire pe multe din vapoare. Echipajele, slăbite și bolnave, trebuie să facă față navelor engleze ale lui Howard, Drake, Wawkins cu echipaje improspătate și valide. În largul coastelor Angliei, Armada este infrîntă, zeci de nave deteriorate, mii de oameni uciși sau înecați. După zile și nopți de groază, flota spaniolă, dizlocată, încearcă să revină în porturile din Spania, prin nord, ocolind Scoția și Irlanda. Dar, pe drumul de întoarcere, ea este surprinsă de o furtună puternică și navele sînt dispersate. Unele reușesc să găsească drumul, dar altele, precum cea a lui Don Alonzo, se scufundă. Don Alonzo, împreună cu cîțiva supraviețuitori, reușește să ajungă pe pămîntul irlandez catolic ; naufragiații găsesc un vas abandonat de echipajul său, la Killybegs, în rada portului McSwynes. Încarcă nava cu ceea ce pot duce cu ei : aproape 50 de tunuri, bijuteriile, argintăria, aurul și se îndreaptă spre Spania, via Scoția catolică. Dar, din nou, furtuna se pornește și mătură coastele Ulsterului. Supraîncărcată de oameni și materiale de tot felul „Girona" se zdrobește de stînci și se scufundă. La 15 octombrie 1588, la miezul nopții, marea înghite cîțiva din cei mai nobili copii ai Spaniei.

Dar unde s-a scufundat exact „Girona" ? Sténuit încearcă să dezlege misterul. Majoritatea istoricilor situează naufragiul în larg de Dunluce sau chiar la Port Ballintrae. Dar ipoteza se dovedește a fi falsă, nici o epavă nu se află în aceste locuri. De aceea, Sténuit adoptă o metodă radical diferită. În loc să se încreadă în istorici, el se întoarce la vechile cronici locale irlandeze, în care descoperă un lucru de-a dreptul uimitor : irlandezii, care îi găsiseră pe cei nouă supraviețuitori ai „Gironei", mințiseră deliberat asupra locului unde se afla epava, pentru simplul motiv că doreau să recupereze în liniște imensa comoară înghițită de ape precum și armele, dar mai ales pentru a nu ceda guvernului englez partea care îi revenea în mod legal. Minciuna lor s-a perpetuat de-a lungul secolelor. În cursul investigațiilor, Sténuit găsește într-o cronică locală un paragraf ciudat : „Locuitorii comitatului Antrim, din nordul Irlandei, au păstrat obiceiul de a numi un anume loc Portul Spaniolilor între Portrush și Hathlin Island".

„AM GĂSIT «GIRONA» !"

Sigur de descoperirea sa, Robert Sténuit pleacă în comitatul Antrim la Port na Spaniagh, în iunie 1967. Ia cu el pe prietenul său Marc Jasinski, campion de scufundări submarine, dar și unul dintre cei mai buni fotografi submarini ai generației sale. Deși vara se apropia, era foarte frig în acest loc din Irlanda, unde vîntul sufla în rafale. Port na Spaniagh este o adevărată capcană pentru vapoare. Vîntul se lovește de falezele negre și înalte de 120 de metri, provocînd valuri furioase care se sparg de stînci. Resturi de epave acoperă plaja. Observînd acest peisaj de capăt de lume, Sténuit nu poate să nu se gîndească la „Girona". La 27 iunie, a doua zi după sosirea sa în Port na Spaniagh, el organizează o scurtă scufundare de recunoaștere. Nu poate face mai mult, căci n-a luat cu el decît o mică barcă pneumatică, patru costume de scafandru și un mic compresor de înaltă presiune. Apa este foarte rece dar arheologul își continuă curajos coborîrea. Peisajul submarin este la fel de straniu ca și în Port na Spaniagh : pretutindeni, blocuri de piatră de sute de tone formează grote inexplorate sau coboară abrupt în crevase insondabile. Ajuns la șapte metri adîncime, observă o formă albă pe o esplanadă la capătul unui bloc imens de piatră. Se apropie cu inima zvîcnindu-i. Este o piesă de balast, un prim indiciu că se află pe drumul bun. Își continuă investigațiile și zărește, nu departe, pe jumătate acoperit de o grămadă de pietre, un tub gros, după toate aparențele resturile unui tun. Fericit, Sténuit revine la suprafață. — Am găsit „Girona" ! strigă el către Marc Jasinski, care rămăsese pe vapor.

A doua zi se dezlănțuie furtuna, ceea ce face imposibilă scufundarea. În sfîrșit, la 1 iulie, marea se calmează și cei doi arheologi se scufundă iarăși. În timp ce Marc Jasinski fotografiază fragmentele de tun, Robert Sténuit găsește o mică rotiță gri pe care era gravată crucea Ierusalimului. — Dar este un ban de argint ! gîndește el.

Gesticulînd și agitîndu-se, semnalează prietenului său că a descoperit o monedă spaniolă. Dau la o parte grămada de pietre ce-i înconjura și descoperă o altă monedă, un fragment dintr-un lanț, șase verigi de aur, aplatizate și legate unele de altele. Încîntați de cele descoperite cei doi revin la suprafață.

Din iulie 1967 pînă în aprilie 1968 Robert Sténuit și Marc Jasinski se agită să constituie o echipă de specialiști și să găsească fonduri pentru a subvenționa cheltuielile expediției. La 27 aprilie 1968, echipa sosește la Port Ballintrae unde își instalează cartierul general. Din ea face parte și Francis Dumont, desenator și student la arhitectură, speolog și scufundător, care se va ocupa de hărți, de crochiuri și planuri. Henri Delauze, mecena expediției, l-a adus cu el pe Maurice Vidal, care și-a petrecut 15 ani din viață în marină, unde a fost rînd pe rînd instructor de luptă fără arme, pușcaș marin, parașutist, comando, instructor în demolare-sabotaj, scafandru și înotător. Era omul cel mai blînd, cel mai pașnic și cel mai... vorbăreț! Louis Gorsse, un alt recrut al lui Delauze, este tot atît de taciturn pe cît este de expansiv tovarășul său! Timp de trei ani și jumătate el a exersat una din cele mai periculoase meserii din lume : scafandru deminator. Este un grup de oameni cu experiență dar mai ales cu pasiunea mării și a muncii lor. Transportul materialelor s-a făcut cu trei vehicule.

O MINĂ DE AUR

Chiar a doua zi, la 28 aprilie 1968, Robert Sténuit se scufundă pentru a-şi regăsi obiectele lăsate în grotă cu un an înainte. Adevărata operaţiune poate începe. După cîteva zile proaste, echipa îşi reîncepe la 2 mai căutările. Chiar seara, descoperirile se dovedesc fructuoase: două monezi de patru ducaţi şi... o piesă de aur! Prima! Continuînd să scotocească toate cotloanele din stînci, cei patru arheologi observă o imensă grotă. Primul care se aventurează spre ea este Sténuit, care, dînd la o parte grămada de pietre ce acoperea intrarea, constată că o parte din comoară se afla aici. Scufundătorii descoperă monezi de aur şi argint fixate în rocă, instrumente de pe navă, precum şi lanţuri din aur. Pe măsură ce înaintează cercetările, Robert Sténuit îşi dă seama că pereţii grotei ameninţă să se năruie. Dar tovarăşii săi îşi continuă săpăturile. Într-o bună zi, Robert Sténuit descoperă, sub o grămadă de pietre, braţul unui sfeşnic; asumîndu-şi toate riscurile continuă să sape în stîncă şi după cîteva ore de muncă reuşeşte să smulgă din piatră tot candelabrul.

A doua zi revine în grota cu comori, sperînd să găsească şi al doilea sfeşnic. În sfîrşit, eforturile îi sînt recompensate, căci în mijlocul unei pietre zăreşte strălucind sfeşnicul atît de rîvnit. Puţin mai departe străluceşte o bijuterie de aur. Apreciind echilibrul rocilor suficient de solid, el deplasează o piatră enormă şi la capătul grotei zăreşte încastrat în rocă un lanţ de aur. În secundele care au precedat prăbuşirea grotei, Robert Sténuit reuşeşte să extragă lanţul şi să revină la suprafaţă. Coechipierii săi îşi continuă, la rîndul lor, lucrările. Francis Dumont are mania de a aduna tot ce este de plumb. Marc Jasinski, continuă imperturbabil să facă fotografii asupra fiecărui vestigiu, şi să-l claseze. Maurice Vidal şi Louis Gorsse se încăpăţînează să-şi adune mica lor provizie de aur şi argint.

Încetul cu încetul, febra cercetătorilor se linişteşte fără ca entuziasmul lor să scadă totuşi şi căutările ar fi putut continua dacă evenimente neprevăzute n-ar fi intervenit. Echipa lui Sténuit era instalată de o lună la Port Ballintrae. Locuitorii nu se interesau deloc de activităţile acestui grup de străini. Bineînţeles, ei ştiau că un galion spaniol încărcat cu aur se scufundase prin acele locuri... dar aceasta era doar o legendă! Şi apoi, de ce francezii s-ar fi interesat de o navă spaniolă naufragiată în apele engleze? Din fericire, Sténuit n-a ţinut seama de discreţia oamenilor pentru a păstra secretul şi s-a gîndit să-şi protejeze legal epava. După spusele unui avocat britanic, consultat de Robert Sténuit, orice descoperitor lucrînd fără întrerupere pe o navă găsită pe fundul mării şi balizată prin grija lui este „salvor in possession" — proprietar salvator al epavei.

Sténuit a agăţat deci în apropierea locului naufragiului o baliză din plastic roşu care purta pe ea o inscripţie în engleză: „aviz tuturor scufundătorilor; toate obiectele care se găsesc pe fundul mării pe o rază de jumătate de milă în jurul balizei aparţin grupului de arheologi conduşi de dl. Robert Sténuit în calitate de salvator exclusiv. Este interzisă atingerea vreunuia dintre obiecte; contrariul va antrena urmărirea judiciară". De asemenea, arheologul face publică descoperirea sa angajîndu-se să facă un inventar detaliat al vestigiilor aduse la suprafaţă.

Dar conştiinţa sa profesională şi cinstea sa nu-l pun, din păcate, la adăpost de reaua credinţă a unora. Într-o zi echipa descoperă un tun. Este uşor să disimulezi nişte piese de aur şi argint, în schimb, este foarte greu să faci să treacă neobservat un tun. La vederea acestuia, o mulţime de gură-cască se adună şi comentează descoperirea. A doua zi, o armată de ziarişti şi fotografi debarcă la Port Ballintrae şi-l chestionează pe Robert Sténuit, care se preface că nu ştie nimic; el se află aici, după cum declară, spre a face simple cercetări pentru Institutul geografic englez şi aceste cercetări sînt secrete. Atît de secrete încît a doua zi în presă apare titlul: „Misterul planează asupra tunului de pe coasta Antrim...".

Tot atunci, un club de scufundători din Belfast anunţă că va pleca în căutarea „Gironei". Robert Sténuit se grăbeşte să-i înştiinţeze pe conducătorii clubului că epava a fost deja găsită şi face obiectul unui studiu în curs. Propune scufundătorilor să asiste la lucrările echipei sale, duminica următoare. Şi, în acea duminică, mai precis la 26 mai, 12 scufundători din Belfast sosesc la Port Ballintrae. Fără să ţină seama de avertismentele lui Sténuit, care le atrage atenţia că epava este a lui, aceştia pleacă spre Port na Spaniagh la bordul unei bărci cu motor. Indignaţi de atîta dezinvoltură şi temîndu-se să nu le fie date peste cap toate cercetările, Robert Sténuit şi prietenii săi se urcă în barcă şi încearcă să-i depăşească pe „piraţi". Îi ajung din urmă şi chiar îi depăşesc. Se vor posta undeva prin apropiere pentru a-i putea supraveghea. Cîţiva scufundători ai echipei adverse se plimbă printre vestigii fără... a le vedea, pînă în momentul cînd unul dintre ei pune o bucată de plumb într-un săculeţ. Atunci, Robert Sténuit, care supraveghează locurile, se scufundă şi-l someză pe acesta să-i dea înapoi obiectul furat. Cîteva secunde mai tîrziu el este înconjurat de o mulţime de „piraţi" care-l ameninţă, afirmînd că epava nu-i a lui şi că el nu este decît un intrus venit să jefuiască coastele Irlandei. Văzîndu-şi prietenul la ananghie Ja-

sinski, Vidal, Gorsse și Dumont îi vin în ajutor și „piraţii" sînt obligaţi să părăsească locul. Contrar aşteptărilor, incidentul nu s-a închis. Cînd Sténuit şi prietenii săi revin la suprafaţă sînt întîmpinaţi de poliţişti care, puţin jenaţi, îi anunţă că un scufundător din Belfast s-a plîns de violenţele lor... fără a avea însă vreo urmă în acest sens! Cei cinci acceptă să răspundă la interogatoriu şi poliţistul îşi dă imediat seama că plîngerea nu se bazează pe nimic şi se mulţumeşte să le ureze noroc arheologilor. Dar afacerea reizbucneşte a doua zi. Ascultînd radioul Sténuit aude, spre marea lui mirare, povestit incidentul în termeni exageraţi. Puţin neliniştit de amploarea luată de evenimente Sténuit pleacă la Londra, pentru a rezolva problema. După multe zile de demersuri plictisitoare, Înalta Curte a Irlandei de Nord confirmă: „apare evident faptul că dl. Sténuit este salvatorul în posesie... Orice persoană care ia un obiect de pe epavă nu acţionează legal... Toţi înotătorii submarini şi arheologii trebuie să se abţină să ia vreun obiect din jurul epavei Girona...". Dar arheologul nu cunoştea faptul că, în ajun, la 30 mai, un membru al parlamentului pusese următoarea întrebare Secretarului de stat al apărării: „Ştie ministrul că o epavă situată la Port na Spaniagh, în comitatul Antrim, epavă care este proprietatea departamentului său, este în acest moment jefuită de scufundători străini şi ce măsuri se iau pentru a se face faţă situaţiei?". La care ministrul răspunde că afacerea nu este de resortul său ci depinde de serviciul epavelor. Întrebarea onorabilului parlamentar declanşează o cascadă de telefoane din partea locuitorilor din Port Ballintrae. Toţi confirmă cinstea perfectă a lui Robert Sténuit.

Scufundătorii îşi reiau activităţile. Cercetările din lunile iunie şi iulie se vădesc foarte fructuoase: o cruce de cavaler din Malta din aur, şute de piese de aur şi argint, camee şi o mulţime de alte lucruri... La 12 iulie, întreaga echipă sărbătoreşte găsirea piesei de aur numărul o sută. Într-o zi, Robert Sténuit şi Marc Jasinski se aventurează pînă la Lacada Point, un mic cric nu departe de Port Spaniagh. Speră să găsească şi aici relicve ale „Gironei". Aici, apa nu este adîncă. Abia se scufundaseră şi Jasinski descoperă, între două roci, un inel de aur pe care era gravată inscripţia „Doamna de Champagney, 1524". Un mister care va trebui să fie dezlegat la sfîrşitul expediţiei, notează în minte scufundătorul. Toamna se apropie, este timpul să se întoarcă acasă. Pentru ei, într-adevăr, căutarea comorii nu s-a întrerupt decît provizoriu.

Robert Sténuit va profita de lungile seri de iarnă pentru a lămuri anumite probleme. Relicvele nu-i sînt suficiente, vrea să descopere proprietarii acestora şi să le situeze în contextul lor istoric. Cine este doamna de Champagney şi cui i-a dăruit ea inelul? Cine sînt împăraţii de pe camee. Pentru a răspunde întrebărilor, el începe din nou să parcurgă bibliotecile. Enigma doamnei de Champagney este rezolvată repede. Născută Nicola Bonvalot, ea se căsătorise cu Nicolas Perrenot, căruia îi aduce drept dotă titlul de Champagney. Din căsătoria ei iau naştere cinci copii despre care nu se ştie nimic. Cel mai cunoscut dintre copii este Antoine (1517—1586), cardinal de Granvelle, care a fost, rînd pe rînd, episcop de Arras, consilierul Margaretei de Parma, inchizitor în Flandra, cardinal-episcop de Malines, vice-regele de Napole şi prim-ministru al lui Filip al II-lea al Spaniei. Intrînd în posesia acestor date, Robert Sténuit încearcă să afle proprietarul inelului. Istoria generală a lumii, a lui Antonio Herera, îi dă răspunsul. Jean Thomas Perrenot, nepotul cardinalului de Granvelle, fiul lui Thomas, care este fratele cardinalului şi nepot al doamnei de Champagney, se îmbarcase pe una din navele Armadei. Născut în 1566, patru ani înaintea morţii bunicii sale în 1570, el moare în 1588, cu inelul doamnei de Champagney la deget.

În iunie 1969, arheologul redevine scafandru; se întoarce cu toată echipa la Port na Spaniagh. Contrar anului precedent, vremea este foarte proastă. Reîncep momente de rutină: scufundarea, căutarea comorii, descoperiri — mediocre sau bogate, după noroc — analiza vestigiilor, seara, şi întocmirea raportului respectiv. În iulie, fiecare scafandru va aduce zilnic la suprafaţă cîte 15 bani de aur. Cea mai superbă relicvă este un somptuos lanţ de aur lung de 2,56 metri şi cîntărind 1,8 kilograme.

Într-o zi, Marc Jasinski descoperă o mică biblie conţinînd pastile: pilule? tămîie? otravă? Nimic din toate acestea. Sînt nişte simple agnusdei, obiecte de devoţiune cu virtuţi „miraculoase" fabricate cu ceară provenind din lumînările de paşte şi amestecate cu ulei sfinţit. La sfîrşitul verii, bilanţul expediţiei este prodigios.

Putem afirma, în final, că ceea ce a fost cel mai important pentru cei cinci oameni de ştiinţă care au reuşit această superbă aventură, a fost materializarea visurilor lor. Ei şi-au dovedit lor înşişi că există aur în adîncul mării. A fost, de asemenea, şi o fantastică lecţie de istorie. Prin intermediul vestigiilor pe care le aduceau la suprafaţă ei au putut cunoaşte acea lume spaniolă. Reconstituirea odiseei tragice a erorilor Armadei, a suferinţelor lor şi a morţii lor a fost, pentru Sténuit şi tovarăşii săi, cea mai pasionantă aventură intelectuală şi sportivă din viaţa lor. După cum se vede, marea rămîne încă cel mai bogat muzeu din lume ale cărui mistere şi fantastice bogăţii, arheologii subacvatici nu încetează să le dezvăluie.

ATLANTIDA: MIT SAU REALITATE

Platon, într-un pasaj destul de scurt al unuia din „Dialogurile" sale pomenește prima dată de „un mare și minunat imperiu", Atlantis. Imperiul ar fi fost o insulă uriașă, undeva în Atlantic, și el ar fi creat o civilizație extraordinară. Palatul principelui șiroia de metale prețioase — aur, argint, bronz — dar, în urma unor zguduiri a scoarței terestre, un cutremur catastrofal a scufundat Arhipelagul Fericit. Din pasajul dialogului scris de filozoful antic, mitul Atlantidei s-a propagat, apoi, pe căi ocolite, în Egipt și, de acolo, pînă la noi. Numai că în drumul lung pe care l-a străbătut, Atlantis și-a schimbat nu numai numele, devenind Atlantida, dar chiar obîrșia. Căci de astă dată el nu mai era insula înconjurată de apele înspumate ale Atlanticului, ci se înălța din nisipurile deșertului Saharei. Iar conducătorul imperiului nu mai era un principe, ci o femeie, de o tulburătoare frumusețe Antineea, care știa atît de bine să-și vrăjească admiratorii, încît ei n-ar fi șovăit nici o clipă să-și dăruiască viața pentru ea.

Deși au trecut două milenii de cînd s-a vorbit pentru prima dată de acest fabulos imperiu, el revine mereu și mereu în discuțiile oamenilor, atît de puternic s-a înrădăcinat acest mit.

Totuși, de ce tocmai Sahara, cînd Platon, redînd tradiția greacă, situează Atlantida dincolo de strîmtoarea Gibraltar în Oceanul Atlantic, în ale cărui ape spumegate ar fi și dispărut ? Doar Sahara presupune, în contradicție cu mitul egipteano-platonician, nu o insulă prăbușită, ci un fund oceanic, din care a țîșnit brusc acest continent misterios. Să fie și aici vinovat Herodot, „părintele istoriei" și, am spune noi, și al geografiei, care, în cartea a patra a imenselor sale „Istorii", pomenește de niște locuitori care ar fi trăit la sud de Syrtes [1] și s-ar numi garamanți ? („Garamanții, spunea Herodot, îi urmăresc pe etiopienii troglodiți pe care trase de patru cai, căci acești etiopieni troglodiți sînt oamenii cei mai iuți la fugă din lume. Acești troglodiți se hrănesc cu șerpi, șopîrle și alte reptile. Vorbesc o limbă care nu seamănă cu nici o alta din lume, ci seamănă mai degrabă cu țipătul lilieciilor"). Sau faptul că acum mai bine de jumătate de veac, Pierre Benoit [2] a reluat și exaltat atît de mult prestigiul anticei legende, transpus în cadrul sălbatic al munților Hoggar, încît „Atlantida" lui a încîntat multe imaginații, făcînd credibilă acea ce părea de necrezut : mitul unui continent ieșind — nu ca Venus, din spuma mării — ci din nisipurile de aur ale Saharei și apoi dispărînd, tot așa pe neașteptate cum a apărut.

Dar Atlantida e doar un mit ? Nu cumva ascunde el și un oarecare adevăr, așa cum și „Istoriile" lui Herodot îmbină adevărul cu legenda ? Adevăr ? Întemeiat pe ce ? Pe imensa frescă descoperită de expediția lui Henri Lhote [3], din 1956—57, în apocalipticul Tassili, frescă aparținînd paleoliticului superior [4] și reprezentînd o hieratică figură de femeie, trufașă prințesă a nisipurilor, adormită de mii de ani în sipetul munților și pe care cei mai mulți s-au grăbit s-o numească Antineea. Lhote n-a descoperit doar această frescă rupestră, ci un adevărat muzeu de „artă modernă" veche de cîteva zeci de secole. Pe flancul falezelor cercetate, în văgăunele munților, în fața ochilor uimiți ai arheologilor au apărut figuri hieratice, parcă izvorîte din viziunea unui coșmar : eroi mascați, dansuri mitologice, prințese purtînd diademe strălucitoare pe cap. Aceste opere de artă n-au fost cunoscute doar de Lhote. Arheologul francez a avut predecesori. Într-adevăr, istoria acestor îndepărtate opere de artă, care par a susține ideea unei Atlantide fabuloase, a început cu o jumătate de veac în urmă, cînd un ofițer al Afacerilor indigene — cum i se spunea pe atunci departamentului ce se ocupa de problemele băștinașilor din fostele colonii franceze — căpitanul Cortier a semnalat, pentru prima oară, în 1909, existența cavernelor cu gravuri policrome din Tassili. După el, locotenentul Gardel — tot în Tassili, devenit de pe acum un centru arheologic al artei — descria gravuri de bovine și de antilope văzute de el pe pereții peșterilor.

---

[1] Nume antic purtat de două golfuri : Marele Syrte și Micul Syrte. (n.a.).

[2] Romancier francez (1886—1962), autorul mai multor romane, printre care și „Atlantida", primul „best-seller" francez (n.a.).

[3] Henri Lhote (n. 1903), actualul director de cercetări al Comitetului Național de Cercetări Științifice din Franța, membru al Academiei de științe de peste mări (n.a.).

[4] Denumire a celei mai vechi faze din istoria omenirii, care începe odată cu apariția omului, cuprinzînd etapa cam dintre 100 000 — 10 000 î.e.n. (n.a.).

După primul război mondial, în 1928, Conrad Kilian — un aventurier în sensul cel mai larg al cuvîntului — descoperă fresce înfățișînd o vînătoare de girafe, dar și petrolul saharian, numai că nimeni nu l-a luat în serios și descoperirile lui, atît arheologice, cît și energetice, au fost primite cu ironie. În 1932, doi ofițeri francezi au studiat scene reprezentînd vînători și care de luptă trase de cai (cai, în plină Sahară !), ambele descoperite tot în Tassili. Colonelul Brenans trebuie însă să fie considerat ca adevăratul „inventator" al acestui fabulos muzeu în aer liber al Tassili-ului, care, spre a exista, n-a așteptat decît ca, începînd din 1956, marea presă să se intereseze de el scornind, cu acest prilej, tot felul de ipoteze, una mai delirantă decît alta. Brenans a descoperit și a studiat zeci și zeci de locuri reprezentînd numeroasele și variatele aspecte ale vieții unei omeniri de mult dispărute, urme ale unei vechi civilizații. Căci a existat o frumoasă și puternică civilizație saharianâ, deșertul furnica pe atunci de oameni.

După Brenans, Henri Lhote a întreprins un studiu științific și sistematic al tuturor descoperirilor din Tassili, cărora li se adăuga, între timp, altele noi, în Hoggar și în Sahara occidentală, căci tot întinsul „Saharei de piatră" a servit de suport pictografiei „primitivilor" — în accepția estetică a cuvîntului — din epoca aceea. În timpul unei campanii arheologice extrem de anevoioase, Henri Lhote a alcătuit un prețios inventar al documentelor. Azi sînt cunoscute peste o sută cincizeci de locuri, dar mai rămîn probabil de descoperit multe altele. Datorită acestor documente adunate timp de peste treizeci, patruzeci de ani, confirmate apoi de alte expediții, ce se poate spune despre trecutul saharian ?

FRESCELE DIN TASSILI, O ADEVĂRATĂ ISTORIE A SAHAREI

Istoria Saharei, încă dinaintea neoliticului [5], schițată cu ajutorul frescelor, se desfășoară ca o carte de imagini, în mai multe capitole.

Primul capitol începe la sfîrșitul perioadei paleolitice, cu șase sau șapte mii de ani înaintea erei noastre. Pe atunci Sahara nu era un deșert, ci mișuna de oameni, iar peisajul ei nu era dezolant ca azi, ci plin de verdeață, de cursuri de apă, de turme de vite, de pășuni, de ogoare cultivate. Clima umedă făcea ca fauna să fie în mare parte acvatică. Gravurile din această perioadă au dimensiuni mari, iar desenele de pe pereții stîncilor înfățișează o întreagă grădină zoologică tropicală și ecuatorială : hipopotami cu botul turtit, rinoceri cu colți redutabili, antilope — vaci mai zvelte, crocodili uriași. Această faună este completată de reprezentări umane : oameni ciudați, mascați, sau siluete acefale, al căror tip etnic nu se poate deduce.

Capitolului al doilea îi corespunde al doilea grup de gravuri, cu patina mai puțin întunecată, diferită de aceea a rocei. Ele aparțin neoliticului, așadar cam mileniului al patrulea î.e.n. Scenele se schimbă, înfățișînd o faună a savanei : elefanți mari și liniștiți, girafe și antilope zvelte, struți cu picioare lungi, așadar animale sălbatice. Apoi, într-un decalaj cronologic — care n-a fost încă stabilit — apar animale domestice : un șeptel de bovine, ca și păstori și vînători goi, dar înarmați cu arcuri și săgeți. De astădată clima Saharei nu mai e atît de umedă și ea evoluează spre stadiul pastoral.

Mai tîrziu, după mai multe milenii — căci Sahara savanei a dăinuit probabil o perioadă foarte lungă — ea devine un ținut de stepă, evocat de desenele rupestre : faza ecvideelor [6] începe în jurul primului mileniu al erei noastre. Apare calul. Artiștii necunoscuți, acești misterioși călăreți ai nisipurilor, îl reproduc cu multă măiestrie. Apare, firește, și carul. Dar cine să fi fost oare acești călăreți care, cu o mie de ani înaintea erei noastre, să fi gonit, în zgomotul de fierărie al carelor, deșerturile spăimîntătoare de nisip galben al Saharei ? Niște misterioși năvălitori care, veniți din Creta sau de pe alte meleaguri îndepărtate, au debarcat în mai multe locuri din nordul Africei la începutul primului mileniu ? Nu știm. Răspunsul ni-l vor da poate alte expediții arheologice. Oricine ar fi călăreții și producătorii de care, veniți din răsărit, probabil de pe malurile Nilului, fapt cert e că ei au reușit să colonizeze Sahara, datorită calului „nava deșertului", cum i-au spus poeții.

Dar ecoul cavalcadelor se stinge încetul cu încetul căci spre a trăi, calul are nevoie de o atmosferă avînd un oarecare grad higometric. Uscăciunea întinzîndu-se din ce în ce mai mult, călăreții au început să se retragă și ei, condițiile de locuit devenind, cu cîteva secole înaintea erei noastre, tot mai precare. Atunci s-a produs, probabil, un hiatus între dispariția cailor și apariția succesorilor lor, cămilele. Ea deschide a patra perioadă, ilustrată și de frescele rupestre, din care a dispărut toată fauna tropicală de astă dată apărînd și legende scrise în tifinagh — scriere berberă, folosită încă și azi de tuaregi. Această epocă lungă coincide cu marea colonizare berberă a Saharei care, pînă atunci, fusese locuită de negri și negroizi, agricultori, vînători și pescari. Dar condițiile climatice devenind din ce în ce mai aspre, populațiile negre au emigrat spre sud.

---

[5] Perioadă din istoria omenirii, caracterizată prin perfecționarea tehnicii șlefuirii uneltelor de piatră, prin cultivarea primitivă a plantelor și creșterea animalelor, prin închegarea organizării tribale pe baza gintei matriarhale (n.a.).

[6] Familie de mamifere imparicopitate, din care fac parte calul, măgarul, zebra etc. (n.a.).

ATLANTIDA, VICTIMA UNUI CATACLISM ?

Şi acum, cînd am cunoscut această dramă a Saharei, cu atîtea şi atîtea transformări, zeci şi zeci de întrebări ne asaltează ca un roi de albine. Cine au fost locuitorii neoliticului ? Cine au fost temerarii călăreţi ai stepelor ? Ce explicaţii se pot da ciudatelor fresce rupestre din Tassili, care dezvăluie o lume apocaliptică, izvorîtă parcă din paginile unui roman de ştiinţă fantastică ? Nisipurile dese din pustiul african nu sînt cumva fundul unei foste mări ? Şi, firesc, Atlantida nu trebuie căutată aici, la poalele masivului vulcanic al Hoggarului ?

Atlantida ! Desigur, specialiştii, arheologi sau etnologi, nu-şi vor pierde vremea ca să studieze aceste probleme, situate mai degrabă pe plan literar decît ştiinţific. Dar oamenii îndrăgesc tot ce-i învăluit de mister şi vor, pretind chiar, să fie informaţi. Dealtfel, nu sînt rare cazurile cînd preştiinţa marelui public a precedat ştiinţa propriu-zisă... Ca să nu mai pomenim de Jules Verne !

Să vorbim deci de Atlantida, aşa cum ne-am propus din capul locului, ca despre un continent fabulos, a cărui regină trăia într-un palat uriaş, cu sute de încăperi spaţioase sclipind de aur şi pietre preţioase, a căror boltă era susţinută de pilaştrii înalţi de marmură şi coridoare în al căror labirint uşor te rătăceai. Dar în ce epocă să fi existat el oare, cînd nici una din fresce nu lasă să ghicim măcar existenţa acestui palat dintr-o mie şi una de nopţi ? În epoca acelor ciudaţi călăreţi şi a carelor lor de luptă ? Cînd unii cercetători sugerează că reprezentările lor rupestre n-ar fi altceva decît ilustrarea unor amintiri, un fel de cărţi poştale în culori — executate de călători care, vizitînd cetăţile greceşti sau romane din Africa de Nord şi asistînd la curse de care, ar fi reprodus pe pereţii stîncilor din Tassili imaginile festivităţilor la care au participat ? Desigur, această ipoteză nu stă în picioare, căci desenele înfăţişează care, iar nu curse de care. Dar chiar aşa, nimic nu ne lasă să înţelegem că aceşti călăreţi ar fi făcînd parte din oastea acelei ameţitoare, fascinante Antineea. Atunci ?... Ei bine, atunci, cei care susţin existenţa Atlantidei spun că, în urma unui înspăimîntător cutremur, care a zguduit din temelii întregul continent, Atlantida a fost rasă de pe faţa pămîntului, mai exact spus, de pe faţa arhipelagului, căci ea ar fi fost un arhipelag scăldat de o mare limpede şi albastră ca un smarald, care ar fi Sahara de azi.

Căci mitul mării sahariene rezistă vremurilor, aşa cum rezistă şi cel al Atlantidei. Trebuie să recunoaştem însă că Sahara pare să se potrivească legendei : cuvetele ei imense de nisip, peisajul ei cu linii monotone sugerează funduri marine care au secat în urma unor mari zguduiri geologice. De aci vine poate şi tradiţionala comparaţie care se face cu marea ori de cîte ori se vorbeşte despre Sahara, ceea ce este inexact, Sahara nefiind altceva decît un pustiu cît se poate de terestru şi continental. „Arhipelagul" oazelor, „nava deşertului", toate acestea nu sînt decît termeni poetici scăpaţi de sub pana unor călători grăbiţi. De fapt, Sahara n-are nimic dintr-un fund de mare. Istoria ei geologică e cu totul alta. Şi totuşi...

MITUL LUI PLATON STĂRUIE DE VEACURI

Şi totuşi, într-o epocă recentă (recentă, pe scară geologică), în cuaternar, au existat într-adevăr în Sahara mări sau cel puţin mari golfuri marine. A existat mai întîi o mare interioară, dar care n-avea nici o legătură cu oceanul, acoperind regiunile semipustii ce se întind azi în jurul lacului Ciad. A doua mare sahariană a fost un adevărat golf al Mediteranei, care ocupa regiunea şoturilor[7] din sudul Tunisiei şi sudul provinciei algeriene Constatine, şoturi care, azi, se află sub nivelul mării.

Unde s-ar putea situa atunci acest fabulos continent Atlantida, al cărui mit, în pofida tuturor dovezilor, stăruie încă şi azi, căci miturile — am mai spus-o — au viaţă lungă şi nu se încurcă prea mult cu demonstraţiile ştiinţifice. Ba şi mai mult : el îi schimbă uneori chiar şi obîrşia, cum e în cazul de faţă. De atunci, de cînd Platon pomenea în „Dialogul" său despre Atlantida, amatorii de senzaţii, dar şi erudiţii, tot caută şi caută urmele acestei legendare Atlantide. Noi n-o să-i urmăm însă pe drumul acestor cercetări, care nu mai iau sfîrşit, căci se hrănesc continuu cu alte şi alte noi născociri. Trebuie să subliniem însă că **nimic**, dar **absolut nimic** din toate aceste poveşti şi legende nu ne evocă Sahara. Am spune ba dimpotrivă, căci în Atlantida mitului egipto-platonian se pomeneşte de o insulă care s-a afundat pentru de-a pururi în apele adînci ale Atlanticului, pe cînd malul mării sahariene presupune o insulă care a irupt brusc din fundul mării. Dar mitologia nu prea ţine seama de itele contradicţiilor şi de acelea ale Atlantidei mai puţin decît de oricare altele. Noi ştim însă acum că n-a existat nici un fel de Atlantidă sahariană. Pe Antineea, dalba şi strania ei regină, trebuie s-o lăsăm înconjurată de aburul legendei, de unde se străduiesc mereu s-o scoată la iveală noi şi noi amatori de senzaţional.

Paul B. MARIAN ■

---

[7] Lacuri sărate care seacă în timpul perioadelor secetoase, frecvente în zonele de stepă şi semideşerturi (n.a.).

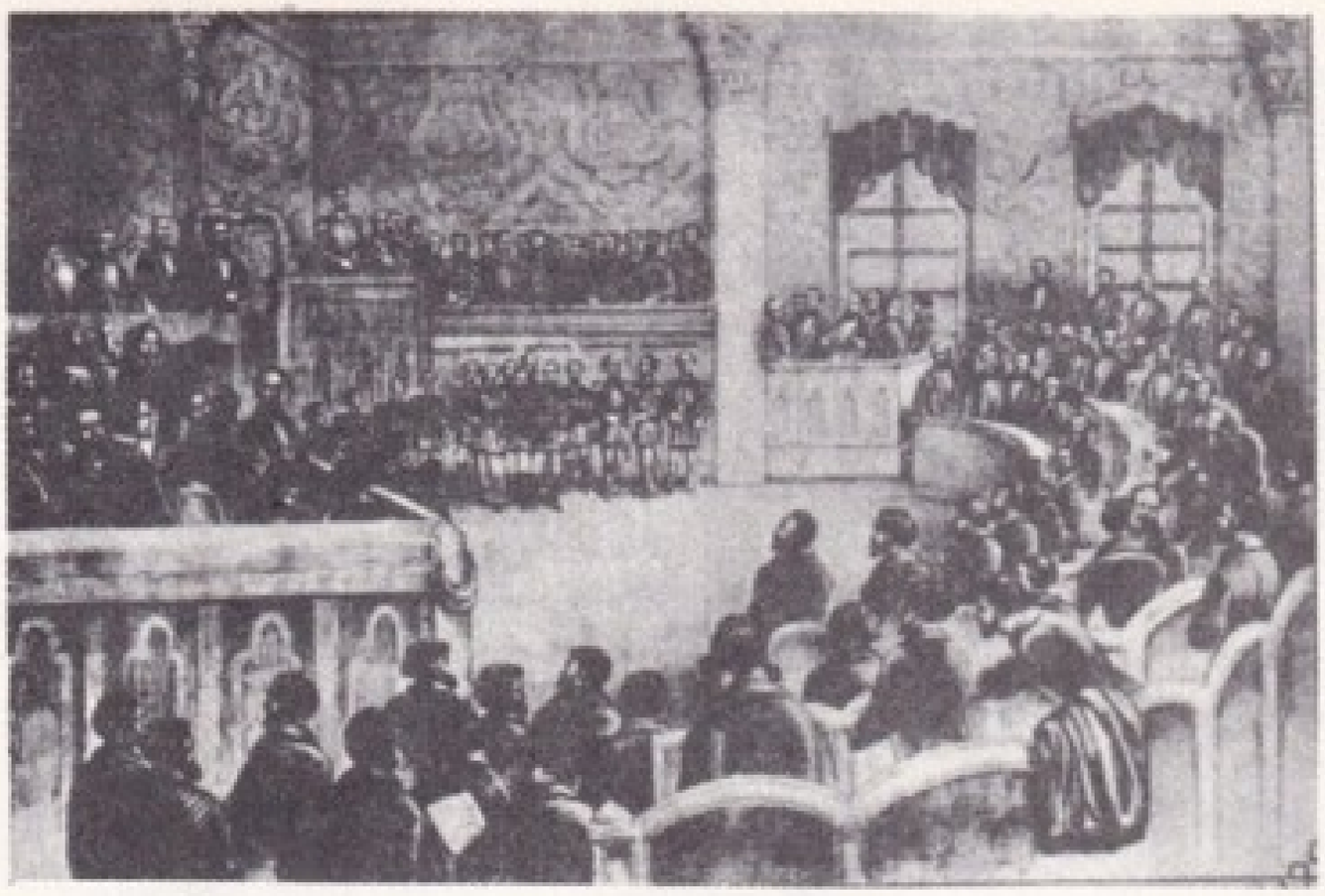

1861 DESĂVÎRŞIREA UNIRII

În tezaurul de documente istorice al Bibliotecii Academiei se află, între altele, şi unul dintre afişele răspîndite în Bucureşti şi în ţară, în luna decembrie 1861, pentru anunţarea înfăptuirii definitive a Unirii. Proclamaţia cuprinsă în acest afiş fusese citită în şedinţa Adunării Naţionale la 11 decembrie 1861 şi prin ea se confirma realizarea unităţii constituţionale şi administrative — Ţara Românească şi Moldova formînd un stat unitar, cu numele de România. „Românii ! — spune domnitorul Cuza — Unirea este îndeplinită ! Acest fapt măreţ, dorit de generaţiile trecute, aclamat de corpurile legiuitoare, chemat cu căldură de noi, s-a recunoscut de puterile garante şi s-a înscris în datinile naţiunilor. Vă iubiţi Patria, veţi şti a o întări. Să trăiască România !". Trecuseră aproape trei ani de la dubla alegere a lui Cuza ca domn al celor două ţări româneşti, dar puterile garante abia în acel decembrie 1861 recunoscuseră starea de fapt a naţiunii noastre — Unirea Munteniei cu Moldova.

1864 UNIVERSITATEA

Învăţămîntul superior din Bucureşti urcă o nouă treaptă, la 4 iulie 1864, cînd domnitorul Cuza dă un decret pentru înfiinţarea Universităţii : „Facultăţile din Bucureşti, unite împreună, vor purta numele de Universitatea din Bucureşti. Profesorii facultăţilor se vor aduna şi vor alege pe rectorul Universităţii". La vremea aceea ministru al instrucţiunii publice era poetul Dimitire Bolintineanu. Primul rector ales a fost Gheorghe Costa-Foru. Universitatea şi-a început cursurile la 14 octombrie 1864, cu trei facultăţi : Ştiinţe, Drept, Litere şi Filozofie, care aveau, împreună, 19 profesori şi 136 de studenţi. Palatul Universităţii (în imagine) a fost construit între anii 1857—1869.

1864 VIVANDIERELE

Înaltul ordin de zi nr. 1048, publicat în „Monitorul oficial" din august 1864, hotăra : „Se aprobă ca fiecare corp de armată să aibă cîte o vivandieră. Leafa şi întreţinerea ei va fi din masa generală de întreţinere a corpului". Astfel, în toamna anului 1864 au fost văzute în Bucureşti primele femei înregistrate în cadrele armatei române. Vivandierele purtau uniforme oarecum asemănătoare cu ale ostaşilor din trupa respectivă, dar diferenţiate prin fuste şi şorţuri puse peste pantaloni. Funcţia de vivandieră era cunoscută încă din secolul al XVII-lea, în Franţa. Aceste femei-ostaşi aveau misiunea de a însoţi trupele în deplasare, la manevre şi în campanii, spre a le servi alimente şi băuturi. În fotografie : una dintre primele zece vivandiere din armata bucureşteană

REMEMBER BUCUREŞTEAN

Povestirile lui PUCĂ

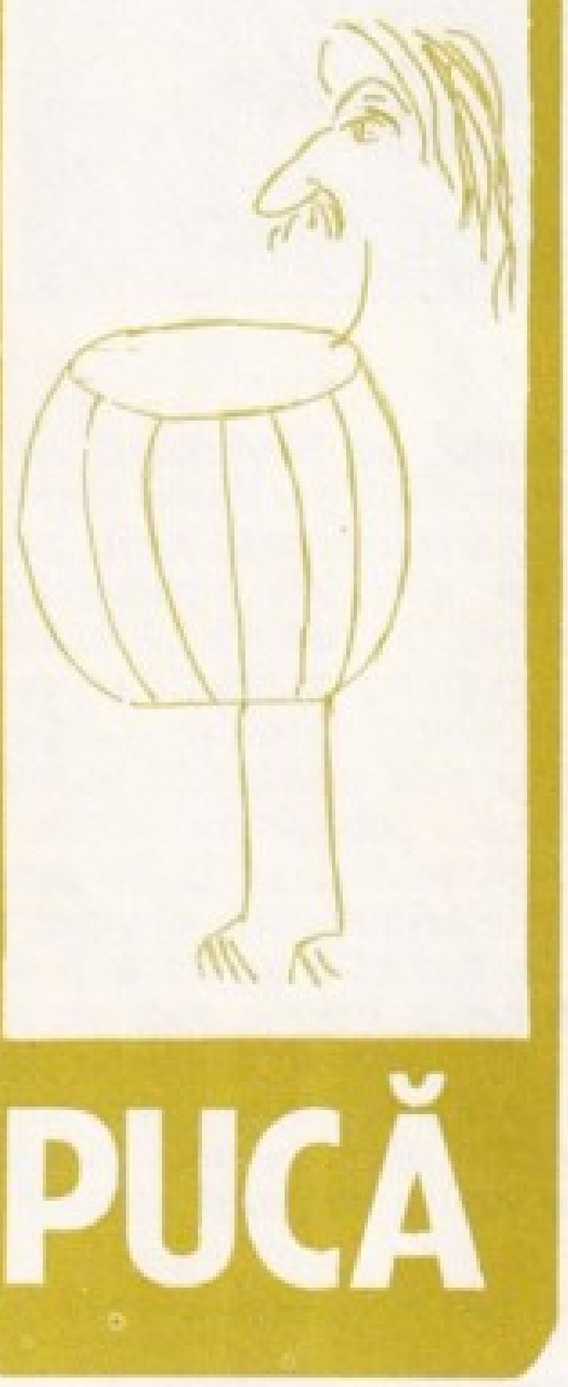

Ieri am fost pe la Casa Scriitorilor şi am stat la masă cu Florin Pucă, marele grafician. Mai erau la masă I. Grineviei şi Augustin Frăţilă. Pucă ne-a povestit de cînd era tînăr şi se ocupa cu retuşatul pozelor.

Lucra de exemplu pe Rahova la Foto Stella, la un fotograf evreu, Feldman sau aşa ceva.

Era undeva pe la margine şi trecea pe-acolo şi calea ferată. De-aia îi zicea locului şi La Şină.

Vine o dată o babă plîngînd şi văietîndu-se.

— Ce e mătuşă? o-ntreabă Pucă.

— Păi mi-a murit găina şi aveam o găină, maică, nici una nu era ca ea.

— Şi ce vrei, mătuşă?

— Păi vreau să-i faceţi o poză, cum era ea săraca, da în culori şi-n tablou mare.

— Bine, mătuşă, zice Pucă.

— Da ştii mata cum era? zice baba.

— Da, cum nu? zice Pucă.

Şi pleacă baba.

— Ce faci acum? îl întreabă patronul.

— Foarte bine, zise Pucă şi trimise după abecedarul fetiţei patronului.

Fotografiă de-acolo o găină, o copiă, o mări, o coloră cu anilină şi cînd veni baba i-o arătă:

— Poftim, mătuşă.

— Vai, zise baba, parcă e vie, zău aşa, da' maică parcă avea ea creasta mai pleoştită.

— Foarte bine, răspunse Florin Pucă, treci mata mîine şi ai găina cu creasta pleoştită.

Şi-ntr-adevăr, prin tehnicile atît de fireşti ale retuşului, făcu găinii creasta mai pleoştită.

Şi veni baba, luă găina şi plecă mulţumită cu tabloul sub braţ.

Altădată, Pucă lucra la Foto Puişor, în Piaţa Puişor din Dealul Spirii, veni un om din cartier şi ceru să-i facă şi lui şase poze că-i trebuie pentru rude.

— De care vrei, taică? îl întrebă fotograful şi-i arătă mai multe modele.

— Uite-aşa vreau, zise bătrînul.

— Aşa?

— Da.

Era în model o poză sepia, deci o poză ca oricare alta, virată în culoarea maron.

— Vrei sepia, dom'le?

— Da, sepia, neapărat, răspunse bătrînul.

Îi făcu bătrînului ţăran pozele, că era de fapt un fel de ţăran din comuna suburbană Domneşti, şi peste cîteva zile cînd veni moşul şi primi pozele, rămase nemulţumit.

— De ce nu-ţi place?

— Păi, vroiam aşa...

Şi spunînd această propoziţie moşul se aşeză din profil.

— Adică din profil?

— Da, taică, din profil!

— Păi de ce nu ziseşi?

— Păi 'n-am zis?

— Ai zis sepia.

— Păi nu-i asta, nu e, taică?

— Nu e, taică, spune, ce facem?

— Păi mai faceţi-mi încă şase dintr-o parte-aşa şi le plătesc şi pe unele şi pe altele.

— Bine, moşule, zise fotograful, uite urcă-te aici pe scaun.

Şi fotograful îşi puse cearşaful în cap aşteptîndu-l pe ţăran să se urce.

Dar curînd, înainte chiar să declanşeze, îl cheamă pe Florin Pucă, care era prin preajmă:

— Ia vino şi uită-te aici!

Florin băgă şi el capul sub cearşaf şi ce văzu? În obiectiv erau două opinci.

— Aşa ar merita să-l fac, zise fotograful şi-l înjură prietenește pe ţăran, care, bietul de el, în loc să se urce cu fundul pe scaun se urcase cu picioarele.

A treia întîmplare din viaţa de fotograf a lui Florin Pucă s-a petrecut cu un iaurgiu.

Vine iaurgiul, un iaurgiu din cartier, şi-i spune lui Pucă:

— Ştiţi, domnule Pucă, aş vrea şi eu o poză.

— Ce să-ţi fac ţie poză, mă, că eşti urît, îi zise artistul.

— Păi nu mie dom'le, lui tata. Că mi-e dor de el săracu.

— Păi adu-l aici.

— Nu pot, c-a murit de mult.

— Şi-atunci cum vrei să-l fac?

— Păi nu ştiu, da am eu o poză de cînd era tînăr.

— Bine, ţi-l fac.

— Da, da nu aşa tînăr, zise iaurgiul.

— Bine, lasă că ştiu eu cum era.

— Da? făcu iaurgiul.

— Da, răspunse Florin Pucă.

Apoi luă o fotografie a lui Hemingway şi o reproduse. O mări şi i-o dădu iaurgiului.

— Vai, ce-a-mbătrînit tata, zise iaurgiul şi-ncepu încet să plîngă.

A patra poveste din viaţa de fotograf a lui Florin Pucă s-a petrecut la o nuntă.

— Mă duceam pe la nunţi, povesteşte Pucă, şi pozatul era al meu, cinci lei poza, restul — copiatul, măritul — îl încasa fotograful la care lucram, Foto Puişor.

Eu, cînd mă duceam la o nuntă, mă duceam mai din vreme, cu vreo două ore înainte. Trebuia să cunosc nașii, mirii, lumea, făceam niște poze și pe la bucătărie, cînd băga rața sau găina la cuptor și făceam principalul. Dar la nunta asta a fost ceva mai deosebit. Adică n-au venit nuntașii. Dar eu apucasem să fac pozele de bază. Făcusem pe mire și mireasă în dormitor, cu un colț de perdea ridicată, le făcusem și o poză-portret cu buchetul, îi făcusem cu nașii și altele. Dar mireasa era cam bolnavă, nu știu ce-avea. Eu, dac-am văzut că nu vin nuntașii, am propus totuși să bem. Și au fost de acord. Am început să mă-mbăt, dar făceam poze. Între timp, mireasei i s-a făcut rău și au dus-o la spital, am aflat că e-n afară de orice pericol, am continuat să bem. Cînd am văzut pozele, îi scosesem pe toți fără cap.

Cei cu care eram la masă rămaseră perplecși.

Dar eu, priceput și la fotografie, am descoperit imediat cauza:

— N-ați calculat eroarea de paralaxă.

— Sigur, spuse Pucă și le explică și celor doi despre eroarea de paralaxă care trebuie compensată și care apare cînd fotografiezi cu un aparat care nu are vizare prin obiectiv, reflex sau direct.

— Așa, continuă Pucă și cînd am văzut pozele... da, mi-a zis mirele cînd le-a văzut, numai pe tata trebuie să mi-l scoți la masă, că ceilalți nu mă interesează. Și-atunci am luat o poză mai veche a lui ta-su care mi-a dat-o el și l-am reprodus, l-am copiat apoi în locul capului respectiv și-am rezolvat problema.

— Cum? am ricanat eu, și ceilalți au rămas fără cap?

— Da, răspunse simplu Florin Pucă.

DUMITRU DINULESCU ■

ACVAFORTE

ORIZONTAL: 1) Apă vie — Apă gazoasă. **2)** Cădere într-un curs repede... de apă — Puhoi urmînd o nouă matcă. **3)** Serviciu de apă de calitate superioară (pl.). **4)** Prinși la țărm (!)... — ...aruncînd o ocheadă ... la nudiste! — Specialitate de salată verde, spălată în mai multe ape. **5)** Băgat la apă — Iarnă fără pic de nea! **6)** Pui de baltă — Ridicate în spatele bazinului... într-un corp aparte. **7)** Răsare din pămînt după ploaie — Vase... cu aburi (pop). **8)** Susținătoare la o cursă acvatică — Încadrat în colectivul de băieși. **9)** Apă moartă, care poate provoca mare pagubă... în ciuperci (pl.). — Stinsă cu apă. **10)** Sursă comună de apă rece și caldă — Ape mari!

VERTICAL: 1) Vechi proprietari de vase comerciale pentru ape... de interior — Grăbește... cura! **2)** Coadă de...broască — A ancora o navă la chei. **3)** Bustul lui Neptun! — Aproape uzi! — Limpede de tot. **4)** Specie de „Terra Nova"... în Delta Dunării — Florile... flotei comerciale. **5)** O gură de apă...extrem de mare (pl.). și... — ... două înghițituri de bere! **6)** Apă... chioară! — Avizo fără echipaj! **7)** Marină! — Izvoare și... **8)**... surse de ape minerale, extrem de prețuite. **9)** Insulițe izolate pe fluviul ... Yukon! — Vas de apă... mai mult de ploaie în felul său. **10)** Stricare a timpului, care produce mici valuri de suprafață — În fine... puneți un dop mare (ca să nu mai curgă nimic!).

COLEA HERESCU — București ■

SCRISORI ÎN TIMP

Într-un afund de multă vreme nescotocit al biroului de la redacție — am descoperit, mînat de-o curiozitate pe care abia de mi-o explic, o scrisoare nedesfăcută, trimisă pe adresa „Flăcării“ în 1968, pentru rubrica de odinioară a revistei „Dialog cu cititorii“.

Pentru că îndeobște nu mă interesează scrisorile ce nu-mi sînt adresate, am vrut să o arunc la coș. Dacă totuși mi-am îngăduit să o deschid, e fiindcă pe un plic, purtînd ștampila „București cartare“, cu data de 04.05.'71, am aflat numele lui Eugen Seceleanu.

Puțini știu că Eugen Seceleanu — regretatul nostru coleg Eugen Seceleanu — a scris și a publicat una din cele mai teribile cărți cu umor din cîte a avut literatura noastră și, foarte probabil, un umor de referință pentru toată literatura interesînd genul. Cartea se cheamă „Eternitatea locală“ și are un destin ingrat. În recapitulațiile tematice, criticii uită să o amintească, dicționarele mai noi de scriitori o consideră cu moderație, cei care o citesc prin bibliotecile publice se miră ca de o esență foarte tare și tot ca la desfătarea cu o esență foarte puternică și proaspătă rămîn la mirare. Scrisul năzdrăvan al lui Eugen Seceleanu e, ca să-i zicem astfel, neintegrabil. Stilul lui de blîndeți sagace și sarcasm cuviincios nu seamănă cu al nimănui. E greu să te naști cu un talent special și să lași impresia că n-ai împrumutat nimic de la nimeni. Criticii, se înțelege, sînt obligați de meserie să circumstanțieze, să lege lucrurile între ele, să cerceteze legătura cu tradiția. Or, cărticica lui Eugen Seceleanu nu-i ajută deloc în acest sens. Hazul lui, cînd sublim, cînd atroce, vine în tabelele mendeleeviene ale hazului pe un loc curat. Cine-i citește tomu, e fericit, un timp, ca la întîlnirea cu o carte importantă, simte că aici e literatură și că-i place dar nu știe dacă e bine că-i place lucrul care a ajuns să-i placă atît de mult. Eugen Seceleanu a fost un ins paradoxal. La el tot firescul părea nițel anapoda. Îi cunoșteam fiecare cîte-o parte din fire și doar cînd s-a săvîrșit, la fel de repede pe cît s-a ivit, am priceput că nu trebuie să ne sfiim atîta de lucrurile care ne plac.

O ultimă bizarerie a existenței lui e și scrisoarea în chestiune. Cu excepția unui interviu, unde cuvîntul avea sunetul predestinderii, el n-a prea spus nimănui ce gîndește despre profesiunea de scriitor și despre rosturile lui în lumea scrisului. A încercat într-o epistolă și, cum se vede, n-a fost să fie la vreme. El, omul tainic și orgolios în adevăr, a compus un răvaș căruia i-au trebuit exact zece ani și un drum lung, prin niște colțuri de sertare ca să ne ajungă. E un text pe care orice biografie a prozatorului trebuie să-l ia în seamă, o deslușire sufletească și o angajare cum puțini scriitori tineri se încumetă să facă.

Citind și recitind scrisoarea în timp a lui Eugen Seceleanu iată, mă gîndesc la una din povestirile de cîteva rînduri semnate de Julio Cortazar, o istorisire a cărei tălmăcire îmi e cu atît mai anevoioasă cu cît mă străduiesc mai mult la ea. E vorba acolo de un bătrîn care-și scapă într-o zi ochelarii pe caldarîm. Culegîndu-i de pe jos, observă — c-au rămas întregi și exclamă: s-a întîmplat o minune! Pe urmă, vîră ochelarii în tocul lor de piele cu ramă metalică și, umblînd să-i pună în buzunar, se întîmplă că-i mai scapă odată. Cînd să-i ia constată că, în ciuda tocului protector, lentilele sînt numai cioburi. Bătrînul, cugetă Cortazar, n-avea să știe niciodată că abia atunci se petrecuse minunea.

TUDOR OCTAVIAN ■

București, 3 mai 1971

Stimate tovarășe,

Sper să vă reamintiți de mine: „Sînt Seceleanu Eugen, redactor la revista „Paza contra incendiilor“. Am fost impresionat că mi-ați răspuns acasă și mi-ați indicat chiar o cale de rezolvare a situației „descrisă cu atîta vervă“.

N-am întreprins nimic în acel sens și nici nu știu pentru ce. E atît de greu să-ți faci singur dosarul! Ce să scriu acolo?

Nu v-am scris prima dată chiar totul pentru că așteptam încă cu sufletul la gură un rezultat: în luna octombrie 1970 am terminat de scris un roman la care mă gîndeam de mulți ani. Are 132 de pagini și se intitulează „Rîul din fața porții

tale". Mi-ar fi greu să-l încadrez în vreun gen și cu atît mai greu să-l povestesc. L-am trimis în aceeași lună lui Miron Radu Paraschivescu pe care-l cunoșteam puțin.

Am primit o scrisoare extrem de elogioasă și recomandarea să-l predau Editurii „Cartea Românească". După cîteva luni Georgeta Dimisianu, redactor de carte, l-a aprobat prietenește, cu entuziasm. Apoi Mihai Ungheanu i-a făcut un referat de asemenea elogios — nu știu, nu l-am citit și nici pe Ungheanu nu-l cunosc. Ar fi scris acolo că sînt cel mai puternic concurent al lui I. Băieșu, glorie la care nu rîvneam dealtfel.

Cartea va pleca pe 10 mai la Direcția Presei. După ce l-am predat editurii, am mai făcut ceva, neștiut de nimeni; am pus cartea într-un plic și i-am trimis-o lui Lucian Pintilie, pe care, firește, nu-l cunoșteam. După vreo două-trei luni mi-a telefonat spunîndu-mi că vrea să facă un film cu mine pentru că „propun un gen de umor nou în cinematografie".

Urmează să ne apucăm de lucru prin toamnă. Firește, dacă veți dori, v-aș putea pune manuscrisul cărții la dispoziție.

Toate lucrurile astea sînt foarte complicate. Ele nu pot să-mi ia sentimentul ratării lente și nemeritate, sentimentul asasinării cu lipsa acordului dintre subiect și predicat. Trăiesc între niște oameni care doresc să explice de fiecare dată ce au înțeles și asta este greu de suportat. Discută despre crimele de la Brașov și despre cît o să le mai meargă chelnerilor și coafezelor. Valori fixe, idoli, vedete etc. O lume imposibil de mișcat.

Credeți că dacă m-aș prezenta la o redacție și aș spune: știu să scriu, simt ce înseamnă scrisul, m-ar lua cineva în serios? Cred că nu.

Adevărul este că pentru mine timpul scrisului este tot timpul. E și greu de fapt să suporți tirania asta: cum i-ar sta scris lucrului pe care tocmai l-am auzit, omului pe care-l văd? De fiecare dată gîndesc așa și probabil de asta scriu puțin.

Există un secret al scrisului și el se numește plăcere. Foarte multe lucruri se pot scrie repede și chiar bine dar adevărul începe după ce știi asta. Nu cred că-ți trebuie subiecte ci doar capacitatea de a te mobiliza, de a fi într-o stare specială în care să crezi totul, să sari peste orice și oricine, să ai iluzia că ești primul om care scrie prima carte. Firește, eu am și niște avantaje. Am trăit într-o familie săracă și sentimentală în sensul bun al cuvîntului. Tata este un foarte bun povestitor — nu spune niciodată cum de fapt s-au întîmplat lucrurile și nici nu se acceptă învins deși în realitate a fost. Ce altceva înseamnă a povesti?

Am avut de mic intuiția lucrului comun, a locului comun în exprimare. M-am ferit de el în viață dar îl folosesc în literatura pe care o scriu. De aici mi se trage reputația că aș fi un om dificil și încrezut și nimeni nu vrea să mă ajute. Un unchi al meu care urma prin 1952 cursuri de calificare și pronunța fericit „adelhido" în loc de „adelhidó" obișnuia să-mi dea exemplu pe un tip care ajunsese inginer pentru că o dată se dovedise șmecher: viitorul inginer se dusese la examenul de admitere. Acolo profesorul universitar le-a spus: uite băieți, mîine vă dau problema cutare. Gîndiți-vă! S-au gîndit toți dar degeaba! Ocoleau problema dar nu-i dădeau de cap. Unul singur a văzut în josul paginii ceva scris cu litere mici: Această problemă se va rezolva în felul următor... Cine a fost tipul, lesne de înțeles!

Așa că, stimate tovarășe, ce ne facem dacă 80% din oameni, din cărți, din filme, se întemeiază pe asemenea povești?

Vă mulțumesc pentru scrisoarea dumneavoastră.

Al dumneavoastră,

SEȻELEANU EUGEN

REMEMBER BUCUREȘTEAN

1907
UN ARTICOL DE IORGA

În luna februarie 1907 încep răscoalele țărănești, la Flămînzi, în județul Botoșani. În mai puțin de trei săptămîni toată țara este cuprinsă de flacăra revoluției și o armată de 150 000 de soldați este pusă pe picior de război. Ordinul generalului Averescu: „Reprimați în mod exemplar distrugînd totul și împușcînd pe capii răzvrătiților", este îndeplinit fără șovăire. Bilanțul reprimării: 11 000 de țărani uciși. Primii căzuți pe frontul inegal al luptei: patru săteni aflați în fruntea gloatei care intră în orașul Botoșani, la 5 martie. În București, ca și în restul țării, fruntașii vieții culturale și științifice iau atitudine. Nicolae Iorga publică, primul, un impresionant articol în „Neamul românesc", la 8 martie: „Dumnezeu să-i ierte", în care spune: „Dumnezeu să-i ierte pe cei patru țărani români împușcați în orașul românesc Botoșani, de oastea românească, la 5 martie 1907. Să-i ierte Dumnezeu pentru cîtă muncă de robi au muncit, pentru ce trai de dobitoace au dus, pentru cîtă înșelare au îndurat. Să-i ierte Dumnezeu pe ostașii care, de frica poruncii, au împușcat pe frații lor (...). Să nu ierte Dumnezeu pe ciocoimea obraznică și proastă, care n-a știut și nu știe a-și iubi, apăra și măcar cruța pe cei de o lege și de un neam cu dînșii, pe hîzii politicieni mîncați de pofte și nevolnici; să nu-i ierte Dumnezeu pe cîrmuitorii neghiobi sau vînduți înaintea cărora, cufundați în orgii bugetare, fumegă acum acest sînge nevinovat (...)".

Acest articol, de mare rezonanță politică, a fost retipărit în foi volante, la București, și răspîndit în toată țara, printre răsculați, devenind astfel piesă „incriminată", în marele dosar al răscoalei de la 1907.

NEAMUL ROMÂNESC

Anul I, No. 57. Duminică. 8 Mart. 1907

DUMNEZEŬ SĂ-I IERTE!

RĂȚUȘCA LA ORIZONT...

Un episod eroic din lupta oamenilor cu forțele dezlănțuite ale mării

Ne aflăm pe vremea cînd minunatele mașini zburătoare nu apucaseră încă să răpească pîinea de la gura vapoarelor de pasageri. Pe atunci, în călătoriile spre exoticele porturi ale orientului apropiat se foloseau **poștalele** românești. De la Constanța se pleca de obicei la miezul nopții; în zori, vasul străbătea deja Bosforul, acostînd, ceva mai tîrziu, pentru o primă escală, la umbra numeroaselor minarete ale Istanbulului. A treia zi o nouă oprire, la Pireu, a patra la Beirut, iar a cincia zi, călătorul se găsea de-acum față în față cu admirabilele priveliști ale unuia din cele mai frumoase orașe ale nordului african: Alexandria.

Decenii la rînd, **lebedele albe** ale Serviciului maritim român străbăteau în sus și în jos, pe vreme bună sau rea, întinsul albastru al Pontului Euxin, Egeea, Mediterana. Cîți dintre vîrstnici nu-și amintesc și azi de „Împăratul Traian", de „Dacia", „România", „Principesa Maria", micile dar elegantele nave sub pavilion tricolor? Cîtă eleganță pe aceste veritabile hoteluri plutitoare, precursoare ale numeroaselor și modernelor vapoare românești care străbat azi mările și oceanele lumii!

De ce amintim cele de mai sus? Ca un preambul la un episod eroic destinat să readucă la lumină, exact după șaptezeci de ani, iscusința și abnegația marinarilor români atunci cînd au de luptat cu stihiile dezlănțuite ale mării.

Revenim deci la anul 1911.

În acea perioadă de început de secol, mezina flotei noastre comerciale era mica dar eleganta „Principesă", destinată curselor de pasageri. Supletea cu care făcea față deselor furtuni de pe Marea Neagră a adus acestui mini-pakeboot porecla de **Rățușcă.** O merita pe deplin: se strecura pe sub valurile uriașe aidoma unui submersibil, rezista vîntului și curenților puternici, ieșea victorioasă din orice împrejurare dramatică! Într-un cuvînt, **Rățușca** n-a fost niciodată învinsă în confruntările cu nemilosul Poseidon. Dar cea mai teribilă bătălie cu stăpînul absolut al mărilor a dat-o în iarna anului care marca trecerea în cel de al' doilea deceniu al secolului nostru. Confruntarea respectivă a rămas înscrisă nu numai în memoria unor oameni care mai sînt în viață, dar și în analele marinei.

Așadar, furtună îngrozitoare pe Marea Neagră! Ieșită din Bosfor abia de o oră, **Prințesa** devine o jucărie a valurilor: cursa ei de la Istanbul la Constanța pare destul de dificilă! La bordul navei, în afară de pasageri români mai sînt și mulți călători străini, aceștia din urmă trebuind să prindă în continuare Orient-Expressul cu destinația Budapesta-Viena-Paris. Cerul e complet acoperit, zăpada cade întruna, temperatura cu mult sub zero grade, iar tempesta se transformă în uragan. Valurile au acum înălțimea de zece metri, vizibilitatea e complet redusă!. Cu toată presiunea maximă a cazanelor, nu se mai poate înainta! Deci, nici o speranță ca vaporul să se îndrepte spre un port de refugiu. În schimb, uraganul împinge vasul spre coasta Anatoliei. Se navigă în întuneric deși e în plină zi. Noaptea e și mai rău. **Principesa** pribegește, în derivă, spre necunoscut... La un moment dat, o bubuitură îngrozitoare care înspăimîntă călătorii: se prăbușește catargul de la pupa.

O zi, două, patru! Aceeaşi situaţie. Se plutește într-un infern din care, ar părea, că nu mai există scăpare. Cărbunii cu care sînt alimentate cazanele vaporului sînt pe sfîrşite — notează secundul în Jurnalul de bord. Alimentele la fel. În acest timp, marinarii, folosind topoare, depun eforturi supraomeneşti pentru a îndepărta blocurile de gheaţă care acopereau ca o carcasă sticloasă bordajul vasului şi elicea. Neîndepărtarea la timp a gheţii ar fi condus la o adevărată catastrofă.

Între timp, alarmă la Constanţa, unde **Principesa** era aşteptată de aproape o săptămînă; alarmă şi la Viena, la Paris, la Londra, acolo unde parte din pasageri urmau să ajungă de mult. Telegraful ţăcăne permanent între marile agenţii de navigaţie. La Bucureşti, birourile Serviciului maritim român sînt luate cu asalt; lumea face coadă în holul palatului din strada Sărindar al importantelor ziare de atunci **Adevărul** şi **Dimineaţa** pentru a lua cunoştinţă, din ultimele telegrame afişate, de soarta navei. Veştile erau însă foarte reduse. **Principesa,** ruptă de orice legătură de restul lumii, continua să navigheze în derivă.

În a şasea zi, căpitanul Mărăcineanu, comandantul vasului, trece la măsuri de extremă urgenţă: călătorii — absolut toţi — sînt mutaţi din cabine în salonul de la clasa întîi. Clae peste grămadă! Se doarme pe jos. Hrana? Din rezerva obligatorie de galeţi a navei; sînt consumate ultimele băuturi scumpe de la barul vaporului sau de la cambuză — la fel ca înaintea naufragiului.

Apoi sînt aruncate peste bord mărfurile, inclusiv cîteva zeci de butoiaşe conţinînd gustoasa lacherdă turcească. Ceva mai tîrziu intră din nou în funcţiune topoarele; tot materialul lemnos al frumosului vapor devine combustibil pentru cazane. Sînt astfel distruse interioarele unor importante compartimente ale navei, dar ceea ce era mai dramatic, cade victimă a împrejurărilor, splendida mobilă stil, confecţionată din lemn de mahon. Înainte de a aparţine Serviciului maritim român, **Principesa** sau **Prinţesa,** cum vrem să-i spunem, fusese iahtul unui armator foarte bogat şi se numea **Iganzio Florio.** La sfîrşitul secolului trecut, atunci cînd a părăsit şantierul naval în care s-a născut, iahtul a fost considerat ca una din cele mai elegante şi confortabile vase de acest gen, la faima respectivă contribuind în bună măsură mobilierul, despre care se spune că l-a costat pe armator o avere. Acum, în această groaznică furtună, mobilierul atît de preţios a fost şi el sacrificat — jertfă aceluiaşi nemilos stăpîn al mărilor. Ce altceva, oare, era de făcut? Focul cazanelor de la maşini nu putea fi lăsat să se stingă!

Astfel a trecut şi ziua a şaptea.

A venit a opta. În acea zi s-a petrecut cea mai fantastică minune pentru năpăstuiţii de pe navă: s-a potolit brusc furtuna.

. . . . . .

Cîţiva tineri, elevi ai liceului din Constanţa vin să admire peisajul polar pe care-l înfăţişa în acele zile de iarnă grea, marea îngheţată de-a lungul falezei de la Cazinou. Blocurile de gheaţă acopereau totul: marea pînă aproape de orizont, digurile, intrarea în port.

Unul dintre elevi, Traian Tulbure (el însuşi acum la vîrsta senectuţii), privind spre zări cu ochii săi tineri, observă cu surprindere un fenomen de o măreţie de neînchipuit: un munte de zăpadă care pluteşte în depărtare. Are halucinaţii? E vorba de un fenomen neobişnuit de Fata Morgana? Un aisberg care pluteşte pe Marea Neagră, aidoma celora care rătăcesc pe apele din extremitatea nordică sau sudică a oceanelor?

Muntele alb se mişcă! Înaintează! E din ce în ce mai aproape. Acum îl văd cu toţii. Disting chiar ceva care răzbate prin crusta de gheaţă a acestei stranii apariţii: un catarg de vapor.

Fuga la căpitănia portului, aflată la doi paşi de faleză! Gîfîind de emoţie, unul dintre tineri n-a reuşit să scoată decît trei cuvinte:

— **Răţuşca** la orizont!

Aşa era. **Principesa** se înapoiase. Învinsese uraganul. Numai că această memorabilă cursă Istanbul-Constanţa a durat opt zile în loc de opt ore!

Refăcută după acest uragan, **Răţuşca** a mai navigat încă două decenii. Pînă în 1934 cînd a suferit primul **infarct** în vreme ce efectua o croazieră pe Marea Neagră cu un grup de excursionişti. Cazanele deja uzate nu mai puteau face faţă nici măcar unor călătorii scurte.

Nu după multă vreme, echipajul a organizat o masă de adio pe bordul navei invitînd şi pe unii din vechii ofiţeri sau simplii marinari cu care a conlucrat, după care **Principesa,** bătrînă şi obosită, a pornit în ultima ei cursă pe mare, apoi pe Dunăre pînă la Turnu Severin. Unde, după ce i s-a semnat actul de deces, a fost transformată într-un munte de fier vechi.

F. URSEANU
şi ALEX. DOINARU

CINE ESTE WOODY ALLEN?

În imagine se vede un conac rusesc, tipic perioadei cunoscute nouă din „Război și pace". O voce bărbătească povestește: „M-am născut și am crescut aici. Tatăl meu... (și în imagine apare ca în desenele animate, direct în centrul cadrului, un bărbat îmbrăcat cu o cămașă rusească, cu mîinile la spate)... tatăl meu avea ceva pămînt..." Bărbatul ia mîinile de la spate și ne arată ce ținea în palme: chiar o bucată de pămînt, un fel de brazdă de gazon de mărimea podului palmei. Așa începe filmul „Dragoste și moarte", scenariul și regia lui Woody Allen. Vocea care povestește cu un ton confidențial, grav, este a lui Boris, eroul principal al povestei de dragoste și moarte din timpul invaziei napoleoniene. Boris este tot Woody Allen. El scrie, regizează și interpretează filme. Are cîte ceva din Chaplin, Harold Lloyd și Buster Keaton. Geniul este al lui.

Cu ochelari negri sau cu ochii închiși pare a fi doar un omuleț urît, slăbuț, puțin cam chel (și prin compensație cu două smocuri crețe, ciufulite deasupra urechilor mari.) Dar cînd își scoate ochelarii, cînd i se văd ochii... În primul rînd că ochii i se văd prin niște ochelari mari, de vedere, așezați pe nasul lui mare, ochelari care nu-l părăsesc nici cînd este descoperit în anul 2352 (cred) în filmul Sleeper (Cel care doarme) înghețat (fără voia sau știința lui), ambalat în folii de staniol încă din anul 1973 cînd se dusese la o clinică să se opereze de ulcer... Privirea îi este fixă, ușor uimită, deloc descurajată, oricît de descurajată este lumea pe care o vede el. El vede, constată, explică cu vorbe. Se luptă cu indiferența, cu mașinile, cu problemele considerate „tabu", cu „tabu"-urile sociale, artistice, religioase, și tot ce face el face cu seriozitate, cu o îndîrjire calmă, o dîrzenie ce-i alimentată poate de candoare, candoare ce îi dă toată forța dar și imensa tristețe a privirii. Deși filmele lui nu au fost vizionate încă la noi în țară (doar cine-și amintește din aprilie 1977, la televizor, „Paravanul" în care era interpret principal).

Răsfoiam într-un tren o revistă, citeam cîteva rînduri din fiecare material publicat, pînă cînd, la unul dintre ele, m-a pufnit risul; cunoșteam seriozitatea doctă de tratare a problemelor omenirii, cunoșteam tonul acesta candid admirator, am întors repede paginile: nu mă înșelasem — autorul articolului pe care l-am tradus este Woody Allen.

RADU CRISTIAN NICOLAE ■

NOBILULUI INVENTATOR AL SANDWICHULUI

de WOODY ALLEN

(din „New Yorker Magazine")

Răsfoiam o revistă așteptînd ca Joseph K., cîinele meu, să-și termine ședința săptămînală de marți cu veterinarul psihoterapeut de formație Jung, (din Park Avenue), care, contra a 50 de dolari ora (ora de 50 de minute) își scoate sufletul ca să-l convingă că fălcile nu sînt o tară socială, cînd ochii mei au fost atrași în josul unei pagini de o frază atît de izbitoare ca anunțul unei bănci că aș avea de ridicat niște bani. Fraza figura într-una din rubricile cunoscute, de genul: „Ați fi crezut că?..." sau „Alături de istorie" dar această frază a avut o rezonanță de puterea primelor măsuri a simfoniei a 9-a de Beethoven: „Sandwich-ul, anunța fraza, a fost inventat de contele de Sandwich".

Cutremurat, am recitit-o. Ce noutate! Tremuram. Pe urmă m-a cuprins amețeala la ideea visurilor mărețe, a speranțelor, a încercărilor care trebuie să fi condus la această creație. Cu ochii umeziți de lacrimi de emoție contemplam prin fereastră turnurile strălucitoare ale orașului și am fost năpădit de sentimentul eternității, fermecat de locul unic al omului în Univers. Omul, acest creator! Caietele lui Leonardo da Vinci, splendidele schițe răspunzînd celor mai înalte aspirații ale speciei umane, s-au impus spiritului meu. Pe urmă a fost Aristotel, Dante, Shakespeare, Newton, MESSIA lui Haendel, Monet. Impresionismul. Edison. Cubismul. Stravinski. $E = mc^2$.

De atunci, fără pauză, mi-am imaginat primul sandwich expus într-o vitrină la British Museum și mi-am petrecut următoarele trei luni să elaborez o scurtă biografie a ilustrului său inventator. În ciuda faptului că la ora aceea cunoștințele mele istorice erau puțin cam șchioape și că tendința mea de a fabula depășește cu ușurință orice limită psihedelică, sper să fi sesizat bine esența acestui geniu puțin cunoscut și socotesc că notele acestea disparate vor inspira o veritabilă istorie.

1718 — Nașterea contelui de Sandwich într-o familie din înalta societate. Tatăl lui este în momentul în care are bucuria de a fi numit Mare Maréchal-ferrant[1] sarcină care-l va copleși cîțiva ani pînă în clipa în care descoperă că nu e altceva decît un potcovar de cai și demisionează, umilit. Mama sa este o simplă menajeră de origină germană ale cărei meniuri fără surpriză erau constituite esențial din slănină și făinoase.

1725—1735. Merge la școală unde învață echitația și latina. Acolo face cunoștință cu carnea rece și interesul manifestat pentru feliuțele subțiri de șuncă și rostbif va lua forma unei idei fixe. Cu toate că o lucrare intitulată „Gustarea, analiză și implicații" atrage stima corpului profesoral, colegii săi nu s-au sfiit să o considere bizară.

1736. Conform dorinței părinților săi se înscrie la Cambridge pentru a urma cursurile de retorică și metafizică. Dar aceste discipline îl plictisesc. Într-o continuă revoltă față de tot ce ține de spiritul universitar, el ajunge să fie acuzat de furtul unor felii de pîine pe care le supune unor experiențe nenaturale. Acuzat de erezie, este expulzat.

1738. Renegat de familie, se refugiază în Scandinavia unde își petrece trei ani în studiul aprofundat al brînzeturilor. Se interesează de asemenea de numeroasele varietăți de sardine întîlnite și notează: „Sînt convins că o realitate permanentă, depășind cea atinsă de om pînă acum, se exprimă prin juxtapunerea alimentelor. Să simplificăm! Să simplificăm!“

La întoarcerea lui în Anglia o întîlnește pe Nell Smallbore, fiica unui negustor de legume, și se căsătorește cu ea. De la ea posedă toate cunoștințele asupra salatei verzi.

1741. Trăiește la țară dintr-o mică moștenire și lucrează zi și noapte. Deseori economisește din banii de masă ca să-și poată cumpăra alimente. Prima sa încercare — două felii de pîine suprapuse peste care pune o felie de carne de curcan — eșuează lamentabil. Dezamăgit, amărît, el reîncepe să caute.

1745. După patru ani de muncă frenetică e convins că a ajuns pe pragul reușitei. De data aceasta el prezintă două felii de curcan cu o felie de pîine între ele. Opera este unanim respinsă, cu excepția lui David Hume care, presimțind iminența unei importante realizări, îl încurajează să persevereze. Reconfortat de prietenia filozofului își reia studiul cu o ardoare reînnoită.

1747. Sărăcia îl împiedică să se aplece asupra rostbifului și curcanului și astfel se adresează șuncii, mai ieftină.

1750. În primăvară, el expune rezultatul ultimelor sale cercetări: trei felii de șuncă, suprapuse. Suscită un anumit interes, în special în cercurile intelectuale dar marele public nu reacționează. Un ansamblu de trei felii de pîine se adaugă rezultatelor și reputației sale și deși nu atinsese maturitatea talentului său, Voltaire îl cere (cere să-l cunoască).

1751. Călătorie în Franța, acolo unde filozoful-dramaturg ajunsese la rezultate interesante cu pîine și maioneză. Cei doi bărbați de geniu simpatizează și încep un schimb de corespondență care se va sfîrși însă brusc atunci cînd Voltaire nu va mai avea timbre.

1758. Reputația sa e în creștere pe lîngă persoane influente și aceasta îi atrage o comandă a reginei care vrea „ceva special“ cu ocazia unui dejun oferit în onoarea ambasadorului Spaniei. El muncește zi și noapte, construind și distrugînd rînd pe rînd mii de schițe. În sfîrșit, pe 27 aprilie 1758 la ora 4 și 17 minute a.m. el pune la punct o capodoperă: mai multe felii de șuncă între două felii de pîine de secară. Într-un elan de mare inspirație, garnisește totul cu muștar. Senzație imediată. I se încredințează prepararea dejunurilor de sîmbătă pentru tot restul anului.

1760. Merge din succes în succes. El creează noi „sandwiches“, numite astfel în onoarea lui, pe bază de pui, rostbif, limbă și alte feluri de carne rece. Nemulțumit să reia vechile sale rețete, el caută altele noi. Astfel, pune la punct sandwich-ul combinat pentru care i se acordă Ordinul Jartierei.

1769. Se instalează pe un domeniu la țară și acolo îi primește pe cei mai mari oameni ai secolului: Haydn, Kant, Rousseau și Franklin, care vin să-l vadă, atrași de minunatele sale producții pe care la savurează la fața locului sau le iau cu ei acasă.

1778. În ciuda vîrstei sale înaintate își continuă cercetările și se poate citi în jurnalul său: „Am muncit pînă tîrziu în nopțile reci și acum utilizez mai mult frigăruile: astfel mă și încălzesc.“ Ceva mai tîrziu, în cursul aceluiași an, sandwichul lui cu rostbif cald provoacă un scandal prin îndrăzneala nemăsurată.

1783. Pentru a-și serba a 65-a aniversare el inventează hamburger-ul. În cadrul unui turneu în marile capitale ale lumii el va executa această ultimă creație în săli de concert unde se înghesuie mulțimi entuziaste. În Germania, Goethe îi sugerează să încerce o creație și pe baza micilor cornuri. Ideea îl încîntă pe conte care declară: „Acest Goethe este într-adevăr cineva!“ Autorul lui Faust este la rîndul său încîntat. În anul următor însă cele două mari spirite se îndepărtează în conflictul asupra preparării biftekului: perpelit, în sînge sau pătruns.

1790. În timpul unei retrospective a operelor sale, la Londra, el este cuprins de dureri de piept și se crede pe moarte. Dar își recapătă sănătatea, cel puțin suficient pentru a superviza edificarea unui sandwich superuriaș ridicat de admiratorii săi talentați. Inaugurarea, care a avut loc în Italia, a provocat dezordini și opera rămîne neînțeleasă cu excepția cîtorva critici care au scris articole care le-au prilejuit demonstrarea erudiției și spiritului lor.

1792. E lovit de o foarte banală boală care, netratată la timp, îl va face să sucombe în somn. Rămășițele sale pămîntești sînt depuse la Westminster Abbaye și mii de oameni poartă doliu. În timpul funeraliilor marele poet german Hölderlin rezumă opera celui dus, cu un respect nedisimulat: „El a eliberat omenirea de mîncarea caldă. Îi datorăm mult.“

---

* Hamburger: carne de vită foarte fragedă fără pieliță sau grăsimi, bine tocată, amestecată cu sare, piper și două linguriță de apă. Se întinde o foaie ca de plăcintă și se taie cu paharul turtițe care se pun într-o tigaie încinsă bine și unsă ca pentru clătite, se rumenesc pe ambele părți. Separat se taie în două chifle mari și pufoase și se țin puțin la cuptor. Se așează turtița de carne pe jumătate de chiflă pufoasă și caldă unsă cu muștar sau maioneză cu muștar, se pune deasupra o foaie de salată verde, ceapă tocată, o felie de roșie și se acoperă cu jumătatea de chiflă rămasă. Se servesc calzi.

REMEMBER VEFRESTEAN

1869
SCĂLDĂTOAREA DE LA COTROCENI

O pictură a lui Carol Pop de Szathmari ne redă aspectul primului „strand" din Bucureşti: scăldătoarea de lîngă podul Cotroceni, în arşiţa lunii iulie 1869. Pe vremea aceea bucureştenii înfierbîntaţi de căldură se adunau pe malurile Dîmboviţei, îşi lepădau hainele şi se aruncau în apă, laolaltă cu păsările înotătoare şi cu cîinii, fără a mai ţine seama de opreliştea hotărîtă prin ordonanţele poliţiei. În anul următor, prefectul poliţiei Capitalei — C. Manu — a dat o nouă ordonanţă: „Pe tot cuprinsul Dîmboviţei, de la intrarea şi pînă la ieşirea sa din oraş, este interzis scăldatul, atît pentru bărbaţi, cît şi pentru femei". Ei şi?! Scăldatul a continuat, mai pe la marginea oraşului, unde era atunci şi „strandul" de la podul Cotroceni, dar a continuat.

1871
GAZUL AERIFORM

Pînă în 1871 iluminatul Capitalei se făcuse numai cu lămpi cu petrol. La 31 octombrie 1871 şi-a început activitatea uzina de la Filaret, „bucureştenii avînd fericirea de a asista la începerea luminării oraşului cu gaz aeriform, dîndu-se mare splendoare acestei ceremonii, lucrarea fiind considerată o sărbătoare industrială". Introducerea gazului aerian era, într-adevăr, un eveniment revoluţionar. Construcţia uzinei şi a reţelei de conducte fusese realizată de „Societatea generală de iluminare şi încălzire prin gaz în România", printre fondatorii căreia se afla şi Teodor Mehedinţeanu, cel ce introdusese, în 1857, iluminatul cu petrol. În primul an de funcţionare a uzinei s-au dat în exploatare 785 de „lampe cu gaz aeriform", care erau răspîndite pe 55 de străzi centrale, în fruntea lor fiind Calea Mogoşoaiei, cu 192 de puncte de iluminat.

1874
MARELE BALON

Prima navă aeriană care a navigat în văzduhul de deasupra Capitalei s-a numit „Mihai Bravul". Era un balon uriaş, înalt de 25 de metri şi cu diametrul de 14 metri. A fost confecţionat la Paris, din cele mai bune materiale („numai stofă tare metri 3600") şi umplut cu gaz produs de uzina de la Filaret (1200 metri cubi). Primul zbor a fost făcut la 9 iunie 1873, cu decolarea de pe Dealul Mitropoliei. S-au aflat atunci la bordul acestui prim balon românesc cu pasageri, doi cutezători de seamă — ziaristul Grigore Ventura (tatăl artistei de mai tîrziu Maria Ventura) şi negustorul M. Villemont, proprietarul unui magazin de pe Calea Victoriei. Aterizarea s-a făcut „cu bine, dar cu mare spaimă şi zdruncinătură", la marginea satului Aprozi, din judeţul Ilfov, la 46 de km de Bucureşti. Zborul următor a fost realizat de patru ofiţeri care au întocmit atunci prima hartă a Capitalei văzută de la... înălţime. Nu ne-a rămas nici o imagine a acestui balon, dar Calendrul „Ghimpelui" a publicat acest desen: „Balonul poate fi de folos şi pentru... ridicarea modei".

1872 TRAMVAI CU CAI

În vara anului 1871, primăria Capitalei a încheiat un contract cu Mervée Slade „pentru facerea lucrărilor trebuitoare înfiinţării drumului de fier american, de-i zice tramvai". Contractul cerea ca „trăsurile ce vor circula pe drumul de fier să aibă arcuri, să fie luminate noaptea, să stea închise cu sticlă pe timpul iernii şi să fie trase de unul sau doi cai". La 28 decembrie 1872, s-a dat în exploatare prima linie, pe traseul Podul Tîrgului din Afară (Moşilor) — Podul Tîrgoviştei (Griviţei), deci de la Sf. Gheorghe la Gara de Nord. Înaintea inaugurării ziarele au publicat: „Pentru că în curînd se pune în mişcare tramvaiul, se face cunoscut tuturor că de pe acum dejugatul boilor pe linii este cu desăvîrşire oprit, că dia contră, se pot întîmpla nenorociri; şi chiar oamenii să se abată din calea tramvaiului cînd acesta merge pe şine".

1877 — SÎNTEM INDEPENDENȚI

Adunarea Deputaților, întrunită în ședință extraordinară la 9/21 mai 1877, votează o moțiune de aprobare a acțiunilor guvernului cu privire la starea de război în care ne aflam cu turcii. Moțiunea declară : „Considerăm Statul Român Independinte și invităm pe guvern a lucra ca independența să fie recunoscută și garantată de Marile Puteri Europene". Luînd cuvîntul, ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, spunea : „Sîntem independenți ; sîntem națiune de sine stătătoare (...). Am ajuns la scopul urmărit, nu de azi, ci, pot zice, de secole și mai cu osebire urmărit de la 1848 încoace (...). În numele guvernului declar că noi ne privim în rezbel cu Poarta, că legăturile noastre cu Poarta sînt rupte, că guvernul va face tot ce va fi cu putință ca starea noastră de stat să fie recunoscută de Europa la viitoarea pace (...)".

Pentru apărarea Independenței astfel instituită, 100 000 de ostași români așteptau, la graniță, ordinul de intrare în luptă. Curînd, acest ordin va veni, bravii noștri luptători vor da piept cu puhoiul inamic și vor învinge.

În imagine : basorelief aflat azi pe statuia lui C.A. Rosetti, din București, reprezentînd ședința Adunării Deputaților în care s-a proclamat independența țării.

1878 — A APĂRUT TELEFONUL

În primele zile ale anului 1878, deci la mai puțin de doi ani după ce americanul Graham Bell își brevetase invenția, telefonul a apărut și la București. Revista „Femeia română" ni-l anunță: „Telefonul se poate vedea și în București, la domnul Engels, primul constructor român de aparate mecanice — lîngă grădina Cișmigiu, intrarea Schlater. Recomandăm cititorilor noștri de a nu pierde din vedere această frumoasă ocaziune de a vedea telefonul". Informația aceasta apărea în luna ianuarie 1878, iar în iunie dirigintele oficiului poștal din Giurgiu, C. Floru, publica o lucrare intitulată „Telefonie electrică", în care spunea, între altele, că „a văzut și a vorbit cu telephonul instalat la fabrica de aparate telegrafice a d-lui Leopold Teirrich, din București". Deci în acel an 1878 funcționau în Capitală două aparate telefonice. Prima mențiune oficială despre telefon o găsim în „Monitorul oficial" din 3 martie 1886, cînd se anunță instalarea unei centrale cu... 5 posturi.

În fotografie: primul telefon folosit în țara noastră — aflat astăzi la Muzeul Tehnic din București.

1874
MĂREȚUL MONUMENT

Pe-ntinsul țării astăzi e splendidă sărbătoare,
Copiii se simt oameni, bătrînii înfineresc;
Chiar țărna din morminte s-anină și tresare
Și umbre înarmate prin aer se-ntrunesc.

. . . . . .

Am citat din poezia publicată de Vasile Alecsandri cu ocazia inaugurării monumentului lui Mihai Viteazul, la 8 noiembrie 1874. Această inaugurare a prilejuit o manifestare patriotică de mari proporții, după ce, mai întîi, pricinuise o adevărată răsmeriță în rîndurile tineretului. Statuia fusese adusă din Franța (operă a sculptorului Carriere Belleuse), ridicată pe soclul ei, în fața Universității și acoperită cu un „zăblău" mare pe care guvernanții nu îndrăzneau să-l ridice de teamă ca nu cumva să se supere turcii, inscripțiile de pe soclu pomenindu-le înfrîngerile suferite în luptele cu oștile lui Mihai. „Răzmeriță" a constat în încercarea făcută de studenți de a dezveli, neoficial, monumentul, încercare oprită de poliție. Ea a avut însă darul să silească autoritățile „să ridice vălul acoperitor și astfel românii să poată privi cu drag și cu mîndrie la eroul lor neîntrecut".

CARE ESTE COEFICIENTUL NOSTRU DE CINSTE?

Înainte de a vă indigna de întrebare, reflectați asupra exemplelor concrete, răspundeți la următoarele de mai jos.
Răspundeți la întrebări cît mai sincer posibil, fiind asigurați că nimeni nu vă va cunoaște răspunsul : a fi cinstit numai de frica pedepsei sau pentru aplauze — n-are nici o valoare.

1.

Găsiți un portmoneu cu obligații C.E.C., circa 5 000, fără nici un fel de indiciu al posesorului (sau păgubașului). Îl păstrați ?

NU( ) POATE ( ) DA ( )

2.

Plecați tîrziu de la serviciu, după ora de închidere a magazinelor și vă amintiți că ați primit un telefon de la copilul dv. să-i cumpărați o sticlă de cerneală și niște creioane. Le luați de la birou ?

NU( ) POATE ( ) DA ( )

3.

Într-un magazin mare ați plătit pentru un obiect (să zicem un maiou de bumbac) și cînd ajungeți acasă constatați că vi s-a ambalat un pulover de lînă. Îl opriți ?

NU( ) POATE ( ) DA ( )

4.

Într-un autobuz, noaptea, la ora retragerii, sînteți singurii călători : dumneavoastră, soția și copilul pentru care ar trebui să taxați bilet. Vă faceți că uitați, pentru că oricum nu aveți de mers decît trei stații ?

NU( ) POATE ( ) DA ( )

5.

Vreți să vă construiți un coteț de păsări și funcționarul căruia vă adresați pentru aprobare vă spune că este interzis. La o vizită pe teren, același funcționar vă lasă să înțelegeți că pentru 500 de lei ar fi dispus să închidă ochii. Îi dați banii ?

NU( ) POATE ( ) DA ( )

6.

Într-un hotel de lux sau pe o linie aeriană vă rămîne, de la micul dejun, o linguriță de care au uitat, chelnerul sau stewardessa. O păstrați, justificînd fie că e „amintire", fie că prețul camerei (sau al zborului) oricum era prea ridicat față de ce vi s-a oferit ?

NU( ) POATE ( ) DA ( )

7.

Vreți să vă vindeți mașina. Cineva e de acord cu prețul fixat și vă dă un acont. Ulterior, un alt client vă oferă cu 4000 mai mult și vă incită să-l anunțați pe primul cumpărător că v-ați răzgîndit și să-i înapoiați acontul. Faceți așa ?

NU( ) POATE ( ) DA ( )

REZULTATE :

Acordați-vă 2 puncte pentru fiecare NU, 1 punct pentru fiecare POATE și nimic pentru DA. Dacă aveți 14 puncte, sînteți un adevărat model. Între 10 și 12, cinstea dv. este vrednică de laudă. De la 6 la 8 puncte, sînteți slab, influențabil, dispus spre necinste. De la 1 la 6 puncte demonstrează că nu aveți scrupule de nici un fel. Atențiune, deci ! (atenție anturajului dumneavoastră !)

Sigur, NU, sigur că nu furăm prosoape sau tacîmuri din casele prietenilor, nu oferim mită, dar se întîmplă așa, cîte o ocazie în care... în fond, ce mare rău fac ?... Găsim întotdeauna rațiuni valabile de a ne diculpa în ochii noștri pentru a înșela sau fura. Scuzăm chiar și pe alții în detrimentul îndepărtatei noțiuni de societate (un contor electric defect care nu înregistrează consumul, cîteva bilete netaxate în autobuz pentru că și așa merg prost...) și nu sărăcește IDEB-ul sau ITB-ul cu o pierdere așa de mică.

Ce ar putea revaloriza cinstea ? De la exemplele de genul, pionierul cutare a dus portmoneul la miliție, ziarele ne arată mai mult cum au furat, cum au ascuns ce-au furat și cum au trăit cei ce-au furat sute de mii de lei. Cum să fie făcuți copiii să înțeleagă că noțiunea de cinste e legată strîns de cea de responsabilitate și libertate ?

Cinstea nu este ușoară. Cel cu veritabil simț moral nu acționează niciodată cu ușurință, nu ia hotăriri pripite.

Forma cea mai înaltă de cinste implică sacrificiu, liber arbitru cu profund simț al responsabilității față de ceilalți și față de sine însuși, față de străini dar și față de familie, față de instituții ca și față de individ. Este totuși un preț mic de plătit față de încrederea de a trăi liber și deschis față în față cu semenii tăi.

DIN
CELE
MAI
FRUMOASE

POEZII

ALE
ANULUI
19 **81**

Vine vremea

Vine vremea cînd bucuriile altora sînt ale tale
Cînd nu mai ai răbdare pentru tine să fii
Cînd singerezi pe-ntuneric și doare
Că-n suferințele altora nu te știi

Cînd pîinea n-are gust neîmpărțită
Și vinul neînchinat este amar
Să ieși pe la răscruci de uliți
Să te străvezi pe-o lacrimă măcar

Cînd socotești cea mai umilă casă
Într-un ungher de nimenea știut
Mai îndestulă și mai cuviosă
Decît mîndria celui mai avut

Vine vremea pentru fiecine
Fie din dor fie din suferinți
Că trebuie să pleci și e mai bine
Ne spun mereu părinții din părinți

Nu-i de folos nici o împotrivire
Deși întotdeauna-i prea curînd
Să te duci îți pare peste fire
Și să rămîi îți pare fără rînd.

IOAN ALEXANDRU ■

Carte poștală

Să-mi dai un semn-lumină din cete de azur
cînd pilpîie pămîntul ca sub ascunse lampe
și căi deschid, lactee — sub cel mai bun
augur
și-ți laud trupul tînăr în imn și ditirambe.

Înghețul orb trecut-a pe urma mea ușor
neîmpietrind pămîntul cu cîrja-i amuțită —
și bat în pragul porții, tomnatec petitor
cu inima în flăcări și cîntec cheltuită.

Mai port stigmatul vesel de-a mă visa poet
întîrziind bucolic pe-ogoare paradise,
menit să-mi scriu cu dreapta-n tainic alfabet
petiții către soartă și albe hărți de vise.

Fă-mi chiar de-aceea, semnul lumină că
m-aștepți
la Mureșul cu zorii plutind spre mai departe,
să nimeresc cu anii cărunți și înțelepți
surîsul tău de trefla ca pe-un sonet în carte...

AL. ANDRIȚOIU ■

Torțe

O lumină roșiatică emană trupul tău,
pîlpîie puțin în întuneric și se stinge
asemeni nufărului incandescent sorbit de apa
necruțătoare a mlaștinilor din cîmpie.

Abia mai știu pe unde ești acum,
pipăi în jurul meu pereții nopții
în căutarea unui semn și mă izbesc
mereu de cîte-o altă amintire.

Adeseori mi se înfundă-n mînă
pulsațiile aerului și atunci
te strîng la piept ca pe o diafană
stafie a-nstelării.

Dar totul e iluzie, încă
mai modelează sîntul tău în iarbă torțe
întrate conic în pămînt
în straturi moi, inaccesibile.

GRIGORE ARBORE ■

Poem in derivă

La nunta unui trist ecou,
ce trist decor,
ce triste voci,
livezi adorm în ochii plinși
iar fiarele
se bat la uși ;
în vreme ce le pun cătușă,
voi duceți limba la mezat
și verbele de curelușă
ori prin pădurea de canoane
îmi faceți țeapă
din consoane...
Ce trist decor,
ce triste voci
îmi par că vin la zeciuială ;
în loc să dau cu voi afară
ori să vă pun pe toți în lanț,
eu scriu poeme în derivă
prin magazii de carburanți.

VALERIU ARMEANU ■

Sporesc omăturile noi

„Ah, voi sănii, sănii !"
(Esenin)

Iubito, ninge pînă hăt !
Și-am să oftez cu mult mai des,
Fiindcă tumbele-n omăt
De unul singur n-au succes.

Tu nicidecît nu te prelingi
Pe-o indulgență : să mă vezi ;
Și-am procurat niște seringi :
Să-mi faci injecții cu zăpezi.

Valsează fulgii, coliliu,
Și-mi cer măcar un zurgălău.
Dar nici-un clinchet nu mai știu
De cînd lipsește risul tău.

Pogoară fulgii, berechet,
Ca-ntr-un spectacol iscusit,
Că-mi vine să îi fac pachet :
Par avion să ți-i trimit.

Îmi ninge-n plin, ca un puhoi,
Candoarea albă-mi crește-n prag
Sporesc omăturile noi
Și totuși nu mă mai atrag.

Vezi, nici zăpada n-are sens
Din zbucium dacă nu mă smulgi,
Oricît de proaspăt și intens
Lucrează fabrica de fulgi.

GHEORGHE AZAP ■

Spre cerul fără pămînt

Din inima mea
își iau zborul
păsări care dispar.

Ca de pe o stîncă
dincolo de care pămîntul
e numai cer

Orizont albastru
nimic altceva
aer
numai aer și aer
și de jur împrejur numai zbor
în care nu mai există nici-o oprire

Inima mea
a mai lansat o pasăre
încă o pasăre
și încă alta
spre cerul fără sfîrșit
și fără pămînt.

CEZAR BALTAG ■

Ce triști sînt prunii !

Omătul a-nvelit cătunul.
E totul alb. Alb e și fumul.
Albe-s cărările și drumul...

Și părul tău e tot zăpadă :
Amurgul a-nceput să cadă...
Ce triști sînt prunii din livadă !
Ei cîte ierni or să mai vadă ?...

ION DODU BĂLAN ■

să treci...

Să treci prin toamnă,
printre porumburi uscate,
limba trenului la urechea morții.
Să treci prin toamnă,
linia vieții neterminată ;
cineva,
oh, cineva închide palma
la capătul lumii !

HORIA BĂDESCU ■

Panoramă-n lacrimă de ploaie

Ploaia mă spală, ploaia mă roade
ploaia din ceruri, ploaia din iarbă
ploaia din aur, ploaia din barbă
ploaia din mine naşte iscoade.

Ploaia mă spală, ploaia mă doare
ploaia din greieri, ploaia din jale
ploaia din stele, ploaia din cale
ploaia din mine naşte răcoare.

Ploaia mă spală, ploaia mă spune
ploaia din vraişti, ploaia din vînt
ploaia oglindă, ploaia pămînt
ploaia din mine naşte taifune.

Ploaia mă spală, ploaia mă arde
ploaia din codri, ploaia din piatră
ploaia din oameni, ploaia din vatră
ploaia din mine naşte stindarde.

ION BANUŢĂ ■

De ce să mă iubeşti ?

De ce să mă iubeşti ? Eu sînt ridicul
Aşa cum în ocean poate fi picul
Iar dacă mor, tu poate mă vei plînge
Ca-n primăvară streşine nătînge.

Dar nu e plîns, ci apă doar de ploaie
Ce poate că pămîntul îl înmoaie,
Ca rădăcinile să dea iar seva
Ce-aduce aminte pe Adam şi Eva.

Dar frunza de alt an de mult e moartă
Şi nici un dor pe vînt nu o mai poartă
De ce să mă iubeşti ? Nu sînt bogat
Ci lasă-mă aşa cum sînt, uitat.

MIHAI BENIUC ■

Explozie

în mine se află multă muniţie
sunt plin de grenade
nu-s întru totul adevărate
gîndurile mele sunt grenade
pentru că-s pline de neastîmpăr
şi pentru că mereu şi mereu
se preschimbă în cuvinte
la ce să nu-mi doresc
ca toate cuvintele mele
cînd vorbesc ori cînd scriu
să explodeze
asemenea gloanţelor pe care
în anii de după război
le azvîrleam
în focul învîlvorat
de la marginea pădurii

NIKOLAUS BERWANGER ■

Veşmînt

Uneori dimineaţa
Mă trezesc îngheţată
Şi pe jumătate adormită încă
Trag somnoroasă şi zgribulită pe mine
Trupul meu tînăr
Cald mătăsos
În care mă învelesc
Clănţănind copilăreşte din dinţi
Fericită că încă o zi
O zi întreagă
Voi fi
La adăpost de veşnicie.

ANA BLANDIANA ■

Taşcu

I. El l-a tradus pe Lampedusa. El, Taşcu Gheorghiu. Cel căruia noi îi spuneam Şuli.

II. El l-a tradus pe Rimbaud. El, Taşcu Gheorghiu. Cel căruia noi îi spuneam Şuli.

III. El l-a tradus pe Lautréamont. El, Taşcu Gheorghiu. Cel căruia noi îi spuneam Şuli.

IV. El, cu mîna lui, din închipuirea lui, a desenat faţa nevăzută a lui Lautréamont. El, Taşcu Gheorghiu. Cel căruia noi îi spuneam Şuli.

V. El ar fi putut desena, din închipuirea lui, şi faţa nevăzută a lunii. Dar s-a gîndit ca, mai întîi, să se ducă să o vadă.

VI. El a fost, în generaţia noastră, cel mai discret, şi cel mai enigmatic.

VII. Acum el e acolo, la singura masă, pe singurul scaun din partea cealaltă a lunii, şi bea cafea neagră, şi traduce din limba lui în altă limbă.

VIII. El traduce Craii de Curte-Veche în limba lunii.

GEO BOGZA ■

Otrava soarelui

Otrava soarelui lichid
Mi se strecoară iar în vine.
În suflet pot să mă închid
Ori în abisele marine ?

Scafandru ? Biet pescuitor
De monştri somnolind în umbră ?
Pot să-i înviu, ori să-i doborî
Cînd geana soarelui adumbră...

Răsar în mine ? Au apus ?
Lumina-i plină de himere ?
Oracolul nimic n-a spus
Din tot ce dorul meu îi cere...

Sînt din mulţime ? Sînt actor ?
Ce tragedie se mai joacă ?
Un scut înalt, ameţitor,
Mă-mbracă-n foc şi promoroacă.

ION BRAD ■

Singurătate cenuşie

Fără noroc eşti
dar vina-i a mea — cel puţin în iubire
nu trebuia să plecăm de la greci !
hăituit de busole şi relaţii cosmice
măsor trecutul meu cu trecutul meu
unităţi de măsură alte unităţi de măsură
m-au înşelat şi vîndut
iar dacă şi tu lipseşti
poveşti neesenţiale capătă valori de document
linişte antică gînd neolitic

putere voievodală în cuvînt
cine mai are contur de iubit ? războiurî
și blazoane uscate
trec pe lîngă mine în liniște antică
gîndiri neolitice
făpturi apropiate
certifică menționarea tuturor viețuitoarelor
în sigilii
eu par intrat în lume prin războiul
care trebuia să ucidă
doar șerpi și corbi, deci parcuri exacte
pentru războaie !
parcuri pentru măsurătorile greșite
ale vremilor !
un grup de bacterii mă face atent : lipsește
lipsește
lipsești și-n golul acesta vești mari se înțeleg:
cosmosul
pustiu e o veste
morții ieftiniți mișelește, vocea vîndută
muzicii reci
municipii unde fumatu-i interzis

CORNEL BRAHAȘ ■

Cîntec naiv

Nu crini ci viperi porți în gură !
Pletele-ți zbîrnîie în vînt
A raiuri smulse din scriptură
Și-a iederă ucisă blînd.

Nepotolita mea puștoaică,
Tu ce mă chemi să te sărut,
Nebună ca o bălălaică-n
Permisia unui recrut.

Pe sînii îndopați în silă
Cu zahăr. Ca pe poze-n bilci
De ne vom giugiuli, ai milă
De un bătrîn motan cu gîlci !

EMIL BRUMARU ■

Duel

Mă apropii cu ochii sub rever
Cu mănușile stîlcite în buzunar, cu mîinile
Pînă la cot suflecate, cu lopata subsuoară
Nici la dreapta, nici la stînga, înainte
Lăsîndu-mi umbra în pace și ea lătrîndu-mă,
Prostește dîndu-mi de veste ceea ce știu,
Că orizontul se apropie ca un perete
orbecăind
Fără greș, cu șansa de a se prelinge dincolo
Stîlcită, degerat în fața mîinilor mele reci,
Încordînd mușchi de tablă în jurul lopeții
Tîrîndu-și-o adînc prin zăpada care
Se închide ca apa cînd mă apropii,
urma devenind
Pată fără răscruce, fără deviere,
ciine concentric
De umbră pe care pe care-l latră prostește
umbra mea.

CONSTANȚA BUZEA ■

Prietena mea

Cînd ți-ai închipuit pentru prima oară
o falangă a degetului tău
așa cum va arăta
după o sută de ani
sub țărîna oricît de ușoară
— te-ai îndrăgostit cu disperare
de propriul tău deget.

Acum, iubirea pentru falangele tale
s-a stins.
Nu-ți mai adori trupul, prietena mea.
Te privești cu liniște putrezind
sub țărîna oricît de grea.

NINA CASSIAN ■

m

Tocmai acum
cînd puseserm ordine în toate lucrurile...
culmea ! tocmai acum se găsi dumneaei
să-mi facă dulce cu ochișorul,
să-și despletească fără jenă fuiorul
și cu tulburea dînsei cosiță
să mă-nsemne de-a lungul, de-a latul.
Tocmai acum veni dumneaei să se-nscrie
în catastife
și să-mi prezinte omagiile și interimatul.
Cho ! Cînd să zic și eu
că e vremea să-mi dau în petec,
cînd să sar și eu, în sfîrșit, peste cal,
dumneaei își depuse tridentul inițialei
drept aicea în palma mea stîngă,
drept aicea-n carnetul de bal.

DANIELA CRĂSNARU ■

Aide-mémoire

A fost Asiria o țară
aievea
chiar intrucitva ?
A fost și ea
pină-ntr-o seară
o-mpărăție milenară ?
A fost Asiria — ceva ?
Sleiți de slavă și blesteme
să fi visat Salaanassar
Sargon — și alte bărbi supreme —
că se va pomeni prin vreme
de ei
mai rar
sau nici măcar ?

DAN DEȘLIU ■

Linia moartă

La hotarul unde străjuiesc șepții și opții
E o grădină cu petunii și regina nopții
Aflată în fața unui canton netrecut pe hartă
Căci — ați înțeles bine — se află pe linia moartă.
Am mai amintit și altădată despre el
Ori poate că mă înșel
Și doar am crezut că v-am spus
Cum stăteau pe raftul de sus
Al dulapului bătut de amurg
Din cantonul la care recurg
Pentru a vă include o anume nuanță de mov
Cărțile lui Herbert Read și Țvetan Todorov
Ori, ca să le luăm la Hazard,
Volume de Girard,
de Richard,
de Hazard,

Dar,
(Observați ritmul tentacular
La care vă oblig să meditați !)
Să-i lăsăm pe acești asceți și frați
Cu tot felul de nume
Puse fără rost ori anume
Întru cine știe ce salahorie
Răsărită între cuvint și stenahorie,
Premiați ori retrași în subordonare.
Turtiți între scriitură și scriiturare
Și să revenim cu minimă artă
La cantonul nostru de pe linia moartă
Cu, pînă hăt, departe, bălării și cucuruzuri
De ambele taluzuri
Dar, oprindu-se ca la un semn,
La palisada de lemn
Vopsită-ntr-un verde ton
Ce înconjoară minusculul canton
Parcă desenat dintr-o melancolie
De un ins celebru de pe la o mie
Cincisute și ceva,

Iertați-mă, dar reprezintă ceva
Și scara lăsată-n abandon
La căpătîiul inutilului canton
Cu clepsidră, clopot și balanță
Atîrnînd pe pereții de faianță
Dinspre partea cu liliac și curcubeu
A clădirii.
Cantonierul sunt eu,
Cel însemnat cu cifra șapte.

În realitate, cînd se face-o noapte
De indigo spălat în acid fenic
Și se-aprinde burgul ecumenic
Încep a săgeta
Chiar peste linia mea,
Croncănind din acele pivotate
Celebrele accelerate
Venind din altă parte,
Dar despre treaba asta o altă carte.
Acum, oricît ați fi de altă opinie,
Mă duc să-mi inspectez bucata de linie.

LEONID DIMOV ■

Descoperirea operei

Multă vreme am crezut că poezia doarme
sub aripa cocostircului
Sau că va trebui să scurm după ea prin
păduri
Dar ca un profet izgonit din pustiu
de gîlgîitul sondelor
Acum sînt dispus să fac pact cu realitatea
Și să recunosc c-am greșit :
Sparg cu un tîrnăcop zidul și vă las să priviți.

MIRCEA DINESCU ■

Celui ce cîntă

celui ce cintă
ursitoarele nu i-au dat
nici umbletul
nici zboru-n azur
nici sufletul
nici spiritul pur
nici soarele
anatomic dosit
care-i consacră obrazul

i s-a ursit
existența-n afară
extazul

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

Un timp eroic

E patria o aripă in zbor
Împodobită-n floare și lumină
Mirifică, proteică grădină
Născută din visare și din dor.

E dimineață-n suflete și-azur
Și cintec fără seamăn de victorii
Ce urcă pe-ale muncii traiectorii
Sub cerul limpede și pur.

Nestinsă-vrere-i, ce mlădie-n fapte
Durabil, ale vieții semnături
— Pecete omenești lor suduri —
Cu viitorul singure contracte.

E patria statură vie, demnă,
Înaripatul gînd cutezător,
Coloană din trecut spre viitor
Și-a libertății flamură eternă.

E patria sublimul orizont
În care omu-și află drept, statura,
Cind se-nveșmîntă-n falduri noi natura
Din plai de Olt și pînă-n vechiul Pont.

În ctitorii de gînd și de metal
Și-n demnitate ne petrecem viața
Ceasul își spune clipa triumfal
Un timp eroic își arată fața,

Mărită Țară, bună dimineața !

NICOLAE DRAGOȘ

Cintec pentru pace

Vezi, tată, înțelesul unui destin minor
pentru nădejdea păcii innămolite-n vis,
nu eu, poet nemernic, nu eu il voi fi scris,
ci l-a pierdut tăcerea în nefirescu-i zbor.

Prieteni, ridic steagul, să mergem deci
la luptă !
În fiecare noapte vă strig adinc și tare,
vă strig adinc și tremur și vă pindesc
în zare,
și mîna mi-e-nghețată și flamura e ruptă...

Vezi, tată, înțelesul unui destin hilar...
Nădejdea păcii, moartă, i-ascunsă intr-o
țeavă.
și glasul tău și mina, de bună seamă bravă,
degeaba poartă steagul și cheamă în zadar !

Dar sorții pentru viață acestui prunc prea
dalb,
ieșit din basm la luptă pentru-a cădea ucis,
nu eu, poet nemernic, nu eu îl voi fi scris
pe steagul rupt și veșted, odinioară alb...

GEO DUMITRESCU

Mîinile mamei

Mîinile tale, mamă, intirziind pe cîmp,
Mîngiietoare, calde, lumina le sărută,
Cînd treci prin grîul galben adîncă și
tăcută
Parcă te-ntorci prin lanul uitat, de peste
timp.

Îți amintește ceva ce nu se poate spune ?
Îți spune ceva grîul din anii ce s-au dus ?
Tu treci așa de blîndă privind către apus,
Îmbrățișînd cu ochii străvechea lui minune.

Ce dor fără cuvinte te-ndeamnă să-ntîrzii
Printre coline, seara, topindu-te-n lumină.
Și cînd te-ntorci ți-e părul o aură divină,
În care scînteiază broboane colilii.
Miroși a grîu și-a lună scăldată pe coline,
În lanurile verii țîșnite din părinți,
Cum mă privești ciudată, cu ochi adînci,
fierbinți,
Parcă-ai venit din șirul străbunilor din
tine...

EUGEN EVU

Marfar

Între da și nu — o armată otrăvită
răvășește sîngele meu
o înțepeneală de lup
înoată în libertate.
Îmi privești trupul
— e ca un oraș —
pedepsit cu străzi
Trecere unu, trecere doi, trecere
Un oraș care sare peste primăvară
dintr-o singurătate în altă singurătate
între da și nu
un marfar de oase, trupul meu,
n-are odihnă.

NICOLAE DAN FRUNTELATĂ

Scufa

Bătrîn ca Falstaff, port, cînd dorm, o scufă
Moțată ca un uger sterp de vacă —
Bonetă frigiană traco-dacă —
Portretizîndu-mi, flasc, grandoarea bufă !

Ca viețelușa de vițică seacă,
Mă vîr cu botu-n țîța ei burdufă
Și morfolind-o-i sug în buze-o mufă,
De sete și de foame-n somn să-mi treacă !

Iar, cînd mă scol, simt falca mea hirsută,
Cimpoiul de bufon, surpat pe-o geană
Și-mi pare-o mutră foarte cunoscută
De pe columna dacică, traiană !

Și dacă-i bal — îmi zic — păi, de ce-i bál ?
Nu-s eu — strănunul meu ?! Nu-s Decebál ?!

TUDOR GEORGE ■

Prin oglinda camionului

Șoferi, șoferi, țigniților din benzina
Ce-o trageți la piept cu aerul mustind
de vapori,
Și cu buzele sugînd furtunul ;
Din rezervor în găleata gradată ;
Șoferi, șoferi, în ebrietatea vitezei,
Și-n stare de frîne imprevizibile,
De subtile viraje, de toate fițele și figurile
Vitezei ? Vă-ntreb, țigniților, bețivani
Fără voie ;

Vă întreb cum e lumea contemplată prin
Oglinzile retrovizoare ? Încotro merge ea ?
Înainte pe lîngă voi viteză cosmică,
Sau înapoi, înapoi aruncată, dată la spate ?
Fuga spre roșu a stîlpilor de telefon,
Și-a columnelor de piatră cu cabluri ;
Fuga spre roșu a bornelor kilometrice
Și-a tuturor tablelor zugrăvite cu semne ;
Fuga spre roșu a plopilor de pe margini —
Acei arbori în care un zeu a-ngropat
Cîte-un magnet vegetal, de-o umoare
Esențială, care v-atrage cu mașină cu tot
În sorbul Gării Negre a tuturor lucrurilor
Și-a tuturor veacurilor din haos în orînduială
Și iarăși în haos. Fuga spre roșu
A Turmelor prin ierburile de dincolo
De borne, de semne, de limite și opinii ;
Șoferi, șoferi, exaltați ai mișcării,
Vă-ntreb, cum e lumea contemplată
Prin oglinzile retrovizoare ?
Cum e înapoi, înapoi, în lumea
Cealaltă, dată la spate mereu ?
Ce vi se pare ? În viitor călători
Sau în trecut ?

ION GHEORGHE ■

În zilele-nsorite pe îndelete

ordine pretutindeni
în vise în cărți
în nenumăratele
cerului hărți

toamna cum vine
la fel pentru toți
totuși e bine
mai rar să te-arăți

în zilele-nsorite
să-ți stringi
manuscrisele
pe îndelete

în carnea toată
să-ți așezi oasele
mai limpezi mai drepte

GRIGORE HAGIU ■

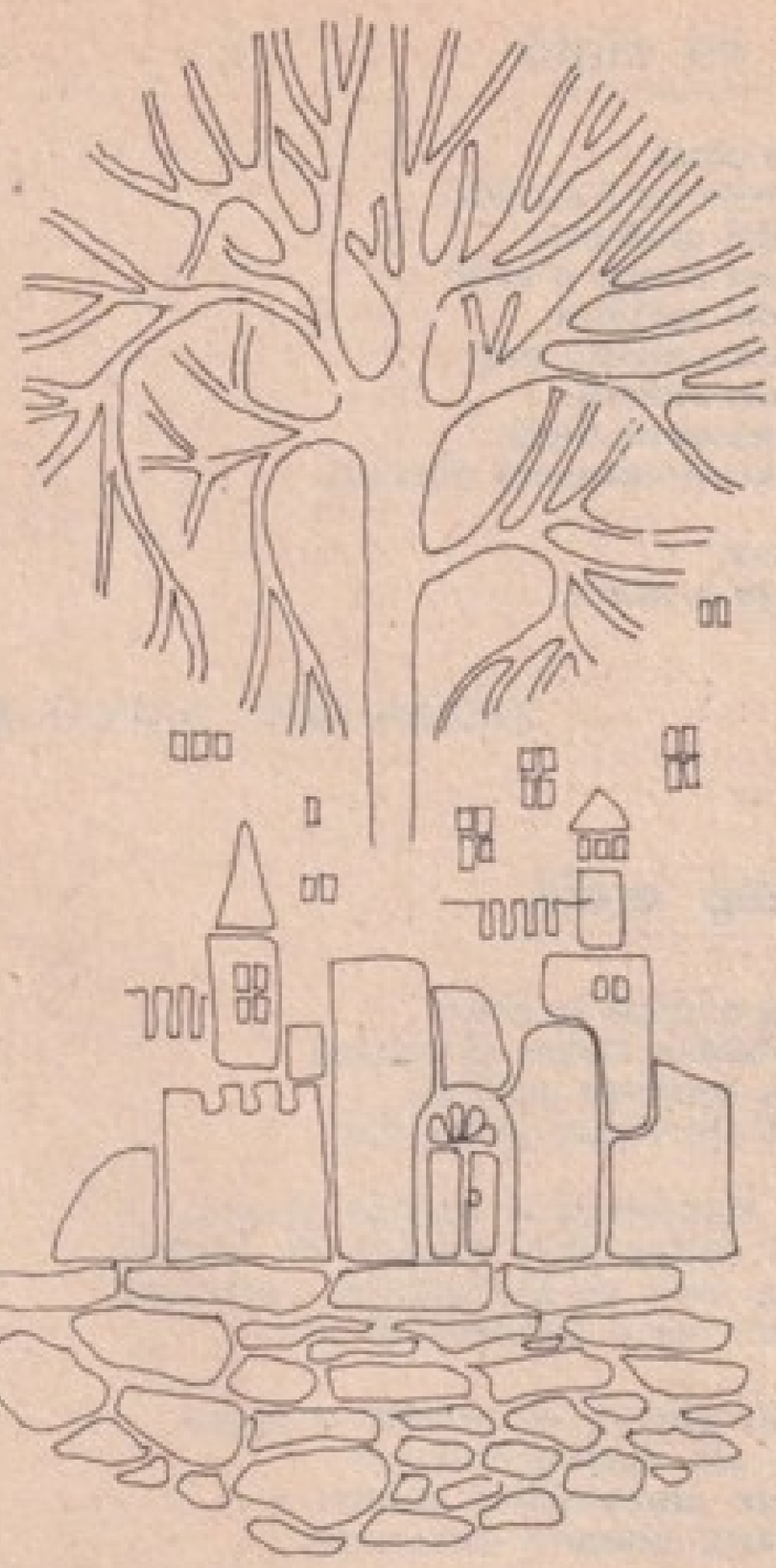

Orașul

Orașul cu Dîmbul pietros
orașul cu școli în cetate
și tîrgul cu lumea de jos
și magicul tîrg de bucate

cum bate și ceasul din turn
mă duce prin timpuri uitate
cu drumul de țară nocturn
spre magicul tîrg de bucate

la podul de vamă ajung
greoaiele care-ncărcate
în tîrgul cu vuiet prelung
la magicul tîrg de bucate

așa m-a primit într-o zi
orașul cu școli în cetate
cînd sufletul meu se trezi
în magicul tîrg de bucate

ION HOREA ■

Slujești sau stăpînești

Închipuiri ne-ncing în lungi nesații,
Voința e-ndreptar ca o busolă.
Slujești sau stăpînești aceste Spații
Să-i fii pămîntului aureolă
Sau, cerului, supus, ca scăpătații.

HORVÁTH IMRE ■

În românește de **Al. Andrițoiu**

Oase de fluturi

Sint timbre ale morții mici volante
ei ară timpul zilei și-l reduc
vărsind in flori — calicii delirante —
suspinul mătăsos de eunuc.

Ei trec pedepsitor în rana noastră
ingălbenind în gerul prematur
și ninge-adeseori prin ora vastă
cu oasele lor albe, din azur...

Patrule sint bătătorind lumină
în depărtarea surdă dintre zei,
mici dezertori prin cerul de rugină
cu lanțurile morții după ei...

Cruci fragede foșnind în zbor timid,
ferestre foșnind în zbor timid
ferestre moi prin amintiri secate,
polenul lor bolborosind în vid
pe-un simbure rigid de bunătate

I-am așteptat. Odaia a vuit
de lipsa lor. Dar ceasurile sparte
cu fața s-au întors în infinit
ca niște fluturi bucuroși de moarte.

GHEORGHE ISTRATE ■

Rosarium

! cît încă pot în inima mea duce
icoana ta care m-a luminat,
cît încă pot purta în spate-o cruce,
de greul morții mele sînt salvat !

! dar or să-mi bată miinile-n piroane,
și trupul meu în sine-mi năruit
nu-l vor salva preasfintele icoane,
iubirea mea și tu ai un sfirșit !

! ferește-mă de țipăt și de groază,
de mine vecinic nu te depărta
căci tu mi-ai fost a Vieții Sfintă Casă
mi-a fost merindă Frumusețea ta !

CEZAR IVĂNESCU ■

Timpul nu are oprire

și iată că nu are dreptate acela care a spus
că pînă și timpul — care cuprinde
cu privirea lui uriașă,
lumea întreagă — trebuie să aibe oprire. —
nu se oprește
timpul, ori cît ai fi crezut tu, ieșind,
în prag, și privind luminișul și perdelele
nemișcate
ale copacilor din față, din jur, ori cît
iți spuneai
că ai să rămii acum, zile și zile intregi,
așteptind,
și pe urmă, ani — veșnicia — și locul
și vremea
nemaifiind adevărate pentru inima ta.
(nu avea,
de sigur, dreptate — timpul alunecă)
ar fi să spui, cu un alt înțelept — nu timpul,
ci noi, noi lunecăm, și ne ducem,
nici nu știm unde, — în orice caz în locuri
și vremi
de unde nu ne vom mai întoarce vreodată.
aici, în prag, ori cît ai sta, incremenit
în înțelepciunea care este acceptarea luminii
pe față.
în jurul tău se rotește lumea, cu soarele
și cu stelele
acum nevăzute, și cu pădurea bătută
în argint
și cu umbrele lunecătoare mereu —

MIRCEA IVĂNESCU ■

Amintire

Avea un păr de un metal
necunoscut și-o față
ce încă și acum fatal
mă arde și mă-ngheață.

Din Nord era, poate din Sud...
Nu știu, dar și-astăzi încă
îi văd Oceanul și-i aud
oftatul ei de stincă.

EUGEN JEBELEANU ■

Cintec de copil

un căluț dac-aș avea
cu ovăz l-aș ospăta
la căruță niciodată
zău că nu l-aș înhăma

un curmei i-aș căuta
să-l min lin pe unde-aș vrea
și n-ar ști nici de zăbală
nici de pinteni, nici de șa

pe coamă m-aș apleca
și la blindă șoapta mea
dintr-un salt ușor m-ar duce
printre stele ca pe-o stea

KANYADI SANDOR ■
În românește de Constantin Olariu

Patria

Conștiința zbircită ca o smochină
ei vorbesc de plecare, de fuga lașă
ca înaintarea racului trădător de culoare

nici o medalie nu ne întrece valoarea
rupți de pe araci, struguri striviți, tescuiți
de secoli,
păstrați îndelung, trași în nobile vinuri
pentru oaspeți de seamă — noi

tot ce ne-a rînduit în grădină — destinul,
rostul, datoria de a săpa, de a planta,
de a lega rod
și de a rămine, acolo unde avem o țară
avînd dreptul la ea ;

dar cît de mărunt
e dorul părăsirii călătoare
pe lîngă nevoia de patrie

ADRIAN LOW ■
În românește de Mihaela Matei

Roiuri

Cum își taie țăranii rădăcinile pe sub ascuns
și roiesc spre orașe stol după stol
de parcă toți zeii au ațipit în sîngele lor.
Ies țărăncile din ziduri și rămîn cale-n cîrje,
cad salcîmii în genunchi,
luminează a veșnicie grîul sus, pe acoperișe
și-i petrece cu privirea pînă se tocesc pe deal
unde soarele izbește cu potcoava ca un cal.
Cum își taie țăranii rădăcinile pe sub ascuns
ies bătrînii din morminte și îi suduie, și-i
ceartă
și se zdruncină cîmpia de durere și de plîns.
Au plecat țărani la oaste ? au plecat dar s-au
întors
cămăși albe pentru coasă penelopele au tors.
Roiesc țăranii spre orașe și rămîne-n urma lor
dorul ghemuit pe vatră ca o pîine în cuptor.

MARIN LUPȘANU ■

Chipul cuvintelor

cuvintele
au fugit în toate direcțiile
ca un țipăt barbar de păun
fă-mă păstorul care le-adună
în sunet de caval
magul care le-neremenește
în turma muntelui
cioplitorul care le durează
în fiecare piatră
Chipul

TOMA GEORGE MAIORESCU ■

La Rășinari

La Rășinari alunecă pe jgheaburi
sudoarea iernii-n lacrimi de cristal.
Pădurea-i fum... Molatec boi de abur
trag după ei, lumina, peste deal.

De nicăieri, prin aerul ca mierea,
strălimpezit de ploi, se-aude lin
un fluier stins, departe. Și tăcerea
mă-nvăluie în vidul ei deplin.

O casă cu pridvor, grădina-n seară
pustietatea ei fără egal...
Aici a scris pe-o piatră grea, de moară,
poetul pătimirii din Ardeal.

Simt duhul său cum îmi sfiește pasul ;
în casă, vechi icoane, spun povești.
Un foișor de lemn i-a fost Parnasul
și el aedul jalei românești.

Trei pruni bătrîni și brazii îl așteaptă
din viforul trecutului amar
mi s-a părut că s-a oprit la poartă
„poetul pătimirii noastre" iar.

A vrut să intre, dar s-a-ntors deodată
și-a mers pierdut spre coama unui deal.
Nu isprăvise de umblat, pesemne,
din marea-i pribegie, prin Ardeal.

MIRCEA MICU ■

Ajutor

Ajutor, ajutor mă înec
iată prietenul de pe nisip
se uită la strigătul meu
nu se mișcă
ajutooor urlu
ea îmi face semne cochete
de pe balustrada podului
bravo ești viteaz dacă
ai merge mai în mijloc
ai fi cel mai grozav
ajutooor ajutooor și
nimeni nu se sperie
de acest cuvînt onomatopeic

MARIN MINCU ■

O iubire

Cele cîteva versuri pe care le-ai citit în seara
aceea
sărace, stinghere, niște păsări cu nervi lungi,
feminini
uitate la poarta unui azil de bătrîni

cele cîteva versuri pe care le citeai și tu însuți
săracă, stingherită, un mic balcon de os
deasupra abisului

Să ratăm, strigai, să ratăm o temă grandioasă.
Și iubirea noastră prudentă ca un azil
de bătrîni.
După un zid scîncetul ridicol al vieților
noastre

FLORIN MUGUR ■

Scrisoare de departe

Frumosul a căzut în paraginã,
frumusețea mai dăinuie doar în virtutea
inerției.
Se mai cultivă trandafiri dar nu pentru
mireasmă,
nicidecum pentru suflet.
Primăvara spre vară, trandafirii înfloresc
ca de obicei,
își expun în vînt floarea multă
cu gestul femeii care își desface părul din
copci.
Dar nimeni nu se mai oprește din mers
la vederea trandafirilor înfloriți,
nimeni nu mai gustă cu adevărat
satisfacțiile oferite de trandafir
celor cinci simțuri.
Frumusețea mai există dar e asemeni unui
lucru de prisos.
În continuare trandafirii sînt
coafați sau tunși cu pricepere
dar nimeni nu mai realizează
roșul lor inefabil.
Iar acesta e abia un aspect oarecare
al uriașei uitări în care au căzut lucrurile
frumoase.

Nu se mai așteaptă nimic din partea
trandafirilor;
dacă mai sînt e ca și cum n-ar fi,
asemeni cifrelor prinse într-o infinită
egalitate,
uniformizați pînă la totala nimicire
a acestei specii aflate pe cale de dispariție.

DUMITRU MUREȘAN ■

Vînzare

Domnule arțar, frunzișul acesta
terfelit de toamnă
îți este mai mult decît un frate : e chiar
singele
prin care odinioară călătoreai.

ANA MUREȘANU ■

Să trăiesc frumos

Eu m-am născut pentru a fi cinstită și bună
Amabilă cu oamenii din jur, cu păsările
și animalele albe
Foarte binevoitoare față de gălbenelele din
grădină
Eu am vrut să trăiesc frumos,
Nu eram pregătită pentru tăvăluguri
Pentru menghine de distrus
sufletul.
Nu știu să lupt, de-abia pot să mă apăr
De soldații și tancurile ascunse în gîndirea
aceasta,
Care asemeni unui vultur uriaș își aruncă
umbra nefastă pe pămînt.
Nu vroiam decît să trăiesc frumos
Într-o casă înconjurată de grădină
Să hrănesc animalele blînde cu inima mea.

MARA NICOARĂ ■

Nici mă iași

Nici mă iei nici nu mă lași
să mai fac prin lume pași
nici război nu vrei nici pace
nici să pleci nici vino-ncoace

Vară vino-n faptul verii
dragostea să nu mi-o sperii
clipă-ntoarce-te puțin
și spre anii care vin

de mă vrei de nu mă vrei
ingerii de ochii mei
se zmolesc altcum nu-i chip
să observi că eu nu țip

că te rog și că insist
secole fii optimist
fiindcă eu poet latin
te iubesc și te susțin

ION NICOLESCU ■

Croitorul de nori

Cu foarfece de aer
croitorul de nori
taie margini de ceruri
și răscruci de cocori

Cu foarfece albastre
croitorul de nori
taie munți plutitori
taie munți plutitori

Cu foarfece de aer
croitorul de nori
taie blînd asfințitul
și-l preschimbă în zori.

VASILE NICOLESCU ■

Ceva

Ceva arde fără-ncetare
în mijlocul zăpezii cenușii

miroase a gheare de vultur
încleștate-n jăraticul acela
carnea se face scrum
osul crapă și sîngele
sfîrîie prin aerul întunecat
ci altă mărturisire nu-i
decît ochii ochii ochii
care au văzut inima aceluia ceva

arzînd fără-ncetare
în mijlocul zăpezii cenușii

VICTOR NIȚĂ ■

Lumina zîmbetului

Vine o oră, dragul meu necunoscut,

O oră vecină cu spaima, vecină cu tăcerea,
Cînd zîmbetul îți fulgeră obrazul ca o fiară
de aur,
Cînd sfîșie masca de claun ca un bun cuțit
nevăzut...
Baladă murmurată de cei singuri în cușca
lor sură,
Lumina zîmbetului,
Acest miracol ce întrerupe lungul plictis
biologic,
Lumina zîmbetului,
Acest miracol ce întrerupe lungul plictis
biologic,
Lumina zîmbetului care te rupe din lut,
Care înseamnă renașterea ta cînd ți-e frig,
cînd ți-e teamă,
Lumina, cînd te acoperă gerul,
Cînd simți că te cuprinde, vicleană,
moartea polară...
Și mîna, copleșitor de rotundă, ca o pîine
fierbinte,
Mîna pe care ai vrea să o săruți și nu
îndrăznești,
Mîna de-o clipă, o biată planetă nebună,
Mîna pe care, nesăbuit, orgolios, o lovești...

PIA OLARU ■

Înfloreşti

Pierderea de timp și fila
că mor caii cum vor câinii
într-o noapte-a săptămînii
l-ar muia și pe Atila

eu trăiesc însă-n ostila
stare a deșertăciunii
cînd sunt albi de somn păunii
iară timpu-și schimbă fila

de ajungem tot mai blînzi
și străini de fericire
duși prin vreme de iubire
și de soartă suferinzi,

Gol din spate de oglinzi —
înfloreşti ca o uimire.

GHEORGHE PITUȚ ■

Dimineața, pe rîu

Să mergem în susul rîului spre obîrșia
cîntecului,
năluci ale spiritului în tău, calea în unde
printre rădăcini și pietrele raiului.

Să le privim de departe.

Mirosul nostru de pămînt atît de ușor
le sperie,
sîngele lor fără flacără arde, rece și pur,
mistuind o albă, fluidă materie.

Un stol de agere aripi spre-mpărăția de claruri
se duc...

ADRIAN POPESCU ■

O istorie

Neputincios în fața porții
Rămîn afară nedescris
De sîngele întemeierii
De cartea fiilor din vis.

O seminție se destramă
În fața porții împărătești
Ora — e ca un ban de-aramă
Pe care n-ai cum să-l cheltuiești.

Și umilința mă îmbracă
În haina de clovn pudrat
Altarul luminos se stinge
În ochiul meu întîrziat.

DUMITRU RADU POPESCU ■

Arătător întrerupt dureros

O mică tăietură spre vîrful degetului
arătător
doare din cînd în cînd
și contrar bunelor maniere
degetul arată spre orizont spre zare
exact în clipa cînd doare
iar zarea dealtfel orizontală
începe să scadă începe să doară

NICOLAE PRELIPCEANU ■

Mai cred

Cu răsuflarea ta
încălzește încheieturile
sîngelui meu,
păienjeniș învolburat de părerea
că iubești în contul anului 2000.

Gurile lupilor flămînzi
ajung pe marginea lunii,
cînd căpestre din grajduri părăsite
înfrînează teroarea
și nechibzuința simțurilor.

Anul 2000,
circulă pe sensuri interzise,
eu mai cred că va veni
o singură noapte.

IOANA PROCA ■

Pom de iarnă

Să-mi vii ca un pom de iarnă.
Colorată cu toate florile și steluțele,
toți clopoțeii și fluturii
și cămilele toate și petardele,
beteala, părul de îngeri
și lampioanele chinezești și emisferele
și să-mi pui mîinile pe ochi
mici și fine și reci și parfumate
și să-mi dai chiar și un sărut
dar să fii negreșit iubirea, nu să fii moartea
și să nu văd ridicolul
și să nu te lași așteptată ca alte dăți
Ar fi absolut greșit...

AUREL RĂU ■

Către Ministrul Poeziei

Încă nu m-am desprins de o idee fixă
Încă mai port pe ochi un bandaj de ziare
încă adorm cu manuscrisul sub cap
și visez poezia care să mă omoare

secrete nu am, Domnule Ministru,
Patria-mi este singura adresă —
chiar dacă port în cap întreagă harta lumii
pe care o cunosc din cărți nu ca o stewardesă
de-un timp sînt obosit, vederea-mi scade
și s-ar putea ca într-o noapte șuie
pe sfînta masă a melancoliei
să mi se bată mîinile în cuie

de-aceea vreau să vin la Dumneavoastră
— cît nu e prea tîrziu — și să vă rog :
chiar pensia lui Milton să mi-o dați,
să mă retrag la țară-ntr-un birlog

iar dacă nu mă veți chema curînd,
nu-i nici o supărare — rămîne ca în tren
fără prea multe vorbe știu să fac
din gaură de șarpe o poartă spre Eden

mai știu să dau copiilor o buche,
să fiu grăjdar, să cînt, ba chiar să tac
— la o adică, nu aștept răspuns —
ne vom vedea, oricum, în următorul veac

IOANID ROMANESCU ■

Dorința

Vezi că am niște fire albe în cap,
Smulge-mi-le mai întîi pe acelea,
Fii bun, te rog, călău.

Nu știu cum naiba mi-au ieșit
Că de altfel duc o viață destul de liniștită,
Și chiar aici pe eșafod
E atîta liniște, că nu se aude nici Pis !
Dacă m-aș încorda
Aș simți frunza care se desprinde acum
De pe ram...

Nu mă bănui de cochetărie,
Călăule
Ce rost mai au acum bănuielile ?
E vorba de o impresie bună
Pe care trebuie s-o facem cu toții.
Cînd voi ajunge în cer
N-aș vrea să se creadă
Că aici pe pămînt
Se albește înainte de vreme
Că te pomenești cu capul cărunt
Așa dintr-o dată,
Nitan nisam.

MARIN SORESCU ■

Calea caprelor negre

În coliba de lemn miroase a pară
pusă în ștergură albă.
Lupii își spală dinții cu mere ionatane
Clopotul caprei sfidează liniștea pietrelor
de riu.
Iubita mea cu părul ca stibina doarme
la marginea ploii.
În ochii închiși a moarte păstrăvul saltă
spre cer.
Din sînii ei cruzi sfîrtecați de rugi
sorb sîngele ca într-un chef apocaliptic.

Iubita mea pe patul de ferigi așteaptă clipa
cînd stelele vor fi convocate la sesiunea
extraordinară a cinelor de taină.
Ingerii toarnă voioși în potire licoarea dulce
a morții.
Pe drumul de spini sub cozorocul de nori
ai munților cortegiul ia
calea caprelor negre.

GEORGE STANCA ■

Fulger de toamnă lungă

Detună-n plin septembrie, ca-n miezul verii,
Sar fulgerele-vipere, din dungă-n dungă,
Pe-alocuri dau în floare-a doua oară merii
Și-un soare-arzînd dă semne toț de toamnă
lungă

O toamnă lungă ne-ar și trebui acuma,
Nu pisăloaga ploaie mocănească,
Mult prea curînd mustăți să ne pună bruma
Și frunza-n vii, cît mai tîrziu, să rugînească.

Și totuși vremea nu-i ades pe vrerea noastră,
Nu ținem baierele cerului în mînă,
Porumbul floare nu-i ca să-l culegi din
glastră,
Nu semeni grîul sub zăpadă, în țărînă.

Sămînța-n brazde dar, și boabele-n hambare,
Și-o groasă plapumă de arături se cere
S-așternem pentru țarinile viitoare,
Spre a dospi ca aluatu-n căpistere.

Și cum nu vine după toamnă primăvară,
Intrare-n iarnă-i orice zi-n zadar pierdută ;
E-un front continuu revoluția agrară
Ce se cîștigă-n avanpost și pe redută.

NICULAE STOIAN ■

Dezordine

nu dădeau doi bani UNUL PE ALTUL
își bătuseră joc UNUL DE ALTUL
vorbeau puțin UNUL CU ALTUL
totuși țineau UNUL LA ALTUL
geloși UNUL PE ALTUL
cînd se liniștea iar UNUL CU ALTUL

ca să nu dea doi bani UNUL PE ALTUL
cînd se liniștea iar UNUL PE ALTUL

FRANZ STORCH ■
În românește de Gelu Pățeanu

Canopus

Eram singur și eram atacat
de fumuri eram atacat și de sufocare
a stelelor lucioasă ceață
nu-mi lua apărare.

Muream trîntit pe jos, de-aș fi murit
și aș fi fost învins de aș fi de învins
dar nu există vreun cuțit
să taie fulgul care-a nins.

Mă-ndepărtasem chiar de mine însumi
cum se îndepărtează robul de palat
atîta doară, plînsu-mi
în verbe s-a schimbat.

Și-atunci, ce bateți voi în mine
nu sunt nici tobă și nici lăcăt eu nu sunt.
Ah, steauă, tu, fie-ți rușine
că dai lumină precînd cînt.

NICHITA STĂNESCU ■

Ce mai lăsăm din sat

Ce mai lăsăm din sat pentru copii,
Statornic, simplu, rodnic și curat,
Pridvorul ? poarta ? dorul ?
Ce arbore român și nesecat.

Și cum împodobim cărarea,
Cîmpul, ogorul peste care ei
Alunecau îngemănați cu marea
Zvonind mirare către zei.

Ce nalbă mai răsare în ogradă,
Lîngă butucul lemnelor, lîngă topor ?
Ce fel de zeu în față se așază
Spărgînd obrazul verdelui ușor ?

MIRCEA STÎNCEL ■

Poem de dragoste

da da
și opere complete
cînd nu voi mai fi
în echipajul acestei lumi
cu insecte și glorii și multe alte
semne de întrebare da da
privighetoarea din pădurea patriarhilor
și umbrela cumpărată
la magazinul speranței

PETRE STOICA ■

În fiecare noapte

O mașină vine în fiecare noapte și te privește
Te miroase, stă ore în șir și ascultă respirația ta
Dimineața găsești urmele labelor ei pe covor
Patru labe mecanice, dispărînd după linia zidului.
De unde vine, unde pleacă, luminînd cu încheieturile ei nichelate ?
Cine stă dincolo de auz, de văz, după marea cortină
Despicînd apele somnului ?
O mașină vine în fiecare noapte și te privește...
Trupul tău e o pradă subțire, întunecată
Pilpîind, desfăcîndu-se ca o plantă ucisă
O mașină vine în fiecare noapte și te privește.

MIRCEA FLORIN ȘANDRU ■

Materia signata

Încă îmi amintesc de profesorul dispărut
într-un cîmp de cartofi. Studenții alergînd speriați
de alicele magice, de osînda neînțeleasă.
De parcă am fi atins în consoane-un venin,
parcă verbele trilitere ar fi năpîrci tricefale,
în buzunar, diplome : materia signata.

Poți duce pe umeri doi saci de cartofi,
dar cine a înghițit ultimul fruct cules de profesor ?
(există un avertisment, o semnătură în lucruri.
Florile palide
ale mandragorei și belladonei, cu fructele lor țepoase,
laptele corosiv al euforbiaceelor, violetul doliu
al brîndușei : nu-s oare primitive hieroglife ?
Scrierea nu derivă din semnături naturale ?)

Tricicletele galbene răsărind pe artere
ca niște păpădii prin Marile Depresiuni Economice,
reactoarele nucleare și mireasma lor de plutoniu,
„blînda tehnologia energetică" — toate acestea
sînt mai ușor de-nțeles decît avertismentul cartofului ?
Și acum, fierbînd o grămadă suficientă,
mă-ntreb
cine plătește cu viața
ghiftuirea mea trecătoare.

GRETE TARTLER ■

Regele cailor

Expropriat, palatul mai păstrase scena
acelui vis al unei nopți de vară,
și caii mai jucau în premieră,
conflictul rupt de furia barbară.

O, rege-al cailor adus de vînt
alb pelerin cu ieslea la subsol,
deodată ai țîșnit, în spațiu gol,
ca un izvor termal de sub pămînt.

VIRGIL TEODORESCU ■

Constructorul de oameni de zăpadă

Suflătorul de sticlă
suflă ca-ntr-o zăpadă fără noimă
și scoate din bojoci candelabre cu capete
de balaur și lacrimi lungi din care
beau unii muieri și rachiuri.

Scoate și argintul vălurit al oglinzii
cu care se-mpreună etern-solitarii,
armade desfrunzite, de cioburi perfecte,
flacoane gracile pentru noptierele bolnavilor,
amfore, solniți, inutile șipuri.

Ultimul cîntăreț de tavernă
cîștigă mai mult decît el, cu gura lui arsă,
el, din respirația căruia
se naște în iesle, cu buclată perucă de cristal
copilul Mozart.

Fii îndurător, neinduratule,
cu omul care ne umple vara
cu oameni de zăpadă...

GHEORGHE TOMOZEI ■

* * *

Nu, nu te mai iubesc ! o viață nouă
începe astăzi pentru amîndoi
tu vei păși prin purpură și rouă
eu, prin jerbină verde și noroi
trăit-am viață dulce împreună
iubindu-ne cum cerbii lopătari
iar carnea noastră se-ncleștа sub lună
pînă țîșneau din ea esențe tari
eram frumoși, și cruzi, și fără pată
o stea de febră-n ochi ne scînteia
iar ceasul zilei se sfia să bată
și în acest leșin de miere grea
un fluture straniu răsări deodată.
și-mi șuieră destinul : fugi de ea !

CORNELIU VADIM TUDOR ■

În Munții Cugirului

Din Vinerea își profilau în zare
gigantice, urseasca lor spinare,
și îmi păreau suprema depărtare
pe care mi-o doream cu disperare, —
Ei, Munții Cugirului.

Odată într-un car tîrît de boi,
copil fiind, vecinul nu știu care
pe tata și pe mine, pe-amîndoi,
ne-a dus cu el așa, ca-ntr-o plimbare
în Munții Cugirului.

La focul tăietorilor de lemne
întîia dată, țărănește spus,
am înțeles că stelele fac semne,
imperceptibil, semne fac de sus
spre Munții Cugirului

Cică-ar vesti primejdie sau pace,
furtună, viperă, tîrîș de fiară, —
își leagă firul vieții, orice-ai face,
de stele înțeleptul de la țară
și-n Munții Cugirului

Acum de-aș vrea acolo a ne-ntoarce
drumul ne-ar fi oprit poate de Parce.
Frați vinereni, mi-e dor de voi, de tata,
Cu voi la drum să plec sunt oricînd gata
spre Munții Cugirului.

TIBERIU UTAN ■

Conversație

Îți dai seama,
Tată,
Că dacă ai fierbe hrana,
Porcii
Ar digera-o de două ori
Mai repede ?
Știu, fiule
Dar ce importanță
Are timpul pentru un porc ?

ILIE VALENTIN ■

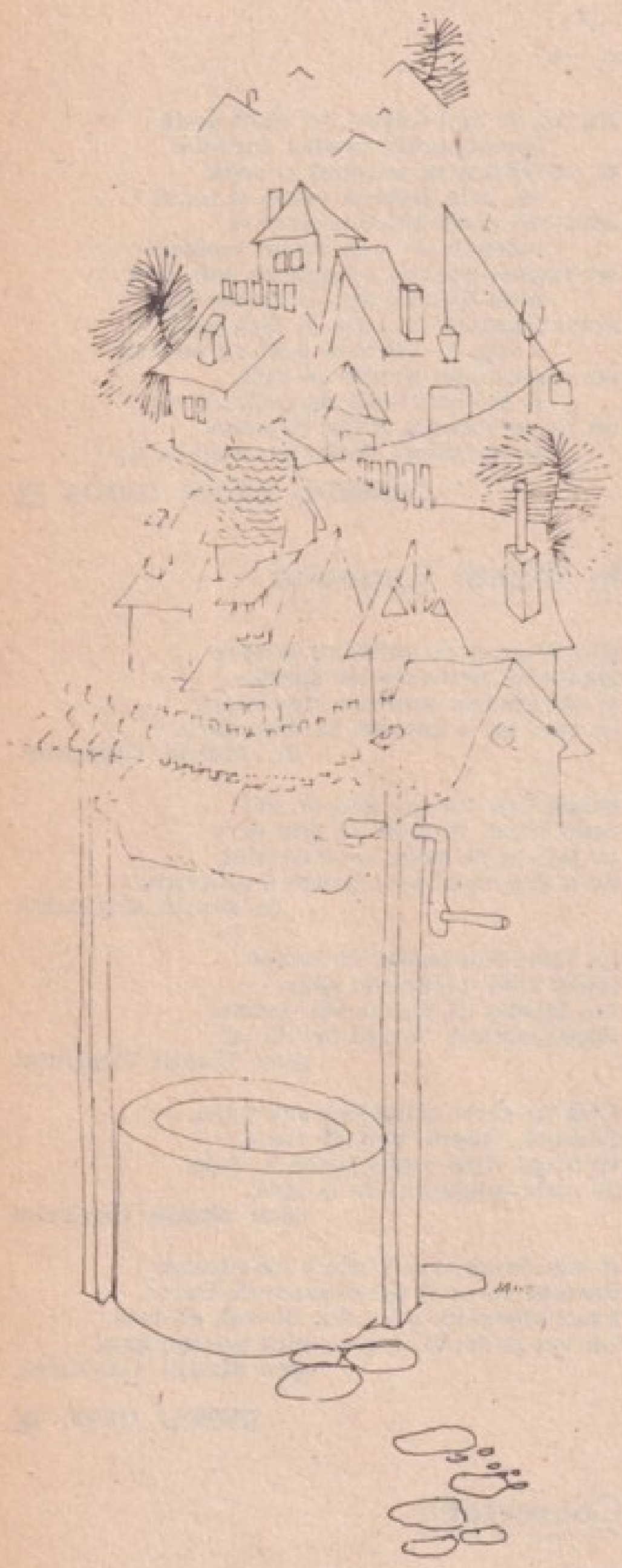

Satul de rouă

Sat ascuns între coline
Precum stelele în cer
Sufletu-mi la tine vine
Să-ți colind lerui ler

De e iarnă, de e vară
Îți visez bătrînul trunchi
Eu în fața ta ca-n față
Maicii mele îngenunchi

Și-mi las trupul să mi-l spele
Roua cerului tău blînd
E o naștere aceasta
Mult mai dulce pe pămînt

Sat ascuns între coline
Ca-ntre două vechi coperți
Sufletu-mi la tine vine
Să-l purifici și să-l ierți

DAN VERONA ■

Despre o anume corabie

Din pruncie, bătrînul, din pruncie,
Tot ascultă fierăstrăul apei în noapte,
Corabia lui, corabia lui,
Năpădită de ierburi, miroase-a ghinde coapte.

De cînd i-a plecat femeia-ntr-o zi,
Cine mai știe în ce secol a fost ?,
Semințele pădurii rînd pe rînd,
S-au prins de lemnul putred fără rost —

Și, poate chiar bordeiul tăiat în lut
O fi lunecat de-atunci în rîu, sub stele,
Purtînd corabia de-asupră-i
Ca pe-o coroană cu arginturi grele...

Alaiuri vin acum, fetele mari
Pe corabia bătrînului să-și dezvelească
Trupul, și sînii se-aud cum cresc
Fructe pe creanga mărului, domnească !

În roua dimineții cînd lumina trece,
Numai urmele lor eu le mîngîi ușor
Și zboară peste sămînța pădurii, zboară
Fierăstrăul apei cu umbre de cocor !

STERIAN VICOL ■

Liniștea

Un aeroport ca o pasăre — liniștea
Și iepuri la marginea unui aerodrom ;
o eclipsă
De lună pe cer și împușcătura,
Bombardamentului asiduu din somn —
liniștea.

Liniștea și încă o imagine-a ei ; iepuri
Cu urechi galbene, piezișî,
Pilpiitorul lor sunet cînd rod stîlpi
Telegrafici și transformă totul
Într-un iepurodrom.

A. I. ZAINESCU ■

Ilustrații de LUCIAN POPA

avizier

DIALOG

Între Niculescu-Buzău, care spunea: „La teatru ori rîzi ori plîngi", și N. Kanner de multe ori avea loc următorul dialog despre spectacole:

— Mă Nae, cum a fost piesa?

— Am plîns.

— Mă duc și eu.

Sau:

— Mă Nae, cum a fost piesa?

— Am rîs.

— Aoleu... Să mă duc și eu să n-o pierd.

Sau:

— Mă Nae, cum a fost piesa?

— Am ascultat-o.

— Nae, mă duc altădată. Ce vreți, alte gusturi, alte păreri...

MESERII MAI UȘOARE...

La Uniunea Arhitecților avea loc o conferință urmată de un program artistic. Printre actorii solicitați să-și dea concursul era și Tudorel Popa de la Teatrul Mic. Deoarece conferința începuse mai tîrziu și mai era destul timp pînă să înceapă programul artistic, actorii au fost poftiți la o cafea. Un arhitect i se adresează lui Tudorel Popa: „Ce meserie ușoară aveți dumneavoastră, spuneți două, trei poezii și luați două, trei mii pe lună, pe cînd noi...". Tudorel replică: „Dacă mata spui că avem meserie ușoară, să facem următoarea întrecere: matale îmi dai mie o problemă și eu îți dau o poezie. Avem la dispoziție zece minute. Eu să rezolv problema și mata să înveți poezia. De acord?" Acele cronometrului au pornit la măsurarea timpului. N-au trecut decît cinci minute și Tudorel rezolvase problema, pe cînd arhitectul nu reușise să rețină decît... titlul. În aplauzele generale — se adunaseră mai mulți arhitecți — Tudorel spuse: „Acuma dați-mi voie să vă dau, hors-concours, și eu o problemă". Tudorel, care făcuse și Politehnica, le dă o problemă de calcul integral. Trec cinci — zece — cincisprezece minute, Tudorel intră în scenă... se termină programul artistic și arhitecții tot mai calculau... Ce să-i faci, unele meserii sînt mai ușoare, altele... mai puțin ușoare.

SĂ PLĂTEASCĂ ACTORII!

Cu foarte mulți ani în urmă, Nicușor Constantinescu și N. Kanner scriseseră revista „Treaba mea". Aveau textul, aveau distribuția, dar lipsea omul cu banii care să-i subvenționeze. Pînă la urmă, un „tinichigiu", Kahane, puse capitalul. Kahane însă se pricepea la teatru cum se pricepea la ghicitul în stele. Au început repetițiile, care se desfășurau într-un ritm drăcesc. Toate mergeau bine. Veni și ziua premierei, iar revista „Treaba mea" obținu un frumos succes. Seară de seară publicul umplea sala, umplînd și buzunarele lui Kahane — tinichigiul. Trecuse o lună de la premieră și sosi ziua salariului. Kahane stătea în biroul lui luxos, cu un trabuc în colțul gurii și primea angajații pe rînd. „A! Bună ziua, domnule Kanner. Te-am văzut. Poftim banii dumitale. Mulțumesc. Bună ziua". „A! Bună ziua, domnule Giugaru. Te-am văzut. Poftim banii dumitale. Mulțumesc. Bună ziua". Și astfel se perindară toți actorii. Ultimul intră sufleorul. Kahane, uitîndu-se peste ochelari, îl întreabă: „Dumneata cine ești?" „Păi eu sînt sufleorul". „Da, și ce vrei?" „Am venit să-mi dați salariul". „Nu te-am văzut", răspunse sec Kahane. „Cum să vă explic, eu sînt ăla din cușcă care suflă la actori...". Kahane, mușcîndu-și trabucul, răspunse: „Ce-mi sufli mie? Sufli actorilor. Ei să te plătească. Eu nu plătesc decît ce văd".

BIRJARUL... SALVATOR

În 1945 „Madona" se afla în turneu în orașul Turnu Severin. Maestrul Tudor Mușatescu, autorul piesei, însoțea turneul, alergînd, în timpul spectacolului, din sală la cabine și de pe scenă în mijlocul spectatorilor, pentru a le vedea reacția. Spectacolul se terminase, ultimii spectatori părăseau sala. Toată trupa era obosită. Nea Tudorică, Petre Pop și tînărul cirac Paul Nadolski, îndreptîndu-se spre centrul orașului, se gîndeau unde puteau găsi o friptură fragedă, niște mici mustoși și, mai ales, un vin bun. Deodată, nenea Tudorică se luminează la față și, arătîndu-i lui Paul un șir de birje aliniate lîngă trotuarul de vizavi, îi spune: „Măi puștiule, ia uită-te tu cu mare băgare de seamă la birjarii de colo, vezi care are nasul cel mai roș și vino cu el la noi". Nu după mult timp veni Paul cu un „muscal" cu fața brăzdată de vinișoare și cu un nas borcănat și roș. Urcîndu-se toți, spuse birjarului: „Du-ne unde bei dumneata". Astfel ajunseră la marginea orașului, într-o „bombă", unde băură un vin ca-n povești. Ei! Dar ce ne facem noi, în ziua de azi, cu taxiurile?!

Rubrica Avizier a fost realizată de Napoleon Crețu

FILE DIN MAREA EPOPEE A UNITĂȚII NAȚIONALE A ROMÂNILOR

Primirea de excepție pe care cititorii revistei „Flacăra“ au făcut-o **Memoriilor** lui I.G. Duca, ne îndrituiește să prezentăm în „Almanahul Flacăra 1982“ și alte pagini din amintirile politice ale marcantului membru în ministerul care a guvernat România în perioada 1914—1918.

În cele de mai jos vom da publicității capitolul **Sesiunea parlamentară 1915—1916,** ce face parte din întiiul volum — **Neutralitatea** — al Memoriilor lui Duca.

În chip firesc, Corpurile Legiuitoare își începeau dezbaterile la 15 noiembrie. Însă de un an și mai bine mare parte a Europei se află în stare de război. Față de acest moment al războiului, interesele noastre naționale ne dictau soluția neutralității armate, situație în care ne-am și menținut pînă în august 1916. Dar cu ce preț și în ce condiții... Cele două grupări de state în conflict — Antanta și Puterile Centrale — au epuizat toate mijloacele, de la persuasiune la șantaj, de la implorări la amenințări, pentru a adjudeca intrarea României în război de partea uneia sau alteia din taberile beligerante. Instinctul nostru național ne mîna spre idealul suprem al românilor: Marea Unire, numai că formele de manifestare și modalitățile de împlinire se deosebeau întrucîtva.

Ei bine, tocmai această viață politică românească incandescentă — ce a stat sub semnul lui „intrăm (de partea cui?) ori nu intrăm?“ — a caracterizat și dezbaterile parlamentare din sesiunea 1915/1916. De pe banca ministerială, I.G. Duca a avut prilejul să asiste la una dintre cele mai complexe analize a devenirii poporului român într-un moment crucial din multimilenara sa existență. Rînd pe rînd s-au perindat la tribuna parlamentului, deputații și senatorii care s-au considerat îndreptățiți să exprime curentele degajate de opinia publică. Au cuvîntat oameni mai puțin veleitari în ale oratoriei, însă mari sufletiști și ardenți doritori ai Unirii, precum transilvăneanul Leonte Moldoveanu. Au ținut, de asemenea, să-și exprime credințele — chiar dacă veneau în contradicție cu o anume linie a instinctului nostru național — mari oratori ai vremii; de reținut, în acest sens, cîntecul de lebădă al lui P.P. Carp, discursul panicat al lui Al. Marghiloman, declarația patetică în dramatismul ei, a lui Const. Stere. Matadorii tribunei au fost, de bună seamă, Nicu Filipescu și Take Ionescu, ale căror impulsuri intravenționiste trebuiau însă bine temperate de ingeniozitatea primului ministru responsabil — I.I.C. Brătianu.

Fin portretist, memorialistul stăruie asupra figurilor reprezentative ale lumii politice, evocă scene spectaculoase din incinta Camerei; duelul oratoric Carp — Take Ionescu fiind antologic.

I.G. Duca, în calitatea sa de intim al atotputernicului prim-ministru, introducîndu-ne în unele culise din arta guvernării, este în măsură să explice pînă la detaliu „întîmplări“ cu ministeriabili; a se vedea, în această privință, povestea incidentului provocat de ministrul de interne, V.G. Morțun, cu „sus-pușii“, și cele declanșate în urmă...

I.G. DUCA LA MASA DE LUCRU SCRIINDU-ȘI „MEMORIILE“

Am spus-o și cu alt prilej, **Memoriile** lui I.G. Duca îmbracă pe alocuri un inerent caracter subiectiv. Ele aparțin unui om politic animat de reale convingeri democratice, însă de la un punct înainte el reprezintă totuși regimul burghez în general și pe cel liberal în special. Notațiile sale pot fi suspectate și de un oarecare partizanat. Sînt acestea motivele care ne impun datoria de a recomanda cititorilor noștri o filtrare cît mai responsabilă a amintirilor lui Duca, coroborînd, la rigoare, rememorările acestuia cu alte izvoare, chiar și memorialistice, de care cultura română, din fericire, nu duce lipsă.

STELIAN NEAGOE ■

Pe cît sesiunea parlamentară 1914—1915 a fost de searbădă, pe atît a fost de interesantă și de însemnată sesiunea 1915—1916. După întorsătura pe care o luase campania **Federației unioniste** (înființată în octombrie 1915 din reprezentanți ai grupării conservatorilor „antantiști", ai partidului conservator-democrat și ai transilvănenilor aflați în Vechiul Regat ; președinte a fost ales N. Filipescu. iar vicepreședinți Take Ionescu și S. Mândrescu — n.N.), să obții ca iarna trecută tăcerea opoziției era exclus. Și la urma urmei poate că era mai bine să se limpezească situația în toate privințele. Atacurile lui Nicu Filipescu împotriva Ministerului de Război fuseseră spre binele nostru. De ce să nu lăsăm ca și pe celelalte chestii să se facă lumină. Nu puteam decît să cîștigăm. Întunericul și echivocul favorizau numai uneltirile opoziției. Bineînțeles aceasta nu împiedica pe I.I.C. Brătianu ca în ceea ce privește politica externă propriu zisă, în întrunirile intime ale guvernului să păstreze aceeași rezervă absolută, aceeași enigmatică tăcere ca și pînă acum.

Vom răspunde la toate atacurile interne provocînd chiar explicațiile opoziției, nu vom răspunde la nici o întrebare privitoare la politica externă de natură să vatăme interesele superioare ale statului, sau să ne abată de la neutralitatea în care socoteam indispensabil să mai menținem țara. Aceasta era lozinca cu care ne-am înfățișat la 15 noiembrie 1915 în fața Corpurilor Legiuitoare.

Ședința de deschidere a fost senzațională și simptomatică, Filipescu exasperat de înfrîngerile Federației, căuta cu orice preț scandalul. I se părea că deschiderea Parlamentului e cel mai nimerit prilej. A propus deci amicilor săi să împiedice pe rege de a-și citi mesajul. Propunerea a întîmpinat oarecari împotriviri. Ce folos, se întrebau oamenii cumpătați, va trage Federația de pe urma unor atari violențe ? Are interes acțiunea federalistă, se întrebau alții, să aibă din ce în ce aparență tot mai antidinastică ? În cele din urmă s-a ajuns la o tranzacție. Nu se va împiedica citirea mesajului, nu se va manifesta contra regelui, dimpotrivă se va striga trăiască regele, dar se va întrerupe cît mai des discursul suveranului, prin strigăte injurioase la adresa Puterilor Centrale și prin „jos guvernul". De fapt manifestația a cam dat greș. Grupul opoziției federaliste nu era prea numeros. Pe lîngă aceasta mulți din membrii ei dezaprobau asemenea procedee extreme și prin urmare veniseră la Cameră hotăriți să nu se supue cuvîntului de ordine dat de fruntașii lor, sau chiar dacă se supun disciplinei de partid, să manifesteze fără hotărîre și fără entuziasm. De la primele zgomote pornite de pe banca opoziției, majoritățile prevenite au început să aplaude și să aclame pe rege cu atîta tărie încît au acoperit cu totul apostrofele opoziției. Eram pe estradă lîngă rege. Dacă n-aș fi văzut fețele crispate ale deputaților din Federație ce gesticulau cu furie în fața noastră, nici n-aș fi știut că opoziția se dedă la un scandal atît de regretabil. Abia pe urmă am aflat ce strigau. Cuvintele lor n-au parvenit pînă la urechile noastre. Regele a tratat incidentul cu disprețul cuvenit. Numai cîțiva din amicii noștri l-au luat în serios și după ce regele a ieșit din sala de ședințe, au tăbărît pe cei mai zgomotoși dintre reprezentanții Federației. C. Mille a fost bătut. Nicu Filipescu a fost văzut sărind pe pupitre, o fierbere îngrozitoare care s-a terminat prin cîteva dueluri și prin nesfîrșite înjurături și insulte.

Dar această ședință a fost și simptomatică. Ea dezvăluia intențiile opoziției. Într-adevăr opoziția voia să dea un caracter de violență și de scandal întregii lupte parlamentare din anul 1915—1916. Guvernul trebuia atacat pe toate chestiunile interne și externe, fără nici o rezervă și fără nici o cruțare. Din primele zile reprezentanții federației unioniste au anunțat o serie de interpelări. Totuși, mai prudenți, takiștii și-au rezervat să interpeleze pe chestiunile externe unde știau că Brătianu nu va răspunde, lăsînd filipescanilor sarcina să atace guvernul pe chestiunile interne, îndeosebi pe cele de furnituri. Pe cînd Take Ionescu interpela pe Brătianu asupra motivelor pentru care guvernul n-a intervenit cînd Bulgaria a intrat în acțiune și însuși N. Titulescu ieșit din rezerva lui, formula o interpelare astfel concepută : „Am onoarea a interpela pe dl. prim-ministru asupra situațiunii create României de războiul general, și în special de ultimele evenimente din Balcani, precum și asupra mijloacelor prin care a dat satisfacție pînă acum aspirațiilor tradiționale ale neamului, intereselor statului român și onoarei lui internaționale" — Filipescu la Senat cerea lui Brătianu socoteală asupra afacerii Blaugazului și B. Șt. Delavrancea la Cameră asupra corupției germane.

Toate aceste interpelări au fost discutate înainte de vacanța Crăciunului. S-a putut observa că între dezvoltarea și enunțarea lor era o disproporție mare. Pe cît era enunțarea de violentă și de amenințătoare, pe atît era dezvoltarea de blajină și de lipsită de răsunet. A fost destul ca Brătianu să spună că nu va răspunde nici lui Take Ionescu, nici lui Titulescu pentru ca amîndoi să renunțe definitiv a mai dezvolta interpelările lor. De asemenea a fost lesne lui Brătianu să spulbere pe chestia Blaugazului acuzațiile pătimașe ale lui Filipescu. De fapt, specialiști de la Ministerul de Război insistaseră ca statul să cumpere această uzină de care aveau neapărată nevoie pentru fabricarea explozibilelor. Brătianu se opusese multă vreme fiindcă în

această fabrică avea interese băneşti cumnatul său Niculescu Dorobanţu şi prevedea că oricît de folositoare va fi tranzacţia pentru stat, opoziţia tot îl va învinui că cumpărînd Blaugazul a urmărit favorizarea uneia din rudele lui. Noi, colegii săi, am trebuit să insistăm ca să se hotărască. Dealtminteri, vădit preţul era avantajos pentru stat şi Niculescu Dorobanţu ca să înlesnească situaţia lui Brătianu, oferise Crucii Roşii toată partea lui de beneficii. În asemenea condiţii, trebuia fireşte peste măsură de multă patimă ca să mai aduci o acuzare lui Brătianu. Cît despre interpelarea lui Delavrancea, singurul ei rezultat a fost să dezvăluiască amestecul propagandei germane în răspîndirea „Moldovei", să provoace pe această chestie o violentă altercaţiune între P. P. Carp şi Take Ionescu şi în sfîrşit să scoată definitiv din luptă pe vechiul tribun şi demagog Nicolae Fleva. S-a dovedit că el luase bani de la germani şi că astfel se explică tăcerea lui de un an aproape la tribună şi la întruniri. A încercat să se apere, se-ncurca în vorbele lui de-ţi era aproape milă de bătrînetele lui. Nu cred să fi existat în viaţa publică a Vechiului Regat un sfîrşit mai lamentabil decît al acestui om care 40 de ani atacase rînd pe rînd pe toţi oamenii de seamă ai ţării şi prin spiritul său negativ stătuse întruna în calea tuturor sforţărilor constructive. Această execuţie definitivă era pedeapsa unei îndelungate cariere de ură, de invidie şi de necinste. Sfîrşitul ei e meritat şi încoronarea ei logică. Pentru cei cărora nu le displace ironia lucrurilor omeneşti, era oarecare farmec să vezi pe Fleva asasinat politiceşte de oamenii lui Nicu Filipescu, vechiul lui tovarăş şi complice de încurcături politice, sub ochii lui Ionel Brătianu, în incinta însăşi în care cu cîţiva ani mai înainte se trudise să-i păteze cinstea. Brătianu nu era răzbunător şi ştiu că sfîrşitul lui Fleva nu i-a inspirat decît un sentiment nepăsător de dezgust. Dar dacă ar fi fost cît de puţin vindicativ, împrejurările i-ar fi dat prilejul să aibă voluptatea unei scene de o neîntrecută rafinare de răzbunare. Îmi aduc aminte că ne uitam cum la tribună Fleva, palid, descompus, tremurînd, se zbătea în ghearele agoniei sale politice. Aveam impresia că văd un om căzînd sub povara infamiei şi a păcatelor lui. Am întors capul cu un amestec de scîrbă şi de compătimire.

Toate aceste interpelări erau însă numai nişte mici lupte de patrule, bătălia cea mare opoziţia era hotărîtă s-o dea cu prilejul discuţiei la mesaj şi, într-adevăr, discuţia la mesaj (din noiembrie-decembrie 1915) va rămînea una din cele mai însemnate şi din cele mai strălucite discuţii din analele parlamentarismului român. În aceste discuţii generaţiunile viitoare vor găsi consemnate părerile partidelor politice din Vechiul Regat asupra marii întrebări pe care războiul mondial silea România s-o dezlege. În aceste discuţii sînt de-a pururea expuse de cei mai de seamă oratori şi oameni politici cele două teze ce despărţeau opinia publică şi frămîntau conştiinţa naţională. Spre cinstea cugetării şi a oratoriei române, trebuie să spunem că cuvîntările au fost la înălţimea problemei care se dezbătea. Un parlament care ne poate da spectacolul unor asemenea discuţiuni nu poate fi decît expresia unui neam înzestrat cu însuşiri deosebite şi menit să aibă în dezvoltarea culturală şi politică a omenirii un viitor strălucit.

Focul a fost deschis la Senat. Filipescu fiind acolo, opoziţia preferă să înceapă atacul cu el. Nouă ne era indiferent. Discuţia de la Senat a fost totuşi cu mult inferioară celei de la Cameră. Deşi erau acolo Al. Marghiloman şi Filipescu şi duelul dintre ei ar fi putut să fie interesant, spre surprinderea generală el a fost cît se poate de lipsit de interes. Filipescu a ţinut cel mai slab discurs din toată cariera lui parlamentară. Tema însăşi era copilărească. Susţinea că vrem Transilvania dar că o vrem fără transilvăneni, de aceea stăm nemişcaţi pe cînd fraţii noştri de peste Carpaţi sînt nimiciţi pe front de comandamentele militare care conştient îi aruncă în foc acolo unde primejdia e mai mare, în interior prin persecuţia sistematică şi prin urgia maghiarismului înspăimîntat. Un paradox nici măcar inteligent. Dar mai şters decît cuvîntarea a fost tonul cu care a fost spusă. Filipescu nu era Filipescu cel obişnuit care clocotea ca un vulcan în permanentă ebuliţiune, Filipescu cu muşcături de leu şi cu gesturi de panteră, ci era un Filipescu trist, abătut, cu ochiul stins şi cu privirea pierdută. Moartea rotea împrejurul lui.

Marghiloman era jenat, parcă i-ar fi fost ruşine în acest mediu aproape în întregime favorabil Antantei, să-şi mărturisească germanofilismul. De fapt îi era frică de violenţele cu care de luni de zile Filipescu îl ameninţa şi prefera să le evite. Îl văd încă urcîndu-se la tribună, strîns într-o redingotă admirabil croită, păşind cu capul sus, dar cam congestionat şi vrînd să-şi ascundă emoţia pe care totuşi nu o putea stăpîni. Ticluise un discurs de o minunată dibăcie. După un omagiu de nemărginit devotament către rege şi dinastie, un răspuns la campania antidinastică a conservatorilor de sub şefia lui Filipescu şi a lui Take Ionescu, el a pledat pentru necesitatea neutralităţii româneşti şi a arătat că dacă în Ungaria sînt persecutii, să nu uităm că şi peste Prut fraţi de-ai noştri îndură mari suferinţe. Totul era spus cu atîta grijă, cu atîta măsură, fără un cuvînt prea mult, fără un termen prea violent, încît şi întreruperile deveneau imposibile. Vădit aceasta o urmărea Marghiloman şi într-adevăr de unde toţi ne aşteptam ca să fie hărţuit la fiecare frază, el şi-a debitat toată cuvîntarea în cea mai deplină linişte şi aş putea spune, într-un fel de admirativă

atenţiune. De pe banca ministerială îl urmăream de aproape ; cu cît se afunda mai mult în peroraţiile sale, vocea îi devenea mai sigură, dar ochii rămîneau îngrijoraţi şi se plimbau peste adunare în aşteptarea atacurilor prevestitoare de furtună. Cînd a terminat a părăsit repede tribuna, iar pe figura lui se citea un sentiment de uşurare şi licăriri de bucurie, bucuria păcălelii reuşite.

Ceilalţi oratori nici nu merită să fie reamintiţi. Episodul cel mai de seamă al întregii discuţiuni rămîne cu toate acestea discursul lui Toma Stelian, nu atît prin cuvîntarea în sine care a fost bună, dar fără strălucire, ca toate discursurile lui Stelian, însă prin incidentul la care a dat loc. În fond cuvîntarea fusese un atac violent împotriva lui Brătianu, care îl urmărea nemişcat uitîndu-se drept în ochii lui cu un surîs cam ironic. Bineînţeles toate învinuirile lui Stelian erau subliniate de aplauzele prelungite ale opoziţiei, care era în culmea fericirii văzîndu-l pe Brătianu atacat de unul din fruntaşii partidului său, iar Senatul avea atmosfera aceea specifică a şedinţelor mari.

V. G. Morţun, îndeobşte foarte nervos pe vremea aceea, se întoarce către mine care stam pe banca ministerială, şi îmi spune : „Auzi îndrăzneală". Stelian, fără a desluşi vorbele lui Morţun, simţise însă că întreruperea nu a trebuit să-i fie prietenoasă şi răstit îi spune : „Nu ai să-mi dai d-ta mie lecţie de liberalism !" Trebuie să adaug că Stelian avea o veche ură împotriva foştilor socialişti şi că nu scăpa o ocazie ca să le azvîrle cîte o săgeată. Pe lîngă aceasta, raporturile lui cu Morţun nu erau tocmai bune şi cînd au fost împreună în guvern se ciocniseră în nenumărate rînduri. Între mentalităţile, ca şi între temperamentele lor era cea mai absolută incompatibilitate. Pînă să poată răspunde ceva Morţun, sare Brătianu : „În orice caz de cînd este în partid a fost credincios, pe cînd d-ta, care azi mă combaţi, doar acum cîteva zile, într-o convorbire la mine acasă, mi-ai declarat că în politica externă eşti de acord cu mine !" Cuvintele acestea spuse răspicat, pe un ton de dispreţ, împinse pînă la dezgust au provocat în tot Senatul un moment de mirare şi de indignare. Opoziţia care clădise deja planurile pe efectul discursului lui Stelian, părea zăpăcită, se uitau unii la alţii, pe cînd majoritatea sublinia cu adevărate ovaţii întreruperea lui Brătianu. Sub această zdrobitoare lovitură, Stelian albi, se clătină o clipă, îngînă cîteva cuvinte pe care nimeni nu le-a mai ascultat, afară de stenografi, şi coborî de la tribună pe atît de plouat, pe cît de semeţ şi de provocator se urcase. Tot efectul discursului său era pierdut şi în afară de aceasta, autoritatea morală primise o lovitură gravă. El apărea în ochii tuturor ca om fără convingeri hotărîte, mînat în manifestările sale politice de nemulţumiri personale, sau de ambiţii amăgite. Pentru cei ce îl cunoşteau bine era doar o confirmare publică, pentru cei mai mulţi însă, care îl socoteau un om superior, a fost o adevărată revelaţiune şi o adîncă deziluzie. Se poate spune că de atunci nimeni nu a mai luat în serios campania naţionalistă a lui Stelian, toată lumea o considera ca fiind paraponul unui nemulţumit, afară de cîţiva intimi ce îşi legaseră prea de aproape soarta de a lui, pentru a-l mai putea părăsi, şi afară de cîţiva ziarişti care îl linguşeau ca să-l exploateze şi încă, cei mai inteligenţi dintre aceştia îi încasau banii şi îşi băteau joc de dînsul unde şi de cîte ori puteau.

La Cameră discuţia a avut un caracter de adevărată măreţie. Nu e vorbă, au participat la ea şi deputaţii care nu aveau ce căuta într-un atare duel oratoric, ca Gr. Vericeanu, Em. Dan, Ghika Comăneşti şi Becescu Silvan. Dar strălucirea celorlalte cuvîntări a fost aşa de mare, încît au întunecat pînă într-atîta discursurile lor, de parcă nu ar fi fost rostite niciodată. Mintea noastră păstrează vie numai amintirea marilor luptători ce au încrucişat spada în această neîntrecută luptă parlamentară, precum ochiul nostru pe o zi senină uită să vază micile fîşii de nouri ce pe ici pe colo plutesc pe albastrul minunat al cerului.

Leonte Moldovanu a vorbit cel dintîi, şi a vorbit o zi întreagă. E singurul pe care nu l-am auzit fiindcă am fost nevoit în ziua aceea să întovărăşesc pe Brătianu la Senat, unde se războia pe chestia Blaugazului cu Nicu Filipescu. Dar ştiu de la prietenii mei că a reuşit să mişte adînc adunarea. Leonte Moldovan nu era un mare orator, debitul lui era greoi, forma lipsită de eleganţa literară, multă banalitate de gîndire, dar atunci a vorbit ca ardelean, ca ardelean care destăinuieşte fraţilor liberi suferinţele fraţilor subjugaţi, şi în cuvintele lui era atîta convingere adîncă, atîta zbucium sufletesc, atîta emoţiune, încît a zguduit Camera mai puternic decît ar fi putut vreodată să o facă elocinţa meşteşugită, ticluită a oratoriei consfinţite. O nouă dovadă că adevărata oratorie nu e atît arta, cît credinţa comunicativă, sinceritatea, emoţiunea care mişcă şi pe alţii. De aceea singure evenimentele mari stîrnesc oratorului accente superioare, de aceea epocile mari scot din întuneric talente nebănuite, care după o licărire strălucită dispar pentru vecie în umbră şi în uitare.

Dumitrescu-Brăila şi G. Diamandy au vorbit bine, îndeosebi cel dintîi, care netăgăduit are un talent frumos, o limbă aleasă şi darul formulelor. De aceea nu-i pot pune alături de Vericeanu, de Dan, de Ghika Comăneşti şi de Becescu Silvan, dar nu e mai puţin adevărat că nu în jurul cuvîntărilor lor s-a dat adevărata bătălie, ea nu s-a dat nici măcar în jurul discursului lui Iorga, care nu a izbutit nici să iasă din cadrul obişnuit, sau să rezume cu adevărat un curent al opiniei

publice. Dealtminteri, aceasta nu a fost una din manifestațiunile sale frumoase, ci una din manifestațiunile mediocre ale acestui talent pururea inegal.

În miezul discuției am intrat abia cu apariția la tribună a lui Petre Carp, care avea atunci peste 78 de ani. De cîțiva ani nu mai rostise discursuri mari, ultimele lui manifestări oratorice îl arătaseră îmbătrînit, un talent care se istovea. La 14 decembrie 1915, după primele fraze adunarea și-a dat seama că are înaintea ei pe un om în deplinătatea puterii și a talentului său, era Carp în epoca lui de splendoare. Carp mai cristalin, mai lapidar, mai sarcastic decît oricînd. El a dezvoltat din nou pentru țară întreaga teză pe care ne-o dezvoltase nouă într-un cerc restrîns, cu un an jumătate înainte, la Consiliul de coroană din Sinaia. Cauzele profunde ale războiului mondial, lupta dintre germanism și slavism, pericolul pentru România ca slavismul să biruiască, necesitatea deci pentru noi de a ajuta izbînda germanilor. Toate frazele lui erau tăioase ca o lovitură de spadă, nu a omis nici unul din argumentele prin care teza germanofilă se putea susține. Le-a concentrat pe toate în formule sintetice, și ascultîndu-l aveai impresia că ți se prezintă un triplu extract de gîndire omenească. Nici un cuvînt de prisos, nici o slăbiciune în legătura argumentelor, decurgeau toate unele din altele ca într-un aparat de precizione. O minune de construcție logică, un model de raționament omenesc, totul era spus cu mîndria siguranței și emoția patimei. Nu îngăduia moșneagul să se fi putut înșela o viață întregă și acuma, la pragul mormîntului, convins de infailibilitatea sa, depunea pe altarul patriei roadele jumătății de veac de gîndire și de credință. Ca să-și atingă scopul, Carp nu se sfiise să recurgă la toate mijloacele de natură a impresiona auditoriul. Așa spre pildă, el a afirmat că rușii ne cer Galații, că i-a spus-o regele Carol. I s-a dat îndată cuvenita desmințire, dar și-a continuat nepăsător argumentarea.

Acesta era, dealtminterea, un vechi artificiu oratoric al lui. Într-o zi mă plimbam prin coridorul circular al Camerei, cînd mă întîlnesc cu Carp. „Ce faci Duca ?“ „Ce să fac, coane Petrache, am ieșit că nu mai pot asculta pe...“ (mi se pare că la tribună vorbea Iancu Lahovary). „De aceea am ieșit și eu“ și atrăgîndu-mă spre fereastră îmi zice cu tonul autoritar al magistrului ce se adresează elevului său : „Cea mai mare parte din oameni nu pricep psihologia discursului parlamentar. Ei cred că la Cameră trebuie să convingi ca la barou, și de aceea îi vezi că discută, raționează, analizează. Politica e luptă. La Parlament trebuie să afirmi. Să dai adversarului o lovitură de pumn drept în față și pe urmă să treci înainte“. Dacă examinăm factura discursurilor lui Carp, vom vedea că toate purced de la aceste principii. Și de fapt avea dreptate, oratoria parlamentară trebuie să fie afirmativă — nu demonstrativă, sintetică — nu analitică. Așa se și explică de ce la noi ca și aiurea arareori avocații mari au fost mari oratori parlamentari. De ce un Mișu Kornea a putut fi cel mai strălucit reprezentant al baroului nostru și un foarte mediocru parlamentar, de ce un Vasile Missir nu a putut impresiona niciodată Corpurile Legiuitoare, pe cînd a delectat o generație întreagă de magistrați prin arta pledoariilor sale. Firește Camera nu împărtășea vederile lui Carp, dar discursul său a fost ascultat de toată lumea cu respect, cu un întreit respect, cu respectul datorat vîrstei, cu respectul datorit talentului, cu respectul datorit unor convingeri atotputernice. Se auzise cea mai bună și cea mai frumos expusă susținere a punctului de vedere care insista asupra nevoii alipirii noastre de Puterile Centrale în marele război care însîngera lumea civilă.

După el a venit rîndul lui Const. Stere. Opoziția răspîndise în culoare știrea că respectase bătrînețile lui Carp, dar că va întrerupe cu violență discursul lui Stere. Din această cauză, dînsul care a fost întotdeauna foarte impresionabil, era foarte emoționat și foarte agitat înainte de-a lua cuvîntul. Și-a făcut deci apariția la tribună palid, cu vocea tremurîndă, dar a fost dibaci, de la început s-a înfățișat ca reprezentantul Basarabiei și, precum Leonte Moldovanu izbuti să miște adunarea vorbind de suferințele Ardealului, tot astfel era cu neputință ca Stere să nu cîștige marea bunăvoință a deputaților, descriindu-le suferințele fraților noștri basarabeni.

Vociferările opoziției și ale dușmanilor săi personali au încetat deci repede și el a putut să-și continue cuvîntarea ascultat cu interes, curiozitate și pot spune, pe la sfîrșit aproape cu respect. O convingere adîncă și o convingere cinstită impune întotdeauna. Ce anume a spus Stere ? Pentru majoritatea celor ce-l ascultau, desigur lucruri noi, pentru noi care îi cunoșteam vederile, nimic mai mult decît ceea ce ne spusese de atîtea ori în conversațiuni particulare. Dar trebuie să mărturisesc că dînsul nu și-a expus niciodată teza mai bine ca în acest discurs. Pentru cine va voi în viitor să știe pe ce argumente se sprijineau credințele celor ce în preajma războiului pentru unitatea noastră națională cereau ca România să nu se despartă de Puterile Centrale și, mai ales, să nu se unească cu Rusia, precum și pentru toți cei ce vor auzi glasul durerilor basarabene, strigătul de deznădejde al românismului de peste Prut, cuvîntarea lui Stere va rămîne fără îndoială expresiunea cea mai completă, cea mai luminoasă și cea mai mișcătoare.

Netăgăduit că discursul pe care el l-a rostit atunci, în cele două ședințe din 15 și 16 decembrie 1915, va rămîne în analele parlamentarismului român un mare discurs, pot spune mai mult, un splendid discurs. De fapt Stere nu era orator, aveai marea impresie că nu vorbește limba lui și, într-adevăr, se exprima greoi, căuta cuvintele, accentul lui era străin, gîndea mai mult în rusește, ridica și cobora vocea cu o monotonie plicticoasă, cînd ridica vocea striga prea tare, cînd o scobora nu mai puteai distinge deloc cuvintele. Adesea era patetic fără rost, sau voia să fie spiritual și ironic, dar spiritele-i erau lipsite de finețe, iar ironiile sale chinuite nu străpungeau ca săgeata, ci loveau ca varga. S-a zis despre el că este un urs care vrea să valseze, expresia e justă. Pe lîngă aceasta, de cele mai dese ori era prolix și confuz, raționamentul lui era înecat într-un noian de cuvinte și de calificative inutile, iar ideile lui se pierdeau în digresiuni nesfîrșite. Ascultîndu-l suspinai după claritatea latină și totuși avea un cap care cugeta, era un om de idei, niciodată nu lua cuvîntul ca să nu spună nimic, pentru el era o datorie de conștiință să se înfățișeze înaintea parlamentului numai cu rodul unor serioase și lungi meditațiuni.

Contrastul dintre valoarea reală a ceea ce voia să spună și greutatea lui de-a da gîndirii expresiunea cea mai nimerită, a făcut ca și cariera oratorică a lui Stere să treacă prin mari crize. După un debut senzațional la 1902 care dintr-o dată l-a clasat printre vorbitorii de frunte ai generației sale, Stere a mai rostit cîteva discursuri mai puțin valoroase, dar totuși bune în legislatura 1901—1904. La 1907 a făcut pe la începutul legislaturii un discurs foarte slab și de aci înainte pînă la 1915, manifestațiunile sale oratorice, atît cele parlamentare, cît și cele extraparlamentare, au fost tot mai rele, tot mai nereușite, încît pe de-o parte își compromisese cu desăvîrșire reputația oratorică, iar pe de altă parte, conștient de repetatele sale insuccese, ajunsese și el să se urce la tribună cu o adevărată spaimă.

La 15—16 decembrie 1915 parcă vorbea un alt Stere, parcă reînviase cu înzecite puteri oratorul plin de făgăduințe de la debutul paralamentar din 1902. Cu siguranță acesta a fost cel mai bun discurs al lui Stere, care deși a vorbit în două ședințe consecutive mai multe ore de-a rîndul, a menținut neîncetat încordată atențiunea Camerei. Argumentarea lui era atît de interesantă, era prezentată cu atîta logică, cu atîta bogăție de cunoștințe, cu atîta convingere, era spusă cu o emoțiune atît de adîncă, atît de sinceră,încît toată adunarea a fost impresionată și multe suflete au fost sincer mișcate. Cei mai mulți dintre aceia care îl văzuseră cu ciudă urcînd treptele tribunei, l-au văzut apoi cu regret scoborîndu-le. Dacă ar mai fi vorbit cîteva ceasuri, adversarii și amicii l-ar fi urmărit cu același încordat interes, cu aceeași neascunsă plăcere. Cînd și-a încheiat apoi peroraţia au fost multe aplauze și știu pozitiv că în culoare a primit numeroase felicitări de la oameni nepărtinitori cu adevărat emoționați.

După dînsul toată lumea aștepta cu înfrigurare discursul lui Take Ionescu, teza opusă. Ca de obicei tribunele erau pline de admiratorii și de admiratoarele talentului său. Prietenii, ca și ziarele care-i erau favorabile, deja anunțaseră de cîteva zile că șeful conservatorilor democrați va rosti cel mai de seamă discurs din toată lunga lui viață politică.

Spre surprinderea și spre neplăcerea generală am auzit însă pe Ferechide cu vocea lui gravă și răgușită, spunînd : „Dl. Niculae Ghika-Comănești are cuvîntul". Ce căuta Ghika-Comănești în această discuție, era întrebarea ce toți și-o puneau. Nu ceruse niciodată cuvîntul într-o dezbatere mai însemnată și toată lumea îl știa cu desăvîrșire lipsit de darul vorbirii. Nici situația lui politică nu era destul de precumpănitoare ca să intereseze pe cineva ce crede multimilionarul reprezentant conservator al județului Bacău. Dealtminteri partidul său prin voci mai autorizate, prin voci mai talentate, își spusese părerea. După Carp, ce lumini mai putea revărsa Nicu Ghika asupra tezei germanofile, cel mult o mai putea compromite. Și aceasta s-a și întîmplat, dînsul a citit — și nici bine nu a citit — de la tribună un discurs în care fără originalitate de gîndire, fără talent de expunere, a repetat micșorîndu-le încă valoarea, toate motivele prin care cafenelele sprijineau nevoia pentru România de-a lupta în războiul mondial alături de Puterile Centrale.

Bineînțeles o asemenea lipsă de bun simț nu putea rămîne nepedepsită. După primele fraze deputații au început să ia drumul bufetului și Nicu Ghika a fost lăsat să-și termine citirea în fața unor bănci goale și a unor tribune ce căscau de plictiseală. Mărturisesc că nici eu nu am avut răbdarea să îndur această nechemată intervenție într-o astfel de dezbatere și, cu impresia că nerozii se amestecă în luptele zeilor, am luat drumul sălii pașilor pierduți, unde un grup de prieteni făcea filozofica constatare că soarta e mai dreaptă decît se crede, dă unora talentul, inteligența, iar altora numele și milioanele, dar unde un ironic observă, nu fără temei, că aceasta nu este cuvînt pentru ca și unii și alții să nu își cunoască lungul nasului.

Singurul merit al lui Ghika-Comănești este că nu a fost prea lung și că mai curînd decît o prooroceau pesimiștii și enervații, Take Ionescu a putut să-și înceapă cuvîntarea.

Dacă acest discurs nu e cel mai splendid, fără îndoială că este cel mai strălucit pe care dînsul l-a rostit de zece ani cel puţin. Într-adevăr, de pe la 1904—1905, talentul lui Take Ionescu era în scădere. De ce? Oboseala, cine ar fi putut să reziste la infinit intensităţii de viaţă a lui Take Ionescu. Istovire? Nu este exclus, în România talentele sînt precoce, puţine sînt acelea ce după o timpurie strălucire nu se opresc în mersul lor ascendent, care nu se sting între 30—40 de ani. Nepregătire? Aş crede-o mai curînd, căci cine îşi închipuie că într-o adunare deliberativă asupra unei hotărîtoare chestiuni se pot improviza discursuri care să rămînă, sau se înşeală amarnic, sau nu a ştiut niciodată ce este un mare discurs.

Ori, după cum am spus, nenorocirea lui Take Ionescu este că la vîrtejul în care trăia îi era cu neputinţă să se mai gîndească serios la ceea ce voia să spună în Parlament. Aşa încît de ani de zile cuvîntările lui se resimţeau de această lipsă de pregătire intelectuală, ascultîndu-l aveai impresia vie că prin mijloacele unui talent natural netăgăduit de mare, căuta să suplinească lipsurile unei aproximative studieri a chestiunii. Oricît de bine ai fi înzestrat, nu poţi produce o operă perfectă cu crîmpeie de cugetări ce ţi-au fulgerat mintea în birjă, între palatul de justiţie şi dealul Mitropoliei, sau culese în treacăt între intrarea şi ieşirea nesfîrşitelor solicitări ce umpleau anticamerele sale, una din curiozităţile şi totodată unul din tablourile reprezentative ale României vechi. Pe de altă parte, firește că şi forma nu rezistă nepregătirii şi permanenţei improvizaţii, ea se relaxează, se banalizează, pierde din conciziunea, din frumuseţea, din valoarea ei artistică. În ultimii ani înşişi admiratorii cei mai înfocaţi ai lui Take Ionescu recunoşteau cît de groaznic se vulgarizase forma lui, căci se observa o continuă pornire spre trivialitate. Hotărît nu mai găseai în discursurile sale stilistica frumoasă care te făcea să reciteşti pururea, cu o adevărată voluptate estetică, pagini ca acelea din discursul funebru al lui Alexandru Lahovary.

Vorbeam odată la un bal cu d-na Bessie Take Ionescu — care fie zis în treacăt era o femeie de o reală inteligenţă şi cu mult tact — vorbeam despre deosebiţii noştri oratori politici. Venind rîndul lui C. Dissescu, ea i-a caracterizat minunat talentul. Spunea că este un foarte bun orator, dar „he speaks without preparation...". Ei bine, în acei 10—12 ani ce au precedat discursul din 16 decembrie, de cîte ori auzeam pe Take Ionescu şi înregistram imperfecţiunile sale care totuşi cu puţină vreme şi osteneală ar fi putut să mai fie acelea de odinioară, fără voia mea îmi revenea în minte formula primei sale soţii şi spuneam ce păcat pentru acest discurs, din nou „he speaks without preparation...".

Soarta a vrut ca în aceste dezbateri fiecare orator să dea întreaga măsură a talentului său şi astfel în acest discurs nu s-a mai observat nici unul din defectele ce în ultimii ani micşoraseră renumele oratoriei lui Take Ionescu. Se vedea că discursul său era sinteza unei lungi judecăţi asupra războiului mondial şi asupra datoriilor pe care acesta le impunea conducătorilor Vechiului Regat. Forma era îngrijită, plină de formule fericite şi imagini frumoase, nici o umbră de trivialitate, de la un capăt la celălalt avînt şi strălucire. Dacă nu ar fi fost două pasagii, cel prin care Take Ionescu urmînd pilda lui Iorga contesta existenţa chiar a Ucrainei, şi cel prin care nega partea contributivă a poporului german în dezvoltarea civilizaţiunii universale, două afirmări izvorîte, cea dintîi, dintr-o regretabilă necunoştinţă a problemelor ruseşti, cea de-a doua, dintr-o patimă împinsă pînă la orbire, şi amîndouă nedemne de o minte superioară, discursul lui Take Ionescu zic, ar fi constituit o operă desăvîrşită ce ar merita să figureze în întregime în antologiile române. Chiar aşa, cuvîntarea sa este expunerea cea mai completă şi cea mai frumoasă a tezei intervenţioniste. Cînd generaţiunile viitoare vor dori să scrie punctul de vedere al oamenilor politici care de la 1914—1916 au hotărît asupra destinelor neamului românesc, ei vor trebui să citească discursul lui Carp ca să cunoască argumentaţia partizanilor politici germanofili, şi discursul lui Take Ionescu, ca să recunoască motivele pe care îşi întemeiau convingerile acei ce cereau alipirea României de Antanta şi intrarea noastră în războiul unităţii naţionale. Prin urmare, ceea ce pot eu să fac azi, este numai să redau impresia făcută de acest discurs asupra celor ce l-au auzit. Orice comentarii sînt de prisos, el merită să fie citit.

Ca şi lui Stere, lui Take Ionescu i-au trebuit două şedinţe ca să-şi poată termina vorbirea. Şedeam pe banca ministerială alături de Alecu Constantinescu, care mereu se întorcea către mine ca să-mi împărtăşească admiraţiunea sa entuziasmată. Prietenia îl făcea pe Constantinescu să accentueze prin exclamaţii admirative manifestaţiunile oratorice ale lui Take Ionescu; de data asta trebuia să accept că entuziasmul său era justificat şi că cuvîntarea era menită să iasă şi mai luminos în evidenţă, fiindcă, fatalitatea a voit ca, după el, la sfîrşitul şedinţei din 17 decembrie, să ia cuvîntul Becescu Silvan. Talentul lui Take Ionescu nu putea apare altfel decît şi mai titanic.

Totuşi cea mai frumoasă şedinţă trebuia să fie în ultima zi a acestei istorice discuţii. De cînd urmez dezbaterile Parlamentului român, nu mi-a fost dat să asist la o mai splendidă şedinţă decît aceea de la 18 decembrie 1915.

Contrariu unui vechi obicei care interzicea aceluiaşi orator dreptul a lua de două ori cuvîntul la discuţia adresei tronului, prin îngăduinţa lui Ferechide şi cu complicitatea tacită a majorităţii, bătrînul Carp a mai ridicat odată treptele tribunei. Oficial cerea să completeze argumentarea şi să răspundă unora din obiecţiunile adversarilor săi. În realitate, scopul său era să se răfuiască cu Take Ionescu, i-o făgăduise cu cîteva zile înainte şi răfuiala a fost completă. Nu cred să fi reuşit vreodată Carp să fie mai ironic şi crud, decît a fost atunci. Nemulţumit politiceşte de efectul produs de discursul lui Take Ionescu, a vrut cu tot dinadinsul să sfărîme valoarea acestei cuvîntări, prezentîndu-l opiniei publice pe acesta ca un om fără convingeri, al cărui cuvînt nu poate avea nici o greutate, fiindcă o viaţă întreagă a apărat rînd pe rînd credinţele cele mai contradictorii. Netăgăduit că era mult adevăr în spusele lui Carp, altminteri ele nici nu ar fi putut produce impresia pe care au produs-o, dar netăgăduit, de asemenea că, dacă conul Petrache nu ar fi găsit pentru exprimarea dispreţului său formulele lapidare de o neîntrecută frumuseţe şi putere oratorică pe care el le-a găsit, impresia lăsată de cuvîntarea sa nu ar fi fost nici pe jumătate atît de adîncă, de mare şi de neuitată.

„Talentul nu justifică toate încarnaţiunile, precum nici frumuseţea nu justifică toate prostituţiunile", sînt formule turnate în bronz nepieritor, cu care oratoria românească se va putea pururea făli. Cine a spus că ultima sentinţă e sinteza lapidară a carierei lui Take Ionescu şi că ea va rămîne epitaful său, nu s-a înşelat cu totul.

Restul discursului nu mai prezenta nici un interes după această magistrală execuţie. Take Ionescu părea ca un cadavru politic azvîrlit pe ţărm de valurile Parlamentului. Părea a fi primit o lovitură pe cap, sta pe banca lui roşu, congestionat, enervat şi descompus sub privirile răuvoitoare şi ironice ale unor adversari întotdeauna fericiţi să vadă la pămînt un mare antagonist. Ar fi vrut să răspundă imediat, rigorile regulamentului dădeau însă întîietatea lui G. Mârzescu şi lui Costică Arion, înscrişi înaintea lui. El a trebuit, deci, să aştepte ca aceşti doi oratori să-şi isprăvească discursurile. Deşi pentru motive deosebite amîndoi aveau situaţii ingrate, ei au izbutit să ocolească greutăţile situaţiei lor şi să rostească discursuri la înălţimea acelora care îi precedaseră la tribună.

Mârzescu vorbea în calitate de raportor şi în numele majorităţii, care voia intrarea în acţiune a României alături de Antanta şi realizarea idealului nostru naţional de peste Carpaţi, dar această majoritate sprijinea guvernul naţional liberal prezidat de Ion I. C. Brătianu, care proclamase neutralitatea ţării faţă de conflictul mondial şi care avea oficial datoria să păstreze în faţa lumii întregi această atitudine de strictă şi leală neutralitate. Mârzescu trebuia, deci, să vorbească fără a spune ceea ce era în fundul sufletului său şi al acelora în numele cărora vorbea. Îi era uşor lui Take Ionescu să găsească accente sublime şi să stîrnească aplauze entuziaste, căci putea spune tot gîndul lui, dar a face un bun discurs fiind silit să-ţi ascunzi gîndul, să înfrînezi pornirile cele mai nobile ale sufletului tău, aceasta era cu mult mai greu. Cu toate acestea, Mârzescu a reuşit să construiască un discurs care, fără a fi la înălţimea aceluia pe care l-a rostit la 1908 împotriva lui Fleva, nu a fost însă mai prejos de nivelul atît de ridicat al acelor dezbateri. Majoritatea nu şi-a simţit autoritatea morală scăzută în faţa ţării prin declaraţiile lui Mârzescu şi, conştientă de greutatea sarcinii sale, l-a aplaudat călduros precum o şi merita.

C.C. Arion şi el, avea o situaţie din cele mai ingrate, toată lumea îl ştia germanofil, dar firea lui iubitoare de compromisuri îl împiedica mai cu seamă într-o adunare vădit potrivnică politicii Puterilor Centrale, să-şi afirme credinţele cu hotărîrea unui Stere, sau cu dispreţuitoarea trufie a lui Cap. Expresia vulgară „s-o scalzi", era obiectivul urmărit de Costică Arion şi întotdeauna e ingrat s-o scalzi într-o mare discuţie parlamentară. Ei bine, trebuie să mărturisesc că la 18 decembrie Arion a izbutit s-o scalde ; nu am fost niciodată un admirator al talentului său, frazeologia lui răsuflată, oratoria lui unsuroasă, subliniată prin intonaţii, prin surîsuri, prin gesturi de curtezană îmbătrînită, mi-au fost întotdeauna profund antipatice. Aş fi însă nedrept dacă aş tăgădui că în acea memorabilă şedinţă, Costică Arion a rostit o frumoasă cuvîntare. Nu voi zice, desigur, că împărtăşesc entuziasmul pe care prea vizibil din loja diplomatică îl manifesta soţia sa veşnic martoră a exhibiţiunilor sale oratorice, dar pot afirma fără teama de a fi desmînţit că C.C. Arion a rostit şi el atunci, poate, cel mai bun discurs din viaţa lui. Desigur cuvîntarea sa nu va prezenta, mai cu seamă pentru generaţiunile ce vor să vie, valoarea documentară pe care o prezintă cuvîntările lui Carp, Take Ionescu şi chiar a lui Stere, totuşi ea va rămîne o încercare dibace de a concilia cele două teze în prezenţă şi de-a desprinde din gravitatea alternativelor datoria României de-a urmări desfăşurarea evenimentelor cu mare băgare de seamă şi de-a căuta soluţia enigmei ce era de rezolvat într-un prudent şi filozofic oportunism. Se va spune : concepţie fără măreţie, atitudine fără bărbăţie şi fără demnitate. Firesţe, dar ce se putea cere lui Costică Arion, oare caracter şi eroism ? Destul că nu a pătat o şedinţă veşnic neuitată în istoria parlamentarismului nostru printr-un discurs găunos şi searbăd.

Atenția încordată a adunării a devenit și mai vie cînd, după C.C. Arion, președintele a dat cuvîntul lui Take Ionescu. Ce va răspunde el lui Carp? Va izbuti să fie în măsură să găsească o replică demnă de lovitura primită? Take Ionescu a fost însă slab, a căutat să se justifice și a făcut-o fără succes, a căutat să atace, și contrastul dintre atacurile lui și atacurile lui Carp, între forma lapidară, definitivă a unuia și forma prolixă, dibuitoare a celuilalt, nu era spre lauda sa. Părea un om care nu se dezmeticise încă de lovitura primită. Discursul confirma încă o dată că sînt în arta oratorică fraze cărora nu li se pot răspunde, oricît de discutabilă ar fi valoarea lor intrinsecă, și oricît de mare talentul. Tema lui Take Ionescu era că ura neputinței vorbise la Carp. O viață șeful junimismului se ciocnise în calea lui de Take Ionescu, dacă politica sa nu reușise, dacă activitatea lui apunea în neizbîndă și în deziluzie, el arunca în bună parte vina — șefului conser-

I.I.C. BRĂTIANU

NICOLAE FILIPESCU

TAKE IONESCU

vatorilor democrați. Tot necazul, tot veninul acumulat în anii unor bătrîneți deznădăjduite, Carp venise să le reverse asupra adversarului său. Psihologicește Take Ionescu avea dreptate, dar nu aceasta era problema care pasiona adunarea, care asistase la o luptă minunată între doi gladiatori parlamentari de mîna întîia; văzuse pe unul doborît la pămînt de o lovitură dată de adversarul său cu o măiestrie neîntrecută, era curioasă să vază acum dacă cel lovit va reuși, ridicîndu-se, să-l arunce el la pămînt pe puternicul său potrivnic; dar adunarea a constatat că Take Ionescu se zbătuse, se chinuise, lovise, spumegase, se opintise, dar că P.P. Carp era tot în picioare. Tot efectul discursului era deci pierdut. Un singur lucru ar fi putut scăpa pe Take Ionescu, o formulă mai magistrală, mai caracteristică, mai corozivă decît sentințele lui Carp. Take Ionescu însă nu a avut fericirea să găsească o asemenea formulă, se pierduse în labirintul argumentelor, uitase recomandația pe care Carp mi-o făcuse și mie — „La Parlament nu se explică, se afirmă" — să dea un pumn drept în obrazul adversarului și să treacă înainte.

În duelul oratoric ce se desfășurase sub ochii noștri, Carp ieșise învingător, pe fruntea lui fără îndoială rămăsese cununa de lauri a biruinței. Cu acest episod trebuia — ceea ce în ziua aceea nu o bănuia nici unul, nici altul — să se sfîrșească lunga luptă parlamentară dintre Petre Carp și Take Ionescu. În seara de 18 decembrie și pe o violentă chestie personală, acești doi șefi ai conservatorismului român au încrucișat pentru ultima oară spada. Nu vreau să analizez acum nici trecutul lor, nici de partea cui în tot acest răstimp a fost adevărul și dreptatea, țin numai să constat că ultima luptă dintre ei a fost, prin înălțimile oratorice pe care le-a atins, demnă de numele lor și demnă de cele mai glorioase tradițiuni ale tribunei române.

Cu replica lui Take Ionescu discuția la mesaj era încheiată dar nu și completă. Ca să fi fost completă, s-ar fi cuvenit desigur ca pe lîngă Carp, care fusese expresia cea mai desăvîrșită a politicii germanofile, pe lîngă Take Ionescu care fusese expresia cea mai desăvîrșită a politicii intervenționiste, să se audă și glasul lui Brătianu care reprezenta punctul de vedere al guvernului și al partidului național liberal. Fără discursul lui această discuție, cea mai însemnată și cea mai înălțătoare din discuțiile ce au răsunat vreodată sub bolțile unui parlament român, rămîne totuși ciuntită. Din nefericire pentru istorie, care ar fi putut astfel cunoaște din spusa celor mai autorizați reprezentanți ai curentelor politice din Regat, frămîntările sufletești ce au stăpînit România Mică, atunci cînd războiul a aflat-o la cea mai groaznică răscruce a dezvoltării ei naționale și cînd conducătorii ei au trebuit, dezlegînd o problemă din cele mai tragice, să hotărască soarta unui neam întreg.

De fapt Brătianu a vorbit după Take Ionescu, dar vorbirea sa nu a fost o vorbire, a luat cuvîntul numai pentru ca pe scurt de tot să declare că situația sa îl împiedică să vorbească, ca să constate nivelul ridicat al dezbaterilor ce se încheiau și ca să se întrebe dacă atîta talent oratoric a adus țării mai multe foloase, sau mai multe neajunsuri, în împrejurările prin care treceam. Brătianu era aplecat să creadă atunci că discuția adresei din 1915 fusese mai mult dăunătoare situației externe a României.

Mi-am pus și eu adesea această întrebare : avut-a minunata luptă oratorică din toamna ultimului an al neutralității noastre vreun folos pentru noi, da sau nu ? Concluzia la care am ajuns este și da și nu.

Da, fiindcă era neapărată trebuință ca înainte de a se fi rostit oficial România, să se fi expus în mod public de către oamenii ei de stat cei mai de seamă, diferitele puncte de vedere ce despărțeau opinia publică, iar istoria unității noastre naționale nu ar fi fost întreagă, dacă nu ne-ar rămîne ca veșnice mărturii ceea ce ne zbuciuma pe atunci sufletul, și anume discursurile acestor înălțătoare dezbateri. Nu știu, dar mi se pare că ar fi fost un fel de pîngărire a marilor hotărîri pe care eram chemați să le luăm, dacă am fi admis că generațiunile viitoare vor urma să culeagă purificarea lor numai din proza unei prese de cele mai multe ori venale. Respectul cauzei cerea ca în arhivele credințelor naționale să fie consemnate de documente mai

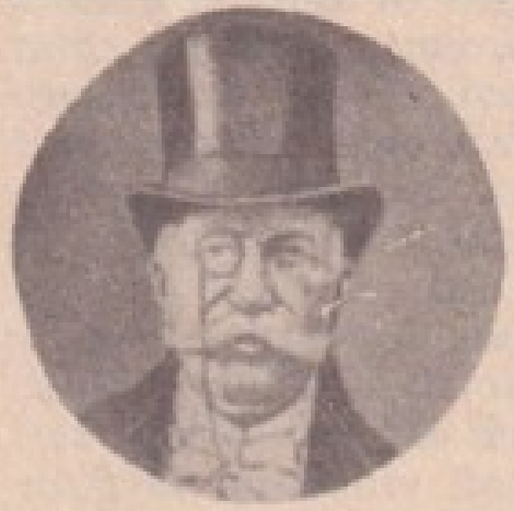

P.P. CARP

AL. MARGHILOMAN

CONST. STERE

serioase și pergamente mai nepătate. Teama că aceste discursuri ar fi putut să dezvăluie străinătății cine știe ce taine ale diplomației române era neîntemeiată. Întrucît guvernul care reprezenta acțiunea de stat a țării păstrase tăcerea, nici discursul lui Carp, nici al lui Take Ionescu nu puteau destăinui nimănui nimic. De peste un an se cunoștea în capitalele Antantei tot atît de bine ca și la Berlin și la Viena, ce vrea Petre Carp și nu era nevoie ca cineva să citească ultimul discurs al lui Take Ionescu, ca să știe ce politică reprezenta șeful conservatorilor democrați. Discursul său era cel mult mai moderat și mai estetic, decît proza violentă pînă la trivialitate și adesea pătimașă pînă la absurd, cu care zilnic exhiba, macula prima coloană a oficiosului său „La Roumanie".

Nu fiindcă situația militară a Germaniei, intrarea în acțiune a Bulgariei, zdrobirea sîrbilor, reînviase curentul germanofil mai mult decît se cuvenea și, prin argumentele lui Stere sau, mai ales ale lui Carp din dezbaterile adresei, opinia publică ar fi ieșit și mai nedumerită și mai pornită ca să încline spre Puterile Centrale. Dar dacă ni se impunea răbdare și prudență, era neapărată nevoie să nu se slăbească în popor credința în îndeplinirea idealului nostru național alături de puterile Triplei Înțelegeri și, așa cum s-au desfășurat dezbaterile adresei la mesaj, au oprit desigur unele aventuri și au clătinat multe credinți.

Restul sesiunii nu a prezentat nici o însemnătate și nici un interes. Tot astfel și sesiunea parlamentară 1915—1916 a fost sortită parcă să existe numai pentru strălucirea discuției la adresă. După dînsa, întuneric și banalități. Redeschise la sfîrșitul lui ianuarie, Corpurile Legiuitoare s-au întrunit la 3 aprilie și în tot acest răstimp abia dacă ne putem reaminti o searbădă discuție asupra rolului Băncii Naționale cu prilejul ratificării împrumuturilor pe care ministrul de finanțe le făcuse la acea bancă, sau o și mai searbădă discuție în jurul unui buget fără interes, fiindcă afară de pregătirea războiului nesocotea toate celelalte nevoi ale statului. Votarea cîtorva legi și mai cu seamă completarea cîtorva legi deja votate în legătură cu viitoarea noastră mobilizare, o scandaloasă pledoarie a lui Take Ionescu în favoarea tripourilor lui de Marçay de la Constanța și de la Sinaia și în sfîrșit, o serie de interpelări ale lui A.C. Cuza asupra celor mai diverse subiecte, dar care în realitate urmăreau toate un singur scop, să lovească în Em. Costinescu. La Cuza era o adevărată manie, trebuia întotdeauna să se agațe de cineva, întîi a fost Stere, pe urmă Iorga la Iași, într-un rînd umila mea persoană, pe urmă iar Iorga, și așa mai departe.

În iarna 1915—1916 victimă era Costinescu, îl urmărea cu o diabolică perseverență, cu o sofistică iudaică — căci acest antisemit feroce are un spirit iudic demn de cel mai încîlcit cuvîntător talmudic — în toate actele și în tot trecutul lui. În aceste atacuri era multă nedreptate și mai presus de toate era o jicnitoare lipsă de generozitate. Costinescu foarte îmbătrînit, veșnic bolnav, abia mai putea urmări dezbaterile parlamentare și cînd venea, vădit nu mai era Costinescu cel de altă dată. În asemenea condițiuni era inestetic, ca să nu spun imoral, să taberi tocmai atunci pe un moșneag aproape redus la neputință, un om cu puțină eleganță morală nu s-ar fi scoborît la o astfel de luptă inegală, ar fi resimțit o firească repulsiune de a se război cu un absent, osîndit să se apere prin fiul său, un simplu deputat. Aceste

scrupule nu il tulburau însă pe Cuza, el îşi înfipsese ghiarele în sărmanul Costinescu şi le înfigea tot mai adînc, fără nici o consideraţiune de umanitate, fără nici o preocupare etică sau estetică. Să fi avut în faţa sa tot poporul lui Israel şi A.C. Cuza nu ar fi fost mai implacabil. De atunci disprețuiesc sufletul acestui om.

Totuşi înainte de-a încheia acest capitol, sînt dator să reamintesc un incident care prin urmările lui politice imediate era să ne pricinuiască cele mai mari greutăţi şi care, în orice caz, prin urmările lui îndepărtate, a făcut partidului nostru nesfîrşite şi foarte serioase neajunsuri ani de-a rîndul. Vreau să vorbesc de faimoasa declaraţie a lui Morţun cu „sus-puşii". Fără îndoială în România neutră trăiam într-o atmosferă viciată, contrabandele, specula, tot parazitismul economic care apare ca o urmare inevitabilă a războaielor, ca şi a tuturor marilor zguduiri sociale, înfloreau în toată infecţia lor. Vinovat, sau nevinovat, cum întotdeauna se întîmpla în asemenea cazuri, răspunderea o purta guvernul. Take Ionescu credea că poate găsi în această chestie şi mai ales în nemulţumirile ce le stîrnise, un mijloc de a compromite, dacă nu chiar de a răsturna guvernul. La 25 martie, pe neaşteptate, se scoală deci şi cere constituirea unei anchete parlamentare care să cerceteze contrabandele scandaloase de care toată lumea vorbea şi să se stabilească răspunderile. Brătianu lipsea, era dus la Florica, pe banca ministerială întîmplător eram destul de numeroşi, însuşi Costinescu era de faţă şi înainte de a putea schimba cîteva cuvinte între noi, Vasile Morţun enervat se scoală şi în loc să declare fie că primeşte propunerea lui Take Ionescu – ceea ce era mai logic — fie că respinge ceruta anchetă parlamentară, întrucît a luat măsuri pentru stîrpirea contrabandelor şi e hotărît de aci înainte văzînd lăţimea răului să-l combată cu şi mai multă străşnicie pedepsind fără cruţare pe toţi vinovaţii. Morţun, ce să spun, nici mai mult nici mai puţin mărturiseşte că într-adevăr ceea ce se petrece cu contrabandele e o ruşine şi o nenorocire, că chestia e însă foarte grea, într-însa fiind implicaţi „sus-puşii din toate partidele politice".

Precum era de aşteptat, efectul produs de aceste senzaţionale declaraţiuni în Cameră a fost extraordinar. Dacă este aşa, de ce nu luaţi măsuri, sînt oare implicaţi oameni pe care nu îndrăzniţi, sau aveţi interese să nu-i urmăriţi, care să fie oare cauza unor atari vinovate complicaţii ? Acestea erau întrebările ce firește veneau oricăruia în minte. Opoziţia jubila, guvernul căzuse în cuşca întinsă de Take Ionescu mai presus de toate închipuirile lui. Morţun le dăduse prin două cuvinte nesocotite o splendidă şi neaşteptată platformă de atac. După cîteva minute nu se mai auzea decît un strigăt în toată Camera : „Numele, să ni se spună imediat cine sînt aceşti sus-puşi, de ce îi lăsaţi nepedepsiţi ? Vrem să cunoaştem tot adevărul". O cereau cu aceeaşi energie şi majoritatea şi minoritatea. Prin „sus-puşii din toate partidele politice", Morţun aruncase suspiciuni peste toată lumea, toţi cereau să se facă lumină, să nu rămînă sub povara bănuielilor şi a celei mai infamante dintre învinuiri.

Noi eram înmărmuriţi, ne uitam unul la altul ca cuprinşi de un vis rău. Era oare cu putinţă ca din senin şi pe nedrept să dai guvernului o lovitură de pumnal în inimă ? Îl ştiam pe Morţun prea leal, prea legat de cauza cea mare pe care o reprezenta, prea prieten cu Brătianu, pentru a putea o clipă măcar bănui că lovitura dată a fost voită sau premeditată. Ne întrebam însă cu o legitimă îngrijorare prin ce patologic concurs de împrejurări, Morţun fusese adus la acest act de adevărată aberaţiune, şi de fapt dînsul îţi făcea acuma impresia unui om trezit dintr-o criză de somnambulism. Era uluit, pricepea mai puţin încă decît noi toţi ceea ce făcuse şi, ca de obicei în asemenea ocazii, Ferechide a scăpat situaţia cu acea dexteritate care făcea dintr-însul un preşedinte fără de pereche : el îneacă cererea de anchetă în adîncurile misterioase ale regulamentului, reuşind astfel cu o surprinzătoare repeziciune să subtilizeze o dificultate pentru guvern şi să potolească totodată o crescîndă furtună parlamentară.

Am răsuflat în mijlocul unui murmur de admiraţiune, dar nu ne-am făcut nici un fel de iluzii, declaraţiile lui Morţun erau prea grave ca lucrurile să se oprească aci. Într-adevăr, a doua zi Take Ionescu transformă propunerea lui de anchetă într-o interpelare formală, cerînd guvernului să explice mărturisirile ministerului de interne, să spue fără înconjur numele tuturor celor — din orice partid ar fi ei — implicaţi în afacerile de contrabandă şi să arate ţării motivele pentru care a acoperit fărădelegile lor.

Marghiloman pe de-o parte, Argetoianu şi amicii lui Take Ionescu pe de alta, ne adresară la Senat interpelări identice, toată presa tuna şi fulgera, nu se mai ocupa decît de „sus-puşii" lui Morţun şi, să o mărturisim cu drept cuvînt, opinia publică era emoţionată şi, din toate punctele de vedere, chestiunea era gravă şi plicticoasă.

A doua zi, duminică 27, am mers toţi miniştrii la Curtea de Argeş pentru parastasul reginei Elisabeta. La Piteşti, Brătianu se urcă în tren şi imediat în vagonul ministerial am ţinut un consiliu de miniştri. Văzînd îngrijorarea lui Brătianu, bietul conu Vasilică îşi oferi demisia. Gestul era firesc şi cavaleresc, el nu rezolva însă nimic. Dacă Morţun ar fi plecat, sau s-ar fi zis că pleacă fiindcă a vrut să pedepsească pe „sus-puşii" şi noi ne-am opus, sau s-ar fi zis că noi l-am îndepărtat fiindcă ne-am convins în sfîrşit, că e incapabil să înfrîneze abuzurile şi contrabandele. Nici una

Si fiindcă Dlor au constatat cu o satisfacție vie că-
intre ei toți este o inteligență deplină în ceea ce privește
patriotismul guvernului și mai ales al Dlui Președinte
al Consiliului să-i urmeze să închei adresându-mă
Dlui Președinte al Consiliului.
Dle Brătianu este la apogeul puterii politice.

Morțun. Nu încă.

Stelian. Cât timp este alături de Dta, Dle Mini
stru de interne, este la apogeu...

Brătianu. Știu că este cu mine.

Stelian. Am dreptul de a pretinde la mai mult
credință bilaterală decât Dta, Dle Minis
tru de Interne, Dta nu ai avut reaz-
ne să-ți faci probele. Aștept cu mult
mire să le faceți și atunci mă închin.

Morțun. Nu vorbe, dovezi.

Brătianu. Sunt gata de când mi-ați spus că
este cu totul de acord cu mine în ceea
ce privește politica externă. (Aplauze)
Iar Dlor odată ce această discuțiune ați a fost acceptată
nu pot tăcea, n'am dreptul să tac. Da n'am Dreptul
să tac chiar de ași fi dintre cele șapte milioane și jumă-
tate de români din Regat singur de părerea mea
Dvs. cât de puțin autorizat e glasul meu, de singurul
astăzi care poate parveni până la această tribună din țară
ci multe de două milioane de suflete românești. Și eu
cari ar fi hotărîtor Dvstră să aud glasul tutor să răs-
pei.
Dar dacă prin hotărîrea Dvstră ați fi să puneți pe
tia pe un mormânt încă nu închis, atunci Dlor =
nu puteți să nu ascultați acest glas fie măcar
ca să dați dreptate că hotărîrea Dvstră n'a fost luată
din patimă ci după o dreaptă judecată, cântărind
totul, luminând totul; fie Dlor numai pentru ca și
ei să înțeleagă că destinul și nu uitarea își urmează
a'a viața ei dreptul, chemarea lor la viață...
Pentru acei în cari chiar după hotărîrea Dvstră
încă nu se va stinge ultimă nădejde, pentru acei
în cari se va stinge și sub piatra de mormânt
întunecatul dor de viață, pentru aceia nu puteți
să nu mă ascultați cu iri bătă dușmanie în ați
privi.

Cuvântarea Dvstră.

Facsimile de pe pagini ale manuscrisului MEMORIILOR lui I. G. Duca

nici alta nu ne putea conveni. Ne-am oprit deci la o altă soluție. Guvernul va grăbi dezvoltarea interpelărilor anunțate. Morțun se va căzni să dea o interpretare admisibilă cuvintelor ce-i scăpaseră, iar Brătianu intervenind în dezbateri va declara că refuză o anchetă parlamentară întrucît vede într-însa un act de suspiciune contra acțiunii guvernamentale, dar va orîndui o mare anchetă administrativă și judecătorească și va făgădui, în numele întregului minister, pedepsirea fără milă a tuturor vinovaților. În sfîrșit, ne-am înțeles ca Brătianu să ceară pe această chestie majorităților și un vot formal de încredere. Era la sfîrșitul sesiunii, se putea ca pînă la toamnă România să și intre în război, situația trebuia lămurită pe deplin, nu puteam rămîne într-un echivoc. Prestigiul guvernului cerea ca să fie limpede stabilit dacă putem sau nu să ne bizuim încă în viitor pe încrederea necondiționată a Corpurilor Legiuitoare.

La 30 martie la Cameră și la 31 la Senat, opoziția își dezvoltă prin urmare interpelările în chestia „sus-pușilor". Morțun se descurcă cu mai multă dibăcie decît as fi crezut din încurcătura pe care singur o provocase, dar întotdeauna ingrată meserie să dregi ceea ce ai stricat. Brătianu însă a fost foarte bine, a expus punctul de vedere stabilit în Consiliul de Miniștri din tren cu atîta sinceritate și totodată cu atîta finețe încît își asigură aprobarea unanimă a majorităților și dezarmă și opoziția.

Mai mulți prieteni ai noștri care de cîtva timp erau în „flirt" cu opoziția din cauza chestiunii externe, ca Leonte Moldovanu, Iulian Vrăbiescu, Tilică Ioanid, C. și D. Iarca, inscăliseră propunerea lui Take Ionescu. După declarațiunile lui Brătianu ei se crezuseră datori să retragă în mod public iscăliturile lor și astfel să dea lumii impresia, foarte îmbucurătoare pentru noi, că sesiunea parlamentară se încheie nu numai prin deplina înțelegere dintre guvern și Camere, dar încă și printr-un fel de reconciliere între minister și liberalii răzleți din majoritate.

Din punctul de vedere strict parlamentar, incidentul cu „sus-pușii" se sfîrșea deci pentru guvern printr-o mare izbîndă, dar de fapt această izbîndă era numai aparentă. Țara a rămas cu impresia că noi am tolerat în timpul neutralității contrabandele și că am acoperit pe sus-pușii ce se făcuseră vinovați de ele.

Întrucît privește pe adversarii noștri, Morțun pretindea că în aceste contrabande erau implicați mai mulți amici personali ai lui Take Ionescu și că la dînșii făcuse el aluzii. Oameni bogați și cu situații înalte, nu vreau să citez nume, nevrînd să aduc fără dovezi hotărîtoare învinuiri atît de grave.

Întrucît ne privește pe noi, faimoșii „sus-puși" se reduc la cîțiva prefecți, pot să afirm că nimeni altul din partidul nostru nu a fost amestecat în aceste contrabande.

Sîntem însă în această chestiune vinovați că față de prefecții desemnați de zvonul public n-am luat imediat cele mai drastice măsuri și vina e numai a lui Morțun. De mult raporturile personale dintre Morțun și Costinescu erau foarte încordate. Nu se puteau suferi unul pe altul. Spre nenorocirea noastră chestia contrabandelor cădea în atribuțiunile și ale unuia și ale celuilalt. Ale lui Morțun ca șef suprem al administrației și al aparatului polițienesc, ale lui Costinescu ca șef al granițelor și al funcționarilor vamali. Din prima zi am putut astfel observa tendința de a arunca răspunderea chestiunii unul asupra celuilalt. Morțun pretindea că dacă se fac contrabande e fiindcă vameșii lui Costinescu nu-și îndeplinesc datoria, fiindcă grănicerii se învoiesc cu contrabandiștii și cu traficanții. Costinescu în schimb afirma că sînt nevinovați, dar că nu pot împiedeca răul neavînd nici un concurs din partea administrației lui Morțun care, începînd cu prefecții și sfîrșind cu notarii satului, și bucurîndu-se de sprijinul unei polițîi venale patronează contrabandele. La un moment dat conflictul dintre ei ajunsese atît de violent încît era cît pe aci să izbucnească o criză ministerială ; au schimbat între ei adrese injurioase trecute prin registraturile ministerelor lor respective. Cu mare greutate a potolit Brătianu lucrurile și în orice caz luni de zile Morțun nici n-a mai dat pe la Consiliile de Miniștri care din cauza sănătății precare a lui Costinescu se țineau la el acasă. Rezultatul luptei între cele două departamente a fost că nici unul, nici altul nu și-au mai făcut pe deplin datoria. Cu forțe unite și tot ar fi fost greu să distrugi, în vremuri tulburi, o așa de mănoasă îndeletnicire. Costinescu tot își mai ținea personalul în frîu și la cea dintîi abatere lovea fără cruțare. Morțun însă pe motiv că nu i se dau depline puteri, că se dă lui Costinescu mai multă crezare decît lui, lăsa lucrurile să meargă în voia lor. Nu odată i-am atras băgarea de seamă să nu lase răul să se lățească, să destituie anume prefecți în jurul cărora se creiase o atmosferă înăbușitoare. Necontenit pretindea că întîmpină împotriviri. Era cu desăvîrșire inexact, nimeni nu-l împiedeca să aplice sancțiunile cele mai severe, dimpotrivă, toți îi imputam apatia lui. În genere, cît timp a fost la Ministerul de Interne, acesta era sistemul lui Morțun. De o iritabilitate bolnăvicioasă, și de o susceptibilitate și mai exagerată, Morțun la cea dintîi greutate ce-și închipuia că întîmpină, se supăra, se închidea printre tablourile lui minunate, făcea pe Mecena artelor române și cu o nepermisă nepăsare se dezinteresa de cele mai însemnate probleme ale departamentului său. Prin viața pe care o dusese, Morțun era istovit ; entuziasmul cel puternic care în tinerețele lui îl îndemnase să îmbrățișeze cele mai generoase idei se stinsese cu totul, moartea care trebuia trei ani pe urmă să-l secere întinsese parcă peste el aripile ei.

Dar noi, partidul, am plătit scump aceste greșeli. De aci s-a născut în mare parte legenda că toleram necinstea, că în rîndurile noastre s-au făcut sub neutralitate cu știința vinovată a conducătorilor partidului afaceri veroase și înavuțiri scandaloase. De aci a pornit atmosfera de imoralitate cu care adversarii partidului liberal și calomniatorii lui de profesie ne-au înconjurat, împiedecîndu-ne în ceasul izbîndei celei mari să ne bucurăm în România întregită de toată autoritatea morală ce pe bună dreptate ni se cuvenea.

Într-adevăr, nimic nu era mai nemeritat decît aceste acuzații de necinste. Nu numai că n-a fost din partea noastră o concepție de guvernămînt sau o tactică electorală să admitem incorectitudinea, nu numai că amici de ai noștri „sus-puși" n-au fost implicați în operațiuni suspecte și că ne-am crezut politicește datori să-i acoperim sau să-i scăpăm, dar sistematic, cinstit și sincer am urmărit descoperirea vinovaților și am stăruit pentru neînduplecata lor pedepsire. O singură învinuire se poate aduce lui Brătianu, că n-a supravegheat mai de aproape pe ministrul său de interne, că l-a lăsat în prada crizelor de descurajare și de apatie. Dar atîtea covîrșitoare griji apăsau pe umerii lui Brătianu, încît el merită cel puțin circumstanțe ușurătoare dacă n-a veghiat mai de aproape ca Morțun să-și conducă departamentul cu toată energia cerută de greutatea vremurilor de pe atunci. În orice caz, dacă vină a fost, n-a fost proporție între această vină și pedeapsa pe care partidul național-liberal a suferit-o de pe urma ei.

Nu e vorbă, după incidentul cu „sus-pușii", sub presiunea imperativă a lui Brătianu, Morțun și-a ieșit din letargie. Anchetele orînduite și-au urmărit cu grabă lucrările, prefecți și alți funcționari publici au fost destituiți și dați în judecată. Dacă războiul s-ar fi declarat mai tîrziu și cei mai sceptici s-ar fi convins că întreprinsesem o operă de dezinfectare radicală. Era însă prea tîrziu. Efectul moral dorit de vrăjmașii noștri fusese produs. Urmările calomniei pururea tenace persistau întregi. Trebuia să purtăm necruțați de nimic și de nimeni toată povara unei osînde nemeritate.

Morala acestui episod s-ar putea rezuma în vechea zicătoare „ferește-mă Doamne de prieteni, că de dușmani mă feresc singur".

Agatha Christie

CORTINA
FINALÅ

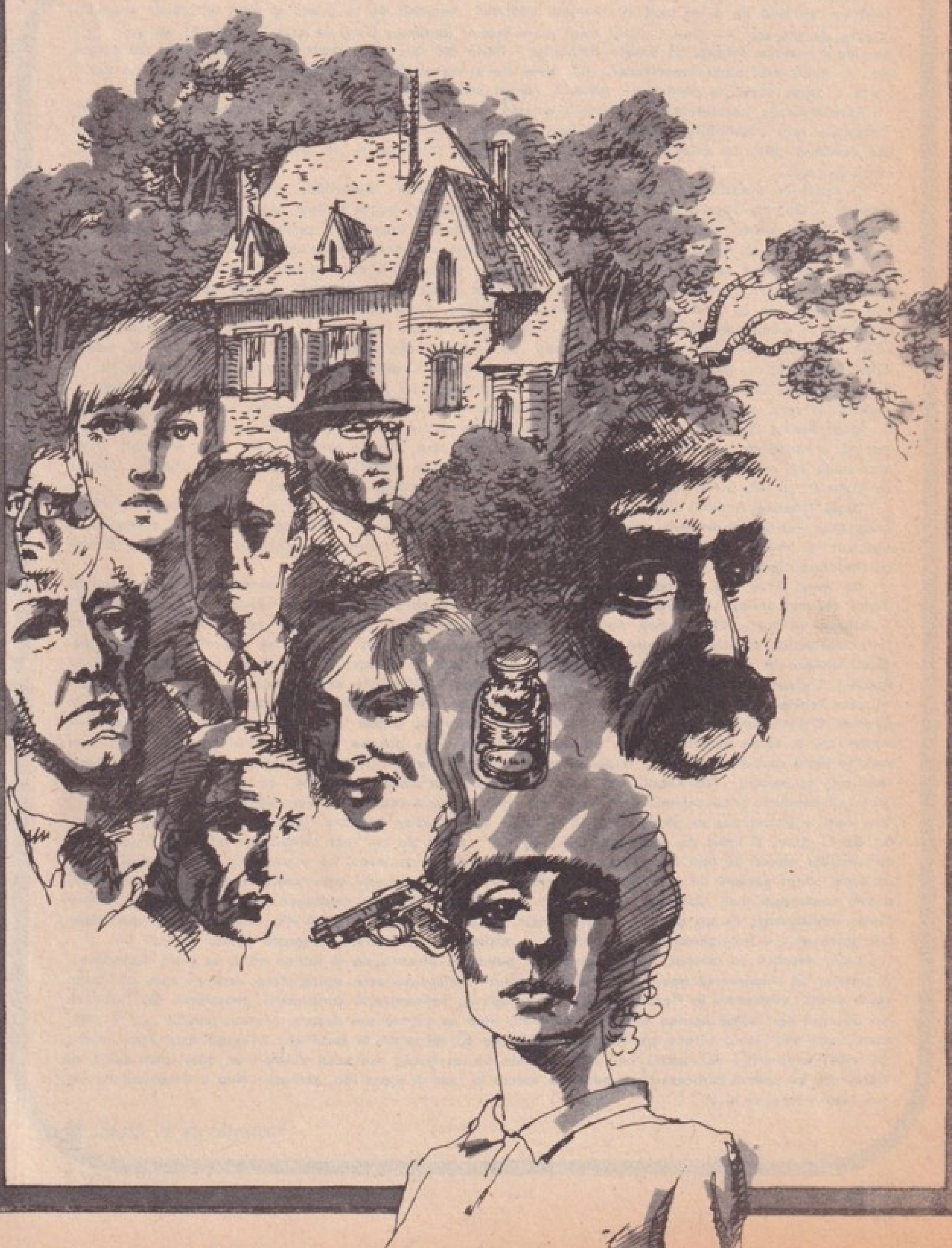

„Regina recunoscută a literaturii detective din toată lumea" ; „Cea mai ingenioasă minte a epocii noastre, capabilă de a ne trezi şi menţine interesul neslăbit de la prima şi pînă la ultima pagină" ; „Cursa de şoareci" — ţinînd afişul unui mare teatru londonez timp de mai bine de 25 de ani ; „Cel mai mare criminal inocent al tuturor timpurilor ! Peste 500 de crime, toate pedepsite, toate demascate, dar cu nimic mai puţin ingenioase". „O minte de o ingeniozitate diabolică făcînd să vibreze cu virtuozitate o gamă vastă de sentimente, pasiuni, reacţii psihologice !".

Inventatoarea „brevetată" a romanului-enigmă de tip „Whodunit" (Cine e făptaşul ?) în cîteva din structurile sale inimitabile : naratorul-ucigaş, ucigaşul mort la un moment dat, după care seria crimelor continuă pînă la exterminarea personajelor, crima colectivă şi, în sfîrşit, după cum veţi vedea... crima perfectă.

O astfel de personalitate (citatele de mai sus aparţin unor celebrităţi, colegi în materie de roman detectiv — Dorothy Sayers, Ellery Queen, Erle Stanley Gardner) nu se puteau despărţi de viaţă... ca toată lumea. Deci... mister ! La începutul deceniului şapte, ziarele anunţau o surpriză : venerabila autoare a încheiat ultimul ei roman „bombă" pe care l-a predat executorilor testamentari cu clauza de a nu fi publicat decît după moartea ei. Deşi Agatha Christie a mai scris după acest anunţ încă două romane, manuscrisul mister continua să stîrnească o curiozitate avidă de senzaţional şi cele mai fantastice supoziţii, unele, — de ce nu ? — poate chiar mai ingenioase decît faptele din roman. S-a spus că autoarea povesteşte o crimă autentică săvîrşită de ea ! S-a spus că este romanul în care nu se săvîrşeşte nici o crimă sau dimpotrivă, că este cel mai plin de violenţă din toată opera ei. Dar cîte nu s-au spus ! S-au înregistrat nu mai puţin de ? încercări de spargere a seifului de la banca unde era depus. Locuinţa Agathei Christie (aflată bineînţeles sub supravegherea poliţiei) a fost de două ori vizitată de răufăcători care, prinşi, au susţinut că nu îi interesa decît găsirea unei eventuale copii a manuscrisului. Ba chiar revista Newsweek reproducea declaraţia unuia dintre hoţi, care afirma sus şi tare că se pregătea să o răpească pe celebra autoare pentru a o sili să-şi divulge secretul ! De unde se vede, odată mai mult, că realitatea depăşeşte ficţiunea şi că imaginaţia autorilor amuzantului film „Agatha, lasă-te de crime !" nu era nimic faţă de dorinţa de publicitate şi emoţii tari a unora.

După moartea Agathei Christie, în 1975, a apărut în sfîrşit romanul Curtain (Cortină finală) pe care Almanahul Flacăra îl prezintă cititorilor români. Vîndut în peste un milion de exemplare cartonate, a cunoscut în acelaşi an nenumărate traduceri devenind, din acel moment, proprietatea publicului iubitor de literatură bună.

Că avem de-a face într-adevăr cu o autoare de literatură de calitate, o dovedeşte afirmaţia unuia dintre cei mai serioşi şi exigenţi critici literari, Ifor Evans, care nu ezita să o situeze pe Agatha Christie — alături de Joyce, Hemingway, Faulkner printre personalităţile artistice care au influenţat profund, în sens constructiv, umanist literatura secolului XX. Şocantă pentru cei deprinşi să expedieze genul „poliţist" undeva la periferia literaturii (cărţi de citit în tren !) selecţia lui Ifor Evans se justifică în cazul Agathei Christie prin măiestria construcţiei intrigii, prin îndrăzneţele experimente cu legile verosimilului şi prin logica desfăşurării evenimentelor, caracteristice pentru scrisul ei. Fascinaţia pe care romanele Agathei Christie continuă s-o exercite asupra milioanelor de cititori constă, după părerea noastră, în faptul că, în ciuda numărului mare de crime, accentul nu e pus pe violenţă şi nici pe forţă brută. Cei care se luptă cu Supercriminalul, Superspionul, Superticălosul nu sînt nişte supraoameni ; nu sînt înzestraţi aici cu muşchi fenomenali, nu au nici ochi „de aur", nici indicative cu zero în faţă, nu sînt în stare să conducă orice vehicul, de la trotinetă pînă la nava cosmică şi n-au băut în viaţa lor ceva mai tare decît o tizană sau un lichior. Fie că e vorba de simpatica pereche Tuppence — Tommy, de comisarul Battle greoi şi lipsit de imaginaţie sau, ca să-i citîm pe cei mai celebri ; o bătrînică fragilă, cu nenumărate sculuri de lînă în sacoşă şi un omuleţ caraghios cu capul ca o pară, cu nişte mustăţi uriaşe şi nişte eterni pantofi de lac, mult prea strîmţi, — lecţia romanelor sale poate fi redată prin proverbul nostru „buturuga mică răstoarnă carul mare". Rod al pasiunii tipic englezeşti pentru paradox şi pentru efecte neaşteptate, de un umor sec, personajele ei sînt înzestrate cu două din cele mai preţioase trăsături omeneşti : o inteligenţă de prim ordin şi o nesfîrşită, dar discretă, dragoste pentru semenii lor.

Celor deprinşi cu romane „de acţiune" s-ar putea ca personajele şi intriga să li se pară demodate ; îi sfătuim să urmărească fineţea construirii fiecărui episod, perfecta ambiguitate care permite cel puţin două soluţii alternative în fiecare moment al naraţiunii, rafinamentul construcţiei atmosferei. Să încheiem cu un citat din însăşi Agatha Christie ; întrebată fiind ce părere are despre romanul poliţist „dur", „modern", „de şoc" ea a lăsat-o pe domnişoara Marple să răspundă în locul ei : „Tînărul ăsta (era vorba de eroul unui astfel de roman) îmi aduce aminte de un flăcău din satul nostru ; un băiat cam sărac cu duhul dar cu pumnii zdraveni şi cu oarecare succes la fete. A ajuns rău, săracul ; cînd a îmbătrînit nu s-a mai uitat nimeni la el !"

Ilustraţie de V. OLAC

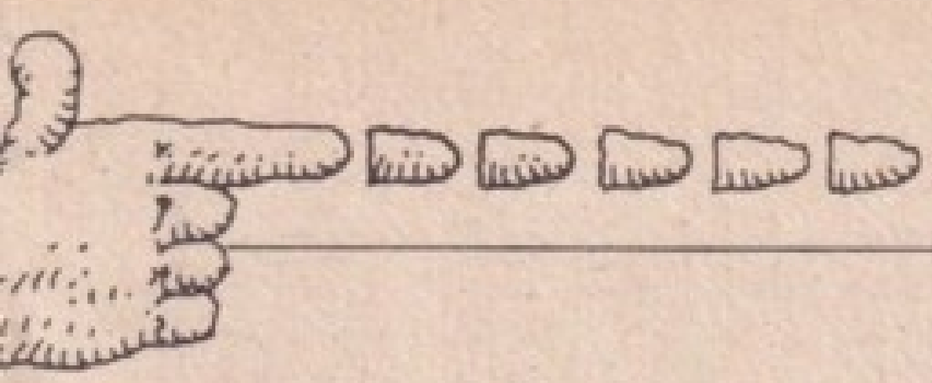

Nu-l mai văzusem pe Hercule Poirot de aproape un an și atunci întîlnirea mă zguduise și mă umpluse de amărăciune. Prietenul meu ajunsese un biet bătrîn neputincios, aproape anchilozat din pricina artritei. Și totuși, tonul general al scrisorii pe care o primisem era vesel...

„...și nu te-ai mirat **mon cher ami**, văzînd adresa de la care îți scriu ? Nu-ți trezește amintiri de demult ? Ei bine, iată-mă stabilit la Styles, locul primului nostru caz. Închipuiește-ți că acum e transformat într-o pensiune de familie. Proprietarul e un colonel pensionar — din „vechea gardă", cum scrie la carte etc., etc., **Bien entendu**, soția lui e cea care are grijă ca afacerea să fie cît de cît rentabilă. E o excelentă administratoare, dar are o limbă de viespe, ceva nemaipomenit ! Bietul colonel are mult de suferit din pricina ei. În locul lui, zău că i-aș da cu ceva în cap !

Am văzut anunțul în ziar și mi-a venit chef să mă reîntorc în locurile unde am stat cînd am venit întîi în Anglia. La vîrsta mea e plăcut să-ți amintești de trecut. Cînd colo, pe cine crezi că întîlnesc ? Pe un domn, un baronet, prieten al familiei patronului fiicei tale. (Nu-i așa că fraza sună ca un exercițiu dintr-un manual de franceză ?) Imediat mi-am făcut un plan : dacă el are de gînd să convingă familia Franklin să-și petreacă vara la Styles, eu am să te conving pe dumneata să vii aici și vom fi cu toții împreună, **en famille**. Ca atare, **mon cher Hastings dépechez vous**, vino cît mai urgent..."

Perspectiva era tentantă și am acceptat sugestia prietenului meu fără șovăire. Nu mai aveam un cămin de care să mă simt legat. Buna și credincioasa mea soție se odihnește de cîțiva ani într-un mormînt din Argentina, un băiat e marinar iar celălalt, căsătorit, se ocupă de micul nostru ranch. O fată, Grace, a plecat cu familia în India și lîngă mine n-a rămas decît mezina, Judith, cea la care am ținut întotdeauna cel mai mult, deși n-am înțeles-o niciodată prea bine. De mică era retrasă, tăcută și închisă, ceea ce uneori mă enerva și mă îndurera.

Judith e cea mai dotată din familia noastră și am lăsat-o cu dragă inimă să facă studii superioare. După ce și-a luat diploma a găsit un post de asistentă a unui doctor care studiază bolile tropicale. E atît de absorbită de munca ei și atît de devotată doctorului Franklin încît la un moment dat m-am temut să nu se fi îndrăgostit cumva de el. Din fericire, lucrurile nu par să stea așa ; relațiile lor sînt de colaborare științifică și cred că Judith, dacă ar ști ce mi-a trecut prin cap, m-ar pune la punct imediat, făcîndu-mă „sentimentalist demodat" sau mai știu eu cum ! Pe cuvînt că uneori mi-e cam frică de fiică-mea !

A trebuit să mă întrerup din gînduri, căci am ajuns la gara Styles St. Mary, neschimbată după trecerea atîtor ani, răsărită absurd în mijlocul unor cîmpuri. Nici Styles nu se schimbase prea mult. Parcul era mai neîngrijit, buruienile năpădiseră pînă și aleea de la intrare. Și casa părea cam părăginită ; nu i-ar fi stricat un pic de vopsea pe dinafară. Ca și prima dată, acum atîția ani, o femeie era aplecată asupra unor straturi de flori, dar aici asemănarea înceta, căci cea de acum era o cucoană mărunțică, în vîrstă, cu păr alb buclat, ten trandafiriu și niște ochi albaștri, a căror răceală contrasta cu cordialitatea — cam prea debordantă după gustul meu — cu care mă întîmpină :

— Domnul căpitan Hastings, nu ? Vai de mine, mă găsiți așa murdară, mă iertați că nu pot să vă dau mîna. Ne face mare plăcere că ați acceptat să stați la noi ! Am auzit atîtea despre dumneavoastră ! Dați-mi voie să mă prezint : doamna Luttrell. Soțul meu și cu mine am cumpărat vila asta într-un acces de inconștiență și acum ne străduim să scoatem ceva din ea. N-aș fi crezut că o să ajung vreodată să țin o pensiune ! Trebuie să vă avertizez însă, domnule căpitan, că sînt foarte afaceristă ! Să știți că am să vă storc cît pot de bani !

Am rîs amîndoi, ca de o glumă bună, dar mi-am dat seama că de fapt doamna Luttrell nu face decît să spună adevărul. Sub pojghița subțire a manierelor unei cucoane de modă veche se simțea o tărie de cremene.

— Pe unde e Judith ?, am întrebat, după amabilitățile de rigoare.

Doamna Luttrell se strîmbă ca un copil răsfățat.

— Biata fetiță ! S-a înfundat în șopronul din fundul grădinii, pe care doctorul Franklin l-a închiriat de la mine și l-a transformat în laborator. E plin de cobai, șoareci și iepuri de casă. Bietele creaturi ! Pe mine știința asta mă omoară ! Dar uite-l pe soțul meu ! George ! A sosit domnul căpitan Hastings !

Colonelul Luttrell apăruse de după colțul casei. Era foarte înalt, cu o față cadaverică, luminată de niște ochi albaștri, blînzi și avea un tic nervos : se trăgea mereu, nehotărît, de mustața albă, nu prea stufoasă.

— Ați sosit cu trenul de... de cinci și patruzeci ? mă întrebă strîngîndu-mi mîna.

— Dar cu ce vroiai să sosească !, i-o tăie soția lui. Și oricum, ce importanță are ; condu-l în casă și arată-i camera.

Colonelul Luttrell spuse :

— Ai dreptate, draga mea. Haideți să mergem. Valizele dumneavoastră... s-a îngrijit cineva de ele ? Ai vreo idee, Daisy ?

— Asta e treaba ta, George, ripostă d-na Luttrell înțepată. Eu am avut treabă în grădină. Nu pot să mă ocup de toate.

— Nu, nu, bineînțeles. Am să văd eu...

Am urcat în urma lui treptele de la intrare. În prag m-am ciocnit de un individ pirpiriu, aproape cărunt, șchiopătînd ușor care se grăbea să iasă înarmat cu un binoclu de cîmp. Mi se adresă, bîlbîindu-se puțin :

— L-l-lîngă sicomor... niște păsări își fac cuibul.

În hol, lîngă masă, se afla un alt bărbat care, după toate aparențele, tocmai închisese telefonul. Văzîndu-ne, exclamă :

— I-aș lua pe toți antreprenorii și meseriașii ăștia și i-aș face bucățele, bucățele ! Fir-ar ei să fie, niciodată nu fac un lucru ca lumea.

Furia lui era atît de comică încît am izbucnit amîndoi în ris. Omul mi-a plăcut de la prima vedere. Era chipeș, deși trecut de cincizeci de ani, bine bronzat și întruchipa exact un tip din ce în ce mai rar întîlnit : Englezul de viță veche, direct, sportiv, deprins cu viața la țară și știind să se facă ascultat. Nu m-am mirat deci cînd colonelul Luttrell mi l-a prezentat ca Sir William Boyd Carrington. Auzisem de fapt de el ; avusese un post important în India și era un cunoscut vînător.

— Mă bucur să-l cunosc pe **mon ami Hastings**. Micul nostru prieten belgian vorbește foarte des de dumneavoastră.

Ridicînd din nou receptorul, se scuză, adresîndu-i-se lui Luttrell :

— Sper că nu te superi, Luttrell, dacă o mai bat puțin la cap pe domnișoara de la centrală. Îmi pierd răbdarea foarte ușor.

— Cum o să mă supăr. Așa le trebuie !

Colonelul mă conduse în aripa din stînga a casei și, cînd se opri în fața ultimei uși înțelesei că Poirot îmi reținuse aceeași cameră pe care o ocupasem cîndva la Styles și care rămăsese aproape neschimbată. Era însă mobilată cu mobilă ieftină, modernă, ceea ce m-a cam dezamăgit. Aș fi preferat ceva mai asemănător stilului și arhitecturii casei. Bagajul era în cameră și colonelul îmi spuse că Poirot locuia exact vizavi. În clipa aceea se auzi un strigăt ascuțit : „George" și el tresări ca un animal hăituit. Duse instinctiv mîna la gură.

— Mai aveți nevoie de ceva ? Dacă da, puteți suna...

— George !

— Vin acum, dragă.

Se îndepărtă cu pași grăbiți. O clipă am rămas privind îngîndurat după el. Apoi, m-am dus să bat la ușa lui Poirot.

După părerea mea nimic nu e mai deprimant decît ravagiile trecerii timpului.

Sărmanul meu prieten ! L-am descris de multe ori. Dar cîtă deosebire față de cel cu care eram obișnuit ! Înțepenit din cauza artritei, nu se putea mișca decît cu fotoliul cu rotile. Odinioară rotofei, era acum supt, zbîrcit și pipernicit. Mustățile și părul erau tot negre ca pana corbului, dar, sincer vorbind, asta era o greșală, deși nu i-aș fi spus-o pentru nimic în lume. La un moment dat nu mai merge să te cănești, fiindcă sare prea tare în ochi. Prietenul meu avea aerul că poartă o perucă și că și-a lipit mustața ca să-și distreze nepoțeii ! Doar ochii îi rămăseseră aceiași, sclipitori de inteligență și șireți, deși acum... da, fără îndoială... erau umezi de emoție.

— Oh, **mon ami Hastings, mon ami Hastings !**

Am aplecat capul și, după obiceiul lui, m-a îmbrățișat cu efuziune. Apoi s-a sprijinit de speteaza fotoliului, cercetîndu-mă cu capul puțin înclinat într-o parte :

— Da, da, același, neschimbat : spatele drept, umerii lați, părul grizonat... **très distingué**. Te ții foarte bine, dragul meu. Spune-mi, **les femmes** se mai uită la tine ?

— Poirot !, protestai eu. Ce-ți trece prin cap ! Spune-mi mai bine cum o duci dumneata.

— Eu ?, se strîmbă Poirot. Eu sînt o epavă. O ruină. Nu pot să umblu, să mă îmbrac, să mă spăl și să mă sui în pat singur. Trebuie să fiu îngrijit ca un **bebeluș**. **Enfin**, nu e deloc amuzant. Din fericire, esențialul a rămas neafectat

— Știam eu ! Cea mai bună inimă din lume !

— Inima ? Poate ! Eu nu mă referam la ea. Creierul, dragul meu, la mine asta e esențialul Ei bine, la mine creierul funcționează splendid.

Din cît se putea vedea, într-adevăr, creierul lui Poirot nu părea să fi suferit vreo schimbare care să-l facă mai modest.

— Și îți place aici ?

— Merge... Nu e „Ritz", cred că-ți dai seama. Departe de așa ceva. Prima cameră în care am locuit era mică și necorespunzător mobilată. M-am mutat în asta la același preț. Masa e tipic englezească, în ce are ea mai prost. Varză de Bruxelles, uriașă, tare, așa cum le place englezilor. Cartofi fierți, ori prea tari, ori prea terciuiți. Toate legumele au gust de apă și nici o mîncare n-are sare sau piper... Poirot se opri ca să răsufle.

— Sună groaznic, am zîmbit eu.

— Dar să nu ne plîngem, reluă Poirot. Sînt gata să îndur orice... dacă nu se poate altfel.

Un gînd groaznic mă străfulgeră.

— Ia spune, Poirot, nu cumva... ești strîmtorat ? Cu războiul și cu criza asta știu că mulți au avut de suferit.

Poirot mă liniști imediat.

— Nu, nu, prietene. O duc foarte bine din punctul ăsta de vedere, ba chiar pot spune că sînt bogat. Nu din economie mă aflu aici.

— Atunci... stai puțin ! Cred că înțeleg ce te-a îndemnat să vii. Cu vîrsta, te întorci din ce în ce mai des către trecut, încerci să retrăiești simțăminte de mult uitate. Pe mine, venirea la Styles m-a tulburat, mi-a răscolit amintiri dureroase și totuși, în același timp, mi-a reînviat un noian de gînduri și emoții pe care uitasem că le-am încercat vreodată. Probabil că și cu dumneata se întîmplă același lucru.

— Ba deloc. Mie nu mi se întîmplă nimic din toate astea **Mon cher,** nu mai privi înapoi. Cată înainte, spre viitor.

— Ce viitor mă mai așteaptă pe mine ?

— **Eh bien,** prietene, ne așteaptă o treabă de făcut.

— O treabă ? Unde ?

— Aici.

L-am privit mut.

— Ai încercat să ghicești de ce am venit la Styles ? Am să-ți spun chiar eu. Ca să prind un ucigaș.

O clipă am crezut că a luat-o razna.

— Vorbești serios ?

— Bineînțeles. Dumneata și cu mine, Hastings, trebuie **să pornim din nou la vînătoare.** Altfel de ce crezi că te-am chemat ? Mădularele îmi sînt înțepenite, dar creierul, creierul e la fel de sprinten ca odinioară. Principiul meu, dacă-ți amintești, a fost întotdeauna : „Stai și te gîndești". Asta pot să fac și acum. Dar pentru partea mai activă a „campaniei" am nevoie de neprețuitul meu Hastings.

Mi-a trebuit un minut bun pînă să înțeleg că Poirot chiar avea de gînd să mai rezolve un caz. Zîmbind, el spuse :

— În sfîrșit, te-ai convins. La început, nu-i așa, ai crezut că m-am ramolit ?

— Nu, nu, am răspuns în grabă. Numai că nici unul din cei de aici nu arată cîtuși de puțin a ucigaș. Bineînțeles, nu i-am văzut pe toți oaspeții, dar...

— Cînd ai să-i vezi o să ți se pară și mai de necrezut. Toți au un aer foarte cumsecade.

— Și totuși, unul din ei e ucigaș.

— Unul din ei e ucigaș.

— Dar cum... ce te-a făcut să... Nu mai pridideam cu întrebările.

— Calm, Hastings. S-o luăm de la început. Dă-mi te rog geanta-diplomat de pe birou. **Bien.** Cheia... așa...

Descuind servieta, scoase din ea un vraf de hîrtii bătute la mașină și niște tăieturi din ziare.

— Le poți studia pe îndelete. Pentru moment, eu zic că n-are rost să-ți pierzi vremea cu ziarele. Nu sînt decît relatări din presă, uneori inexacte, din cînd în cînd sugestive. Cel mai bine e să parcurgi notele pe care le-am redactat eu.

Cu interesul stîrnit, am început să citesc.

Cazul A. Etherington

Leonard Etherington. Năravuri urîte. Se droga. Bea. Sadic și plin de ciudățenii. Soție tînără și atrăgătoare. Profund nefericită alături de el. Etherington a murit, în aparență din cauza unei intoxicații. La autopsie s-a descoperit arsenic, cumpărat, așa cum s-a dovedit, de doamna Etherington. Aceasta fusese prietenă cu un funcționar care între timp plecase în India. Nu s-a insinuat că e vorba propriu-zis de infidelitate, ci doar de un atașament între cei doi. Tînărul, de altfel, se logodise cu o fată pe care o cunoscuse în drum spre India. Nu se știe dacă scrisoarea prin care o informa pe doamna Etherington de acest fapt a fost primită de ea înainte sau după moartea soțului. Ea a afirmat că a primit-o înainte. Arestată sub învinuirea de asasinat, a stîrnit simpatia juriului la proces datorită caracterului soțului ei și a felului în care se purtase cu ea.

Lipseau de altfel și dovezile directe. Doamna Etherington a fost achitată, dar opinia publică a continuat să o considere de fapt vinovată. Prietenii au evitat-o etc. A murit la doi ani după proces dintr-o doză prea mare de somnifere. Verdict de moarte accidentală.

Cazul D. Sharples

Fată bătrînă. Suferindă. Dificilă, avea dureri mari. Nepoata ei, Freda Clay o îngrijea. D-na Sharples a decedat în urma administrării unei doze prea mari de morfină. Freda Clay a recunoscut că, văzînd cum se chinuie mătușa ei, i-a dat ceva mai multă morfină pentru a-i ușura durerile. Poliția a fost de părere că nu era vorba de o greșeală, ci că doza fusese administrată cu bună știință, dar în lipsa dovezilor directe nu a mai pus-o sub urmărire penală.

Cazul C. Riggs

Edward Riggs, fermier. Își bănuia soția că îl înșeală cu chiriașul lor, Ben Craig. Craig și doamna Riggs au fost găsiți morți, împușcați. și gloanțele proveneau din pușca lui Riggs. Riggs s-a predat, spunînd că probabil el i-a omorît, deși nu-și aduce aminte. A declarat că i s-a întunecat mintea și nu știe ce a fost cu el. Condamnat la moarte, pedeapsă comutată apoi în ocnă pe viață.

Cazul E. Litchfield

Matthew Litchfield — un tiran bătrîn. Cele patru fiice erau ținute în casă, nu li se îngăduia nici o distracție, nu aveau nici un ban de cheltuială. Într-o seară a fost atacat cînd intra în casă și ucis cu o lovitură în cap. Mai tîrziu, fiica cea mai mare, Margaret Litchfield, s-a predat, recunoscînd că ea își ucisese tatăl pentru ca surorile ei să-și poată trăi viața. Litchfield a lăsat o avere mare. Margaret Litchfield a fost considerată nebună și internată la Broadmoor, unde a murit curînd.

Isprăvind de citit, l-am privit întrebător pe Poirot.

— Ce zici, **mon ami ?,** spuse acesta.

— Știu eu... cele patru crime sînt complet diferite. S-au petrecut în locuri diferite și au fost comise de indivizi aparținînd unor clase sociale diferite. Există vreun factor comun care mi-a scăpat ?

— Nu, nu, ai surprins esențialul. Atîta doar că nu ai remarcat faptul că în nici unul din aceste cazuri nu a existat nici o **îndoială** efectivă asupra vinovatului. Doamna Etherignton a fost achitată, dar toată lumea a fost convinsă că ea a ucis. Freda Clay nu a fost

arestată, dar nimeni nu s-a gîndit că **aiteineva** ar putea fi vinovat. Riggs a pretins că nu-și amintește să fi tras în soția sa și în amantul ei, dar nu s-a pus deloc problema altui criminal. Margaret Litchfield, cel puțin, a mărturisit. Deci de fiecare dată avem de-a face cu un singur suspect.

— E adevărat, dar nu înțeleg unde vrei să ajungi.

— Firește, pentru că mai e un aspect pe care dumneata nu-l cunoști. Să admitem că există un individ X. În nici unul din aceste cazuri, X nu avea nici un motiv să se debaraseze de victimă. Ba chiar într-unul din cazuri, după cum am putut afla, X era la sute de kilometri distanță ; X era în termeni de prietenie cu familia Etherington, X a locuit un timp în același sat cu Riggs. Am o fotografie la minut a lui X cu Freda Clay, pe stradă și același X era prin apropiere cînd a fost ucis bătrînul Litchfield. Ce părere ai ?

— Mda... cam multe coincidențe. Trebuie deci să existe o legătură între aceste crime, oricît ar părea de greu de crezut.

— Ești de acord atunci cu ipoteza mea ?

— Că X e adevăratul ucigaș ? Da.

— În acest caz, Hastings, trebuie să afli încă un amănunt : X e aici, în această casă.

— La Styles ?

— Da. Și ce concluzie logică se impune deci ?

Știam ce avea de gînd să spună, dar l-am lăsat să o facă el.

— Dă-i drumul. Spune dumneata.

Hercule Poirot rosti grav :

— În curînd se va comite o crimă. **Aici.**

Citeva momente l-am privit în ochi pe Poirot, fără să scot o vorbă, apoi am izbucnit :

— Nu se va comite. **Dumneata o s-o împiedici.**

— Loialul meu prieten ! Reflectează însă o clipă ; de prins, poți prinde un criminal ; dar cum să-l **împiedici** să comită o crimă ?

— Știu și eu... adică... dacă știi dinainte... M-am oprit fiindcă îmi dădeam seama de dificultăți.

— Vezi ?, spuse Poirot. Nu e deloc simplu. De fapt, există numai trei metode : prima este să pui în gardă victima. E o metodă care nu prea dă rezultate fiindcă e necrezut de greu să-i convingi pe oameni că îi pîndește o primejdie din partea cuiva apropiat sau drag. Se indignează și refuză să te asculte. A doua metodă este să-l previi pe criminal : „Dacă X va muri, dumneata o să înfunzi pușcăria". Șansele de succes sînt mai mari, fără să fie de sută la sută. Criminalii sînt niște încrezuți și deobicei nu se lasă convinși, așa că nu-ți rămîne decît satisfacția de a-i trimite la spînzurătoare după ce-au comis crima. De două ori în viață, odată în Egipt și a doua oară altundeva, am prevenit un ucigaș potențial, fără rezultat. Era hotărît să ucidă și gata ! S-ar putea să se întîmple la fel și aici...

— Spuneai că mai există și o a treia metodă.

— A, da. E nevoie însă de multă iscusință. Trebuie să ghicești cînd se pregătește lovitura și să fii gata să intervii la momentul oportun. Trebuie să-l surprinzi pe criminal, dacă nu în flagrant delict, cel puțin în momentul în care intenția lui e evidentă. Desigur, cel mai ușor ar fi să încerc prima metodă... problema e însă că nu știu cine va fi victima... înțelegi, Hastings ?

Dificultatea situației îmi apărea acum clară. Trebuia să existe o legătură între cazurile citate de Poirot, dar această legătură nu ne era cunoscută. Nu știam care era motivul criminalului, ne lipsea veriga de legătură, fără de care nu puteam ghici care era victima aleasă de el la Styles.

— Și pînă acum n-ai descoperit nimic comun pentru cele patru cazuri ?

— Nimic !

Am reflectat din nou.

— N-ar putea fi vorba de cine știe ce cîștig financiar indirect...

— Nu. Poți să fii sigur, dragă Hastings, că acesta a fost primul lucru pe care l-am avut în vedere.

Am rămas iar pe gînduri. Cine știe ce vendetta ? Dar care e veriga de legătură ? Mi-am amintit deodată că am citit undeva despre o serie de crime inutile în aparență, dar care, cum s-a dovedit ulterior, fuseseră comise asupra membrilor unui juriu de către un individ pe care ei îl condamnaseră.

Spre rușinea mea, mărturisesc că nu i-am spus nimic lui Poirot. Ce titlu de glorie mi-aș face din a-i oferi **eu** soluția lui Poirot. Am întrebat doar :

— Și, de fapt, cine e X ?

Poirot a clătinat din cap cu hotărîre.

— Asta, prietene, nu-ți pot spune.

— Ei asta-i ? De ce ?

Ochii lui Poirot sclipiră ghiduși.

— Pentru că, **mon cher**, ai rămas același Hastings. Fața ta e o carte deschisă. N-am nici un chef să te văd holbîndu-te la X cu gura căscată în așa fel încît și un orb ar putea citi pe fața ta cuvintele : „Asta la care mă uit acum... e un ucigaș ! ! !"

— Ai putea să ai puțină încredere în mine ; știu doar să mă prefac !

— O, nu ! Cînd încerci să te prefaci e și mai rău ! Nu, dragul meu... ucigașul va rămîne incognito și cînd îți dau semnalul, te arunci asupra lui.

— Încăpățînatule ! Să nu-mi pun eu mintea...

M-am întrerupt, căci se auzi o bătaie în ușă și fiică-mea Judith intră. Aș vrea să o descriu pe Judith, dar niciodată nu m-am priceput să descriu oamenii. E înaltă, își ține capul sus, are sprîncene negre, drepte și liniile feței sînt severe și frumoase în austeritatea lor. Judith nu s-a repezit să mă sărute ; nu e genul ei. Mi-a zîmbit și mi-a adresat doar un :

— Bună, tată !

— Bine te-am găsit, draga mea, am răspuns, intimidat ca întotdeauna în fața tinerilor și am adăugat prostește : am ajuns cu bine.

— Bravo ! Excelentă realizare !, zise Judith.

— Tocmai îi descriam mîncarea de azi, interveni Poirot.

În momentul acela se auzi din nou o bătaie în uşă şi doctorul Franklin îşi făcu apariţia. Era un vlăjgan roşcovan de vreo 35 de ani cu ochi albaştri, vioi, neîndemînatic şi distrat, lovindu-se mereu de obiectele care îi ieşeau în cale.

— Îl mai ţii minte pe tata ?, întrebă Judith.

Dr. Franklin tresări, îşi mijii ochii privindu-mă atent şi îmi întinse mîna spunînd cam stînjenit :

— Bineînţeles ! Ce mai faceţi ? Am auzit că rămîneţi şi dumneavoastră aici.

Se întoarse către Judith.

— Crezi că e neapărată nevoie să ne schimbăm pentru cină ? Dacă nu, poate mai lucrăm puţin pînă la masă.

— Nu, nu. Vreau să stau de vorbă cu tata.

— A, da. Bineînţeles... zîmbi deodată, un zîmbet tineresc, fermecător. Iertaţi-mă... sînt atît de obsedat de experienţele mele... încă o dată, mii de scuze.

Se auzi pendula bătînd şi Franklin aruncă o privire speriată spre cadran.

— Doamne sfinte ce tîrziu e ! Am încurcat-o. I-am promis Barbarei că am să-i citesc înainte de masă.

Şi, zîmbindu-ne din nou, de data asta jenat, ieşi în grabă, ciocnindu-se din mers de canatul uşii.

— Cum se mai simte doamna Franklin ? întrebai eu.

— Situaţia staţionară, răspunse Judith în batjocură.

— Ce păcat că e mereu suferindă.

— Pentru un doctor e înnebunitor. Doctorilor le plac oamenii sănătoşi.

— Şi totuşi, interveni Poirot, bunul doctor s-a grăbit să se ducă să-i facă lectură.

— Ceea ce e o prostie. Are doar o infirmieră care poate să-i citească perfect de bine. Eu n-aş suporta să-mi citească cineva cu glas tare.

Şi spunînd acestea ieşi şi ea. M-am ridicat.

— Ei, să-mi despachetez şi eu lucrurile şi să fac o baie înainte de masă.

Poirot apăsă pe butonul unei sonerii aflată la îndemînă şi peste cîteva clipe apăru valetul său. Spre surprinderea mea, era cineva pe care nu-l cunoşteam, un individ zdravăn, cu o expresie stupidă, bovină.

— Dar unde e Georges ?

— Georges s-a dus acasă la el. Tatăl său e bolnav. Să sperăm că se va întoarce cîndva la mine.

Între timp — zîmbi el către noul său valet — Curtiss are grijă de mine.

Tulburat, am traversat coridorul şi am intrat la mine în cameră.

Am coborît la masă în alertă, pregătit să-l descopăr pe ipoteticul X al lui Poirot.

În salon, înainte de a intra în sufragerie am făcut cunoştinţă cu domnişoara Cole şi cu maiorul Allerton.

Prima era o femeie înaltă, atrăgătoare, de vreo 33—34 de ani. Maiorul Allerton mi-a displăcut de la prima vedere. Era un tip bine, cam de 40 de ani, bronzat şi musculos, dar cu pungi sub ochi, trădînd o viaţă destrăbălată şi, deşi plăcut în societate, vorbele sale aveau adesea două înţelesuri. Din cîte am putut observa, nici colonelul Luttrell nu-l prea simpatiza, iar Boyd Carrington se ţinea şi el cam ţeapăn. La femei avea însă un succes desăvîrşit. Din instinct ştiam că Allerton e o puşlama şi din zece bărbaţi, nouă ar fi fost de acord cu mine. Din păcate, din zece femei, nouă, ba poate chiar toate zece s-ar fi îndrăgostit de el.

În timp ce ni se servea un lichid alb, vîscos, pe post de supă, mi-am lăsat privirile să rătăcească de jur-împrejurul mesei. Dacă Poirot avea dreptate, unul din cei de faţă era un criminal periculos — şi dement, după toate probabilităţile. Cine putea fi ?

Bineînţeles, nu colonelul Luttrell, nehotărît şi cam sărac cu duhul. Norton, cel care se grăbea să observe păsările pe cîmp ? Puţin probabil. Părea un tip agreabil, dar cam hahaleră şi lipsit de vitalitate. Bineînţeles, mi-am spus tot eu, mulţi criminali au fost nişte oameni insignifianţi care au recurs la crimă tocmai pentru a se afirma, a ieşi din anonimat. Ar putea fi şi cazul lui Norton. Dar mai era şi pasiunea lui pentru păsări. Întotdeauna am fost de părere că dragostea de natură e un semn că omul e bun.

Boyd Carrington ? Exclus. Celebru în toată lumea, sportiv, bun organizator, bucurîndu-se de stima tuturor şi bogat pe deasupra. Stătea pentru moment la Styles pentru că la reşedinţa lui se făceau lucrări de amenajare. L-am înlăturat şi pe Franklin. Ştiam că Judith îl admiră şi îl respectă.

Dar maiorul Allerton ? Asupra lui m-am oprit mai pe îndelete. Antipatic cu siguranţă ! Genul capabil să o jupoaie de vie pe străbunica sa. Şi totul ascuns sub nişte maniere galante, superficiale. Dacă Allerton era X, crimele lui erau neapărat legate de un profit.

Nu e mai puţin adevărat că Poirot nu spusese clar că e vorba de un bărbat. Domnişoara Cole ? Era agitată şi nervoasă. O frumuseţe bîntuită de patimi. Altfel... normală. Ea, doamna Luttrell şi Judith erau singurele femei de la masă. Doamna Franklin minca la ea în cameră şi infirmiera lua masa după noi.

După cină stăteam pierdut în gînduri în faţa ferestrei, cînd Judith se apropie de mine, mă luă de braţ şi mă trase afară, pe terasă.

— Ce e cu tine ?, mă întrebă brusc.

— Ce să fie ? Ce vrei să spui ?

— Toată seara ai fost nu ştiu cum... bizar. De ce te uitai aşa la noi toţi ?

Întrebarea m-a deranjat. Nu-mi dădusem seama că mi-am trădat preocuparea.

— Ţi s-a părut că mă uitam ciudat ? Cine ştie ce amintiri îmi treceau prin minte.

— Oh, desigur, tu ai mai locuit aici, cînd erai tînăr, nu ? O bătrînă a fost otrăvită, sau aşa ceva... dar, în sfîrşit, nu asta e important... de fapt venisem cu un mesaj din partea doamnei Franklin. Vrea să te vadă. Te aşteaptă sus, la ea.

— Sint încîntat. Păcat că n-a putut coborî la masă.

— Aiurea ! N-are nimic. Îi place să i se dea importanță.

Pe doamna Franklin o mai văzusem doar o dată în viața mea. Avea vreo 30 de ani și era genul „madonă" : ochi mari căprui, părul cu cărare la mijloc și fața ovală, blîndă. Era foarte subțire și avea un ten de transparență delicatețe.

Stătea lungită pe o canapea, sprijinită de perne, îmbrăcată într-o rochie de interior bleu cu alb. Boyd Carrington își bea cafeaua. Doamna Franklin mi se adresă, amabilă :

— Mă bucur că vă reîntîlnesc, domnule căpitan. Mă bucur și pentru Judith. Fetița asta muncește prea mult.

— Pare să-i priască, am răspuns eu, cuprinzîndu-i mînuța între ale mele.

— O invidiez grozav. Cred că nu știe ce înseamnă boala. Dumneata ce crezi, Craven ? Vai, dați-mi voie să vă fac cunoștință : dînsa e domnișoara infirmieră Craven care are multă, multă grijă de mine. Nu știu ce m-aș face fără ea. Mă dădăcește ca pe un copilaș.

Domnișoara Craven era o femeie plăcută la înfățișare, cu păr bogat, roșcat. Părea să fie o fire taciturnă și uneori nu răspundea cînd i se adresa cuvîntul. Și acum, își înclină doar capul în tăcere.

Doamna Franklin suspină și, lăsîndu-și capul pe perne, suspină iar.

— Sufăr atît de mult că nu pot fi la înălțime. Știu, ar trebui să mă interesez mai îndeaproape de munca soțului meu, dar pur și simplu, nu pot. E vina mea probabil, dar...

— Nu mai vorbi așa, Babs, o întrerupse deodată Boyd Carrington. Tu n-ai nici o vină.

— Cum să nu, Bill. Uneori sînt profund descurajată. Nu mă pot împiedica... pur și simplu să-mi fie... scîrbă. Șoboiani, cobai... toate astea. Mie îmi place să mă gîndesc doar la lucruri frumoase. păsărele, flori, copii care se joacă. Tu știi, Bill.

Boyd Carrington se apropie de ea și îi luă mîna care se întindea către el atît de rugătoare. Cînd se aplecă asupra ei, pe față i se citea o expresie cu totul nouă pentru mine : blîndă, consolatoare, ca a unei femei. M-a impresionat, căci în tot ce făcea omul acesta era atît de masculin.

— Ai rămas aceeași ca la 17 ani, Babs ! Barbara și cu mine sîntem vechi prieteni, adăugă el întorcîndu-se spre mine.

— Familia mea se trage de prin aceste locuri, îmi explică ea. Bill venea în vacanțe la unchiul său, la Knatton.

— În mausoleul acela ! Cam tot așa a rămas. Uneori am impresia că n-am să reușesc niciodată să-l transform într-o casă de om. E nevoie de o mînă de femeie.

— Ți-am spus că dacă vrei pot să vin să te ajut. Serios.

Sir William se uită întrebător la infirmieră.

— Dacă te simți bine, aș veni să te iau mîine cu mașina. Ce părere aveți, domnișoară Craven ?

— Cred că i-ar face bine doamnei Franklin. Bineînțeles, nu trebuie să se oboseaască prea tare.

— Atunci rămîne stabilit, zise Boyd Carrington. Culcă-te acum și odihnește-te, să fii în formă mîine.

I-am urat amîndoi noapte bună doamnei Franklin și am ieșit. Coborînd scările, Boyd Carrington mi se adresă în felul lui brusc, direct :

— N-ai idee ce făptură încîntătoare era la 17 ani. Mă întorsesem de departe, soția îmi murise... nu mi-e rușine să mărturisesc că m-am îndrăgostit rău de ea. S-a măritat cu Franklin peste cîțiva ani. Nu cred că e o căsnicie reușită. Mă tem că din cauza sănătății ei șubrede! Omul ăsta n-o înțelege și n-o apreciază ! Nu știe altceva decît de eprubete, cobai și culturi de viruși.

Jos ne pîndea doamna Luttrell ca să ne invite la o partidă de bridge. M-am scuzat spunînd că vreau să mai stau de vorbă cu prietenul meu. L-am găsit pe Poirot în pat. Cum m-a văzut, m-a întrebat :

— Ei, la ce concluzii ai ajuns asupra identității criminalului ?

— Dacă am dreptate, îmi spui ?

— Bineînțeles că nu.

Am spus, privindu-l cu atenție :

— M-am gîndit la Norton...

Expresia feței lui Poirot nu se schimbă.

— Deși nu am nici un indiciu. Mi s-a părut cel mai puțin suspect. Și... și pe urmă e atît de... oarecare. Cred că genul de criminal pe care-l urmărim noi trebuie să fie tocmai așa : oarecare, neobservat.

— Adevărat. Dar sînt mai multe feluri de a trece neobservat.

— Ești exasperant, Poirot. Oricum, nu pe Norton îl suspectez de fapt. Ce zici de ăsta, de Allerton ?

Poirot, cu o expresie la fel de nepătruns, întrebă :

— Nu-ți place, nu ?

— Nu. O pușlama ! Nu ești de aceeași părere ?

— Ba da. Sînt sigur însă că femeile îl găsesc atrăgător.

— Cum pot fi atît de proaste ? ! Mă întreb ce găsesc la el !

Am rămas tăcut, meditînd posomorît asupra acestei teme, apoi m-am întors la subiectul anterior.

— De fapt, Poirot, nu mi-ar fi greu să descopăr cine e X. Nu-mi rămîne decît să iscodesc și să aflu cine a avut vreo legătură sau îi cunoaște dinainte pe toți ceilalți. Adică pe cei implicați în cele patru cazuri ale dumitale.

Poirot însă pufni disprețuitor.

— Dragă Hastings, nu te-am chemat aici ca să stau și să te admir cum calci în străchini pe drumul pe care l-am parcurs eu deja. Și dă-mi voie să-ți spun că nu e chiar așa simplu cum crezi. Cele patru cazuri s-au petrecut chiar în acest comitat. Cei prezenți sub acest acoperiș nu sînt asemeni străinilor adunați din întîmplare într-un hotel. Familia Luttrell e de prin părțile acestea ; cei pe care îi primesc le sînt cunoștințe, prieteni sau prieteni recomandați de prietenii lor. Sir

William i-a convins pe Franklini să vină. La rîndul lor, ei l-au invitat pe Norton și, probabil, pe doamna Cole. Adică, vreau să spun că nu e imposibil ca cineva, cunoscut al unuia dintre ei, să fie cunoscut și de ceilalți. X își face un obicei din a acționa pe teren cunoscut. Să luăm cazul fermierului Riggs. Satul în care a avut loc tragedia nu e departe de reședința unchiului lui Boyd Carrington. Tot în apropiere locuia și familia doamnei Franklin. La hanul din sat vin o mulțime de turiști. Mulți prieteni ai familiei Barbarei Franklin au stat acolo. Printre alții și doctorul Franklin. S-ar putea să fi trecut pe acolo și Norton și domnișoara Cole. Nu, nu, prietene. Te rog, renunță la aceste încercări stîngace de a descoperi un secret pe care refuz să ți-l dezvălui eu.

— Uite ce e, Poirot. m-am săturat de glumele tale despre fața mea ca o oglindă. Nu mă amuză deloc.

Poirot spuse liniștit :

— Ești sigur că acesta e unicul motiv ? Nu te gîndești că a cunoaște adevărul înseamnă a fi în pericol ? Nu-ți dai seama că mă preocupă siguranța dumitale ?

Am rămas cu gura căscată. Nu-mi trecuse prin minte acest aspect al problemei. Un criminal inteligent și ingenios, care a săvîrșit deja patru crime, nu se va da înapoi de la nimic dacă își va da seama că cineva e pe urmele lui.

Am exclamat :

— Dar atunci... atunci și tu ești în pericol, Poirot !

Poirot făcu un gest de dispreț suveran, cît îi îngăduiau încheieturile înțepenite.

— Sînt deprins ; știu să mă apăr. Și pe urmă nu-l am alături pe cîinele meu credincios ? Loialul și bravul meu Hastings ?

-

Poirot trebuia să se culce devreme. L-am lăsat deci și am coborît, oprindu-mă doar să schimb cîteva vorbe cu noul lui valet, Curtiss. Era în serviciul lui Poirot de cînd acesta se întorsese din Egipt. Mi-a spus că sănătatea stăpînului său era destul de bună, dar din cînd în cînd avea crize de inimă îngrijorătoare. Inima îi slăbise mult în ultimul timp. Se pare că motorul a început să tușească ! Am coborît cu sufletul împovărat de tristețe. Nu-mi puteam imagina viața fără Poirot.

În salon tocmai se încheiase un rubber și m-au invitat să intru și eu, alături de familia Luttrell și Norton. Boyd Carrington urma să iasă din joc:

— Ce ziceți, domnule Norton, zise doamna Luttrell — jucăm în partidă noi doi contra celorlalți ? Pînă acum am avut succes.

Norton zîmbi amabil, dar spuse :

— Știu și eu, poate mai bine ar fi să tragem la sorți... așa se obișnuiește, nu ?

D-na Luttrell încuviință, cam fără chef după cum mi s-a părut.

Familia Luttrell forma o echipă împotriva mea și a lui Norton. Doamna Luttrell părea evident nemulțumită de alegerea sorților și în curînd aveam să-mi dau seama de ce. Am mai jucat de atunci de multe ori cu colonelul Luttrell și am constatat că nu era un jucător chiar atît de prost. Era mai degrabă neatent și nesigur pe el. Cînd juca însă în echipă cu soția lui, făcea greșeală după greșeală. Doamna Luttrell juca într-adevăr excelent, dar nu era o parteneră agreabilă. Se folosea de fiecare avantaj imaginabil, ignora unele reguli dacă adversarul ei nu le cunoștea și se prevala de ele cînd îi conveneau. Nu se sfia nici să arunce o privire rapidă în cărțile celorlalți. Cu alte cuvinte, juca pentru a cîștiga. Înțelegeam acum de ce Poirot vorbise de limba ei de viespe. La cărți stăpînirea sa de sine dispărea și îl făcea cu ou și cu oțet pe nefericitul ei soț la fiecare greșeală.

Pentru Norton și pentru mine era foarte jenant să fim martorii unor asemenea discuții și, de îndată ce am terminat rubberul, ne-am scuzat spunînd că e prea tîrziu ca să mai începem altul. Plecînd, Norton nu se mai putu abține și comentă cu glas tare :

— Dumnezeule, Hastings, ce partidă de coșmar ! Îmi venea să turbez cînd îl vedeam pe nenorocitul ăsta ciocănit la cap de nevastă-sa. Ce răbdare, domnule ! Bietul om ! Nu s-ar zice că a fost militar !

— Sstt !, l-am avertizat, căci ridicase vocea cam tare și mă temeam să nu-l audă colonelul.

— Nu, zău, era de nesuportat !

Am încuviințat la rîndul meu, la fel de indignat :

— Nu m-aș mira dacă într-o zi i-ar da cu ceva în cap !

Norton clătină din cap.

— Cine, el ? ! N-are curajul ăsta. O s-o țină tot așa : „Da, dragă ! Nu, dragă ! Iartă-mă, dragă" !, o să se tragă de mustață și o să behăie ascultător pînă o să moară. Nu mai pune el piciorul în prag !

Ne-am oprit în hol, văzînd că fereastra-ușă laterală care dădea în grădină era deschisă și vîntul sufla în perdele umflîndu-le.

— N-ar trebui s-o închidem ? am întrebat.

Norton ezită înainte să-mi răspundă :

— Ăăă, nu cred că a intrat toată lumea în casă.

O bănuială mă străfulgeră.

— Cine mai e afară ?

— Fiica dumneavoastră, cred și... și... ăăă... Allerton.

Încercase să pară cît mai indiferent, dar vorbele lui, după conversația cu Poirot, îmi trecură ca un fier roșu prin inimă.

Judith și Allerton... Nu se putea ca Judith a mea, calmă, rece, rațională să se lase ademenită de unul ca el. Îmi repetam mereu fraza aceasta, în timp ce mă dezbrăcam, dar neliniștea persista. Nu puteam dormi și mă zvîrcoleam fără odihnă.

Așa cum se întîmplă, noaptea totul pare exagerat. Mă cuprinse disperarea și jalea. O, dacă ar fi trăit buna mea soție, pe a cărei judecată înțeleaptă mă bazasem atîția ani, ea ar fi știut ce e de făcut. Fără ea mă simțeam neputincios și părăsit. Răspunderea pentru fericirea și liniștea copilului meu cădea pe umerii mei. Aveam să fiu la înălțimea acestei răspunderi ? O știu prea bine,

nu sint un om inteligent. Adeseori fac gafe, incurc lucrurile. Dacă Judith avea să sufere, dacă aveam să văd cum își distruge viața ? !

Disperat, am aprins lumina. Așa nu se mai putea. Trebuia să adorm. M-am sculat și, ducindu-mă in baie, am căutat un somnifer. N-aveam însă decit aspirină. Poirot avea însă, precis, pilule de dormit. Am deschis deci ușa și, traversind coridorul, m-am oprit in fața ușii sale, cind am fost cuprins de remușcări. N-avea rost să-l scol pe bietul om din somn.

Tocmai atunci am auzit zgomotul unor pași și m-am intors. Allerton venea pe coridor spre mine. Nu am văzut exact cine e decit cind a ajuns lingă mine, căci lumina era slabă și ii venea din spate. Recunoscindu-l, am avut o tresărire căci tipul zimbea și nu mi-a plăcut deloc zimbetul lui.

— Bună seara, domnule Hastings, nu v-ați culcat ?

— Nu pot să dorm, am răspuns fără chef.

— Doar asta e problema ? Lăsați că aranjez eu. Veniți la mine.

Am intrat in camera lui care era lîngă a mea. M-am simțit deodată tentat să-l studiez pe individ cît mai atent.

— Nu-mi place să mă culc devreme. Mai ales cind e rost de distracție. Mai mare păcatul să pierzi o noapte atit de frumoasă dormind !

Rise — un ris scirbos, neplăcut.

Am intrat după el in baie. Deschise un dulăpior și scoase dinăuntru un flacon.

— Poftim : Slumberyl — face minuni. O să dormiți buștean și să visați frumos.

— Nu e... periculos ?

— Ba da, dacă iei prea mult. E un barbituric ; doza toxică e foarte apropiată de cea recomandată in caz de insomnie. Zimbi din nou, strimb.

— Și se dă fără rețetă ?

— Ntț ! Am eu pilele mele.

Conștient că fac o prostie, am întrebat :

— L-ai cunoscut pe Etherington, nu ?

Îl atinsesem intr-un punct sensibil. Privirile ii deveniră reci și precaute. Spuse cu o voce schimbată, cu o indiferență forțată :

— A, da... Etherington. L-am cunoscut. Bietul om.

Apoi, cum eu continuam să tac, vorbi din nou :

Etherington se droga... exagerat. Trebuie să știi cind să te oprești. El n-a știut. Păcat. Nevastă-sa a avut noroc. Dacă nu îi s-ar fi făcut milă de ea celor din juriu, ar fi condamnat-o.

Îmi întinse citeva tablete. Apoi întrebă în treacăt :

— L-ați cunoscut bine pe Etherington ?

I-am spus adevărul.

— Nu.

Un moment fu luat prin surprindere și păru că nu știe ce să răspundă. Apoi încheie rizind silit :

— Un tip amuzant. De viață. Dar, bineînțeles, nu un îngeraș.

I-am mulțumit pentru pastile și m-am intors in camera mea. Stingind lumina și intinzindu-mă din nou în pat, m-am întrebat dacă nu cumva făcusem o greșeală. Căci eram aproape sigur că Allerton e X și il lăsasem să înțeleagă că il suspectez.

Povestirea mea despre zilele petrecute la Styles vi se va părea fără îndoială cam dezlinată, dar aceasta se intîmplă fiindcă în mintea mea șederea acolo îmi apare ca o suită de conversații, de cuvinte sugestive și impresii care mi s-au gravat adinc în memorie.

Mai intîi, foarte devreme, a venit înțelegerea faptului că Poirot e bolnav și neputincios. Eram sigur că, așa cum spunea chiar el, creierul îi funcționa cu aceeași strălucire ca mai înainte, dar invelișul său fizic fiind atit de uzat, era nevoie să joc un rol mai activ decit de obicei. Cu alte cuvinte, trebuia să fiu ochii și urechile lui Poirot.

Ce e drept, in fiecare zi frumoasă, Curtiss își lua in brațe stăpinul și il purta în jos pe scări și-l depunea intr-un loc adăpostit din grădină, în scaunul său cu rotile. În alte zile, cînd era urît afară, il așeza în salon. Oriunde s-ar fi aflat, se găsea mereu cîte cineva care să se oprească și să stea de vorbă cu el, dar asta nu era același lucru ca atunci cînd Poirot își putea alege el însuși partenerul pentru o discuție între patru ochi.

Curînd după ce am sosit, am vizitat șopronul pe care Franklin îl amenajase ca laborator. Aș vrea să mă scuz spunîndu-vă de la început că nu am deloc o minte „științifică". De aceea s-ar putea ca unii din termenii pe care îi folosesc să-i facă să zimbească pe specialiști Din cîte am înțeles, ca profan, doctorul Franklin experimenta cu niște alcaloizi derivați din boabele de calabar, **Physiostigma venenosum**. Judith, care a încercat să mă lămurească, nu a reușit decît să mă încurce și mai tare, folosind, cum se întîmplă cu cei foarte tineri, o serie de termeni teribil de tehnici. A înșirat la repezeală physostignina, eserina, physovenina și geneserina ajungînd la o substanță cu un nume imposibil : prostignina sau esterul dimetilcarbonic al trihidroxifeniltrimetilamoniului, etc. etc.

Oricum, pentru mine era de neînțeles și pe deasupra am mai și enervat-o pe Judith întrebînd-o la ce folosesc toate drăciile astea. Nu există întrebare care să-l agaseze mai tare pe un om de știință ! Judith mi-a aruncat o privire disprețuitoare și s-a lansat intr-o altă explicație nesfîrșită. Ideea generală era că niște populații obscure dovediseră o imunitate deosebită la o boală la fel de obscură, numită jordanită — după numele entuziastului său descoperitor. Era o boală extrem de rară, fatală pentru albi sau pentru cei care nu erau de prin partea locului.

Am riscat să o înfurii și mai rău pe Judith observînd că ar fi mai bine să se dedice descoperirii unui vaccin împotriva guturaiului ! Plină de milă și dispreț, mi-a replicat că nu trebuie avute în vedere numai binefacerile omenirii, ci și lărgirea cunoașterii umane. După cum spuneam, mai interesantă mi s-a părut conversația dintre Franklin și Poirot.

Doctorul spunea :

— Știți, domnule Poirot, de fapt substanța asta vă interesează mai mult pe dumneavoastră decît pe mine. E folosită de băștinași în încercarea nevinovăției. Toți cred în ea. Mestecă boabele cu solemnitate, convinși că dacă sînt vinovați vor muri și dacă sînt inocenți nu vor păți nimic.

— Și, bieții de ei, mor ?

— Nu toți. Bineînțeles, toată chestia e un truc al vracilor. De fapt, există două specii din această plantă, atît de asemănătoare încît e foarte greu să le distingi. Diferența totuși există. Amîndouă conțin physostigninâ, geneserină și toate celelalte, dar într-una din specii putem — cred cel puțin — izola un alt alcaloid — a cărui acțiune neutralizează efectul celorlalte. Și încă ceva : această specie e consumată de „inițiați" în cadrul unui ritual secret ; ei nu se îmbolnăvesc niciodată de jordanită. Alcaloidul acesta are și un efect remarcabil asupra sistemului muscular. Din păcate, în stare pură, e foarte puțin stabil. Și totuși, încep să obțin rezultate. E nevoie însă de cercetări pe teren. E o muncă formidabilă... aș da orice, orice, numai să pot...

Se întrerupse brusc și pe buze îi apăru din nou un zîmbet cald.

— Iertați-mă că am vorbit numai de ale mele ! Mă înfierbînt ușor cînd e vorba de subiectul meu favorit.

— Cum spuneați, reluă Poirot netulburat, mi-ar fi de mare ajutor în profesiunea mea dacă aș putea să testez vinovăția sau nevinovăția atît de ușor !

— Da, dar problema este : ce e în fond vinovăția ?

— Nu cred că încape îndoială în această privință, am intervenit eu.

Franklin se întoarse către mine.

— Ce e răul ? Ce e binele ? Concepțiile despre aceste valori variază de la o epocă la alta. Se poate testa doar o **convingere** a vinovăției, o **convingere** a inocenței. Adică egal cu zero.

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți.

— Stimate domn, să presupunem că un individ își închipuie că are dreptul să ucidă un ticălos, sau un cămătar, sau un proxenet, sau mai știu eu, pe cineva care îi trezește indignarea morală. Dumneavoastră veți spune că e vinovat, dar **el, el,** se consideră nevinovat. Ce poate face biata mea buruiană în acest caz ?

— Eu cred că un criminal are întotdeauna remușcări, un sentiment de vinovăție...

— Ehei, la cîți le-aș face eu de petrecanie cu dragă inimă... Să nu vă închipuiți că nu m-ar lăsa conștiința să dorm. După părerea mea, 80% din oameni trăiesc degeaba ! Paraziți !

Doctorul Franklin se ridică și se îndepărtă, fluierînd bine dispus. Îl privi cu inima îndoită. Chicotitul lui Poirot mă readuse la realitate.

— Prietene, ai o mutră de parcă ai fi descoperit un cuib de vipere. Să sperăm că prietenul nostru, doctorul, nu practică ceea ce predică.

— Mda, am răspuns. Dar dacă se apucă să o facă ?

Altădată, Poirot, în cîteva cuvinte aspre, mi-a prezentat un aspect al problemei la care fusesem în mod condamnabil insensibil.

Mă plîngeam pentru a nu știu cîta oară că nu îmi spune tot ce știe. Îi spuneam că nu e cinstit. Întotdeauna, cînd lucram împreună, aveam la dispoziție aceleași informații chiar dacă eu mă dovedeam incapabil, iar el iscusit în a trage concluziile corespunzătoare pe bază lor.

— Chiar așa, **mon cher**. Nu sînt cinstit ! Nu am spirit sportiv ! Nu respect regulile jocului. Dar nu înțelegi că ăsta **nu e un joc, nu e un sport ?** ! Dumneata te distrezi încercînd să ghicești identitatea lui X ! Dar eu nu pentru asta te-am chemat. Nu e nevoie să te ocupi de asta. Răspunsul la acest mister îl cunosc **eu**. Ceea ce nu știu și ceea ce trebuie să aflu e **cine va muri**... în curînd ? Nu e vorba să ne jucăm de-a ghicitul, dragă prietene, ci să salvăm o viață omenească.

Cuvintele lui m-au impresionat.

— Da... am spus pe gînduri. Eu... în sfîrșit, țin minte că mi-ai mai atras atenția odată dar... pînă acum nu am realizat ce înseamnă asta.

— Atunci e timpul să o faci.

— Da... adică, da, am înțeles.

— **Bien** ! Și atunci, Hastings, spune-mi, cine e condamnat ? L-am privit uimit.

— De unde să știu ?

— Atunci încearcă să-ți faci o idee ! Doar de asta te afli aici !

— Evident, am spus eu, revenind la obsesia mea. Trebuie să existe o legătură între victimă și X. Deci dacă mi-ai spune cine e X...

Poirot scuturâ din cap atît de vehement încît îți făcea rău să te uiți la el.

— Nu ți-am spus în ce constă tehnica lui X ? Că nu trebuie să existe nimic care să stabilească o legătură între el și crimă ? De asta sînt sigur.

— Vrei să spui că legătura e ascunsă ?

— Atît de bine încît nici eu nici dumneata n-o vom putea descoperi.

— Dar dacă cercetăm trecutul lui X...

— Dacă-ți spun că nu ! În orice caz, nu **la timp**. Nu-ți dai seama că o crimă poate avea loc în fiecare moment ?

— Comisă asupra cuiva din această casă ?

— Da, din această casă.

— Și chiar nu știi asupra cui ?

— Dacă aș știi, te-aș mai presa să descoperi dumneata ?

— Și toată ipoteza se bazează doar pe prezența lui X ?

Vocea mea sunase oarecum sceptic. Poirot, a cărui stăpînire de sine slăbise, poate din cauza bolii, urlă deodată la mine :

— Oh, **ma foi** de cîte ori trebuie să repet ? Dacă o grămadă de doctori își fac deodată apariția într-un orășel de munte, ce înseamnă ? Că va avea loc un congres medical. Dacă vezi un vultur rotindu-se, ce înseamnă ? Că în apropiere e un cadavru ! Dacă vezi un om că se oprește brusc, își aruncă hainele de pe el și sare în apă ce înseamnă ? Că cineva se înecă. Dacă vezi niște cucoane respectabile, vîrstnice, înghe-

suindu-se să se uite printre crăpăturile unui gard, ce înseamnă ? Că se petrece ceva necuviincios !

Am reflectat un timp asupra acestor analogii şi apoi am insistat :

— Bun, dar sosirea **unui** doctor nu înseamnă neapărat un congres.

— Da, aşa cum întoarcerea unei rîndunele nu înseamnă că a venit primăvara. Dar apariţia unui ucigaş, Hastings, înseamnă crimă.

Faptul era de necontestat. Mă gîndeam însă la ceva care lui Poirot se părea că îi scăpase : chiar şi un ucigaş are momentele lui de „relache". De ce nu s-ar afla X la Styles pur şi simplu în vacanţă, fără nici o intenţie criminală ? Poirot era însă atît de irascibil încît n-am îndrăznit să-i comunic teoria mea. I-am repetat doar că nu ştiu ce am putea face. Dacă aş cunoaşte identitatea lui X...

Poirot a răcnit din nou la mine, atît de tare, încît Curtiss a venit în fugă, speriat. Poirot l-a expediat şi cînd am rămas singuri, prietenul meu mi s-a adresat din nou, ceva mai potolit.

— Haide, Hastings, doar nu eşti chiar atît de prost cum vrei să pari ! Ai studiat cazurile pe care ţi le-am dat. Nu ştii cine este X, dar îi cunoşti tehnica de acţiune.

— A, înţeleg lă ce te referi.

— Bineînţeles că înţelegi. Nenorocirea cu dumneata este că ai o minte leneşă. Preferi să te joci de-a ghicitul. Nu-ţi place să-ţi pui capul la contribuţie de-adevărat. Care e elementul esenţial al tehnicii lui X ? Acela că **atunci cînd crima e comisă, e completă ;** există un motiv, o ocazie, mijloace şi, ceea ce e mai important, un vinovat gata să fie trimis la spînzurătoare.

Acum înţelegeam, în sfîrşit, esenţialul.

— Aha ! Trebuie deci să găsim pe cineva care... care îndeplineşte aceste condiţii... victima potenţială.

Poirot îşi lăsă capul pe spate, suspinînd, uşurat.

— **Enfin !** Sînt foarte obosit. Trimite-mi-l dacă vrei pe Curtiss. Acum ştii ce ai de făcut. Eşti o fire activă, poţi să te deplasezi, să-i urmăreşti pe cei de aici, să stai de vorbă cu ei, să-i spionezi... (eram cît pe ce să protestez indignat, dar m-am abţinut. Discuţiile pe tema asta durau de prea multă vreme). Poţi să tragi cu urechea la ce vorbesc alţii, genunchii dumitale nu sînt încă ţepeni şi deci poţi să te apleci şi să te uiţi pe gaura cheii...

— N-am să mă uit pe nici o gaură a cheii !, l-am întrerupt ferm.

Poirot închise ochii.

— Bine ! N-ai să te uiţi pe gaura cheii. Ai să rămîi gentlemanul englez perfect şi, ca urmare, cineva o să fie ucis. N-are importanţă. Onoarea, pentru un englez, stă pe locul întîi. Onoarea dumitale e mai importantă decît viaţa cuiva. **Très bien !**

— N-o lua aşa, Poirot !

Poirot îmi spuse cu răceală :

— Trimite-mi-l pe Curtiss. Eşti încăpăţînat şi obtuz, dar cum nu am pe nimeni altcineva la îndemînă, va trebui probabil să te suport, cu toate ideile dumitale absurde despre corectitudine şi „sportivitate" ! Întrucît nu-ţi poţi folosi micile celule cenuşii, căci nu le ai, foloseşte-ţi măcar ochii, urechile şi nasul dacă e nevoie, în măsura în care ţi-o permite onoarea !

A doua zi am îndrăznit să-i expun o idee care îmi trecuse prin cap de mai multe ori. Eram cam îndoit, căci nu se ştie niciodată cum va reacţiona Poirot ! I-am spus :

— Uite ce m-am gîndit, Poirot. Ştiu că nu e mare lucru de capul meu. Ai spus că sînt prost. Într-un sens, e adevărat. Există însă cineva care ar putea să ne ajute, care e tocmai omul de care avem nevoie. Inteligenţă, imaginaţie, ingeniozitate, deprindere de a adopta decizii, om de acţiune. Mă gîndesc la Boyd Carrington. Spune-i despre ce e vorba, Poirot. Expune-i situaţia.

Poirot deschise ochii şi rosti cu o hotărîre nestrămutată.

— Nici nu poate fi vorba de aşa ceva.

— Dar de ce ? Nu poţi nega că e inteligent... mai inteligent decît mine.

— Asta nici nu e greu, ripostă Poirot sarcastic. Să-ţi iasă ideea asta din cap, Hastings. Nu spunem **nimănui nimic**. Ai înţeles ? E clar ? Îţi interzic să pomeneşti ceva despre problema noastră.

— Bine, dacă spui dumneata, dar serios... Boyd Carrington...

— **Oh, ta, ta !** Boyd Carrington, Boyd Carrington... Ce-ai găsit la el ? Un individ pompos şi plin de el fiindcă i s-a spus cîndva „Excelenţă !" Recunosc, are tact şi oarecare farmec personal. Dar nu e cine ştie ce de capul lui Boyd Carrington al dumitale. Se repetă, spune de două ori aceeaşi poveste şi, ceea ce e mai rău, îţi spune tot ţie anecdota pe care tocmai i-ai povestit-o. Un om capabil ? ! Cîtuşi de puţin ! Un pisălog bătrîn — un lăudăros... **enfin,** un scorţos !

Între timp mă lămurisem ce avea Poirot împotriva lui Boyd Carrington. E adevărat că memoria acestuia nu mai era aşa bună şi că făcuse o gafă care-l enervase grozav pe Poirot. Prietenul meu îi povestise o întîmplare pe care o trăise cînd era poliţist în Belgia şi la numai cîteva zile, cînd eram adunaţi mai mulţi în grădină. Boyd Carrington i-o povestise liniştit lui Poirot, prefaţînd-o cu remarca : „Îmi amintesc ce-mi povestea odată **le chef de la Sureté** la Paris"...

Cred şi eu că Poirot nu putea să-l mai vadă în ochi ! aşa că n-am mai insistat şi m-am retras.

Am coborît în grădină. Nu era nimeni acolo şi, mergînd agale, am trecut de un pîlc de copaci şi am ajuns la un dîmb acoperit de iarbă în vîrful căruia era cocoţat un chioşc vechi, dărăpănat şi năpădit de coropişniţe. Acolo m-am oprit, m-am aşezat pe o bancă şi, aprinzîndu-mi pipa, am început să cuget. Cine, la Styles, avea un motiv clar de a ucide pe altcineva sau despre cine s-ar putea măcar bănui aşa ceva ? Lăsînd la o parte cazul destul de evident al colonelului

Luttrell pe care, sincer vorbind, nu-l prea vedeam punînd mîna pe topor ca s-o lichideze pe nevastă-sa în mijlocul unei partide de bridge, oricît de multă dreptate ar fi avut, nu-mi venea în minte nimeni altcineva. Greutatea era că știam prea puțin despre toți acești oameni. De pildă, despre Norton sau despre domnișoara Cole. Care erau motivele obișnuite pentru o crimă ? De obicei banii. Boyd Carrington era, din cîte știam, singurul bogat dintre locatari. La moartea lui cine îl va moșteni ? Cineva din ei ? Nu prea era de crezut, dar era un aspect care merita investigat. S-ar fi putut, de pildă, să-și doneze averea unei fundații științifice, lăsîndu-l pe Franklin s-o administreze. Acest fapt, combinat cu afirmația nechibzuită a doctorului că 80% din omenire trăiește inutil, ar putea constitui niște dovezi destul de clare împotriva roșcovanului. Sau s-ar putea ca Norton sau domnișoara Cole să fie rude îndepărtate cu Boyd Carrington și să-l moștenească în mod automat. Cam tras de păr, dar nu exclus. Sau ce-ar fi ca însuși colonelul Luttrell să capete toți banii lui Boyd Carrington, în calitate de prieten ?

Cu asta se părea că încheiasem eu aspectul bănesc. M-am orientat deci spre niște posibilități mai romantice. Să-i luăm pe Franklini ; doamna Franklin e suferindă ; s-ar putea să fie otrăvită lent, vinovăția căzînd asupra soțului ei. E doctor, are deci ocazii și mijloace. Dar motive ? Am simțit un junghi rece gîndindu-mă că Judith ar putea fi la mijloc. Eu unul știam că relațiile lor nu sînt de altă natură decît cea oficială, dar lumea cealaltă ce va gîndi ? Ce va gîndi un ofițer de poliție cinic ? Judith e o fată frumoasă ; multe crime s-au săvîrșit pentru o secretară sau o asistentă atrăgătoare. Posibilitatea asta mă îngrozea.

Apoi l-am luat la rînd pe Allerton. Cine ar avea interesul să-l lichideze pe Allerton ? Dacă tot e să aibă loc o crimă, l-aș prefera pe el în rolul de victimă ! Motivele n-ar fi greu de găsit.

Domnișoara Cole, deși nu mai era tînără, era încă o femeie deosebit de plăcută. Gelozia ar fi un motiv pentru ea, dacă avusese cîndva relații intime cu Allerton. N-aveam însă nici un motiv să cred că așa stăteau lucrurile. Și apoi, dacă Allerton era X... Nu, așa nu ajungeam nicăieri. Zgomotul unor pași pe aleea de la poalele dîmbului îmi atrase atenția. Era Franklin care se îndrepta cu pași grăbiți spre casă, cu mîinile în buzunare și bărbia în piept. Văzîndu-l așa, cînd nu era atent, am fost frapat de nefericirea și disperarea care se desprindeau din întreaga lui atitudine.

Atît de absorbit eram în urmărirea lui încît n-am auzit pașii care se apropiau din spate și am tresărit cînd domnișoara Cole mi se adresă.

— Nu v-am auzit, scuzați-mă, m-am scuzat, sărind în picioare.

— Ce relicvă victoriană ! exclamă ea examinînd chioșcul.

— Nu-i așa ? Plină de gingănii. Vă rog să luați loc. Un moment, să șterg puțin banca de praf.

— Mulțumesc, spuse ea și se așeză. Lemnul scîrțîi amenințător cînd am luat și eu loc alături de ea, dar nu se întîmplă nici o catastrofă. D-ra Cole spuse :

— La ce vă gîndeați cînd m-am apropiat ? Păreați pierdut în cugetări.

Am răspuns absent :

— Mă uitam la doctorul Franklin. Avea un aer foarte nefericit.

Femeia de lîngă mine răspunse fără să pară surprinsă.

— Chiar e. Nu e de mirare că o arată Probabil v-ați dat seama de mult.

— Nuuu... m-am bîlbîit luat prin surprindere. Întotdeauna mi s-a părut preocupat în exclusivitate de cercetările lui.

— Chiar așa.

— Și asta vi se pare o sursă de nefericire ?

— Nu, vai de mine. Dar dacă ești împiedicat să înfăptuiești ceea ce crezi că îți stă în putință,... Am privit-o nedumerit. Ea continuă :

— Toamna trecută doctorului Franklin i s-a oferit ocazia de a pleca în Africa pentru a-și continua cercetările acolo, la fața locului.

— Și de ce n-a plecat ?

— Soția lui s-a opus. Ea nu putea suporta clima și n-a acceptat să rămînă în Anglia, probabil pentru că ar fi trebuit să mai stringă baierele pungii. Salariul oferit doctorului nu era prea mare.

— O, așa, am spus și am continuat după o pauză : probabil că soțul ei n-a putut-o lăsa, ținînd seama de starea sănătății ei.

— Ce știți dumneavoastră despre starea sănătății ei, domnule căpitan ?

— Nu prea... adică... știu că e bolnavă... nu e adevărat ?

— Un lucru e sigur : îi place să facă pe bolnava, spune rece domnișoara Cole. Era limpede că simpatia ei era de partea soțului.

— Mă gîndesc că cei care sînt veșnic bolnavi sînt de obicei egoiști...

— Da, cei suferinzi, bolnavii cronici sînt teribil de egoiști. Eu... eu... îi înțeleg...

Mă gîndeam că d-ra Cole părea destul de familiarizată cu complicațiile menajului Franklin. Am întrebat cu oarecare curiozitate :

— Îl cunoașteți bine pe doctorul Franklin ?

— Nu, l-am văzut doar de cîteva ori înainte de a veni aici. Ceea ce v-am spus am aflat de la fiica dumneavoastră, Judith.

Judith, m-am gîndit cu amărăciune. părea să aibă ce vorbi cu toată lumea în afară de mine.

— Mai povestiți-mi cîte ceva despre cei de aici — am spus eu, încercînd să aduc vorba de ceea ce mă interesa. Bineînțeles, dacă nu sînt și pentru dumneavoastră niște străini.

— Pe Luttrelli îi cunosc de o viață. Păcat că au ajuns așa. Îmi pare rău în special pentru el. E un om foarte cumsecade. Să știți că și ea e mai de treabă decît pare. A ajuns așa... așa apucătoare fiindcă toată viața a trebuit să facă economii și să tragă de bani.

— Și domnul Norton... ce e cu el ?

— Despre el nu sînt prea multe de spus. E foarte la locul lui. foarte timid. nu prea inteligent poate. Niciodată n-a fost prea sănătos. A stat cu mama lui, o femeie absurdă

căreia nu-i intra nimeni în voie. Cred că l-a chinuit destul. A murit acum cîțiva ani. Lui îi plac păsărelele și florile... E un om foarte bun... unul din cei care observă o groază de lucruri.

— Cu binoclul ?

Domnișoara Cole zîmbi.

— Nu, nu vorbeam în sens literal. Am vrut să spun că bagă de seamă multe detalii. Așa sînt oamenii retrași. Nu e deloc egoist și e foarte îndatoritor, dar cam... cam oarecare ; nu știu dacă mă înțelegeți.

Am încuviințat din cap.

Elisabeth Cole spuse deodată, cu amărăciune neobișnuită :

— Asta e deprimant într-un loc ca acesta. Pensiuni ținute de persoane „bine" care nu mai au un sfanț... Pline de oameni de prisos... de oameni care n-au făcut nimic în viață sau care nu mai pot face nimic, de oameni înfrînți, schilodiți de viață.

Termenul m-a frapat. M-am întors și am privit-o mirat.

— De ce ați folosit acest termen : „schilodiți" ?

— Pentru că e purul adevăr, răspunse ea cu o înverșunare neașteptată. Cel puțin în ceea ce mă privește. Sînt o schiloadă.

— Mi-am dat seama că ați fost foarte nefericită.

Ea mă întrebă calmă :

— Nu știți cine sînt, nu ?

— Ăăă... știu că vă cheamă...

— Cole nu e numele meu. Adică a fost numele de fată al mamei mele. Mi l-am luat... după aceea.

— După... ce ?

— Numele meu adevărat e Litchfield.

O clipă nu mi-am dat seama de ce suna familiar. Apoi mi-am amintit.

— Matthew Litchfield.

Ea dădu din cap.

— Văd că știți. La asta mă refeream mai înainte. Și tata a fost bolnav și tiran. Nu ne-a dat voie să ducem o viață normală. Nu aveam voie să invităm pe nimeni la noi. Nu aveam nici un ban. Eram... ca într-o închisoare.

S-a oprit și ochii ei frumoși au rămas ațintiți în gol.

— Și apoi... sora mea... sora mea...

Se opri din nou.

— Vă rog, nu mai continuați dacă vă face rău. Știu tot .Nu e nevoie să-mi spuneți.

— Dar nu știți. N-aveți cum știi. Maggie. E de neconceput, de necrezut. Știu că s-a dus la poliție, că s-a predat... și totuși, nu-mi vine să cred... că s-a întîmplat așa cum a spus ea că s-a întîmplat.

— Vreți să spuneți că faptele nu coincid cu versiunea ei ?

— Nu, nu. Maggie n-a putut să facă așa ceva. Nu **Maggie** a ucis, nu ea...

Vorbele îmi stăteau pe buze, dar m-am stăpînit.

Nu venise vremea încă să-i spun :

— Aveți dreptate. **Nu Maggie a ucis**...

Să tot fi fost ora șase cînd colonelul Luttrell se ivi pe cărare cu pușca la spinare și cu doi porumbei sălbatici în mînă.

Tresări cînd l-am strigat.

— Voi erați ? Ce faceți acolo sus ? Chioșcul e dărăpănat rău. Să nu te murdărești, Elisabeth !

Se trăgea într-una de mustață și părea absent, dus pe gînduri. Ne-am ridicat și ne-am apropiat de el.

— Am doborît niște porumbei. Sînt foarte stricători...

— Cred că sînteți un țintaș de elită, am spus eu.

— Poftim ? Cine v-a spus ? A, Boyd Carrington... Da, eram pe vremuri. Acum lucrurile s-au schimbat...

— Ochii, probabil...

— Nici pomeneală. Vederea îmi e la fel de bună ca mai înainte. Adică la citit pun ochelari, fără discuție, dar la distanță văd perfect. Tăcu o clipă și adăugă ca pentru sine : perfect... Nu că ar avea vreo importanță...

Am pornit încet spre casă. Norton și Boyd Carrington ședeau pe terasă și ne-am oprit să stăm cu ei de vorbă. Domnișoara Cole intră în casă. Colonelul Luttrell se mai înveselise. Părea că se trezise din letargie și făcu chiar și cîteva glume.

— A fost cald azi, zise Norton. Tare mi-e sete.

— Să bem ceva, domnilor. Fac cinste, ce ziceți ?, întrebă colonelul bine dispus.

I-am mulțumit și am acceptat. El intră în casă și am auzit — căci ne aflam chiar în dreptul ușii-fereastră care dădea în salon — scîrțiitul unui tirbușon și apoi pocnetul înăbușit al dopului unei sticle. Dar deodată am auzit la fel de clar vocea ascuțită și neplăcută a doamnei colonel care exclama, pe tonul rezervat conversațiilor dintre ei doi :

— George ! Ce faci acolo ?

Colonelul mormăi ceva nedeslușit. Nu se distingeau decît cîteva cuvinte : băieții.. afară... ceva de băut...

Vocea ascuțită izbucni indignată.

— Să nu te prind că faci așa ceva, George ! Ce idee ! Cum îți închipui că vom putea scoate un ban din pensiunea asta dacă începi să faci cinste la toată lumea ? ! Aici cine vrea să bea, plătește ! Dă-mi sticla. Dă-mi-o cînd îți spun !

Din nou se auzi un murmur implorator.

Doamna Luttrell răspunse înțepat :

— N-au decît să audă. Sticla intră înapoi în bufet și cheia rămîne la mine !

De data asta vocea colonelului răsună mai limpede :

— Mergi prea departe, Daisy. N-am să tolerez așa ceva !

— Tu ? Dar cine ești tu ? Cine e stăpîn aici ? Eu ! Să-ți intre bine în cap.

Draperiile fîșîiră furioase în urma doamnei Luttrell.

Colonelul apăru după cîteva momente. Părea că îmbătrînise deodată și ceva din el se frînsese.

— Iertați-mă, domnilor. Din păcate, se pare că am rămas fără whisky.

Probabil că și-a dat seama că am auzit și, oricum, purtarea noastră nu putea lăsa nici o urmă de îndoială asupra acestui fapt. Norton se zăpăcise complet, repeta fără încetare că de fapt nu voia să bea nimic, ori-

cum era prea aproape de cină, pierzindu-se in tot soiul de remarci fără cap și coadă. incercind probabil să umple tăcerea penibilă care ne cuprinsese pe toți. Boyd Carrington al cărui tact ar fi putut salva situația nu reușea să plaseze nici un cuvint din cauza trăncănelii lui Norton.

Cu coada ochiului am văzut-o pe doamna Luttrell luind-o in jos pe una din alei, inarmată cu mănuși de grădinărie și un borcan de ierbicid. Era fără indoială o femeie practică și eficientă, dar in momentul acela o uram din tot sufletul. Nici o făptură omenească nu are dreptul să umilească o altă făptură omenească.

Norton continua să vorbească. Luase in mină un porumbel ucis de colonel și se lansase intr-o istorisire dezlinată despre o vinătoare de prepelițe in Scoția, cind unul dintre bătăiași fusese ucis din greșeală. Am mai vorbit despre diverse accidente de vinătoare și la un moment dat Boyd Carrington își drese glasul și spuse :

— Să vă spun o chestie amuzantă care mi s-a intimplat cu unul din soldații mei, un irlandez. Omul a avut o permisie și a plecat acasă. Cind s-a intors il intreb : „Ei, cum a fost in permisie ?“ „Bine, să trăiți, a fost cea mai frumoasă permisie din viața mea“. „Cum așa ?“, am intrebat, cam mirat de atita entuziasm. „Grozav a fost, zău așa ! L-am impușcat pe frate-meu“ „Ce ?!!“, am exclamat eu. „Chiar așa, să trăiți. De ani de zile vroiam să fac trebușoara asta ! Eram la Dublin și mă aflam și eu pe un acoperiș, cu pușca in mină, cind... cine credeți că apare la capătul străzii ? Frate-meu! Frumoasă impușcătură, pe onoarea mea, nu că mă laud ! L-am luat din zbor, ca să zic așa. Grozavă chestie ! Grozavă permisie“.

Boyd Carrington povestea cu haz, exagerind accentul și felul de a vorbi al soldatului. Am ris cu poftă. După ce se ridică, spunind că vrea să se mai plimbe puțin inainte de masă, Norton dădu din nou glas simțămintelor noastre spunind :

— Strașnic om ! A reușit tot ce și-a propus ! Om de acțiune, o minte limpede... ce mai, strașnic !

Luttrell rosti incet :

— Așa sint unii... plini de noroc. Nu știu ce e aceea neșansa...

Norton il intrerupse.

— Nu, nu, nu e vorba numai de noroc! Norocul și-l mai face și omul...

M-am grăbit să intervin :

— Oricum, a avut noroc să moștenească Knattonul. E o proprietate splendidă. Am văzut-o... Dar, fără indoială, ar trebui să se insoare...

— Ca să-l cicălească nevasta !

Nefericita remarcă ii aparținea tot lui Norton și el își dădu seama imediat de gafă, incercind s-o dreagă, dar nereușind decit să strice lucrurile și mai rău. Colonelul Luttrell păru insă că nu l-a auzit. Rosti cu o voce ciudată, inexpresivă :

— Nu, pe Boyd Corrington n-o să-l cicălească nevasta. Nu e genul care să se lase cicălit. E un bărbat adevărat...

Din nou se lăsă o tăcere jenantă. Norton spuse ceva despre o eventuală partidă de bridge.

In clipa aceea atenția colonelului fu atrasă de o mișcare pe dimbul indepărtat.

— Ei, fir-ar să fie, uite-un iepure care-mi roade puieții ! Și doar i-am ingrădit !

Răsună o impușcătură și in același moment țipătul unei femei. Țipătul se transformă intr-un fel de horcăit oribil.

Colonelul scăpă din mină pușca.

— Dumnezeule... e Daisy.

Am alergat la locul cu pricina impreună cu Norton. Era intr-adevăr doamna Luttrell care stătuse in genunchi in iarba inaltă, legind unul din puieți. Femeia era lovită in umăr și singele curgea șiroaie. Soțul ei n-o văzuse, distinsese doar o mișcare in iarbă. Nici lumina nu era prea bună.

Am examinat rana și i-am spus lui Norton care se sprijinea de un copac tremurind, alb ca varul :

— Cheamă-l pe Franklin... sau pe sora Craven.

— Iertați-mă... nu pot să văd singe,.. bii-gui el, dar plecă totuși după ajutor. Sosi sora Craven, care se apucă să-i dea primul ajutor. Doamna Luttrell fu dusă in casă și doctorul Franklin ii curăță rana și o bandajă. L-am intilnit cind ieșea din camera rănitei.

— Cum îi e ?

— E in regulă. N-o să pățească nimic. Din fericire, n-a fost atins nici un punct vital. Cum s-a intimplat ?

I-am povestit.

— Mda. Unde e colonelul ? E distrus probabil. Nu m-ar mira să aibă el mai multă nevoie de ajutor medical. N-are inima prea rezistentă.

L-am găsit in salonaș. Avea buzele vinete și un aer cu totul pierdut. Intrebă cu o voce sfirșită :

— Daisy... ce e cu ea ?

Franklin răspunse repede.

— E bine... nu e nimic grav. Nu vă faceți griji.

— Cum... am crezut... un iepure... roade pomii. Nu știu cum am putut să greșesc așa... Lumina... nu mai văd bine...

— Se intimplă !, răspunse Franklin sec. Am mai văzut vreo două cazuri din astea.

I-am lăsat impreună ; doctorul se pregătea să-i dea un intăritor pentru inimă. Cind am ieșit afară in amurgul blind, i-am văzut pe Allerton și pe Judith venind pe potecă. Fața lui era intoarsă către ea și amindoi rideau.

Venind imediat după drama care tocmai se petrecuse, buna lor dispoziție mă enervă deodată. Am strigat-o pe Judith și ea veni cu un aer surprins. Le-am povestit in citeva cuvinte ce se intimplase.

— Ce chestie !... acesta fu singurul comentariu al fiicei mele.

Nu părea prea impresionată.

Allerton, cel puțin, merita palme. Părea să ia toată intimplarea ca pe o glumă grasă.

— Bine i-a făcut jandarmului ăstuia de femeie !, rise el. Probabil că moșulică a făcut-o inadins.

— Bineînțeles că nu, am ripostat aspru. A fost un accident.

— Da, da, știm noi accidentele astea. Tocmai la țanc, uneori ! Zău, dacă a făcut-o anume, jos pălăria !

—Cum vă poate trece prin cap așa ceva ?

— Eu zic să nu mai fiți atit de sigur. Am cunoscut vreo doi care și-au impușcat nevestele „accidental". Unul își curăța chipurile revolverul. Celălalt a ochit și a tras in ea in joacă. Cică n-a știut că e incărcată. Amindoi au fost achitați.

— Colonelul Luttrell nu e un astfel de om.

— Oricum ar fi o soluție binevenită. Parcă se certaseră de curind, nu ?

I-am intors spatele furios, dar totuși insinuările lui își atinseseră ținta. Allerton o nimerise bine. Pentru prima oară o indoială mi s-a strecurat in inimă. Tocmai atunci Boyd Carrington se intorcea din plimbare. I-am spus și lui ce se intimplase și prima lui reacție a fost :

— Crezi că a făcut-o intenționat ?

— Cum se poate ?

— Pardon, pardon. Nu trebuia să spun așa ceva. Pentru o clipă m-am intrebat dacă nu cumva... Ea... l-a cam provocat, nu ?

Am tăcut amindoi, amintindu-mi de scena petrecută mai devreme și la care fuseserăm martori fără să vrem.

Am urcat scările și am bătut in ușa lui Poirot. Prietenul meu știa de la Curtiss, dar era nerăbdător să afle detalii. De cind mă instalasem la Styles imi făcusem un obicei ca in fiecare seară să-i relatez in amănunt tot ce se petrecuse peste zi. In felul acesta il ajutam să se simtă mai puțin rupt de viața din jurul lui. Și-i dădeam iluzia că participă la ea. Am o memorie bună și exactă și intotdeauna mi-a fost ușor să redau cuvint cu cuvint conversații intregi.

Tocmai isprăvisem de povestit intimplările acelei amiezi, cind se auzi un ciocănit și domnișoara Craven intră.

— Iertați-mă, credeam că domnul doctor e aici. Doamna Luttrell și-a revenit și își face griji din cauza soțului ei. Vrea să-l vadă. Știți cumva unde e domnul colonel, domnule Hastings ? N-aș vrea să-mi las pacienta singură.

M-am oferit să-l caut pe Luttrell și, intr-adevăr, l-am găsit intr-un salonaș foarte rar folosit. Stătea in fața ferestrei și privea afară. I-am spus de ce il căutam.

— Ea... ea... intreabă de mine ? Vrea să mă vadă ? Vin, vin imediat.

De abia se ținea insă pe picioare și l-am luat de braț, ajutindu-l să urce scările. Respira greu. Șocul, așa cum prevăzuse Franklin, era cumplit.

Am ajuns la camera bolnavei. Am bătut și dinăuntru se auzi vocea sorei Craven : „Intră". Susținindu-l pe bătrinul colonel. am intrat cu el.

Doamna Luttrell arăta foarte rău — palidă și fragilă, ținea ochii inchiși. Ne simți și-i deschise :

— George... George...

— Daisy... Draga mea...

Unul din brațe îi era bandajat și prins intr-o eșarfă. Celălalt se intinse către el. Soțul ei făcu un pas și-i cuprinse mina mică și slăbită. Zise :

— Slavă domnului că nu s-a intimplat nimic grav...

Privindu-l, văzindu-i ochii umeziți, plini de dragoste și neliniște, m-am simțit deodată rușinat pentru toate bănuielile de pină atunci. Asta nu mai fusese accident voit... era imposibil să te înșeli asupra notei de ușurare și mulțumire din glasul lui.

Sunetul gongului mă luă prin surprindere. Uitasem complet de masă. Majoritatea locatarilor nu se schimbaseră și colonelul Luttrell nu era printre noi. Își făcuse insă apariția doamna Franklin, drăgălașă, intr-o rochie de seară roz. Franklin era distrat și bosumflat.

Spre agasarea mea, după masă Allerton și Judith dispărură din nou in grădină. Eu am urcat din nou la Poirot.

I-am povestit rușinat despre toate bănuielile mele și cum fuseseră ele spulberate de purtarea colonelului. Poirot mă ascultă pină la sfirșit, impenetrabil.

— Deci, așa te-ai gindit, Hastings, că Luttrell a tras anume ?

— Da. Acum mi-e rușine...

— Tie ți-a venit ideea sau ți-a sugerat-o cineva ?

— Allerton a fost primul care a inceput cu insinuările. Bineînțeles.

— Și altcineva ?

— Și Boyd Carrington parcă a pomenit ceva.

— Aha ! Boyd Carrington !

— La urma urmelor e un om care a văzut multe și era firesc să se gindească la ceva rău...

— Da, da... nu trebuie să-ți faci probleme in legătură cu bănuielile sale, Hastings. Era de așteptat in condițiile astea. Oricine ar fi gindit la fel... spune-mi, Boyd Carrington a fost de față la accident ?

— Nu, spusese că se duce să facă vreo cițiva pași inainte de masă.

— Aha... așa...

Poirot era ciudat in astă-seară. Purtarea lui era de neînțeles. Părea neobișnuit de reținut. Mă privea cu o expresie cercetătoare, de parcă aștepta să vadă... ce să vadă la mine ?

De abia cind ajunsesem in camera mea și mă așezasem in pat, adevărul mi-a apărut limpede, dintr-o dată. Dacă doamna Luttrell ar fi murit, am mai fi avut un caz ca celelalte patru. După toate aparențele, colonelul și-ar fi ucis soția. Ar fi fost considerat probabil un accident, dar lumea n-ar fi știut ce să creadă. Probabil toți l-ar fi suspectat in continuare pe bietul om.

Dar asta insemna... insemna... că **nu colonelul Luttrell trăsese...**

Imposibil... fusesem doar de față. El dusese pușca la ochi și el apăsase pe trăgaci. Nu se mai auzise nici o altă impușcătură. Decit dacă... să spunem că cineva stătuse la pindă și trăsese in aceeași clipă cu colonelul Luttrell. Dar nu... era absurd. Poliția putea determina cu precizie din ce armă provenea glontele care o lovise pe victimă... Da, dar

asta numai dacă poliția avea îndoieli sau suspiciuni asupra armei cu care s-a tras.

Într-un astfel de caz nici nu s-ar fi făcut anchetă.

Colonelul ar fi fost sigur că el a tras, ar fi fost primul care s-o recunoască. Singura îndoială ar fi fost dacă era vorba de un accident sau de o intenție criminală... și îndoiala asta n-ar fi putut fi înlăturată niciodată.

Deci ne aflam în fața unui caz similar cu celelalte — cel al fermierului Riggs care nu-și amintea dar credea că el trăsese, al lui Maggie Litchfield care avusese un moment de nebunie după care mărturisise... o crimă pe care n-o comisese.

Da, cazul se potrivea cu celelalte și înțelegeam acum de ce Poirot mă privise atît de ciudat. Voia ca eu să apreciez întreaga semnificație a acestui fapt.

A doua zi m-am și dus la Poirot. Fața i s-a luminat și a înclinat din cap aprobator.

— Excelent, Hastings. Mă întrebam dacă ai să observi similitudinea. N-am vrut să-ți spun nimic.

— Deci am dreptate. E tot mîna lui X ?

— Fără îndoială.

— Dar **de ce** Poirot ? Care e motivul ?

— Degeaba, Hastings, nu insista.

— Dar ai vreo idee ? Vezi vreo legătură între toate cazurile astea ?

— Da, am eu o mică idee.

— Și nu vrei să mi-o spui și mie ?

— E mult mai bine să rămînă un secret, crede-mă.

— Ești incorijibil. Bolnav, legat de un fotoliu, și tot de unul singur vrei să lucrezi !

— Nu vreau să lucrez de unul singur, Hastings, dumneata ești ochii și urechile mele. Atîta. Sînt însă lucruri a căror cunoaștere e primejdioasă.

— Pentru mine ?

— Nu, pentru criminal. Să ții minte un lucru, Hastings : va mai ucide o dată, și încă o dată, și încă o dată.

— Cel puțin de data asta a dat greș.

— Da, a fost un noroc... un mare noroc. Așa cum îți spuneam, lucrurile astea sînt foarte greu de prevăzut.

Poirot suspină. Pe fața lui se citea îngrijorarea. L-am lăsat să se odihnească, dîndu-mi seama că nu rezistă la un efort prelungit. După prînz, am luat-o pe Judith de o parte.

— De unde veneați ieri după-amiază, tu și cu maiorul Allerton, cînd v-am întîlnit eu ?

Cu această întrebare încercam să aflu unde fusese Allerton — pe care continuam să-l bănuiesc — în momentul crimei. Nenorocirea e că atunci cînd ești preocupat de un anumit aspect al unei probleme nu ții seama de faptul că alții pot da o cu totul altă interpretare spuselor tale. Așa și acum : Judith se cabră deodată și mă repezi :

— Tată, nu te supăra, asta e treaba mea !

— Dar ce, nu mai am voie să pun nici măcar o întrebare nevinovată ?, m-am enervat la rîndul meu.

— Oh, tată, de ce nu înțelegi tu că n-are nici un rost să faci în continuare pe părintele sever ! De ce-ți faci atîtea griji. Dacă vrei să știi, am fost în sat să cumpăr niște timbre....

— Singură ?, am întrerupt-o eu.

— Uff, nesuferit ești ! Află că da. Pe maior l-am întîlnit chiar lîngă casă, cu două minute înainte de a ne vedea tu. Să știi însă că dacă am chef, pot să mă plimb și o zi întreagă cu domnul Allerton la braț. Sînt majoră, pe picioarele mele și...

Chiar în clipa aceea se apropie de noi Franklin.

— Judith, aici erai ? Hai mai repede. Sîntem în urmă...

Tonul lui, sever și nu prea politicos, m-a deranjat. Chiar dacă era șeful ei, dacă o plătea și avea dreptul să-i dea ordine, putea să fie ceva mai bine crescut ! În ultima vreme îi evita privirile, îi vorbea țîfnos și numai cînd n-avea încotro. Cîtă diferență față de manierele galante ale lui Allerton ! Fără îndoială, John Franklin valora cît zece ca pușlamaua de maior, dar ca bărbat — colțuros, ursuz, neștiind cum să se poarte cu femeile — nici nu se putea compara cu acesta !

Biata mea fetiță care avea atît de puține ocazii de distracții, de flirt, putea ușor cădea pradă farmecului său superficial. Și Allerton — eram sigur de asta — era un stricat... ba poate chiar mai rău... Dacă el era X ?

În momentul împușcăturii nu era cu Judith. Dar care ar fi putut fi rațiunea tuturor acestor crime aparent fără motiv ? Căci Allerton nu putea fi suspectat de demență ! Era perfect zdravăn... și complet lipsit de scrupule. Într-o zi Boyd Carrington menționase în treacăt că era însurat și că soția lui refuza să divorțeze. „Și zău", adăugase Sir William, „dacă șmecherului nu-i convine. Cum intențiile lui nu sînt niciodată onorabile, chestia asta e o scuză minunată !". Plăcute vești pentru un tată !

Zilele de după accident trecură destul de pașnic în aparență, deși eu eram din ce în ce mai îngrijorat. Colonelul Luttrell stătea mai tot timpul în odaia soției sale. Sosise o altă infirmieră și sora Craven se puteu ocupa din nou exclusiv de doamna Franklin. Fără să fiu răutăcios, trebuie să menționez că aceasta dăduse semne de enervare cît timp nu mai fusese ea principala bolnavă din casă. Refuza mîncarea, se plîngea de palpitații și zăcea toată ziua cu ochii dați peste cap.

— Nu mă gîndesc decît la bietul John — i se plîngea într-o zi lui Poirot. Știu că sînt o povară pe umerii lui. O soție bolnavă, inutilă. O piatră de moară care îi atîrnă de gît... uneori mă bate gîndul să sfîrșesc cu toate...

— Vai, doamnă, cum puteți spune așa ceva ?

— La urma urmelor nimeni nu are nevoie de mine... Să mori, să dormi, să te cufunzi în Marele Necunoscut... Atunci John ar fi liber...

— Vorbe de adormit copiii !, exclamă sora Craven cînd îi relatai discuția. Nu face ea

așa ceva ! Nu vă faceți probleme, domnule Hastings, cei care vorbesc mereu despre moarte și sinucidere, nu-și iau niciodată zilele. Și, într-adevăr, cînd zarva provocată de accidentul doamnei Luttrell se potoli și toată lumea reîncepu să-i dea atenție doamnei Franklin îi reveni complet buna dispoziție.

Într-o dimineață deosebit de frumoasă, Curtiss îl dusese pe Poirot într-un colț adăpostit, sub niște fagi, în apropierea laboratorului. Era locul favorit al lui Poirot care detesta curentul și aerul rece și se înfofolea într-un maldăr de pături și cuverturi.

M-am apropiat de el tocmai cînd doamna Franklin, veselă și elegantă, ieșea din laborator. Ne spuse că se duce cu Boyd Carrington în expediție după niște creton pentru draperii și continuă volubilă :

— Mi-am uitat ieri geanta în laborator. Bietul John a trebuit să plece la Tadcaster, cu Judith, după nu știu ce reactiv. Tocmai azi, cînd e atît de frumos. O, doamne, ce bine că n-am nici o înclinație spre știință.

Și, fără nici o pauză, se grăbi să adauge :

— Să nu credeți însă domnule Poirot că nu îl admir pe soțul meu. Îl admir profund. După părerea mea, această dăruire totală de care dă dovadă e... e sublimă.

Vocea îi tremură ușor. Îmi trecu prin cap că doamnei Franklin îi plăcea să joace diferite roluri.

În momentul de față era soția loială și complet devotată care își recita monologul :

— John e un fel de... de **sfînt**. Uneori mă înspăimîntă...

A-l numi pe Franklin „sfînt" era o chestie cam gogonată, dar Barbara Franklin nu terminase :

— Mă tem să nu înceapă să experimenteze planta aceea oribilă pe sine. Pentru că, vedeți, broaștele și cobaii nu mai sînt de nici un folos dincolo de un anumit stadiu ! Trebuie să verifici rezultatele pe oameni ! Nu știu dacă știți, John s-a mai supus o dată de bună voie unor experiențe cu nu știu e gaz. De asta sînt atît de îngrijorată, nu cumva John să se apuce să înghită substanța aceea teribilă și să se întîmple cine știe ce !

Doamna Franklin suspină și clătină din cap.

— Dar el rîde de mine și continuă experiențele. E un **sfînt**, vă spun cu toată seriozitatea !

În acel moment Boyd Carrington se apropie de noi.

— Gata, Babs ?

— Da, Bill, te așteptam.

Doamna Franklin ne surise drăgălaș și se îndepărtă cu chipeșul ei cavaler.

— Doctorul Franklin... întruchiparea modernă a sfințeniei... hm ! Cam trasă de păr chestia !, reflectai cu glas tare.

Poirot mă întrebă, preocupat :

— După părerea dumitale, doamna Franklin e o giscă, nu ?

— N-aș spune asta dar... în sfîrșit, nu e o inteligență sclipitoare !

Sora Craven veni în fugă, împleticindu-se în iarba înaltă, ne zîmbi în treacăt și intră în laborator, descuind ușa cu o cheie pe care o ținea în mînă.

— Întîi batista, acum mănușile, bine că nu-și uită și capul !, bombăni ea trecînd din nou pe lîngă noi.

Într-adevăr, doamna Franklin își lăsa lucrurile pe unde se nimerea, punîndu-i fără jenă pe ceilalți să i le caute și să i le aducă, ba chiar aveam impresia că e și mîndră de asta. O auzisem de mai multe ori murmurînd răsfățată : „Oh, sînt o zăpăcită incurabilă".

Poirot și cu mine rămaserăm tăcuți uitîndu-ne cum sora Craven se depărtează mlădioasă, cu pas elastic, de sportivă.

A doua zi, cred, de dimineață avu loc o conversație care mi-a sporit și mai mult îngrijorarea în ceea ce o privește pe Judith.

Eram patru : Judith, eu, Boyd Carrington și Norton. Nu mai știu de la ce pornisem, dar ajunsesem la eutanasie : argumente pro și contra. Deodată, Judith, care ascultase pînă atunci fără să intervină, rosti cu hotărîre :

— Nu cel în cauză trebuie lăsat să hotărască !

Boyd Carrington o întrebă ce voia să spună.

— Nu cel care e slab, bolnav și copleșit de durere poate avea tăria să ia hotărîrea cea mare. E datoria celor care țin la el să o facă.

— **Datoria** ? am întrebat, sceptic.

— Da, e o datorie. A celui lucid și capabil să-și asume o responsabilitate.

Boyd Carrington clătină din cap.

— Ca să se trezească în fața plutonului de execuție, învinuit de asasinat ?

— Nu necesarmente. Oricum, cînd ții la cineva, riști !

— Judith, mă înspăimînți, zise Norton. E vorba de o responsabilitate uriașă !

— **Tu** ți-ai asuma-o ? întrebă la rîndul lui Boyd Carrington.

— Cred că da. Nu mă tem de riscuri !

— Nu se poate. Ce-ar fi dacă fiecare ar avea dreptul să decidă cine să trăiască și cine să moară, continuă Sir William să o combată.

— Mai e vorba și de curaj. Puțini sînt cei care ar avea tăria să-și asume o asemenea răspundere, interveni Norton, și zîmbi timid către Judith. De fapt, cred că nici dumneata n-ai face-o. Doar dacă ai avea ceva de împărțit cu respectivul... sau cu respectiva.

Judith se făcu roșie ca focul și ripostă înfierbîntată :

— Nu m-ați înțeles deloc ! Dacă aș avea un... motiv personal n-aș mișca un deget. Nu vă dați seama — ni se adresă tuturor — totul trebuie să fie absolut impersonal. Poți să-ți asumi răspunderea de a sacrifica o viață omenească numai dacă ești sigur, absolut sigur că motivul e cu totul obiectiv.

— Și totuși, nu te văd pe **dumneata**... insistă Norton.

— De ce nu ? Nu există atîtea vieți inutile, absurde, povară pentru alții ? Toate acestea trebuie înlăturate. Numai cei care pot să-și

aducă o contribuție la mersul inainte al societății ar trebui să aibă dreptul să trăiască !

Norton spuse ingindurat :

— Mulți ar fi de acord cu dumneata in teorie. În practică însă... le lipsește ceva ; poate curajul, poate tăria, știu eu... oricum, domnișoară Judith, nu te văd trecind la fapte...

— Nu cred că ai dreptate, Norton, interveni Boyd Carrington. Judith e un om tare. Din fericire, nu se pune problema...

Din casă se auzi gongul de masă.

Judith se ridică și-i spuse cu jumătate de glas lui Norton :

— Să știți că n-aveți dreptate. Am mai mult curaj decit vă închipuiți !

Am rămas in urmă cu Norton, simțindu-mă, nu știu de ce, profund tulburat. Ca de obicei, Norton își dădu seama ce simt.

— Nu vă faceți probleme, mă consolă el. Așa sint toți tinerii, le place să pozeze, să facă pe durii. Din fericire nu sint decit vorbe...

Cred că Judith l-a auzit căci ne aruncă o privire furioasă peste umăr.

Norton își coborî vocea.

— Domnule Hastings, mă iertați că mă amestec poate în treburi care nu mă privesc dar... dumneavoastră îl cunoașteți mai de mult pe Allerton ?

— Nu, de ce ?

Norton continuă și mai stinjenit :

— Credeți-mă, n-aș vrea să mă înțelegeți greșit, dar... în locul dumneavoastră n-aș mai lăsa-o pe fiica mea în compania lui. Știți, are o reputație foarte proastă...

Și îmi povesti un episod ingrozitor din „cariera" acestui ticălos, cu o fată, întocmai ca Judith a mea, sofisticată, intelectuală, sigură pe ea, care s-a sinucis din cauza lui... Genul de fată care, atunci cind își dăruiește inima, o face cu o disperare, cu o uitare de sine de care genul „păpușică" sau „gisculiță" nu e cituși de puțin în stare.

M-am dus la masă cu inima grea.

E greu de descris prin ce am trecut în ziua aceea. Mai tirziu, reamintindu-mi, am fost tentat să atribui neliniștea, frămintarea și apăsarea mea, în parte cel puțin, și atmosferei de la Styles. Duhurile rele păreau că bintuie acel loc unde o crimă fusese comisă... acum ciți ani ? unde nimeni nu fusese cu adevărat fericit. Și nu era numai trecutul. Prezentul era la fel de sinistru. Nu numai umbra unui ucigaș, ci chiar un ucigaș în carne și oase bintuia locurile... Iar Allerton, de asta eram aproape sigur, era numele lui ! Omul de care se indrăgostise fiica mea ! Un lucru de neconceput... monstruos !!

Am străbătut în lung și în lat aleile din față. În cele din urmă pașii m-au purtat spre grădina de trandafiri și acolo, întimplarea a făcut să dau tocmai peste Judith. Ședea singură pe o bancă și în viața mea n-am văzut o expresie mai nefericită pe fața unei femei. Fără masca de răceală și siguranță de sine, era doar o biată fetiță amărită și zbuciumată. Mi-am adunat tot curajul :

— Judith, fetița mea, nu mai pune atit la suflet.

Ea tresări, surprinsă.

— Tu erai tată ? Nu te-am auzit venind.

Am continuat, știind că dacă mă opresc nu voi mai avea curajul să merg mai departe.

— Copilă scumpă, să nu crezi că nu știu tot, că nu văd. Nu merită... crede-mă, nu merită !

Mă privi, tulburată, alarmată.

— Crezi că știi într-adevăr despre cine e vorba ?

— Știu, îl iubește pe omul ăsta. Dar, draga mea, nu e bine.

Zimbi trist, sfișiindu-mi inima.

— Poate că o știu tot atit de bine ca tine.

— Nu, nu se poate să știi tot. Judith, cum o să se termine totul ? Un bărbat insurat... Ce viitor are toată povestea asta ? Doar amărăciune și rușine... Renunță...

— Nu ! ! !

— Nu merită, draga mea.

Judith răspunse grav :

— În ochii mei, el merită totul, totul.

— Nu, nu, Judith, e un om rău...

Zimbetul dispăru. Fiica mea se repezi la mine cu o furie :

— Cum poți să spui așa ceva ! Cum îndrăznești să te amesteci ? ! Să nu mai aud o vorbă despre asta ! Te detest ! Te detest ! E viața mea ! Viața mea secretă, a mea, doar a mea !

Împingindu-mă la o parte o luă la fugă.

Am rămas uitindu-mă ingrozit după ea.

În același loc, uluit și neputincios, m-au găsit ceva mai tirziu Elisabeth Cole și Norton.

S-au purtat cu multă delicatețe (pe care de abia mai tirziu am putut-o aprecia), nefăcind nici o aluzie la tulburarea care probabil mi se citea limpede pe față și invitindu-mă la o plimbare pe cimp. Amindoi iubeau natura, domnișoara Cole îmi arăta cite o plantă sau floare mai deosebită, iar Norton îmi dădea din cind în cind binoclul ca să mă uit la păsări.

Mă mai liniștisem, dar numai în aparență. Ca toți oamenii care au o preocupare profundă, mi se părea că orice incident sau detaliu are legătură cu problema mea. Așa că atunci cind Norton, care tocmai se pregătea să-mi paseze binoclul ca să privesc o ciocănitoare pestriță, se răzgîndi brusc, după ce privise îndelung prin el, intinsei mina nerăbdător.

— Dați-mi-l și mie !

Vocea mea suna poruncitoare.

Norton își făcu de lucru cu binoclul. Spuse, ezitind :

— Nu... am greșit... adică a zburat... era o pasăre obișnuită.

Era alb la față și tulburat. Își intorsese privirile cu un aer șocat și indurerat.

Evident, am tras imediat concluzia că, prin binoclu surprinsese o scenă pe care nu

voia să mă lase şi pe mine să o văd. Instrumentul fusese îndreptat spre o lizieră indepărtată de pădure.

— Vreau să privesc şi eu ! am cerut poruncitor şi i-am smuls binoclul din mină.

Ţin minte că a incercat să opună rezistenţă, dar fără succes. Cu miinile tremurind, am dus binoclul la ochi şi l-am potrivit, îndreptindu-l aproximativ spre punctul pe care il observase Norton.

N-am văzut însă nimic, nimic decit o umbră albă (rochia unei femei !) care dispărea printre copaci.

Am lăsat jos binoclul şi, fără să spun un cuvint i l-am inapoiat lui Norton. El mi-a ocolit privirea. Arăta foarte nefericit.

Ne-am intors cu toţii spre casă şi ţin minte că toată ziua Norton a fost foarte tăcut.

Doamna Franklin şi Sir William se intoarseră şi ei curind. Fuseseră, am inţeles, pină la Tadminster fiindcă ea voia să facă unele cumpărături. După numărul de pachete şi pachetele cu care coborise incărcată din maşină, se vedea că plimbarea o satisfăcuse pe deplin. Îl trimise sus pe Boyd Carrington cu un colet mai fragil, iar mie imi incredinţă altul.

Vorbea repede şi cu infrigurare :

— Groaznic de cald, nu ? Probabil că o să plouă. E atit de apăsător ! Se spune că e o secetă cumplită, cum n-a mai fost de ani de zile.

Se intoarse spre Elisabeth Cole :

— Şi voi ceilalţi ! Ce-aţi făcut ? Unde e John ? zice că il durea capul şi se duce să se plimbe puţin. Pe John nu-l durea inainte niciodată capul. Cred că nu-i ies experienţele... Dar nu vorbeşte deloc despre asta.

Făcu o pauză, apoi se intoarse spre Norton :

— Nu spuneţi nimic, domnule Norton ? S-a intimplat ceva ? Păreţi speriat. Aţi văzut cumva stafia lui madam... cum o chema pe bătrina asasinată aici ?

Norton tresări.

— Nu, nu. N-am văzut nici o stafie. Mă gindeam... mă gindeam la ceva.

Ridicind din umeri, doamna Franklin mi se adresă :

— Vreţi să mă ajutaţi la pachete, domnule căpitan ? Sint teribil de obosită... Poate electricitatea din aer... În sfirşit.

Ajungind sus, doamna Franklin deschise uşa. Eram in spatele ei, cu braţele incărcate de cumpărături. Doamna Franklin se opri brusc. În faţa ferestrei sora Craven îi ghicea in palmă lui Sir William. El ridică privirile, o văzu şi rise, puţin stinjenit :

— Ce zici, m-am apucat să-mi ghicesc norocul. Domnişoara Craven se pricepe grozav.

— Daa ? Nu ştiam. Vocea Barbarei era seacă. Părea agasată de mica scenă romantică pe care o surprinsese. I se adresă domnişoarei Craven :

— Soră, ia lucrurile astea, te rog. Şi să-mi pregăteşti un şodou. Sint foarte obosită. Şi o sticlă cu apă fierbinte. Trebuie să mă culc imediat.

— Cu plăcere, doamnă.

Netulburată, femeia se apucă de treabă.

Boyd Carrington incepu să se agite prevenitor :

— Babs, nu cumva te-am obosit prea tare? Eu sint de vină. N-ar fi trebuit să te las să te osteneşti atit !!

Doamna Franklin ii oferi un zimbet angelic, de martiră:

— N-am vrut să-ţi spun. Nu-mi place să fiu povară pentru ceilalţi.

Am ieşit amindoi, oarecum intimidaţi şi le-am lăsat pe cele două femei impreună. Sir William a coborit, iar eu, după o ezitare, m-am indreptat spre cealaltă aripă a clădirii, unde erau camerele lui Poirot şi a mea. Prietenul meu mă aştepta cu siguranţă, dar pentru prima oară şovăiam să mă duc la el. Aveam multe pe cuget şi o greutate mă apăsa, impiedicindu-mă să mă gindesc la altceva in afară de problema mea.

Am luat-o incet pe coridor.

Din camera lui Allerton se auzeau voci. Nu aveam de gind să ascult dar m-am oprit o clipă, automat, in faţa uşii. Deodată aceasta se deschise şi Judith ieşi. Văzindu-mă, inlemni. Am apucat-o de braţ şi am tras-o la mine in cameră. Eram furios de-a binelea.

— Ce-ai căutat în camera individului ăstuia ?

Ea m-a privit in ochi dar n-a scos un cuvint.

— Vorbeşte ! Ai... eşti...

Judith spuse cu vocea scăzută, muşcătoare :

— Numai la lucruri urite te gindeşti !

— Se poate ! E o acuzaţie pe care generaţia voastră ne-o aduce frecvent. Dar noi, cel puţin aveam anumite standarde ! Înţelege-mă odată pentru totdeauna, Judith, iţi interzic să mai ai ceva de-a face cu omul ăsta !

Judith se zmuci din strinsoarea mea.

— Ascultă-mă şi tu, tată ! Fac ce vreau ! Nu mă poţi impiedica. Şi degeaba strigi la mine ! Am să fac exact ce vreau cu viaţa mea şi cu asta basta !

Şi zicind acestea ieşi trintind uşa.

Îmi tremurau genunchii. M-am lăsat moale pe un scaun. Copila mea era pierdută. N-aveam cui să cer ajutor. Mama ei, singurul om pe care l-ar fi ascultat poate, era moartă. Totul cădea pe umerii mei. Nu cred că vreodată am suferit cum am suferit atunci.

În cele din urmă m-am recules. M-am spălat, m-am bărbierit, mi-am schimbat hainele şi am coborit la masă. M-am purtat, după părerea mea, normal. O dată sau de două ori am surprins-o pe Judith privindu-mă mirată ; era surprinsă probabil de calmul meu. Şi in tot timpul acesta, hotărirea mea devenea din ce in ce mai nezdruncinată.

Nu aveam nevoie decit de curaj... de curaj şi de chibzuială...

După masă am ieşit cu ceilalţi afară, am discutat despre cerul acoperit, despre zăpu-

șeala care anunța furtună... o aversă... vijelie...

Cu coada ochiului am văzut-o pe Judith dispărind după colțul casei. Curind, Allerton se indreptă agale în aceeași direcție.

Am sfirșit fraza pe care o începusem și m-am ridicat să-i urmez. Norton încercă să mă rețină ; mă luă de braț și mă invită să ne plimbăm prin grădina de trandafiri. Nu i-am dat nici o atenție și mi-am continuat drumul. Norton se ținea după mine scai.

I-am găsit. Am văzut fața ridicată a lui Judith, l-am văzut pe Allerton aplecat asupra ei, am văzut cum o ia în brațe și o sărută.

S-au despărțit repede. Am făcut un pas către ei, dar Norton m-a tras cu forța înapoi, după colțul casei.

— E inutil, dragul meu. Știu că e greu, dar n-ai incotro. **Nu poți face** nimic — îmi șopti el cu febrilitate.

Nu l-am contrazis. L-am lăsat să vorbească și apoi m-am indreptat cu hotărîre spre locul unde-i văzusem pe cei doi. Nu mai erau acolo, dar cam știam eu unde puteau să fie. În apropiere era un chioșc ascuns în niște tufe de liliac.

Dinăuntru se auzeau voci. M-am oprit. L-am auzit pe Allerton spunînd :

— Atunci e în regulă, fetițo. Nu mai facem mofturi, da ?! Miine te duci la Londra. Eu o să spun că mergem pînă la Ipswitch la un prieten unde rămîn vreo două zile. Tu să dai o telegramă aici spunînd că a intervenit ceva și nu te poți întoarce imediat. Așa că n-o să afle nimeni de micul nostru dineu în doi în apartamentul meu ! N-ai să regreți, îți promit.

Am simțit că Norton mă trage de mînecă. M-am întors supus și am plecat. Îmi venea să rid de mutra lui îngrijorată, neliniștită. Eu știam exact ce am de făcut.

M-am oprit o clipă pe coridor cu urechea ciulită. Era liniște. Nu era nimeni. Norton care stătea vizavi de noi, era jos. Elisabeth Cole juca bridge ; pe Curtiss îl văzusem în bucătărie, mincind. Puteam să-mi văd de treabă în voie.

Îmi place să cred că n-am lucrat degeaba atîția ani cu Poirot. Știam ce precauțiuni trebuie să iau.

Allerton nu se va duce la Londra la întilnirea cu Judith...

Allerton nu se va mai duce nicăieri...

Era ridicol de simplu.

Din camera mea am luat flaconul cu aspirină și am intrat sigur pe mine la Allerton și m-am dus direct la baie. Pastilele de Slumberyl erau în dulăpior. Mi-am făcut socoteala că opt aveau să fie de ajuns. Allerton îmi spusese că doza toxică nu e mare. Am citit pe etichetă : „Interzisă depășirea dozei prescrise" și am zîmbit.

Mi-am înfășurat mîna într-o batistă și am deșurubat flaconul cu grijă. Nu trebuia să las amprente.

Am vărsat tabletele pe masă. Da, erau de aceeași mărime cu aspirinele. Am pus opt aspirine în flacon și am completat cu Slumberyl, păstrînd opt pastile. Flaconul arăta acum exact ca mai înainte. Allerton nu avea să observe diferența.

M-am înapoiat la mine, am scos o sticlă de whisky, un sifon și două pahare. Pînă acum nu-l văzusem pe Allerton să refuze o băutură.

Am dizolvat pastilele în puțin alcool și am gustat cu grijă din amestec. Puțin amar poate, dar aproape imposibil de detectat.

Planul meu era simplu : cînd Allerton avea să urce, avea să mă găsească tocmai preparîndu-mi un whisky. Cu un gest firesc, îi voi întinde lui băutura pe care mi-o pregăteam, turnîndu-mi mie alta. Calm și natural...

N-avea de unde să știe ce gîndesc despre el... dar dacă îi spusese Judith ? Nu, era puțin probabil. Judith nu spunea niciodată, nimănui, nimic.

Nu mai îmi rămînea decît să aștept o oră, două... Allerton se culca tîrziu.

Un ciocănit în ușă mă făcu să tresar. Dar nu era decît Curtiss. Poirot voia să mă vadă.

Poirot ! Îl uitasem complet...

— **Eh, bien !** Mă întîmpină prietenul meu. M-ai părăsit, hein ?

— Iartă-mă ! Ca să-ți spun adevărul, mă doare capul de mor. Probabil, electricitatea din aer. M-a doborît. Am și uitat să vin să-ți spun noapte bună.

Poirot începu deodată să se agite. Îmi oferi medicamente. Mă ceartă că am stat afară, în curent. (În cea mai călduroasă zi din anul acela !).

Am refuzat aspirina pe motiv că luasem deja, dar n-am reușit să-l împiedic să-mi bage pe gît o ceașcă de cacao fierbinte, dulce și absolut dezgustătoare.

— Înțelege, îți hrănește sistemul nervos, îmi explică Poirot.

Am băut, ca să nu mai stau la discuții; pe urmă, însoțit de exclamațiile și recomandările amuzantului omuleț, m-am înapoiat la mine în cameră și am închis ușa cu zgomot. Mai tîrziu am deschis-o puțin, cu grijă, ca să nu scap momentul cînd va apărea ticălosul.

Așteptam. Mă gîndeam la soția mea dragă. Odată, țin minte că am murmurat : „Tu mă înțelegi, draga mea ; trebuie s-o salvez". Mi-o lăsase pe Judith în grijă. Nu puteam să-i înșel încrederea.

În tăcerea grea am simțit deodată că Cinders e aproape de mine.

În cameră.

Așteptam.

Nu e ușor să descrii ce se întîmplă cînd din planuri mărețe nu iese nimic !

Să vedeți : adevărul gol goluț e că în timp ce ședeam și-l așteptam pe Allerton, am adormit !

De fapt, nu e de mirare. Cu o noapte înainte abia dacă închisesem ochii, toată ziua stătusem afară, eram epuizat de atîtea frămîntări și de efortul de a-mi aduna curajul pentru a împlini fapta aceea cumplită. Cumnecum, s-a întîmplat. Am adormit pe scaun și cînd m-am trezit, păsărelele ciripeau, soarele era sus pe cer, iar eu eram cu totul înțepenit și capul mă durea cumplit.

Eram năuc, nu-mi venea să cred. Mi se făcuse silă de mine și in același timp simțeam o nespusă ușurare.

Cine a spus oare : „Așteaptă pînă mîine, atunci ziua cea mai neagră va fi trecut"? Foarte adevărat !

Oricum, vedeam limpede și cu mintea clară ce greșeală era să fac, cit de orbit și isteric fusesem. Melodramatic, îmi pierdusem simțul proporțiilor, ce mai ! Dacă fusesem în stare să plănuiesc să ucid o făptură omenească !

Ochii îmi căzură pe paharul de whisky din fața mea. Cu un fior, m-am scuturat și — ridicindu-mă — l-am aruncat pe fereastră.

Doamne, parcă îmi pierdusem mințile seara trecută !

M-am bărbierit, am făcut un duș și m-am dus drept la Poirot. Știam că se scoală devreme. M-am așezat lingă el și mi-am ușurat cugetul, mărturisindu-i totul.

— Ce nebunii îți mai trec prin cap ! Mă bucur că ai venit să-ți mărturisești păcatele. De ce n-ai venit la mine, dragă prietene, aseară să-mi povestești ce te apasă ?

Am răspuns, ușurat :

— Mă temeam probabil că o să mă oprești.

— Bineînțeles. Crezi că mi-ar fi convenit să te văd condamnat la moarte din cauza unei canalii care se numește maiorul Allerton ?

— Nu m-ar fi prins. Îmi luasem toate precauțiile. Am șters amprentele mele de pe flacon.

— Tocmai. Și odată cu ele, pe cele ale lui Allerton. Și cînd l-ar fi găsit mort... ce s-ar fi întîmplat ? I-ar fi făcut autopsia și s-ar fi găsit o cantitate fatală de Slumbeyl; a luat-o de bună voie sau e vorba de o intenție criminală ? Ia te uită : amprentele lui nu sînt pe flacon. De ce ? Dacă ar fi fost vorba de accident sau de sinucidere, ele ar fi trebuit să se găsească. Pe urmă ar fi analizat restul flaconului și ar fi constatat că aproape jumătate fusese umplut cu aspirină !

— Și ce dovedește asta ? Practic, oricine l-ar fi putut umple ! protestai eu lipsit de convingere.

— Da, dar nu oricine are o fiică pe care Allerton o urmărește cu intenții necinstite — asta ca să folosesc o expresie melodramatică demodată. Ca să nu mai punem la socoteală faptul că ai avut o discuție violentă cu Judith cu o zi înainte. Doi oameni, Boyd Carrington și Norton ar fi putut sta martori sentimentelor dumitale față de Allerton. Nu, Hastings, lucrurile n-ar fi fost deloc în regulă. Atenția s-ar fi concentrat imediat asupra dumitale și probabil că între timp ai fi fost în asemenea hal — de teamă, poate de remușcare — încît un inspector zdravăn de poliție n-ar fi avut ce-alege din cazul ăsta și te-ar fi declarat vinovat fără să clipească. S-ar fi putut chiar ca cineva să te fi văzut, prin gaura cheii, dizolvînd pastilele în whisky.

— Numai dumneata ești în stare de una ca asta, Poirot ! Oamenii nu-și pierd vremea uitîndu-se pe gaura cheii !

Poirot închise ochii pe jumătate și-mi spuse că întotdeauna fusesem prea credul.

— Și dă-mi voie să-ți spun ceva ; cu cheile din casa asta se întîmplă ceva ciudat ! Mie îmi place să știu că ușa e închisă pe dinăuntru, chiar dacă bunul meu Curtiss doarme în camera de alături. Ce crezi : cîteva zile după ce am venit aici, cheia a dispărut ! A intrat în pămînt ! A trebuit să-mi fac alta.

— În sfîrșit... bine că nu s-a întîmplat nimic, am zis eu cu un oftat de ușurare. E groaznic cînd te gîndești de ce e în stare un om cînd își pierde judecata rece...

— Și acum, dă-mi voie să-ți dau un sfat : las-o în pace pe Judith, zise Poirot.

— Totuși, e de datoria mea...

— Nu, Hastings. Să nu-ți închipui că ai destulă putere, inteligență sau chiar șiretenie pentru a-ți impune punctul de vedere asupra acestor doi oameni. Allerton e deprins să aibă de-a face cu tați furioși și neputincioși, va lua probabil totul ca pe o glumă copioasă. Iar Judith... nu e fata care să se lase înspăimîntată. Nu, sfatul meu, cum spuneam, e să-i lași în pace. Ai încredere în ea.

L-am privit fără să înțeleg.

— Judith e un om de foarte bună calitate. Personal o admir foarte mult.

Am spus, cu vocea tremurînd ușor :

— Și eu o admir. Dar mă tem pentru ea.

Poirot încuviință din cap cu neobișnuită energie.

— Și eu mă tem. În alt sens însă. Mă tem grozav, dar nu pot face nimic. Zilele trec și pericolul se apropie, Hastings.

Se părea că din nou Poirot avusese dreptate și că ar fi trebuit să am mai multă încredere în Judith. Într-adevăr, ea părea să-și fi schimbat hotărîrea de a pleca la Londra. De dimineață se înfundă cu Franklin în laborator, pregătindu-se, după cît reieșea, să petreacă acolo o bună parte din zi. Allerton, pe de altă parte, mîncase devreme și plecase la Ipswitch. Era limpede pentru mine că avea de gînd să se ducă de acolo, conform planului, la Londra.

Ce nedrept fusesem grăbindu-mă să trag concluzia că Judith acceptase ! De fapt, nici n-o auzisem spunînd cu gura ei că e de acord. Nu, Judith a mea era prea bună, prea cinstită pentru a se preta la așa ceva.

Doamna Franklin își lua „revanșa" după momentul de bună dispoziție și dinamism din zilele trecute, făcîndu-i viața sorei Craven imposibilă, cerînd săruri volatile, sticle cu apă caldă, mîncare de regim, băuturi calmante și mai știu eu ce ! Infirmiera trebuia să aibă o zi liberă pe care, din cîte am înțeles, își propusese s-o petreacă în familia unor prieteni, dar așa cum se profilau lucrurile, nu avea s-o mai capete. Chestia asta bineînțeles că n-o făcea mai înțelegătoare față de moșturile „bolnavei" sale care avea în același timp o nevralgie, dureri de inimă, circei, frisoane și cîte și mai cîte, sîcîind-o tot timpul. Barbara Franklin era una din acele femei pe care infirmierele și servitorii le antipatizează din prima clipă, nu numai din cauza pretențiilor și fasoanelor ei, ci

mai ales din cauza felului de a se purta : disprețuitoare, agasantă, ranchiunoasă.

Soțul ei nu părea să-i ia cîtuși de puțin boala în serios. Veni, o consultă, îi prescrise un laxativ ușor și plecă înapoi la lucru.

Boyd Carrington însă se purta ca un școlar pedepsit : întrebă de nu știu cîte ori de starea sănătății doamnei sale, ba chiar se repezi pînă în sat și apăru cu o uriașă cutie de bomboane de ciocolată, care îi fu însă trimisă înapoi sub cuvînt că „doamna nu suportă bomboanele de ciocolată". Pînă la urmă ne împărtășirăm copios din ele, Norton și cu mine.

Norton nu era deloc în apele lui în dimineața aceea. Era absent; de mai multe ori se încruntă de parcă s-ar fi străduit să înțeleagă o problemă dificilă.

Afară începuse, în sfîrșit, să plouă. Era o ploaie binevenită, care împrospătă aerul și schimbă complet atmosfera.

Pe la prînz Curtiss îl aduse pe Poirot în salon. Elisabeth Cole îi cîntă la pian, din Bach și Mozart, compozitorii lui favoriți, cu discreția și finețea ei caracteristică.

Pe la unu fără un sfert veniră Judith și Franklin. Judith era palidă și tăcută. Nu scoase o vorbă, privi în jur ca în transă, fără să vadă pe nimeni și ieși din nou. Franklin se așeză lîngă noi. Și el părea obosit și absorbit, ca un om ajuns la limită.

Țin minte că am zis ceva despre ploaia care a venit cu o ușurare, și el continuă repede :

— Da, sînt momente cînd coarda e prea întinsă...

Ceva m-a făcut să simt că nu se referea numai la vreme.

Norton îl întrebă dacă lucrase bine în timpul dimineții și Franklin zîmbi deodată, cu zîmbetul lui de băiețandru naiv și fericit.

— Da, da, excelent ! Vedeți, urmam o cale greșită, lungă și complicată. Există posibilități multe de a scurta... de a simplifica lucrurile !

Stătea în picioare, cu mîinile în buzunar, legănîndu-se încoace și încolo, cu un aer preocupat.

— Da, un fel de nod gordian... Singura soluție e să-l tai !

Dacă dimineața mai eram nervoși și încordați, după-amiaza începu foarte plăcut.

De multe ori am încercat să-mi rememorez cît mai amănunțit cu putință, incidentele acelei zile, să-mi aduc aminte dacă ceva din purtarea celorlalți ar fi trebuit să mă frapeze sau dacă fusese absolut ca de obicei. De aceea voi continua să povestesc cît mai exact ce-mi aduc aminte despre mișcările și atitudinea fiecăruia.

Doamna Luttrell coborî pentru prima oară ; era într-o dispoziție excelentă, amabilă dar nu exagerat, tachinîndu-și soțul, dar fără răutate. Era o plăcere să-i vezi în termeni atît de buni. Colonelul parcă întinerise, nu se mai trăgea așa des de mustață, ba chiar sugeră o partidă de bridge pentru acea seară :

— Daisy i-a cam simțit lipsa.

— Da, chiar așa, spuse doamna Luttrell. Norton încercă să-i spună că va fi obositor pentru ea.

— N-am să joc decît un rubber, zise ea și adăugă, făcînd cu ochiul : și n-am să-l mai cicălesc pe bietul George !

— Lasă, draga mea ! protestă colonelul ; știu să joc ca o cizmă !

— Și ce-i cu asta ? e plăcerea mea să te tot cert. N-am să mă mai schimb acum. Nu-ți rămîne decît să te deprinzi cu ideea !

Am rîs cu toții, iar soțul ei o privi cu adorație.

Probabil că sub impresia acestor noi și excelente relații între cei doi soți, am început să discutăm cu toții despre căsătorie și divorțuri. E ciudat uneori cît de tare diferă părerile oamenilor de experiența lor personală.

Căsătoria mea fusese cum nu se poate mai fericită, neumbrită de nici un nor, eu sînt esențialmente un om de modă veche și totuși am fost de părere că atunci cînd doi oameni nu se mai înțeleg, e mai bine să se despartă și să ia totul de la început. Boyd Carrington, a cărui soție murise alcoolică, după ce-i făcuse viața un infern, susținea că orice s-ar întîmpla familia trebuie să rămînă o unitate indisolubilă, altfel societatea se duce de rîpă.

În mod paradoxal, Franklin, savantul modern, se opunea cu hotărîre ideii de divorț. Din spusele lui reieșea că însurătoarea e o decizie responsabilă, ale cărei consecințe trebuie suportate, nu ocolite sau respinse. Sprijinit de spătarul scaunului, cu picioarele lui lungi întinse în față, vorbea ca pentru sine :

— Căsnicia e o convenție, un contract pe care îl închei de bună voie și trebuie să-l respecți. De îndată ce ți-ai ales soția, ai o răspundere față de ea pînă la moarte... a ei sau a ta...

Norton exclamă cu un aer comic :

— Care uneori vine ca o binecuvîntare !

Am rîs, și Boyd Carrington spuse :

— Tu n-ar trebui să vorbești, băiete ! N-ai fost căsătorit niciodată, nu ?

Clătinînd din cap Norton spuse :

— Nu, și mă tem că acum e prea tîrziu.

— Ești sigur ? Boyd Carrington îl privi ciudat.

Tocmai atunci Elisabeth Cole care fusese sus la doamna Franklin intră pe ușă și mi se păru că Sir William se uită cu înțeles la ea și la Norton, iar acesta din urmă roșește.

Elisabeth și Norton ? De ce nu, la urma urmelor ? Ea era o femeie atrăgătoare și încă tînără, cu o fire liniștită și înțelegătoare, capabilă să-l facă fericit pe orice bărbat. În ultima vreme fuseseră mereu împreună, în lungi plimbări pe cîmp, după plante și păsări. Îmi adusei aminte că îmi vorbise cu căldură de Norton, ca de un om cumsecade, cu suflet bun.

Dacă așa stăteau lucrurile, mă bucuram pentru ea. Tinerețea ei tristă, tragedia care i-o întunecase nu aveau să stea în calea fericirii ei de acum.

În timp ce mă gîndeam la toate astea, Judith apăru în prag. Își ținea capul sus, cu buzele strînse și fața îi era frumoasă și gravă, ca aceea a unei preotese păgîne

înainte de a oficia un sacrificiu. Probabil că și Norton avea o senzație asemănătoare căci spuse :

— Semeni cu tiza ta înainte de a-i tăia capul lui Holofern !

Judith zîmbi și ridică din sprîncene :

— Nu-mi mai amintesc exact, de ce i l-a tăiat ?

— O, din cele mai nobile motive și exclusiv pentru binele comunității !

Ușoara ironie din tonul lui îi displăcu fiicei mele. Fără să-i mai acorde nici o atenție, ni se adresă tuturora :

— Doamna Franklin se simte mult mai bine și vă invită pe toți la o cafea, sus la ea.

Capricioasă femeie, doamna Franklin — reflectam în timp ce mă uitam în jur. După ce terorizase pe toată lumea, acum era numai lapte și miere.

Era îmbrăcată cu o rochie de interior **eau-de-Nil** și stătea întinsă pe canapeaua ei favorită. La îndemînă avea o măsuță-bibliotecă turnantă, pe care erau așezate toate cele trebuincioase preparării cafelei. Mîinile ei, albe și agile, oficiau ritualul acesta cu precizie și grație. Aroma de cafea proaspăt rîșnită ne gîdila plăcut nările, mai ales după lichidul tulbure, semitransparent care ni se servea la masă.

Franklin stătea de cealaltă parte a mescioarei, împărțind cestile pe măsură ce ea le turna. Boyd Carrington era la capătul opus al canapelei, Elisabeth și Norton se așezaseră lîngă fereastră, iar sora Craven se retrăsese undeva, într-un colț al camerei.

Eu mă instalasem într-un fotoliu cu ziarul **Times** în poală și dezlegam cuvinte încrucișate, citind definițiile cu voce tare :

— „Dragoste pe din două sau cînd doi se ceartă al treilea cîștigă". Șapte litere.

— Trebuie să fie o anagramă, sugeră Franklin.

Ne-am stors creierii cu toții, dar n-am găsit nimic. Am continuat :

— „Băieții de pe munte nu se mai astîmpără".

— Guerila, zise repede Boyd Carrington.

— Citat : „Și Echo, orice-ai întreba-o, răspunde-ntruna..." pauză. Tennyson. Șase litere.

— „Eu sînt !" sugeră doamna Franklin. „Și Echo, orice-ai întreba-o, răspunde-ntruna : Eu sînt !".

Eram cam sceptic.

— Nu se potrivește. Ar însemna ca un cuvînt să se termine în î.

Elisabeth Cole spuse de la fereastră.

— Citatul din Tennyson e : „Și Echo, orice-ai întreba-o, răspunde-ntruna, **Moarte**".

Am auzit un suspin în spatele meu. Era Judith. S-a ridicat și, trecînd pe lîngă noi, a ieșit afară, pe balcon.

Am scris cuvîntul ghicit de Elisabeth și am revenit :

— „Dragoste pe din două sau cînd doi se ceartă al treilea cîștigă" ; începe cu m :

— „Metresă", sări Boyd Carrington.

Am auzit linguriță căzînd pe farfurioara Barbarei Franklin. Am citit mai departe :

— „Gelozia e un monstru cu ochii verzi a spus acest personaj".

— Shakespeare, zise Boyd Carrington.

— Othello sau Emilia, zise doamna Franklin.

— Prea lungi. Doar patru litere.

— Iago.

— Nu, nu, sînt sigură că Othello a spus asta.

— Dimpotrivă ; e din **Romeo și Julieta**.

Din balcon se auzi vocea lui Judith :

— Uite o stea căzătoare ! Și încă una !

Boyd Carrington exclamă :

— Unde ? Să ne punem cîte o dorință !

Ieși primul pe balcon, urmat de Elisabeth și Norton. Ieșiră și sora Craven și chiar doctorul Franklin.

Eu am rămas pe loc, aplecat asupra careului de cuvinte încrucișate. La ce bun să încerc să văd o stea căzătoare ? Ce dorință să-mi pun ?

Boyd Carrington intră brusc în cameră.

— Barbara, trebuie să vii și tu !

Doamna Franklin răspunse sec :

— Nu, nu pot. Sînt prea obosită.

— Babs, trebuie să vii și să-ți pui o dorință ! Nu protesta ; te duc pe sus !

Și aplecîndu-se, o ridică în brațe. Ea rîdea și protesta.

— Bill, lasă-mă jos ! Cum poți să fii așa nebun ?

— Fetițele trebuie să-și pună o dorință.

O lăsă jos alături de ceilalți, pe balcon.

M-am aplecat și mai tare asupra hîrtiei. Mă năpădeau amintirile...

Rîndurile careului se tulburară și începură să-mi joace în fața ochilor.

...O siluetă se desprinse de lîngă celelalte și intră în cameră — Judith !

Nu trebuie să mă surprindă cu lacrimi în ochi ! Atît i-ar fi trebuit ! În grabă am început să învîrtesc măsuța-bibliotecă turnantă, prefăcîndu-mă a fi în căutarea citatului din Shakespeare.

Da, Iago spunea : „O, ferește-te my lord de gelozie / Monstrul cu ochii verzi ce spurcă / Și carnea cu care se hrănește".

Ceilalți intrau și ei, rizînd și sporovăind. Doamna Franklin își reluă locul pe canapea, doctorul reveni la al său și începu să mestece în cafea. Norton și domnișoara Cole sorbiră ultimele înghițituri și se scuzară spunînd că au promis familiei Luttrell să facă un bridge cu ei în acea seară.

Doamna Franklin își termină cafeaua și ceru „picăturile" ei. Judith i le aduse din baie întrucît sora Craven ieșise pentru un moment.

Franklin se învîrtea fără rost prin cameră, lovindu-se de mobile. Soția lui îl interpelă deodată :

— Uită-te pe unde umbli, John !

— Scuză-mă, Barbara ! Mă gîndeam la ceva...

Doamna Franklin rosti, cam afectat :

— Ursulețul meu scump !

El o privi ca și cînd n-ar fi înțeles. Apoi spuse :

— E plăcut afară ; mă duc să fac vreo doi pași.

După ce ieşi, doamna Franklin ni se adresă :

— E un **geniu**, să ştiţi asta. Îl admir din tot sufletul. Pentru el munca e totul, v-am mai spus.

— Mda, e deştept, mormăi Boyd Carrignton şi după o pauză, zise :

— Ce-ai zice de un pichet, Babs ?

— Splendidă idee, Bill ! Soră, crezi că găseşti pe undeva nişte cărţi ?

Domnişoara Craven se duse după cărţi, iar eu îi urai doamnei Franklin „noapte bună" şi mă ridicai să plec.

Pe coridor am dat peste Judith şi doctorul Franklin. Se uitau pe fereastră, unul lîngă altul, fără să-şi vorbească. Doctorul se uită peste umăr, mă văzu, ezită şi o întrebă pe Judith :

— Vii afară la o plimbare ?

— Nu, mulţumesc. E tirziu. Bună seara.

Am coborît împreună cu Franklin. Doctorul, spre surprinderea mea, zimbea pentru sine şi chiar fluiera încet.

L-am întrebat cam înciudat căci nu înţelegeam ce-l apucase :

— Păreţi mulţumit astăseară.

— Da, răspunse el. Am făcut un lucru pe care trebuia să-l fac demult. Mă bucur.

Ne-am despărţit jos şi m-am uitat la jucătorii de bridge o vreme. Norton mi-a făcut cu ochiul. Jocul părea să se desfăşoare într-o neobişnuită bună înţelegere.

Allerton tot nu se întorsese. Fără el, parcă atmosfera era mai destinsă şi chiar mai veselă.

În cele din urmă am urcat la Poirot. Acolo am găsit-o pe Judith. Mi-a zimbit cînd m-a văzut.

— Te-a iertat, **mon ami**, spuse Poirot.

Ce remarcă absurdă ! Parcă ea trebuia să mă ierte ?!

— Uite ce e, m-am bilbiit de indignare. Nu cred...

Judith veni la mine şi mă îmbrăţişă.

— Bietul meu tătic ! Lasă-l pe **oncle** Hercule ; **pe mine** te rog să mă ierţi. Sărută-mă şi spune-mi noapte bună.

Nu ştiu de ce, dar m-am trezit spunînd :

— Iartă-mă Judith. Îmi pare rău. N-am vrut să... Ea mă întrerupse :

— E în regulă. Să uităm. Totul s-a aranjat acum ! A zimbit, un zimbet vag, îndepărtat. A repetat :... Totul s-a aranjat acum ! Şi ridicîndu-se, ieşi.

Poirot mă privi :

— Ei, şi ce s-a mai întîmplat azi ?

Am dat din umeri.

— Nu s-a întîmplat şi nici nu cred că se va întîmpla nimic.

După cum s-a dovedit, mă înşelam cumplit. Căci în noaptea aceea s-a întîmplat ceva. Doamnei Franklin i se făcu rău. Fură chemaţi alţi doi doctori, dar în zadar. Muri a doua zi de dimineaţă.

Peste încă o altă zi am aflat că fusese otrăvită cu physiostignină.

Ancheta publică avu loc peste două zile. Mai întîi fură audiaţi medicul legist şi cel care fusese de faţă la decesul doamnei Franklin. Ei afirmaseră că otrava fusese luată cu o seară înainte, între orele şapte seara şi miezul nopţii.

Următorul martor fu doctorul Franklin care produse în general o impresie bună asupra publicului şi a procurorului. Depoziţia lui era clară şi succintă. După moartea soţiei sale constatase că din laborator îi lipseşte un flacon conţinînd o soluţie în concentraţie puternică de alcaloizi extraşi din boabele de calabar. Nu putea spune cu precizie cînd anume dispăruse, deoarece nu mai întrebuinţase respectiva substanţă de mai multe zile.

S-a discutat apoi despre cine avea acces la laborator. Dr. Franklin afirmă că acesta era încuiat în permanenţă şi cheia o avea el. Asistenta lui, domnişoara Hastings, mai avea o cheie. Cei care doreau să intre în laborator trebuiau să i-o ceară, deci, lui sau asistentei sale. Soţia sa i-o ceruse de mai multe ori cînd îşi uitase în laborator unele obiecte personale. Negă că ar fi adus vreodată în casă soluţia de physiostignină şi îşi exprimă părerea că era cu neputinţă ca soţia lui să fi luat otrava accidental.

La întrebarea procurorului, spuse că soţia sa avea de mai multă vreme o stare depresivă, cu dispoziţii schimbătoare. În ultima vreme, şi mai ales în ultima seară, declarase el, i se păruse mai bine dispusă şi chiar veselă.

După părerea lui, ca medic şi soţ, Barbara Franklin nu era tipul sinucigaşei, deşi spunea uneori că îşi va pune capăt zilelor.

Urmă sora Craven, scrobită şi pusă la punct în uniforma bine ajustată. Preciză că o avusese în grijă pe doamna Franklin de două luni. O auzise cel puţin de trei ori spunînd că „vrea să sfîrşească cu toate astea", că degeaba face umbră pămîntului şi că e ca o piatră de moară atîrnată de gîtul soţului ei.

— De ce a spus asta ? Se certaseră ?

— Nu, nu. Ştia însă că soţul ei refuzase un post important pentru el, pentru a rămîne alături de ea.

— În ultima vreme a existat ceva care să-i provoace doamnei Franklin o stare de depresiune şi să o împingă la sinucidere ?

— Nu.

— Confirmaţi cele spuse de doctorul Franklin, că în ultima seară era veselă ?

— Aş spune mai degrabă că era într-o stare de excitaţie deosebită. Avusese o zi proastă — se plînsese de dureri şi de ameţeli — apoi, pe seară, s-a simţit mai bine. Buna ei dispoziţie era puţin artificială, febrilă.

— Aţi văzut vreo sticluţă, vreun flacon care ar fi putut conţine otrava ?

— Nu.

— Ce a mîncat ?

— Supă, un cotlet cu mazăre şi piure de cartofi şi un pahar de vin roşu.

— De unde provenea vinul ?

— Avea o sticlă cumpărată, în cameră. A mai rămas din ea şi, din cîte înţeleg, la analiză vinul a fost găsit inofensiv.

— Ar fi putut introduce otrava în paharul cu vin fără ca dumneavoastră să observaţi ?

— O, da, foarte ușor. Nu am stat tot timpul cu ea. Avea alături o geantă și o mică sacoșă. Ar fi putut turna orice în vin, în cafeaua pe care a băut-o mai apoi sau în paharul cu lapte cald pe care l-a băut înainte de culcare.

— Ce credeți că ar fi putut face cu sticluța ?

Sora Craven se gîndi un moment.

— Ar fi putut s-o arunce pe fereastră, sau s-o arunce la coș, sau chiar s-o spele și s-o pună la loc în dulăpior. Am acolo mai multe sticluțe goale. Prind bine la nevoie.

— Cînd ați lăsat-o singură vi s-a părut ceva deosebit ?

— Nu, era ca de obicei... puțin mai încordată și nervoasă poate. Dacă vă gîndiți la sinucidere, hotărîrea luată ar fi putut s-o facă să se comporte astfel. Știți... să se simtă nobilă... o martiră...

— Credeți că era înclinată spre sinucidere ?

Sora Craven ezită.

— Da... și nu. Înclin să cred că da. Era foarte dezechilibrată.

Boyd Carrington era foarte tulburat, dar depoziția lui era totuși clară. Jucase pichet cu doamna Franklin pînă pe la ora zece. Da, spusese de mai multe ori în fața lui că ar vrea să-și curme zilele. Era o persoană foarte altruistă, o fire nobilă, care-și adora soțul și era obsedată că stă în calea carierei lui.

Ultimul martor fu Hercule Poirot. Mărturia lui făcu senzație. El cită o conversație avută cu doamna Franklin în ajunul morții sale și în cursul căreia îi mărturisise că e foarte deprimată, că viața i se pare o povară și că ar vrea să se culce și să nu se mai scoale niciodată.

— În dimineața respectivă vă aflați în apropierea laboratorului ?

— Da.

— Și ați văzut-o pe doamna Franklin ieșind ?

— Da. Avea în mînă o sticluță.

— Sînteți sigur ?

— Absolut sigur.

— A părut tulburată cînd v-a văzut ?

— Puțin încurcată, atîta tot.

Rezumînd, procurorul arătă că doamna Franklin dăduse semne de instabilitate nervoasă, fiind pradă unor frecvente accese de melancolie. După toate probabilitățile, avînd în vedere mai ales mărturia domnului Hercule Poirot, un nume cu o reputație atît de mare, luase otrava din laborator pentru a-și pune capăt zilelor, pentru a nu sta în calea carierei soțului ei. Procurorul sublinie că, în ceea ce îl privea pe acesta nu-și manifestase niciodată nemulțumirea și nici nu-i făcuse vreun reproș soției sale, pentru starea ei. În ceea ce privește ora la care otrava fusese luată sau ce se întîmplase cu sticluța, existau încă unele semne de întrebare, dar se putea presupune că, așa cum sugerase infirmiera, o spălase și o pusese printre celelalte din dulăpiorul medical.

Verdictul, dat după o scurtă deliberare, a fost acela de sinucidere într-un moment de iresponsabilitate.

Peste o jumătate de oră mă aflam în camera lui Poirot :

— Poirot, e adevărat ce ai declarat ? Că ai văzut o sticluță în mîna doamnei Franklin ?

Buzele vinețiii ale lui Poirot schițaseră un zîmbet.

— Dumneata nu ai văzut-o, prietene ?

— Nu.

— Dar poate n-ai observat, **hein ?**

— Poate că nu. Problema e însă, ai spus adevărul ?

— Crezi că aș putea minți, dragul meu ?

— Te cred în stare. Deși nu te văd sperjur.

— Atunci ai mințit ?

Poirot dădu din mînă agasat.

— Ce e spus, e spus. Ce rost are să mai discutăm ?

— Nu te înțeleg, am exclamat eu. De ce ai insistat că doamna Franklin vorbea mereu de sinucidere ? Știi bine că nu o făcea în mod serios.

— Poate că n-am vrut să reiasă acest aspect...

— Ai **vrut** ca verdictul să fie de sinucidere ?

Poirot făcu o pauză înainte de a răspunde.

— Hastings, nu știu dacă îți dai seama ce gravă e situația. Ei bine, am vrut ca verdictul să fie de sinucidere.

— Dar convingerea dumitale e că e vorba de altceva... de crimă ?

— Exact.

— Și atunci de ce să înăbuși toată afacerea ? **De ce ?**

— Tot nu înțelegi ? În sfîrșit... ce să mai discutăm... Ți-am spus Hastings că aici se va comite o crimă și că din păcate nu vom putea probabil să o împiedicăm, căci criminalul e necruțător și complet lipsit de scrupule.

M-am cutremurat.

— Și acum ?

— Cazul e închis, parafat și etichetat. Dar noi doi continuăm să-l vînăm pe X.

— Și presupunînd că mai moare cineva ?

Poirot clătina din cap :

— Nu cred. Doar dacă cineva știe ceva. sau a văzut ceva... dar atunci ar fi spus, nu ?

Despre zilele care au urmat înmormîntării doamnei Franklin îmi aduc aminte foarte puține amănunte. Îmi ajunseseră la urechi diverse birfe din sat din care reieșea că opinia publică îl bănuie pe doctor că „i-ar fi făcut de petrecanie" soției sale, dar nu le acordai nici o atenție, mai ales pentru că starea lui Poirot mă îngrijora foarte tare.

Avusese o criză de inimă și se simțea din ce în ce mai prost. Cu toate acestea, refuza să consulte un doctor, ceea ce mă mira foarte tare. Tocmai el care se păzea atît, se îngrijea și se oblojea pentru fiecare fleac ! Paradoxal, tocmai acum, cînd lucrurile erau serioase, părea cu totul resemnat.

— Acesta, Hastings, va fi ultimul meu caz. Cel mai interesant, dealtfel. Și cel mai inte-

resant criminal. O tehnică superbă ! Pînă acum m-a infrint... pe mine, Hercule Poirot ! a atacat fără să-l pot impiedica.

— Dacă ai fi fost sănătos... am încercat să-l calmez, dar se vede că n-am spus ce trebuie. Poirot se enervă :

— Oh ! De cite ori trebuie să-ţi spun că nu e nevoie de **efort fizic** ! Că nu trebuie decit să **gindeşti**. Iar creierul meu funcţionează admirabil, divin, fără nici o ezitare !

— Asta e minunat ! am spus.

Dar ieşind, reflectam că de data asta creierul lui Poirot nu-şi făcuse prea bine datoria. Mai intii aşa-zisul accident al doamnei Luttrel şi acum moartea Barbarei Franklin. Şi noi ce făcuserăm ca să impiedicăm toate acestea ? Nimic !

A doua zi Poirot îmi spuse :

— Hastings, erai de părere că trebuie să consult un doctor.

— Da ! am încuviinţat. M-aş simţi mult mai liniştit.

— **Eh, bien,** de acord. Doctorul Franklin !

— Franklin ? m-am arătat sceptic.

— Ce ai împotriva lui ? ce e drept, nu practică medicina, însă e excelent pregătit şi îmi inspiră toată încrederea.

Deşi eram destul de îndoit, era totuşi mare lucru din partea lui Poirot. I-am spus lui Franklin şi el consimţi imediat să-l vadă. Bineînţeles, nu se putea angaja la un tratament, dar o consultaţie...

Cei doi au rămas mult vreme împreună.

Cînd în sfirşit doctorul ieşi din camera bolnavului, l-am întimpinat cu nerăbdare.

— Cum e ?

— E un om cu totul remarcabil, zise Franklin gînditor.

— Bine, ştiu asta, dar starea lui ?

— Chiar vreţi să ştiţi ?

— Bineînţeles.

— E condamnat. Inima poate să-l lase în orice moment. Nu v-aş fi spus dacă nu m-ar fi autorizat chiar el.

— Şi nu se poate face nimic ? nu există nici un tratament ?

Doctorul clătină din cap.

— Are pastile de nitroglicerină la îndemină, dacă simte că vine criza.

Şi deodată spuse ceva ciudat :

— Are un mare respect pentru viaţa omenească... am înţeles că îl preocupă ceva... o problemă importantă pe care ar vrea neapărat să o rezolve... sper să reuşească...

De cite ori nu-l auzisem pe Poirot spunînd modest : „Nu sînt de acord cu crimele"...

— În curînd o să ne luăm rămas bun, domnule Hastings, zise Franklin, pe un cu totul alt ton. Peste zece zile plec în Africa. Îmi vine să chiui de bucurie. Am primit azi o scrisoare din partea reprezentantului fundaţiei care finanţează cercetările. Postul e încă disponibil.

— Şi plecaţi atit de curînd ?

— Cum adică atit de curînd ? Aa... vreţi să spuneţi, după moartea soţiei ? Domnule Hastings, ce rost ar avea să mă prefac îndurerat ? Dragostea dintre noi doi a murit în mai puţin de un an de la căsătorie. Pentru ea am constituit o dezamăgire. A crezut că mă poate influenţa, că poate face din mine un doctor la modă, dar s-a înşelat. Sînt încăpăţinat, tare încăpăţinat.

— Şi totuşi, de dragul ei n-aţi mai plecat în Africa.

— Nu de dragul ei, ci pentru că mă angajasem să-i asigur în continuare condiţiile cu care fusese dintotdeauna obişnuită, or acest lucru nu mai era posibil dacă acceptam postul propus. Oricum... bine că s-a terminat totul...

— Şi nu vă intrigă deloc faptul că s-a sinucis ?

— De fapt... nu cred că s-a sinucis !

— Dar atunci... ce credeţi că s-a întimplat ?

— Nu ştiu... şi NU VREAU să ştiu ! Înţelegeţi ?

L-am privit uimit. Privirea lui era dură şi rece.

Nu înţelegeam totul. Dar nici nu-mi plăcea ceea ce înţelegeam

N-aş putea spune exact cînd am observat că Norton are ceva pe cuget. După anchetă devenise foarte tăcut, absent şi pe faţa lui se citea o perpetuă nedumerire. Căpătase şi un tic : îşi trecea mereu mina prin părul scurt, cenuşiu, ceea ce îl făceă să semene cu un arici, dîndu-i o înfăţişare amuzantă, dar care demonstra în acelaşi timp o preocupare continuă.

La un moment dat, mă abordă, părînd că vrea să-mi ceară părerea, dar o luă pe departe, spunîndu-mi o poveste lungă, referitoare la o problemă de etică :

— Ştii, Hastings, în principiu e foarte simplu să ştii ce e bine şi ce e rău, dar cînd e la o adică, nu e chiar aşa de simplu. De exemplu, poţi să descoperi ceva... adică ceva ce nu trebuie... vreau să spun ceva care nu era destinat pentru ochii sau urechile tale, de exemplu cînd te uiţi pe gaura cheii din întimplare... adică nu din întimplare, să zicem că ai un motiv foarte serios : s-a înfundat, sau nu se învirteşte cheia şi te apleci să vezi ce are... oricum, din întimplare vezi ceva de care nu-ţi vine să pomeneşti mai departe, deşi s-ar putea să fie de o maximă importanţă... înţelegi ?

— Hm ! Nu prea...

Dar, deodată mi se făcu lumină în cap. Toată încîlceala lui îmi sugeră o zi, nu foarte îndepărtată cînd eram cu el şi Elisabeth Cole pe dimb şi întregul incident cu binoclul. Obsedat cum eram atunci mă grăbisem să trag concluzia că îi văzusem pe Allerton şi pe Judith. Dar dacă nu era vorba de ei ?

— Stai puţin... nu cumva e vorba de ceva ce ai văzut prin binoclul dumitale ?

Norton fu surprins dar şi uşurat.

— Formidabil, Hastings... Cum ai ghicit ?

— Atunci cînd n-ai vrut să mă laşi să mă uit şi eu, nu ?

— Da... vezi... scena nu trebuia să aibă martori... din pură întimplare eu... să ştii, chiar văzusem o ciocănitoare pestriţă.... un exemplar superb, dar...

— Şi... e ceva important ?

— Poate. Tocmai asta e. Nu ştiu precis.

— E în legătură cu moartea doamnei Franklin ?

— Ce ciudat că te-ai gîndit la asta ! Da... s-ar putea să arunce o lumină cu totul nouă asupra morții sale... ar însemna că... oof ! ce complicat e totul !

Îl înțelegeam perfect. Și eu m-aș fi simțit la fel dacă aș fi posedat o informație obținută, cel puțin în ochii lumii, în împrejurări cam dubioase. Deodată îmi veni o idee :

— Știu ce ai de făcut ! Consultă-l pe Poirot !

— De... adică, da, e o idee...

— N-o să-ți trădeze secretul. Și dacă nu-ți convine sfatul lui, nu ești obligat să-l urmezi.

— Adevărat. Chiar așa am să fac !

Poirot reacționă imediat cînd îi povestii totul.

— Va să zică, a văzut ceva prin binoclu.... și nu vrea să-ți spună ce... știi cumva dacă a mai vorbit cu altcineva despre asta ?

— Cred... adică sînt sigur că nu.

Poirot mă apucă strîns de mînă și privindu-mă în ochi îmi spuse grav :

— Ai multă grijă, Hastings. E absolut necesar să nu mai vorbească cu nimeni... nici măcar o aluzie... nimic ! E foarte primejdios !

— Primejdios ?!

— Da. Fă în așa fel încît să vină la mine pe seară... așa ca din întîmplare : o mică vizită prietenească. Cine spui că mai era cu voi ?

— Elisabeth Cole.

— Și ea a observat că Norton e preocupat, bizar ?

— Nu știu. Vrei s-o întreb ?

— Doamne ferește, nu ! Nici o vorbă, nimănui, Hastings.

I-am spus lui Norton că Poirot îl așteaptă și am adăugat în treacăt :

— Apropo, n-ai mai vorbit cu nimeni despre asta... nu ?

— Nuuu... adică... nu, bineînțeles.

— Sigur ?

— Foarte sigur.

— Nici să nu vorbești pînă ce n-ai discutat cu Poirot.

Observasem ușoara lui ezitare înainte de primul răspuns, dar fermitatea celui de al doilea era de netăgăduit.

Și totuși, mai tîrziu aveam să-mi aduc aminte de acea ezitare.

Stînd de vorbă cu Poirot, înainte de masă, el folosi deodată expresia „dacă mi se întîmplă ceva..."

— Ce să ți se întîmple ?! am protestat eu. Mai ai de trăit ani mulți !

— N-ai înțeles ce ți-a spus doctorul Franklin ? Dar acum nu vorbeam în general ci foarte precis, gîndindu-mă la cazul nostru.

— Cum adică ?

— Sigur, Hastings. X e inteligent și deci nu se poate să nu-și dea seama că înlăturîndu-mă, fie chiar și cu numai cîteva zile înainte de sfîrșitul care ar fi venit oricum, obține un avantaj imens.

— Și... și atunci... ce se va întîmpla ?

— Cînd comandantul cade, mon ami, locotenentul său îi ia locul. Tu vei continua opera mea !

— Cum ? Nu întrezăresc nici o rază de lumină.

— Am prevăzut totul. În geanta mea vei găsi toate indiciile de care ai nevoie. Ele te vor călăuzi către adevăr. Poate însă că atunci vei dori să nu fie aflat acest adevăr. Poate că vei prefera să spui : „Să se lase cortina!"

Ceva din tonul lui mi-a deșteptat temerile care îmi bîntuiau sufletul. Ca și cînd undeva, în adîncul sufletului, bănuiam, ȘTIAM...

Masa decurse într-o atmosferă destul de veselă.

Domnișoara Craven, care plecase imediat după anchetă, se întorsese ca să mai stea cîteva zile la Styles „între două alte angajamente", spunea ea. Mă întrebam însă de ce venise, de fapt. Știam că nu-l simpatizează pe Franklin și nici de vreunul dintre ceilalți nu părea să se fi apropiat mai mult. Adică... Boyd Carrington ? Scena cu ghicitul în palmă îmi reveni în minte. Hm, hm... Oricum, în rochie de seară în loc de uniformă, arăta superb.

Norton plecase definitiv. Franklin era și el destul de bine dispus, relaxat și ceva mai comunicativ. Doamna Luttrell deborda din nou de veselie artificială. Numai Boyd Carrington era tăcut. Probabil i se părea că lumea a uitat prea repede tragedia. După masă, Norton întrebă ce mai face domnul Poirot și eu îi sugerai că prietenului meu i-ar face plăcere dacă l-ar întreba personal. Așa că Norton urcă la el, iar noi ceilalți ne-am apucat de un rummy.

M-am culcat pe la unsprezece fără un sfert. Nu mă mai dusesem la Poirot. Nu aveam chef să mă mai gîndesc la Styles și la problemele sale. Voiam să dorm și să uit. Tocmai ațipisem, cînd am auzit un zgomot. Parcă ar fi bătut cineva în ușă. Am strigat „Intră" !, dar n-a intrat nimeni. Am aprins lumina și am ieșit pe coridor.

L-am văzut pe Norton care ieșise din baie și se îndrepta șchiopătînd spre camera lui. Purta un halat într-o combinație de culori oribilă și părul îi stătea ca de obicei ca un arici. Intră la el și încuie ușa. Din depărtare se auzi un bubuit melodramatic de tunet.

Oare Norton încuia întotdeauna ușa noaptea ? Sau Poirot îl sfătuise să o facă ? Îmi amintii cu îngrijorare de cheia de la ușa lui Poirot, care dispăruse.

Stăteam în pat și nu puteam să adorm. La un moment dat m-am sculat și am încuiat ușa. Afară se dezlănțuise vijelia. Am adormit într-un tîrziu.

Am trecut pe la Poirot înainte de micul dejun. Arăta deosebit de rău, sleit parcă de puteri, cu fața contorsionată de suferință.

— Cum te simți, amice ?

Îmi zimbi resemnat.

— Exist, prietene, exist încă.

— Spune-mi, ți-a povestit Norton ce a văzut ?

— Da.

— Ce ?

Poirot mă privi lung și meditativ înainte de a răspunde.

— Iartă-mă, dragul meu, dacă nu-ți spun încă. Deocamdată trebuie să mai reflectez.

— Dar e de folos pentru rezolvarea cazului?

Poirot înclină din cap. Își închise ochii și se lăsă pe perne.

— Cazul e încheiat. Da, e încheiat. Doar unele mici detalii trebuie puse la punct. Și acum, lasă-mă dragul meu. Trimite-mi-l pe Curtiss.

De abia așteptam să-l văd pe Norton ca să-l întreb pe el ce a vorbit cu Poirot. El nu apăru însă la micul dejun.

Ploaia trecuse și afară era frumos și răcoare. Boyd Carrington era pe pajiște în fața casei. Îmi făcu plăcere să-l văd. El era omul de care aș fi avut nevoie să mă ajute. Poate că nu era prea tirziu să-i povestesc totul. Poirot, era limpede, nu mai făcea față.

— Cam tirziu, cam tirziu ! mă certă el în glumă.

— Am adormit greu aseară. Probabil fiindcă nu mai începea odată ploaia.

— Văd că și alții nu se prea grăbesc să se scoale. Boyd Carrington îmi arătă fereastra de deasupra capetelor noastre care avea obloanele lăsate. A cui o fi ?

— A lui Norton trebuie să fie. Da, a lui. Ciudat... or fi uitat să-l scoale ?

— Știu și eu ? Să mergem să-l sculăm noi.

Degeaba am bătut însă la ușă. Nici un răspuns. Am insistat, din ce în ce mai neliniștit. Sir William o chemă pe doamna Luttrell. care, fără să stea pe gînduri, ne spuse să spargem ușa.

Și pentru a doua oară în viață, la Styles. am fost martor cînd ușa — acum țăndări — ascundea unul și același lucru : **moarte violentă.**

Norton era întins în pat îmbrăcat în halat. Cheia de la cameră era în buzunar. În mînă ținea un pistol mic, o jucărie, dar o jucărie aducătoare de moarte. Exact în centrul frunții era o gaură mică, rotundă...

O clipă mi s-a părut că îmi amintește de ceva, știut de mult. Dar eram prea ostenit ca să mă chinui să-mi aduc aminte de ce anume...

Nici nu intrasem bine la Poirot că el mi-o luă înainte :

— Norton ?

— Mort !

— Cum ? Cînd ?

I-am povestit și am încheiat, obosit.

— Spun că e sinucidere. Ce altceva ar putea spune ? Ușa era încuiată. Ferestrele cu obloanele lăsate. Cheia în buzunarul lui. Chiar eu l-am văzut intrînd și l-am auzit încuindu-se pe dinăuntru.

— L-ai **văzut,** Hastings ?

— Da, azi noapte.

— Ești sigur că era Norton ?

— Evident. Aș recunoaște sorcova aia de halat a lui oriunde.

O clipă, Poirot redeveni cel de odinioară :

— Bine, dar dumneata nu identifici un **om,** ci un halat ! **Ma foi !** Oricine poate îmbrăca un halat !

— E adevărat, am continuat mai domolit, că nu i-am văzut fața. Dar părul... și șchiopătatul...

— Și șchiopătatul se poate imita, omule !

L-am privit uimit.

— Vrei să spui că nu era Norton ?

— Nicidecum. Protestez însă împotriva felului neștiințific de a formula o mărturie. Nu, nu nici nu putea fi altcineva. Pentru simplul motiv că nu e nimeni aici mai scund decît el. Înălțimea nu se poate ascunde, nici măcar mergînd gheboșat ; în cazul ăsta cel puțin, căci Norton — care măsura cam 1,55 — mergea foarte drept. E vorba deci de o scamatorie !

— Deci nu crezi că s-a sinucis ?

— Nu. Norton nu s-a împușcat. A fost ucis, **mon ami !**

Am plecat cu capul vijiind. Totul era inexplicabil. Și totuși, logic. Norton fusese omorît. Mintea mea nu mai funcționa normal. De ce fusese omorît ? Ca să fie împiedicat să mai povestească cuiva ceea ce văzuse.

Dar... cuiva el spusese totuși !... Deci acea persoană era în primejdie... Și nu numai în primejdie, ci și țintuită la pat, neputincioasă...

Ar fi trebuit **să știu.**

Ar fi trebuit să **prevăd.**

„Cher ami !" fuseseră ultimele cuvinte ale lui Poirot către mine cînd ieșeam din camera lui.

Ultimele, căci atunci cînd Curtiss se duse la el, îl găsi mort.

Nu pot să scriu în amănunt despre ce a urmat.

Aș vrea să mă gîndesc cît mai puțin cu putință.

Hercule Poirot a murit, și odată cu el a murit o bună parte din Arthur Hastings.

Am să menționez doar faptele, cu cît mai puține comentarii. E tot ce pot face.

A murit — s-a spus — de moarte naturală. Adică, în urma unui atac de inimă. Exact cum prevăzuse Franklin. Șocul provocat de moartea lui Norton i-l provocase și, din nenorocire, nu avusese pastilele de nitroglicerină la îndemînă.

Dar de ce nu le avusese ? Nu cumva cineva i le îndepărtase ?

Vedeți, eu refuz să cred că moartea sa a fost naturală. Sînt convins că a fost ucis, așa cum au fost uciși Barbara Franklin și Norton.

Și eu tot nu știu **cine** i-a ucis și **de ce.**

În cazul lui Norton, ancheta s-a încheiat cu verdictul de sinucidere. Singurul punct nelămurit a fost modul în care putuse fi plasat glonțul, exact în mijlocul frunții, dar nu i s-a acordat prea mare atenție. Totul părea atît de limpede !

S-a dovedit că pistolul era al lui. Femeia de serviciu îl văzuse pe noptieră.

Altă crimă trucată în așa fel încît să pară o sinucidere.

În duelul dintre Poirot și X, X cîștigase.

Eu trebuia deci să continui lupta.

Am deschis geanta-diplomat cu cheia pe care mi-o lăsase Poirot. Și am avut un șoc. **Notele despre cele patru cazuri și tăieturile din ziare dispăruseră**. Deci X trecuse pe acolo ! Era puțin probabil ca prietenul meu să le fi distrus.

În geantă nu mai era însă decît un exemplar dintr-o piesă de Shakespeare, **Othello** și o piesă de St. John Erwine, **John Ferguson,** cu un semn la actul III. Am deschis cartea și am parcurs-o cu atenție, crezînd că e vorba de vreun cod, de un cuvînt-cheie, mă rog, sperînd că o să dau de un fir. După ce am terminat, am apreciat măiestria autorului — Clutie John, ticălosul, stă și vorbește tot timpul iar la sfîrșit Ferguson junior se duce să-și răzbune sora batjocorită, ucigîndu-l pe făptaș — dar nu eram cu nimic mai lămurit în privința misterului pe care încercasem să-l dezleg. Și deodată, dintre foile cărții a căzut o bucățică de hîrtie pe care erau scrise cuvintele : „Stai de vorbă cu valetul meu Georges !"

În sfîrșit ! Probabil acolo se afla cheia codului. Trebuia deci să fac rost de adresa lui și să-l vizitez cît mai curînd.

Dar mai întîi, îmi revenea trista sarcină de a-mi îngropa prietenul. Ce coincidență ca locul unde locuise mai întîi cînd venise în Anglia, refugiat din Belgia, să-i devină locașul de veci !

Judith a fost deosebit de atentă cu mine tot timpul. A stat mai tot timpul în preajma mea și mi-a fost de mare ajutor. Cu atît mai mare a fost durerea mea cînd... dar să o iau sistematic.

Îmi luasem rămas bun de la Boyd Carrington și Elisabeth Cole. Aceasta din urmă, fiindcă veni vorba, nu păruse prea afectată de moartea lui Norton sau, dacă fusese, ascundea bine acest lucru.

Stăteam de vorbă cu Judith și făceam planuri de viitor. Ea însă mă întrerupse :

— Tată, te rog să nu te superi... vreau să-ți spun ceva : plec în Africa cu doctorul Franklin !

— Cu doctorul Franklin ?! În Africa ?! Singură ?! Nu se poate. Ce-o să zică lumea : o asistentă tînără și un doctor văduv...

— Dar nu plec în calitate de asistentă, tăticule, ci de soție !

Parcă mi-a dat cu ceva în cap.

— Franklin ?... și... și Allerton ?

Ea zîmbi, ușor amuzată.

— N-a fost nimic serios. Ți-aș fi spus dacă nu m-ai fi exasperat cu bănuielile tale. Și pe urmă... n-aș fi vrut pentru nimic în lume să-ți dai seama că eu... eu țin la John.

Judith și Franklin. Franklin și Judith.

Înțelegeți ce gînduri mi se învălmășeau în minte. Judith cu sticluța de „picături" a doamnei Franklin în mînă, Judith declarînd sus și tare că prea mulți oameni trăiesc inutil. Oare Norton pe ei îi văzuse ?

Cu voce tare am murmurat doar :

— Dar nu te poți mărita așa... așa curînd după...

— Ba da și chiar am s-o fac. Vreau să plec cu John cît mai repede. Și acum nu ne mai stă nimic în cale !

Dumnezeule ! Judith pe care o iubeam atîta și la care Poirot ținea atît de mult ! Ce aer ciudat avea Poirot în dimineața în care îmi spusese : „S-ar putea să regreți adevărul la care ai ajuns și să spui : „Să se tragă cortina !"

O altă idee mă străfulgeră. Monstruoasă ! Imposibilă ! Nu cumva toată povestea cu X era inventată de Poirot și el venise la Styles ca să poată supraveghea pe Judith și pe Franklin ! Nu cumva de asta refuzase tot timpul să mă pună la curent cu tot ce știe el?

Othello ! În seara cînd fusesem la doamna Franklin avusesem în mînă piesa asta. Acesta să fi fost indiciul ?

Judith care arăta în acea seară — cum spunea nu mai știu cine — ca tiza ei înainte de a cere capul lui Holofern ! Judith — cu moartea în suflet !

Călătoria la Eastbourne a fost un eșec. La Eastbourne locuiește Georges, fostul valet al lui Poirot, cel care fusese alături de el atîția ani.

După ce i-am povestit cum murise fostul lui stăpîn, l-am întrebat dacă nu lăsase un mesaj pentru mine. Georges a părut foarte mirat și mi-a spus că nu avea nimic să-mi comunice. Mărturisesc sincer că nu mai știam ce să fac. Pregătindu-mă de plecare, mi-am exprimat în treacăt speranța că tatăl său se simte mai bine. A fost rîndul lui să se mire.

— Mă iertați, domnule, dar tatăl meu e bine, sănătos...

— Atunci... atunci de ce ai plecat de la domnul Poirot ?

— Dar n-am plecat eu ! Dl. Poirot m-a trimis acasă.

— El te-a trimis ? De ce ?

— N-aș putea să vă spun, domnule. Dinsul, dacă îmi e permis să mă exprim așa, avea multe ciudățenii. Așa mi-a poruncit, oferindu-mi o remunerație adecvată și promițîndu-mi că după un timp o să mă ia în serviciul său. Acum însă... sărmanul domn Hercule... s-a prăpădit.

— Știu că ești mîhnit Georges... după atîția ani în care ai avut grijă de el... te obișnuiseși cu el... cu excentricitățile lui...

— Să știți că nu avea atît de multe, domnule. Poate hainele... întotdeauna aveau o tăietură așa... exotică, mă înțelegeți, apoi pantofii de lac... părul, mustața...

— Ehei ! Faimoasele lui mustăți !

Un cuțit îmi trecu prin inimă amintindu-mi ce mîndru era Poirot de ele și cu cîtă vanitate le îngrijea. Am murmurat discret :

— În ultima vreme le vopsea, nu ? Și își vopsea și părul.

— Într-adevăr, își... aranja puțin mustața. dar părul, nu, cel puțin nu în ultimii ani domnule.

— Nu se poate ! Era negru ca pana corbului și parcă era o perucă !

— Mă iertați, dar perucă și era. Dl. Poirot începuse să piardă mult păr și atunci a început să folosească o perucă.

M-am gîndit ce ciudat e ca cel mai apropiat prieten al lui Poirot să nu știe lucruri pe

care le ştie valetul său ! Aceasta m-a întors din nou la problema mesajului lui Poirot.

— Şi chiar nu poţi găsi nici o explicaţie a faptului că stăpînul tău te-a expediat aşa, pe nepusă masă ?

— Nu, domnule. Decit, ştiu eu, poate că a vrut să-l angajeze pe Curtiss.

— Pe Curtiss ? De ce ?

— N-aş putea să vă spun. Nu mi s-a părut... îmi iertaţi îndrăzneala... un specimen prea reuşit. Era puternic, fără îndoială, dar nu era deloc stilat. Din cite am înţeles, fusese infirmier la o casă de nebuni.

Curtiss !

Fost infirmier... la... Citisem odată că mulţi din foştii pacienţi ai spitalelor de boli nervoase se angajează după aceea tot acolo.

Un om tăcut, o faţă bovină — un om care ar fi putut ucide din cine ştie ce motiv ciudat, aberant ? Şi Poirot încercase să-l oprească...

POST-SCRIPTUM
(Nota căpitanului Hastings)

Următorul manuscris a intrat în posesia mea la patru luni după moartea scumpului meu prieten Hercule Poirot. O firmă de avocaţi „în conformitate cu instrucţiunile clientului lor, răposatul domn Poirot" mi-a remis un pachet sigilat. Iată conţinutul acestui pachet :

Manuscrisul lui Hercule Poirot :

Cînd vei citi aceste rînduri eu voi fi de patru luni în pămînt.

Am şovăit mult dacă să aştern sau nu pe hîrtie toate acestea, dar pînă la urmă m-am gîndit că e mai bine ca cineva să ştie adevărul despre „Al doilea caz de la Styles".

Nu mă îndoiesc de asemeni că pînă acum ai emis cele mai complicate şi... evident, cele mai abracadabrante teorii asupra identităţii criminalului, ba poate că ţi-au trecut prin cap cine ştie ce idei monstruoase în legătură cu asta...

Dar să începem cu începutul. Te-am chemat ; ţi-am spus că vreau să fii ochii şi urechile mele. Perfect adevărat, dar nu în sensul în care ai luat-o dumneata. Ştiam că ai să vezi ceea ce vroiam eu să vezi şi să auzi ceea ce vroiam eu să auzi.

Te plîngeai, dragul meu prieten, că am refuzat să-ţi spun adevărul, adică să-ţi dezvălui identitatea lui X. Am fost obligat la asta... dar nu din motivele pe care ţi le-am prezentat. Ai să vezi imediat de ce...

Şi acum în ceea ce priveşte identitatea lui X. Ţi-am prezentat cele patru cazuri şi am fost amîndoi de acord că în toate cazurile persoana acuzată sau suspectată **comisese** crima ; că nu există nici o alternativă. Ţi-am precizat apoi că în toate cazurile X fusese fie la faţa locului, fie prin preajmă. Tu te-ai grăbit să tragi concluzia şi adevărată şi falsă în acelaşi timp că X comisese crimele Dar asta, dragul meu, contrazicea faptele căci, încă o dată, să nu uităm : s-a dovedit că numai acuzatul putuse fi făptaşul. Şi atunci, totuşi, ce căuta X ? De acord cu ţine ; patru coincidenţe trebuiau să dea de gîndit !

O situaţie extraordinară, cu totul ieşită din comun ! Şi mi-am dat seama că la sfîrşitul carierei mele dădusem peste criminalul capabil de o **crimă perfectă**, pentru care nu putea fi **niciodată** condamnat.

Uluitor, nu ? ! Dar nu o noutate. În literatură mai există cazuri : „indiciile" pe care ţi le-am lăsat. În **Othello** avem prezentat superb prototipul lui X : Iago. Moartea Desdemonei şi chiar a lui Othello sînt crimele lui Iago, plănuite de el, desăvîrşite de mintea lui ingenioasă. Şi tot timpul el rămîne în afara cercului, neatins şi nesuspectat. Sau... mă rog, ar fi putut rămîne dacă marele vostru Shakespeare nu ar fi fost silit să rezolve problema în conformitate cu legile moralei. De aici, gafa cu batista, o gafă grosolană de care ne dăm seama că Iago nu s-ar fi făcut vinovat dacă nu l-ar fi silit creatorul său.

Aceeaşi tehnică se vede în actul III din **John Ferguson,** unde ticălosul Clutie John îl determină pe altul să-l ucidă pe omul pe care îl ura el.

O astfel de „artă" a desfăşurat X : nu de a stimula **dorinţa** de a ucide ci de a anihila rezistenţa oricărui om normal la impulsul spontan de a înlătura un adversar, un duşman sau chiar o piedică agasantă. O artă perfecţionată în urma unei practici îndelungate. X avea întotdeauna la îndemînă cuvîntul exact, expresia, chiar şi intonaţia cea mai sugestivă pentru a insinua şi mai ales pentru a aplica o presiune din ce în ce mai mare în punctul slab ! Perfect posibil. Dovada : atîtea cazuri în care victima nu a suspectat nimic. Nu e vorba de hipnotism, — hipnotismul n-ar fi dat rezultate. E vorba de ceva mai insidios şi mult mai periculos : manevrarea întregului potenţial al unei fiinţe umane în aşa fel încît orice fisură existentă să se lărgească, transformîndu-se într-un abis fără fund, în loc să se cimenteze, să se închidă.

Tu, Hastings, ar trebui să înţelegi mai bine decît oricine căci ai fost victima acestei tehnici...

...Ştiu că multe din remarcile mele te-au ofensat sau te-au nedumerit. Acum vei înţelege ce se ascundea în spatele lor. Cînd îţi spuneam că se va comite o crimă la Styles nu mă refeream întotdeauna la cea instigată de X. De multe ori erai chiar şi tu mirat de certitudinea mea. Motivul era simplu : crima care urma să fie comisă, urma să fie comisă **de mine** — de aceea eram atît de sigur.

Da, prietene... e paradoxal, e ridicol ca tocmai eu care „nu sînt de acord cu crimele", eu care pun atîta preţ pe viaţa omenească, eu să-mi încheie cariera comiţînd o crimă. Poate fiindcă am fost întotdeauna convins că ştiu să despart ce e bine de ce e rău, prea sigur că ştiu să urmez întotdeauna drumul cel drept, poate de aceea mi-a fost dat să mă lupt cu această cumplită dilemă. Căci, vezi, Hastings, sînt două aspecte : unul este să-l prinzi pe criminal, dar celălalt este să împiedici alte crime să fie comise, să-l salvezi pe cel nevinovat. Ori asta nu se poate face decît... decît aşa cum am hotărît s-o fac eu.

Să nu-ţi faci iluzii ! Legea nu-l putea ajunge pe criminal. Era în perfectă siguranţă. Oricît m-am străduit — şi te rog să

crezi că n-am precupeţit nici un efort — n-am găsit altă soluţie.

Şi totuşi... ca şi Hamlet, ştiam ce am de făcut... dar nu mă puteam hotărî s-o fac... şi aminam zi după zi... Pînă ce a avut loc incidentul cu rănirea doamnei Luttrell...

Fusesem curios, Hastings, dacă binecunoscutul tău fler pentru lucrurile evidente avea să funcţioneze. Şi a funcţionat. Prima ta reacţie a fost o vagă bănuială împotriva lui Norton. Şi cîtă dreptate aveai ! **Norton e X** ! Dumneata n-aveai nici un temei pentru impresia avută — decît acela, perfect valabil (dar pe care nu l-ai urmărit pînă la capăt) că era „cam oarecare". Spunînd, cam cu jumătate de gură asta, ai fost la un pas de adevăr.

Am făcut cercetări asupra vieţii lui : era singurul fiu al unei mame autoritare şi egoiste ; se pare că nu avea nici un talent, nici o aptitudine cu ajutorul cărora să facă impresie, să se afirme ; şchiopăta puţin din naştere şi la şcoală rideau ceilalţi copii de el, fiindcă nu suporta sîngele, nu făcea sport... Odată a leşinat cînd a văzut un iepuraş mort.

Probabil că în subconştientul lui şi-a făcut loc mai puternic ideea că trebuie să compenseze toate aceste deficienţe, devenind dur, temerar şi fără scrupule.

Îmi închipui că de tînăr şi-a descoperit puterea de a influenţa oamenii. Ştie să asculte, are o fire liniştită, plăcută. Oamenilor le era simpatic, fără însă să-l bage prea mult în seamă. Mai întîi a suferit, apoi a decis să transforme acest aspect într-un avantaj. A constatat că e ridicol de uşor ca, folosind vorba adecvată şi stimuli aleşi cu grijă, să determine comportamentul semenilor săi. Nu era nevoie decît să-i înţeleagă, să le pătrundă gîndurile, temerile, nădejdile, visurile.

Înţelegi acum, Hastings, ce puternic te poate face să te simţi o astfel de descoperire ? El, Stephen Norton, care nu putea suporta violenţa fizică, el pe care lumea îl simpatiza dar cam de sus, cam cu condescendenţă, putea să facă ce voia din ceilalţi sau, mai bine zis, putea să-i determine să facă ceea ce ei înşişi ar fi jurat că nu vor să facă.

Norton, iubitorul de păsări, de natură, era un sadic. Un sadic şi un împătimat al puterii ; ca orice rob al pasiunii avea nevoie de hrană pentru ea. Aşa a urmat victimă după victimă. Nu mă îndoiesc că au existat mai multe decît le-am putut identifica eu. Oricum, după cum am stabilit, îl cunoştea pe Etherington, a petrecut o vară în satul în care locuia Riggs şi a fost văzut de mai multe ori bînd cu el la cîrciumă. Într-o excursie a cunoscut-o pe Freda Clay, întreţinîndu-i şi stimulîndu-i convingerea latentă că pentru mătuşica ei moartea ar fi lucrul cel mai de dorit. S-a împrietenit pe ascuns cu fetele Litchfield şi, ascultîndu-l, Margaret s-a simţit o adevărată eroină, eliberîndu-şi surorile din temniţa lor de o viaţă.

Dar, ca să mă întorc la evenimentele de la Styles : de cîtăva vreme îi luasem urma lui Norton. De îndată ce a intrat în relaţii cu familia Franklin, am simţit că pericolul e aproape. Înţelegi, pînă şi Norton trebuie să aibă o bază pe care să acţioneze : ori, familia Franklin prezenta tot soiul de posibilităţi. Probabil că pînă acum ai avut destul timp să-ţi dai seama că Franklin era îndrăgostit de Judith şi, la rîndul ei, ea îl iubea. Bruscheţea lui, faptul că niciodată nu se uita la ea, că nu dădea dovadă nici de cea mai mică dovadă de curtenie, ar fi trebuit să-ţi arate clar că era îndrăgostit pînă peste urechi de ea. Dar Franklin e un om dintr-o bucată, iar Judith, la rîndul ei e un caracter de excepţie. Cînd aţi stat de vorbă în grădina de trandafiri şi-a închipuit că i-ai ghicit secretul. De aceea te-a repezit. Firi ca ale ei n-au nevoie de consolare sau milă. Orice vorbă de compasiune e ca un fier roşu pe o rană deschisă.

Norton, desigur, ştia de unde bate vîntul. A văzut imediat ce posibilităţi îi deschide trioul Franklin. S-ar fi putut să încerce mai întîi cu doctorul, dar sînt convins că a dat greş de la început. Franklin are o minte limpede, în care lucrurile apar doar în alb şi negru. E deci absolut impermeabil la influenţe din afară. La aceasta se mai adaugă şi faptul că interesul major în viaţa lui e cercetarea şi nimic altceva. Cu Judith însă, Norton a avut mult mai mult succes. A mizat tocmai pe convingerea ei că o viaţă trebuie să fie utilă, altfel nu merită să fie trăită. Judith nu-şi dădea seama că în fond era influenţată atît de felul de a fi al Barbarei cît şi de propriul ei sentiment faţă de Franklin. Foarte isteţ, Norton a insistat pe aspectul obiectiv al lucrurilor ; el însuşi a adoptat o atitudine detaşată, uşor sceptică, ridiculizînd în treacăt posibilitatea ca Judith să aibă curajul de a trece la fapte. „Aşa sînt tinerii, buni de gură, dar cînd e vorba de fapte"... vechea împunsătură a celor vîrstnici, care doare totuşi şi care... dă rezultate. Aşa se face că Judith a rămas ea însăşi convinsă de faptul că toate discuţiile se purtau pe un plan general şi nu aveau nimic de-a face cu situaţia ei concretă.

Dar cu un împătimat al crimei ca Norton, o singură pistă nu era de ajuns. Se uită în jur şi băgă de seamă că şi familia Luttrell e un sol bun pe care să arunce sămînţa păcatului.

Îţi aminteşti de prima seară cînd aţi jucat bridge, Hastings ? Îţi aminteşti de părerile lui Norton exprimate cu voce atît de ridicată încît te-ai temut că Luttrell s-ar putea să audă? Păi tocmai asta şi vroia Norton ! N-a scăpat o ocazie să nu aducă în discuţie problema demnităţii bărbatului, a bărbăţiei în general, a tăriei şi slăbiciunii, mă rog... toată gama.

Sub nasul tău, Hastings, se pregătea, se cocea o crimă. Picătură cu picătură, exploatînd jena, ruşinea, complexul de inferioritate al colonelului. Să luăm de pildă seara cu pricina ; incidentul cu băutura pe care Luttrell a vrut să v-o ofere... la sugestia cui ? Scena inevitabilă pe care aţi auzit-o cu toţii. Situaţia ar fi putut fi salvată, dacă Boyd Carrington ar fi avut ocazia să spună ceva (Recunosc, e înzestrat cu oarecare **savoir du monde**, altfel e unul din cei mai pompoşi şi plicticoşi indivizi din cîţi mi-a fost dat să

cunosc. Tocmai genul pe care-l admiri dumneata.)

Dar așa, Norton „calcă-n strâchini", „tactul" lui e atit de greoi incit înrăutățește lucrurile și mai tare. Trâncănește **à tort et à travers** despre bridge (amintirea altor umilințe), povestește incidente de vinătoare, dindu-i astfel ocazia deșteptului de Boyd Carrington să-și plaseze anecdota cu irlandezul care și-a ucis fratele. Află că **Norton** i-o spusese, știind precis că ramolitul o s-o plaseze imediat ce i se va oferi ocazia.

Deci, totul e pregătit. Acumulări repetate. Picătura care face vasul să dea pe dinafară. Jignit în mîndria lui de bărbat, umilit ca gazdă, convins că toți ceilalți îl cred un papălapte, sub papucul nevesti-sii, colonelul și-a pierdut capul.

Dar n-a ucis-o, Hastings ! Convingerea mea e că în acea fracțiune de secundă, în ultimul moment a **vrut** să rateze, să n-o nimerească. Iar după aceea... vraja rea s-a desfăcut. Era soția lui, femeia pe care o iubea cu toate defectele ei.

Dar încercarea lui următoare ? Nu-ți dai seama, dragul meu, Hastings că dumneata i-ai fost victimă ?

Allerton e tipul de bărbat care ți-e antipatic din instinct, deoarece contravine flagrant concepțiilor dumitale cavalerești și... de ce să nu ți-o spun, demodate.

Norton a știut să apese tocmai pe acele clape care aveau să-ți porovoace vibrațiile cele mai adinci : dragostea pentru copilul tău ; răspunderea — demodată și ea — pe care ești convins că o ai față de ea ; ușoara dumitale tendință de a-ți atribui o importanță exagerată (totul depinde de **mine** ; eu trebuie să rezolv problema) ; senzația de neajutorare acum cînd soția dumitale nu mai e ca să te scoată din încurcătură, loialitatea („nu trebuie s-o dezamăgesc") ba chiar și vanitatea (lucrînd cu mine știi ce precauții trebuie să iei) Norton a cîntat, ca un virtuos, pe toate aceste coarde. Și dumneata, ca un instrument bine acordat, ai răspuns perfect !

Prea ușor te lei după aparențe ! Ai acceptat imediat că Judith — pe care o știai inteligentă și rațională — s-a putut îndrăgosti de o canalie ! Ai acceptat imediat ideea că Allerton vorbea cu **Judith** în chioșc deși nu i-ai auzit vocea (Norton a avut grijă să te tragă înapoi înainte de a auzi mai mult decît era necesar). Dacă ți-ai fi dat cît de cît osteneala ai fi aflat imediat că nici nu se pusese problema ca Judith să plece la Londra. Ai fi dat însă mai multă atenție faptului că **altcineva** se pregătea să plece în acea zi, ba chiar era furioasă că n-o poate face : sora Craven. Crezi că un bărbat ca Allerton se mulțumește cu un flirt nevinovat ca acela cu Judith ? !

Din nefericire, ai un prieten... care nu e atît de neajutorat pe cît a vrut... și a reușit, să te facă să crezi că este.

Te vei fi întrebat, poate, de ce l-am expediat pe Georges și l-am angajat pe Curtiss. Știu eu ce ți-o mai fi trecut prin cap ? Motivul e simplu : din Egipt m-am întors aproape sănătos. Pot să merg. Șchiopătînd puțin, e drept. Dar pe Georges nu l-aș fi putut păcăli. Nu puteam nici să-i explic de ce mă prefac bolnav chiar și față de dumneata. Georges e și el un om cinstit, cu o minte alcătuită doar din unghiuri drepte.

Așa că în seara în care te hotărișeși să-l ucizi pe Allerton, te-am auzit venind, ezitînd, apoi intrînd în camera lui Allerton. Imediat am intrat în alertă. Îmi dădeam seama în ce hal ești. N-am mai zăbovit. Eram singur. Curtiss era jos, la masă. Am ieșit din camera mea și am ascultat la ușă, ba chiar, conform unui obicei pe care îl detești, m-am lăsat în genunchi în fața ușii de la baie și am privit pe gaura cheii. Din fericire se închide cu zăvorul, nu cu cheia. Așa că, dragă prietene, te-am văzut operînd. Am înțeles, de asemenea, ce aveai de gînd.

Am acționat, deci. M-am înapoiat la mine în cameră și cînd Curtiss a venit, l-am rugat să te cheme. Ții minte că ți-am oferit o ceașcă de cacao, pe care te-ai grăbit să o înghiți ca să scapi cît mai repede. Ei, bine ! în ea se afla un somnifer puternic. Și așa te-am împiedicat să comiți omorul pe care îl puseseși la cale, dar în același timp am luat hotărîrea să acționez. Te împiedicasem pe dumneata, cinstitul, bunul, conștiinciosul meu prieten să fii spînzurat pentru o crimă de care erai, în fond, nevinovat. Fiindcă adevărul e că **dumneata ai ucis-o pe Barbara Franklin !**

Da, da, chiar așa !

Pentru că, vezi, mai era un aspect al întregii afaceri, de care nici eu n-am ținut seamă cu totul. Așa că din nou Norton și-a putut desfășura nestingherit tehnica...

Ți-ai pus vreodată întrebarea cum de a consimțit Barbara Franklin să vină la Styles, ea care iubește confortul, mîncarea bună și, mai ales, societatea, viața mondenă. La Styles doamna nu putea găsi nimic din toate acestea. Și, totuși, ea a insistat să vină. Răspunsul e limpede : Boyd Carrington. Bogat, încă îndrăgostit de ea, văduv, reprezenta pentru ea tot ceea ce își dorise și tot ceea ce, din cauza greșelii de a se fi căsătorit cu Franklin, — în speranța de a face din el un medic de succes, la modă — nu putuse realiza. Da, Norton a găsit în ea un teren foarte favorabil !

Ții minte cu cîtă insistență a încercat să joace rolul soției devotate, îngrijorate de pasiunea soțului ei pentru cercetare ? Pregătea în felul acesta otrăvirea lui John Franklin, cel care n-ar fi acceptat pentru nimic în lume divorțul. Dealtfel, și purtarea lui Sir William a grăbit lucrurile. La un moment dat, Barbara i-a surprins pe el și pe sora Craven într-un tête-à-tête destul de romantic, nu ? Asta i-a dat de gîndit și implicit a făcut-o să precipite lucrurile. Cu cît mai repede devine o văduvă patetică, neconsolată, cu atît mai bine. Așa că, după o dimineață agitată, pregătește scena.

Știi, prietene, am început să respect boabele de calabar. De data asta l-au cruțat pe nevinovat și l-au pedepsit pe ucigaș. Barbara Franklin vă invită deci pe toți la ea. Face cafeaua, cu mare pompă.

Din cîte mi-ai povestit, ceașca ei e lîngă ea, cea a soțului ei, de cealaltă parte a măsuței. Intervine însă episodul cu stelele căzătoare ; toată lumea iese afară, numai dum-

neata, copleşit de amintiri, trist şi singur, rămii în cameră. Ca să-ţi ascunzi faţă de Judith slăbiciunea şi lacrimile, te prefaci că eşti în căutarea unui citat. **Dar pentrú a lua cartea, ai răsucit măsuţa turnantă,** aşa că întorcîndu-se, Barbara Franklin bea liniştită cafeluţa otrăvită pe care i-o pregătise iubitului ei soţ, iar John Franklin o bea pe cea inofensivă, a Barbarei.

Vezi însă, Hastings, deşi mi-am dat seama ce se întîmplase, nu aveam nici o dovadă ! De aceea, am tras puţin de păr faptele prezentate la anchetă, insistînd pe starea de depresiune a doamnei Franklin şi pe devotamentul ei faţă de soţ. Căci, dacă moartea ei **nu** era atribuită sinuciderii, Franklin şi Judith ar fi fost imediat bănuiţi. Adică, exact ceea ce dorea Norton ! **Eu** eram singurul a cărui mărturie putea să-i convingă pe juraţi. Dacă eu, specialistul în crime, afirm că doamna Franklin era în pragul destrămării nervoase şi înclinată spre sinucidere, lumea avea să mă creadă.

Nu ţi-a plăcut, nu, Hastings ? Dar dacă toată viaţa te-ar fi măcinat îndoiala cumplită : nu cumva fetiţa mea... nu cumva Judith e ucigaşa ?

Aşa că am scris rîndurile astea, ca să ştii adevărul.

Pe un singur om nu l-a satisfăcut verdictul : pe Norton. Nu-şi căpătase livra de carne, înţelegi ?! Nu tu scandal, nu tu bîrfă, decît prea puţin — în sfîrşit, nici o altă viaţă distrusă ! Aşa că s-a hotărît să dezgroape din nou toată povestea. Profită de faptul că nu spusese clar de la început pe cine văzuse prin binoclu şi încearcă să sugereze că Judith fusese cu Franklin, nu cu Allerton. De fapt, cred că nu văzuse nimic, dar dacă ar fi început să răspîndească zvonurile astea ticăloase, lumea ar fi început să comenteze şi probabil că ancheta s-ar fi redeschis.

Aşa că m-am hotărît să acţionez neîntîrziat. L-am chemat pe Norton şi i-am spus că ştiu tot !

Să nu crezi că a negat ! Şedea în fotoliu, se uita la mine şi ricana ! În cele din urmă, rînjind, da, da, alt cuvînt mai bun nu există, rînjind deci, m-a întrebat ce am de gînd să fac cu această amuzantă idee a mea.

I-am spus că aveam de gînd să îl execut.

„Otrava sau ştreangul" ? a întrebat el, distrîndu-se de minune. „Otrava ar fi mai la îndemîna mea", i-am spus întinzîndu-i o ceaşcă de cacao cu lapte. (Stimabilul Norton e mort după dulciuri, după cum ai constatat) „Aveţi ceva împotrivă să schimbăm ceştile ? m-a întrebat el, fin. „Cîtuşi de puţin". Pentru că în **ambele** ceşti pusesem somnifer. Eu însă, luîndu-l de atîta vreme, eram deprins şi asupra mea nu mai avea decît un efect foarte slab, pe care l-am contracarat de altfel cu un tonic pe bază de stricnină.

Şi acum, ultimul act...

Cînd Norton a adormit, l-am aşezat în fotoliul meu şi l-am împins în firida din dreptul ferestrei, după o draperie.

Pe urmă, Curtiss „m-a pregătit de culcare". Cînd s-a liniştit totul, l-am împins pe Norton cu fotoliu cu tot în camera lui şi am început să te aştept. Aveam nevoie de ochii şi urechile dumitale.

Dragă Hastings, nu ştiu dacă ţi-ai dat seama, dar eu port perucă ! Nici mustaţa nu mai e a mea ! Cînd mi s-a rărit de tot mi-am comandat alta, la fel, la un peruchier. Îmi place să cred că nimeni nu şi-a dat seama. În sfîrşit...

Am îmbrăcat halatul lui Norton, după ce bineînţeles îmi scosesem peruca şi îmi ciufulisem părul meu (grizonat şi destul de scurt, din păcate). Am venit şi am bătut la uşa dumitale. Cînd ai ieşit să vezi cine e, cu ochii împăienjeniţi de somn, m-ai văzut **pe mine** ieşind din baie şi şchiopătînd pînă în camera lui Norton, în care am intrat, încuind-o cu cea de a doua cheie, **pe care n-o pierdusem, ci o ascunsesem.** Restul a fost simplu ; l-am îmbrăcat pe Norton cu halatul, l-am aşezat în pat şi l-am împuşcat cu un pistol pe care-l cumpărasem din timp şi avusesem grijă să-l las la vedere, pe noptiera lui, cînd nu era acasă şi ştiam că femeia de serviciu face curăţenie. Am ieşit apoi, după ce am pus cheia în buzunarul lui Norton şi am încuiat uşa cu cheia mea. Pe urmă am început să scriu aceste rînduri.

Hastings, ţi-am lăsat destule indicii ca să descoperi vinovatul ; dă-mi voie să ţi le enumăr : în primul rînd, cheile. Ştiai că Norton a venit după mine şi că stă în camera în care am stat eu mai întîi. Deci, răspunsul la întrebarea : Cine a putut să iasă din cameră cînd cheia se afla în buzunarul mortu-lui îşi găseşte imediat răspuns : cel care şi-a făcut o copie după cheia „pierdută". Apoi înălţimea omului pe care l-ai văzut pe coridor ; am discutat despre faptul că înălţimea nu poate fi deghizată. Tu ai acceptat ideea că Norton era cel mai scund locatar de la Styles, dar nu te-ai gîndit la o excepţie : EU ! Eu sînt cu vreo doi centimetri mai scund decît Norton, lucru care nu-mi face plăcere, desigur, dar care, în cazul acesta mi-a fost de mare folos. Şi, în sfîrşit, glonţul tras exact în mijlocul frunţii. Mania mea pentru simetrie... îţi mai aduci aminte de ornamentele de pe şemineu... tot la Styles, acum... cîţi ani ?

Hastings, ai avut destule indicii ! Bineînţeles, mai întîi trebuie să afli că nu eram invalidul neajutorat care îţi **declarasem eu** că sînt. Georges te-a lămurit probabil. Ţi-a spus propabil şi că purtam perucă Aşa că...

Dar poate că ai aflat adevărul şi singur. Dacă da, să nu mă judeci prea aspru, dragul meu. Şi aşa îndoielile mă cuprind... am avut oare dreptul să fac singur dreptate ?... cînd mă gîndesc însă la toţi care au suferit şi care ar fi suferit în continuare de pe urma maşinaţiilor ticălosului de Norton, nu mă mai îndoiesc. Toate urările mele de fericire lui Judith şi lui Franklin... a... şi încă ceva : caut-o pe Elisabeth Cole şi povesteşte-i totul. Să ştie că, de fapt, nu sora ei a fost vinovată. Ia-i, bunul meu prieten, povara asta de pe umeri.

Şi acum, rămas bun, Hastings... am aruncat pastilele de nitroglicerină... sînt obosit şi mă doare inima... poate că e mai bine aşa...

Sfîrşitul manuscrisului lui Hercule Poirot.

Versiune românească de

ANDA TEODORESCU ■

FLACĂRA

LITERARĂ ▪ ARTISTICĂ ▫ SOCIALĂ

„Flacăra de azi se închină în faţa Flacărei de ieri, pentru Flacăra dintotdeauna".

ACUM 7 DECENII

La 20 octombrie 1911, acum şapte decenii, a apărut la Bucureşti primul număr al revistei *Flacăra*, avînd subtitlul *literară*, *artistică*, *socială*, redacţia şi administraţia în Capitală, str. Parfumului nr. 3, tipărită în atelierele Socec. Pe coperta exterioară a primului număr se afla fotografia lui B. Şt. Delavrancea, iar sumarul anunţa colaborarea lui G. Coşbuc cu *Poetul* („Sînt suflet în sufletul neamului meu / Şi-i cînt bucuria şi-amarul"), a lui Şt.O. Iosif, cu poezia *Toamna* („Se-ntoarce iarna iar / Cu aiureli de vînt pe la ferești. / Tu, suflet plin de chinuri şi-ndoieli, / Te-nviorezi cu tristele-ţi poveşti"), a lui D. Anghel, M. Sadoveanu, Ion Scurtu şi P. Locusteanu. Pe pagina interioară figura ca director al revistei C. Banu, care semna pe ultima pagină *Un cuvînt... ce putea lipsi*. Articolul de fond, *Un vis*, aparţinînd lui I.G. Duca, începea astfel: „La noi apariţia unei reviste literare şi artistice este un act politic în cel mai înalt înţeles al cuvîntului. Această credinţă nu-mi izvorăşte din plăcerea morbidă de a formula un nou paradox, ci din convingerea adîncă pe care o am că menirea neamului nostru este o menire culturală". Viitorul ministru al instrucţiunii, ca şi Spiru C. Haret, sprijinitor al *Semănătorului* înfiinţat de G. Coşbuc şi Al. Vlahuţă şi condus de N. Iorga, Şt. O. Iosif şi M. Sadoveanu, îşi încheia articolul cu următoarele cuvinte: „Un popor nu poate rîvni către un ideal mai curat şi mai înalt, iar cei ce în întunericul vremurilor mici de astăzi se gîndesc să aprindă cîte o *flacără* lucrează la gloria adevărată şi eternă a acestui neam, şi lor li se cuvine, întreagă, slava şi recunoştinţa noastră". C. Banu informa că revista *Flacăra* se tipărea în 35.000 de exemplare, fiind una dintre cele mai răspîndite şi mai citite reviste din ţară: o adevărată performanţă pentru acele vremuri, cînd sute de reviste apăreau şi dispăreau după cîteva numere. Directorul era convins că, într-o zi, ne va fi dat să vedem „marea minune" a trezirii la „viaţa întreagă şi creatoare a acelei mari mulţimi care, de veacuri, stă aplecată deasupra brazdelor pămîntului, primindu-şi din contactul cu el seva ce nu a lăsat-o să piară. Şi recolta va fi bogată, dacă sămănătorii vor fi prevăzători". Dintre aceşti „sămănători", afirma Banu, printre cei dintîi „sînt scriitorii noştri, în scrisul cărora vibrează simţirea neamului, cu toate durerile şi speranţele noastre". Colaboratorii *Flacării* sînt, într-adevăr, scriitori de diverse orientări, pe care i-am citat în volumul *Presa literară românească*, 1978, vol. II, p. 200. În *Reviste şi curente în evoluţia literaturii române*, Editura didactică şi pedagogică, 1978, p. 154—155, am caracterizat *Noua revistă română* a lui C. Rădulescu-Motru şi *Flacăra* lui C. Banu drept reviste eclectice, ultima vehiculînd idei liberale în sensul bun al cuvîntului. *Flacăra* n-a fost un organ al partidului liberal, subvenţionat de acest partid, ca în cazul *Vieţii româneşti*. În articolul *După un an* se afirmă categoric: „Vrem să fim un organ unde să se întîlnească tot ce este preocupare de arte, de frumos şi

de bine moral în sufletul oamenilor superiori ai neamului nostru... să se creeze şi să se dezvolte o conştiinţă naţională unitară prin impulsul artelor şi sub imperiul celei mai desăvîrşite unităţi" (p. 410).

Menţionăm cîţiva dintre colaboratorii revistei *Flacăra* (11 octombrie 1911—13 noiembrie 1916; 10 decembrie 1921 — 15 aprilie 1922 şi 19 mai 1922 — iunie 1923): G. Bacovia, Demostene Botez, M. Sadoveanu, Aron Cotruş, M. Cruceanu, Octavian Goga, Al. Macedonski, I. Minulescu, Ion Agârbiceanu, Al. Brătescu—Voineşti, Gala Galaction, N. Iorga, Eugen Lovinescu (cu *revizuiri critice*), Liviu Rebreanu, Ion Pillat, Adrian Maniu, Duiliu Zamfirescu, T. Vianu, V. Voiculescu şi alţii.

I. HANGIU

FLACĂRA

LITERARĂ ▫ ARTISTICĂ ▫ SOCIALĂ

„Flacăra de azi se închină în faţa Flacărei de ieri, pentru Flacăra dintotdeauna".

Cine strică gustul publicului

„Sântem obişnuiţi — spune Goethe prin gura lui Faust — ca oamenii să insulte ceea ce nu pricep, ca ei să mârâie împotriva binelui şi a frumosului care adeseori le este greu de suferit: Wir sind gewohnt, dass die Menschen verhöhnen, / Was sie nicht verstehen, / Dass sie vor dem Guten und Schönen, / Das ihnen oft beschwerlicht ist, murren...

E, desigur, un adevăr etern care iese la lumină în lucrurile cele mari ca şi în cele mici şi pe care ţin să-l reamintesc acelora pe cari succesul revistei noastre pare a fi început să-i tulbure.

Mai deunăzi, o revistă, ce se zice conservatoare ne acuză de politicianism liberal, acum o revistă ce se zice socialistă nu se mulţumeşte numai cu atât ci ne mai aduce şi învinuirea că la noi „**direcţia e în genere absentă**" şi că servim „**minunat stricarea gustului public**" Iată-ne din nou obligaţi să dăm câteva lămuriri. Ce se înţelege oare prin „direcţie prezentă"? Reprezentarea unei anume direcţii artistice, adoptarea unui anume criteriu, în afară de acela al talentului?"

(C. Banu)

Poşta redacţiei

O dată pentru totdeauna: Spaţiul neîngăduindu-ne să avem această rubrică, rugăm pe d-nii autori cari binevoiesc să ne trimeată producţiunile lor spre publicare să-şi caute răspunsul în chiar corpul revistei. Pe acei cari nu şi-l vor găsi, îi rugăm să nu considere aceasta ca o rea apreciere din parte-ne, ci ca o necesitate provenită fie din lipsa de spaţiu, fie din angajamente anterioare."

„În numărul de faţă îşi începe colaborarea la **Flacăra** unul din puţinii noştri poeţi adevăraţi şi care este în acelaş timp un mare nedreptăţit al vremii în care trăieşte: **d-l Alexandru Macedonsky.**

Imn lui Satan este o bucată plină de vigoare care arată că puterea poetului care a cântat cu-atât avânt de artă înaltă Noaptea de Mai, este încă departe de a se istovi. **Flacăra** se simte fericită că va putea oferi de acum înainte cititorilor ei numeroşi şi bucăţi cari să oglindească străluciri din talentul d-lui Al. Macedonsky."...

„Solicitudinea pe care oficialitatea — indiferent de persoanele cari o reprezintă — o arată literaţilor poate aduce vre-un bine sau vre-un prejudiciu literaturei? Producţiunea literară a unei ţări poate fi influenţată de solicitudinea pe care Statul o arată scriitorilor?

Iată o anchetă interesantă pe care „*Flacăra*" îşi propune s'o facă. Chiar în numărul nostru viitor vom publica un senzaţional document pe baza căruia ancheta noastră se va putea desfăşura în toată amploarea ce-o comportă chestiunea" (La ancheta *Statul şi literatura* au răspuns: C.C. Arion, ministrul instrucţiei publice, N. Iorga, M. Sadoveanu, Take Ionescu, Octavian Goga, D. Anghel, Pompiliu Eliade, Barbu Delavrancea, Al. Vlahuţă ş.a. — n.n.).

AL. MACEDONSKY

„Numeroasele lucrări, în versuri şi în proză, pe care le-am primit spre publicare ne întăresc şi mai mult în credinţa că întreprinderea noastră e şi utilă şi oportună. Sânt, într'adevăr, printre cei care vor să ne onoreze cu colaborarea lor unele talente reale, cărora nu le lipseşte decât consacrarea marelui public.

Ne vom face o datorie de a publica treptat aceste lucrări, care ne dau dreptul să hrănim cele mai frumoase speranţe pentru propăşirea noastră literară".

„Rugăm să nu ni se mai trimită manuscrise însoţite de mărci pentru restituirea acelor manuscrise în caz de nepublicare.

Manuscrisele nepublicate se distrug, — am anunţat de la început aceasta şi o repetăm. Credem că prin aceasta facem un adevărat serviciu chiar autorilor lor."

TITU MAIORESCU

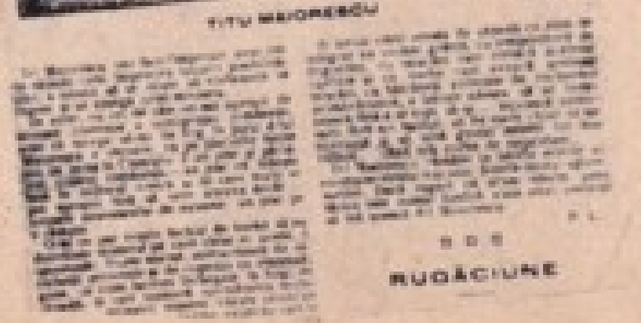

RUGĂCIUNE

Un însemnat eveniment literar

De vorbă cu George Coşbuc

Azi îl vizitez pentru a zecea oară pe Coşbuc în săptămîna aceasta.

— Vrei poezia pentru *Flacăra?*

— Da.

— Nu e gata. Sunt foarte ocupat. Trebue s'o mai revăd. Mâine ţi-o dau. Şi se uită drept în ochii mei, jumătate zâmbind şiret, jumătate, par'că preocupat. Deschide un saltar.

— Uite, — zice scoţând un teanc mare de hârtii scrise cu creionul. (Coşbuc scrie numai cu creionul). Am pus-o deasupra. O mai citesc odată şi ţi-o dau.

Apoi vânturând teancul de hârtii: Am mai mult decât un volum aici... Tot este inedit... Când am o inspiraţie, o aştern pe hîrtie, şi-apoi o pun în saltar. Şi-aşà, adunând mereu, am strâns un maldăr.

— De ce nu le publicaţi în volum?

— Trebue să le revăd. Şi n'am vreme!

Zâmbesc. Poetul mă întreabă: De ce zâmbeşti? Am înţeles. Te miri că „leneşul" se plânge că n'are vreme.

Vreau să protestez.

— Nu mai protesta. Nu ştiu eu? Lumea zice că sunt leneş. Şi-are dreptate. N'am mai scos de atâta vreme nici un volum!

— Dar asta e lenea librarilor şi a editorilor.

— Ba nu, ba nu! E lenea mea! Ia să vezi acum cât de leneş sunt eu. Şi deschide încă un saltar.

— Uite, vezi! Aici e toată lenea mea!

— Ce este asta? întreb eu nerăbdător, văzând câteva caete, scrise toate cu creionul.

— Aici e *Divina Comedie* a lui Dante. Şi aici *Odysseea* lui Homer, — traduse în întregime de mine.

— Gata?

— Gata! Mai am puţin de revăzut. *Divina Comedie* o isprăvisem de acum patru ani. Acum m'am apucat s'o revizuiesc. Şi-am schimbat-o aproape toată.

— Şi o să le publicaţi?

— Da: Anul ce vine. Amândouă odată.

— Dar aceasta are să fie un eveniment literar de-o însemnătate rară.

— Are să fie o dovadă interesantă despre modul cum ştiu eu să... lenevesc! — încheie râzând marele poet" *(P.L.) (Flacăra, nr. 8, 10 decembrie 1911)*

Tăbliţele unui ursuz

• Amicul meu X este incontestabil un om bun. Ce folos însă că nu este şi „băiat bun"

• Nu oricine e vrednic de rolul bărbătesc de a inspira ură şi vrăjmăşie.

• Despre parvenitul de azi nu vorbeşte nimeni cu mai multă răutate decît parvenitul de ieri.

• Ura parveniţilor vechi împotriva celor noi este cea mai cruntă.

• Cunosc două feluri de publicişti: unii care scriu fără să iscălească; alţii cari iscălesc fără să scrie. Dacă ar fi să aleg, mi-ar plăcea să fac parte din categoria a doua. Ei nu cunosc durerile scrisului, sânt scutiţi de chinul neîncrederii în sine, semnează **en toutes lettres,** pentru ca nu cumva să fie vre-o confuzie şi să se fălească vre-un omonim cu munca celuilalt. Ei au şi altă şansă. Nu pe ei, un Fouché, fie el cât de diabolic, de rafinat, ar putea vre-o dată să-i trimeată la spânzurătoare pentru trei rânduri scrise de dînşii..." **(Alcest)**

„Publicându-se lista completă a premiilor acordate de Academie, constatăm că d-l Păltânea a fost premiat pentru traducerea satirelor lui Horaţiu, iar nu pentru comediile lui Plaut, cum se zvonise în primul moment. Se poate spune, dar, că, în împrejurarea de faţă, Academia şi-a plătit luxul unei satire.

Şi cum ar putea dovedi lipsa oricărui sentiment de cuviinţă că Academia bine a procedat, refuzând să premieze pe d-nii Ion Gorun, H. Lecca, D. Anghel, Caton Theodorian etc. şi premiând pe d-l Păltânea?"

Vorbe, vorbe, vorbe

• După ce apune soarele, rămîne destulă glorie şi felinarelor.

• Soarele şi omul de geniu răsar frumos, plictisesc cât strălucesc şi interesează în amurg.

• Ne folosesc mai mult defectele decât calităţile prietenilor noştri.

• De la mândrie pînă la îngîmfare nu e decît un pas. Dar este numai o jumătate de pas de la modestie pînă la umilinţă.

• Şi fluviile cele mai furtunoase au cîte un colţ tăinuit, umbrit de sălcii unde apele lor sînt liniştite şi pot să oglindească, o clipă, seninul cerului! **(Victor Eftimiu)**

FLACĂRA
LITERARĂ ▫ ARTISTICĂ ▫ SOCIALĂ
„Flacăra de azi se închină în faţa Flacărei de ieri, pentru Flacăra dintotdeauna".

Notele săptămânii

Prima victimă a aviaţiei româneşti: Vlaicu

Am spus că loc. Caranda este prima victimă a aviaţiei în România. Am greşit. Adevărata prima victimă este un viu, nu un mort: d-l Aurel Vlaicu. (...)

Pentru Aurel Vlaicu a fost o nefericire geniul cu care natura l-a înzestrat. Dacă n-ar fi avut nici un talent, dacă n-ar fi realizat nici o operă în stare să stârnească ura incapabililor, dacă ar fi fost un simplu samsar de aeroplane sau chiar un mare inventator fără aparat, desigur Vlaicu ar fi trăit foarte bine în ţara românească. Atunci s-ar fi găsit oameni care să-i deschidă pungile, generoşi, iniţiatori care să-i organizeze banchete la cari verva lor neoratorică să se poată desfăşura în toată desfrânarea lipsei de talent, şi miniştri cari să le ofere slujbe însemnate.

Dar aşa, bietul Vlaicu nu e bun de nimic în ţara lui.

— Ce-a făcut el ca să merite să moară de foame în această ţară în care leneşii şi proştii suferă de obezitate şi mor de indigestie? Nimic: un fleac de aeroplan.

— Dacă mi-aţi da voie cinci minute, — se amestecă un aviator ale cărei cunoştinţe aviatice nu-i slujesc decât să trăiască foarte bine pe pământ, — vă voi demonstra cu date ştiinţifice că aparatul lui Vlaicu nici nu e aeroplan... Am scris chiar o broşură în această privinţă... De altfel, Aurel Vlaicu nici nu e inginer, mi-a spus-o un ţăran din satul lui, — şi doar ăla o fi ştiind... Or, dacă nu e inginer, nu poate întocmi o lucrare technică... Iar dacă aeroplanul lui nu e o lucrare ştiinţifică, nu poate sbura... V-o spui eu, asta, d-lor, care sunt aviator de meserie, care trăesc din păinea asta... Vedeţi şi eu am inventat un aparat... Dar aparatul meu e cu totul altfel... Aparatul meu se deosebeşte de toate celelalte, este atât de original încât nici nu poate sbura... Dar nu face nimic... Atâta a mai rămas să-i descoper secretul de-a sbura... Încolo e gata... Dar când o sbura aparatul meu, atunci nu-l dau nici pe o sută de Vlaicu şi Blériot; fiindcă aparatul meu e construit după date ştiinţifice riguroase, nu după fantazia unui mocan care nici măcar nu ştie franţuzeşte...

— Dar mi se pare că Vlaicu e sărac, — îngână timid unul.

— Ce sărac? Ăştia storc parale şi din piatră seacă... Mie-mi spui!... Înoată în bani, domnule!... Să vedeţi ce-am aflat eu de la un prieten al meu care este însurat cu nepoata lui Coriolan Popescu, născut în Ardeal... Dacă n'o şti el care, oricum, cunoaşte acum bine Ardealul, cine-o să ştie...

*

Şi-acum fiindcă am văzut cum îl judecă unii din compatrioţii noştri pe Vlaicu, să ascultăm şi ce spune presa streină despre succesul lui de la Viena.

Renumitul inginer Wels, celebrul prin scrierile sale ştiinţifice, i-a spus textual ingeniosului inventator şi pilot: „Pentru noi care ne ocupăm ştiinţificeşte cu problema navigaţiunei aeriene, ascensiunile d-tale au avut importanţa unei demonstrări savante. La expoziţie, în „Rotunde", am analizat amănunţit aparatul. Aci mi-ai arătat care este valoarea practică a principiului din care ai pornit şi sistemul cum l-ai realizat în monoplanul d-tale. Cercurile mici ce ai făcut Joi ţinând piept cu vântul furios, şi aterisarea de eri, Sâmbătă, a fost cea mai eclatantă ilustrare a teoriei d-tale; aceiaşi a fost şi teoria mea, şi dacă n-am avut norocul de a o putea pune în practică, sunt recunoscător ceriului că mi-a procurat mângâerea de a o vedea realizată şi strălucit dovedită de d-ta. Eşti tânăr, Dumnezeu să-ţi dea putere ca să duci la triumf ideea".

În ziarul **Die Zeit,** un inginer german scrie: „Românul din Transilvania Aurel Vlaicu este unicul care se prezintă cu un tip absolut neobicinuit, care însă de mult e dorit şi proectat, anume un aparat cu punctul de gravitaţiune concentrat din jos. Principiul acesta are să fie adevărata dezlegare a problemei de a sbura fără pericol, cu siguranţă absolută. În cele mai bune sisteme de aeroplane ce cunoaştem, punctul de gravitaţiune e cât se poate de aproape de aripi, ba chiar între ele, cu scop de a evita oscilarea aparatului, care pare cumplită ca moartea. Monoplanul lui Vlaicu sboară foarte bine şi ia cu mare uşurinţă virajul; el face cercuri mici mai frumos decât Garros pe maşina sa periculoasă de sistem Blériot şi rezistă uşor curentului. Se va dovedi oare acum că sistemul lui Vlaicu este sistemul viitorului?" **(CRONICARUL DÎMBOVIŢEI)**

1848 — EROII DE PE DEALUL SPIRII

A rămas consemnată în istorie ziua de 13 septembrie 1848, cînd pompierii din București, comandați de locotenentul Pavel Zăgănescu, au opus rezistență trupelor otomane intrate în Capitală („Baia de sînge de la București" — cum a denumit-o mai tîrziu Karl Marx). Corespondenții ziarelor anunțau pierderile: „Din partea românilor 46 de persoane și 400—500 din partea turcilor". Ele au fost însă mult mai mari. Turcii au tras atunci cu tunurile și au asediat vechea cazarmă din Dealul Spirii „unde au rezistat pînă la unu cei 170 de pompieri aflați acolo". O jumătate de veac mai tîrziu — la 13 septembrie 1901 — a fost înălțat pe Dealul Spirii un monument comemorativ al acestui episod eroic din revoluția de la 1848, „o revoluție izvorîtă din acel duh al comunismului" — cum o numea Fuad Efendi (comandantul trupelor turcești) în proclamația dată la București în acele zile.

1854 — ÎNTÎIA „ILUSTRATĂ"

Cum arăta orașul București la jumătatea secolului trecut? Răspunsul, cam fantezist, ni-l dă revista engleză „The London New", din 7 ianuarie 1854, care publică pe prima pagină cea dintîi „ilustrată" a metropolei noastre — un desen reprezentînd cîteva case de lemn, pe malul Dîmboviței (cam în locul unde începe Calea Rahovei de azi). Din textul explicativ al desenului extragem: „Capitala Valahiei este situată într-o vale bogată, pe malul răsăritean al Dîmboviței. Are o suprafață destul de mare: 4 mile nord-sud și 3 mile est-vest. Are construcții mici, străzi nepavate cu piatră, ci cu trunchiuri de copaci puse de-a curmezișul (este vorba de vestitele poduri de lemn ale vremii). Palatele boierilor sînt construite din piatră și arată frumoase în comparație cu cocioabele din jur. Orașul are multe cafenele și săli de biliard și de joc...".

Fantezia descrierii se vede mai ales din desen. Așa să fi fost pe atunci Dîmbovița? O gîrlă care putea fi trecută cu piciorul?! Iar capătul Podului Caliței-nimic altceva decît arteră principală — un maidan?!

1856 — PRIMELE PANORAMICE

În perioada cînd Capitala s-a aflat sub ocupația trupelor austriece (1854—1856), un fotograf amator vienez — V. Ludwig Angerer — a trecut cu „ochiul său magic" (aparatul dagherotip, de curînd inventat) pe ulițele și pe acoperișurile imobilelor din urbe, realizînd cele dintîi vederi panoramice cunoscute. Douăzeci și opt dintre aceste fotografii s-au păstrat și se află acum în tezaurul de rarități al Bibliotecii Academiei Române. Deși majoritatea imaginilor despre care este vorba au fost făcute numai în centrul orașului, ele par astăzi luate de la periferie. Reproducem una dintre „panoramice": vedere luată de pe acoperișul Teatrului Național, spre strada Cîmpineanu, deci spre actualul bloc—turn de lîngă Sala Palatului. În prim plan se văd casele care sînt, mai toate, cu acoperișuri de șindrilă. În fund, în stînga — oglinda apei lacului din Cișmigiu. Și mai departe, dincolo de lac, sînt grădinile care pe atunci se întindeau pînă la moșia Belvedere (cartierul Regiei, de mai tîrziu).

Un mare magazin universal poate fi şi promotor de nouă concepţie comercială, ceea ce magazinul Bucur Obor *chiar este. Înseşi dimensiunile lui au permis statornicirea unor condiţii de prezentare a mărfurilor şi a unor fluxuri de circulaţie a cumpărăturilor optime din toate punctele de vedere. Pe o suprafaţă comercială de 32 000 mp, magazinul oferă vizitatorilor săi un sortiment complet de produse, bunuri de larg consum sau de uz îndelungat, de la mercerie la mobilă, alimentare sau nealimentare, întregindu-şi profilul original prin restaurant, braserie, bar şi cofetărie cu laborator propriu, în care cumpărătorii află un agreabil loc de popas.*

Cu alte cuvinte, un raid prin marele magazin se constituie firesc într-o călătorie rotundă, cu început şi sfîrşit, marcată profund de dorinţa de a fi oricînd reluată de la capăt.

Acestea ar fi avantajele pe care le putem deduce printr-un prim tur de orizont. În fapt, atuurile grupate sub emblema Bucur Obor *sînt mult mai numeroase. Este suficient să ne aruncăm privirea asupra unui plan al municipiului Bucureşti pentru a ne da seama că magazinul a fost implantat chiar în inima Capitalei, la întretăierea unor mari artere de circulaţie citadină, străbătute de multiple mijloace de transport, într-o zonă dens construită şi generos dimensionată din punct de vedere urbanistic. Mai mult, amplasamentul magazinului universal* Bucur Obor *coincide cu unul dintre vadurile tradiţionale ale comerţului bucureştean, în imediata lui vecinătate situîndu-se marea Piaţă Obor şi halele cu acelaşi nume, construite pe locul rezervat din vechime celebrului Tîrg al Moşilor.*

Ar fi multe de sus, apoi, despre modul ingenios în care au fost dispuse în spaţiu diversele raioane ale magazinului, încît peregrinarea de la unul la altul include şi treceri firesti, aşteptate, dar şi necesare elemente de surpriză. Şi dacă ne referim la un singur raion, de pildă la raionul de mobilă, nu putem ocoli faptul că dispune de

un spațiu fără echivalent în comerțul bucureștean și al țării întregi.

Ansamblul magazinului este aprovizionat cu marfă, în proporție de 70 la sută, prin relații directe cu producătorii, ceea ce, evident, asigură ritmicitatea activității comerciale și posibilitatea satisfacerii optime a dorințelor cumpărătorilor. La rîndul lor, schimburile periodice de mărfuri cu mari magazine universale din țările socialiste reprezintă un capitol distinct în activitatea de zi cu zi de la Bucur Obor, *firesc apreciată de cumpărători. Iar cifrele capabile să ne contureze volumul acestei activități sînt revelatoare: la* Bucur Obor *se vînd zilnic mărfuri în valoare de 3,5 milioane lei, vînzarea anuală ridicîndu-se la 1,2 miliarde lei.*

Omul sfințește locul este un proverb ce se potrivește cum nu se poate mai bine și marelui magazin universal Bucur Obor. *Și este vorba despre nu mai puțin decît 1500 oameni, cei mai mulți dintre ei fiind vînzători, adică întreținînd relația directă cu cei care trec pragurile magazinului. Media lor de vîrstă nu depășește 22 de ani, tinerețea fiind prin ea însăși o premisă a unei perfecțiuni posibile. Și aspirația spre perfecțiune, aici, e mai mult decît un simplu cuvînt: mai mult decît jumătatea personalului muncitor al marelui magazin urmează cursuri la școli serale sau fără frecvență. Periodic, magazinul își reciclează personalul prin cursuri de calificare și perfecționare profesională. În sfîrșit, 15 vînzători și gestionari de la* Bucur Obor *sînt studenți la Academia de studii economice și nu încape nici o îndoială asupra faptului că, în activitatea lor viitoare, experiența acumulată aici va juca un rol decisiv.*

Într-adevăr, un mare magazin universal poate fi și promotor de nouă concepție comercială, întrutotul adecvată ritmurilor și aspirațiilor timpului nostru, ceea ce magazinul universal Bucur Obor *chiar este.*

P. MIHAI

SÎNT ACTUALE LEACURILE „BĂBEȘTI"?

În condica Visteriei Moldovei, Iacob Ischia, Sărdar, trecea la let 1825, mai 26, hrisovul Domnesc emis în urmă cu trei săptămîni de către „Io Ioan Sturza V. Vod"., prin care se înființa o „spițărie" la Piatra Neamț. Ea avea să devină după un secol celebrul *Laborator și Farmacia Vorel*.

Exagerînd uneori prin reclame fără acoperire, făcute unor produse farmaceutice proprii sortite să vindece boli ce nici azi nu și-au găsit în totalitate remediul (chelia, obezitatea etc.), *Farmacia Vorel* are meritul de a ține treaz interesul pentru medicamente bazate în principal pe plante medicinale, de a susține o activă campanie împotriva fumatului și de a face o trainică educație sanitară și patriotică în rîndurile poporului.

Unul din acești îndrumători este și autorul „Ultimelor sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară", poetul medic V. Voiculescu, care în cartea sa „Toate leacurile la îndemînă", scria în 1935 despre „mînuirea buruienilor și florilor de leac, cum și cînd trebuiesc folosite... Aceste buruieni de leac apreciate din moși—strămoși, ne vin ca o zestre a trecutului, care nu e bine să fie lepădată, înainte de a fi înlocuită cu ceva mai bun. Multe medicamente din farmacie sînt scoase din plante. Dacă sătenii ar deprinde să le cultive, ori să le strîngă din sălbăticiunile codrilor și ale cîmpului, ei ar putea face un frumos negoț vînzîndu-le farmaciștilor. Țara ar scăpa de un bir pe care-l dă acum străinătății, de unde aducem pînă și florile de tei cu care alinăm tusea".

Transmise așa cum au fost „apucate din moși-strămoși", cunoștințele despre puterile neștiute ce zac în plantele medicinale, miere, ape minerale și termale, nămoluri tămăduitoare, au ajuns pînă în timpurile moderne pe diverse căi.

„În timpurile cele mai vechi ale Romei republicane, babele și știința lor au fost totdeauna în mare cinste și la mare întrebuințare" (I. Ionescu—Gion citat de I. Negru). Alături de foile și zeama de varză, pe care Caton cel Bătrîn le socotea drept panaceu universal, se mai aflau pe rețetarul unor vestite școli de medicină din acele timpuri, dar și pe „răbojul" nescris al babelor din satele noastre, nalba, hreanul, zeama de ceapă, rozmarinul, vîscul, patlagina etc. La toate acestea se mai adăuga și „mult trîmbițatul massage" — de fapt, „trasul babelor". Babele noastre își completează arsenalul „fizioterapic" cu noi „colaboratori": ursarii și călușarii. Ceea ce merită a fi subliniat aici este faptul că la cunoștințele medicale ale babelor noastre, luate din zestrea medicală proprie a geto-dacilor,. s-au adăugat și cele preluate de la cuceritorii romani. Așa cum scrie istoricul antic Iordanes, locuitorii Daciei aveau cunoștințe profunde despre însușirile medicale ale ierburilor și fructelor.

Pileatii—numiți așa de romani pentru că purtau pe cap o căciuliță de pîslă (așa îi găsim încremeniți în nemurirea pietrei Columnei lui Traian) — efectuau în sihăstria de cremene a munților experimente pe oameni cu leacurile pe care le scoteau din fiertura plantelor. Uneori la acestea adăugau pulberea pietrelor vulcanice scrijelită peste răni pentru a le grăbi vindecarea... Adunată cu încetul, sedimentată în cunoaștere, arta tămăduirii și-a tezaurizat cunoștințele în medicina băbească sau populară (etnomedicină, etnoiatrie) de la care se adapă și medicina călugărească (hieratică) cît și cea doctoricească, filozofică (iatrosofia).

„Dezrădăcinată de erezii și credințele rătăcite — spune V. Voiculescu — în ce privește multe leacuri mincinoase, cum ar fi sticla pisată, scrumul de tutun, pînza de păianjen și cîte alte bazaconii", medicina tradițională rămîne totuși acea coloană vertebrală pe care se inseră osatura vieții de-a lungul secolelor".

În 1977 „Santé du Monde" arăta că medicina Modernă are încă rezerve nevalorificate în arta ancestrală a vechilor herbariști („querisseuri") ceea ce face necesară o analiză răbdătoare și perseverentă a „fierturilor" vegetale tradiționale.

Organizația Mondială a Sănătății și celelalte organisme specializate ale ONU (ONUDI. UNESCO, FAO) precum și numeroase institute de cercetare organizează adevărate expediții științifice pentru cunoașterea, conservarea și valorificarea patrimoniului bogat al medicinii tradiționale.

După Congresul International al medicinii populare, ținut la Hamburg în 1980, cea de-a XII-a Sesiune științifică a Academiei de Științe Medicale a R.S.R. intitulată „Contribuția cercetării științifice la fundamentarea și dezvoltarea medicinii naturiste", desfășurată anul acesta, a subliniat importanța medicinii tradiționale și a locului pe care aceasta îl are în farmacia românească contemporană. Acumulînd în ea milenii de experiențe și verificarea farmacologică, nu pe „modelul animal" (ce trebuie să depășească pragul extrapolării acestor rezultate la om), direct pe „modelul om", medicina tradițională revine puternic din urmă. Și este firesc să fie așa, dacă stăm să ne gîndim că de la primele experiențe cu penicilină abia au trecut patru decenii... Ce înseamnă 40 de ani față de trăinicia verificării milenare?! Să luăm un exemplu

la întîmplare. După ce ne-am „dat în vînt" după Cloramfenicol, azi îl evităm cu prudență ca pe un rău platnic ...Și în ultima vreme se înregistrează tot mai numeroase „falimente" în rîndul medicamentelor de sinteză. În schimb tezaurul de principii activi existenți în această uzină de clorofilă — planta medicinală — are marea calitate de a nu fi nociv pentru organism. Fără a le exagera proprietățile curative și a le atribui calități de „panaceu universal", plantele medicinale trebuie apreciate la justa lor valoare prin raportul compoziție chimică-acțiune farmaceutică.

Astăzi Franța utilizează peste 8 000 de principii activi de origine vegetală, iar 2 000 din 5 000 de specii de plante înregistrate în Mexic sînt studiate intens de IMERPLANT (institutul specializat de plante medicinale), pentru efectele lor binefăcătoare asupra bolnavilor. În același spirit, Columbia are inventariate la zi 10 000 specii de plante din care oamenii de știință au ales doar jumătate ca utilizabile în practica medicală, iar specialiștii din R.P. Chineză au determinat 4676 specii ca aparținînd de „Materia Medica Chinensis", din cele 50 000 de exemplare ce se constituie într-un uriaș ierbar.

Interesant de menționat este și faptul că, la acest efort internațional contribuția cercetătorilor români este deosebit de apreciată, mai ales în Africa și Asia. „În Nepal, leagăn al vechilor civilizații și al medicinii tradiționale — declară dr. Far. O. Bojor—numai în ultima misiune încheiată anul trecut (1980) am reușit cu colegii mei nepalezi să inventariem un număr de 965 specii utilizate curent în medicina locală și aceasta numai în două zone din lanțul Himalaia" Cercetătorii români de azi continuă astfel o frumoasă tradiție statornicită încă din secolul trecut de D. Brîndză (1846—1895) și D. Grecescu (1841—1909), care au colectat, studiat și prospectat flora spontană nu numai de la noi din țară dar și din țările vecine.

S-au scurs mai bine de trei secole de la prima lucrare ce se dorea ghid și sprijin pentru „fratele aromitor", tipărită la 1676, de Joannes Kájoni. De atunci în țara noastră au apărut numeroase scrieri de specialitate asupra plantelor medicinale. În perspectivă se are în vedere cercetarea sistematică fitochimică, farmacodinamică și agrobiologică a tezaurului verde al sănătății, acesta urmînd să fie îmbogățit cu noi valori fitoterapeutice, pentru care tinerii cercetători din țara noastră sînt chemați să găsească noi metode de investigare.

Pe linia hotărîrilor conducerii superioare de partid, care au sprijinit și sprijină dezvoltarea fără precedent a bazei materiale necesară prelucrării și valorificării superioare a fondului de materii prime medicinale existente în natură, avem de continuat și dezvoltat o veche tradiție cu privire la utilizarea plantelor medicinale. Flora dacică — pe care D. Grecescu o asemăna cu zidul viu al acestei țări, de parcă în urma fiecărui pas de dac a răsărit o floare — așteaptă să fie valorificată din plin.

Dealtfel legea sanitară a R.S.R. înscrie obligația pentru cadrele sanitare de a recomanda utilizarea intensivă a resurselor naturale indigene pe care industria farmaceutică românească le oferă în diverse grade de prelucrare.

Vechiului domeniu al *fitoterapiei*, care folosește extractele vegetale, i s-au adăugat în ultima vreme la noi în țară produse farmaceutice, rod al cercetărilor sistematice din domeniul *apiterapiei*. În premieră absolută mondială, în cadrul Institutului de Virusologie „Ștefan S. Nicolau", a luat naștere în ultimii ani primul laborator de *Apifitoterapie*, care a urmărit în cercetările sale să însumeze efectele tămăduitoare ale plantelor cu cele ale produselor harnicelor albine. „Secretul reușitei în viitor a produselor originale românești apifitoterapice — declară Tamara Păunescu, șeful laboratorului de apifitoterapie—constă în sinergismul și potențarea reciprocă a principiilor activi existenți în plante și produsele apicole".

Dintr-o anchetă efectuată recent în Franța rezultă că 9 din 10 francezi apelează la „medicina casnică". Și mai simptomatică pare să fie declarația a 54% din cei chestionați, care afirmă că beneficiem de prea multe medicamente sofisticate, iar 46% acuză medicii de o încărcătură excesivă cu medicamente de sinteză a unei rețete. Și asta în timp ce, după cum afirmă medicul francez dr. Paul Belaiche, fitoterapia oferă vindecări între 80 și 100% în artroze, cistite, astenie.

Pentru noi, pentru țara noastră dăruită de natură cu o foarte bogată și variată vegetație, pe care vechii locuitori ai acestei țări au învățat abecedarul leacului potrivit fiecărei boli în parte — medicina populară tradițională ne este aproape.

Din mii de specii de plante, poporul nostru înzestrat cu un nemaiîntîlnit simț al observației a învățat să selecționeze pe criteriul efectului terapeutic — ajutîndu-se în acest scop de o nomenclatură sugestivă, care făcea planta ușor de recunoscut (lemn dulce, Săpunariță, Fierea pămîntului) — acele specii pe baza cărora, asociindu-le cu alte daruri ale naturii (laptele, mierea, vinul), a obținut efecte vindecătoare felurite.

Din păcate uitarea a șters din arsenalul medical al trecutului multe remedii eficace. Dacă ele nu au fost înghițite de negura timpului, datorăm acest lucru nu numai unui Vorel, I. Ionescu Gion, Z.C. Pantu, M. Ciucă, V. Voiculescu..., ci și bunicelor noastre care ne-au vegheat copilăria cu leacuri „băbești".

Dr. DORU PUCA ■

SCULPTURI DE ADA MEDREA

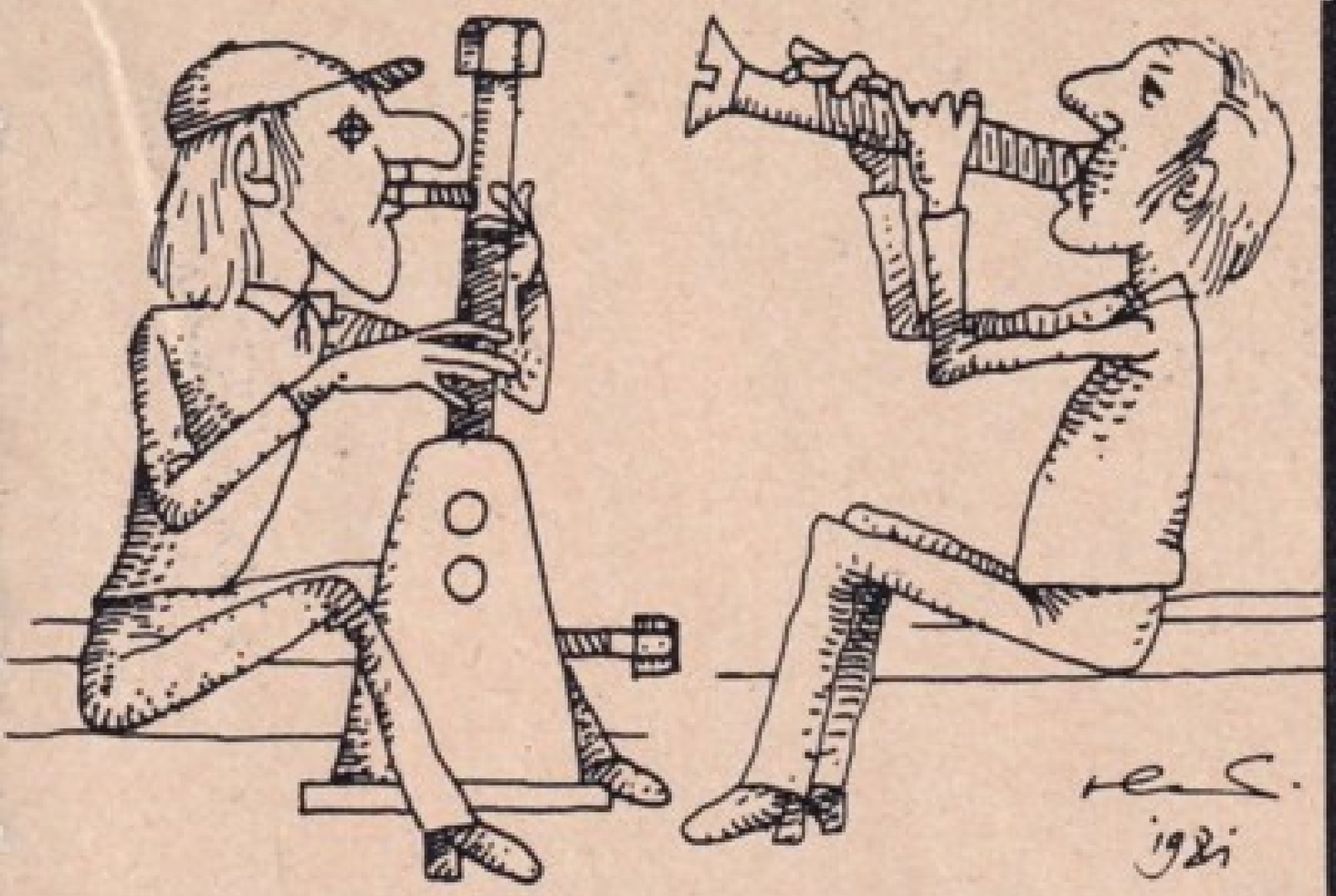

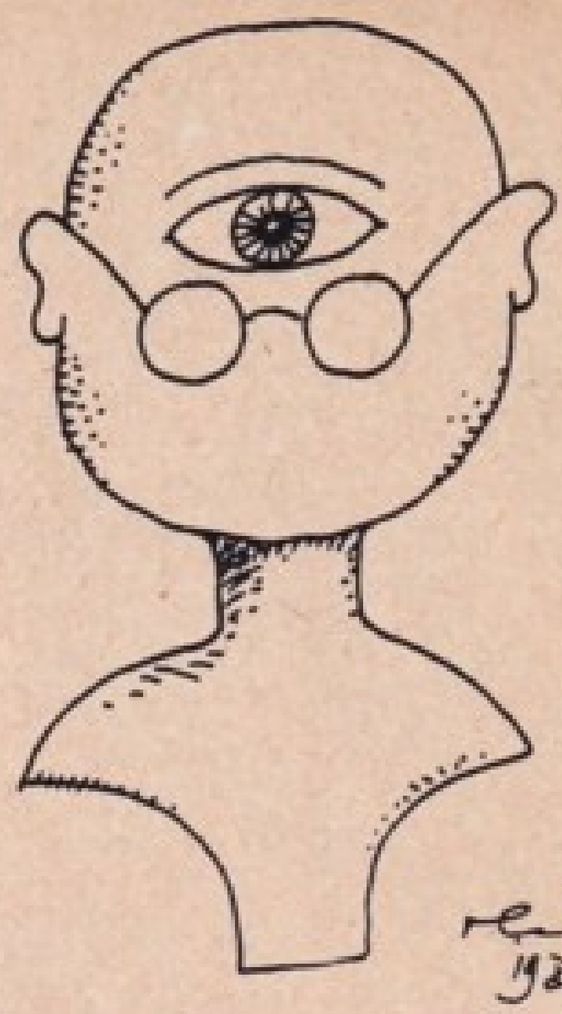

raçul

V. OLAC ■

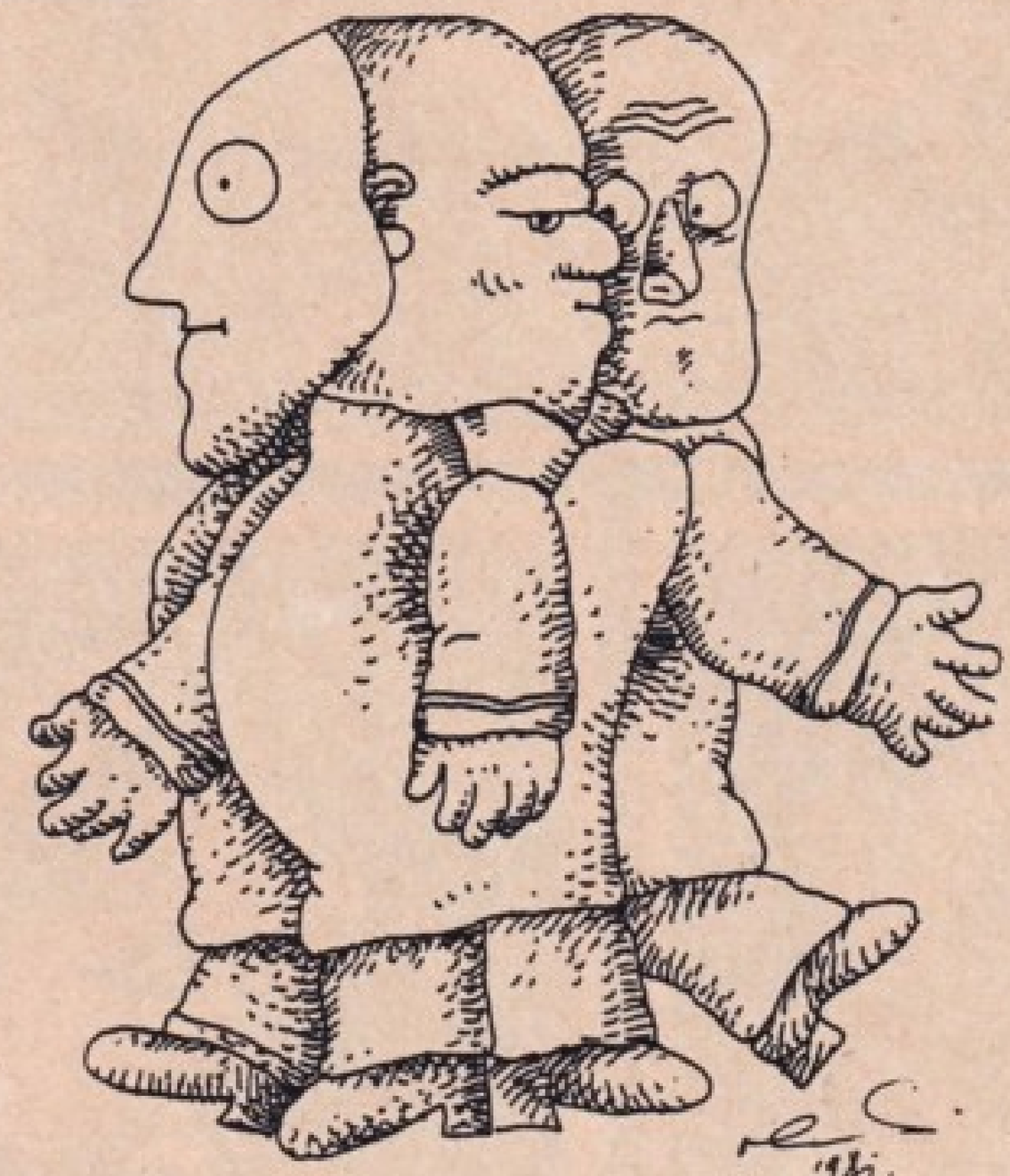

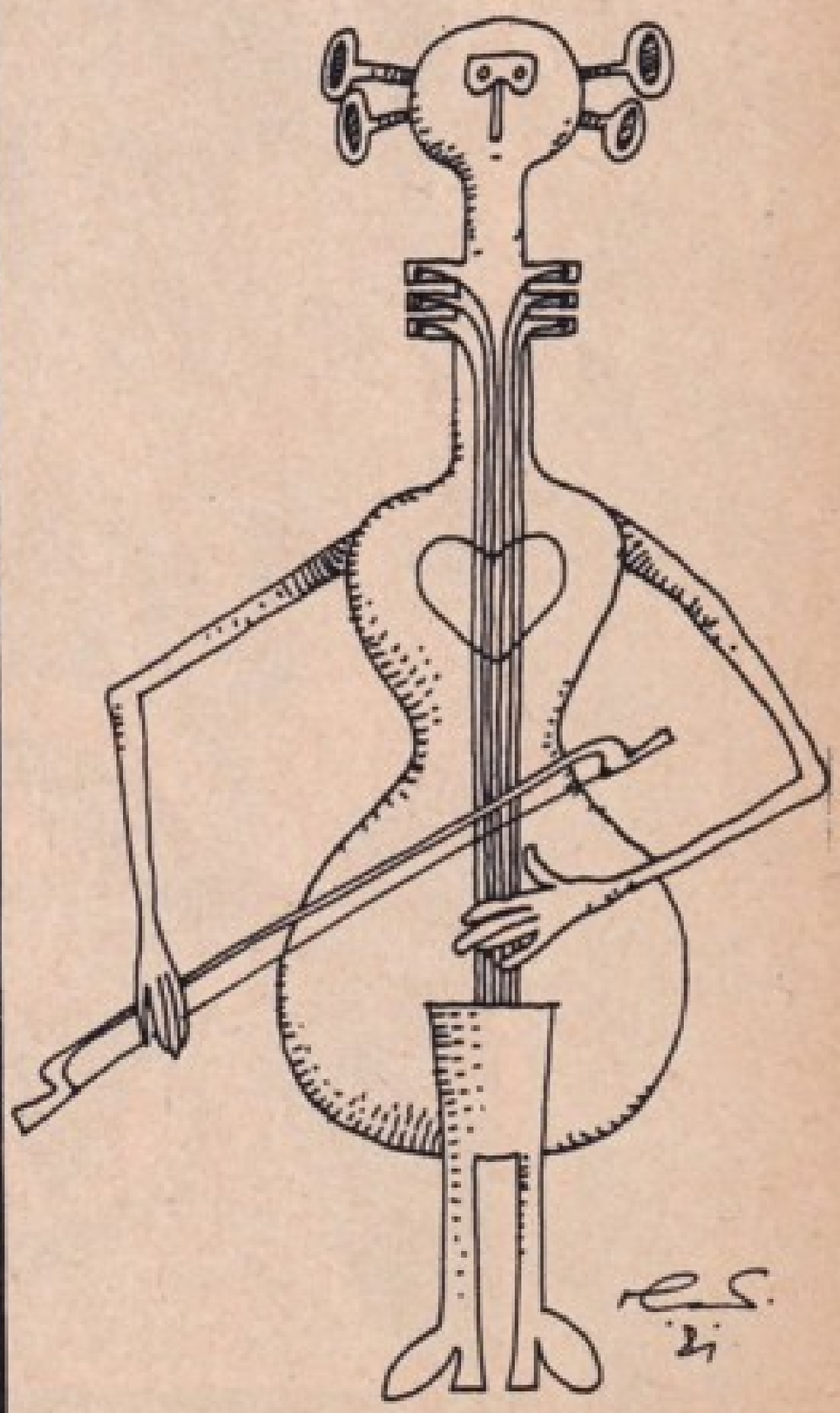

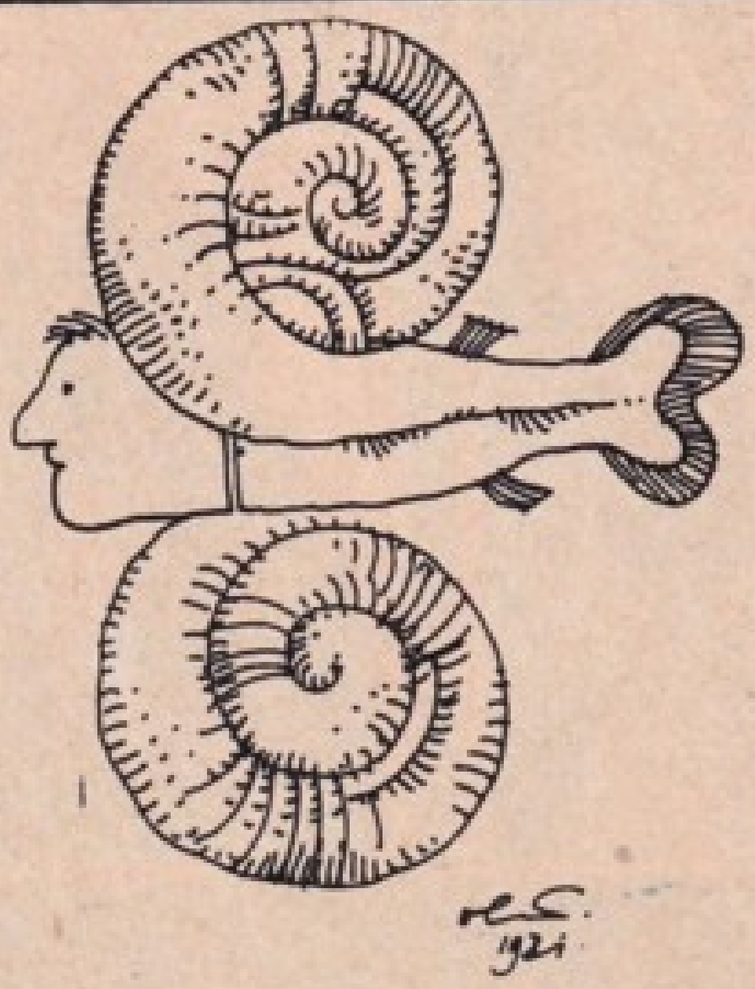

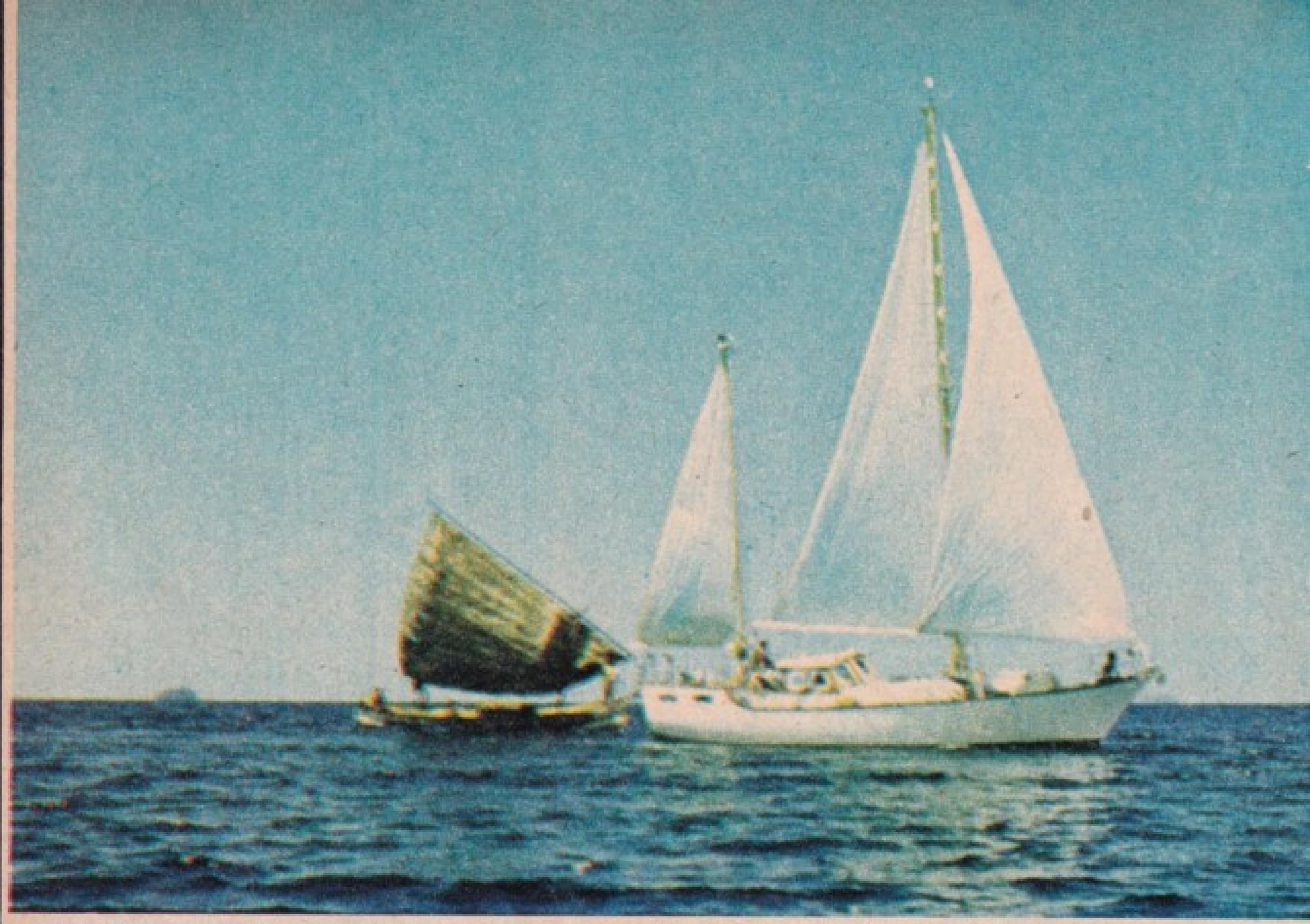

În jurul lumii cu:

AVENTURA

Acum 5 ani (8 iunie 1976) am plecat din Constanța la bordul iahtului cu pînze AVENTURA cu intenția de a naviga în jurul lumii. În perioada care a trecut de atunci am vizitat peste 50 de țări, în cinci continente, am traversat oceanele Atlantic, Pacific și Indian, parcurgînd în total circa 50.000 mile marine. Am realizat astfel un vis pe care îl aveam din copilărie și anume de a face înconjurul pămîntului la bordul unei ambarcațiuni cu pînze și, din cîte știu, să fiu totodată primul român care să înfăptuiască această performanță.

Am efectuat acest voiaj împreună cu soția mea Gwenda și copiii noștri Ivan și Doina. Deși AVENTURA poartă pavilion britanic, iahtul fiind construit și înregistrat în Marea Britanie, peste tot, în toate țările pe care le-am vizitat în cursul acestui îndelungat voiaj, am fost mîndru să declar că sînt român și cred că am reușit să reprezint cu cinste neamul românesc.

JIMMY Cornell, mai 1981.

Pe Jimmy Cornell l-am cunoscut într-o sîmbătă a anului 1981, mai precis, pe 16 mai, la Constanța, în portul Tomis, unde revenea, după cinci ani și după o îndelungată călătorie în jurul pămîntului. Mă așteptam să văd un iaht obosit de mările și oceanele lumii, cu *coca* scrijelită de cochilii și acoperită de alge. În locul acestei imagini convenționale, formată în mintea mea și datorită romanelor de aventuri, am descoperit un *ketch* de 11 metri lungime, 3,40 m lățime, cu un pescaj de 1,65 m, alb imaculat, cu lemnăria strălucind de curățenie. Nu-mi venea să cred, și acest sentiment încearcă pe oricine, că bărcuța aceasta din material plastic (fibră de sticlă și rășini poliesterice) a traversat oceanele lumii. Și totuși acesta este adevărul. Jimmy Cornell, cunoscut de prietenii din țară sub numele de Răzvan Cișmașiu, căpitanul „Aventurii", este un bărbat ars de soare, născut la Odorhei în urmă cu 41 de ani, foarte sociabil, deschis, neconvențional și povestește tot timpul. „Era să ne înecăm ca țiganul la mal, cum se spune la noi, adică tocmai ieri cînd ne-a surprins o furtună teribilă în largul Mării Negre, cînd eram foarte aproape de casă. Am scăpat însă cu bine și de valuri, dar și de un impact cu un vas grecesc. Cum vezi sîntem sănătoși, mă bucur că mi-am întîlnit mama sănătoasă, și sînt gata să știu ce vrei să afli de la mine".

— *Pentru că veni vorba, cum aţi ţinut legătura cu mama care se află la Braşov?*

— Îi telegrafiez din orice colţ al lumii mă aflu şi ea îmi răspunde cu lungi scrisori. Şi să nu crezi că este foarte uşor pentru ea. Ştii de ce? Pentru că de fiecare dată se duce la poştă cu Atlasul geografic. Pentru a convinge funcţionarii de acolo că Tuvalu, de pildă, este posesiune britanică.

— *Nu o să vă întreb* ce sau cîte lucruri aţi *văzut în 5 ani de călătorie în jurul lumii. Spuneţi-mi însă ceva despre oamenii pe care i-aţi întîlnit.*

— Am cunoscut o mulţime de oameni buni, primitori, generoşi şi simpatici, de care îmi amintesc cu plăcere. Să încerc să mi-i amintesc acum pe toţi e imposibil... Iată: Pino din Gela, în Sicilia, care ne-a adoptat imediat cînd a aflat că sosisem acolo pentru a celebra ziua de naştere a lui Ivan; soţia, pescarului din insula Despotiko, în Grecia, care ne-a umplut sacoşa cu roşii, ceapă şi smochine sau pe mecanicii din Neapole care mi-au reparat vinciul ancorei; bătrînul vînzător dintr-o prăvălie din Haifa care a început să plîngă cînd a auzit că sîntem din România; ţăranul turc de pe insuliţa Kekova, care s-a oferit să ne fie ghid; sau fermierul de pe insula Palma, din Canare care ne-a dat un imens ciorchine de banane pentru traversarea Atlanticului; bărbatul dintr-o insulă a arhipelagului Barbados care, aflînd că sînt român, nu s-a mai despărţit o zi întreagă de noi; Jo Wewe Joseph din St. Lucia, simbolizînd bunătatea şi bunăvoinţa cu care am fost întîmpinaţi în Antile şi... atîţia alţii pe care aş putea să-i amintesc într-o carte.

Continuă să povestească de parcă nimeni din lume nu l-ar putea împiedica să facă acest lucru. Îşi reaminteşte de începutul călătoriei cînd, pe mare fiind, o duceau destul de prost din punct de vedere financiar. Cum, cam după un an şi jumătate de la începutul călătoriei, timp în care scrisese diverse articole din locurile pe care le vizita, pe care apoi le trimitea revistelor de iahting, dăduse lovitura. Adică scrisese un articol de mare interes pe care vreo 14 reviste de specialitate îl republicaseră, cîştigînd nu numai bani, dar şi renume. Participase ca reporter al B.B.C. la festivitatea dobîndirii independenţei statului Tuvalu. Şi tot la B.B.C. Jimmy Cornell prezintă săptămînal un program în limba română în cursul căruia povesteşte ascultătorilor cîte o aventură a vasului „Aventura". Fiecare program este înregistrat la bordul iahtului bineînţeles în cursul momentelor de acalmie, inclusiv muzica specifică zonei, după care benzile sînt trimise din primul port spre Anglia.

— *Mi se pare, Jimmy Cornell, că n-ar fi lipsit de interes să încheiem această convorbire la bordul iahtului tocmai sosit de pe mările lumii cu aventura care vă vine cel mai repede în minte.*

— În clipa aceasta îmi năvălesc atîtea în minte încît aproape că îmi este imposibil să mă opresc la una anume. Noroc că îmi vine în ajutor mapa mea, aşa încît o să citesc un program prezentat la B.B.C. duminică 11 noiembrie 1979. Sper să placă.

GEORGE CUŞNARENCU ■

AVENTURA

Din Tuvalu, din nou — hello! Sîntem pentru a treia oară în această ţărişoară formată din nouă insule şi după vizita în Kiribati prima escală am făcut-o în Nanumea, cea mai apropiată dintre insulele grupului Tuvalu. De obicei, ambarcaţiunile străine sînt obligate să treacă întîi prin capitala ţării pentru a îndeplini formalităţile vamale, sanitare etc, din fericire însă, în drum spre Tarawa primisem autorizaţia din partea guvernului tuvalez de a mă opri în unele din insulele mai îndepărtate pentru a le vizita, dar şi pentru a prezenta filmul pe care-l făcusem în cursul festivităţilor de anul trecut din capitala Funafuti. Dintre toate insulele din Tuvalu, doar două au lagune legate cu oceanul, însă un cunoscut mi-a spus că o a treia insulă — **Nanumea** — are un canal îngust prin recif, dinamitat de americani în zilele celui de al doilea război mondial. La numai două zile după plecarea din Onotoa am sosit în dreptul atolului Nanumea şi din explicaţiile primite am reuşit să reperez breşa din recif. Deşi ne aflam în partea protejată de vînt, hula era pronunţată şi valuri mari se spărgeau pe toată lungimea recifului. Ştiam că momentul optim pentru a intra în lagună era la schimbarea mareei de la flux la reflux, cînd curentul este slab iar apa se află la cota maximă. M-am căţărat pînă la cruceta catargului principal, cramponîndu-mă cu toată puterea de catarg, deoarece din cauza hulei, yachtul rula ca un titirez. Privită de sus, situaţia nu părea chiar atît de imposibilă, aşa că am revenit pe punte — coborînd de pe catarg cu agilitatea unuia din strămoşii mei mai îndepărtaţi — şi i-am declarat Gwendei că vom încerca să intrăm. La care Gwenda a replicat că preferă să trec eu la timonă, deoarece n-avea curajul să manevreze prin acel infern. Cînd am privit de sus, de la crucetă, am observat că valurile se spărgeau doar în gura breşei şi am mai remarcat că după două sau trei valuri mari, urma un interval de circa 30 secunde cu valuri mici, mai puţin periculoase. Cu motorul turat la jumătate, m-am apropiat de canalul lat de mai puţin de 10 metri, privind mereu peste umăr la configuraţia valurilor. Am încetinit yachtul înaintea punctului unde se spărgeau valurile şi am aşteptat o perioadă de relativă acalmie. Un val trecu pe sub noi şi se sparse în faţa noastră. Al doilea... al treilea. Am turat motorul şi-am îndreptat prova spre intrare. Am auzit-o pe Gwenda strigînd: un val, încă un val mare! În aceeaşi clipă am simţit hula ridicînd yachtul şi mi-am dat seama că era prea tîrziu şi că zarurile fuseseră aruncate. Am turat motorul încercînd pe cît posibil să ţin „Aventura" pe direc-

ție. Valul se sparse în spatele nostru, proiectîndu-ne spre colții nemiloși ai recifului, dar învîrtind ca un apucat spițele timonei, am reușit să îndrept yachtul spre apa mai adîncă. Bolborosind și spumegînd, valul ne împinse spre latura opusă a recifului, dar din nou am reușit să controlez mișcarea Aventurii și să evit în ultima clipă contactul cu recifu. Am intrat în fine în porțiunea cea mai îngustă a canalului — a cărui lățime nu depășește decît de două ori pe cea a Aventurii — și aici efectul valurilor nu mai era atît de pronunțat. Am respirat ceva mai ușurat — deși să fiu sincer nu cred că respirasem deloc în clipele critice de mai înainte — și am condus yachtul în apa mai adîncă a lagunei. O pirogă ieșită în întîmpinarea noastră ne îndreptă spre un debarcader paraginit din dreptul așezării principale, unde se strînseseră deja cîteva sute de oameni pentru a ne ura bun sosit. Așa a început o săptămînă de neuitat în Nanumea, cea mai primitoare, cea mai originală insulă din Polinezia. Am fost adoptați imediat de Neru-directorul școlii locale, care din clipa sosirii și pînă în cea a plecării a insistat să stăm și să mîncăm în casa lui. În seara sosirii am prezentat în sala comunală filmul independenței, urmat de mai multe comedii mute de prin 1920. Succesul a fost uriaș. A doua zi, comitetul femeilor — vreo 20 de femei aproape toate trecute de 60 de ani — au venit în casa lui Neru pentru a ne ura bun venit în mod tradițional. După ce au dansat și cîntat pentru noi pe pajiștea din fața casei, femeile ne-au dăruit coșuri cu fructe și produse locale punîndu-se fiecăruia cununi de flori în jurul capului. Cîteva zile mai tîrziu a fost rîndul consiliului bătrînilor să ne ospăteze în maneapa — marea casă comunală. La sosire, tinere fete au așezat cununi de flori pe cap și ghirlande în jurul gîtului. După un discurs de salut rostit de președintele insulei, ni s-a adus fiecăruia în față un imens coș plat din palmier pe care erau etalate vreo 15 feluri de mîncare. O fată s-a așezat în fața fiecăruia dintre noi, agitînd un evantai pentru a nu lăsa muștele să se așeze pe mîncare. Dejunul a fost urmat de prezentarea cadourilor: Gwenda și Doina au primit fiecare cîte o fustă de dans, Ivan și cu mine cîte un model de pirogă, executată cu o precizie și o măiestrie uluitoare. Mi-a venit apoi rîndul mie să țin un discurs — lung și bombastic, pe placul polinezienilor, după care am oferit bătrînilor din consiliu un pachet mare de tutun. A urmat apoi un spectacol folcloric prezentat alternativ de formațiile de dansuri ale celor două sate de pe insulă, ziua fiind încheiată de jocuri sportive pentru tineri — pe terenul din fața maneapei — și de jocuri de societate, în incinta maneapei, pentru cei mai vîrstnici. Epuizați, ne-am întors seara la bordul „Aventurii", refuzînd pentru prima oară invitația lui Neru de a sta la cină! Încercînd să mă revanșez, pe cît posibil, pentru generozitatea de care dăduseră dovadă sătenii, am făcut o mulțime de fotografii pe care le-am developat încă acolo, la bordul „Aventurii". În ziua dinaintea plecării am avut surpriza să aflu că în noaptea precedentă se născuse un băiat pe care părinții vroiau să-l numească Jim, după mine. M-am dus imediat la micul spital să-mi văd tizul, singurul dar pe care i l-am putut face a fost un frumos ștergar românesc pe care-l aveam din fericire la bord. Înainte de plecare am avut o lungă discuție cu tatăl lui Jim și i-am spus că în viitor aș vrea să mă ocup, măcar de departe, de educația fiului meu... În dimineața plecării, Neru ne-a umplut yachtul cu provizii, apoi a adus toți elevii școlii pe malul lagunei să ne cînte un cîntec polinezian de bun-rămas. Fiicele lui Neru ne-au pus cununi de flori pe cap, ne-am îmbarcat pe „Aventura" și-am început să ridic ancora. Ancora principală era însă imobilizată la o adîncime de vreo 20 metri, așa că după mai multe tentative nereușite de a o decroșa, a trebuit să-mi pun costumul de scafandru și să cobor cu buteliile la fundul lagunei pentru a-mi recupera ancora. Acesta a fost ultimul număr din spectacolul oferit locuitorilor din Nanumea, care încă nu văzuseră o asemenea arătare. Cu ancora recuperată mi-am reașezat cununa-n cap, am mai trecut o dată cu „Aventura" prin dreptul elevilor ce cîntaseră fără întrerupere tot timpul cît fusesem în și sub ape și ne-am îndreptat spre ieșirea în ocean. Cunoscînd de-acum natura canalului, am reușit să ieșim în ocean cu mai puține palpitații decît la sosire și odată ieșiți în larg ne-am aruncat cu toții cununele de flori în mare. Potrivit datinei polineziene, sperînd prin acest gest să revenim cîndva în Nanumea.

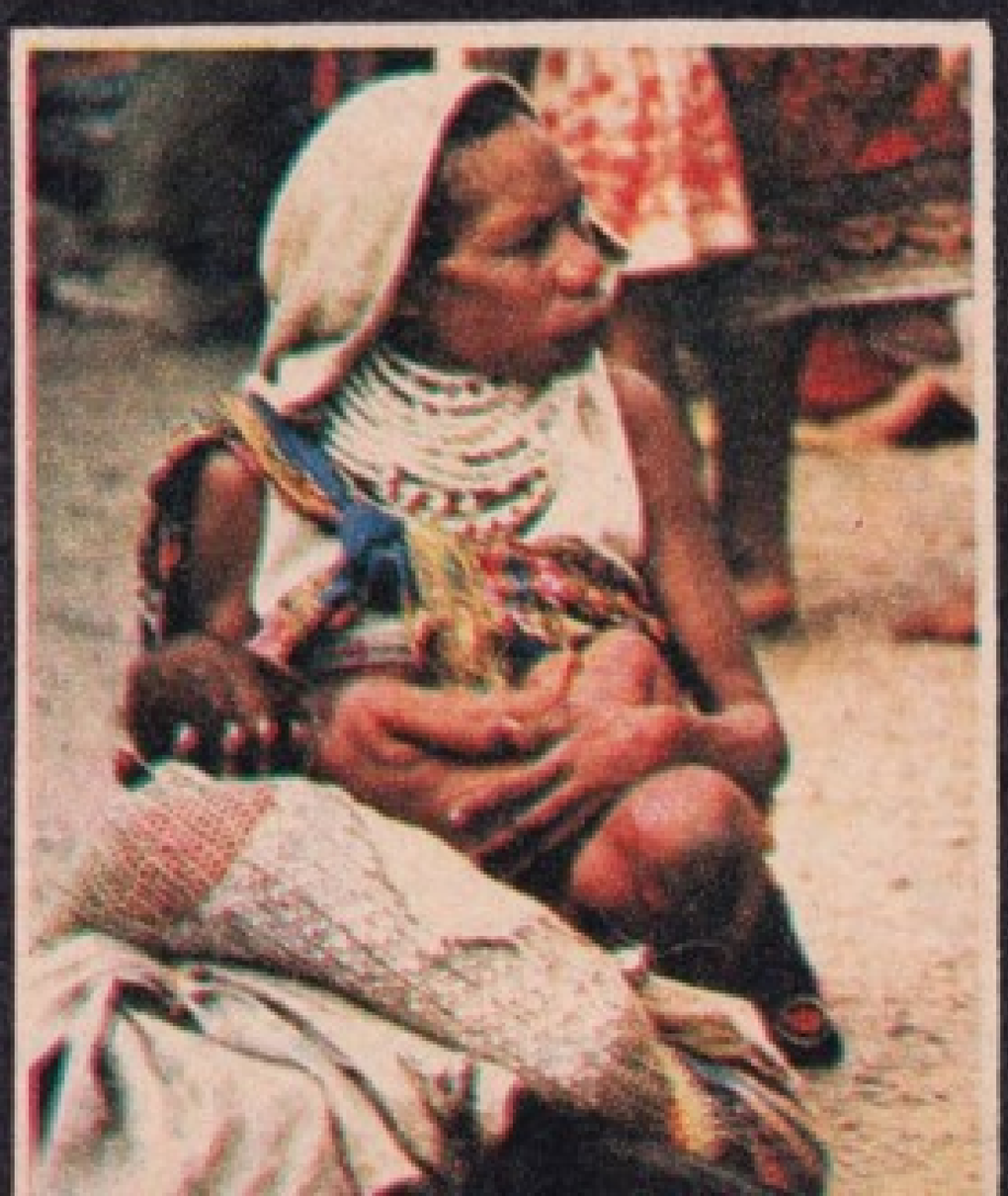

PE TEME DE CIRCULAȚIE

Cameleonul

La serviciu e un om liniștit, respectuos. Chiar cînd alții se iau la harță, el intervine ca un factor de echilibru. În cei 20 de ani de cînd lucrează la proiectări, a acumulat o vastă experiență. Atunci cînd înalta sa calificare se confruntă cu soluții, care de departe se vădesc a fi aventuriste, rod al lipsei de experiență și pripelii, el ascultă cu pacientă argumentele nefondate și cu răbdare demnă de invidiat, își susține în fața interlocutorului tezele sale de așa natură încît acesta este convins pînă la urmă de lipsa de substanță a argumentelor sale. În focul discuțiilor controversate, evită totuși cu grijă să nu folosească vreun cuvînt nepotrivit care ar putea nu jigni, ci supăra cît de cît pe interlocutor.

Cum se urcă la volanul mașinii, curios, acest om extrem de echilibrat, devine altă ființă. El, care la serviciu n-a fost auzit vreodată înjurînd, nici nu se pune bine în mișcare și deschizînd geamul mașinii împroașcă cu o ploaie de sudălmi pietonii care n-au eliberat destul de repede zona zebrată. Ambele benzi fiind dopate, trece dezinvolt pe sensul opus, determinînd o repliere în lanț pe culoarul unu al șirului de automobile care circulă din direcție contrară. Obișnuiește să se apropie literalmente la cîțiva centimetri de portbagajul mașinii din față, aprinzînd toate luminile și apăsînd continuu pe claxon pentru a-și elibera cît mai repede calea. Toți pentru el sînt neghiobi, fără calități de șofer, ori pur și simplu cretini.

Unde-i calmul, atitudinea ponderată și îndeosebi politețea care nu-l părăsește niciodată la institut? Nici urmă de ele. La volan, omul s-a schimbat precum cameleonul. Agresiv, arțăgos, veșnic nemulțumit de ritmul de melc în care se complac ceilalți automobiliști, în care nu-i recunoaște pe confrații săi, nu mai seamănă cîtuși de puțin cu intelectualul rafinat, calm, care nu poate fi în nici un fel scos din fire, ci devine o brută. Cînd e atunci cu adevărat „el", care e adevărata lui față?

Profesionistul agresiv

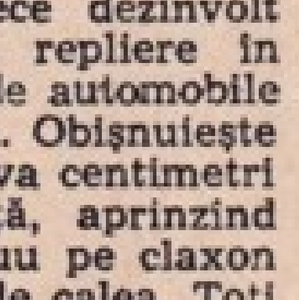

Cu motorul lui de peste 200 cai putere, blindat din toate părțile încît este aproape imposibil să-l șifonezi și purtînd pe deasupra și blindajul insolenței și nepăsării, tînărul șofer de pe autobasculantă seamănă panică și derută pe oriunde trece. În fața lui rulează cu viteză ponderată o Dacie 1300 albă. Pe jos e ud, mîzgă, însă acestea nu au nici o importanță pentru șoferul mastodontului. El depășește în trombă mașina mică care din albă devine gri din cauza noroiului împroșcat, apoi la intrarea în oraș, unde drumul e în construcție, luînd cu asalt bălțoacele, mașina-gigant expediază rafale de apă amestecată cu pămînt peste tot, pictînd zidurile caselor, hainele oamenilor, caroseriile autovehiculelor, totul, totul.

Forța pilotului de acest gen nu este aceea a minții. Ea nu constă în anticiparea situațiilor dificile ce pot apare în trafic; în înțelepciune, prudență, respect față de cei din jur, colaborare cu ceilalți beneficiari ai căilor rutiere, ci în mărimea, greutatea și puterea de izbire a mașinii la al cărei volan se află.

Claxonul e unicul instrument pe care îl are la dispoziție pentru a preveni. Cei care nu vor să țină seama de el, îi privește. Dacă de pildă, în fața mastodontului, la 100 de metri se află o bătrînică, care abia își tîrîie picioarele, șoferul apasă pe butonul ori pîrghia dispozitivului sonor, și își continuă mersul. Nu de puține ori s-a aflat cu prilejul autopsiei că biata bătrînă, al cărui corp a fost mutilat sub roțile autobasculantei-gigant, nu auzea.

Pus pe ceartă mereu, cu o căutătură care exprimă o permanentă agresivitate, nebărbierit, cu hainele în dezordine, duhnind nu rareori a alcool, arată în cele mai multe cazuri la fel ca mașina ce o are în primire. Din cauza lipsei de îngrijire, de pe ea curg tablele, iar cînd merge zici că se dezmembrează.

E firesc ca un om care circulă nu de puține ori pe drumuri desfundate, care adesea este nevoit să schimbe un cauciuc sub rafalele ploii, a vîntului sau viscolului, să nu umble în frac, dar de aici și pînă la a se purta decent, e cale lungă.

Există șoferi minunați, eroi anonimi ai șoselelor, care adesea și-au riscat viața pentru a-și ajuta colegii să depășească o situație primejdioasă. Covîrșitoarea majoritate a profesioniștilor motorizați sînt oameni pricepuți, inimoși, harnici dar și curajoși, pentru că și pilotajul rutier presupune o doză nu mică de pericol, iar cei care conduc mașinile pe șosele dispun de multe ori de infinit mai puține mijloace de evitare a unor primejdii în comparație cu cei care pilotează aeronave, înzestrate cu cele mai sofisticate aparate și dispozitive.

Cu atît mai mult s-ar impune, deci, ca onoarea acestei mari armate de oameni ai muncii, care fac o meserie atît de grea dar nobilă și plină de răspundere, să nu fie pătată de agresivitate, irresponsabilitate ori dispreț la adresa celor care folosesc drumul, dispunînd de mijloace mult mai moderne în comparație cu autovehiculele grele, uzine pe roți, cum ar fi bicicletele, motoretele ori propriile noastre picioare.

Femeia la volan

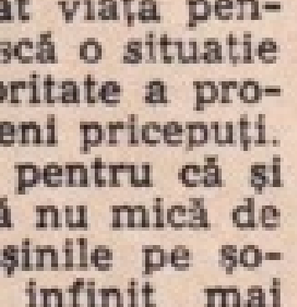

Îndeosebi în ultimii cinci ani femeia este din ce în ce mai prezentă la volanul autovehiculelor de toate tipurile. Putem afirma, fără să greșim, că ea a adus un plus de calm, și de ce să nu spunem, de responsabilitate în circulația rutieră modernă. Întîmpinînd uneori greutăți în pregătire — mai ales în cazurile cînd nu a avut de-a face cu tehnica — ea este deosebit de conștiincioasă în studierea și însușirea alfabetului circulației și automobilului. Chiar dacă are eșecuri, nu se dă bătută cu una cu două, ci persevereză pînă realizează obiectivul dorit. Cine

susține că femeile dovedesc superficialitate în procesul pregătirii pentru conducerea auto, se înșeală ori manifestă rea-voință. Nu numai că doresc să cunoască totul în cele mai mici detalii, dar ulterior, după obținerea permisului de conducere aplică în practică cu riguzoritate cele învățate, ceea ce în cazul sexului tare se poate spune mai puțin în destul de multe cazuri. Ce-i drept, bărbați care să plîngă pentru că au căzut la examen, personal n-am văzut. Pe multe fețe ale reprezentantelor sexului frumos, șuvoaiele de lacrimi deteriorează însă fardul după insuccesele suferite la deloc ușoarele probe ce constituie examenul pentru obținerea permisului de conducere.

Pe drum, comportarea automobilistelor este corectă în 99 la sută din cazuri. Sînt în primul rînd adversare hotărîte ale consumului de alcool la volan. Femei care să conducă după ce au consumat alcool există extrem de puține, aș putea spune raritățI. Cel mai adesea sînt sacrificate cu ocazia vizitelor cînd bărbații se înfruptă din tot felul de licori, iar femeile înghit în sec, mulțumindu-se cu apă minerală și pepsi. Cu precarea lor experiență sînt puse apoi de soți să conducă pe drumul de înapoiere spre casă, care nu rareori e destul de lung, dificil și în plus se realizează și în condiții de întuneric.

„Era într-o sîmbătă, m-am sculat la 5,30 dimineața, am plecat după tirguieli, în piață, grăbindu-mă apoi să-mi pregătesc cei doi copii pentru școală. La 7,30 eram prezentă la serviciu. După terminarea programului m-am grăbit să ajung acasă. Aveam de făcut mîncare pentru a doua zi, de spălat, de călcat. Soțul mă anunțase doar cu o zi înainte că trebuie să mergem la o onomastică, la Tîrgoviște. După ce am terminat treaba prin casă, m-am repezit la coafor. Pe la 7 seara ne-am pus în mișcare. Soțul era supărat că plecasem cu întîrziere din cauza mea. Eu îi reproșam că m-a anunțat tîrziu, el că nu trebuia să mă duc la coafor, că ce atîta lux. Pe drum i-a mai trecut supărarea. „La înapoiere vei conduce tu“ mi-a zis cînd intram în oraș... „Bine, dar va fi tîrziu, noaptea pe jos e ud, mizgă. Știi că n-am mai condus de mult, mi-e frică“. „Așa n-ai să înveți să conduci niciodată. Noaptea, șoseaua e goală, te descurci tu, te mai ghidez și eu. Așa se călește oțelul“. E drept, aveam eu doi ani vechime în conducere, dar în acest răstimp nu am condus decît de 5-6 ori și numai ziua și pe drumuri uscate. Știți, soțul are rețineri cînd e vorba să conduc. Așteptam să se termine cît mai repede petrecerea și să plecăm. Eram nerăbdătoare să văd cum mă descurc, dar și cu frica în suflet. Nu condusesem niciodată noaptea. Nici nu-mi mai aminteam cum se manevrează luminile. La școală am făcut vreo două ore de pregătire noaptea, dar în oraș. În sfîrșit, a venit și clipa plecării. Bărbatul meu mi-a arătat cum se schimbă fazele. Tremuram toată de frică, de emoție. Am pornit destul de bine. Traversarea orașului n-a fost o problemă, era cît de cît lumină. Cînd am intrat în bezna șoselei m-a bătut gîndul să opresc pe dreapta și să aștept dimineața. Bărbatul meu băuse cam mult. A adormit imediat. La fel și cei doi copii, Mirela de 6 ani și Dănuț de 9. Nu puteam să rămînem noaptea pe drum. Am pornit din nou. Mă sîcîiau cei din sens contrar care veneau cu lumini puternice.

Deși era trecut de 12, pe șosea erau încă destule mașini, bicicliști cu chef, dar fără lumini și destui pietoni, mai ales prin comune. Unii dintre ei mergeau pe două cărări. În apropiere de Răcari am avut impresia că un camion mare intră în mașina mea. M-am speriat, am tras de volan spre dreapta dar brusc și probabil prea mult. Apoi m-am pierdut și mașina a intrat într-un pom. La prima vedere, toți eram nevătămați. Cioburile de la parbriz îl zgîriaseră pe soțul meu la bărbie și la frunte. Eram buimăcită. După cîteva secunde, mi-am dat seama că ușa din spate se deschisese și că fetița fusese aruncată afară. Au trecut trei luni de atunci, copilul e tot în spital și nu se știe dacă va scăpa fără infirmități. Ce să vă spun, la accident au contribuit toate, oboseala din tot cursul săptămînii și mai ales din sîmbăta aceea agitată, lipsa mea de experiență, faptul că n-am avut tăria să refuz conducerea mașinii. Acum totul în casă e trist, toți sîntem cu gîndul la copil. Ce vină are ea, sărăcuța, că noi n-am fost chibzuiți?“

Este povestea unei femei pentru care, în final, mașina a fost o deziluzie și a unui soț egoist, așa cum din păcate sînt mulți cînd e vorba de conducerea mașinii pe care o încredințează soției numai cînd le convine.

Ponderată, politicoasă, femeia la volan nu se supără cînd pe șosea este depășită și întrecută de alte mașini. Orgolioși din cale afară, unii șoferi nu suferă să aibă în față alte mașini, mai cu seamă cînd sînt conduse de femei.

Nesuferind de spirit competitiv, în înțelesul rău al cuvîntului, femeia este, în schimb, o adeptă a spiritului preventiv în conducerea mașinii. De aceea, este angajată în mult mai puține accidente grave, cifră bineînțeles raportată la numărul șoferițelor.

În situații deosebit de periculoase, emotivitatea mai mare a femeii își spune cuvîntul și se pierde. Au fost și cazuri cînd șoferițele au ridicat mîinile de pe volan, mașinile urmînd traiectoria rezultată din forțele care au concurat la producerea evenimentului respectiv. Femeia-pilot ajunge însă rareori în asemenea postură.

Primul lucru care îl fac în majoritate, femeile, atunci cînd mașina ce o conduc e angajată chiar în cea mai măruntă tamponare, este să se îndrepte spre cel mai apropiat telefon de unde dau telefon soțului. Și ce reproșuri li se mai fac: „Ți-am spus să nu-ți scoți carnet“, „Știam că așa o să se întîmple“, „Ești o nepricepută“, „N-ai chemare pentru volan, ți-am spus de atîtea ori“. „Ești superficială. La volan fiind, te uiți la vitrinele magazinelor“. Alții mai nepoliticoși recurg la un limbaj ce nu poate fi reprodus aici. Rar se aude un „Lasă, dragă, tabla se repară, bine că tu n-ai pățit nimic“.

Atenția pentru această făptură egală în drepturi cu noi, dar care, să fim sinceri, muncește mai mult și e mai încărcată deseori de griji decît noi bărbații, trebuie să fie trăsătura definitorie a șoferilor, fie că e vorba de soți ori de simpli parteneri la trafic cu reprezentantele sexului frumos.

VICTOR BEDA ■

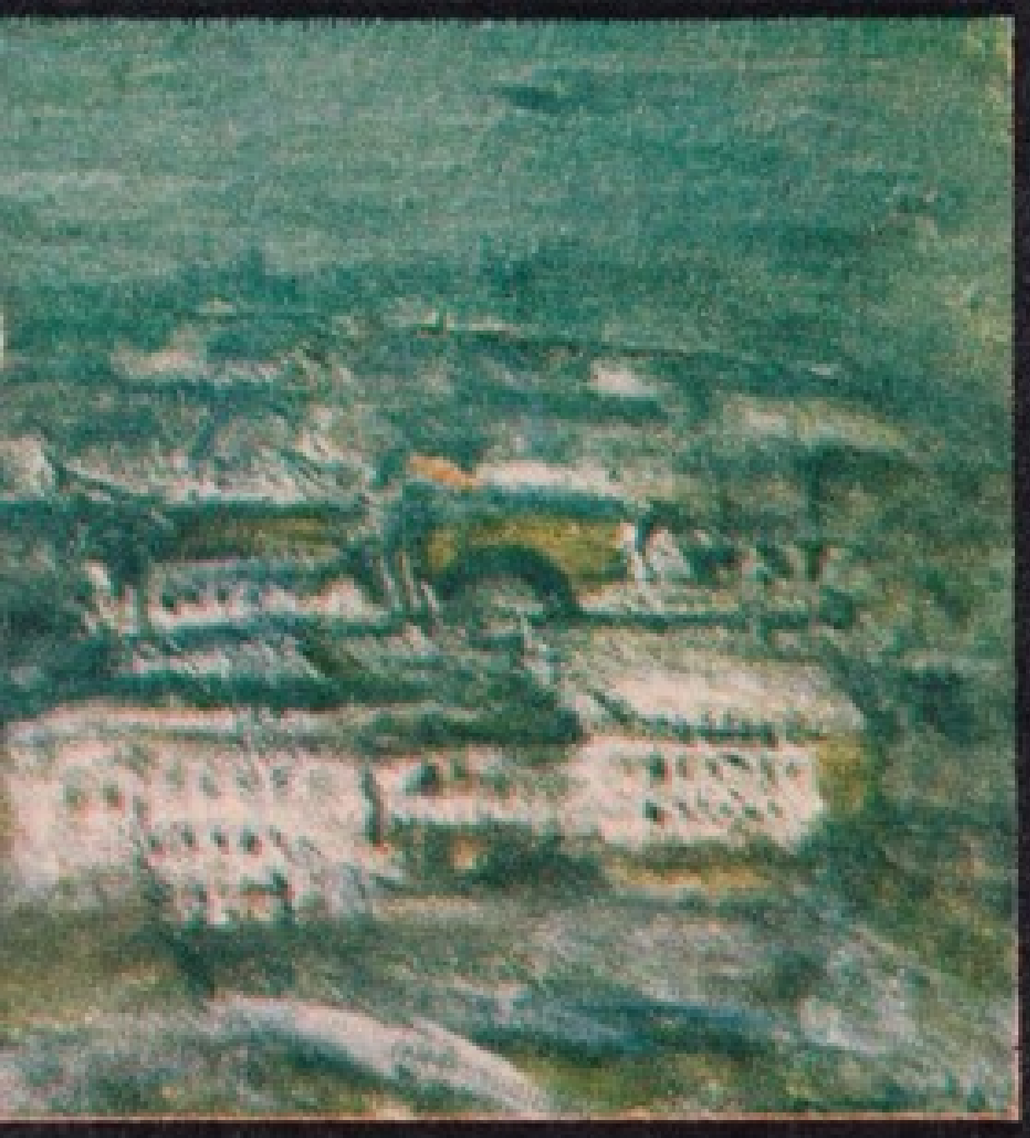

FRANCISC BARTOK
pledînd pentru permanenţa unui destin: PALLADY
după PALLADY

PERMANENȚA UNUI DESTIN

„Arta este o lungă suferință, o întrebare pe care ți-o pui totdeauna ție însuți".

De cîte ori am intrat în atelierul unui pictor am trăit clipe de emoție. Firesc, doar sînt, acestea, atelierele, locuri de artă și meserie, de creație și muncă, de îndoieli și hotărîri, de înfrîngeri și izbînzi. Cu atît mai mult aveam să fiu emoționat recent, la Iași, cînd am pășit în casa în care a trăit și a lucrat marele Theodor Pallady. Amintiri de prin cărți semnate de critici dar și de Pallady însuși, în Jurnalul său, îmi reveneau în minte:

Prietenia lui Pallady cu Matisse a dăinuit jumătate de secol, apoi n-a coborît ci s-a prelungit în eternitate și-n istoria vieții pictorilor. Pictura lui Pallady totuși n-a aderat niciodată la programul estetic al mișcării determinate de arta lui Matisse, izvoarele creației sale găsindu-se în vechea pictură murală a monumentelor nord-moldovene și în aspirația sa spre expresia cerebrală, spre frumusețea superioară:

„Nu, dragul meu, pictura nu este, cum spui tu, culoare, după cum un artist nu este acela care așterne culoare pe pînză. Cu alb și negru poți face pictură. Dar mai trebuie să știi să le și folosești și să ai ceva de spus — nu pentru plăcerea de a picta, ci pentru aceea de a avea ceva de spus pe planul picturii care este o Lume. Și să știi să te exprimi."

Pallady a fost prieten cu Matisse, dar a rămas el însuși. Acum, la Iași, muncește și creează un alt pictor, care, ne îngăduim să credem și să spunem, știe, de asemenea, să rămînă el însuși și va rămîne, de asemenea, un nume în pictura românească: Francisc Bartok.

Așadar, iată-mă din nou față în față cu pictorul Francisc Bartok, de data aceasta în noua sa locuință, aflată pe strada Palade nr. 10 din Iași. În cei aproape trei ani de cînd nu l-am văzut, chipul artistului nu a suferit schimbări fundamentale. Aceeași barbă, poate puțin mai dalbă, aceeași vorbă molcomă, fără nici un fel de influențe moldovene, același mers, ritmic și apăsat. Privirea i-a devenit, parcă, mai aspră, mai pătrunzătoare, cu toate că ochii păstrează aceeași catifelată expresie. Pare bucuros dar și îngrijorat. Bucuros pentru că de cîteva luni a reușit să se mute într-o casă pe care demult și-o dorea, îngrijorat pentru că acum casa îl obligă. Pe podeaua pe care calcă, pe simezele atelierului său a făcut primii pași în artă cel care, mai tîrziu, avea să ducă faima picturii românești dincolo de granițe, pictorul Palade, care odată devenit celebru, avea să schimbe ultima vocală a prenumelui: **e** cu **y**, și să adauge un **l**.

În acele zile de iulie cînd l-am vizitat, grijile lui Francisc Bartok erau înrîurite de faptul că în jurul său era aproape gol, lucrările fiindu-i expediate în Italia, în vederea unei expoziții personale, pe care avea să o deschidă spre finele lui august la Academia română din Roma, în cadrul sărbătoririi Zilelor culturii românești. Este interesant de observat starea artiștilor plastici atunci cînd își văd atelierul golit de munca și plăsmuirea lor. Brusc devin stingheri, agitați, susceptibili. Sînt ca niște fiare cărora li s-au luat puii. În definitiv pictorii muncesc, iar bucuria lor este cu atît mai mare cu cît operele lor sînt mai căutate, mai solicitate. Este un adevăr, numai că foarte rar i se întîmplă unui artist să rămînă, brusc, aproape fără nici o pînză. Artiștii trăiesc această situație ori de cîte ori organizează o expoziție personală, peste noapte ei devin hamali, încadratorii propriilor lor tablouri, trăiesc între pînze, le șterg și le readmiră ca pe niște progenituri scumpe. Dar cînd trimit lucrările pe un drum iar ei pornesc pe un altul, treaba se complică de fiecare dată cu toate că se vor întîlni în țara unde va avea loc expoziția. Dar starea de agitație e prezentă. Această situație cere din partea celui care, cu carnetul și pixul în mînă, întreabă, multă abilitate.

Pentru a depăși momentul de mai sus, caut să sparg tăcerea propunînd lui Francisc Bartok o întoarcere în timp, pentru a căuta să descifrăm împreună ce se petrecea în această casă pe vremea cînd era locuită în Pallady, care între acești pereți a început descifrarea primelor pete de culoare pe pînze. Continuîndu-și drumul în artă, apoi, între colinele de la Bucium.

„Sînt foarte mîndru — avea să-și înceapă gîndurile artistul — de-a avea drept locuință același lăcaș ca și Pallady. Din totdeauna am fost un admirator al lui Pallady, mai ales pentru felul magistral cum a știut să creeze senzația de lumină, o lumină a contemplației, fără violentări, ceea ce a dat lucrărilor sale discreție și rafinament.

După mulți ani, de cînd locuiesc și eu la Iași, am putut remarca că fosta capitală moldoveană are o lumină cu totul specială, mai curînd aș spune o lumină de deltă; dominată de alburi și griuri. Ceea ce mă ulu-

ieşte este faptul că secretul luminii Iaşului l-am putut descifra în plină maturitate artistică, în timp ce, cel pe care vreau să-l omagiez aşa cum se cuvine, a descoperit acest secret chiar de la începutul carierei sale artistice. Din acest motiv, pe zi ce trece, mă simt din ce în ce mai copleşit de forţa picturii lui Pallady. Din păcate, în muzeul din Iaşi sînt puţine lucrări ale lui, (iar eu nu am nici una).

— Nu pot să nu vă întrerup pentru a vă spune că nu sînteţi singurul în această situaţie, ştiut fiind că la Paris el a creat foarte mult.

— Nu-mi spuneţi nici o noutate, numai că mi-am pus în gînd, şi sper să mă ţin de cuvînt, să nu precupeţesc nimic pînă nu voi reuşi ca în această casă să fie din nou prezente spiritul şi personalitatea marelui dispărut. Doresc ca în casa din Iaşi, de pe strada Pallady 10, acesta îi e numele, nu Palade, să organizez după spiritul Casei Pogor, seri culturale. Într-un cadru modest, voi invita oameni de artă, muzicieni, sculptori, pictori, critici omagiind în acest fel pe marele pictor. Voi căuta să achiziţionez cîteva pînze ale lui Pallady, iar în grădina care-mi împrejmuieşte casa voi propune unor colegi sculptori un schimb. Aşa încît atunci cînd voi ajunge la vîrsta bilanţurilor să mă pot mîndri că am făcut ceva, în afara pînzelor mele.

Pictorul îşi opreşte şirul vorbelor. Priveşte tăcut, prin geam, lumina; se aşterne tăcere. La ce s-o fi gîndind? Aştept. Cine îşi poate permite să întrerupă sau să comande gîndurilor să stea smirnă? Tăcere apăsătoare. Poate în acele clipe, peste decenii, undeva la întretăierea a două raze de lumină se în tîlnesc doi artişti care într-un ritual ştiut numai de ei îşi măsoară talentul, îşi transmit gîndurile. Poate. Cert este că Francisc Bartok în aceste zile este obsedat de figura şi personalitatea lui Pallady, pe care o vrea din ce în ce mai prezentă în casa pe care o locuieşte astăzi. De unde această obsesie a lui Bartok? Răspunsul aveam să-l aflu repede.

— Din clipa cînd mi-am dat seama că sînt copleşit de pictură şi că pictura va fi singura mea materializare pămînteană, cum era şi firesc am început să văd expoziţii şi să răsfoiesc albume. Atunci mi s-au conturat unele gînduri, observate în tinereţe, datorită artei, în general, am putut cunoaşte şi interpreta istoria poporului nostru, istoria universală. Aş putea dezvolta această teorie la nesfîrşit, dar am convingerea că nu e nevoie. La ora actuală trăim un proces de uriaşe transformări sociale şi economice. Mă întreb cum se vor cunoaşte aceste mari şi profunde transformări peste o sută de ani? Prin marile construcţii pe care le facem? Da, dar mai puţin. Mai puţin, pentru că, aşa cum este normal, tehnica cunoscînd vertiginoase evoluţii va impune în timp un perpetuu proces de înnoire, aşa că cea mai modernă construcţie industrială de azi va fi vetustă peste 80 de ani. Pictura, sculptura, literatura, muzica vor dăinui şi vor fi — după mine — martorii adevăraţi ai prezenţei noastre pămînteşti şi aşa destul de efemere. De asta pe umerii artiştilor apasă serioase răspunderi. Trebuie să-l amintesc pe Pallady care undeva zice: materia ajunsă la cel mai înalt grad de spiritualizare se numeşte pictură. Eu cred — îşi continuă gîndurile Francisc Bartok — ca şi Pallady, gîndesc ca el, dar în acelaşi timp doresc şi să fiu şi Francisc Bartok.

La ora actuală, crede artistul, artele nu cunosc acelaşi ritm de dezvoltare pe care l-ar merita. Din păcate, ştiinţele precise cuprind lumea, deci s-au făcut simţite şi la noi, dar să nu uităm că românul e umanist prin definiţie; or această trăsătură ancestrală e păcat să nu fie cultivată. Din aceste motive îmi continuu şi munca de pedagog în cadrul Facultăţii de arte plastice din cadrul Conservatorului ieşean, muncă pe care o prestez cu pasiune şi foarte bune rezultate.

Despre lucrările lui Bartok nu putem vorbi din simplul motiv că la vremea vizitei noastre erau plecate, aşa cum am mai spus, pentru o nouă confruntare, de data aceasta cu exigenţele publicului şi criticii italiene, cunoscută fiind activitatea expoziţională peste hotare a lui Bartok. Dealtfel artistul refuză orice discuţie despre arta sa. Aşteaptă şi el verdictul viitorilor săi admiratori, dar mai ales este curios să vadă cum au evoluat colegii lui de aiurea. Este conştient că se tinde spre o reîntoarcere la figurativ, la natură. Este firesc să fie aşa pentru că fuga omului contemporan spre marile oraşe s-a cam terminat. Trebuia să se întîmple acest lucru pentru că omul neînconjurat de natură pierde seva, pierde sensibilitatea, devine maşină. Istoria ne-a demonstrat din totdeauna că prea multă tehnică strică.

Nu ne putem despărţi de artist, fără a-i admira lucrările, nu în original, ci pe diapozitive, pentru că Bartok a avut grijă să imortalizeze pe filme toate operele sale. În ultima vreme a făcut foarte multe nuduri desenate şi luminate într-o stranie şi emoţionantă dirijare a luminii, care transmit o emoţie aparte, unică. Observăm de asemenea o paginaţie aparte a portretelor, mai toate în profil, cu foarte puţin loc de respiraţie în faţă, nu ca portretul clasic. Echilibrul fiind obţinut prin luminozitate şi culoare.

— Nu las loc de respiraţie în faţă pentru că, după mine, trecerea omului pe Terra este vremelnică. Schimbînd simetria în asimetrie, realizez adevăratul echilibru al vremelniciei noastre.

Este şi acesta un mod de a interpreta omul. După Francisc Bartok mai important este ce rămîne după plecarea noastră.

DAN BÎRLĂDEANU ■

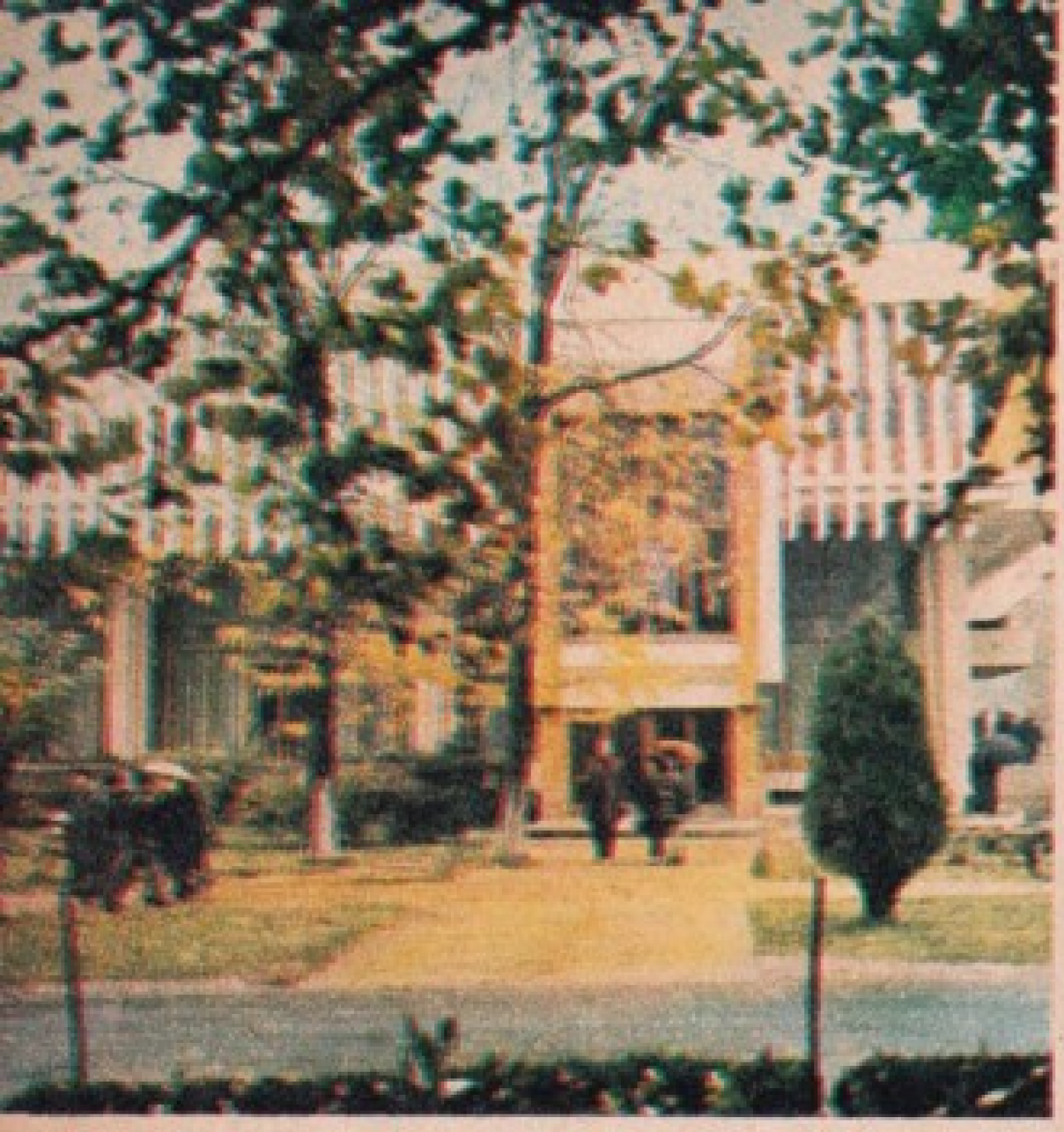

UN ARGUMENT PENTRU O STAŢIUNE: BUZIAŞ

Cam la jumătatea drumului dintre Timişoara şi Lugoj se găseşte Buziaşul, staţiune renumită pentru ape minerale cu efecte terapeutice deosebite în afecţiuni cardiovasculare. Spunînd acest lucru, nu facem decît să repetăm un adevăr cunoscut încă de pe vremea romanilor, cînd întîmplarea a făcut ca efectul miraculos al acestor ape să fie scos la iveală. Staţiunea Buziaş s-a înscris oficial în circuitul localităţilor balneare încă din anul 1911, datorită experienţelor făcute de doctorul Lindemmaier. De atunci multă apă a curs pe Timiş, iar staţiunea s-a dezvoltat încet, încet transformîndu-şi numele în renume. Astăzi directorul staţiunii, Nicolae Izgăreanu, aproape refuză să vorbească despre efectul apelor şi al tratamentelor ce se fac la Buziaş mustrînd că „marca fabricii" este mult prea cunoscută pentru a mai fi necesar acest lucru. Prezenţa, în ultima vreme, a turiştilor străini dovedeşte încă o dată efectul tămăduitor al apelor. La Buziaş, îşi continuă gîndurile directorul staţiunii, ne lăudăm cu multă, foarte multă liniştea, atît de necesară cardiacilor, pe care am putea-o şi exporta. Am reuşit să construim hoteluri moderne, dar am păstrat cu grijă linia specifică arhitecturală care dă o culoare şi un parfum cu totul aparte. Şi, pentru că prezentul pentru un director înseamnă de cele mai multe ori viitorul, în scurt timp vom ridica vile, care vor folosi drept energie soarele.

Insistenţelor noastre de a relata şi alte amănunte privind tratamentele, directorul Nicolae Izgăreanu le răspunde cu obstinaţie, socotind că recomandările sînt inutile, de vreme ce aici vin oameni „infirmi" şi pleacă, în urma tratamentelor, apţi pentru muncă. Dealtfel, îşi continuă gîndurile interlocutorul nostru, faptul că avem pacienţi care vin la noi ani la rînd fac vorbele inutile. Pe directorul Izgăreanu îl îngrijorează că nu se poate construi pe măsura nevoilor, aşa încît, nu peste multă vreme, procurarea unui loc în staţiunea Buziaş devine o ecuaţie tot mai greu de rezolvat.

ACTORUL,

CONTEMPORANUL NOSTRU

Absorbit pînă la anonimat de suflul operei dramatice în antichitate, aruncat, mai tîrziu, la groapa comună precum Molière, declanşator de deliruri colective (la înmormîntarea lui Rudolf Valentino s-au spart capete, s-au rupt mîini şi picioare), concurent al industriei moderne (se ştie şi răsştie că, într-o anumită epocă, Brigitte Bardot a adus Franţei mai mult decît uzinele Renault), actorul, cu înălţările şi coborîşurile sale în conştiinţa publicului, rămîne cel pe care Camus îl includea printre ipostazele mitului sisific: omul care o ia mereu de la capăt.

Adulat, deposedat de propria individualitate, transformat în simbol ori asimilat cotidianului, actorul rămîne, dincolo de toate valurile şi modele, unul dintre depozitarii semnelor timpului. Ce se întîmplă cu vedetele zilelor noastre?

Dar mai există vedete? (Sumele exorbitante pe care le încasează unii actori americani — 5 milioane de dolari pentru 7 minute de apariţie ale lui Marlon Brando în „Acum, apocalipsul" sînt un argument pro). Dacă mai există, au uitat cumva secretul existenţei incandescente, o ignoră deliberat ori, într-o societate mai lucidă ele împărtăşesc soarta îngerului aruncat din ceruri? Adevărul este că, la ora actuală, ecranele lumii se pot lăuda cu actori înzestraţi cu o personalitate unică — stilul unora este absolut răvăşitor — dar, pe un fundal sociologic marcat de o anumită democratizare a relaţiilor dintre public şi interpreţi, de instalare a familiarităţii cu aceştia, operată prin intermediul televiziunii, de refuzul lor de a prelua o zestre mitică, actorii sînt integraţi în cunoştinţă de cauză lumii spectacolului şi, deopotrivă, spectacolului lumii. Cea mai tulburătoare prezenţă actoricească a ecranului american contemporan, Robert de Niro, deţinător a două Oscaruri la numai 38 de ani, mărturiseşte că îşi poate face liniştit cumpărăturile la drugstoreul din colţul străzii sale, nimeni nu-l trage de mînecă. Cu 15 ani în urmă, o fată pistruiată ca Isabelle Huppert s-ar fi gîndit, probabil, la o carieră de institutoare; astăzi şi-o dispută mari cineaşti din mai multe ţări ale lumii. Printr-una din acele ciudate lucrări ale timpului, lor, acestor actori care refuză sclipirea traiului în vitrină, li se potrivesc gîndurile aşternute în 1852 de către Gustave Flaubert către Louise Colet: „Publicul nu trebuie să ştie nimic despre noi. Să nu se distreze pe seama ochilor noştri, a părului nostru, a iubirilor noastre. Este destul că ne topim sufletul în cerneala cu care scriem, fără ca el să bănuiască".

La o distanţă de mai bine de un secol, avem însă datoria de a şti că marii actori ai zilelor noastre îşi topesc, la rîndul lor, sufletul sub focul reflectoarelor. Cine nu ştie măcar să bănuiască. Este, şi acesta, un omagiu.

Grupaj realizat de Magda MIHĂILESCU ■

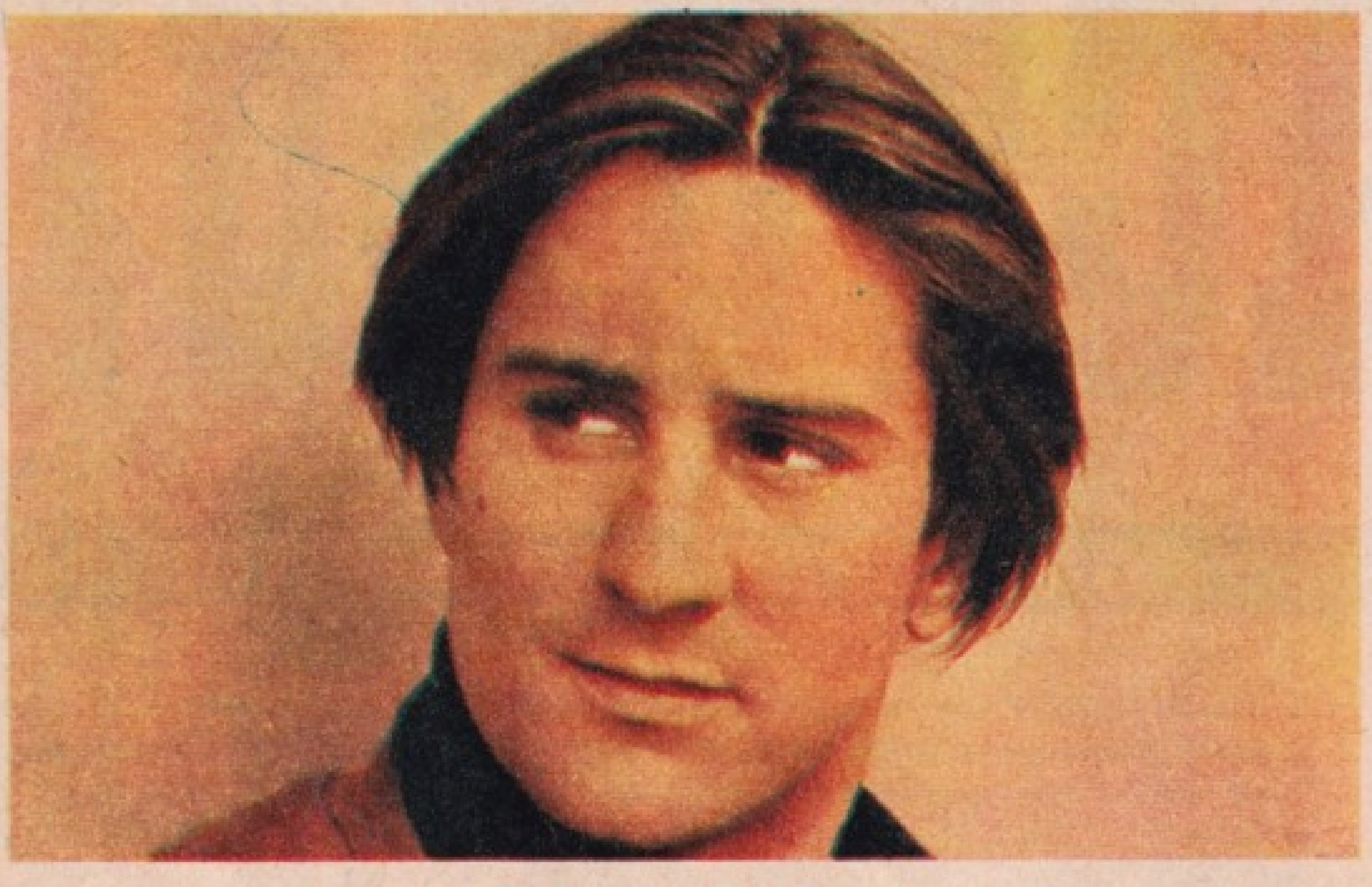

ROBERT DE NIRO:

Dreptul de a juca un personaj

De la Montgomery Clift și Marlon Brando — cel din epoca de aur — ecranul american nu a mai avut un asemenea actor al tulburătoarei neliniști de a fi. Pariul său existențial este împins pînă la ultimele limite ale paroxismului. Cu un chip ce contrazice orice lege a fotogeniei, cu o statură comună (1,76), acest irlandezo-italian, care la 10 ani știa precis că trebuie să fie actor iar la 16 ani debuta pe scenă în „Ursul" de Cehov, stabilește astăzi, la 38 de ani, un termen de referință aproape incredibil.

Învins sau biruitor, dezrădăcinat sau ajuns în vîrful piramidei, generos ori pustiitor, solitar dar dornic de apropiere umană, Robert de Niro, cu mobilitatea sa devastatoare, susține într-un ritm uneori de-a dreptul demențial, spectacolul descoperirii vieții pe cont propriu. „America avea nevoie — spune un comentator avizat, Michel Cieutat — de o oglindă care să-i denunțe inconsecvențele, descumpănirile și orbirea. De Niro era întruparea inseparabilității contradicțiilor. Ora întrebărilor fără răspuns sunase. Prin el, America a întreprins prima sa mare călătorie la capătul nopții. Actorul încearcă să înțeleagă dihotomiile pe care s-a clădit, în chip orb, „the american dream" — visul american — de aceea întruchipează omul care nu are nimic și cîștigă totul („Nașul"), omul care are totul și pierde („Ultimul nabab"). Acesta este de Niro, actorul timpului său și nicidecum proiecție a unei iluzii colective, interpretul preferat al lui Martin Scorsese, care l-a lansat în „Străzi lăturalnice" (1973), reîntîlnindu-se cu el în „Șoferul de taxi", „New York, New York", „Taurul furios" (Oscarul 1980), actorul lui Ford Coppolla în „Nașul", partea a II-a (Oscarul pentru cel mai bun rol secundar), al lui Michael Cimino în „Vînătorul de cerbi", al lui Elia Kazan în „Ultimul nabab". „De Niro este excepțional — spune reputatul maestru al filmului american, Kazan — pentru că el îmbină meritele noii școli cu tradiția anilor '50. Este cel mai conștient — dintre toți actorii cu care am lucrat — de importanța corpului și a obiectelor înconjurătoare". Profesionist exasperant prin meticulozitatea împinsă pînă la risc cu care își construiește rolurile (pentru „Taurul furios" s-a îngrășat, sub controlul medicilor, 30 de kilograme, pentru „Omul blestemat" a slăbit 15 kilograme, pentru „Șoferul de taxi" a înregistrat 25 de posibilități ale vocii), de Niro, stăpîn absolut al universului interior dar și exterior al eroilor săi (sînt celebre întrebările sale, de genul „ce poartă omul ăsta în buzunare?") se autodefinește atunci cînd declară: „Vreau să am dreptul de a juca un personaj... Peste tot, în viață, nu culegi decît ceea ce semeni".

AL. PACINO: Singurătatea patetică

Considerat „fratele cinematografic al lui Robert de Niro", actorul cunoscut spectatorilor noştri din „Bobby Deerfield" şi „Serpico", este şi el, la rîndu-i, „copilul unei Americi debusolate de vechile crize, doritoare a unui nou start chiar cu riscul traversării unui apocalips pe măsură". Născut în 1940 şi crescut în Bronxul de sud, într-o atmosferă tipic italiană, de către un bunic sicilian împătimit de film, Al. Pacino şi-a trăit adolescenţa ca muncitor în teatru, studiind apoi la Actor's Studio. A rămas credincios scenei (unde a jucat, printre altele, „Pescăruşul" şi „Richard al III-lea") chiar şi după marile sale succese pe ecran, fiind membru al Companiei teatrale din Boston. Despre el se spune, fără încetare, că este unic prin capacitatea de a concentra magia jocului într-o singură zonă a chipului, transmiţînd, „într-a mia parte a unei secunde", adevărul unei fiinţe. „Este capabil — mărturiseşte regizorul Pollack — să menţină 124 de minute aceeaşi privire oarbă, aspirînd literalmente auditoriul, într-o manieră cvasi mcluhiană, către propriul său neant".

Maniac al meseriei, Al Pacino şi-a cîştigat renumele de a fi actorul care face viaţă grea regizorului (întrebările sale imposibile sună astfel: „cărei zile din săptămînă îi corespunde scena pe care o interpretez acum?" „Dacă eroul meu se află acum în acest loc, vreau să ştiu de cîte ori a mai intrat aici, pînă acum?"): Avildsen, primul semnatar al contractului pentru „O după amiază de cîine" şi-a luat lumea în cap după 5 zile de filmare, fiind înlocuit cu mai răbdătorul Sidney Lumet. Construcţia rolului din „Naşul" (partea a II-a) cu care s-a lansat în 1972 (după ce la debutul din 1969 cu „Eu, Natalie", era al 13-lea nume pe generic) îi aparţine în întregime: sprijinit de Marlon Brando, împotriva voinţei producătorilor care îl voiau pe Warren Beatty ori pe Jack Nicholson, Al Pacino izbuteşte să ţină cumpăna „mi-ticului său partener" (Brando) din partea I a filmului, propunînd, în locul unei imagini dinamice, una sobră, semn al caracterului implacabil al personajului.

Feroce în liniştea sa, precum în peliculele mai sus citate, dezarmat, gata să accepte autodistrugerea dacă astfel ar putea să se nască încă o dată, descoperind cu umilinţă marile întrebări ale existenţei (vezi „Sperietoarea", „Bobby Deerfield"), actorul rămîne ataşat rolurilor de „kid", de puşti incurabil cărula „îi place să privească răsăritul soarelui pe un vapor". Într-o distribuţie imaginară cu „Fraţii Karamazov", Al Pacino ar fi Alioşa, în timp ce de Niro l-ar întruchipa pe Dimitri. Premiul criticii new-yorkeze, patru propuneri pentru Oscar, un premiu Tony pentru televiziune, un altul la Karlovy Vary, un imens prestigiu, răsplătesc munca unui om care nu ştie să fie, 24 de ore din 24, decît actor.

MERYL STREEP: Alice în ţara minunilor

Nici un ochi expert nu ar recunoaşte astăzi, în apariţia brună din „Iulia" (1977) pe cea care la ora de faţă deţine două Oscaruri, pentru „Vînătorul de cerbi" şi „Kramer contra Kramer", pe actriţa cărela, în lipsa altui termen de comparaţie, comentatorii americani au asemuit-o — suprem omagiu — lui... Marlon Brando! Alături de colegele de generaţie, de „vedetele anilor '80", Diane Keaton, Jill Claybourg, Meryl Streep reprezintă actriţa „free of glamour", eliberată de povara strălucirii, am zice noi, într-o traducere mai apropiată, interpreta inteligenţei de a fi femeie a timpului său. Pentru spectatorii noştri, evoluţia ei în „Kramer contra Kramer" a fost o revelaţie: partitură tratată într-o stare de pîndă, aş spune, rol încolţit din toate părţile cu o rară ştiinţă a declanşării emoţiei, ştiinţă ce face inutilă, ba chiar puerilă, separaţia dintre munca actorului în teatru şi pe platou. Meryl Streep, absolventă a şcolii de artă dramatică din Yale, cu o activitate ce numără la cei 30 de ani ai săi peste 20 de titluri (printre care „Henric al V", „Măsură pentru măsură", „Îmblînzirea scorpiei", „27 de vagoane pline cu bumbac", de T. Williams, „Alice în ţara minunilor"), rămîne, în proprii săi ochi, în primul rînd o actriţă de teatru. Dealtfel, visul său, mărturisit, este de a avea o companie ambulantă cu care să bată drumurile ţării, jucînd, exclusiv, Shakespeare.

DUSTIN HOFFMAN: Inocentul cu mîinile pline

Confundat adeseori cu Al. Pacino (sau, ca să fim exacți, acesta din urmă este confundat cu Hoffman, datorită staturii scunde — 1,67 — și „aerului", asemănare ce a îngreunat oarecum lansarea lui Pacino), protagonistul unuia dintre cele mai mari succese de public ale cinematografului american din ultimii ani, „Kramer contra Kramer" (dobînditor al mai multor Oscaruri) se bucură și el de renumele unuia dintre cei mai „dificili" actori. Dacă despre confrații săi se spune că sînt exasperanți, maniaci, pe seama lui Hoffman circulă „povești oribile". Frumoase trebuie să fie, însă, aceste „povești oribile", despre exigențele muncii unui actor dacă, la capătul lor rămîn creații precum cele din „Laureatul" (strălucitorul debut de acum 15 ani), „Cowboyul de la miezul nopții", „Lenny", „Pappillon", „Toți oamenii președintelui". Semnificația acestui talent profund este citită la nivelul dramatismului existenței cotidiene a omului onest, aparținînd clasei mijlocii, individ vulnerabil, ce se salvează prin generozitate și nu de puține ori prin umor. De aceea, în momentul alegerii interpretului, producătorul care s-a decis să ecranizeze cartea „Kramer contra Kramer" nu a avut nici o ezitare. Hoffman, cu chipul său „lucrat" de sentimentul eliberării de neștiute umilințe, de bucuria demnității dobîndite, era o certitudine a succesului.

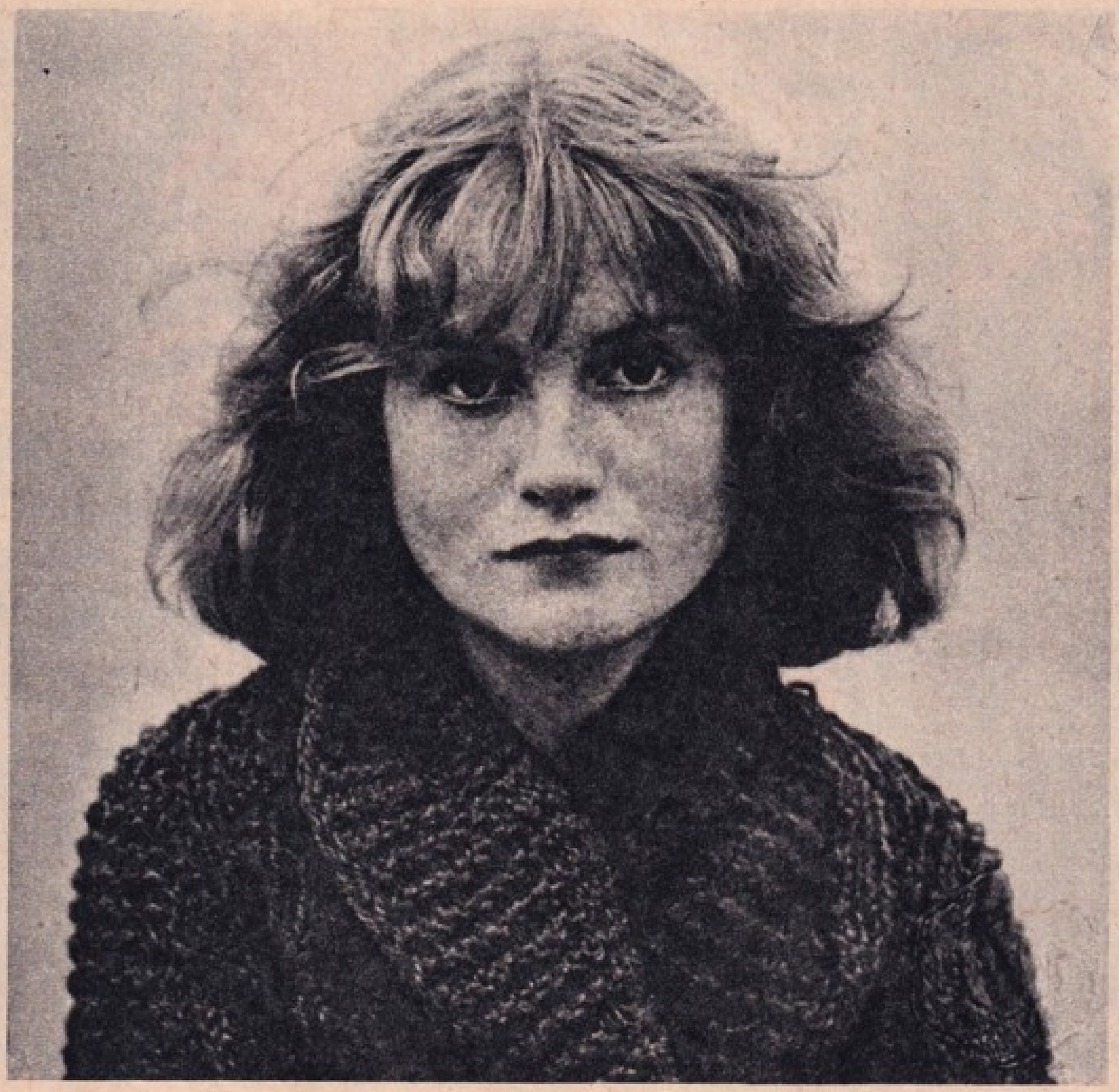

ISABELLE HUPPERT: Muzica înainte de orice

„Cu un chip pe care Renoir l-ar fi pictat cu plăcere, ea este o actriță melodică. Impune scenei un ritm muzical, umplut cu tăceri și emoție, unde totul este numai sugestie fină". (Bertrand Tavernier). „Este cea mai formidabilă actriță din cîte am întîlnit. Posedă o incredibilă putere de concentrare, fabrică un concentrat de sentimente. Pe ecran apare ca un bloc, în fapt ea a operat o sinteză din mii de reflecții. O asemenea totală implicare în muncă este aproape neliniștitoare". (Claude Chabral). „Sub aparența fragilității, descoperi cu uimire o forță prodigioasă și un instinct genial" (Benoit Jacqart). Subiectul acestor elogii fără rezerve este unul și același: Isabelle Huppert, actrița franceză cunoscută spectatorilor noștri din „Dantelăreasa" lui Claude Goretta (1977). Greu de imaginat că fata pistruiată, bolnavă de timiditate și de dragoste din filmul sus-amintit, avea să fie, în anul următor, cîștigătoarea premiului de interpretare la Cannes pentru rolul unei criminale celebre, Violette Nozière, pentru ca în 1980 să fie prezentă la același festival cu 3 filme: „Moștenitoarele" de Marta Mezaroș, „Loulou" de Maurice Pialot și „Să-și salveze viața cine poate" al lui Godard. Solicitată peste ocean (în mult discutatul „Porțile paradisului" de Michael Cimino), în Italia (pentru cea de a 22-a interpretă a „Damei cu camelii" Mauro Bolognini nu a conceput o altă actriță), cu registrul ei practic infinit, cum infinite sînt posibilitățile îmbinării notelor muzicale întruchipează una dintre culmile voinței de a fi actor.

JERZY STUHR:

Şocanta dualitate a omului mărunt

Actorul potrivit la momentul potrivit: Cybulski, Daniel Olbrychski, Jerzy Stuhr. Ivit, ca şi străluciţii săi predecesori de sub pulpana lui Wajda, cu care a lucrat în special în teatru („Posedaţii", de Dostoievski, „Emigranţii" de Mrozek), Stuhr continuă o tradiţie a actorului polonez intelectual prin vocaţie. Absolvent al Facultăţii de filozofie al celebrei universităţi Jagellone din Cracovia şi al Şcolii superioare de teatru, actorul îşi întîlneşte destinul cinematografic odată cu filmul lui Felix Falk „Prezentatorul". Licheaua umilă dar periculoasă prin tenacitate şi capacitatea de insinuare şi inserare găseşte în Jerzy Stuhr un interpret al jocului subtil pe muchia dintre abjecţie şi admiraţie. Şocanta dualitate a omului mărunt pare să fie specialitatea sa căci şi în „Amatorul", realizat de K. Kieslowski el îmbracă hainele individului depăşit de întîmplări pe care nu le înţelege, la început, pentru ca atunci cînd le pricepe să-şi asume un pariu existenţial foarte modest, dar care îi aparţine. Există un anumit orgoliu cu eficienţă lentă al personajelor sale („Actori provinciali", „Fără anestezie", „Şansa"), subterană şi controversabilă, care le marchează definitiv şi, prin intermediul căruia, actorul mai smulge o mască a condiţiei umane.

MAGAZINUL CU VAD RĂMÎNE MEREU UN PUNCT DE ATRACȚIE

În plin centrul Capitalei chiar pe Calea Victoriei, fiinţează un magazin cunoscut de aproape 4 generaţii de cetăţeni. Este vorba de universalul „Victoria" care schimbînd denumirea vadului de altă dată a păstrat buna tradiţie. Deci, dacă astăzi un cetăţean, care a lipsit de zeci de ani din ţară, merge să tirguiască la Galléries Lafayette, va avea o mare surpriză deoarece va regăsi vechiul local, dar cu o tematică comercială mult îmbunătăţită faţă de trecut. Pentru că astăzi, spre deosebire de ieri, în cele 6 etaje cît numără magazinul sînt expuse peste 30 000 de articole, un adevărat bazar universal unde omul poate găsi tot ce-şi doreşte : ţesături, confecţii (pentru femei, bărbaţi şi copii), tricotaje, lenjerie, marochinărie, jucării, gablonz, articole de sport, metalocasnice şi electrocasnice, sticlărie, încălţăminte etc., etc.

Tovarăşul *Nicolae Lungu*, directorul adjunct al magazinului, care ne însoţeşte în lungul drum al cumpărătorului către toate etajele marelui magazin este mîndru că aici s-a introdus pentru prima oară autoservirea. Fiind deci vorba de tradiţie în materie, ne sînt descrise pe larg avantajele dialogului direct între cumpărător şi mărfuri, vînzătorul avînd, în acest caz, rolul de ghid şi sfătuitor al celui care cu încredere păşeşte pragul vechiului magazin de tradiţie. La „Victoria" încrederea în sfaturile vînzătorului nu sînt vorbe goale, ci un adevăr. În spatele tejghelei se află oameni care de peste 30 de ani nu fac altceva decît să transforme clientul într-un prieten, care de multe ori vine chiar şi pentru a cere un sfat. În materie de comerţ, sfatul vînzătorului are de foarte multe ori forţă determinantă. Atunci cînd eşti competent, şi avem pretenţia că la „Victoria" putem vorbi de acest lucru, poţi determina clientul să prefere o anumită marfă, chiar dacă el a venit pentru a cumpăra altceva. „Clientul nostru, stăpînul nostru", la magazinul „Victoria", nu este o lozincă, ci o realitate. Această realitate se concretizează prin cei 701 vînzători ce stau cu amabilitate şi competenţă la dispoziţia cumpărătorilor de la orele 7 la 21.

Magazinul „Victoria" desface zilnic mărfuri de peste 2 000 000 de lei, ceea ce, trebuie să recunoaştem, este o cifră demnă de luat în seamă. Aici vin pe zi peste 40 000 de cetăţeni, jumătate devenind cumpărători. Deviza sfîntă a vînzătorilor de la „Victoria" este materializată prin aceea că fiecare vizitator este un potenţial cumpărător, deci toată lumea trebuie tratată egal, pentru că o întrebare pusă astăzi, aduce în mod sigur pe cumpărătorul de mîine, dacă nu chiar pe cel de azi.

Pentru lucrătorii comerciali de la „Victoria" ziua de duminică este una din cele mai importante, deoarece acum primesc vizita celor din provincie, care bat mulţi kilometri pentru a vedea ce mai e nou. Această categorie de cumpărători este privită cu solicitudine pentru că omul vine de la mare depărtare, şi de ce să n-o recunoaştem, şi cu sacrificii, dar cu încredere în personalul care deserveşte marele magazin din plin centrul Capitalei, magazinul „Victoria".

DAN BÎRLĂDEANU ■

CORVINII — URMAȘI AI GE

— interviu cu ION ANDREESCU, profesor de istorie —

— Ce v-a determinat să vă ocupați de originea Corvinilor ?

— O discuție cu Nicolae Iorga, purtată în 1932, în comuna Bertea (Prahova). Marele istoric susținea că localitatea își trage numele de la generalul ungur Berteluș care l-a sprijinit pe Mihai Viteazul în luptele împotriva turcilor. Atunci mi-a vorbit și despre Corvini. Era convins că își au obîrșia chiar aici în Corbi, în Țara Românească.

— Cît de convins era istoricul de acest fapt ?

— Atît de convins că după încheierea armistițiului din 1918, a poposit în Corbi (Argeș), însoțit de fostul său student, Vasile Pârvan, și au cercetat împreună mai ales locul unde a fost Castelul Corvinilor. Veniseră pentru mai multă vreme, se instalaseră în casa primarului, dar timpul nefavorabil i-a obligat să-și reducă șederea. Unele însemnări Nicolae Iorga le-a lăsat într-un dosar, notarului de atunci, Nicolae Mitulescu. Eu am intrat în posesia lor.

— Și ce scria Iorga despre Corvini ?

— Că sînt români-români, născuți aici în Corbi. El m-a îndemnat să mă ocup de studierea originii lor. În 1937 i-am arătat o lucrare și mi-a spus să continui. Acum sînt în măsură să afirm, ajutat de documente, că localitatea Corbi, așezare existentă încă din vremea geto-dacilor, este locul de naștere al Corvinilor.

— La ce documente vă referiți ?

— Uite, un act de vînzare-cumpărare din anul 6984, adică 1476, care pomenește de existența lui Șerb, un om cu stare, cu un anume rang militar, care nu este altcineva decît strămoșul Corvinilor. Actul zice : „Și iar a cumpărat Badea din partea trestienească a douăsprezecea parte, oricît se va alege de la Șerb și de la fratele Stan și de la Iuga din Cîrstienești, drept 250 aspri gata cu zapis și cu mărturii". Rezultă deci că Șerb a locuit în Poenărei, comuna Corbi ; că a avut moșie mare în Poenărei, întinsă pînă în Cîrstienești, sat ce a existat pînă în secolul al XVIII-lea. Existența lui Șerb (după noi cneaz sau jude) este susținută și de alte documente, după cum vom vedea, dar și toponimic : pînă nu demult a existat „moșia Șerbănoaia", după cum există și azi „Lacul lui Șerb".

— De unde rezultă că Șerb a avut rang militar ?

— Din poziția sa : documentele probează că în timp ce satele vecine, Domnești, Corbi, Dragoslavele, Rucăr și altele decad pe rînd din starea de libertate în stare de aservire, satele de sub oblăduirea lui Șerb, Poenărei și Cîrstienești, rămîn sate de moșneni, libere. Din Diploma Ioaniților, în care se menționează, lucru știut, și voivodatul lui Seneslav, în stînga Oltului, și care cuprindea și cnezatul de la sud de Munții Făgăraș, de pe valea riului Doamnei, rezultă că românii de aici erau organizați militărește, se apărau cu înverșunare împotriva tătarilor, iar mai tîrziu — a turcilor. Pentru apărarea regatului său, regele ungur acordă astfel de Diplome și ranguri cnezilor săi, dar și cnezilor români, conducătorilor militari din aceste regiuni, îi răsplătește pentru serviciile aduse uneori în luptele comune, pentru vitejia lor. Faptul se repetă în 1409, cînd regele ungur acordă o astfel de Diplomă celor trei fii ai lui Șerb : lui Voicu, Mogoș, Radu, în care mai sînt trecuți și vărul lor. Radu și Iancu — fiul lui Voicu. Îi înnobilează pe toți cu titlul de Hunyade, oferindu-le ținutul Hunedoarei, Castelul și 35 de sate.

— De unde rezultă că Voicu, Mogoș și Radu erau fiii lui Șerb ?

— Un anume Thuröczi, cronicarul epocii lui Matei Corvin, afirmă în „Chronica Hungarorum", din 1488, că Șerb, pe care îl amintesc documentele, e strămoșul glorioasei familii a Corvinilor și susține mai departe că a fost un boier originar din Țara Românească, chiar din „Corbii de Piatră". Tot de aici aflăm și cum au ajuns în Transilvania : cronicarul susține că boierul Șerb s-ar fi refugiat în părțile Hunedoarei prin anii 1395—1396, epocă de grea încercare pentru românii din Țara Românească, deoarece Mircea cel Bătrîn susținea grele lupte împotriva turcilor, pentru neatîrnarea țării. Faptul se justifică pentru că, în timpul lui Mircea cel Bătrîn, legăturile dintre români și unguri, în scopul înlăturării pericolului turcesc, sînt multe și uneori profunde : în 1395, la Brașov, Mircea cel Bătrîn, Domnul Țării Românești, și Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, semnează un act de întrajutorare împotriva turcilor. Armata ungară îl ajută pe Mircea să-l alunge pe Vlad „Uzurpatorul" care fusese instalat de turci în locul lui Mircea. În timpul ăsta are loc o căsătorie între căpitanul ungur, Bondor, și o româncă, probabil o soră a lui Voicu, fapt păstrat pînă azi prin porecla populară pe care sătenii vecini o acordă satului Poenărei. Un alt căpitan ungur, Berteluș, se instalează, probabil tot prin căsătorie, în comuna Bertea (Prahova), nume luat mai tîrziu (vezi Observațiuni istorice de N. Iorga). De unde rezultă că și căpitanii români (valahi), cunoscuți pentru vitejia lor în luptele împotriva tătarilor și turcilor, ca Voicu și Radu Corvin, să fie atrași de astfel de onoruri și să primească să lupte în armata ungară împotriva turcilor, pentru apărarea atît a țării lor, cît și a Ungariei. Mai ales că Voicu, Mogoș și Radu se remarcaseră cu mult mai înainte, alături de voievozii valahi, împotriva tătarilor, apoi alături de Mircea, mai ales în luptele de la Rovine, împotriva otomanilor.

În vremea asta, Feuda Corvinilor se întindea de la Dunăre și pînă dincolo de Munții Făgăraș. Iar Castelul Feudei, zice istoricul Ion Listus, a existat aici în Corbi pînă în secolul al XVII-lea.

— Cum au păstrat Corvinii legătura cu locul lor de origine după ce au fost răsplătiți,

TO-DACILOR

pentru meritele lor militare, cu domeniile și Castelul Huniazilor ?

— Fiii lui Șerb, între care mai ales Voicu, îmbrățișînd cariera armelor, s-ar fi distins în luptele de apărare de la Dunăre, împotriva otomanilor. În anul 1409, am mai zis, cetatea Hunedoara este dăruită lui Voicu Corvin. Iată ce glăsuiește printre altele hrisovul domnesc : „Noi Sigismund, rege al Ungariei, dăm, dăruim și hărăzim lui Voicu, fiul lui Șerb, și rudelor sale printre care și fiul său Iancu, pentru strălucitele sale merite militare, domeniul regal, finețele, pășunile, pădurile, apele și eleșteele, după vechile și adevăratele ei hotare". Dar (aici e răspunsul) Voicu Corvin și fratele său Mogoș revin, după actul de danie al regelui, la Castelul Feudei din Transalpina, adică în Corbii de Piatră, adică în Corbii de azi. De ce ? Pentru că aici continuă pregătirea militară împotriva invaziei otomanilor și tătarilor. Se vede din hrisovul dat la anul 6963 (1455), aprilie 15, cînd Vladislav Voevod II dă bătrînului Mogoș hrisov pentru satele Corbi, pe Argeș în jos, Corbii de Piatră, pe rîul Doamnei și pentru moșiile Micești și Mălureni (Hurmuzaki Iorga, pag. 142, conform lui I. Minea. în Convorbiri literare, anul I, pag. 6, Revista de istorie, arheologie și filologie an XIV).

— De ce își păstrau ei tabăra de instruire în Corbi ?

— Era o veche tradiție, păstrată din vremea strămoșilor noștri geto-daci, să se instruiască pe fundalele marilor cetăți geto-carpice. Aceasta a făcut ca în permanență aici să se dezvolte arta militară și să se instruiască mulți și vestiți cavaleri feudali din țara noastră și din alte țări ale Europei : așa se și explică faptul de ce Feodor Koriat se instalează pe aceste vestite locuri în secolul al XIV-lea, cu o migrațiune de ruși lituanieni, dintre care mai tîrziu își strînge armată folosită în campaniile împotriva turcilor atît Iancu Corvin, cît și cumnatul său, Mihail Szilagyi în timpul regelui Mateiaș Corvinul, fapt care se împlinește numai cu învoirea acestuia din urmă (extras din traducerea după istoricul Alexander Olesnicki, din revista Cuget clar, pag. 121—123/1934). Istoricul rus de mai sus confirmă că așezarea acestei colonii de ruși s-a făcut pe domeniile Corvinilor în Transalpina. Atunci despre ce vorbesc aceste izvoare decît despre originea Corvinilor și meritele lor ?

— Ce alte dovezi aveți care să vorbească despre puterea economico-militară a feudei Corvinilor ?

— De cînd știm noi, de la moșii moșilor noștri, din negura veacurilor s-a desfășurat aici un mare tîrg duminical, în afară de tîrgul de la 29 iunie. Este încă o dovadă că moșia de la Corbi aparținea unui mare feudal român sau chiar domnului țării, întrucît tîrgurile nu se țineau decît pe moșia Domnului sau feudalului. Dovadă că aici a existat o organizare centrală destul de puternică, unde veneau negustori din diferite zone ale țării, chiar străini de țară care vindeau mărfuri diferite și cumpărau de aici : vite, brînzeturi, piei, cai, cojoace, pieptare, bunde, căciuli etc. Legat de memoria acestor locuri, istoricul italian Marco Antonio Bonfini, care în peregrinările sale prin Țara Românească a ajuns chiar în Corbii de Piatră, la Castelul Corvinilor, stabilește definitiv locul de origine al Corvinilor. În lucrarea sa „Historia Pannonica Sive Hungaricum Rerum Decades IV et dimidia", pe care o termină în anul 1495, sub regele Vladislav al II-lea, scrie lămurit că tatăl regelui Matiaș Corvinul, adică Iancu Corvin s-a născut în satul Corbii de Piatră (in vico Corvo). În ungurește = Hollos.

— Înseamnă deci că toți Corvinii și-au luat acest nume (cognomen) de la locul lor de origine ?

— Aceasta înseamnă : de la Corvo, ceea ce în latinește = corb, a fost destul de ușor să li se spună Corvini și nu Corbini.

— Stimate tovarășe profesor Ion Andreescu, o singură întrebare mai am : ce legătură există între stema Corvinilor, legendarul corb cu inelul în cioc, și numele lor ?

— Iancu Corvin se naște pe domeniile lor din Corbi (Argeș), așa cum precizează în cronica sa — „In Corvo Vico Natus" — Bonfini, și aceasta în jurul anului 1390, la 30 martie, cum figurează în Cronica Apuseană, publicată la Frankfurt în 1614. În același timp consemnăm și legenda cronicarului transilvănean Gaspar Heltai, la 1575, care pretinde că a culeș-o de la aceia ai căror părinți au slujit ei înșiși lui Iancu. În legendă se spune că regele Sigismund s-a îndrăgostit de fiica unui boier român din Hunedoara, pe care a dăruit-o cu un fecior. Pentru a-l recunoaște mai tîrziu, a dăruit maicei sale inelul regal. Într-o zi, copilul Iancu îl însoțește pe Woyk Buthy, care nu era altul decît tatăl său, la o vînătoare. Un corb e ispitit de strălucirea inelului din degetul lui Iancu și i-l smulge din deget. Woyk săgetează corbul și-i pune din nou inelul în deget lui Iancu, inel după care mai tîrziu îl recunoaște regele, adevăratul său tată. Legenda e legendă, foarte asemănătoare cu aceasta sînt multe altele care au circulat în Transilvania cît și în Transalpina. Toate sînt gratuite, rămîn doar legende. Unele, foarte asemănătoare apar mult mai devreme, în alte locuri. Inelul furat de un corb constituie subiectul unei legende medievale transpusă într-o epopee către anul 1170 : „Faptele regelui Oswin al Northumbriei".

— Totuși, blazonul Corvinilor a fost corbul cu inelul în cioc ! ?

— Acest blazon l-au avut Corvinii încă de cînd erau stăpînii feudei din Corbi, de pe rîul Doamnei (Argeș). Noi l-am descifrat și pe Piatra de la Corbi, descoperită aici, pe vechea lor feudă. O putem dovedi și cu inscripțiile de pe mormîntul regelui get Rema (Remaxos). Pe Piatra de la Corbi am descifrat chipul regelui Histrianorum și emblema lui care nu e alta decît tot corbul cu inelul în cioc. Ce rezultă ? Un singur lucru : emblema Corvinilor (corbul cu inelul în cioc) vine de departe, ea a aparținut regilor geto-daci din Cetatea Hellis — Argedava. Iar Corvinii, a căror vitejie amintește de vitejia „celor mai drepți și mai viteji dintre traci", nu sînt de altă semințe decît urmași credincioși și demni ai geto-dacilor.

N. GRIGORE MĂRĂȘANU ■

O STATUIE ÎN LUME

Cutreierînd drumurile de artă ale Europei, sculptorul şi pictorul român din Maramureş, Mihai Olos, a simţit, în preajma unor vestite zidiri monumentale florul unei minunate potriviri. **Şi anume potrivirea, sub genul unic al construcţiei, a uneia din lucrările sale cu starea, cu maiestuoasa înlănţuire, mai bine-zis, a tuturor catedralelor continentului. Această lucrare ce-şi leagă, la rîndu-i, părţile pe întocmirea din vechime a caselor şi a unor obiecte din gospodăria ţărănească a maramureşanului, se susţine, cum zic artiştii, în vecinătatea misterioasă a Sa**gradei Familia, **bunăoară, deşi raţiunile din care pornesc cele două opere — a lui Gaudi şi a lui Mihai Olos — aproape că nu îngăduie apropierea. Mihai Olos gîndeşte cu justeţe că relaţia care e una de simpatie şi de fond, se întîmplă în toate arhitecturile cu iubire de tradiţie.**

Al doilea rînd de imagini povesteşte aventura întîlnirii „Proiectului de oraş universal" al băimăreanului cu atelierul lui Joseph Beuys, „controversatul avangardist rhenan" — cum îl numeşte un critic — şi, fără îndoială, una din cele mai dinamice personalităţi artistice ale veacului. Beuys este singurul european care a avut, în viaţă fiind, onoarea unei retrospective (în anul 1979) la Muzeul Guggenheim din New York. „Promotor al artei plastice sociale", „campion mondial al artei", „noul Marcel Duchamp", universitarul cu cea mai puţin academică didactică artistică, protestatarul, care pune în toate actele sale convingerea că „frumuseţea este strălucirea adevărului", oricît de neconfortabil poate să fie el, Beuys a salutat în creaţia românului, atît de îndatorată unui pămînt şi unui mod de a trăi viaţa lemnului, o respirare de natură a pasiona şi, cu aceasta, o exemplară voinţă de autentic. Imaginile aduse de Mihai Olos din călătoriile sale, ca urmare a expoziţiilor ce le-a organizat în R. F. a Germaniei, sînt documentele unei existenţe cu totul dăruite artei.

TUDOR OCTAVIAN ■

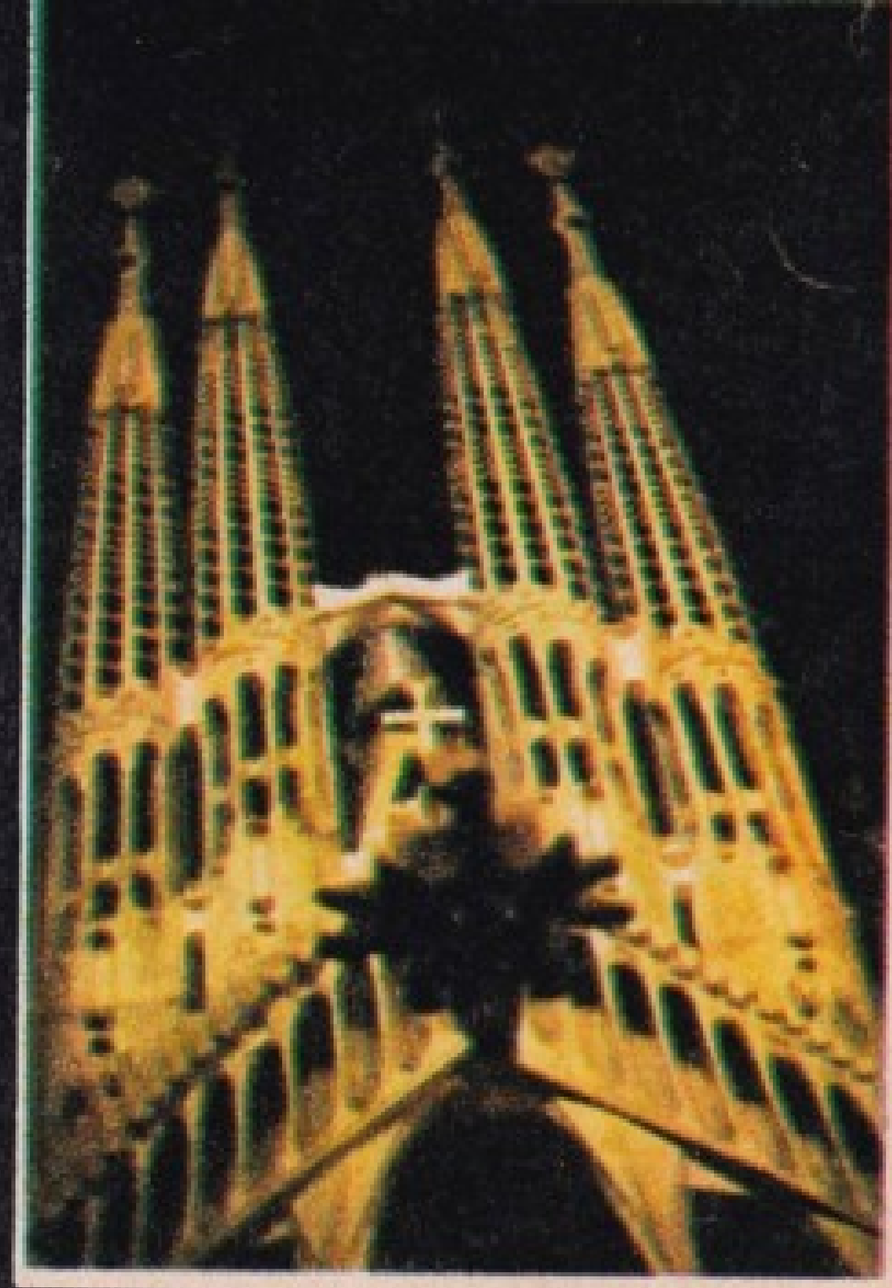

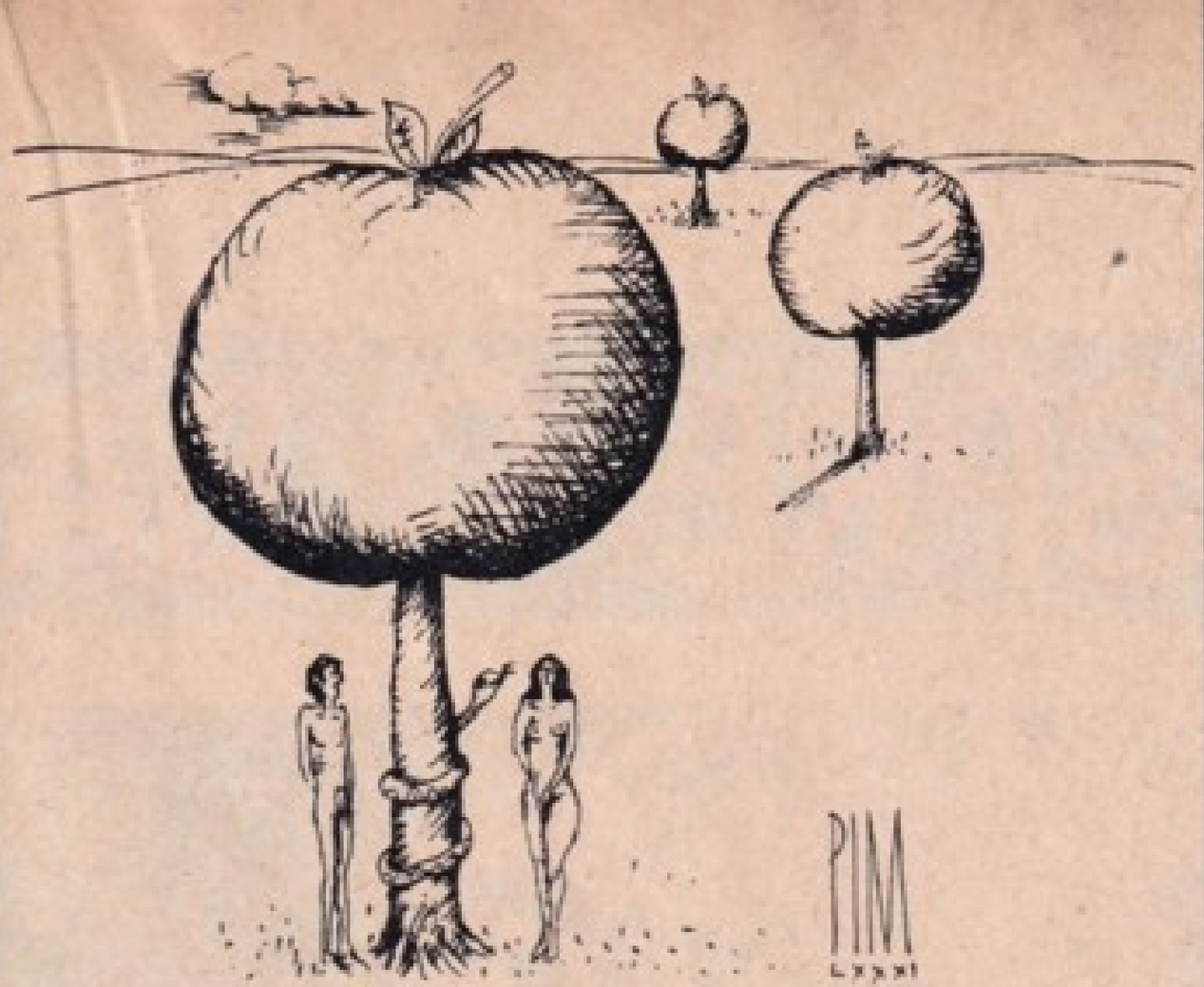

raCul

PIM

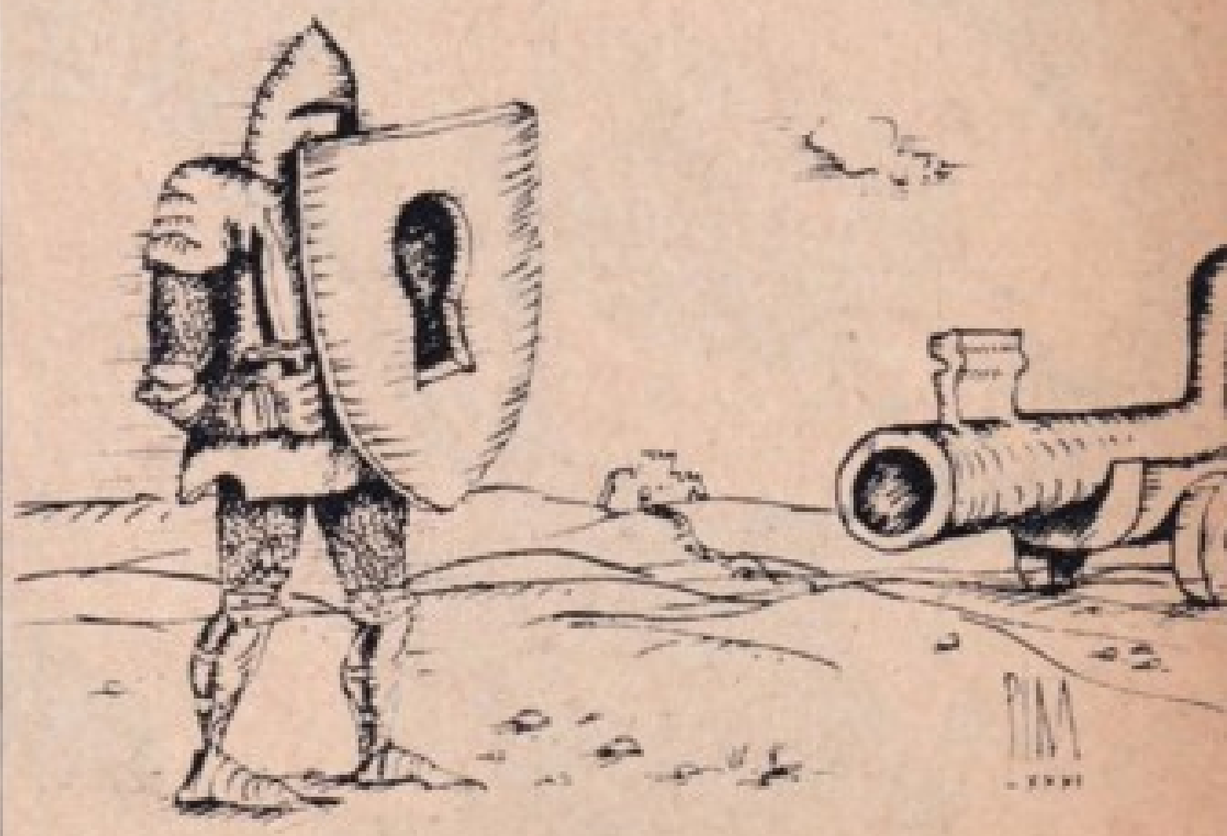

UN NOU PIGMALION

SPRE O BA

NCĂ DE GENE?

Nu demult a apărut la Paris o carte care a făcut vilvă, scrisă de Jean de Grouchy, descendent al faimosului general napoleonian a cărui fatală intirziere la Waterloo se spune că a schimbat fața lumii. Și in cartea strănepotului este vorba de o bătălie epocală, pe cale insă de a fi cistigată, nu pierdută, și care și ea poate schimba fața lumii. Autorul francez este biolog, iar lucrarea sa, intitulată „Noul Pigmalion", descrie implicațiile revoluției genetice in curs de desfășurare, pe tăcute, sub ochii noștri.

Ingineria genetică, bioingineria, controlul universului genetic — aceste denumiri în esență sinonime născute in ultimii ani — evidențiază răscrucea la care se află omenirea, căreia pentru prima oară i se oferă posibilitatea de a modela și a remodela viața.

Iată doar citeva semne prevestitoare ale noii ere. Curtea Supremă a Statelor Unite a dat in 1979 o sentință unică in istoria ei de două secole : cu cinci voturi contra patru, după deliberări care au durat... opt ani, cel mai înalt for judecătoresc american a obligat Oficiul Național de Brevete și Mărci să breveteze... o bacterie creată de petent, biologul Ananda Chakrabarty, de la firma „General Electric". **Brevetele genetice** au căpătat, așadar, cale liberă in Statele Unite ! În Franța, de citâva vreme, ele se eliberează fără nici o dificultate. Trei au și fost inregistrate in favoarea companiei americane în plină expansiune **„Genentech"**, care operează și peste ocean. „În joc sînt noi piețe pentru industriile chimică, farmaceutică și agroalimentară, cu cifre de afaceri evaluate la miliarde de dolari" — scrie revista „Science et Vie", care adaugă :

„Doar piața insulinei reprezintă în Franța anual 600 milioane de franci. Iar **Genentech**, care (prin inginerie genetică — n.n.) își propune să fabrice, in afară de insulină, interferon, hormoni de creștere, somatostatină de o sută de ori mai ieftină decit în prezent, timozină, deține incă 200 brevete potențiale de bacterii «manipulate» în scopuri industriale și comerciale... Sute de cereri de brevete au fost depuse în S.U.A. și așteaptă aprobarea. În spatele unor societăți ca **Genentech, Cetus, Biogen**, care s-au remarcat prin punerea la punct a fabricării interferonului, se ascund mari grupuri internaționale : **Inco, Monsanto, Amaco, Eli-Lilly, Searle, Hoffman-Laroche** etc. Ele investesc sute de milioane de dolari în ingineria genetică și nu ascund că intenționează să-și recupereze banii și să cistige din gros pe deasupra. Produs la scară industrială grație ingineriei genetice, interferonul va costa de o sută de ori mai puțin și astfel **va fi revoluționată piața mondială de antibiotice**, evaluată azi la 30 miliarde dolari anual. Aceste citeva cifre ilustrează, mai pregnant decit orice comentariu, formidabila miză economică pe care o reprezintă actualmente bioindustria". Așadar, **începe războiul brevetelor genetice !**

Nu vom insista mai mult asupra acestor aspecte revelatorii, dar specifice doar societății occidentale. Ne vom concentra atenția, in paginile ce urmează, asupra cercetărilor de bioinginerie din țara noastră, în special în agricultură.

Dar mai intii, o scurtă privire asupra perspectivelor în medicină. Interlocutorul nostru : doctorul Constantin Maximilian, șeful laboratorului de genetică al Institutului de endocrinologie „C. I. Parhon".

„PÎNĂ ACUM, ȘTIINȚA PLECA DE LA CEEA CE ÎI OFEREA NATURA ; ACUM, GENETICIANUL MODIFICĂ MAI ÎNTII GENA ȘI APOI VEDE CE SE ÎNTÎMPLĂ..."

— Ce s-a realizat mai important — în ultimii doi ani, să spunem — în **ingineria genetică medicală**, tovarășe doctor Maximilian ?

— Este greu de stabilit o seriere, o categorisire strictă în ordinea însemnătății, dar, la urma urmei, nu ordinea prezintă importanța cea mai mare, ci faptele în sine. Iată doar citeva realizări recente :

● S-au produs **hormoni prin inginerie genetică**, iar aceasta va duce, mai devreme sau mai tirziu, la scăderea spectaculoasă a prețului de cost. În adevăr, de pildă în cazul interferonului — substanță naturală antivirală cu posibilă acțiune și impotriva cancerului — tocmai factorul preț i-a limitat drastic experimentarea și aplicarea mai largă in medicină. Așadar, s-au produs interferoni și somostatină, hormonul care contracarează în organism efectele insulinei și ale hormonului de creștere.

● S-a realizat un **vaccin impotriva hepatitei B**, precum și unul **antirubeolic**, tot printr-o tehnologie de inginerie genetică, extrem de complicată. Un rezultat senzațional. Se știe că un vaccin obișnuit cu virus atenuat prezintă un risc, mic dar real, la administrarea sa. De regulă, virusul respectiv conține 7—8 gene, iar dacă atenuarea nu se realizează perfect (or, perfecțiunea în acest domeniu este greu de atins in conditiile semiindustriale în care se fabrică vaccinurile), genele pot declanșa boala față de care vac-

SPRE O BANCĂ DE GENE

cinul ar fi urmat să confere protecție ! Rarisime asemenea cazuri, totuși, ele există. Să vedem acum unde intervine ingineria genetică. Din cele cîteva gene mai sus-menționate doar una singură declanșează în organismul nostru apariția anticorpilor specifici și ca atare ea singură ar trebui să intre în prepararea vaccinului. Prin inginerie genetică se „rupe" din virus doar gena care ne interesează și care — prin declanșarea de anticorpi — urmează să participe la vaccin. Pe această cale orice risc de accident se reduce practic la zero. Repet, tehnica este încă fabulos de complicată, dar calea a fost deschisă.

● S-au izolat genele care controlează **sinteza unor antibiotice** și li s-a modificat structura, deci se deschide perspectiva îmbogățirii simțitoare și pe acest drum mai puțin bătut a paletei antibioticelor.

În continuare, interlocutorul nostru trasează cîteva perspective plecînd de la rezultate **actuale**. În ciuda caracterului aparent științifico-fantastic al prevederilor, să nu uităm că ele nu vizează un viitor incert și foarte îndepărtat, ci își găsesc de pe acum o fundamentare teoretică și chiar experimentală. Despre ce e vorba ?

● **Noi medicamente, noi enzime, noi proteine.**

Se vor sintetiza gene cu totul noi, **necunoscute în natură**, pornindu-se de la gene cu structuri cunoscute sau chiar necunoscute azi. În prima etapă se vor modifica doar genele cunoscute, care vor sintetiza proteine asemănătoare cu cele cunoscute astăzi, însă tocmai prin modificarea adusă vor avea o **acțiune mai diversificată**. De pildă, se va sintetiza o anumită genă pentru un anumit hormon, modificîndu-se doi aminoacizi, ceea ce însă va aduce elemente noi în structura și funcția hormonului. Acest tip de manipulație poartă numele de genetică inversă, pentru că **pînă acum această știință pleca doar de la aceea ce îi oferea natura, de la ceva existent, vizibil, palpabil. Acum însă geneticianul modifică mai întîi gena și apoi vede ce se întîmplă**.

Se vor descoperi, probabil, noi substanțe din grupa enkefalinelor, „morfinele naturale" produse de creier, capabile să controleze durerea mai eficient decît oricare medicament. În fond, de ce este atît de activă morfina ? Și egiptenii foloseau preparate pe baza ei, dar răspunsul la întrebarea de mai sus a fost dat foarte recent : pentru că organismul o recunoaște ca o substanță proprie. Premiul Nobel a fost acordat cercetătorilor care au izolat „morfinele naturale" din creier.

Omul are nevoie de durere, mai bine zis viața însăși este „ajutată" de durere, deoarece dacă n-am resimți-o, nu am putea evita pericolul care ne amenință. Cînd durerea devine însă insuportabilă, intervin mecanisme de apărare care o blochează. Prin inginerie genetică se va modifica structura moleculelor de „morfină naturală", obținîndu-se substanțe extraordinar de eficiente pentru anularea durerii, în scopuri medicale. Recent, pe această cale s-a și izolat o substanță cam de 200 de ori mai activă decît morfina ! De asemenea, se vor sintetiza noi substanțe din grupa interferonilor, cu acțiune antivirală.

● **Tratamentul pe noi căi al bolilor ereditare.** Primele experiențe datează din 1980 și ele au fost făcute cu pacienți suferind de betatalasemie, una din cele mai frecvente boli hematologice, cam cinci milioane de bolnavi pe glob. Doctorul Martin Cline, de la Universitatea California, a transferat o genă normală cu scopul de a înlocui gena anormală, vinovată de apariția bolii. Mai exact, a încercat să transplanteze gene în celulele măduvei osoase a două bolnave. Experiența a eșuat, dar specialiștii cred că deschide, totuși, un drum promițător. Apare astfel o nouă perspectivă pentru vindecarea unor boli ereditare ca hemoglobinele anormale (se cunosc trei sute de variante, dintre care cel puțin una ucide bolnavul pînă la 18 ani). De asemenea, sînt vizate bolile ereditare determinate de absența unei enzime, de pildă maladia denumită fenilcetonuria, care dă o înapoiere mintală gravă. Pe calea ingineriei genetice și cu condiția de a fi descoperite suficient de timpuriu, multe asemenea boli vor beneficia de un tratament adecvat.

● **Descoperirea prenatală a unor boli ereditare.** Cu metodele actuale se pot detecta în primele luni de viață intrauterină toate modificările cromozomiale și zeci de boli metabolice ereditare. Multe boli însă scapă posibilității noastre de investigare. Soluția ar oferi-o studiul direct al genelor fătului, studiu la care s-ar proceda atunci cînd ar exista suspiciuni întemeiate. Unele rezultate s-au și obținut. Astfel, echipa lui Kan, din Los Angeles, a reușit, pe o cale indirectă, să determine structura genei implicate în apariția uneia din cele mai frecvente boli contemporane, mai ales în țările în curs de dezvoltare : celulele în formă de seceră. Deși tehnica lui Kan a fost bine pusă la punct, este încă departe de a intra în practica medicală curentă. De reținut, însă, că prin combinarea tuturor tehnicilor actuale și a celor ce se vor elabora în anii viitori se vor putea identifica genele ipotetic anormale ale fătului. Este o problemă de uriașă magnitudine, dacă ne gîndim că organismul uman numără 50 de mii de gene și că trebuie să învățăm să le cunoaștem pe fiecare dintre ele ! Față de acest demers, căutarea proverbialului ac în carul cu fin apare ca un joc de copii, și totuși nu este departe ziua în care prin sisteme automatizate se va putea stabili structura genetică a fiecărui nou născut.

BIOINGINERIA ȘI PÎINEA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE

Să facem acum un nou pas în domeniul fascinant al bioingineriei : ce poate da revoluția genetică pentru pîinea noastră ? La Institutul de cercetări pentru cereale și plante tehnice Fundulea, adevărată citadelă a științei agricole românești, interlocutorii noștri sînt :

● Doctor docent **Alexandru Viorel Vrânceanu**, șeful laboratorului de genetica plan-

telor, conducătorul colectivului care a creat acum zece ani faimoșii hibrizi de floarea-soarelui românești, deschizători ai unei noi etape pe glob în cultura acestei plante.

● Inginerul **Octavian Cosmin**, șeful laboratorului de ameliorare a plantelor alogame (porumb și sorg), cunoscut pentru lucrările în domeniul hibrizilor de porumb și sorg.

● Doctor docent **Paul Varga**, șeful colectivelor de ameliorare a plantelor furajere și de **conservare a resurselor genetice**. Lucrează de 30 de ani în cercetare.

Revoluția genetică din ultimele două decenii — au arătat ei — ne permite pentru prima oară să pătrundem în intimitatea fenomenelor eredității și să le influențăm în sensul dorit de noi. Astfel, descoperirea existenței și acțiunii anumitor gene la plante a permis ca și la Fundulea să se obțină producții la hectar, pe loturi experimentale, pînă la **20 mii kg porumb, 8—10 mii kg grîu, 4 500—5 000 kg floarea-soarelui**. Desigur, în ceea ce privește generalizarea pe ogoare a acestor rezultate într-un viitor mai apropiat nu trebuie să se uite că genetica și, în general, cercetarea științifică nu reprezintă decît **un** element al producțiilor înalte. Deocamdată, însă, tocmai asupra acestui element ne concentrăm în cele ce urmează, prefigurînd **prima revoluție în agricultură** promisă de genetică.

Să amintim, în acest context, posibilitatea de a se obține porumb bogat în lizină, prin descoperirea și transferul genei care conferă această caracteristică. În fond, este vizată introducerea în cultură a unui **porumb cu proteină de calitate superioară**, bogat în aminoacizi esențiali. În adevăr, **porumbul obișnuit, pe care omul îl consumă de mii de ani, conține proteine de calitate inferioară**. Or, s-au descoperit două gene : **opaque 2** și **floury 2** care sporesc foarte mult conținutul în aminoacizi esențiali. Cu alte cuvinte, **din 100 kg hibrizi de porumb care conțin aceste gene se va obține cu 25% mai multă carne de porc !** Animalele care vor consuma hibrizii vor produce deci mai multă carne decît cele hrănite „clasic". Este vorba de un nou tip biologic de porumb. Deocamdată, deși boabele conțin proteine de calitate superioară, producția la hectar este încă mai mică, însă perspectiva există : porumb cu proteină de calitate superioară.

CA ȘI CUM AI ÎNCERCA SĂ ÎNCRUCIȘEZI UN CAL CU UN IEPURE

Ingineria genetică **transferă gene de la specii și chiar genuri îndepărtate**, ceea ce era de neconceput prin hibridare sexuală. De exemplu, pe această cale se poate **transfera rezistența la secetă de la sorg la floarea-soarelui sau la porumb !** Evident, nici o hibridare sexuată nu era posibilă între sorg și floarea-soarelui sau între sorg și porumb. Este ca și cum ai încerca să încrucișezi un cal cu un iepure... Iată însă că prin inginerie genetică, la plante cel puțin, asemenea manipulări care pînă mai ieri păreau de domeniul fantasticului devin realizabile prin fuziunea de protoplaști.

SPRE O BANCĂ DE GENE

Există plante leguminoase, de pildă mazărea, care cu ajutorul unor bacterii care trăiesc în simbioză pe rădăcinile lor, fixează azotul din atmosferă și deci planta respectivă nu mai necesită nici un fel de îngrășământ cu azot. Ingineria genetică își propune, ca obiectiv de perspectivă, să obțină grîu, porumb, floarea-soarelui, plante furajere care **să nu mai necesite îngrășăminte azotate, ci să fixeze direct azot din atmosferă.** Capacitatea de fixare a azotului se datorează genei **Nif** în plantele leguminoase. Această genă ar trebui însă transferată la un gen diferit, deci nu prin încrucișare obișnuită, căci nu se poate încrucișa grîu cu mazăre, de pildă. S-a descoperit însă că prin transferarea genei Nif cu ajutorul bacteriilor există perspective de a se atinge acest obiectiv. Cercetătorii lucrează intens în lume și rezolvarea acestei probleme va însemna, fără doar și poate, o revoluție în agricultură.

Rezistența la boli conferită pe cale genetică ar reprezenta o a doua revoluție în agricultură. Prin metodele de pînă acum nu se atingea, în cel mai bun caz, decît un echilibru precar și veșnic schimbător. Imunitate absolută nu există, patogenul însuși evoluează, se adaptează la mediu ! Se desfășoară o permanentă întrecere între virusuri, bacterii, ciuperci și planta gazdă, apar insecte rezistente la cele mai sofisticate insecticide, cum a fost cazul cu gîndacul de Colorado, care a „reînviat" datorită selecției adaptative. Fără a mai pune la socoteală faptul că folosirea insecticidelor poate deveni, în anumite condiții, toxică pentru om și animale. Or, **prin ingineria genetică ne-am apropia de imunitatea absolută.**

Un exemplu : porumbul nu este atins de bolile florii-soarelui sau ale lucernei fiindcă în porumb există compuși biochimici ce nu permit existența parazitului care proliferează pe floarea-soarelui. Evident, pe cale sexuată (din motivele mai sus arătate) această însușire valoroasă nu poate fi transferată de la floarea-soarelui la porumb, dar prin hibridare somatică, pe căile inginerie genetice, pot fi introduse **într-o plantă străină** substanțele chimice care ne interesează. Un prim rezultat de peste hotare : s-a transferat de la mazăre la floarea-soarelui, fazeolina, care conferă rezistență la anumite boli. Rămîne de văzut dacă și cît va „trăi" fazeolina pe noua gazdă, floarea-soarelui.

În acest context geneticienii cercetează la Fundulea speciile sălbatice, mai bine adaptate condițiilor vitrege de mediu. În fitotron se selecționează și se testează formele cele mai rezistente la boli, se identifică gene. Astfel au fost descoperite genele care dau rezistență la rugină și la făinarea grîului, la mana florii-soarelui etc. De remarcat că nu pot fi folosite în acest scop rezultatele obținute în străinătate, de pildă gene izolate în laboratoare americane, fiindcă ele nu acționează în condițiile specifice de la noi.

PLANTELE CULTIVATE AZI NU MAI CORESPUND CERINȚELOR SOCIETĂȚII MODERNE

A treia revoluție în agricultură promisă de ingineria genetică : crearea de noi ideotipuri de plante — tipuri ideale de plante care să asimileze cu intensitate maximă și să aibă o productivitate maximă. Într-un oarecare sens se poate spune că agricultura se află la un impas, că **plantele cultivate astăzi nu mai corespund cerințelor societății moderne și exploziei demografice** ; deceniu după deceniu surplusul populației globului se numără în miliarde. Or, plantele actualmente în cultură sînt preluate din timpuri cînd nu se foloseau mașini, îngrășăminte chimice, erbicide etc. Înseși erbicidele afectează creșterea plantelor. Deci trebuie forme noi care să reziste mai bine la erbicide, să se adapteze la lucrul cu mașini etc. Astfel, sînt necesari hibrizi de porumb rezistenți la frîngere, deci pretabili la recoltarea mecanizată. Așadar **mecanizarea impune cerințe fundamental noi plantelor.** Apoi : soiurile vechi de plante nu asimilează eficient îngrășămintele. Am putea asemui această situație cu cea a raselor locale de animale, care dincolo de o anumită limită, în general nu prea înaltă, nu se mai îngrașă, indiferent de alimentație.

În momentul de față, de mare interes apare **„reproiectarea" vechilor tipuri de plantă prin inginerie genetică** — problemă la care ne-am referit de mai multe ori în acest articol. Trebuie combinate caracteristici **de la specii diferite** ! De astă dată însă, nu numai că să se preia o caracteristică utilă de la o specie la alta, ci se „reproiectează" în întregime tipul de plantă.

● Alte exemple referitoare la „proiectarea genetică". Poziția frunzelor la floarea-soarelui este orizontală, deci ele umbresc plantele vecine și le inhibă creșterea. La Fundulea, s-a reușit **crearea unui tip de floarea-soarelui cu frunze cvasiverticale, deci umbrind mai puțin, însă utilizînd superior energia solară. Acest rezultat s-a datorat tot transferului de gene.**

● Să revenim la micșorarea taliei unor plante de cultură. Inginerul Octavian Cosmin și colaboratorii au studiat timp de 10 ani gena br 2 care reduce lungimea internodurilor la porumb, deci îi micșorează talia, și a obținut **porumb înalt doar de 1,20 m,** restul plantei dezvoltîndu-se normal. Nici în acest caz nu s-au obținut însă pentru moment producții mari fiindcă pentru realizarea acestui obiectiv, în afara taliei, trebuie să intre în acțiune mai mulți factori genetici. Am dat acest exemplu în care cercetarea nu a fost încă încununată de rezultatele așteptate, tocmai pentru a evidenția greutățile de care se lovesc geneticienii și minuțiozitatea unor cercetări care adesea se desfășoară pe parcursul unor decenii.

Tot pe linia reproiectării plantelor trebuie menționată posibilitatea creării unor **hibrizi îndepărtați între mai multe genuri.** În unele laboratoare străine s-au creat **hibrizi experimentali între grîu, secară și orz.** Fiecare specie își are propriile însușiri de adaptabilitate, de rezistență la frig, secetă, arșiță, precum și o anumită productivitate. Secara rezistă

la ger și la excesul de umiditate, în schimb grîul posedă superioare însușiri de calitate ; orzul nu este panificabil, dar e greu atacat de agenți patogeni și totodată înfrățește puternic, de unde o productivitate sporită. Ca perspectivă mai îndepărtată se înscrie obiectivul de a se obține astfel de hibrizi. Citeva rezultate preliminare s-au înregistrat și la Fundulea, în special vizînd transferul unor proprietăți de la sorg (plantă africană excepțional de rezistentă la secetă și arșiță), la alte plante, de pildă la porumb.

AVEM NEVOIE DE EXCEPȚII

Folosindu-se toate aceste metode, se va ajunge la crearea de organisme cu producții sporite și mai bine adaptate agriculturii moderne. Eliminîndu-se ce e bun și ce e foarte bun se va păstra doar excepționalul. Subliniază doctorul docent Paul Varga :

— Avem nevoie de excepții. Dar ca să găsim excepțiile trebuie să dispunem de un **rezervor uriaș de variabilitate**. În adevăr, variabilitatea este cea care a făcut posibilă apariția plantelor de cultură. În prezent, însă, ne aflăm la un moment de cotitură : **variabilitatea naturală acumulată în ultimii 10—15 mii de ani începe să dispară !**

Este un fapt poate paradoxal. Să-l explicăm. În prezent, variabilitatea naturală se întruchipează în populațiile primitive de plante cultivate în special în țările în curs de dezvoltare. Astfel, pînă acum 10—15 ani în Turcia predominau solurile vechi locale, niciodată atinse de ameliorători. Treptat ele însă se înlocuiesc cu soiurile noi de grîu produse de laureatul Premiul Nobel Borlaug Norman, cel care a inițiat „revoluția verde" din India, Turcia și alte țări din Lumea a treia. Datorită ei, în scurtă vreme, o țară ca Turcia din importatoare de grîu a devenit exportatoare, dar acest progres a fost posibil ca urmare a înlocuirii populațiilor locale cu un număr redus de soiuri selecționate. Același fenomen s-a petrecut și în țara noastră, unde au dispărut din cultură mii și mii de populații primitive. Dar, **pe măsură ce se creează soiuri productive și extraproductive, apar nebănuite dificultăți de adaptabilitate, legate de pildă de ivirea unor noi boli**. Pentru a le stăvili, trebuie folosite însușiri ale **formelor rustice, mai rezistente, trebuie deci păstrat acest uriaș rezervor pentru agricultura prezentului și mai ales pentru agricultura viitorului**.

Oricînd și oriunde pot apărea boli sau condiții de mediu pentru care soiurile cultivate nu posedă însușirile de rezistență necesare. Astfel au pierit culturile de cartofi din Irlanda în 1840, plantațiile de cafea din Ceylon în 1870, orezul din Bengal în 1942, castanii comestibili din S.U.A. în 1975. În Chile „mana cartofului" a distrus total culturile, la un moment dat, iar rugina, o altă boală, a dus la pieirea plantațiilor de cafea din Brazilia în 1970. De subliniat că refacerea acestora din urmă a fost posibilă datorită unui soi local primitiv numit Geisha, singurul care s-a dovedit rezistent, identificat într-o expediție de colectare organizată în... Etiopia.

SALVAȚI TEZAURUL GENETIC AL OMENIRII !

Întrebarea care se pune este cum putem avea în cultură soiuri de mare producție, **fără riscul unei catastrofe economice, care oricînd poate să survină ? Deocamdată există un singur răspuns și anume : conservarea unei cît mai bogate colecții de semințe în stare viabilă**, respectiv conservarea germoplasmei vegetale variate, care să se afle oricînd la dispoziția amelioratorilor din zilele noastre și din viitor. **Altă soluție nu se cunoaște deocamdată, deoarece vulnerabilitatea genetică** — termen folosit pentru fenomenul explicat mai sus — **apare ca un proces natural legat direct de evoluția speciilor**, de selecția naturală, mutații și ceilalți factori ai evoluției. Iată de ce împotriva acestui fenomen se poate lupta numai indirect, dîndu-se posibilitate amelioratorilor de a folosi rapid și eficient sursele de gene corespunzătoare **noilor** însușiri de rezistență.

Cum s-a arătat, tot tezaurul genetic format în decurs de milenii și utilizat de către om este în pericol de a dispărea, în primul rînd datorită marelui succes înregistrat în ameliorarea plantelor agricole. Acest proces este natural și nu poate și nu trebuie să fie oprit. **În scopul salvării tezaurului genetic și a speciilor sălbatice înrudite conservarea lor în bănci de gene satisface cerințele amelioratorilor din prezent, dar mai ales ale celor din viitor, care pot fi cu totul deosebite și greu de prevăzut**. Nu este greu de înțeles de ce băncile de gene din țările dezvoltate economic sînt amplasate în construcții deosebit de rezistente, capabile să înfrunte orice fenomen, orice accident, de la cutremure de gradul 8 pînă la incendii catastrofale. Distrugerea unei asemenea „bănci" ar putea avea consecințe incalculabile pentru țara respectivă și chiar pentru umanitate. **Poate că tocmai în banca respectivă se află pusă la păstrare specia unei plante care va salva omenirea de foamete, de neprevăzut în cazul declanșării unei boli catastrofale și imposibil de prevăzut astăzi !**

Bineînțeles, în băncile de gene pentru conservarea semințelor există posibilități de păstrare pentru sute de ani.

În țara noastră — arată interlocutorul nostru — nu există încă o formă de organizare centrală pentru studiul și conservarea germoplasmei vegetale, dar se lucrează la proiectarea acesteia. Academia de Științe Agricole și Silvice a aprobat construirea unui nou pavilion de cercetare la Fundulea, care să adăpostească viitoarea secție centrală de studiu și conservare a germoplasmei vegetale, în încăperi climatizate pentru păstrarea viabilității timp îndelungat.

Așadar, un tezaur : **zestrea genetică pe care generația noastră o lasă generațiilor viitoare**. Fiindcă revoluția genetică a timpului nostru nu înseamnă, nu trebuie să însemne o revoluție împotriva naturii, ci în consens cu ea.

LIONEL NIȚESCU ■

FLACĂRA

LITERARĂ • ARTISTICĂ ▫ SOCIALĂ

„Flacăra de azi se închină în faţa Flacărei de ieri, pentru Flacăra dintotdeauna".

GRIGORESCU DE VÎNZARE

de vorbă cu Al. Vlahuţă

Aţi citit, desigur, cu toţi în ziare această ştire scurtă, precisă, brutală: „Zilele acestea d-l A. Vlahuţă va pune în vânzare colecţia sa de tablouri. Se ştie că în această preţioasă colecţie sunt peste 60 de tablouri de Grigorescu, din cele mai bune epoce şi înfăţişând aproape toată gama de genuri şi de subiecte în care s-a manifestat geniul marelui nostru pictor." Şi, desigur, ca şi noi, trebue să fi simţit citind această informaţie, o impresie de vagă părere de rău, sentiment de nelămurire şi contrazicere.

Vlahuţă vinde pe Grigorescu! Pioasa expoziţie a maestrului Vlahuţă este pe punctul de a se împrăştia! Comoara aceea de artă, care forma până acum una din atracţiile artistice ale Bucureştilor pe cari orice străin ţine să le cunoască, în curând se va desface ca o marfă oarecare.

Pentru ce? Care e pricina care a putut hotărî pe d-l Vlahuţă să scoată în vânzare aceea ce prietenia, şi bunul său gust, şi înalta sa înţelegere de artă au ales ca fiind mai bun, ca fiind superior din superioarele creaţiuni ale marelui Grigorescu?

Şi n'am putut înţelege. Atunci ne-am hotărît să-l vizităm.

— Adevărat e că vindeţi pe Grigorescu? — a fost prima mea întrebare.

— Adevărat! — mi-a răspuns d-l Vlahuţă, cu glasul său grav, tremurat.

Sunt obosit. Nu mai pot. De 17 ani sunt paznicul acestor tablouri, — zise maestrul, arătând cu un gest larg bogata colecţie ce-i împodobeşte zidurile salonului. Şi schiţând acest gest, marele poet îmi făcu o clipă

FIGURI CONTIMI ORANE

A. VLAHUŢĂ

impresia unui corect custode de muzeu istoric, obişnuit să arate cu-aceleaşi gesturi, aceleaşi tablouri, vizitatorilor curioşi. Apoi, continuă: Îmi pare foarte rău că trebue să mă despart de aceste superioare creaţiuni de artă, în mijlocul cărora am trăit atâta vreme, — dar ce să fac? Nu mai pot nici să le port de grije, nici să chel-tuiesc pentru ele. Fiindcă aceste tablouri m'au costat multe parale. Ce crezi că eu sunt stăpân aici în casă? Aşi, ele sunt stăpâne. De câte ori mă mut, grija mea cea dintâiu este să găsesc o casă în care să poată încăpea frumos tablourile lui Grigorescu. De mine nu mai e vorba. Eu stau unde-o da Dumnezeu. Tablourile să fie bine găzduite. Ei, şi asta costă... Mă transformasem mai mult într'un intendent al lui Grigorescu, într-un fel de „valet de pied" care primeşte lumea cu zâmbetul pe buze şi îi explică cu amabilitate opera genialului pictor. Orice străin mai de seamă venea prin Bucureşti, trebuia să treacă şi prin casa mea ca să vadă tablourile lui Grigorescu.

Eu am primit întotdeauna pe toată lumea cu dragoste. Dar şi această dragoste de la o vreme cam oboseşte. M'am despărţit de marele poet obţinând de la d-sa promisiunea *de a da cititorilor noştri buna veste că de la numărul viitor d-sa va începe să colaboreze în revista „Flacăra". (Al. Şerban)*»

GÎNDURI ASUPRA LUMII...

● *Cînd un literat sau un savant mărturiseşte în public lacunele şi scăderile operelor sale, dovedeşte că are convingerea intimă că e geniu.*

● *Scriitorii celebri, de multe ori, nu sunt aceia cari au avut idei noi, ci care au ştiut să îmbrace în forme noi, vechile idei.*

● *Persecuţia e forma cea mai cinstită, pentru că cel puţin e francă, a egoismului.*

● *Majoritatea oamenilor utilizează raţiunea numai pentru a-şi putea justifica faptele făcute fără raţiune.*

● *Prietenia e un egoism rafinat, căci fiecare iubeşte în altul tocmai calităţile şi defectele sale.*

● *Cea mai crudă durere pentru un om inteligent nu e faptul că moare, dar faptul că el moare înainte de a fi dat ceea ce mintea sa era capabilă să dea.*

● *Pentru a parveni e nevoie să ai talent: talentul de a te potrivi mereu altora şi a-ţi ascunde, pe cît posibil, originalitatea firei tale.*

Cine este d-l N. Iorga?

— D-l N. Iorga descris de sine însu-şi —

In numărul trecut al revistei noastre am pomenit numele d-lui N. Iorga. Cititorii, de sigur, se vor fi întrebat, cu drept cuvânt: N. Iorga? Cine este acest domn? Regretăm, dar n'am mai auzit până acum niciodată rostindu-se acest nume.

Ne mărturisim greşeala: era de datoria noastră să explicăm cititorilor cine este acest obscur personagiu căruia ne-am adresat cu rugămintea de a-şi spune părerea asupra modului cum Statul poate să stimuleze producţiunea artistică a unui popor şi care a ţinut, cu o energică amabilitate, să refuze de a răspunde la întrebările noastre.

Şi eram cu atât mai mult datori să dăm aceste prealabile explicări, cu cât d-l N. Iorga este un nume cu totul nou în publicistica noastră. In adevăr, cine a auzit până acum vorbindu-se de d-l N. Iorga? A publicat d-sa până acum vreo carte? I-a respins Academia vreo lucrare? A fost sau este preşedintele vreunei societăţi de caritate... artistică? S'a făcut vreodată vreun sgomot cât de mic în jurul acestui personagiu?

Nu, desigur. Este adevărat că a trăit odată un Iorga — gurile rele spun chiar că trăeşte încă — un Iorga, şef al partidului naţionalist, director al mai multor reviste literare şi politice, vehement orator, şef de curent literar, mare istoric, savant cu o uimitoare putere de muncă, un Iorga în sfârşit care la un moment dat a fost în stare să facă în Bucureşti o revoluţie care şi azi constitue încă fala generaţiei tinere actuale. Acest Iorga — care, ni se pare, se numea tot Nicolae — nu trebue confundat cu nici un preţ cu d-l N. Iorga, despre care am vorbit în numărul nostru precedent. Aşa cel puţin credem noi. Şi ne întemeiăm bănuiala pe următoarea scrisoare adresată redactorului nostru, d. Locusteanu, care dovedeşte, în mod neîndoelnic, că există şi un N. Iorga necunoscut şi care are nevoie să fie recomandat [illegible] cititorului.

Draga mea vale Locusteanu.

Ti-oi trimite la „Flacăra" mai multe mici [illegible]

sunt un simplu cetăţean român, admirator al tuturor gesturilor naţionale şi respectuos de toate situaţiile câştigate prin muncă şi talent: că mă ocup de publicare de documente: că am fost, din greşeala lesnilor, deputat, dar că am dovedit o atât totală lipsă de talent, încât n'aşi merita să fiu trimes nici între cei 5000 de concetăţeni ai mei din Vălenii-de-Munte, cari nu fac politică, şi că d-tale, care te-ai putut gândi şi la mine între celebrităţile zilei, îţi sunt adânc recunoscător,

cu toată stima faţă de ceilalţi

N. Iorga

Dar, firesce am intrat acum în corespondenţă cu acest obscur N. Iorga, ne cumva ar putea să ne spuie d-sa ce face celălalt N. Iorga, marele N. Iorga care n'are nevoie de nici un epitet atunci când i se rosteşte sau i se scrie numele? Unde este N. Iorga, omul căruia unuia-i plăcea să admire, care făcuse din răsvrătire frumuseţea cea mai înaltă a vieţii sale, sufletul acela de ură fecundă căruia în 1907 i s'a făcut suprema cinste de a fi bănuit că este singura cauză a groaznicei isbucniri vulcanice care a pustiit atunci ţara românească?

Poate că scrisoarea acestui necunoscut N. Iorga va avea darul să provoace o scrisoare şi de la celălalt N. Iorga, pe care am fi fericiţi să-l găzduim la locul de onoare în coloanele revistei noastre. O aşteptăm.

Cântecul Horelor

- Fragment dintr'un poem -

Mereu acelaş soare
Se duce şi se-ntoarce,
Pe cânt nepăsătoare
Bătrâna vreme fuge
La vechile-i meleaguri.

Iar noi, mireţi Themis
Şi marchiz Zeus fiice,
[illegible]

ECOURI

Rezultatul concursului între liceeni:

Întrebările puse au fost: 1 — Care e scriitorul în viaţă pe care îl preferaţi şi pentru ce? 2 Care e idealul vostru?

După sufragiile exprimate în concurs d. *Vlahuţă* e scriitorul cel mai gustat în şcoalele secundare? Cea mai mare parte din cei care au dat acest răspuns s-au abţinut să-şi motiveze părerea. Rău au făcut, deoarece criteriul nostru de apreciere n-a fost în primul rînd exactitatea părerilor emise, ci modalitatea argumentării.

Răspunsurile cele mai logic susţinute au proclamat pe d-l *G. Coşbuc* — poetul preferat. Unii îl preferă pe cîntăreţul baladelor şi idilelor chiar lui Eminescu. Ceea ce face superioritatea acestui poet, în ochii unora din tinerii noştri concurenţi, este caracterul profund şi sănătos românesc al operei sale, accentele de revoltă pe care marele Coşbuc le-a scos în faţa mizeriei noastre rurale. Unii şcolari s-au rostit pentru naţionalismul înflăcărat al d-lui *Goga*; alţii, mai puţini aceştia, pentru scepticismul caustic al lui *Caragiale*; voturi inteligent susţinute au avut spontaneitatea aci spirituală, aci duioasă a d-lui *Brătescu—Voineşti*; admiraţie înflăcărată, dar exprimată în fraze cam încărcate şi difuze, am citit pentru subtilitatea poetică a d-lui *Anghel;* unii şcolari preferă lirismul plin de eleganţă şi inteligentă imaginaţie a d-lui *Cincinat Pavelescu;* în Bucovina se gustă cu o deosebită plăcere întrupările şi stilul d-lui *M. Sadoveanu*, tocmai din pricina caracterului lor neaoş moldovenesc şi a „moldovenismului" talentului său...

FIGURI CONTIMPORANE

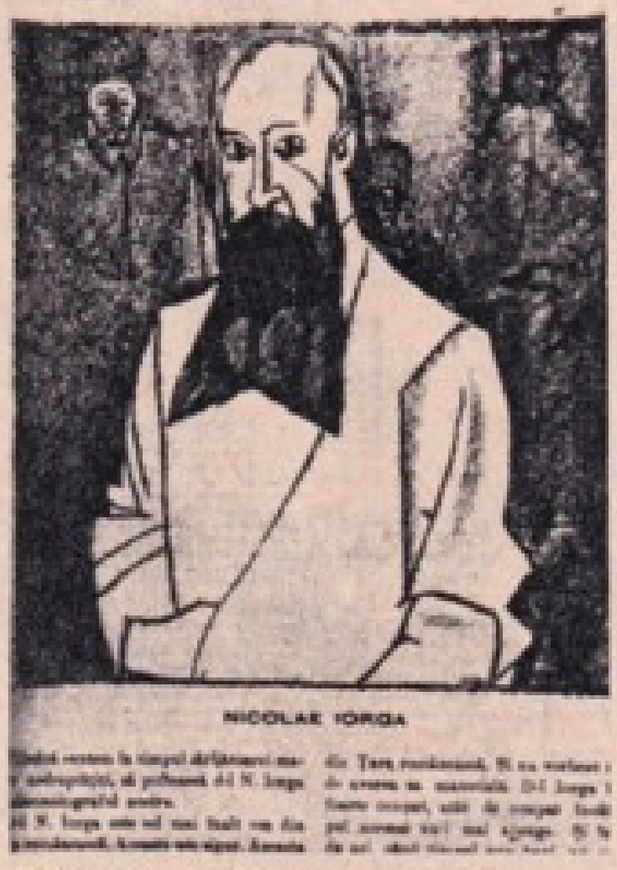

NICOLAE IORGA

„Figuri contimporane", o rubrică ilustrată de ISER

„Întâlnind pe un redactor al nostru pe care-l onorează cu prietenia sa, d-l *N. Iorga* i-a spus: — Mă simt bine azi. Aseară n'am lucrat nimic! Redactorul nostru izbucni în râs.

— De ce râzi? — îl întrebă d-l Iorga.

— Cum să nu râd? Nu e de râs când, în ţara noastră întâlneşti un om care anunţă, ca un rar eveniment, că *într-o seară* i s'a întâmplat să nu lucreze nimic!... Din nefericire, cea mai mare parte din intelectualii noştri nu pot spune că sunt rare decât serile când li se întâmplă să lucreze."

FLACĂRA

LITERARĂ ▪ ARTISTICĂ ▫ SOCIALĂ

„Flacăra de azi se închină în faţa Flacărei de ieri, pentru Flacăra dintotdeauna".

CARAGIALE

MOMENTE... din viaţa lui Caragiale

Într-o seară de iarnă — spunea d-l Vlahuţă — Caragiale vine la mine. Sosea din străinătate. Afară ningea, intră repede. Se opreşte brusc şi cu glasul înduioşat, cu privirile pierdute parcă în depărtările trecutului, începe o poveste: Parcă văd... Seara. Frig. Ninge, viscoleşte. La Ploeşti. Acum cincizeci şi atâţia de ani... O femee săracă, într-o odaie fără foc, se chinuieşte, nemâncată, pe o saltea de paie... Vântul vâjâie afară, nenorocita femee se svârcoleşte înăuntru de dureri grozave... Şi toată noaptea o duce aşa... De-abia către ziuă se uşurează. Naşte un copil fără noroc... Ei bine, copilul ăla sunt eu!...

Un nour de duioşie se lasă pe feţele noastre. Caragiale împrăştie însă repede nourul cu o glumă şi veselia se restabileşte —, încheiă d-l Vlahuţă mişcătoarea sa povestire.

„Directorul *Flacărei*, în dorinţa de a da numărului festiv închinat lui Caragiale o strălucire cât mai mare, a adresat, acum câteva zile, maestrului, următoarea telegramă la Berlin: *„Vă felicit şi vă urez ani mulţi şi noroc cu prilejul jubileului.* Flacăra *apare număr festiv. Rog colaborare sau împuterniciţi Vlahuţă să ne dea concursul pentru răuşită bună.*" *La această telegramă*, Caragiale a răspuns telegrafic: *„Regret. Imposibil amândouă. Mulţumesc atenţie. Caragiale*" Şi din acest moment, d-l Vlahuţă, care făgăduise că va da Flacărei preţioase documente pentru desăvârşirea sărbătoririi proectate, a refuzat să ne mai acorde sprijinul promis."

„Dl. I.L. Caragiale a binevoit să trimită directorului nostru o amabilă scrisoare, prin care mulţumeşte călduros scriitorilor care au colaborat la numărul festiv al „Flacărei". (Este vorba de *Flacăra* nr. 16 din 4 februarie 1912, unde au apărut articolele: *Caragiale orator* de Take Ionescu, *Cum scrie Caragiale* (amintire) de Şt. O. Iosif, *Scriitorii tineri şi Caragiale* (cuvântarea d-lui Em. Gârleanu la festivalul de la Teatrul „Comaedia"), *Caragiale profesor* de Radu D. Rosetti, *Momente*... (inedite din viaţa lui Caragiale) — aflate de la d-l Al. Vlahuţă consemnate de Al. Şerban; *Stilul lui Caragiale* de C.C. Arion, *Caragiale — artistul şi opera lui* — de P. Locusteanu. *Numărul 27*, — pe un tablou al „Junimei" de D. Anghel, n.n)

„*Noua revistă română* deschisese o listă de subscripţie pentru alcătuirea unui „fond Caragiale" care să fie oferit marelui scriitor cu prilejul aniversării sale a 60-a. Imediat ce a luat cunoştinţă de această iniţiativă, Caragiale a telegrafiat d-lui Rădulescu-Motru următoarele: *„Resping categoric subscripţia. Salutări.* **Caragiale**". În urma acestei telegrame, Caragiale poate fi exclus definitiv din rândul umoriştilor români. În adevăr, dacă maestrul ar fi fost umorist — cum au pretins unii — atunci nu numai că n'ar fi respins subscripţia deschisă de *Noua revistă română*, dar chiar ar fi născocit o necesitate naţională (o vie, o casă, alte asemenea obiecte indispensabile unui umorist) şi şi-ar fi deschis singur o listă de subscripţie."

FLACĂRA

LITERARĂ ▪ ARTISTICĂ ▪ SOCIALĂ

„Flacăra de azi se închină în faţa Flacărei de ieri, pentru Flacăra dintotdeauna".

«Ce este Caragiale»

Astă vară, la Blaj. În timpul serbărilor cincuentenarului Astrei. La o masă discută cu aprindere mai mulţi scriitori printre care Goga, Ranetti, I. Scurtu etc. La mijloc Caragiale.

D-l Scurtu, în timpul unei replici, aruncă în treacăt, lui Caragiale calificativul de „satiric".

Caragiale tresare, ca scuturat de-un fior scurt, puternic.

— Eu nu sunt satiric! — răspunde maestrul, tremurînd tot de indignare.

— Ba, eşti un scriitor satiric! — îi răspunde d-l Scurtu. Şi Eminescu a spus că eşti un satiric!

— Şi dacă a spus Eminescu? Eu nu sunt satiric!

Apoi, schimbând de-odată tonul, marele scriitor îşi ceru pălăria:

— Unde mi-e pălăria? Plec! Nu pot sta la masă cu un om care mă insultă.

— Dar nu te-am insultat! — replică d-l Scurtu.

— M-ai insultat! — zice Caragiale. Fiindcă e o insultă să zici că eu sunt un scriitor satiric.

Şi-şi ceru iar pălăria.

— Rămîi maestre — stăruiesc prietenii dinprejur.

— Cu neputinţă! — se'npotriveşte Caragiale. Sau, dacă vreţi să rămân, să plece domnul care m-a insultat.

Şi, adresîndu-se d-lui Scurtu, Caragiale îi strigă supărat:

— Pleacă, ori plec eu!

Atunci, d-l Scurtu, liniştit, pe buze cu un zîmbet uşor, întreabă:

— Dar dacă nu eşti satiric, ce fel de scriitor eşti dumneata d-le Caragiale?

— Sentimental! — răspunse maestrul într-o isbucnire de-o spontaneitate atât de naivă încât întreaga asistenţă izbucni în râs nepotolit.

...Am râs mult la Blaj de modul cum marele Caragiale s-a apărat de acuzaţia că ar fi un simplu satiric. Cu toate acestea în cuvântul acela care a stârnit atâta ilaritate este mult adevăr. Aşa este: fondul sufletesc al scriitorului care a selecţionat spiritul, humorul românesc este adânc sentimental. *(ADMIRATOR)*»

«Din glumele lui Caragiale»

«CRÎMPEI DE AMINTIRI»

Amicul meu Şt. O. Iosif mă luase să-mi arate pe maestrul Caragiale la Berăria „Bene Bibenti" din strada Şelari. Aici l-am auzit pentru întâia dată vorbind, şi răspunzând, cu surâsul lui spiritual, unui consumator.

— Da domnule, eu sunt patronul Berăriei.

— Aha, d-ta eşti domnul Bibenti? la şezi colea. Nu bei o bere?

— Nu! mulţumesc, nu beau că d-aia îmi zice „Bibenti".

Caragiale s-a aşezat la masă, răspunzând afabil la toate întrebările muşteriului.

— Şi ai mulţi clienţi, domnule Bibenti?

— Vre-o trei-zeci, dar între ăştia e unul care consumă singur cât toţi ceilalţi la un loc.

— Ce spui? bea straşnic, şi cine e ăla domnule?

— Eu! că eu singur am nevoie de mai multă bere decât toţi ceilalţi?

— Păi bine, domnule Bibenti, ziceai că nu bei...

— Eu? eu nu beau, domnule; eu „consum"!

„Caragiale a murit în aceeaşi lună şi aproape în aceeaşi zi cu marele său prieten M. Eminescu. În adevăr, Eminescu a închis ochii pentru totdeauna la 15 iunie 1889, iar Caragiale la 9 iunie, 1912. În orice caz, Caragiale a fost înmormîntat cam în ziua în care Eminescu închidea ochii.

Această coincidenţă însemnează că şi un decret al fatalităţii pune alături, în panteonul naţional, pe aceşti doui uriaşi ai literilor româneşti. Bineînţeles, înmormîntarea de la Berlin e provizorie. La toamnă rămăşiţele pământeşti ale lui Caragiale vor fi aduse în ţară şi depuse în cavou propriu, cu pompă de funerarii naţionale."

PREMIERE ROMÂNEȘTI PE MONT BLANC

In această vară, două echipe de alpiniști români au efectuat ascensiuni temerare pe cel mai semeț munte al Europei, Mont Blanc. Pe de-o parte, soții Coliban, Taina și Emil, pe de alta, Ion Zincenco și Stoica Solzaru, ultimii de la „Griviţa Roșie".

Ei și, vor exclama cunoscătorii, mare scofală, Mont Blanc nu mai e de mult o „carte de vizită" de excepție, el a devenit, ca și Bucegii noștri, un fel de „bulevard" pentru alpiniștii cu pretenții ! E exact și cucerirea lui, în sine, nu mai reprezintă azi o ispravă de răsunet, numai că soții Coliban au abordat muntele pe trasee de mare dificultate, realizînd adevărate premiere, ce fac cinste alpinismului nostru. Ei au făcut, ca să folosim o expresie dragă lor, traseul Brown-Whillans, fața vestică din Aiguille de Blaitière, pintenul Walker din peretele nordic al masivului Grandes Jorasses, pilierul central Frêney din Mont Blanc de Courmayeur, avînd ca punct de plecare renumita stațiune Chamonix.

Cu amabilitate, Taina Duțescu Coliban, lector la Universitatea din București, ne-a încredințat, în exclusivitate, imaginile care urmează și mai multe fragmente din „jurnalul de bord". Vi le transmitem, odată cu invitația de a lua parte, pe cîteva pagini, la dramatismul și frumusețea unei ascensiuni pe Mont Blanc.

OVIDIU IOANIȚOAIA ■

12 august. Foaia meteo din faţa Casei Muntelui (Maison de la Montagne — centrul geografic şi „spiritual“ al Chamonix-ului) anunţă vreme bună. Plecăm să parcurgem traseul „Brown-Whillans“ din faţa de vest a lui Aiguille du Blaitière — traseu serios, cu „nume“, cu bivuac, 800 de metri diferenţă de nivel, unul din cei trei mari pereţi vestici din masiv (alături de Charmoz şi Petit Dru) Ca „angajare“. însă, deşi nu se compară cu „Rebuffat“, nu se compară nici cu marile ture la care visăm. Cu ocazia asta testăm echipamentul şi ne testăm şi pe noi. Iese bine, cred că ne putem permite mai mult.

16 august. Tropotim pe Mer de Glace, dar nu spre ţinta noastră, în susul gheţarului, ci într-o mişcare browniană aberantă printre nişte crevase urîte şi verzi. Ne deplasăm, totuşi, şi în sus, pentru că parcurgem pe la poale întreaga bază a piramidei Dru-ului şi o depăşim. Mai precis, o parcurgem pe la glezne, pentru că poalele sînt mai sus, grohotişuri imense, cu pîraie şi rîuri. În sfîrşit, crevasele se răresc, gheaţa e mai curată (şi mai alunecoasă!) şi cotim spre gheţarul Leshaux, pe malul drept (orografic!) al căruia se află situat refugiul la care trebuie să ajungem în seara asta. La „intersecţia“ Mer de Glace cu Leshaux e cam curent, suflă un vînticel îngheţat şi, deşi mergem repejor, trebuie să ne oprim să ne punem pulovere. Dacă tot ne-am dat jos sacii şi umblăm în ei, profităm de ocazie ca să mîncăm ceva. Masivul Grandes Jorasses e încă ascuns de o creastă care coboară din dreapta. Pornim mai departe şi după un cot al gheţarului apare, în sfîrşit, Grandes Jorasses, peretele nordic Bine am făcut că am mîncat mai devreme că acuma ne-a cam pierit pofta! Parcă în poze nu era aşa de mare, aşa de gri, şi cu atîta zăpadă pe el...

17 august ...Sîntem în treimea inferioară a peretelui, cea mai expusă din cauza căderilor de pietre. Ajungem în punctul unde, săptămîna trecută, au fost accidentaţi grav trei japonezi, şi alţi trei au murit: avalanşă de pietre. Locul se recunoaşte uşor, pentru că zac în părăsire corzi, colţari, o targă, rucsacuri, alte lucruri, o „comoară“ pierdută, pentru că nimeni nu-şi permite aici să se încarce cu ceva inutil, cu ceva în plus. Ne ajunge din urmă o echipă. Băieţii vorbesc o engleză ciudată. Şi mai ciudat, „ne văd“, adică nu se comportă de parcă am fi „natura“, şi chiar ne întreabă de unde sîntem. Dar ei? Din Africa de Sud. Unul din ei îşi exprimă mirarea că o „lady“ face Walkerul?! În continuare, mergem „împreună“, cînd ei, cînd noi în faţă. Mai prost e că, seara, se nimeresc ei înainte, aşa că ocupă singurul loc de bivuac, o brînă prăpăditâ, drept care noi dormim în scăriţe. Atîrnaţi, ca hainele în cuier, dacă nu cumva altfel...

19 august. Ajungem pe întuneric lîngă refugiul Boccalate, dar nu putem pătrunde înăuntru, pentru că sîntem pe acoperiş, iar pereţii sînt foarte abrupţi. După multe căutări, reuşim să coborîm, cu riscul vieţii, pînă în dreptul uşii.

?0 august: Deschid ochii. E lumină — o lumină gri, iar priveliştea e fascinantă. Dispoziţia estetică mi-o curmă brusc problema încălţatului — bocancii au devenit cu trei numere mai mici. Cu scîncete şi icnituri, reuşesc să-mi înghesui piciorul stîng în bocanc, dar acum de unde degete cu care să-mi leg şireturile? Orice atingere e un chin. După cîteva minute penibile, pot zice că un picior e încălţat. Mă îndrept de mijloc să răsuflu şi să-mi fac curaj pentru piciorul drept şi-l surprind pe vecinul meu de banchetă — marele Jean Marc Boivin — făcînd acelaşi gest: are şi el un picior încălţat şi o figură suferindă. Ridic un deget şi spun: „Unu!“ Rîdem amîndoi şi ne aplecăm asupra piciorului următor. Pe Emil trebuie să-l leg eu la bocanci. Are la degete nu răni, nu crăpături, are crevase!

26 august. Ştiam încă de la coborîrea din Walker că zona din spatele Mont Blancului, partea italiană, e fantastică. Pajişti imense cu flori, zade cu ace cît cele de pin, deasupra munţi negri, munţi roşii, sus de tot munţi albi. Începem să urcăm spre refugiul Monzino printr-o pădurice de pini gălbui. Iarba e şi ea gălbuie cu vărgături roşietice, stîncile sînt năpădite de licheni roşcaţi şi gălbui. N-am găsit încă poteca spre refugiu, dar ne orientăm în sus şi spre stînga cîştigînd înălţime. Ieşim pe pantele de grohotiş şi urcăm printre zecile de fire ale torentului care curge din gheţarii de sus. Soarele e aproape să apună şi n-o să mai mergem mult. Azi a fost o zi mai mult de relaxare. Ne oprim liniştiţi, încă pe lumină, sub ultimul contrafort stîncos garnisit cu cabluri de sub refugiu. N-ar avea rost să urcăm chiar pînă la refugiu, ca să dormim lîngă el. Ne facem culcuşul pe brînă de iarbă într-un loc adăpostit de vînt. Zgomot continuu de apă. În dreapta noastră, cum te uiţi în sus, e o ruptură mare de pantă, o întindere uriaşă de piatră lustruită de apa care curge din buza gheţarului într-o pînză aproape neîntreruptă. Din cînd în cînd, cad avalanşe de pietre, cu zgomot mare şi neliniştitor.

27 august. Urcăm spre refugiul-bivuac Eccles, cînd pe stînci, cînd pe o ierbuţă scurtă şi aspră, cu floricele tari. Pe urmă începe zăpada, întîi fleşcăită şi murdară, pe urmă din ce în ce mai albă, mai consistentă. În stînga noastră, gheţarul Brouillard — o harababură de forme alb-gri-verzui, în dreapta, creasta Innominata şi, departe, sus, roşie pe fond de zăpadă albă, Chandelle — partea superioară a Pilierului Central Frêney, ţinta noastră. De la un timp, se tot învîrte pe deasupra un elicopter. Devenim curioşi şi nu degeaba, elicopterul dispare după Innominata şi reapare cu ceva atîrnat de cablu.

Cînd se apropie și văd că e un om mă cuprinde o mare emoție: asistăm la o operațiune de salvare! Aparatul coboară și depune povara pe terasa făcută în acest scop a refugiului Monzino. Mai tîrziu, de la niște spanioli care coboară aflăm că într-adevăr s-a petrecut un accident în Chandelle, un alpinist a căzut și s-a spînzurat cu coarda.

Mai sus, zăpada e întărită bine, încep pante înclinate, alternînd cu pante de gheață, drumul e tăiat de crevase mari. Ne punem colțarii, dar nu ne legăm, ca să nu udăm corzile și să nu pierdem vremea. Mergem însă cu grijă.

29 august. Am ajuns pe firul pilierului sub „Chandelle"-luminarea — porțiunea finală de 100 m., surplombantă; sîntem probabil în punctul de unde au trebuit să coboare, în 1961, echipele lui Bonatti și Mazeaud. Au murit în viscol, înșirați pe ghețarul Frêney, între Stîncile Gruber și Șeaua Innominata, trei francezi și un italian, dintre cei mai buni alpiniști la vremea aceea. De aici, se vede bine sub noi, departe jos, ghețarul Frêney rînjindu-și crevasele și rupturile de pantă. E clar că pe acolo nu se mai poate trece — după 20 de ani, acest drum nu mai există. În caz de vreme proastă, singura retragere posibilă ar fi pe unde am urcat noi, spre Col Eccles. Dar oare cum arată pantele de gheață pe care le-am trecut în echilibru pe vîrfurile din față ale colțarilor dacă au pe ele o palmă-două de zăpadă, ca să nu zicem mai mult? „Chandelle" e un spectacol în sine — un monolit de stîncă roșie la care cînd te uiți ți-ar cădea casca din cap dacă n-ar fi legată sub bărbie — de-abia se ghicește o fisură sinuoasă ca un fir de ață. Evident, totul se trece în scărițe. Chiar la bază se vede o echipă care face pregătiri — ezită, o iau pe o variantă evident fără șanse, se dau jos — în timpul ăsta urcăm și noi porțiunea pînă la baza luminării. O față de gheață încununată de o cornișă, tot de gheață transparentă — frumoasă dealtfel, numai să nu-i vină ideea să se rupă și, în sfîrșit, o mică porțiune de care nu pomenește nici o descriere, dar care înclin să cred că e „cheia traseului", pentru că o altă echipă, care vine după noi, petrece vreo două ore bune fără s-o treacă. Porțiunea — inofensivă la prima vedere — constă dintr-o spinare de stîncă roșie, de vreo șase metri, nu verticală — nuuu! — înclinată binișor însă absolut netedă, fără nici o priză. La stînga, cam 1000 de metri pînă jos, la dreapta, situația mai bună, numai vreo 600 de metri pînă în fundul unui culoar de gheață. Emil bate un piton la bază și o ia în sus, ușurel, ușurel — a trecut! Scot pitonul și o iau și eu în sus — nu-mi vine să cred că muntele ăsta e în stare de asemenea surprize, totuși muchia bocancului și podul palmelor stau acolo unde le pui, dar nu prea mult, trebuie să mă mișc repede, ca să nu mă „coc" și să cad. Ajung și eu la Emil; am circei la trigemeni, dar las'că trece. Între timp, am intrat în umbră, și e frig. Dîrdîi așa de tare că mi-e frică să nu sar din scărițe. Mă îndur să-mi ridic mineca de la pulovăr ca să văd cît e ceasul și constat că așteptăm de 3 ore după cei din față! E clar că n-avem cum să mai ajungem în seara asta la refugiul Vallot. Dar nici cei de jos n-au avut mai mult spor. Sînt tot acolo la spinarea netedă și par descumpăniți. Cînd îmi vine rîndul, în sfîrșit, s-o iau și eu în sus, am mîinile așa de înghețate că nici nu simt dacă mă țin cu ele sau nu — probabil însă că mă țin, pentru că nu cad. După vreo zece metri, mă încălzesc și ajung chiar să savurez tavanul, unde sînt într-o poziție atît de aeriană la propriu, încît am senzația că zbor.

30 august. Sîntem pe vîrful Mont Blanc. Sînt mîndră. Știu că, pentru multă lume, Alpii înseamnă Mont Blanc, iar Himalaia — Everest, dar Mont Blanc-ul, ca vîrf, nu mai autentifică, în sine, nici măcar calitatea de alpinist. A-l cuceri pe o „voie normale" echivalează cu vîrful Omul făcut dinspre platou, după ce-ai ajuns cu telecabina la Babele. Atunci poate sînt mîndră tocmai pentru că am urcat pe cel mai greu drum. Și totuși, mă bucur puțin și pentru că stau cocoțată pe cel mai înalt punct din Europa. În definitiv are și gălușca asta de zăpadă un farmec, chiar o măreție.

TAINA DUȚESCU COLIBAN ■

ORORI ALE FASCISMULUI

ASASINATUL POLITIC ŞI RĂZBOIUL

Grigore Gafencu s-a născut în Bucureşti, la 30 ianuarie 1892. A studiat dreptul la Geneva şi a trecut doctoratul în ştiinţe politice la Paris (1914). În primul război mondial a fost aviator într-o escadrilă franceză; distins cu ordinul militar „Mihai Viteazul", pentru reuşita zborului său peste liniile germano-turco-bulgare.

După Marea Unire a românilor, Grigore Gafencu intră în viaţa publică, dedicîndu-se mai întîi ziaristicii; fondator al publicaţiei „Revista vremii", apoi director a două mari cotidiene — „Argus" şi „Timpul". Este şi iniţiatorul agenţiei de presă „Orient-Radio". Intrînd în politică, va milita în aripa stîngă a partidului naţional-ţărănist, alături de Mihail Ralea, Petre Andrei, Mihail Ghelmegeanu ş.a. În vremea guvernărilor naţional-ţărăniste a deţinut următoarele funcţii: secretar general la Ministerul de Externe (1928); subsecretar de stat la Lucrări Publice şi Comunicaţii (14.XI.1929 — 17.VI.1930), la Preşedinţia Consiliului de Miniştri (17.VI. — 10.X.1930), la Externe (9.VI. — 21.X.1932) şi la Industrie şi Comerţ (14.VI. — 14.XI.1933). Numit, la 22 decembrie 1938, ministru al afacerilor străine, Gr. Gafencu — după o activitate extrem de roditoare a politicii externe româneşti — va demisiona din înalta răspundere, la 30 mai 1940, motivîndu-şi retragerea prin schimbarea raportului de forţe internaţionale, în urma victoriilor germane în Vest; atunci, după cum se ştie, Carol al II-lea a început să iniţieze desprinderea României din tradiţionala politică de cooperare cu foştii aliaţi din războiul pentru unitatea noastră naţională, iar Gafencu susţinea că astfel se distrugeau rezultatele pozitive obţinute în politica de apropiere româno-sovietică inaugurată cu atîta succes de Titulescu şi Litvinov. Şi în timp ce în România şi în alte ţări europene se agrava ingerinţa fascistă şi hitleristă, deteriorîndu-se înţelegerea şi colaborarea paşnică dintre popoare, Grigore Gafencu a fost acreditat ca ministru plenipotenţiar la Moscova — cronologic, fiind al treilea şef de misiune diplomatică românească în U.R.S.S. Bun cunoscător al politicii externe româneşti şi internaţionale, Gafencu (în ultima parte a celui de al doilea război mondial) a ţinut conferinţe publice la Londra, Paris, Strasbourg, Florenţa, Zürich, Geneva — pledînd peste tot cauza şi interesele României. El s-a pronunţat consecvent pentru tratative directe cu Uniunea Sovietică, îndemnînd efectiv pe Antonescu şi opoziţia burgheză să decidă ieşirea României din război... A depus pe masa Conferinţei Păcii două ample „memorandumuri" în care îşi prezenta opiniile, multe dintre ele corecte, faţă de tratamentul aplicat patriei sale. În anii 1944, 1946 a publicat două interesante lucrări de politică externă (în mai multe limbi). A ţinut şi un stufos „Jurnal„ (1941—1956). Încetează din viaţă la 30 ianuarie 1957.

Din perioada 1929—1939 ne-au rămas două voluminoase registre cu Însemnările inedite ale lui Grigore Gafencu. În cele de mai jos vom transcrie ultima parte a manuscrisului: 5 ianuarie 1934 — 6 decembrie 1939. Coincidenţa calendaristică face ca acest întins fragment să înceapă cu asasinarea de către legionari a primului ministru al României, I.G. Duca, şi să se sfîrşească tot cu un asasinat politic săvîrşit de aceiaşi legionari mercenari ai lui Hitler, căruia i-a căzut victimă al doilea prim-ministru român aflat la datorie, Armand Călinescu.

Notele lui Gr. Gafencu sînt scrise „atunci", n-au mai fost nicicum prelucrate ulterior. Încărcătura de fapte este impresionantă, iar scriitura poartă amprenta sigură a gazetarului de marcă. Dotat cu un ascuţit spirit critic, Gafencu prezintă evenimentele şi le analizează din unghiul de vedere al omului politic animat de convingeri democratice, prin prisma bunei-credinţe a patriotului român. Reprezentant al epocii şi al clasei sale, fruntaşul din stînga naţional-ţărănistă poartă cu sine şi o inerentă tentă de subiectivism şi partizanat politic. Înţelegerea fenomenelor socio-politice este uneori ţărmurită de exclusivismul burghez şi ulcerată de tare politicianiste. Filonul genetic al Însemnărilor, însă, exprimă robusteţe morală, iar firul călăuzitor este totdeauna luminos: o împătimată dragoste de ţară, o neostoită grijă pentru destinele poporului român.

Manuscrisul ce prezentăm, începe cu o semnificativă descriere a campaniei electorale în unul din judeţele de sud. Pe fondul încheierii alegerilor, cade ca un trăsnet vestea asasinării primului ministru I.G. Duca. Tragicul moment îi prilejuieşte lui Gafencu rememorări pline de interes: în legătură cu personalitatea celui dispărut, privitor la criza de guvern ce a precedat formarea ministerului Duca, cum şi relativ la cauzele şi efectele guvernării naţional-liberale. Am ţinut să redăm integral relatările lui Gafencu, chiar dacă în cîteva rînduri nu este ferit de mici patimi arborate la umbra unei elevate stări ironice. Dacă ar fi să luăm doar exemplul lui Nicolae Titulescu, se constată cu uşurinţă tratamentul „particular" pe care i-l aplică fostul său colaborator. Neconcordanţele pornesc de la un fapt sesizat şi de alţi contemporani: alergia faţă de imixtiunea în politica internă a ţării, a marelui diplomat român. Luxul de amănunte, cu detalii de cancan, pe cînd se povesteşte încercarea lui Titulescu de a forma guvernul, cad în desuetudine în faţa repetatelor şi constantelor elogii pe care Gr. Gafencu le-a adus ilustrului reprezentant al politicii externe româneşti. În Însemnările sale,

Gafencu are zeci și zeci de pagini de entuziastă prețuire pentru Titulescu. Citățm, la întîmplare: „...Folosul factorului extern Titulescu, scump plătit, viu criticat și totuși mult întrebuințat de toate guvernele, s-a vădit mai mult decît oricînd sub guvernarea național-țărănistă. Reprezentantul nostru la Societatea Națiunilor, prin talentul său, de toți cunoscut și admirat, prin autoritatea dobîndită în toate problemele internaționale, prin simpatia cîștigată în toate cercurile, — oameni politici, financiari și ziariști —, a dovedit cu prisosință că e neapărat trebuincios apărării și sprijinirii cauzei românești peste hotare. E spre cinstea lui G.G. Mironescu (ministru de externe — n.N.) că a știut să-l încurajeze, să-l întrebuințeze și — firește — să profite de el. Și e spre rușinea guvernului de azi (Iorga—Argetoianu — n.N.), că lasă să se prăpădească autoritatea lui Titulescu fără a pune nimic în loc. Pe scena internațională, regimul ritmului nou înlocuiește violoncelul sclipitoare și inteligența cuceritoare a lui Titulescu — prin prostia fudulă și sinistră a lui C. Cezianu (ministrul român la Paris — n.N.), prin isteria deșuchiată a lui Gr. Filipescu (directorul „Epocii" — n.N.) și prin francmasoneria de mahala a lui I. Pangal (subsecretar de stat la Președinție, în guvernul Iorga-Argetoianu—n.N). Jalnica trinitate de propagandiști naționali: un cretin, un zevzec și un imbecil ocult!"

Deosebit de prețioase sînt și informațiile ce le furnizează despre guvernarea tătărească. Sub „protecția" stării de asediu, Garda de fier proliferează, noul minister liberal devine tot mai mult un docil instrument în mîna diabolicului Carol al II-lea. Sînt relatate și alte crize de guvern, rezolvate în culisele palatului regal. Se ridică cortina în fața multor scene tragi-comice din viața politică românească interbelică.

Pentru anii 1935, 1936, Gafencu n-a reținut în caietele-registre decît extrem de sintetice treceri în revistă ale situației politice. Notațiile sale oricît de lapidare, nu sînt lipsite de sîmburii unor lucrări pozitive la care reflecta constant.

Urmează un regretabil salt peste anii 1937, 1938, după care ni se relevă suita însemnărilor din septembrie-decembrie 1939 — tensionate de vîltoarea apocaliptică în care intrase omenirea. Descriind asasinarea mișelească a lui Armand Călinescu, neînfricat antihitlerist și antilegionar, Gafencu stăruie asupra mobilurilor abominabilei crime, ca și asupra consecințelor din cele mai îngrijorătoare.

O bună parte a Însemnărilor din anul 1939 este dedicată prezentării politicii externe înfăptuită sub ministeriatul său. Aflată la răscrucea furtunilor, România trebuia să facă eforturi uriașe pentru a-și salvgarda ființa națională. Ministrul ei de externe, pătruns de un ardent patriotism, s-a străduit să promoveze cu fermitate și curaj politica instinctului național al neamului românesc. Și rezultatele au fost excelente: o vreme țara noastră este ferită de incidențele războiului...

Grigore Gafencu sesizează vicii ale societății burgheze, întrevede primejdii ce s-ar abate asupra patriei sale, dar uneori se limitează doar la atît. Viața politică se restrînge, în viziunea lui, la activitatea guvernamentală sau doar a vîrfurilor conducătoare. Nu sesizează forța de propulsie a maselor populare, trece cu vederea aportul posibil al altor forțe politice la soluționarea problemelor sociale și naționale ale țării. Omisiune regretabilă la un spirit pătrunzător ca el, cu atît mai mult cu cît un asemenea front național exista, închegat din partidele clasei muncitoare, în frunte cu comuniștii, ale altor forțe democratice și patriotice care, în epocă, desfășurau o remarcabilă activitate antifascistă și antirăzboinică.

Rîndurile noastre se vor un succint cuvînt înainte la Însemnările ce publicăm astăzi. Oricum însă, nu putem să nu amendăm pe loc cîteva opinii ale lui Gafencu, ce s-au dovedit complet eronate ulterior: în fond Vaida a fost „naș" declarat al Gărzii de fier; pericolul legionar devenea tot mai mult o realitate și alarmele trase (de străinătate, de Titulescu ș. a.) nu erau deloc false; dezmățul gardist din campania electorală, în primul rînd, a dus la incidente soldate cu morți, răniți și arestați; în legătură cu dizolvarea organizației teroriste Garda de fier alte surse ni-l prezintă pe Duca asumîndu-și răspunderea actului și acoperind pe rege; nu împărtășim, de asemenea, părerea potrivit căreia naționalismul „întregii tinerii generații" se manifesta înviorat de pilde din afară; acordul economic germano-român era, totuși, mai mult — și nu în bine!—decît „o faptă de bună gospodărie"... Dealtfel, cititorilor noștri dornici să cunoască în detaliu și nuanțat evenimentele notate de Gr. Gafencu, le recomandăm trei remarcabile lucrări: „Garda de fier—organizație teroristă de tip fascist" de Mihai Făt, Ion Spălățelu, „Viața economică și politică a României (1933 — 1938)" de Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, „Diplomația românească în sud-estul Europei (1938—1940)" de Ion Calafeteanu.

Încheiem prin a cita crezul politic al ministrului de externe, mărturisit la sfîrșitul anului 1939: „Cînd apărăm drepturile noastre naționale le apărăm cu toții în același gînd. Iar cînd vorbim de pace exprimăm cu toții aceeași grijă și aceeași voință. Am învățat în șirul vremilor să fim viteji și cumpătați. În istoria întregirii noastre e un lung șir de suferinți de care ținem minte. Vom rămîne uniți. Orice trufie însă e străină de firea noastră. În calea vremilor noi pe care le presimțim și pe care nimeni mai mult ca noi nu le dorește prielnice pentru mult așteptata izbîndă a ideii europene de pace, nu vom ridica vorbe, nici patimi învechite. Vom ști să fim de folos înțelegerii între popoare. E politica instinctului național, care se lămurește din nou, fără zbucium lăuntric, și care dintr-un trecut de lupte și de suferinți, prin amintirile scumpe ale înfăptuirilor de ieri, prin încercările grele ale zilei de azi, ne duce spre un viitor pe care-l privim cu liniște, cu bărbăție cu toată încrederea".

Are peste timp, Mesajul de pace recent adresat popoarelor lumii de către conducătorul partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, reazimă forța justițiară a politicii externe a României socialiste pe tradiția luptei pentru pace și înțelegere internațională a poporului român.

STELIAN NEAGOE ■

5 ianuarie 1934

Vineri 29 decembrie serbam la restaurantul „Paradis din B [...] cu prietenii mei politici alegerea mea de senator de C [...] Nușeta invitase și doamnele, care conform obiceiului unui pămînt presărat de moschee și de geamii, luaseră loc, toate grămadă, într-un colț de masă. Bărbații ocupaseră colțul opus și comentau cu veselie neașteptatul succes la Senat după teroarea dezlănțuită în județ la alegerile de la Cameră. Prietenii aminteau toate fazele luptei electorale : îngrijorarea lui Țipărescu la secția B [...], unde contracandidatul Mahalniski conducea în persoană trupele guvernamentale, victoria strălucită de la secția Prisăcani, înspre care colonelul Gorski condusese în timpul nopții un convoi de treizeci de sănii umplute cu consilieri comunali, în sfîrșit impozantul cortegiu de consilieri români, macedoneni, bulgari și turci, care în rînduri strînse străbătuse orășelul B [...] cu mine în frunte, pentru a cuceri secția de votare a capitalei județului.

Dispariția în fața noastră a bandelor de bătăuși liberale, era tălmăcită de prietenii mei, ca rezultatul organizării și a tacticii noastre de luptă. În ce mă privește, eu mă gîndeam la cele două convorbiri telefonice din ajunul alegerilor, în care șeful guvernului, vădit jenat de prea strălucitul succes guvernamental la Cameră, îmi făgăduia la Senat o deplină libertate. Chiar așa, dovada de disciplină și de solidaritate pe care o dăduseră consilierii noștri, era un succes cu care organizația se putea mîndri. Iar eu descopeream în sfîrșit, după atîtea alegeri banale, prea ușoare cînd eram la putere și fără izbîndă cînd eram în opoziție, plăcerea reală a luptelor politice de provincie, unde legămintele care string laolaltă șef, fruntași și partizani sînt mai directe, mai vii, și în timpul luptei mai calde, mai pasionate ca cele care dăinuesc la centru. Lipsa de orizont politic, micimea intereselor și a ambițiilor ce-și stau față-n față e compensată, în provincie, prin legăturile sufletești ce se stabilesc de la om la om, cu unii alegători dezinteresați, la care descoperi țeluri de luptă și puncte de program, de mult uitate în atmosfera statelor majore...

La miezul nopții, serbarea era în toi. Lăutarii cîntau vijelios, paharele ciocneau și se încrucișau urările.

Atunci pătrunse în local șeful poliției, — d. Popescu. Lung, uscat, misterios, înainta jenat și lugubru, sol ales într-o mie, pentru a purta, cum se cuvine, o veste rea. Ceru să-mi vorbească, — „în particular". Mă retrăsei cu el într-un colț al „Paradisului", pe cînd musafirii nedumeriți și îngrijorați prevedeau o nouă manevră electorală a poliției. Dl. Popescu îmi vesti cu glas stins : „L-au omorît pe Duca, azi seară, la Sinaia ! Vă rugăm să opriți muzica."

Și muzica se opri. La noi ca în toată țara, campania electorală se încheiase pe o tragedie.

Amintirea cuvintelor schimbate la telefon cu primul ministru, o zi înainte de crimă, făcea ca brutala veste să-mi pară mai tulburătoare. Cu vocea sa precisă, autoritară dar prietenească, Ion Duca îmi declarase : „Am dat un ordin formal ca alegerile să fie cu desăvîrșire libere". Și fratelui său, Grigore, i-a comunicat ceva mai tîrziu : „Fii liniștit, am dat ordin ca prietenul tău să fie lăsat în pace !" — „Sînt ultimele cuvinte ce mi le-a zis..." mi-a istorisit Grigore Duca.

Îmi amintesc de ultimele relații de serviciu pe care le-am avut cu el. Acum un an și jumătate, cînd eram la Externe, propusesem la înaintare șapte atașați de legație în frunte cu Georges Duca, — cel mai capabil dintre ei. Jean Duca a aflat că regele s-ar fi opus la înaintarea fiului său. Mi-a comunicat voința sa, de a-și retrage fiul din diplomație : „De ce să sufere el și toți colegii săi de pe urma sentimentelor regale față de mine !" L-am asigurat că se va face dreptate lui Georges, și stăruințele mele pe lîngă Vaida, generoasa stăruință a lui Vaida pe lîngă rege, au fost încoronate cu succes. O lună mai tîrziu am trimis pe tînărul secretar de legație la Tokio, — unde a trebuit să-l ajungă acum vestea nenorocirii sale.

În timpul negocierilor cu Rusia, țineam zilnic pe Duca în curent cu telegramele și notele, primite și trimise. Aveam, totdeauna, aprobarea sa, la care țineam. Urmărea cu interes „cearta" noastră cu Titulescu. Îmi aduc aminte cum îmi zicea, zîmbind : „Bine că l-ați încercat și voi ca să vedeți ce înseamnă a lucra cu el !"

Preluarea guvernului de către Jean Duca — unul dintre prea puținele noastre elemente distinse, civilizate și bine pregătite din lumea politică — s-a făcut în împrejurările cele mai neprielnice și în condițiile cele mai proaste.

Toată criza politică s-a desfășurat în culise. Pe scara de serviciu am fost dați afară. Pe scara de serviciu s-a urcat guvernul liberal. În acele zile de frămîntare camarila ajunsese la apogeu. Oamenii de serviciu din partidul care pleca o rugau să rămîie. Oamenii de serviciu din p. liberal, pregăteau venirea. În iatacul Duduiei (Elena Lupescu-n.N.) și în biroul lui Puiu (Dumitrescu, secretar particular al regelui-n.N.) se petreceau scene sfîșietoare. Stăpînii țării mîngîiau durerea unora, încurajau speranțele altora... Interese de afaceri, temeri evreiești, planuri machiavelice de politică văzută numai și numai prin prismă personală, iată factorii care hotărau destinele țării. Vaida a fost prins în vîrtejul acestor ape tulburi prin surprindere, descoperind prea tîrziu firea adevărată a celor pe care i-a slujit și în care s-a încrezut. Politica sa „de persuasiune" avea drept scop să substituie dogmatismului prea rigid, prea abstract al lui Maniu o acțiune de guvernămînt realistă, mai „practică", mai apropiată de viață, mai omenească, — îngăduitoare față de unele slăbiciuni, pentru a nu distruge, împreună cu ele, însușiri alese și folositoare intereselor obștești. Vaida ținea la rege. Avea admirație și simpatie pentru vioiciunea și grația inteligenței suveranului, și era gata să-i atribuie meritul celor mai bune intenții și a unei desăvîrșite sincerități. Sentimentele sale de afecțiune pentru rege au contribuit mai mult decît orice calcul politic, — cu toate aerele de șiretenie pe care le lua, cîteodată, mai ales față de „candoarea" mea — să-l întărească în convingerea că e pe calea cea bună. Și iată că din nou, pentru a doua oară, — căderea din anul trecut era aproape uitată — regele i se înfățișa într-o atitudine neașteptată : închis, crud, încăpățînat și fals. Ultima audiență pe care a avut-o, ca prim ministru a fost

patetică. Bătrînul căuta zadarnic să descopere la rege un gest de prietenie, o privire sinceră, o explicație binevoitoare, care dacă nu l-ar fi lămurit, i-ar fi potolit cel puțin necazul și dezamăgirea. „Sinteți uzați !...“ e tot ce a putut să îngîne suveranul. Cu aceste cuvinte, de o crudă banalitate, Carol s-a despărțit de cel mai sincer dintre sfetnicii săi, care pusese în joc o prietenie sfîntă și cinstea sa de om, pentru a-l sluji și a-l apăra.

Am văzut pe Vaida, la întoarcerea sa din Sinaia. Pentru întiia oară, de cînd îl cunoșteam, nu am găsit pe fața lui acea expresie de seninătate, de echilibru sufletesc desăvîrșit, care îi dă un farmec atît de sănătos și de bărbătesc. Era copleșit de supărare. V. Tilea și Eduard Mirto îl însoțeau. Luptaseră toată ziua în culise, — eroic ! — dacă se poate lupta astfel în asemenea locuri. Nici ei nu mai pricepeau nimic. Supărarea lor însă era mai puțin gravă. Ei, păreau păcăliți, pe cînd bătrînul era înșelat.

A doua zi am serbat la masa regelui, la Sinaia, ziua de sf. Mihai. Criza nu izbucnise încă. Era însă în aer. Regele, înconjurat de cavaleri, asculta versurile proaste și entuziaste ale unui căpitan, ce proslăvea pe „eroicul și gloriosul nostru suveran“. Apoi, atrăgînd pe Mihalache într-un colț, îi șopti la ureche : „Spune lui Vaida să nu tărăgăneze. Să-și dea demisia repede, — repede !“ Cuvinte care amintesc graba unui alt monarh cu conștiința încărcată, acel : „und fetzt rasch !“ prin care Wilhelm II a intrat în marele război. La întoarcere, în tren, Zizi Cantacuzino într-un cerc de generali ce nu păreau peste măsură de scandalizați expedia niște injurături fioroase la adresa suveranului eroic și glorios. În dimineața viitoare, guvernul demisiona.

Consultările fură o formalitate lungă și fără interes. Hotărîrea regelui era luată de mai înainte, și toată lumea o cunoștea. Numai mareșalul Averescu aștepta — așa cum mi-a mărturisit-o, — o schimbare de ultimă oră în favoarea lui.

Duca era sortit să vie și veni. Debutul său însă fu nenorocit. Fatalitatea s-a legat de el, din prima zi. Și în mai puțin de două luni, l-a dus la groapă.

Erau motive destule pentru o schimbare de guvern. Partidul nostru părea obosit și mai ales tulburat de grave certuri interne. Vaida se străduia să împlinească la București o politică de persuasiune regală și de stabilitate monetară... Mihalache vestea la Cîmpulung o urgentă devalorizare monetară, iar Maniu răspîndea în Ardeal răsmerița împotriva camarilei. Virgil Madgearu care purtase multă vreme, bun simț și sînge rece, pierdu dintr-o dată toate foloasele politicii sale, dezlegînd cu brutalitate și o uimitoare lipsă de tact problema plăților externe. Succesul călătoriei sale la Paris nu reuși să îndrepte supărările și ofensele ce le pricinuise diplomaților și financiarilor francezi. Străduințele subsecretarilor de stat, dornici de muncă, pricepuți și bine pregătiți, pentru a da guvernului o acțiune unitară și un program bine definit, păreau zadarnice.

O schimbare de guvern, dacă nu era o necesitate imperioasă, se putea, la nevoie, justifica.

S-a ales însă în ajunul crizei, dintre toate motivele ce îndreptățeau o schimbare, motivul cel mai puțin nimerit și cel mai primejdios. S-a vorbit de nevoia de a restabili ordinea publică.

Ori, dacă guvernul Vaida a avut vreun merit, e tocmai acela că a știut să potolească agitațiile subversive și să păstreze ordinea. Energic, cînd era nevoie, dar de cele mai multe ori, liniștit și înțelegător, d. Vaida a știut să facă față și tulburărilor [...] S-a zis că ar fi sprijinit, cu îndemnuri și bani, Garda de fier. E inexact. Vaida a urmărit și controlat de aproape Garda de fier. Nu a intervenit cu brutalitate fiindcă avea convingerea că o mișcare tinerească și naționalistă, oricare ar fi zelul ei de a se manifesta, nu poate fi îndreptată și potolită prin brutalitate. A știut însă să o ție în frîu. Și e mai mult ca sigur, că din frîu, el n-ar fi scăpat-o niciodată.

S-au alarmat însă de primejdia naționalistă unele cercuri străine și unele cercuri evreiești.

Francezii s-au temut că gardiștii, frați buni cu hitleriștii și fasciștii, să nu înstrăineze Franței simpatiile române. Teamă neîndreptățită, fiindcă o mișcare naționalistă, oricît de înrudită ar fi prin metodele ei, cu mișcări similare din Germania și din Italia, nu urmărește, și nu poate urmări pînă la sfîrșit, decît interesele naționale ale țării în care dăinuește. Gardismul, ori e o mișcare subversivă, subvenționată de nemți și urmărind țelurile nemțești, — dar atunci nu poate răscoli masele românești și rămîne o mișcare de suprafață, puțin primejdioasă, și de care nimeni nu se poate teme, — ori e o mișcare curat națională și atunci pe măsură ce se adîncește, pierde orice legătură cu mișcări asemănătoare străine, și își întărește caracterul național de sine stătător.

Se zice că d. Paul Boncour, prost sfătuit și prost informat — (marchizul d'Ormmeson, un nobil berbec a înlocuit vai, fără a-i putea șterge amintirea, pe excelentul Puaux în fruntea Legației franceze la București) a intervenit direct pentru schimbarea guvernului. Duca, a avut, din ziua întîi, ponosul de a fi un guvern adus de străini [...].

„Au venit să apere pe Lupeasca și să distrugă Garda de fier !“ Nu putea să fie lozincă mai primejdioasă pentru guvernul de ordine al d-lui Duca. Simpatiile pentru gardiști fură sporite prin antipatiile față de Lupeasca. Și măsurile „de ordine“ în numele și întru apărarea unui principiu de dezordine, fură de mai înainte condamnate de o parte însemnată a opiniei publice.

Ce rol a jucat în acele zile Titulescu ? În aparență niciunul. S-a lepădat de orice răspundere în treburile „interne“. A ținut totuși să protesteze împotriva formelor în care fusese înlăturat Vaida, și a păstrat pînă la capăt relații de curtoazie cu fostul său prim-ministru, legături de strînsă prietenie cu I. Mihalache și Madgearu. În realitate, sînt convins, că a contribuit în mod hotărîtor la alungarea lui Vaida și la întronarea lui Duca. Stăpîn pe mijloacele de informare ale străinătății, a participat la alarmarea centrelor apusene cu privire la „primejdia“ Gărzii de fier, și a adus apoi la cunoștința regelui, în calitate de intermediar „dezinteresat“, ostilitatea Parisului împotriva lui Vaida, pe care el o provocase. La Titulescu, elementul personal e totdeau-

na hotărîtor. Denunțarea marii primejdii hitleristo-fasciste în România, și apoi desființarea acestei primejdii prin hotărîrea, stăruința și meritul său, îi părea un succes ușor și însemnat, menit să întărească situația sa privilegiată de unic reprezentant al României față de străinătate, de unic reprezentant al străinătății în România.

Astfel a venit la putere Jean Duca : protejat de Titulescu, cerut de Paul Boncour, dorit de presa „democratică" [...].

Nu merita un asemenea debut după cum nu a meritat tragicul deznodămint.

Venit ca să „restabilească ordinea", guvernul liberal a fost nevoit, pentru a corespunde chemării lui, să intervie în chestiuni de ordine. Și a provocat astfel, numaidecît, o nespusă dezordine.

Mai întîi a „reprimat" Garda de fier. Apoi, în ajunul alegerilor, a dizolvat-o. Cu acest prilej au fost împușcați mai mulți studenți, arestați și bătuți toți militanții gardiști. Pentru arhanghelii lui Codreanu, brutalitatea guvernului era o binefacere. Doritori de a scăpa din îngrădirile obșnuite ale vieții politice, pentru a trăi cu revolverul în mînă o viață de martiri și de victime eroice, gardiștii nu puteau decît să se întărească în imaginația și în simpatia prietenilor lor, prin scoaterea lor în afară de lege.

Dacă „fruntașii" lor ar fi intrat în parlament, entuziasmul lor sincer sau prefăcut ar fi fost repede înăbușit — ca în parlamentul trecut — în indiferența generală, din pricina desăvîrșitei lor lipse de talent și de experiență. În afară de parlament însă, în afară de viața publică și de lege, li se deschide viața tulbure sau eroică pe care o visează, — viața de conspiratori și de haiduci. Clanța de siguranță a fiecărui revolver, trece de la sine, de la „sigur" la „foc". Și în locul unor parlamentari, care nu știu să vorbească, bandiți care știu să tragă...

Jean Duca a șovăit înainte de a-i dizolva. Lua informații, de la toți, cu privire la ei. Radu Irimescu mi-a istorisit că a fost și el întrebat de către primul ministru, dacă dizolvarea e oportună. „Nu cunosc întinderea și adîncimea mișcării", a răspuns Radu. — „Vezi, de aceasta nu-mi dau seama nici eu !" a mărturisit Duca. Iar în Consiliul de Miniștri, care a hotărît dizolvarea, președintele s-a pronunțat împotriva măsurii.

Titulescu, el, nu a șovăit o clipă. A apărat măsura în Consiliul de Miniștri, a cerut-o regelui, a impus-o lui Duca. S-a lovit de neașteptate împotriviri : regele nu a vrut să semneze un decret regal de dizolvare. A lăsat ca guvernul să-și ia întreaga răspundere. De aici, un conflict între Titulescu și Puiu D., — suspectat de filogardism, și în sfîrșit iscălirea unui jurnal al Consiliului de Miniștri.

Chiar în ziua dizolvării, Titulescu a plecat spre Cehoslovacia și St. Moritz. Luase toate măsurile de prevedere : învelit într-o șubă uriașă, însoțit de un batalion de detectivi, s-a strecurat spre vagonul ministerial, zece minute după ora fixată pentru plecarea trenului... În compartimentul său supravegheat de poliție, pe masa de lucru, îl aștepta un plic : condamnarea sa la moarte. Călătoria, succesul cehoslovac și sportul elvețian au șters urîta amintire.

Jean Duca a rămas, — înconjurat de ura oarbă și răzbunătoare a gardiștilor dizolvați.

A urmat apoi viltoarea alegerilor, — o ciomăgeală cumplită și absurdă, pe spinarea țării.

Și ca încheiere, cele cinci focuri de revolver de la Sinaia.

Mi s-a povestit că după ce a comis crima, într-o gară tiesită de lume, — miniștri, șefi de cabinet, secretari, sportivii liberali ai lui M. Berceanu și public — Nicolae Constantinescu a aruncat arma, a încrucișat brațele și a așteptat să fie arestat. A trebuit să aibă răbdare : gara se golise. Pe peronul crimei nu rămăseseră decît trupul scăldat în sînge al victimei, și la căpătîi, în picioare, cu brațele încrucișate, ucigașul. Lumea se refugiase în sălile de așteptare. Sportivii liberali, cu Berceanu în frunte, zburau spre Bușteni...

Numai după cîteva clipe publicul s-a recules. Atunci a fost arestat Constantinescu, iar liniștea fiind restabilită, toată lumea și-a putut manifesta indignarea și curajul.

A doua zi dimineața, conform unui plan de mai înainte stabilit, complicii s-au predat autorităților. Caranica s-a plimbat două ore în Gara de nord, la București, doar o găsi un comisar care să-l identifice. Pierzînd răbdarea s-a dus acasă la primul procuror și s-a predat.

Concluzii ? O jalnică lipsă de pregătire, de seriozitate și de curaj la păzitorii ordinei publice. O neglijență, drept vorbind, criminală în jurul siguranței primului ministru. În schimb și din nenorocire în tabăra adversă : pregătire, disciplină disprețuitoare de toate primejdiile, fanatism. Primejdia începe abia de acum.

10 ianuarie

Funeraliile naționale, corpul expus la Ateneu, coroane, discursuri, cortegiu, lume multă, neînchipuit de multă, jandarmi, poliție, armată pretutindeni. Un sentiment unanim, — aproape unanim de întristare superficială dar sinceră, și mai ales, la toți puternicii zilei, mari și mici, o foarte sinceră și nestăpînită frică.

Starea de asediu, cenzura, represiunea... Într-o noapte dispar toți fruntașii naționalismului extrem, Zizi Cantacuzino, Nichifor Crainic, Dragoș Protopopescu. A doua zi dispare Nae Ionescu, — ridicat de poliție, arestat, ascuns ca un simplu moujic sub ohrana țaristă. Ce face regele în timp ce i se arestează cel mai credincios și devotat prieten ? Regele numește pe Guță Tătărescu prim ministru !

Criza a bîntuit cîteva zile, în întuneric. Ziarele care au mai rămas, — „Cuvîntul", „Calendarul" și altele au dispărut — terorizate de cenzură, nu află, nu știu, nu anunță nimic. În schimb cluburile și cafenelele, supravizitate au urmărit cu înfrigurare, din „auzite" evenimentele.

În cîteva zile s-au succedat două guverne. Mai întîi guvernul Angelescu — ministrul pompelor funebre. Apoi guvernul Guță, guvernul unei conspirații de palat... Înainte ca liberalii să se fi recules și unit asupra numelui noului șef, — care după toate probabilitățile nu putea fi decît intransigentul Dinu Brătianu — regele urmînd sugestiile camarilandului Richard Franasovici desemna pe Tătărescu șef de guvern, și îl numea prin decret regal. Dinu Brătianu aflînd despre această numire, izbucni în fața regelui în hohote de rîs. A urmat o noapte furtunoasă

pentru partidul liberal. Brătienii strinşi în jurul lui Dinu se pregăteau să excludă din partid pe trădători : Guţă, Richard şi Manolescu Strunga. Trădătorii întruniţi la Preşedinţie, in jurul noului prim ministru se pregăteau să înmorminteze, cu toate onorurile, vechea gardă. Se numărau voturile, se schimbau anateme, — prin telefon. În zori de zi interveni o soluţie a lui Solomon : Dinu şef, Guţă prim-ministru. Primul cu numele, cu tradiţia, cu conştiinţa şi, vorba lui Guţă, cu etica. Cel de al doilea cu dinamismul, cu energia, cu ritmul nou. La clubul liberal cele două oşti se întîlniră gata de luptă. „Viitorul" pregătise o ediţie, cu excluderea lui Tătărescu... Soluţia tranzacţională se impuse însă tuturor. Pacea fu restabilită.

Atunci izbucni a doua bombă : bomba Titulescu.

Marele european primise la St. Moritz vestea atentatului de la Sinaia. „Adevărul" gata să il slujească cu un vădit exces de zel şi în această împrejurare, publicase pe aceeaşi pagină, sub portretul lui Duca pe catafalc, jos poza lui Titulescu in costum de ski... Brutala veste a zdruncinat desigur adinc firea atit de emotivă a cancelarului. Criza politică din România il punea la grea încercare. Ce era să facă ? Să caute liniştea unei vieţi de particular, departe de revolverele gardiste ? [...] Să intre in guvernul român, condus de primul venit, — un subaltern oarecare ? Cum să impace trufia sa şi dorinţa sa de siguranţă !

Trebuie să mărturisesc că Titulescu găsi o combinaţie genială. Întors, pe ascuns, in ţară, trecu pe la rege, la Sinaia, — incognito — sosi apoi la Bucureşti, tocmai la timp pentru a desminţi intrarea sa in guvern. Ce se intimplase ? Dr. Blumenfeld-Scrutator, canalul de scurgere prin care tainele din sanctuarul lui Titulescu trec in domeniul public, şopti la urechea fiecăruia dintre numeroşii săi prieteni versiunea oficioasă a Foreing Office-ului nostru. Toată Capitala a aflat astfel că Titulescu ar fi cerut regelui să jertfească pe altarul interesului public intreaga sa camarilă : Puiu să dispară şi in locul lui, secretar sau ministru la palat, să vie Cezianu, care la rindul lui să fie înlocuit la Paris prin Grigorcea (de la Budapesta). În locul generalului Uică să vie Ionel Antonescu, Stingaciu să dispară de la Siguranţă, Dumitrescu-tatăl de la jandarmerie, Gavril Marinescu de la prefectură... Regele, uimit, a incercat să reacţioneze, să reziste. Titulescu il prinsese in cleştele de fier al raţionamentului său (...şi dr. Blum, mimează rezistenţa regelui şi cleştele lui Titulescu). În numele ţării, in numele opiniei publice, in numele siguranţei naţionale, in numele justiţiei imanente şi a dreptului internaţional, Titulescu pledează, argumentează, imploră, ameninţă şi convinge. Regele consimte la toate, — asupra unui nume doar mai şovăeşte : „Lasă-mi-l pe Gavrilă incă o lună, două. E in curs de cercetare !" Mărinimos, Titulescu il iartă pe Gavrilă. Seara, in vila sa de la şosea, transformată in cetate, inconjurată de poliţie şi mitraliere, îşi serbează „triumful" cu mai mulţi prieteni. Ionel Antonescu, candidat la dictatură, deocamdată însă mulţumit să intre in guvernul constituţional Guţă-Titulică, aşteaptă cu arma la picior să fie chemat la Sinaia. Blum. petrece o noapte de emoţie între viitorul

Funeraliile lui I. G. Duca

ministru de război şi eternul ministru de externe.

Această primă fază a duelului Carol — Titulescu a dat acestuia din urmă un vădit avantaj. Titulescu, şampion al ordinei constituţionale şi al moralei palatiste, om de principii, intransigent, triumfător acolo unde au dat greş atit de jalnic Maniu, Vintilă Brătianu, Averescu, — iată o atitudine şi un succes, menite să compenseze neajunsul de a fi al doilea pe lista neagră, — primul la rind in urma dispariţiei lui Duca.

Din nefericire, la Sinaia, suveranul... îşi revine in fire. Victimele constituţionalismului titulescian reacţionează. În loc de a convoca la Peleş pe Titulescu şi Antonescu, regele invită pe Tătărescu, — singur. Şi ii anunţă că Cezianu nu schimbă Parisul cu palatul, iar Uică rămine la locul său. Dezamăgire la titulazi. Dezamăgire de asemenea în opinia publică cinstită şi de bună credinţă. Deoarece e tirguială, principiile nu mai pot invinge.

Mai trece o zi. Titulescu îşi face bagajele. Regele însă il cheamă la telefon. Îl poftеşte — zice Blum. — foarte amabil la Sinaia : „Titulică, nu vrei să vii ?" — Titulică se duce cu tren special. La castelul Peleş, furtună şi tragedie. Porunci, strigăte, vaete, protestări. Regele nu mai acordă nimic. Mai Hohenzollern ca Wilhelm II, Carol II ridică vocea şi porunceşte : „Nu vei pune nici-o condiţie şi vei intra in guvern. Eu, regele României, iţi ordon să intri... !" — „Mie imi ordoni, majestate, mie... !" Şi deoarece Titulescu ştia că acest Hohenzollern are la fiecare uşă cite o ureche de mitocan care ascultă, ridică şi el vocea şi ţipă : „Mie nu ai dreptul să poruncesti, eu nu primesc porunci..." Şi patetic : „Poţi să mă arestezi, — dar n-ai dreptul să-mi siluesti voinţa".

Despărţirea e glacială.

A doua zi dimineaţă Blum. plinge şi suspină. Savel Rădulescu şi Arion la Externe fac bagajele. Camarila a infrint Europa. La ora douăsprezece Sinaia telefonează : (rolul telefonului şi al trenului special a fost hotăritor in această criză). Titulescu e înştiinţat că cei doi Dumitreşti sint hotăriţi să-şi dea demisia. Marele european acceptă tranzacţia şi se urcă in trenul special. Seara, Rador anunţă prin radio, lumei intregi, cuprinsă de o nerăbdătoare emoţie, liniştitoarea veste : d. Titulescu a depus jurămintul.

Tranzacţia nu a mulţumit decit in parte opinia publică alarmată prin publicitatea clandestină a doctorului Blum. De ce numai jumătate ? Cum e cu putinţă să tai un principiu in două ?

Încep comentariile complementare. Titulazii declară că e numai un inceput, — rind pe rind vor cădea toate capetele cerute de ministrul de externe. Titulescu este hotărit

să meargă pînă la capăt şi să cureţe cu desăvîrşire grajdurile lui Augias. A fost conciliant în formă, pentru a nu umili peste măsură pe rege. În fond însă, e şi rămîne intransigent.

Anti-titulazii, de altă parte, pretind că victoria lui Titulescu e numai aparentă. „Il a enfoncé une porté ouverte". Puiu era condamnat de doamna Lupescu. Căsătoria lui cu Ella Manu şi aerele sale, ultranaţionaliste din ultima vreme, supăraseră împreună cu Lupeasca toate neamurile ei. Camarila se scindase în două, de o parte creştinii care cochetau prin Nae cu Garda de fier, pe de alta evreii, gata să sprijine politica antigardistă a d-lui Titulescu. Lupeasca ajunsese factor european, exponenta politicii antantiste în România era aliata firească a lui Titulescu în lupta lui de „purificare". Ea a condamnat. El a grăbit execuţia. Titulescu nu ar fi urmărit deci teza Maniu, — îndepărtarea întregii camarile, inclusiv şi mai ales elementul evreiesc — ci ar fi căutat numai să îndepărteze camarilиştii cu simpatii gardiste, şi să-şi împlinească o răzbunare personală împotriva lui Puiu, care împiedicînd pe rege să încălească decretul de dizolvare a gărzii, a aruncat toată răspunderea acestei acţiuni în spinarea guvernului şi a celor doi fruntaşi, I. G. Duca şi Titulescu !

Această versiune are multe elemente verosimile. Mai întîi înlocuieşte motivul de ordin general printr-un motiv personal, — ceea ce e conform cu gesturile şi caracterul lui Titulescu. În al doilea rînd d-na Lupescu ieşea întărită din criză, şi oamenii ei, — Gavrilă în primul rînd — rămîn neatinşi. În sfîrşit e pe linia de acţiune antigardistă, — linia pe care se mişcă Titulescu de cîteva luni, şi e ştiut că Titulescu, chiar atunci cînd îşi împodobeşte calea cu floricele de stil, cu principii şi ideal, nu se abate de la ţinta sa, pe care o urmăreşte fără şovăiri şi fără scrupule, pînă la capăt.

Privită din acest punct de vedere, criza Titulescu a dat tot ce putea da. Titulescu a lovit pe toţi pe care vroia să-i lovească.

N. Iorga şi N. Titulescu

A obţinut îndepărtarea lui Puiu şi arestarea lui Nae, întărirea lui Guţă prin prezenţa sa în guvern dar slăbirea lui Guţă faţă de el, ministru de externe cu condiţii, cu rezerve şi cu privilegii. Faţă de sine şi de politica sa, Titulescu a făcut un pas înainte.

Faţă de opinia publică succesul său e mai îndoielnic. Misterul prin care a înlocuit obişnuita publicitate din jurul călătoriilor sale, — mister străpuns totuşi de scînteierea indiscreţiilor senzaţionale ale lui Blum. — lupta de principii coborîtă la nivelul unei tirguieli şi încheiată printr-un compromis, în sfîrşit scăderea politică şi morală pricinuită regelui fără a fi compensată printr-o ridicare corespunzătoare a autorităţii politice a guvernului sau a prestigiului moral al ministrului de externe, au fost urmărite de opinia publică, mai întîi cu oareşicari speranţe şi iluzii, apoi cu scepticism şi o vădită enervare. Enervare menită să crească pe măsură ce se va cunoaşte rolul d-nei Lupescu în ultimele evenimente de la Sinaia, şi publicitatea dată în ziarele străine, prietene cu palatul Sturdza, condiţiilor, stăruinţelor şi „succeselor strălucite" ale d-lui Titulescu.

Cine a pierdut, — fără discuţie — foarte mult de pe urma ultimei crize e regele. Acţiunea sa dezlănţuită, plină de şovăieli şi de reticenţe, cu accese de autoritate urmate de tirguieli şi de capitulări a uimit toată lumea. Toate fazele emoţiilor prin care a trecut Foişorul au avut repercusiunea lor în viaţa noastră publică, provocînd comentarii, critici şi dezaprobări. Mai întîi, spaima. După moartea lui Duca, vodă nu se întoarce, cum ar fi fost firesc, în Capitală, pentru a face consultările de rigoare. Rămîne la Sinaia, înconjurat de un triplu cordon de sergenţi, de jandarmi şi de ostaşi. Mitralierele stau de veghe în jurul Foişorului. Toate obişnuitele solemnităţi de Anul nou şi Bobotează sînt contramandate. Miniştrii sînt chemaţi la Sinaia — cîteodată de două ori pe zi. Vin şi se întorc cu tren special. Lumea pricepe : e frica regelui. Apoi gestul autoritar, intervenţia de drept divin a „stăpînului", — vorba bietului Nae. Regele nu aşteaptă ca partidul liberal să-şi numească un şef. Îl desemnează el însuşi, prin decret regal. Guţă e uns prim-ministru prin hotărîrea regală. Lumea pricepe : ...iar se amestecă regele.

Tare şi îndrăzneţ cînd calcă uzanţele politice, e slab şi timid cînd e vorba să-şi aoere prietenii, — îndeosebi prietenul cel mai supus şi cel mai devotat. Arestarea lui Nae provoacă stupoare şi indignare. Dacă e unul pe care regele era dator să-l acopere e Nae, — teoreticianul fanatic al restaurării, carlistul de zile rele, apologistul de vremi trandafirii. Totuşi, la prima telegramă, se zice, a lui Titulescu, Nae e sacrificat. Iorga exprimă de minune nedumerirea generală într-o telegramă trimisă regelui cu următorul cuprins : „Rog pe m.v. să intervie pentru profesorul Nae Ionescu, pentru tot ce a făcut pentru ea. Într-o ţară în care Tătărescu are preşedinţia, profesorul Nae Ionescu poate să aibă, cel puţin, libertatea". Nae rămîne însă închis, fără ca justiţia militară să poată formula vreo acuzaţie precisă. Şi lumea nu mai înţelege nimic.

În sfîrşit, soseşte Titulescu. Regele şovăeşte şi se încurcă. Acceptă condiţiile ministrului său de externe, ziua, şi le retrage noaptea. E dominat, subjugat de lupta ce se dă în culise, de actori invizibili dar a că-

ror înrîurire, țara întreagă o simte, prin șovăirile regale. Împins, — „dopat" — de o înrîurire mai puternică, face o scenă de autoritate. Se simte pentru cîteva clipe stăpîn și rege și întrebuințează un limbaj de autocrat. A doua zi dimineața dă înapoi, acceptă condiții, păstrînd desigur — lumea o simte și aceasta nu-i mărește prestigiul — gîndul ascuns de a pune din nou toate în regulă cînd îi va veni mai bine...

E cert că criza de la Sinaia, așa cum a fost cunoscută, prin mărturii transmise din gură în gură, nu a întărit monarhia în țara românească.

23 septembrie

Opt luni de regim Guță, — regim de vorbe sonore și de nenumărate „complezențe". Tînărul prim ministru se străduiește să împace toata lumea cu neașteptatul său noroc. Cu o stăruință uimitoare, plimbă ramura de măslin prin toate colțurile vieții noastre publice. Întinde punți de împăciuire spre opoziție, știindu-se îndeosebi să păstreze o binevoitoare neutralitate din partea partidului național-țărănesc. Întrebuințează toate argumentele pentru a-și asigura sprijinul presei din Sărindar și cîștigă concursul hotărît al lui Blumenfeld, al lui Fagure și al lui Șeicaru. Mulțumește ambițiile tinere din partidul liberal cu făgăduieli seducătoare și împacă vechile cadre cu trei portofolii ministeriale. Grija sa deosebită, însă, o consacră „tronului". Guță cel cumplit, executorul neiertător al actului de la 4 ianuarie 1923, devine Guță cel leal, slujitorul plecat al restaurației. E, vorba lui Vaida, homo regim, în cel mai desăvîrșit înțeles al cuvîntului : ride cînd regele ride, plînge cînd regele e întristat. Cîrmuirea sa e plină de bune intenții. La Finanțe, Victor Slăvescu se străduiește cu o blîndă îndîrjire de om miop, peltic și foarte cumsecade să împace capra cu varza, — contribuabilul cu fiscul, stabilitatea monetară cu dezechilibrul bugetului și convingerile sale financiare clasice, cu dezordinea care bîntuie, mai rău ca niciodată în gospodăria țării. La Instrucție, doctorul Angelescu pentru care nu există buget, nici criză financiară, aruncă armate noi de institutori nepregătiți, în statele de plată ale unui stat falimentar. Manolescu-Strunga, cea mai activă excelență, plimbă fructele naționale cu aeroplanul, prin țările nordice. Ministrul său, V. Sassu, nu a atins la Agricultură decît două probleme : problema de a veni, și problema, care pare mai grea, de a nu pleca. N. Teodorescu, la Industrie, de teama de a nu fi, în calitate de mare industriaș, cu desăvîrșire imparțial, prigonește pe industriași și nu aprobă nici una din afacerile partidului. La Comunicații, Franasovici ține locul lui Mirto și Auschnitt pe cel al lui Malaxa.

Guță și-a rezervat, pentru sine, problemele „constituționale", — cum ar zice Maniu, — adică raporturile cu regele.

Cînd a venit la putere, călcînd peste o baltă de sînge, — e o expresie care îi place și pe care o repetă des — a încercat să răzbune pe Duca și onoarea partidului liberal. Garda de fier trebuia desființată — fruntașii gardiști suprimați, — amintirea lui Zelea Codreanu ștearsă pe veci din amintirea țării. Guță și-a amintit de trecutul său polițist și de neuitatele sale înfăptuiri în acest domeniu : Tatar Bunar, Oradea Mare, 4 ianuarie, — și și-a pregătit obișnuitele arme : cenzura, starea de asediu. Nu i-a lipsit avîntul nici strășnicia în cuvinte. I-au lipsit însă instrumentele docile, — fiindcă aceste instrumente erau în mîinile altuia.

Nici starea de asediu, nici justiția militară, nici poliția, nici siguranța nu au ajutat Ministerul de Interne, unde dăinuia Victor Iamandi, omul cu elocință avîntată al divului Guță, să aresteze pe Corneliu Codreanu. Căpitanul gardist s-a predat cum a vrut și cînd a vrut, adică la începutul procesului asasinilor lui Duca, autorităților militare. Iar elocința guvernamentală a „acompaniat" cu vocalizele și notele ei ridicate, fioroase dar neputincioase, procesul Gărzii de fier, unde comisari regali, judecători și inculpați, au mers mînă în mînă și într-o deplină solidaritate, prin cabinetul instrucției, al interogatorului și al pledoariilor pînă la achitarea finală.

E cert că guvernul a urmărit condamnarea celor mai mulți inculpați. E tot atît de sigur că a făcut în această privință toate presiunile pe care le-a putut face. Regele a lăsat însă să se înțeleagă (demersul generalului Moruzi) că judecătorii militari pot judeca „după conștiință". Și conștiința judecătorilor a fost prielnică inculpaților, fatală însă guvernului. Dacă Guță ar fi fost un stejar, lovitura l-ar fi frînt. Guță are însă mlădierea trestiei. S-a plecat. Și au rămas în vigoare cenzura, starea de asediu și — Garda de fier ! Ferită de loviturile guvernului, nestingherită de poliție, neatinsă de faimoasa lege de apărare a ordinei în stat, garda se dezvoltă în liniște, sub oblăduirea unor simpatii misterioase care vin de foarte sus. E o mișcare subversivă oficială, — conspirația majestății sale. O conspirație cu atît mai privilegiată cu cît se bucură ca toate înaltele instituții de stat de protecția măsurilor excepționale. Astfel cenzura și starea de asediu, instituite pentru a desființa „uneltirile extremiste" au ajuns să le apere și să le ocrotească. Măsurile excepționale departe de a sluji acțiunea de guvernămînt a partidului liberal, nu mai slujesc azi decît o altă acțiune, mai înaltă, mai complexă, cu cele mai neașteptate ramificațiuni. De aceea Dinu Brătianu, șeful și reprezentantul intereselor partidului liberal, cere cu stăruință și hotărîre desființarea lor. Și tot de aceea, primul ministru, dornic de a cîrmui cu orice preț, dînd Cezarului tot ce vrea Cezarul, menține aceste măsuri, care nu mai sînt un instrument în mîna lui, ci un tribut mai mult, de desăvîrșită supunere, pe care îl dă „tronului".

Această supunere nu a ferit dealtfel guvernul de cele mai grave amenințări. Astfel, în primăvara trecută, a căzut din cer senin, *bomba Averescu*. A fost una din crizele cele mai caracteristice ale regimului.

În ziua de Vinerea mare s-a descoperit complotul Precup. Un ofițer ambițios și dezechilibrat, partizan fanatic și unealtă activă a restaurației, nemulțumit apoi din lipsă de răsplată sau din motive mai înalte, de rege și de Curte, a reușit să strîngă în jurul său mai mulți militari cu care plănuise o răsturnare a întregului așezămînt de stat. Disproporția dintre scopul urmărit și naivitatea celor cîțiva copii rătăciți care urmau pe Precup dovedea cu prisosință seriozitatea complotului. Nu s-a știut dealtfel niciodată precis, — fiindcă instrucția și procesul s-au desfășurat în condiții de tăinuire și de plăsmuire a adevărului — dacă Precup urmărea, cum pretinde versiunea oficială, uciderea

regelui și a întregului guvern sau dacă plănuise numai, cum declarau prietenii săi, suprimarea d-nei Lupescu. Fapt e că s-au descoperit în bagajele conspiratorilor arme și bombe. Și faptul e grav, — cu atît mai grav cu cît dezvăluia o nemulțumire adîncă și foarte răspîndită în armată.

Graba cu care s-a judecat procesul, asprimea pedepsei și ciudata publicitate dată penibilului spectacol al degradării au contribuit să așeze complotul Precup în centrul preocupărilor generale. În curtea cazărmii Malmaison, în fața unui public numeros și emoționat, ofițerii degradați au strigat fără ca nimeni să-i fi putut opri cuvinte de batjocură și de afurisenie împotriva favoritei regale. Aceste cuvinte au făcut ocolul orașului, al armatei și al țării. Au fost singurele bombe ale lui Precup, care au explodat. Efectul lor a fost mare.

Puțină vreme după ce conjuraților îmbrăcaseră haina ocnașilor, regele avu prilejul să se încredințeze din nou, de nemulțumirile care tulbură armata. Înaintările făcute după bunul plac al favorurilor de curte, și datorite excesului de zel al ministrului armatei, generalul Uică, provoacă în armată un fel de „pronunciamento". Ofițerii neîndreptățiți amenințau în scris că dacă nu vor fi avansați își vor pune singuri galoanele ce li se cuvin. Apropiați de ai regelui, în frunte cu C. Argetoianu, exploatară pe lîngă suveran primejdia acestor rebeliuni. Iar mareșalul Averescu, apărea ca înger salvator, singur în stare să potolească armata și să domine situația.

Regele se hotărî, pe neașteptate, să schimbe guvernul. Miniștrii erau mai toți în diferite peregrinațiuni. Titulescu ca de obicei, în străinătate, iar ceilalți într-un turneu al Consiliului de Miniștri, prin principalele orașe ale țării.

Moartea doamnei Averescu întîrzia însărcinarea mareșalului. Această întîrziere fu salvatoare pentru Guță. Partidul național țărănesc făcu declarații energice, aproape amenințătoare împotriva unei schimbări de regim, prin nimic îndreptățită. Mihalache, Maniu, Lupu și Vaida vorbiră toți — de multă vreme pentru prima oară, — în același sens. Fruntași liberali, printre care doctorul Angelescu, care făcuseră parte din complotul Averescu, părăsiră pe mareșal. De la Geneva, Titulescu puse în mișcare toate puterile aliate împotriva mareșalului „fascist". Încrezător în steaua sa, bătrînul mareșal se duse la Turnu Severin să-și îngroape soția. „Să nu zăbovești — îi spune la plecare suveranul. Am nevoie numaidecît de d-ta !". Mareșalul nu zăbovi. De la cimitir plecă de-a dreptul la gară. La Craiova se întîlni cu Argetoianu. Pe drum foștii și viitorii tovarăși întocmiră lista prefecților. În Gara de nord aflară că criza se potolise.

Guță se simți mai tare ca niciodată. Totuși, din zilele acelea de frămîntare, soluția dictatorială a rămas în aer.

Viața noastră publică a rămas sub înrîurirea unor probleme pe care numai timpul le poate lămuri. În partidul liberal se repetă neînțelegerile care au frămîntat cîrmuirea național-țărănistă. Șeful partidului e în opoziție crîncenă cu șeful guvernului. Norocul lui Guță e că Dinu Brătianu e așa cum e. Oricîtă silință și-ar da, pentru a păstra cît de sus stindardul familiei Brătianu pe cînd primul ministru a înclinat steagul său celui mai desăvîrșit oportunism, mediocritatea fratelui Dinu, consfințită prin șaizeci și cinci de ani trăiți în umbra fraților săi, e prea cumplită ca să-i îngăduie atitudini de autoritate și de prestigiu. Se supără, bizîie, ține discursuri slabe prin Ardeal, — nu pune însă nimic și pe nimeni în primejdie. Partidul e cu puterea, și Guță a reușit să stringă în jurul vorbelor sale goale și sonore nu numai interesele profitorilor politici ci și „idealismul" tinerelor generații ce se manifestă prin diferite grupări, — „Păreri libere" și grupul „H". S-ar părea că influența regală e deosebit de mare în aceste cercuri de „idealiști" care, acum cîțiva ani, nu găseau cuvinte destul de aspre și amenințări destul de grave împotriva d-lui Caraiman... Această apropiere între rege și neo-liberalism, e foarte caracteristică atît cu privire la arta de a cîrmui a suveranului cît și la oportunismul „tineretului" nostru politic.

Partidul național țărănesc trece printr-o criză adîncă de readaptare la condițiile vieții publice pentru un partid care nu e la putere. Trei fruntași, Maniu-Mihalache-Vaida, polarizează curentele din partid în trei direcții deosebite. Maniu rămîne angajat, mai mult ca niciodată pe linia așa-zisă „constituțională". E lupta pentru îngrădirea regelui. Pornit împotriva întregii „camarile", în vremea cînd această instituție oficioasă era încă în floare, fruntașul ardelean a ajuns, pe măsură ce membrii camarilei se mîncau unii pe alții și dispăreau din culisele noastre politice, să-și concentreze toate focurile împotriva doamnei Lupescu. Această atitudine și această luptă nu displace opiniei publice care s-a obișnuit să canalizeze toate nemulțumirile pricinuite de intervenția regelui în viața noastră publică, în albia adîncă de ură generală împotriva „evreicei". De aceea am văzut fruntași din toate păturile sociale luînd parte la banchetul organizat de Grigore Filipescu la grădina Gib : militari în rezervă, profesori, industriași aplaudau cu toată convingerea filipica lui Maniu împotriva favoritei regale. Nu e mai puțin adevărat că dacă pornirea împotriva Lupeștei e mai populară decît toate teoriile constituționale îndreptate împotriva camarilei, ea e și mai primejdioasă fiindcă descoperă pe rege și îl atinge nu numai în felul său de a cîrmui, ci în sentimentele sale cele mai intime. Era fatal că lupta împotriva favoritei, și reacțiunea regală să dea acțiunii lui Maniu înfățișarea unei lupte cu regele, — luptă în care regele primește lovituri și e hotărît să le dea înapoi, cu vîrf și îndesat.

10 octombrie 1935

Continuu, un an și jumătate mai tîrziu, acest capitol, așa cum l-am găsit.

Maniu e mai „constituțional" ca niciodată. Duce cruciada împotriva doamnei Lupescu, pe care o cheamă pe nume, în orișice împrejurare, cu o patimă liniștită, bine ținută în frîu, cu atît mai încruntată însă.

Mihalache ajuns șef de partid în urma demisiei lui Vaida împinge partidul spre culmi „programatice". S-a străduit să împrospăteze „ideologia", și-a pus în căutarea unor directive de gîndire și de credință tot entuziasmul „țărănist" cu care, pe vremi, intrase în politică, toată încrederea pe care un bărbat pe jumătate învățat, o pune în adevărurile citite în cărți și toată dorința de a fi ferit în viitor, prin o doctrină de care să se poată propti, de dezamăgirile, ce i-a pricinuit cîrmuirea trecută, lipsită de pricepere și de experiență.

Cu Mihalache, întreg partidul a intrat la școala de adulți. Se caută principii „țărăniste"

pentru administrație și finanțe, comerț, industrie și sănătate publică. Fiecare fruntaș e un intelectual și un „ideolog". Tinerii „sociologi" de la Iași (P. Andrei, M. Ralea — n.N.) redactează doctrine și dogme de refacere socială a statului românesc. Pe o credință sănătoasă, care urmărește înălțarea țării prin dezvoltarea politică, economică și culturală a păturii țărănești, și pe teoria îndreptățită a unei adaptări a întregii vieți naționale la nevoile de căpetenie ale clasei rurale s-a ridicat un sistem întreg de refacere socială în care țărănimea e principiul hotăritor de putere în stat, de civilizație, de cultură.

Acest salt de la un extrem la altul, de la țăranii de azi, lipsiți de unelte și de poftă de muncă, ducînd o viață de mizerie în sate încă pe jumătate sălbatice, la pătura țărănească stăpînitoare de mîine, izvor de lumină, de știință și de civilizație („universitățile" și „academiile" la țară pregătesc această operă de „culturalizare" rurală !) vădește o închipuire bogată, în contrazicere firește cu legile istoriei, cu atît mai cuprinzătoare însă de devize politice, electorale și demagogice. Fiecare își rezervă dealtfel, în această revoluție socială, partea care îi convine. Madgearu, hărțuit între experiența și cunoștințele sale practice ale vieții economice de o parte și ambiția sa de putere neîngrădită de alta, pune în slujba „statului țărănesc", adaptate la nevoile și folosințele noastre, teoriile „economiei dirijate", — dirijată firește de el, după înțelegerea și priceperea sa. Tinerii sociologi ieșeni așternpeste materialismul politicii electorale un program cules în ideologia cu parfum bolșevic a „noilor forme de viață colectivă care se ridică pe ruinele liberalismului...", oportuniști, doritori de a ajunge repede, exploatează programul de refacere socială pentru a-și întări situația electorală în județele lor respective. Iar Mihalache se silește să însuflețească noua doctrină, pe care a cuprins-o în cuvintele sintetice, cu puternic ecou electoral de „stat țărănesc", cu entuziasmul reîmprospătat al unui țăran care a rătăcit pe căi ciocoiești, dar a regăsit în sfîrșit izvorul tuturor fericirilor în tradiția sa rurală și în sîngele său țărănesc. Nu e de mirare dacă elocința sa, care caută să dea strălucire și viață formulelor ideologice ale „Cercului de studii" împrumută vocabularului romantic al mișcărilor țărănești expresiile sale cele mai caracteristice : dărîmarea statului ciocoiesc, prăbușirea Bizanțului, clădirea unei lumi noi, înscăunarea țăranilor la putere, moartea boierilor și a ciocoilor... ! Un Tudor Vladimirescu „culturalizat" prin prelegerile d-lui rector I. Răducanu.

Vaida a determinat un al treilea curent în partid, curentul naționalist. Supărat împotriva „constituționalismului" lui Maniu, de care s-a ciocnit în mai multe rînduri în timpul guvernării sale, și plictisit de excesul de țărănism al lui Mihalache, al cărui verbalism împodobit cu neologisme și termeni tehnici culeși din cele din urmă cărți germane de sociologie, stimula verva sa ironică, Vaida căuta de mult o cale de retragere.

Însușirile sale de bun simț și de omenie i-ar fi putut îngădui să joace între cei doi colegi ai săi rolul atît de folositor de prieten sfătos, clarvăzător, măsurat, chemat să potolească atît intransigența morală a lui Maniu cît și radicalismul abstract al lui Mihalache, apropiind pe amîndoi de oameni și de realități. Din nefericire, temperamentul său încă așa de tînăr l-a împins spre o politică, expusă și ea tuturor exagerărilor. Tineretul îl atrăgea. În jurul lui mișunau „șefii de cabinet" și „secretarii" care aveau nu numai misiunea să răspundă la telefon și să-l însoțească în automobil ci să-l întreție într-o atmosferă de glume, de ris și de povești pentru a-l mîngîia de oboseala cîrmuirii și de uneltirile prietenilor politici. Prin ei, Vaida păstra necontenit, contactul strîns cu viața și frămîntările tinereții. Glumele lor îi desvăluiau adesea deșertăciunea celor mai „serioase" străduințe politice. Nu i-au lămurit îndeajuns, pînă la sfîrșit, lipsa de maturitate a propriilor lor frămîntări. Prin ei și prietenii lor a pătruns în mintea lui Vaida tot freamătul năzuințelor studențești, — naționalismul activ, exclusiv și intransigent al întregii tinerei generații. Național și naționalist, Vaida fusese totdeauna. Toate luptele vieții sale politice le dăduse pe tema națională. Și nimeni nu cunoștea mai bine ca el puterea pe care o dă unui bărbat politic exaltarea sentimentului național, care îl înalță la rolul de exponent al unei mîndrii și al unor năzuințe, împărtășite de toate păturile sociale, de toate confesiunile, de toate generațiile unui neam. De aceea s-a simțit atras, în zilele cînd partidul nu-i oferea decît dezamăgiri, iar tineretul fremăta de porniri naționaliste, înviorate încă prin pilda și îndemnurile fascismului și național-socialismului din afară, să încalece din nou un cal de bătaie, care îl purtase prin atîtea lupte și izbînzi. Faptul că naționalismul, cînd împinge la luptă împotriva unui stat asupritor duce la acte de eroism, pe cînd atunci, cînd într-un stat liber, lupta în numele majorității împotriva unor minorități, poate duce la excese și exagerări nedrepte și nefolositoare, nu pare să-l fi împiedicat să alunece pe panta unui antistrăinism și antisemitism, destul de ieftin, care i-au dobîndit, numaidecît, o mare popularitate în unele cercuri, despre care însă nu se poate zice că se potriveau cu convingeri sincere și cu atitudini consecvente. Naționalismul vaidist, urmărind de la început, prin exploatarea unor formule populare, avantagii politice și electorale asupra „constituționalismului" lui Maniu și „țăranismului" lui Mihalache, se deosebea, dar nu în bine, de naționalismul primitiv dar sincer al patriarhului A.C. Cuza. Acest naționalism a mărit poate popularitatea, nu însă autoritatea politică, înăuntru și în afară, a d-lui Vaida. Și aceasta cu atît mai mult cu cît colaboratorii cei mai apropiați și cei mai activi ai d-lui Vaida, politicieni cu experiență electorală și deprinderi demagogice, lipsiți însă de temperamentul generos și de omenia atît de înțelegătoare a șefului lor, au găsit numaidecît formulele de propagandă prin care să atragă pe extremiști și să îndepărteze pe oamenii cinstiți și măsurați.

Dacă aceste trei curente deosebite s-ar fi putut integra în una și aceeași acțiune politică, partidul național-țărănesc ar fi putut reprezenta cel mai desăvîrșit și mai bine cumpănit instrument de cîrmuire. Fiindcă ar fi unit străduința d-lui Mihalache de a înlătura soluțiile și formele de viață publică, superficiale, prin cercetarea conștiincioasă, în adîncime, a problemelor politice și sociale în fața cărora ne aflăm, cu simțămîntul, azi atît de înviorător, de mîndrie și de solidaritate națională al d-lui Vaida și cu grija d-lui Maniu pentru valoarea morală și desăvîrșita demnitate a funcției de cîrmuitor.

Din nefericire s-au ciocnit nu atît ideile, cît oamenii și socotelile lor. Obosit și enervat de a face pe arbitrul și mediatorul între

prietenul regelui, Vaida, și adversarul camarilei, Maniu, președintele Mihalache, plin de bune intenții, chinuit însă de bănueli și lipsit de experiența oamenilor și a treburilor, s-a certat rînd pe rînd, cu amîndoi. Maniu, mai abil, a știut să întindă coarda, fără a o rupe. Vaida, mai impetuos, a lăsat să fie ruptă, fără a fi întins-o măcar, peste măsură.

M-am împotrivit, cu un grup de prieteni, în frunte cu N. Costăchescu, la această despărțire, care izola pe Vaida și slăbea partidul. Toate străduințele noastre au fost însă zadarnice. Maniu împingea la ruptură, din umbră, Mihalache a provocat-o, prin hotărîrile absurde ale Delegației Permanente, Vaida a primit-o cu o grabă care ascundea mai mult un sentiment de satisfacție decît de supărare. Fiecare din ei, în această ceartă care a așezat pe mulți dintre noi în fața unor drame de conștiință, își urma socotelile sale. Mihalache voia să-și asigure șefia viitorului guvern, Maniu atotputernicia în partid, Vaida putința de-a respira ușurat, apoi, de a arunca o nouă lozincă în masele populare.

Pentru partid, consecințele rupturii nu puteau fi decît rele. Partizanii unui program precis și ai unei doctrine „curate", sociologii ieșeni și zevzecii de pretutindeni nu-și puteau stăpîni fericirea că scăpaseră de tendințele fasciste și reacționare ale grupului Vaida. În realitate, partidul pierduse puteri reale de luptă și de viață, care, atîta vreme cît dăinuiau în cadrul partidului, erau un element de cumpănă și de succes. După ruptură, cele trei curente de care am vorbit, au pornit-o fără măsură și fără frîu, pe liniile lor deosebite, pînă la exces, pînă la cele mai absurde exagerări. Vaida a întrecut pe calea antisemitismului agresiv și pe Cuza și pe Goga, iar Mihalache a lunecat (14 noiembrie 1935) pe panta unei mișcări de atițare a patimilor rurale împotriva a tot ce e ceva mai înzestrat și mai civilizat. Întrunirile regionale ale partidului care au strîns mase mari de țărani la Craiova și la Iași, la Brașov și la Cluj, trebuiau să culmineze, după „tactica" și „strategia" șefului — denumirile militare sînt la modă în partidul „mobilizat" care așteaptă cu „arma la picior" ziua de „asalt" pentru a pătrunde „în cetate" și a răsturna „statul ciocoiesc" — într-o uriașă întrunire la București, la 14 noiembrie, tocmai în ajunul deschiderii parlamentului.

Cu acest prilej s-a vădit deosebirea dintre violența în limbaj și în atitudini și șovăiala în hotărîri. Fără a fi pregătit „rezultatul" marii demonstrații, cu factorul în drept, fără a se fi pregătit de altă parte de a trece peste voința acestui factor, sau de a-i impune cu sila voința partidului, Mihalache înconjurat de statul său major de tacticieni și tehnicieni, a pregătit pînă în cele mai mici amănunte (concentrarea vagoanelor de cale ferată, încartiruirea, textul și muzica armatelor țărănești) uriașa întrunire, trezind pofta de călătorie și de demonstrare a maselor și strîngînd milioane din obolul fiecărui partizan, s-a aflat apoi cu desăvîrșire dezorientat la cea dintîi piedică ridicată de guvern în calea sa, ca de pildă interzicerea transportului maselor de demonstranți pe calea ferată. Hărțuit de presă, prin care se exorima teama Capitalei în fața invaziei armatelor rurale, stînjenit de dr. N. Lupu care se pregătea în caz de nereușită a „tacticei" președintelui, să pună la dispoziția regelui și a partidului, tactica sa de vice-președinte, Mihalache a profitat de audiența pe care regele nu s-a grăbit să i-o ofere, dar care a căpătat-o totuși, chiar în ziua sf. Mihai, după masa cavalerilor, pentru a declara că „situația e schimbată" și că adunarea cea mare e „suspendată", partidul rămînînd „mobilizat", cu „arma la picior" și banii strînși „consemnați"... pînă la noi ordine...

Am stat alături de el, în ziua hotărîtoare, la masa ofițerilor ordinului Mihai Viteazul. Audiența era hotărîtă în principiu. Regele nu-i dăduse, însă, nici o înștiințare, nu-i făcuse nici-un semn. Nervozitatea, nerăbdarea, zbuciumul sufletesc se oglindeau pe fața lui. Și eram tulburat și eu de frămîntarea acestui om, împins de intenții bune, atras de o înaltă chemare, în care crede cu fanatism, conștient de forțele grămădite în spatele său și totuși, atît de vădit prizonierul inexperienței sale și a lipsei sale de îndemînare în a porunci și a îndruma, printre greutățile și piedicile vieții politice, o armată de bărbați politici și de politicieni.

Ieșirea lui Vaida din partid și retragerea sub cort a lui Maniu au contribuit la „radicalizarea" nu numai a partidului, ci a întregii noastre vieți publice.

Pînă cînd Mihalache încearcă să ajungă la putere, înviorînd masele cu lozinca statului țărănesc, grupările de dreapta, Cuza, Goga și unii prieteni ai lui Vaida adună și canalizează curentul de dreapta în matca unei mișcări naționalisto-fasciste, de mare întindere. Partid de „dreapta" nu mai înseamnă idei conservatoare, după cum un partid de stînga nu mai reprezintă credințe liberale. De o parte, ca și de alta, doctrinele noi nu se pun în slujba statului pentru a menține ordine și cumpănă dreaptă, tradiții și libertate, ci pun statul în slujba unor sisteme politice, unde interesele unei pături sociale, sau unei comunități de rasă sau de credință, sînt apărate și împlinite în dauna altor interese și altor drepturi. Fiecare din aceste doctrine pleacă de la un punct de vedere drept : naționalismul, adică stimularea energiilor, credințelor și mîndriei naționale nu pot decît întări puterea de rezistență a țării, după cum „țărănismul", adică străduința de a purta la sate, rînduială, lumină și sănătate, întărește temelia fără de care ființa statului nostru va rămîne veșnic șubredă. Pe măsură însă ce aceste idei se deosebesc între ele, se umflă, se înalță la rangul unui sistem unic și exclusiv, cuprind, pînă în cele mai mici amănunte, șirul unui întreg program de guvernămînt, ele ajung să fie mai pretențioase, mai „revoluționare" și urmărind cu gîndul, cu faptele, cu propaganda o „ordine nouă" contribuie să întindă și să adîncească tot mai mult dezordinea de azi. Naționaliști și țărăniști, înrîuriți și de curentele din afară, întrebuințează pentru a stăpîni statul prin dezlănțuirea maselor, și țara prin hipertrofierea statului, argumente deosebite dar aceleași metode. Ideologia îi desparte, demagogia îi alătură. Deoparte se ridică flamuri verzi, de alta se încolonează cămăși negre sau cafenii. Și pe un front ca pe celălalt, armatele defilează, șefii salută de pe tribună cu brațele întinse, iar invazia maselor în domeniul gîndirii politice pregătește cîrmuiri unde va învinge ori anarhia în dauna ordinei publice, ori disciplina „colectivă" în dauna libertății.

Lipsesc oamenii cuminți, firile cumpătate și care să opuie noilor doctrine, credința lor în prefaceri mai puțin radicale dar cu atît mai sănătoase, și grija lor față de adevăratele lipsuri ale așezămîntului nostru de stat, —

neriduiala finanțelor, nepregătirea armatei, lipsa unei munci stăruitoare in toate domeniile producției, necinstea care se intinde in administrație — lipsuri pe care curentele „revoluționare" și făuritoare de „o nouă organizație de stat" departe de a le indrepta, nu pot decit să le agraveze și mai mult."

Octombrie 1936

Toate au rămas — aproape — la fel. Guță e incă la putere, — își implinește liniștit al treilea an de cirmuire. Opoziția se luptă cu opoziția : de o parte partidele de „dreapta" : oportuniștii lui Vaida, demagogii lui Goga, fanaticii lui C. Z. Codreanu, — de alta partidele, — fiindcă sint mai multe — ce dainuiesc sub numele : național-țărănesc.

Dreapta se intărește : gogiștii la suprafață, Garda de fier in adincime, vaidiștii in jurul puterii. Curentul din afară le e prielnic. Italia fascistă după ce a invins opunerea Angliei și a Societății Națiunilor a strivit, in citeva luni, armatele etiopiene și a cuprins intreaga Abisinie în noul „imperiu" italian. Germania hitleristă trece din „succes" in „succes" peste toate piedicile tratatelor : în mai puțin de un an și-a inzecit armata, a denunțat convențiile de la Locarno, a pătruns cu armata în zona demilitarizată de-a lungul Rinului și pregătește, în fața „liniei Maginot" un șir de fortificații care să-i ingăduie, ferită astfel de invazie franceză, să-și urmărească planurile de cucerire spre Răsărit. În Spania în sfirșit, insingerată de cel mai cumplit război civil, forțele de dreapta, sub comanda militarilor, sint pe cale să infringă rezistența disperată a unei democrații care și-a irosit [...] toată vlaga și cele mai bune puteri. Aceste izbinzi au dat ideilor de dreapta o forță de expansiune și de agresivitate de care se resimte și viața noastră publică. Cu atit mai mult cu cit Franța, — sprijinitoarea credințelor democratice — trece prin experiența frontului popular, regim amfibiu, pe jumătate burghez, pe jumătate comunist, bogat în idei, generos în reforme, slab însă în autoritate, — și care nu-i ingăduie, față de curentele internaționale potrivnice, să joace, cu obișnuita ei siguranță și strălucire rolul ce îi cuvine (probabil convine sau i se cuvine — n.N.). În fruntea țărilor „antifasciste" — cuvintul este anul acesta la ordinea zilei — s-a așezat deci Rusia Sovietică cu un avint revoluționar potolit [...]

Ciocnirea între curente extreme, — între fascism și comunism — amenință să întindă peste întregul continent un urias război asemănător războaielor de religie, din trecut. E firesc ca în lumina vie a unor asemenea frămintări, grija unora pentru un regim de măsuri și de libertate, deopotrivă de indepărtat de dictatura de dreapta ca și de cea de extrema stingă, să pară un vis intirziat, — un ideal din vremi trecute.

Și totuși, numai în măsura în care un partid românesc va ști să scape de sub influirea extremismului internațional, stăruind în credinți ce par invechite, el va izbuti să asigure țării noastre singurul regim care-i poate da pace înăuntru și în afară.

Dl. Mihalache s-a străduit, cu mult bun simț, să aseze partidul național țărănesc, în viltoarea care a cuprins viața noastră publică, pe o asemenea temelie sănătoasă. Și mulți fruntași au sprijinit aceste străduințî, declarind că „impotriva curentelor din afară căutăm adăpost și sprijin în cumințenia și bunul simț al poporului românesc și ridicăm impotriva internaționalismului deșănțat din afară, zăgazul politicii noastre naționale și țărănești".

Declarațiile doctorului Lupu, plimbările sale prin străinătate, discursurile sale la intruniri pacifiste, mai mult sau mai puțin comunizante, simpatiile sale mărturisite pentru formații de stinga, ca frontul popular din Franța sau chiar din Spania au ingăduit partidelor noastre de dreapta să descopere adversarul de care aveau nevoie pentru a indrepta impotriva lui fulgerele lor naționaliste. [...] Din păcate e un alt element care falsifică jocul dintre partide și intreaga noastră viață politică (regele Carol al II-lea, de bună seamă — n.N.).

21 septembrie 1939

S-au implinit azi nouă luni de cind am depus jurămintul în fața regelui.

La ora zece și jumătate, Armand [Călinescu] m-a chemat la Ministerul Armatei unde mi-a dat unele lămuriri cu privire la trupele polone intrate în țară și dezarmate. La cererea lui am dat o telegramă la Moscova, pentru a linisti temerile rusești față de noi și de neutralitatea noastră. Telegrama se incheia astfel : „în țară domnește cea mai deplină liniște și ordine. Guvernul care reprezintă în aceste împrejurări opinia publică în intregimea ei este hotărit să păstreze mai departe o strictă neutralitate, să se abțină de la orice act de ostilitate sau de agresiune și să intrețină cu toți vecinii raporturi cit mai pașnice".

La ora unu, Armand m-a intrebat, prin telefon, dacă am expediat telegrama. Cu acest prilej i-am citit din nou sfirșitul ei, și mi-a spus că e deplin multumit.

Un ceas mai tirziu sedeam la masă cu Nuseta cind un prieten ne-a vestit la telefon că la radio, o voce ciudată, intrerupind emisiunea muzicală ar fi anuntat că Armand a fost „executat". O clipă mai tirziu, Lascar, în fata căruia s-a intimplat grozava faptă, mi-a confirmat această veste.

Am fugit cu Pop, la fata locului. Am găsit pe Armand intins pe stradă, cu fata acoperită de un ziar plin de singe. Alături de trupul neinsufletit, care părea mai mic, mai firav ca niciodată, al primului ministru, zăcea masiv și ciuruit și el de gloanțe, credinciosul agent Andronie. În jurul lor, pe Șoseaua Dimboviței, forfotea zăpăcită o lume care-și pierduse cu desăvirșire capul : ofițeri, polițiști, femei și bărbați din apropiere. Trupul primului ministru era lăsat în praful insingerat al șoselei ca acel al victimei unui fapt divers, pină la sosirea procurorului.

Numai la porunca mea, s-a renunțat la această sinistră formalitate. Purtat pe brațe prietene, Armand care părea un copil strivit printr-o lovitură fatală pe care nimeni incă nu și-o putea realiza, era așezat intr-o ambulanță și dus la Spitalul Militar.

Am urmat drumul mai departe spre palatul Cotroceni. Mă temeam că lipsită de energia sa, care de doi ani stătea de veghe zi și noapte, țara să nu se cutremure lăsind să se intindă răzvrătirea.

Regele m-a primit numaidecit. Era alb, ca și mine, și ca și mine, pină în fundul sufletului tulburat.

— Nu-l pot înlocui cu nimeni !... au fost cele dintîi cuvinte ale lui.

Şi totuşi, se impunea datoria de a nu lăsa gol postul de unde se exercită autoritatea statului. Într-un Consiliu de Miniştri restrîns, regele a arătat, un ceas mai tîrziu, diferite ipoteze de înlocuire a primului ministru. Erau de faţă : V. Iamandi, Mitiţă Constantinescu, P. Andrei, M. Ghelmegeanu, E. Urdăreanu şi cu mine.

O nouă victimă a terorii fasciste : Armand Călinescu (în pagina următoare imagine de la ceremonia funebră)

S-au rostit mai multe nume : Balif, Argetoianu, Vaida.

Iamandi a sprijinit cu căldură numele meu, la care după spusele lui s-ar fi gîndit şi Armand, pentru ceasul cînd ar fi dispărut. Mitiţă s-a asociat la această propunere. Eu însă am respins-o cu hotărîre, stăruind asupra necesităţii de a rămînea la Externe, în afară de luptele şi reacţiunile de politică internă. Urdăreanu a sprijinit propunerea mea.

Am părăsit palatul înainte ca să se fi luat o hotărîre. M-am dus la minister unde aveam de luat unele măsuri urgente.

Seara am aflat că fusese numit prim ministru generalul Argeşanu C. Noaptea la ora zece, am avut un Consiliu de Miniştri. În locul prietenului meu, al cărui tovarăş nedespărţit fusesem timp de nouă luni şi care cu sclipirile inteligenţei sale domina şedinţele noastre ministeriale, şedea cu mustaţa răsucită, bravul general „Ghiţă Ostaşul". Eram cu toţii copleşiţi de durere şi de îngrijorare apăsătoare.

Generalul [Gavrilă] Marinescu ne-a lăsat să înţelegem, fără a ne cere dealtfel nici sfatul, nici aprobarea, că represiunea va fi strașnică.

De afară ne veneau veşti despre executarea celor opt sau nouă făptaşi ai crimei, chiar pe locul unde căzuse Armand Călinescu. Am cerut, chiar în acea noapte să văd pe Urdăreanu la Cotroceni. Am ţinut să-i declar că deşi sînt mai apropiat prieten al celui care ne-a fost ucis azi, totuşi sfătuiesc să nu se facă fapte de sîngeroasă răzbunare. Să nu se mai verse sînge între rege şi ţară. Răzbunarea cere din nou răzbunare şi alunecăm astfel pe calea unui măcel între români. Statul nu poate face decît dreptate. Ca ministru de externe stăruiesc să nu se dea impresia în străinătate prin acte de întinsă represiune, că ne aflăm în faţa unei răzvrătiri [...]

Am vorbit cu stăruinţă şi căldură mai bine de o jumătate de oră.

Cuvintele mele au fost duse mai departe ?... Să fi fost prea tîrziu ?...

12 noiembrie

Se vor împlini în curînd două luni de cînd Armand nu mai e printre noi. Lipsa lui se simte pretutindeni. Se simte în politica internă, unde „nu mai sînt puterea lui de muncă, însuşirea ce o avea de a ţine o legătură vie între toate ministerele, priceperea lui de a se feri de unele greşeli şi excese de cîrmuire". Se simte de asemenea în politica externă, unde sprijinul prietenesc şi atît de înţelegător pe care mi-l dădea, zi de zi, mi-a ajutat să urmăresc fără sovăire, linia dreaptă voită de rege, şi potrivită intereselor ţării.

Argetoianu e simpatic. Simplicitatea lui glumeaţă şi boierească e plină de farmec. Liniştea sufletească atît de desăvîrşită cu care face faţă evenimentelor e datorită însă nu atît unor virtuţi bărbăteşti cît unei ciudate, uneori chiar supărătoare nepăsări, pe care nici el nici alţii nu se pot sprijini la caz de nevoie. Ceea ce inteligenţa lui, dealtfel vie şi nu lipsită de strălucire, nu pătrunde la prima încercare, rămîne nepătruns. Străduinţele lui nu sînt stăruitoare, şi aforismele pline de haz cu care îşi înseamnă calea, dovedesc prin sclipirile lor atît de schimbătoare, că acest bărbat masiv, cioplit parcă dintr-o bucată, e la minte şi la faptă, uşurel.

Nu pot uita uşurinţa cu care, la cea dintîi consfătuire cu comandanţii armatei la care a luat parte, sub preşedinţia regelui — consfătuire militară ca acelea care, în lunile trecute, Călinescu ne-a uimit pe toţi prin agerimea minţii, prin strășnicia voinţei şi înţelepciunea planurilor sale — noul prim ministru cercetînd putinţa unor invazii ruseşti şi germane, s-a întrebat dacă nu cumva pentru a scăpa de ocupaţia rusească ar trebui să ne împăcăm cu ideea unei ocupaţii germane.

Nu doar că ar fi „germanofil" cum i s-a răspîndit faima pe nedrept. Argetoianu e neutru în cel mai deplin înţeles al cuvîntului. La el, neutralitatea corespunde cu starea lui de gîndire şi de simţire. Nu e o atitudine politică, ci un fel de a fi. De aceea nimeni nu e mai sincer şi mai leal „neutru" ca primul ministru, ceea ce în împrejurările de azi e o însuşire. Numai că o asemenea neutralitate, care foloseşte ţării, ţinînd în frîu simţiri şi patimi a căror manifestare poate fi păgubitoare, nu o întăreşte în atît de trebuincioasa acţiune de rezistenţă, tăcută, răbdătoare dar nesovăitoare prin care datoare e să-şi întărească dreptul şi libertatea de a-şi afirma fiinţa şi voinţa cînd va bate ceasul ei, — un ceas de pace sau de luptă.

Cu privire la această acţiune, era o deplină şi adîncă înţelegere între Armand şi mine. De aceea despărţirea de el mi-e atît de grea.

...Politica noastră externă a trecut în anul acesta prin faze deosebite, din ce în ce mai grele.

Cind am luat în primire Ministerul de Externe, s-a dezlănțuit amenințarea germană. Am răspuns, stăruind asupra înțelegerii pe care o purtam „nevoilor vitale" ale Reich-ului, cît și asupra voinței noastre de a ține seamă deplină de interesele noastre economice „complimentare". A urmat acordul economic, — o faptă de bună gospodărie, și un paratrăsnet politic. Furtuna dezlănțuită în martie în Cehoslovacia nu ne-a atins. Nu ne-a atins de asemeni, șase luni mai tîrziu furtuna din Polonia.

Nu ne puteam învoi însă cu pretenția germană de a fi absorbiți în „spațiul vital" al marelui Reich. Era nevoie în politica noastră externă de cumpăna dreaptă. Am izbutit să ni se ofere garanția anglo-franceză. Acțiunea noastră diplomatică (strînsă colaborare dintre Armand Călinescu și mine, sub îndrumarea regelui) și călătoria lui Al. Cretzeanu au fost în această privință hotăritoare. Am refuzat orice angajamente bilaterale pentru a nu apleca cumpăna în altă parte și a rămîne expuși pe frontul german. Am acceptat însă garanția unilaterală. Franța și Anglia își afirmau prezența la Răsărit. Echilibrul pe care-l căutam și de care aveam nevoie era stabilit.

Am arătat apoi voința noastră de a ne sprijini pe acest echilibru, — ceea ce am numit politica noastră de pace — prin călătoria pe care am făcut-o în Apus. Faptul de a vizita în tolul frămîntărilor europene rînd pe rînd Berlinul, Londra, Parisul și Roma era îndrăznet. Era și mai îndrăznet de a spune pretutindeni, cu aceeași sinceritate, cuvinte de pace. Îndrăzneala a izbutit deplin. Dosarele pe care le-am adus cu mine din călătorie, — cele mai bogate dosare din cîte au fost întocmite de un ministru de externe român — au dovedit, ca dealtfel mărturisirile din presă și din public, că politica noastră a fost înțeleasă și prețuită.

Am căutat să întăresc pozițiile astfel cîștigate, strîngînd legăturile între statele din Înțelegerea Balcanică. Călătoria la Ankara și la Atena nu era fără riscuri. Puteam slăbi încrederea Berlinului și Romei în politica noastră, schimbînd cuvinte bune cu turcii tocmai în tolul mult discutatelor negocieri anglo-franco-turce. Totuși nu era cu putință într-o politică de cumpănă dreaptă, să nu sprijinim independența țării pe temelia firească a unei înțelegeri, care pentru noi se exprimă îndeosebi printr-o strînsă prietenie cu stăpînii strîmtorilor. Faptele ce s-au întîmplat în urmă au îndreptățit în totul grija pe care am purtat-o prieteniei turcești și bunele cuvinte pe care le-am schimbat la Ankara și la Istanbul cu atît de lealii cîrmuitori ai statului prieten.

M-am străduit dealtfel, prin legăturile pe care le-am stabilit cu acest prilej, cu îndeminatecul domn Von Papen, și prin lămuririle ce i-am dat, să potolesc temerile germano-italiene, cărora unele ziare ale axei le-au dat o expresie destul de vie.

Politica noastră de echilibru ne pregătise, în caz de război, pentru o politică de neutralitate. Cînd Germania a declarat război Poloniei nu aveam de intervenit, Polonia respinsese în mai multe rînduri propunerea noastră, — pe care nu am impus-o dealtfel niciodată cu prea multă energie — de a da alianței noastre un caracter general, „energa-omnes". Cel din urmă refuz l-am primit în timpul călătoriei mele la Berlin, cînd între Cracovia și Catovice am călătorit cu Beck. Nu am insistat [...]

Voința noastră de neutralitate, care se afirmase de la începutul conflictului și căpătase o consfințire oficială prin cele două comunicate al Consiliului de Miniștri și al consilierilor regelui — a fost întărită încă în urma intervenției rusești și după ce Rusia ne-a împărtășit și nouă ca și celorlalte state vecine, hotărîrea ei de a păstra față de noi o atitudine de neutralitate.

Înțelegerile germano-ruse de la Moscova (august 1939 — n.N.) ne-au așezat în fața unor probleme noi.

Rusia, cu care luasem dealtfel un contact direct prin o prietenească primire pe care am oferit-o lui V. Potemkin (adjunctul comisarului poporului pentru afacerile străine al U.R.S.S. — n.N.), în trecere prin București, era socotită pe drept sau pe nedrept, ca o greutate care în balanța puterilor nu apăsa pe același taler ca Germania. Potrivit politicii noastre de echilibru ne-am ferit să ne legăm fie cu Germania împotriva Rusiei, fie de Rusia împotriva Germaniei [...]. „Neutralitatea" noastră, în fața îndoitei primejdii, trebuie urmărită cu atît mai multă strictețe. Politica noastră de echilibru, la care nu putem renunța fără a pune în primejdie ființa și neatîrnarea noastră are nevoie însă să-i revizuim toate elementele pe care se sprijinise pînă azi [...]

Cum stabilim un contact direct cu guvernul sovietic ?... Legația noastră la Moscova, deși reînnoită, nu pare a fi o legătură îndestulătoare.

Dacă nu ajungem la o înțelegere directă cu Rusia, pe cine sprijinim rezistența noastră ?... [...].

Pentru a lămuri intențiile Rusiei față de noi, am contat pe negocierile lui Sükrü

Saracioglu la Moscova. Ministrul de externe turc, negociind cu rușii un pact de asistență, putea să obțină poate, o garanție de statu-quo în Balcani...

Convinși de altă parte că nu putem, la caz de nevoie, să rezistăm pe trei fronturi, am avut de dovedit iugoslavilor, care puneau mereu înainte bunele lor intenții față de bulgari, că nu sîntem acei care întreținem vrajba în Balcani. Întrevederea la Jebel, lîngă Timișoara, cu Cinkar Marcovici, a avut acest scop. Am convenit că dacă Saracioglu va aduce vești bune din Rusia, vom căuta să închegăm blocul balcanilor cu Bulgaria, fie chiar cu prețul unor jertfe comune.

Saracioglu nu ne-a adus însă vești bune. Acordul de asistență nu s-a încheiat. Rusia nu a exprimat simpatii pentru blocul balcanic. Împinsă de Germania a cerut închiderea definitivă a strîmtorilor. Datorăm lealității turcești că nu s-a ajuns la acest rezultat. Iar pactul tripartit de la Ankara, care a urmat neizbutitelor negocieri de la Moscova, a îndreptat într-o anumită măsură situația, fiindcă a stabilit noi tocmeli pe care puteam sprijini o politică de echilibru. Strîmtorile au rămas deschise în caz de asistență ce se îndreaptă spre noi. S-a vorbit din nou de garanții [...]

În ce privește înțelegerea de la Jebel, carența rusească ne dezleagă de ea. De altă parte iugoslavii ar dori să se scuture de unele angajamente „comune" pe care am avut grijă să le însemn pe hîrtie, parafate de dl. Cinkar... Am... (conform cu manuscrisul — n.N.) din formula mai largă a unui *pact de neutri*, care... (conform cu manuscrisul — n.N.) Italia, poate să apropie de noi Ungaria și Bulgaria și nu poate provoca deocamdată revendicări. Iar iugoslavilor, cînd le vorbesc de sacrificii pe care singuri noi... trebuie să le facem, le amintesc de Jebel.

13 noiembrie

Am dat la 11 noiembrie, ziua armistițiului, ziua Poloniei „restituta" de asemeni următoarea telegramă lui Beck la Brașov : „Je voudrais en ce jour dont souvenir est si cher a votre peuple vous renouveller mes sentiment de fidele simpathie".

Primesc azi din partea lui Beck, următorul ceremonios răspuns :

„J'ai l'honneur de remercier votre excellens pour son aimable attention Joseph Beck".

Toată trufia polonă răbufnește din solemnitatea cuvintelor. Polonia nu e pierdută încă !...

M.s. m-a chemat ieri seară la telefon pentru a-mi spune că răspunsul pe care l-a primit de la regele Angliei, la intervenția sa în favoarea demersului suveranilor Țărilor de jos, nu închide porțile pentru urmărirea mai departe a unei acțiuni de pace.

Azi dimineață am cercetat răspunsul britanic la Cotroceni împreună cu Argetoianu, Urdăreanu și în prezența majestății sale. E comunicarea, pur și simplu, a răspunsului dat Belgiei și Olandei. Forma acestei comunicări, textul răspunsului, amintirea condițiilor de pace cuprinse în discursurile Chamberlain și Halifax și mai ales răspunsul francez, mult mai precis, care însoțește textul englez, dar care nu a fost comunicat încă suveranului nostru, par să fie cu totul potrivnice unor noi încercări de intervenție, totuși m.s. încurajat de Urdăreanu și aprobat firește de Argetoianu dorește să urmeze mai departe o acțiune, care de la început nu a fost pe placul meu. De data asta nu mă împotrivesc, fiindcă intrigile suveranului s-au dovedit a fi deseori fericite. Și fiindcă hotărîrea e luată. Țin totuși să arăt că pozițiile anglo-franceze nu par bine precizate și că numai printr-o intervenție la Berlin s-ar putea poate găsi elemente noi pentru a pregăti o bază de discuție. Sînt unele „principii" asupra cărora Hitler ar accepta poate să facă concesii. Așa de pildă, „spațiul vital" liber deschis spre Răsărit și supus numai sentințelor fără apel germano-ruse. Ce va fi cu Polonia ? Ce va fi cu Cehoslovacia ?... Nu știu însă dacă împrejurările sînt destul de prielnice pentru a pune la Berlin asemenea întrebări, la care Apusul așteaptă de mult un răspuns lămuritor ?

Această îndoială a mea nu este împărtășită de m.s. și nici de ceilalți interlocutori. Majestatea sa este minată de două gînduri : crede că Germania e frămîntată de porniri prielnice unei acțiuni de... (conform cu manuscrisul n.N.) și socotește că orice trebuie încercat pentru a feri Europa de un război de distrugere în Apus care ne-ar lăsa singuri, față în față cu Rusia.

Căutăm deci un „emisar" pentru Berlin. Și îl găsim, la propunerea lui Urdăreanu. W. Fabricius va primi însărcinarea de a cerceta gîndurile stăpînului său.

6 decembrie

De două săptămîni avem un nou guvern. Lumea nu e încă dumirită de ce.

Guvernul Argetoianu avea, firește, multe neajunsuri. Armand fusese în toată activitatea lui guvernamentală, atît de activ, atît de conștiincios, de față pretutindeni, și în orice clipă folositor, încît nimeni nu putea să împlinească golul pe care l-a lăsat în urma lui.

Argetoianu, din fire, domol și leneș a pierdut cu vîrsta și aparența de energie brutală, în jurul căreia, pe vremuri, s-au țesut atîtea legende. Prins în mrejele crizei economice, pricinuită de cele trei luni de război, și a neîmpăcatei rivalități dintre Mitiță și D. Bujoiu, a amînat soluțiile și a pierdut timp.

Totuși personalitatea sa nu e lipsită de autoritate și inteligența lui e vie, cumpănită și folositoare în zile grele. Încrederea pe care o inspira străinilor și mai ales Germaniei, înlesnește jocul atît de greu al politicii noastre externe. Concedierea lui neașteptată, după o cîrmuire de mai puțin de două luni, a pricinuit nedumerire în țară și oarecare tulburare în raporturile noastre cu străinătatea.

INEDIT ● INEDIT ● INEDIT

Regele, înrîurit probabil de Urdăreanu, a căutat o formulă mai „dinamică", mai largă, mai puţin personală, mai debarasată de unele păcate din trecut.

Aceste bune intenţii nu au fost împlinite decît în mică parte. În afară de Argetoianu nu au dispărut decît Iamandi, fraţii Marinești, prietenii personali ai fostului prim ministru şi cîţiva subsecretari de stat. Ghelmegeanu s-a prăbuşit la Comunicaţii pentru a învia două zile mai tîrziu la Interne. Istrate Micescu reprezintă strălucirea baroului, I. Gigurtu marea industrie germanofilă, Costică Angelescu frontul domnului Vaida şi Topa, care e undeva la Sănătate pe dl. Iorga.

„Dinamismul", firește e reprezentat prin Tătărescu. Noul prim ministru are însuşiri de netăgăduit de animator, de muncitor neobosit, de optimist statornic şi şovăitor (sic !). De îi i-ar fi numai îngăduit să se bucure în străduinţele sale de o continuitate care în împrejurările de azi e mai trebuincioasă ca oricînd, pentru a „strecura" ţara, printre primejdiile care, din toate părţile, ne aţin calea.

Personal, am avut mulţumirea să aud din nou, cu prilejul crizei din urmă, că munca mea la Externe e preţuită. Urdăreanu mi-a împărtăşit în cuvinte măgulitoare, o mulţumire care sper că nu era numai a lui. Iar Tătărescu mi-a dat, verbal şi în scris, mărturii de prietenie şi de încredere şi m-a poreclit, după felul lui care nu se fereşte de exagerări : cel mai bun ministru de externe pe care l-a avut ţara de la război încoace !... Am impresia, poate e numai o iluzie, că cercurile conducătoare şi publicul împărtăşesc această încredere în mine. Succesul pe care l-am avut în parlament, cu prilejul expunerii mele de politică externă (29 noiembrie — la Senat) şi care, graţie radiodifuziunii, s-a răspîndit şi în ţară, m-a întărit în această iluzie. Nici intervenţiile lui Iorga, care a ţinut să-şi spună şi el cuvîntul înaripat şi necontestat, la sfîrşitul şedinţei, nici cuvintele lui Maniu, care a ţinut să amintească partizanilor lui că actul Unirii e datorat numai Adunării de la Alba Iulia şi Consiliului Dirigent, nici nemulţumirea contelui Czáky, sprijinită de unele ziare italiene, nu au izbutit să întunece acest succes.

Cu atît mai adînc resimt răspunderea ce apasă tot mai mult asupra mea în aceste zile, cînd cercul primejdiilor se strînge în jurul nostru şi ne ţintuieşte în faţa unor probleme cum nu au fost altele mai grele, mai chinuitoare în istoria Regatului român...

Bucureşti, 1939. Miniştrii de externe (de la stînga la dreapta) ai Turciei (Sükrü Saracioglu), Greciei (Ioannis Metaxas), României (Grigore Gafencu) şi Iugoslaviei (Cinkar Markovici)

EVOCĂRI

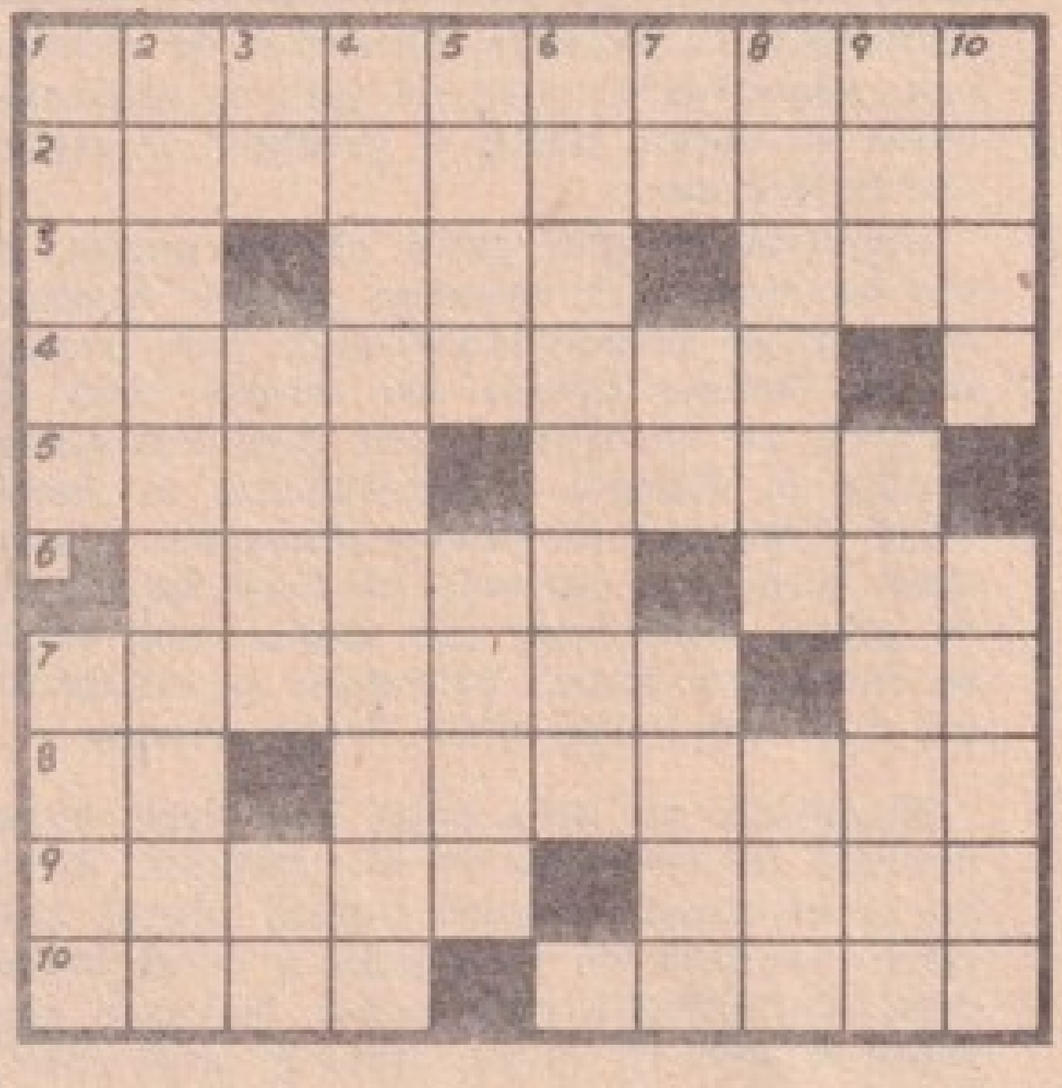

ORIZONTAL : 1) Stil întîlnit în arhitectura oraşului copiilor. 2) Cărare fără meandre şi fără umbre pentru paşii vieţii. 3) Ochi conducător într-o formaţie... cultă — Candelabru cu lumini de roade — Haină albă pentru o solemnitate în aer liber. 4) Rădăcinile adînci ale stejarilor acestor plaiuri. 5) Arcaş de precizie cu ţintă geamănă — Fazele unei competiţii pecuniare programată numai în reutr. 6) Stup de albine lucrătoare cu miere produsă la termen — Amintirea caldă a Mioriţei împletită într-o banală baladă ! 7) Colţii de lapte şi parfum ai primăverii — Etapă finală într-un maraton ! 8) Primele acorduri ale periniţei ! — Ciocîrlii de lut. 9) Sclipiri de bun augur la schimbul inelelor de logodnă — Mură scumpă de piatră. 10) Cocoş de munte cu creastă de cremene — Discreţie feminină în eternă dispută cu moda.

VERTICAL : 1) Berze generoase şi care nu migrează toamna — Note din vîrstele unei vieţi de muncă şi artă. 2) Guşă de privighetoare mîngîiată de mîna omului. 3) Acorduri finale la mandoline ! — Miez de miresme drapat în pleoape de carmin — Pînză de borangic pictată cu arnici. 4) Inocenţi cu barbă păcăliţi cu greşelile altora 5) Liliputan cu binemeritate merite la afecţiunea noastră — Case de lemn cu odăi pentru patru fraţi gemeni. 6) Repudiată din cetatea curajului. 7) Moment de muzică veche — Tribună pentru derulat istorii cavalereşti — Garoafă roşie înfloritâ pe cîmpul de luptă. 8) Seif rezervat pentru un baston de mareşal — Mărul de aur din imensa livadă a umanităţii. 9) Destinele de sub foarfeca Parcelor — Concurent tuciuriu în întrecerea dintre lemn şi metal. 10) Armă populară de luptă cu un nevăzut inamic — Hors d'oeuvre oferit la sfîrşitul unui menu literar.

FLORENTIN TITUS VASILESCU
BUCUREŞTI

TRUBADURII MUZICII TINERE

VICTOR SOCACIU: Militez pentru continuitatea muzicii tinere.

— Îmi aduc aminte, Victor Socaciu, **că-n 1975, într-una din întîmplările literar-artistice ale** CENACLULUI FLACĂRA, **la** Teatrul Național, **debutai cu două piese,** Sub scutul amurgului, **pe versuri de** Lucian Blaga, **și** Astfel, **pe versuri de** Marin Sorescu. **Așa-i?**

— Întocmai, plus cîntecul **Ținte între bine și rău,** versuri proprii!

— Cum te-a primit cenaclul ?

— Unii au zis că-s bun, alții că nu. Pe-atunci, ca și acum, dealtfel, cînd venea cineva în cenaclu era supus unei analize la care participau toți membrii vechi, și asta chiar în fața publicului. Îți dai seama ce simțeam noi atunci? Era un fel de examen foarte greu de suportat.

— Cu ce anume ai impresionat?

— Cu o dăruire totală în interpretare și cu un mesaj foarte direct al cîntecului. Și-acum, după atîția ani, eu cred că sînt același.

— Vrei să spui că n-ai evoluat?

— A evolua nu înseamnă a-ți părăsi felul de-a fi. Am cîștigat, apreciez eu, în simplificarea frazei muzicale, fără a cădea în simplism, și în capacitatea de-a adapta, mai exact spus de-a atașa, un text la o muzică.

— Bănuiesc că aceste cîștiguri s-au datorat și numeroaselor participări la realizarea unor spectacole televizate cu prilejul Antenei Cîntării României.

— Fără îndoială. Din acest punct de vedere, față de ceilalți membri ai cenaclului, mai puțin **Adrian Ivanițchi,** cu care l-am însoțit pe poetul **Adrian Păunescu** și l-am ajutat după puterile noastre, aș zice că am fost marele beneficiar al acelor peregrinări prin țară. Am cunoscut îndeaproape mișcarea de muzică folk, o adevărată mișcare culturală, la nivelul tinerilor din țara noastră, dar am cunoscut, totodată, și nestematele cîntecului patriotic românesc, inclusiv marile piese folclorice din toate zonele țării.

— Din această cunoaștere au izvorît, cred eu, acele numeroase puncte de vedere legate de muzica tînără, puncte de vedere găzduite de revista Flacăra. **— Pentru ce anume militezi tu, Victor Socaciu, în muzica tînără?**

— Ca să răspund la această întrebare, mi-ar trebui cel puțin o sută de pagini pe care să le aștern cu un scris mărunt, dar energic, și cu un punct de vedere categoric. Militez pentru recunoașterea unui fapt evident: muzica tînără este mai îndrăgită de ascultătorii noștri, majoritatea tinerilor din România, decît muzica ușoară actuală luată în proporție de 75 la sută, pentru că, recunosc, există și muzică românească ușoară bună, dar într-o înfiorător de mică proporție cu imensa cantitate de muzică ușoară difuzată fără nici o judecată, un criteriu al valorii reale și nu unul creat de publicitatea interesată.

— Și pentru ce altceva mai militezi?

— Mai militez pentru o continuitate, în interiorul muzicii tinere, a caracterului ei angajant, patriotic, cu accentul pus pe problemele majore din viața tinerilor. Mă străduiesc, în același timp, să combat opinia unora cum că muzica tînără ar avea nevoie de influențe melodice de dinafară, cum ar fi muzica country. Și-n sfîrșit, mai militez ca tuturor celor ce-au confirmat o anume valoare în turneele Cenaclului Flacăra, să le apară discuri reprezentative, discuri care, spre deosebire de altele, s-ar vinde ca pîinea caldă, așa cum se vînd discurile de muzică străină, sau, de ce nu, discurile de muzică populară.

— Dacă propui o limitare a interviului ca spațiu tipografic, o ultimă întrebare: care din cele peste 100 de compoziții de pînă acum, ți-e cea mai dragă?

— Greu, foarte greu de răspuns. Și, totuși, ultimul cîntec — întotdeauna există un ultim cîntec, după care vine un altul, și un altul — este cel la care țin cel mai mult.

NICU ALIFANTIS: Cel care a compus muzica la Decembre era un băiat bun.

— De cînd, Nicu Alifantis?

– De cînd ce?

— De cînd cînţi?

– De mult. Împlineam 7 ani şi părinţii mi-au făcut cadou de ziua mea un acordeon. Nu m-am prea atins de el. Peste 9 ani, adică la 16 ani ai mei, părinţii mi-au luat o chitară, iar peste numai cîteva luni participam la diferite concursuri de muzică uşoară ale elevilor din ţară, la **Iaşi, Oradea,** la **Rucăr.** La Iaşi, de exemplu, cîştigam **Marele premiu!** Sună pompos, nu-i aşa?

— Sună. De cînd cînţi folk?

– Din 1973, cînd am cîştigat la televiziune un **Teletop,** cu **Romanţă,** pe versuri de **Miron Radu Paraschivescu.** Dar pînă atunci, prin 1972, compusesem pentru prima dată muzica la un spectacol de teatru, la **Furtuna,** de **Ostrovski.** De-atunci am mai făcut muzica la alte 23 de spectacole de teatru, inclusiv cîteva filme tv, de scurt şi lung metraj.

— Ca să vezi ce face omul, dacă, la 16 ani, i se dăruieşte o chitară!

– Ca să vezi, într-adevăr!

— Cînd ai ajuns la Cenaclul Flacăra?

– În 1974, la spectacolele organizate la Teatrul **Ion Creangă.** Eram, pe-atunci, în armată, îmi făceam stagiul militar.

— Îmi aduc aminte că ai cîntat atunci o piesă cu totul şi cu totul excepţională, poate cea mai bună piesă a ta, o adevărată bijuterie a muzicii folk, Decembre, **pe versuri de** George Bacovia. **Cînd ai compus-o?**

– În iarna anului 1968. E o poveste foarte lungă.

— Cum de-ai dibuit linia melodică?

– Nu ştiu. Cînt foarte mult, îmi creez un ritm interior, pînă intru, ca să zic aşa, în muzica poeziei, pentru că orice poezie, mai ales una mare, cum este **Decembre,** are o anume muzică a ei. Şi-apoi, după ce se face joncţiunea ritmului interior cu acea muzică a poeziei, dacă dispui de-o intuiţie melodică, intuiţie cu care trebuie să te naşti, totul este foarte simplu, cu condiţia de-a şti să cînţi la chitară. Şi cînd spun să ştii, vreau să spun să ştii foarte bine, nu aşa, ca un oarecare începător.

— Este altul Nicu Alifantis de azi, decît cel de-acum trei ani?

– Da. Sufleteşte vorbind, sînt confruntat cu o sumedenie de probleme, inerente vieţii unui tînăr căsătorit, probleme a căror rezolvare simt că-mi afectează fondul exact al simţirii mele, o simţire dominată, zic eu, de o anume şăgălnicie, haj să-i zicem ironie, şi de-o gravitate romantică, precum cea care a dat naştere acelui **Decembre.**

— Dar muzical vorbind?

– Sînt altul, şi muzical vorbind. Cu aceleaşi mijloace, ca şi în folk, fac totuşi altceva. Nu pot defini acest altceva, dar pot spune că place.

— Care este ultimul tău cîntec?

– **După melci,** pe versuri de **Ion Barbu,** piesă care arată noua faţă a aceluia ce este Nicu Alifantis.

— Ţi-e dor, cumva, de-acel Nicu Alifantis care a compus muzica la Decembre?

– Foarte mult, mai ales că n-am să-l mai întîlnesc niciodată. Era un băiat foarte bun, un tînăr naiv, dar plin de simţire, puţin cam inconştient de gravitatea sa. Cel care a scris textul muzical pentru poezia **După melci** îi seamănă, dar e prea conştient de-acel dureros adio pe care trebuie să-l spună copilăriei.

MIRCEA VINTILĂ: Mă simt cu tot sufletul dăruit cîntecelor noastre.

— Cum se face, Mircea Vintilă, **că ai rămas, ca linie melodică, inclusiv stil de interpretare, acelaşi?**

– Nu ştiu dacă am rămas acelaşi, nici n-aş prea fi de acord cu o astfel de apreciere, în totalitatea ei, întrucît s-ar înţelege că n-am evoluat deloc.

— Şi totuşi, în spatele unei astfel de aprecieri, se ascunde nu numai convingerea mea privind calitatea muzicii pe care o faci, ci şi faptul, deloc neglijabil, că ai rămas acelaşi mare preferat al publicului.

– Ei da, în acest sens, mai ales privind ultima parte, cu totul şi cu totul de acord.

— Numai că nu doar despre ultima parte ar fi vorba, ci mai ales despre prima, cea privind continuitatea lui Mircea Vintilă faţă de el însuşi.

– Cu alte cuvinte, m-ai cam dus cu vorba...

— Glumind puţin, da. Cum de-ai rămas acelaşi?

– Chiar acelaşi-acelaşi, n-am rămas, mai ales sub raportul muzicii, multe din cîntecele mele, inclusiv noile compoziţii, au suferit o anume transformare, în sensul că le-am regîndit, sau le-am conceput pe cele mai noi, în vederea unor interpretări orchestrale.

— Ai făcut acest lucru numai şi numai pentru că ai început să cînţi cu cîte un grup, cu cîte o formaţie, sau ai simţit nevoia să revalorifici linia melodică şi cu ajutorul unor orchestraţii?

– Într-adevăr, am simţit nevoia să verific capacitatea cîntecelor mele şi această verificare a dus la o excludere a tot ce era de prisos.

— Cu alte cuvinte cîntecele tale sînt acum ceva mai aerisite?

— Eu așa sper.

— Speranțele tale sînt îndreptățite și, aș spune, reale, adică împlinite. Actualul Mircea Vintilă, cu aceeași voce plăcută, menținîndu-se în același cadru intim, al cîntecului-mărturisire, cum ar fi La hanul lui Manuc, **sau** Proverbe, **sau** Un'te duci tu, mielule, **dar și în perimetrul cîntecului angajat, plin de-o forță copleșitoare, cum ar fi celebrul** Pămîntul deocamdată, **una din marile piese ale repertoriului impus de** cenaclu. **Ce părere ai tu, Mircea Vintilă, despre acest cîntec cu totul și cu totul deosebit?**

— Că-l simt și astăzi ca în acea clipă, de demult, cînd poetul mi l-a încredințat, iar eu, cu sufletul plin de-o stare pe care sper să nu o fi pierdut pe parcurs, l-am compus dintr-odată, de parcă-l aveam în mine de la începutul începuturilor.

— Speri, deci, să mai ai acea stare?

— Da, sper.

— Parcă spuneai că n-ai prea fi de acord să se spună că ai rămas același!?

— Extraordinar, parcă ai fi avocat! Ai smuls de la mine mărturisirea propriilor tale afirmații. Da, în sinea mea, ca om și ca iubitor al muzicii tinere, mă consider același, cu tot sufletul dăruit acestei uriașe mișcări artistice, literar-muzicale, ce se numește **Cenaclul Flacăra.**

— Da, Mircea Vintilă, despre asta era vorba, că ești același mare interpret de muzică tînără.

VASILE ȘEICARU: Colegii mei, profesorii din toată țara, ar putea face ceva mai mult pentru muzica tînără.

— Vasile Șeicaru, **ești gălățean get-beget, profesor de educație fizică și un nume cunoscut în muzica tînără. Cu muzica tînără ai început?**

— Nu, nu cu muzica tînără, ci cu o formație de muzică pop, alcătuită din elevii **Liceului sportiv din Galați.** Se numea, cum altfel, **Atletic.** Eu am înființat-o, eu am desființat-o.

— Prin 1968 făceai parte dintr-o foarte bună formație, tot de muzică pop, Cristal. **De ce te-ai rupt de ei?**

— Nu discut asta.

— Ești misterios?

— Nu, dar nu vreau să-ncurc lucrurile și-așa destul de încurcate.

— Să trecem la folk. Cum s-a numit primul cîntec?

— **Pădurea,** pe versuri proprii.

— Scrii multe versuri?

— Nu, nu mă roade o astfel de ambiție, dar, dacă pot, scriu pentru muzica mea.

— Cu acest cîntec ai venit în Cenaclul Flacăra?

— Nu. Cu **Colindul Dunării,** versuri de **Paul Tutungiu.**

— Piesă care și azi place foarte mult, motiv pentru care a și fost intens difuzată la radio, la tv, sau a fost preluată de numeroși tineri amatori, începători într-ale folkului. Cînd ai lansat acest cîntec?

— În 1977, cînd a venit în județul nostru **Antena Cîntării României.** Tot atunci s-a cîntat și **Memento,** pe versuri de **Doina Sălăjan.**

— Știi că Memento, **într-un clasament al celui ce-ți ia interviul, s-ar afla în primele 20 de cîntece ale cenaclului?**

— În acest caz îmi pare rău că n-am avut timp să pun la punct cele 4 noi piese la care lucrez acum și despre care, cu modestia de rigoare, afirm că sînt la nivelul lui Memento.

— Altceva despre aceste noi piese nu vrei să ne mai spui?

— Altceva nu, dar, pentru că tot sînt profesor, vă pot spune că, în calitatea mea de diriginte, fac în fiecare lună cîte o oră de dirigenție a cărei temă este chiar muzica tînără. Copiii, elevii mei, iubesc la nebunie aceste ore, bogat ilustrate cu material didactic, adică un casetofon și cîntecele cenaclului înregistrate.

— De ce ții să faci această mărturisire?

— Pentru că, mă gîndesc eu, tinerii profesori care îndrăgesc muzica noastră, cu precădere profesorii de muzică, nu ca mine, profesor de educație fizică, ar putea face ceva, în rîndul elevilor, pentru muzica tînără.

IOAN EVU: Ca să ajungem în cenaclu am muncit patru ani.

— Pentru că la prima apariție pe scena Cenaclului Flacăra, **despre grupul** Canon **din Hunedoara, ai vorbit tu,** Ioan Evu, **adică te-ai străduit să-i prezinți și pe ceilalți trei membri ai grupului, eu zic că poți fi numit dacă nu șeful grupului, atunci cel puțin sufletul lui.**

— Nici una, nici alta.

— Mai altfel spus, toți patru sînteți „șeful" grupului și toți patru sînteți „sufletul" grupului?

— Exact așa.

— Întrucît s-au văzut situații și mai încurcate, n-am să te contrazic, dar nici n-am să iau un interviu la patru inși pe o bucățică de spațiu tipografic. Tu i-ai prezentat pe colegii tăi, tu să răspunzi la întrebări. Prima dintre ele: cine ești, ce faci, adică unde lucrezi și aceleași întrebări și pentru ceilalți.

— În ce mă privește, sînt tehnician la o întreprindere din Hunedoara, mă ocup cu

depanarea mașinilor de calcul. Mai sînt și poet, lucru care zic eu se cam știe. **Nicolae Hampel** — Brudi, cum îi zicem noi — e profesor la **Școala de muzică din Hunedoara. Mircea Goian,** e metodist la **Casa de cultură din Hunedoara. Grațian Ordeanu** e instructor metodist la **Consiliul municipal al pionierilor.** Toți trei profesori de muzică.

— Cînd s-a înființat grupul Canon?

— Acum patru ani.

— Și de ce a ajuns atît de tîrziu pe scena Cenaclului Flacăra?

— Pentru că am considerat că ștacheta cenaclului e foarte ridicată, valoric vorbind, și n-am vrut să venim decît cu lucruri foarte bune. Iar dacă ar fi vorba să apreciez eu însumi, aș spune că patru ani de muncă e totuși puțin ca să ajungi la Flacăra.

— Cu alte cuvinte ați muncit foarte mult ca să ajungeți în cenaclu.

— Oare am ajuns?

— Mă mir că te mai și întrebi. O serie de vechi membri ai cenaclului, printre care Victor Socaciu, Mihail Stan, Florian Pittiș **și** Vasile Șeicaru, **împreună cu care cîntați o foarte frumoasă piesă,** Memento, **pe versuri de** Doina Sălăjan, **afirmă, că de multă vreme cenaclul n-a mai avut un astfel de debut. Iar tu te mai întrebi dacă ați ajuns într-adevăr. Ce ai de spus față de astfel de aprecieri?**

— Că ne vom vedea de treabă și mai departe, că tocmai am reușit să punem la punct o serie de noi cîntece și că sîntem animați de dorința de-a ne păstra locul în aleasa constelație a tuturor celorlalți membri ai cenaclului. E suficient atît?

— Dacă veți face ce-ați spus, da.

GIL IONIȚĂ: Am prins din nou trenul cel mare

— Mă gîndesc, Gil Ioniță, **că vor fi unii surprinși văzîndu-te în această constelație a stelelor de muzică tînără din țara noastră.**

— Mărturisesc că eu însumi sînt surprins.

— După un astfel de început nu poț folosi o altă întrebare decît acel atît de obișnuit de ce. **De ce ești tu însuți surprins?**

— Și înțeleg că de ce-ar trebui să fie și alții surprinși. Ei bine, deși am scos, cu o formație ce s-a spulberat între timp, primul disc de muzică folk din țară, am intrat, în ceea ce mă privește, într-un oarecare anonimat. Să nu se uite, vizavi de acest anonimat, că am participat și la primele ședințe ale **Cenaclului Flacăra,** ședințe care se numeau și încă se mai numesc atît de frumos, întîmplări de muzică și poezie.

— Cum se numea formația cu care ai scos acel disc?

— Se numea chiar **Flacăra-folk-73** și era alcătuită din colegii mei, studenți la Facultatea de drept din Iași. Dar, cum spuneam, pe parcurs, formația s-a destrămat.

— Ce anume conținea discul?

— Piesa cea mai importantă se numea **De la moșii noștri** și ea se înscria, melodic vorbind, pe linia unor mari cîntece care, la **Cenaclul Flacăra,** începeau să cucerească lumea.

— Și, după acest succes, care ar fi putut să deschidă cale liberă și altor interpreți de muzică tînără, Gil Ioniță alege calea anonimatului. Cum de-ai revenit în constelația muzicii tinere?

— Cu prilejul **Antenei Cîntarea României,** în județul Bacău am fost invitat să cînt o piesă oarecum nouă a mea, **Lăsați-mă să merg pe bicicletă.**

— Da, este una din marile piese ale Cenaclului Flacăra, **deosebit de agreată de spectatori. Dar, oare, cu o singură piesă se poate reveni, se poate ieși din acel, cum îi spuneai, anonimat?**

— Bineînțeles că nu. Eu i-am spus anonimat, dar, în realitate, a fost o perioadă de muncă intensă, în planul muzicii, și de rezolvare a tuturor treburilor ce cad în sarcina unui tînăr jurisconsult ca mine, care lucrez în această calitate la **IPEP-Bacău.**

— Ce-ai făcut în toată această perioadă?

— Am compus mult, am cîntat în diferite concursuri județene și interjudețene, continuînd să fiu cît mai la curent cu toate problemele privind muzica tînără.

— Acestea fiind zise, n-ar mai trebui să ne mirăm, de-acum încolo, că ai revenit printre cei alături de care ai pornit la drum încă de-acum 8 ani!

— Da, făcînd publice toate aceste cîteva aspecte ale evoluției mele, ca interpret de muzică folk, sper că nimeni nu va mai fi surprins că am ajuns trenul cel mare, scena **Cenaclului Flacăra.**

— Deci, cu alte cuvinte, bine-ai revenit Gil Ioniță *la Cenaclul Flacăra*!

MIHAELA POPESCU: Nu cred să am vreodată curajul să fac muzică pentru o variantă populară a Mioriței

— Despre tine, Mihaela Popescu, **se știu, în general, foarte puține lucruri. Se știe, de exemplu, că ești din** Suceava, **că-ți place să cînți cu precădere un folclor interpretat, cel specific zonei bucovinene; că stilul tău de interpretare, inclusiv vocea, sînt foarte apreciate de toți ceilalți membri ai cenaclului. Ce altceva crezi că ar trebui să mai spui, tu însăți, despre tine?**

— Chiar foarte multe lucruri nu sînt de spus. Cînt folk încă din 1975, cînd am fost prezentă în cîteva emisiuni ale posturilor de radio din Iași și Cluj-Napoca, am fost

chemată la **Cenaclul Flacăra** în 1975, la un spectacol organizat la sala Polivalentă, și din acea clipă am devenit membră a acestei mari instituții de cultură și educație, acesta fiind calificativul meu pentru toată activitatea **Cenaclului Flacăra.** Ar mai fi de spus că între timp am devenit studentă la drept, la Universitatea din Iași. Și cam atît.

— Care sînt cîntecele tale preferate, cele incluse în repertoriul tău, firește?

— **Caloianul,** o variantă mai puțin cunoscută celor ce se ocupă cu studiul folclorului din Bucovina, apoi balada **N-ați văzut, n-ați auzit,** un cîntec despre **Vitoria Lipan,** celebra eroină a romanului **Baltagul,** de **Mihail Sadoveanu,** pe versuri de **George Damian,** și-un cîntec intitulat **Miorița,** pe versuri de **Nicolae Labiș.**

— Pe cînd o Mioriță **avînd ca text o variantă populară?**

— Nu cred că voi avea vreodată curajul să fac muzica pentru o variantă populară a **Mioriței.**

— De ce?

— Pentru că nu pot scăpa de sub fascinația exercitată asupra mea nu doar de imensa valoare literară a textului, ci și de cele cîteva linii melodice pe care le-a izvodit, pentru aceste texte, Măria Sa Poporul. E greu de presupus că ar putea cineva să depășească sau măcar să egaleze muzica făcută de geniul poporului.

— Mă bucur, realmente, să aud de la tine o astfel de părere în spatele căreia nu se află teama de-a te apropia de marile opere ale poporului, ci respectul pentru aceste opere, fie literare, fie muzicale. Dar, schimbînd direcția dialogului nostru, în ultimele tale apariții la cenaclu ai cîntat cu totul și cu totul altfel de piese.

— Da, la spectacolul din acest an, din noiembrie, la **Circul de stat,** am cîntat un fel de blues-jazz care, spre surpriza mea a plăcut atît publicului, cît și colegilor mei.

— Să-nsemne asta că vei renunța la tot ce-ai cîntat pînă acum?

— Nici vorbă, aș vrea chiar să valorific, printr-un disc, tot ce-am cîntat, tot ce-am prelucrat din folclorul bucovinean, dar nu știu cum să încep demersurile respective. Tatonările mele de pînă acum au rămas fără ecou.

— Să sperăm că, pînă la urmă, vom auzi nu numai ecoul, ci chiar și discul.

LORIN STĂNESCU: Acel T înseamnă tinerețe

— Lorin Stănescu, pentru că ești conducătorul Grupului T din Tîrgoviște, **grup alcătuit din** Camelia Cizevski-Stănescu, **soția ta, și** Emil Comănescu, **care cîntă la acele ciudate elemente de percuție, niște oale mari, din lut, parcă niște oale de sarmale, a căror gură este legată cu piei de tobă, pentru că ești, deci, conducătorul** Grupului T **din Tîrgoviște, n-ai impresia că** T-ul **adăugat Grupului este de prisos atîta vreme cît spunem și din** Tîrgoviște?

— Nu, pentru că T înseamnă, în primul rînd, tinerețe și abia în al doilea rînd ar mai putea să însemne și Tîrgoviște.

— În muzica ușoară există un Grup 5 T, **apoi, în altă ordine de idei, Tîrgoviștea mai este și capitala romanței românești, să ne-aducem aminte de** Crizantema de argint, **un festival național de romanțe și cîntece vechi, apoi, iată, din Tîrgoviște ne parvin vești că au mai apărut cîteva grupuri de muzică folk, cum ar fi, ca să dau doar două exemple, grupul** Filigran, **prezent chiar și pe scena cenaclului sau grupul** Chindia. **În atari condiții, cum de-a reușit** Grupul T, **cel condus de tine, să se impună?**

— Știu eu? Lupta a fost și este, într-adevăr, acerbă într-un astfel de oraș al muzicii și al oțelului, mai nou, dar și al unui autentic romantism, dată fiind aura istorică a orașului nostru, oraș în care, ca să zic așa, marele public are deja o cultură muzicală și o experiență de spectacor muzical. Ne-am impus, dacă ne-am impus, printr-o muncă foarte susținută. Dar, în același timp, ne-am impus și printr-un anume specific al grupului nostru, specializat în a prelucra în stilul folk numeroasele balade valahe, gen muzical și poetic foarte puternic reprezentat în toată Dîmbovița.

— Vom reveni asupra acestor balade, dar nu înainte de a afla cîte ceva din istoria grupului și mai ales acel moment în care v-ați aliniat la manifestările Cenaclului Flacăra.

— Grupul nostru a luat ființă, în actuala formulă, eu nu eram căsătorit cu Camelia, în 1973, cînd cîntam un fel de pop cam aplatizat, modalitate la care am renunțat după nici un an. Pe-atunci, prin 1974, apăruseră **Tudor Gheorghe, Mircea Vintilă, Doru Stănculescu, Mircea Florian** și, odată cu ei, și muzica tînără, sau folk, la care am subscris imediat, și bine-am făcut. **Cenaclului Flacăra** ne-am alăturat în 1977, cînd **Adrian Păunescu** a venit în județul nostru cu emisiunea **Antena vă aparține,** după care am fost chemați la un uriaș spectacol, la **Sala Polivalentă,** în fața a 10 000 de spectatori. Am cîntat atunci balada **Radu de la Greci,** piesa cea mai rezistentă din repertoriul nostru care mai cuprinde o altă baladă de răsunet, **Miu haiducul.**

— În ceea ce mă privește, ascultîndu-vă de nenumărate ori, mă tot întreb de ce nu ați scos pînă acum un disc cu toate baladele voastre?

— Pentru că nu ne-a propus nimeni să venim la București și pentru așa ceva. Noi am veni cu toată plăcerea și bucuria.

COSTEL POPA: Aș dori ca Nino, fiul meu, să fie în primul rînd un om adevărat.

— **Despre** Grupul doi și jumătate, **adică** 2 și 1/2 **din Oțelul Roșu, se știu foarte puține lucruri. Unii nici măcar nu prea știu exact unde vine Oțelul Roșu, deși, afirmînd așa ceva, credem că exagerăm. Ce zici,** Costel Popa, **exagerăm?**

— Nu prea. Oțelul Roșu, aflat lîngă Caransebeș, este un fel de capăt de linie de cale ferată, deci e destul de greu de-ajuns cu trenul la Oțelul Roșu. Mai simplu se ajunge cu mașina, pe șoseaua care face legătura între Țara Hațegului și Timișoara.

— Dar ca să punem punct acestui interviu cu tentă turistico-feroviară, inclusiv geografică, să afirmăm că la Oțelul Roșu se-ajunge foarte simplu cu muzica tînără. De-acord?

— Bineînțeles, cu muzica tînără se ajunge foarte simplu la noi, cum a fost în 1976, cînd s-a alcătuit grupul nostru.

— Din cine-i alcătuit acest grup și cînd a ieșit el în lume?

— Grupul e alcătuit din **Stan Petre,** de profesie electrician în cadrul Întreprinderii metalurgice Oțelul Roșu, **subsemnatul,** de profesie proiectant în aceeași întreprindere, și fiul meu, **Nino,** cel care, fiind pe-atunci elev în clasa a II-a, a dat grupului nostru caracterul de jumătate. Era atît de mic, încît cineva a spus că Nino face cît o jumătate.

— Răspunzi și la a doua parte a întrebării?

— Sigur că da. Am ieșit în lume, pentru prima dată, în 1977, cînd un reporter de la radio ne-a imprimat pentru un reportaj dedicat comunei Marga, o comună aflată lîngă Oțelul Roșu, una din cele mai mari și mai înstărite comune din țară, dar și o localitate cu o bogată activitate culturală.

— După acest debut au urmat, desigur, numeroase spectacole și emisiuni radio și tv, astfel încît ați devenit, după cîte știm, celebri.

— Nu știu cît de celebri am devenit, dar de cunoscut sîntem foarte cunoscuți, atît în județul nostru, cît și în toată țara, principalul merit în această publicitate avîndu-l emisiunile cu **Antena Cîntării României** și turneele **Cenaclului Flacăra** care ne-a invitat de fiecare dată să fim alături de cei mai buni membrii ai săi.

— În legătură cu spectacolele cenaclului, am observat că v-ați obișnuit să intrați în scenă imediat după ce cîntă Gil Dobrică. **Ori, Gil Dobrică înregistrează sau culege ropote de aplauze și sute de bisuri. Nu vă e teamă să cîntați după Gil?**

— La început ne-a fost, dar, spre surprinderea unora, am cules și noi destule aplauze, cam tot atîtea cît Gil Dobrică. Și dacă e să fiu sincer, cred că aplauzele le culege, cu-adevărat, Nino.

— Mărturisesc că aceeași e și impresia mea. Ce crede tatăl lui Nino, va fi Nino un mare artist, un mare cîntăreț?

— Dacă nu i se va schimba cu timpul prea mult vocea, atunci Nino va fi, fără doar și poate, un bun cîntăreț. Eu, ca tată aș dori să fie, în primul rînd, un om adevărat.

DUCU BERTZI: Vă amenințe că voi cînta tot mai bine și tot mai frumos

— Despre tine, Ducule, **prezentîndu-te în linii mari, cît mai pe scurt cu putință, ar trebui să spunem doar următoarele: maramureșean din** Sighetu Marmației, **subinginer la** I.M.U.A.B., **deci de curînd devenit bucureștean...**

— Aș face precizarea că n-am să mă consider niciodată bucureștean, prea dragă fiindu-mi originea de maramureșean.

— De-acord cu acest punct de vedere, dar să continuăm și cu amănuntul că ești, totodată, și membru al corului de cameră Song, **plus faptul că ai devenit membru plin al** Cenaclului Flacăra **din toamna anului 1979, cînd, într-o stagiune de toamnă, la Teatrul** Ion Creangă, **ai cîntat, dacă bine mi-aduc aminte, două piese din folclorul maramureșean,** Cînd s-o-mpărțit norocu' **și** Săracă inima me. **Greșesc?**

— Nu. Într-adevăr, cu-aceste două piese am debutat.

— Au trecut, de-atunci, iată, aproape trei ani și, pentru cei care te cunoaștem, repertoriul tău, pe lîngă aceste două piese, la care se adaugă altele, tot din folclorul maramureșean, nu s-a prea îmbogățit. Piese folk, propriu-zise, cînți?

— Doar cîteva la număr, între care **Copiii de plumb,** pe versuri de **Adrian Păunescu,** și **Săptămîna,** pe versuri de **George Țărnea.** Încă nu le-am cîntat pe scenă, în cenaclu. Despre celelalte piese, care sînt, desigur, maramureșene, eu aș zice că, totuși, nu le cînt ca în Maramureș, ci le cînt într-o manieră folk, în sensul că respect textul, linia melodică, adăugîndu-le doar o interpretare baladescă, folkistă proprii mie.

— Ai participat la zeci și zeci de spectacole ale cenaclului. Care ți-au plăcut cel mai mult?

— Cele ținute în sala **Circului de Stat.** De ce? Pentru că publicul se află în imediata ta apropiere și-l simți cum participă.

— Care ar fi spectacolul aflat la polul opus?

— Cel desfășurat în ianuarie 1980, la Sighetu Marmației.

— Chiar așa?

— Da, chiar așa. Cel ținut la mine acasă, dacă pot să spun așa. Am vrut, în acel spectacol, să mă autodepășesc din toate punctele

de vedere. Dar, din nu știu care motive, n-am reușit, sau n-am fost eu mulțumit de ce-am realizat.

— Ești, după cît se vede, foarte exigent cu tine.

— Sînt, mai ales că simt că aș putea da mai mult, că nu am ieșit în fața publicului cu absolut tot ceea ce pot. Dar nu-i nimic, cum sînt și ambițios, nu numai exigent cu mine însumi...

— Asta sună ca un fel de amenințare

— Chiar asta și e. Vă amenințăm că voi cînta tot mai bine și mai frumos.

ILEANA CALINOVICI: Odată și-odată am să cînt o doină din Mehedinți

— Despre tine, Ileana Calinovici, **se știe în general că ești din** Drobeta Turnu Severin **și cam atît. Nu e prea puțin?**

— Ba da, dar poate că e mai bine așa.

— Și totuși, ce faci tu, acolo, în orașul tău natal?

— Trăiesc și muncesc. Uneori sînt tristă, alteori sînt veselă. Citesc multă poezie, ascult și mai multă muzică, mai și compun, discut cu oamenii care sînt interesați de artă, mă ocup de-o seamă de copii care vor să cînte la chitară, fac spectacole cu ei, dar, cum spuneam, în numai două cuvinte, trăiesc și muncesc. E mult e puțin...

— Cum te-ai întîlnit cu Cenaclul Flacăra?

— Participasem, pînă-n 1978, cînd na-am întîlnit cu cenaclul la **Curtea de Argeș,** la un festival de muzică folk, la tot felul de concursuri în care cîștigam de fiecare dată cîte o mențiune, sau cîte un premiu, ba, de cele mai multe ori, premiul întîi. Aceste participări au dus, cred eu, la hotărîrea conducerii cenaclului de-a mă invita la Curtea de Argeș.

— N-ai apărut, deci, cum credeau unii, așa, din proprie inițiativă. Ai, cum s-ar zice, pînă la întîlnirea cu cenaclul, o anume experiență în spate. Cum te-a primit cenaclul?

— Ei bine, sinceră să fiu, trebuie să spun că am fost primită cu răceală. Nu acuz, evident, pe nimeni. Așa era atunci.

— Dar astăzi cum e?

— Parcă e ceva mai multă căldură. Noii veniți sînt înconjurați cu ceva mai multă grijă. În ceea ce mă privește, mă simt destul de bine, deși n-am prea apucat să cînt altceva în afară de **Nu mor caii, cînd vor cîinii,** pe versuri de **Valeriu Anmeanu,** sau **Urîtul**, pe versuri de **Horea Bădescu.**

— Să-nțeleg că încă n-ai dat dovada adevăratei măsuri a valorii vocii tale?

— Adevărata măsură a valorii mele, dacă se poate vorbi de-așa ceva, eu zic că a fost recunoscută, altfel n-aș fi participat la atîtea și-atîtea turnee ale cenaclului. Voiam să spun doar că n-am ajuns să cînt tot repertoriul de care dispun.

— Există în acest repertoriu, încă nerostit pe scena cenaclului, un cîntec la care ții în mod deosebit?

— Da. Este vorba de o doină interpretată, și culeasă de mine din folclorul mehedințean, o piesă foarte dificilă, ca linie melodică, dar care mi-a adus majoritatea premiilor înainte de a participa la manifestările cenaclului.

— Cum se numește?

— Foarte simplu, **Doină,** dar eu i-aș mai da un titlu **„Fir-ai al naibii de deal / te suiam, te coboram".** Pînă la urmă tot am să-l cînt eu, odată și-odată, în cenaclu. Poate chiar la Drobeta Turnu Severin, oraș în care mă-ntorc de fiecare dată la Casa de cultură municipală, unde lucrez ca instructor cultural cu probleme de muzică în general și muzică tînără în special.

MARIA NAGY: Am învățat, în cenaclu, muzică, tot mai multă muzică

— Maria Nagy, **apariția ta în** Cenaclul Flacăra **a fost hotărîtă de prezența în județul Harghita, la Miercurea Ciuc, a** Antenei Cîntarea României, **în 1978, cînd ai fost invitată să cînți una din piesele care și azi stîrnesc ropote de aplauze,** Tinerii.

— Da, dacă e vorba să ne referim la împrejurare, dar, dacă ne-am referi la adevăratul motiv al prezenței mele în Cenaclul Flacăra, mi-ar face plăcere să se știe că hotărîtor a fost, atunci, valoarea cîntecului **Tinerii,** cîntat atît în maghiară, cît și în românește.

— Fără îndoială, la valoarea cîntecului adăugîndu-se și talentul tău interpretativ. Dar, pînă să ajungi la Cenaclul Flacăra, erai, deși încă elevă de liceu, destul de cunoscută în lumea locală a muzicii folk.

— Adică vrei să facem o mică istorie privind evoluția interpretei de muzică folk Maria Nagy?

— De ce nu?

— De acord. Prin 1976 eram membră a **Folk-grupului 5** din Miercurea Ciuc. În același an, la un festival de muzică tînără organizat, în primă ediție, de ziarul **Scînteia tineretului,** am luat premiul întîi, cu un cîntec în limba maghiară, **Bună dimineața, pămînt!,** pe versuri de **Verzar Ferencz.** La a doua ediție, în 1977, organizată tot la Miercurea Ciuc, am luat din nou premiul întîi. Și a venit, apoi, cum foarte exact spuneai, **Antena Cîntarea României.** A fost, ca să zic așa, șansa mea, pentru că, peste cîteva luni, am fost invitată la București, unde am cîntat de **Ziua tineretului,** în 2 Mai, pe stadionul Republicii, în fața a 30 000 de spectatori. Din acea zi a anului 1978 am devenit membră activă a Cenaclului Flacăra, cea mai mare școală de muzică tînără pentru tinerele talente de pretutindeni din țară.

— Poți aduce și argumente la această afirmație?

— Un argument mai concret decît propria-mi evoluție, în ceea ce privește muzica mea, desigur, nu cred să existe. Participînd la zecile, ba chiar sutele de spectacole ale cenaclului — nu doar cu cîntecele mele, ci și alături de ceilalți colegi, la ale căror cîntece participam efectiv, așa cum foarte des se-ntîmplă în cenaclu, ca unul să-și prezinte piesele, iar ceilalți, de pe margine, la alte microfoane, să-l acompanieze — participînd, deci, la numeroasele spectacole ale cenaclului, am început să învăț muzică. Tot mai multă muzică. Am început, în același timp, să mă obișnuiesc și cu publicul. Aceste două mari cîștiguri m-au ajutat să am curajul să cînt în spectacolele de revistă de la Teatrul satiric **Constantin Tănase,** să fac cîteva emisiuni la radio și televiziune.

— Dar e ciudat că, totuși, ești interpreta de muzică tînără cu cele mai puține cîntece. Repertoriul tău cuprinde, cum am spus, Tinerii, **doar 2 — 3 piese folclorice în limba română și maghiară, cu interpretarea respectivă în stilul folk, și apoi cîteva piese din repertoriul internațional. Nu e prea puțin?**

— Da, acesta este unul din neajunsurile activității mele de pînă acum. Mi-am dat și eu seama de acest lucru, drept pentru care, într-un foarte apropiat viitor voi veni cu cîteva piese noi.

— Consemnăm promisiunea, așteptăm onorarea ei.

CONSTANTIN DRAGOMIR: Muzica tînără trebuie să-și respecte și să-și păstreze spiritul

— Constantin Dragomir, **urmărindu-te, mai pe furiș, în timpul cîtorva din turneele** cenaclului, **te-am văzut a fi un om retras, preocupat numai și numai de chitara ta și afișînd un calm impenetrabil. Și iată, începem acest mic interviu și nu știu de ce îmi vine greu să te abordez.**

— Totul e doar o simplă aparență și știi foarte bine că aparențele înșeală.

— Da, este singurul lucru pe care-l știu foarte bine. Și totuși, îmi poți dovedi că ești atent la tot ceea ce se-ntîmplă în jurul tău, fie că e vorba de tine, fie că e vorba de ceilalți?

— Toate acele aparențe pe care mi le atribui sînt, n-o să mă crezi, impuse de-o disciplină formată în timp și în raport cu relația generală pe care o nasc un turneu și actul artistic. Mai mult decît atît, este singura ipostază care-mi permite să observ tot ceea ce se întîmplă în jurul meu.

— De-acord. Te voi pune la încercare: îți amintești, de exemplu, ce spunea Gil Dobrică despre două din cîntecele tale, Gara de Nord **și** Opțiune pentru muzica tînără?

— Da. Ceea ce afirma Gil Dobrică, vizavi de cele două piese, erau niște păreri exterioare, de pe poziția celui care, ascultînd un cîntec, își imaginează cam cum ar putea fi el preluat și folosit pe măsura modalității proprii de exprimare.

— Mai concret.

— Mai concret, el afirma că piesele respective, bine orchestrate, cu un pachet de suflători, cu elemente de percuție adecvate și folosindu-se chiar de vocea lui, de stilul său, ca să folosesc chiar expresiile sale, ar putea, cele două piese, să devină două șlagăre.

— Care este părerea ta?

— Părerea mea este că o astfel de atitudine este străină de spiritul în care s-au născut acele piese, a căror structură metrico-ritmică este indisolubil legată de conținutul de idei cuprinse în textele respective. De fapt și de fapt este vorba de-un aspect foarte important la care vreau să mă refer, cel privind chiar noțiunea de muzică folk, despre care eu cred că este, mai întîi și-ntîi, o mișcare de idei, aceste idei exprimîndu-se prin mijloacele oferite, în aceeași măsură, de poezie și de artele muzicale.

— Puțin cam complicat, ca să zic așa. Altceva?

— Atît, deocamdată. Sau, ca o concluzie, muzica tînără trebuie să-și respecte și să-și păstreze spiritul.

ADRIAN IVANIȚCHI: Muzica tînără este un act de educație artistică, filozofică și patriotică

— Adrian Ivanițchi, **ne întorceam, acum un an, într-o mașină, la București, după ce participasem, cu echipa televiziunii, la filmările** Antenei Cîntarea României **din județul** Vaslui. **Erai mulțumit de ceea ce făcuseși și aveai chef de vorbă, de mărturisiri. Îți aduci aminte despre ce anume țineai cu tot dinadinsul să-mi vorbești?**

— Am, în general, o bună memorie. N-ai vrea să mărturisești public că am vorbit de foarte multe ori despre unul și-același lucru, despre puterea modelatoare, aș zice educativă, pe care muzica tînără a exercitat-o asupra mea?

— Într-adevăr, despre acest lucru am vorbit. Și nu doar o singură dată. Dar n-ar fi rău, consider eu, să reluăm problema.

— De-acord. Cum începem?

— Simplu. Ce s-a întîmplat cu tine, cultural și uman vorbind, din clipa în care ai venit la Cenaclul Flacăra?

— Cît de simplu sună întrebarea ta, dar cîtă viață trebuie să dovedesc eu, cît

imens adevăr, ca să pot răspunde cu totul şi cu totul real, adică respectînd adevărul!

— În loc să faci astfel de constatări, corecte, de bună seamă, mai bine ai răspunde.

— Adică altceva n-am voie să spun, decît numai şi numai să răspund la întrebările tale! Bine, fie şi-aşa. Am să încep prin a mărturisi că m-au atras dintotdeauna discuţiile despre artă, despre poezie, despre tot ceea ce este nou în literatură, în estetică, în cinematografie, în pictură şi aşa mai departe. Eram, ca să zic aşa, unul din sutele de mii de tineri provinciali care se simţeau bine în lumea frumosului artistic. Dar ajunsesem, dacă e să mă analizez pe mine personal, într-un punct mort. Frecventam un foarte mic cenaclu literar din Sighişoara, oraşul meu de viaţă şi muncă, şi-alături de toţi ceilalţi colegi de vîrstă şi preocupări, mă străduiam să descifrez orientările culturii şi literaturii noastre.

— Şi?

— Asta e cea mai scurtă întrebare de pînă acum.

— Nu poate scoate omul o vorbă că tu, hop, cu aprecierea!

— Iar tu hop cu întrebarea! Dar, dincolo de aceste mici glume, aşa cum eram eu atunci, dornic de-a cunoaşte, de-a spune ceva, de a mă exprima, am ajuns la **Cenaclul Flacăra** şi-n faţa unui public care-mi cerea să-i spun tot ce cred. Şi această mărturisire, sau confesiune, trebuia să o fac prin cîntec şi poezie. Iar urmarea cea mai directă a acestei mărturisiri era, în final, un act de educaţie artistică, filozofică, patriotică.

— Şi spuneai că această educaţie s-a petrecut mai întîi şi-ntîi în tine, că tu ai fost primul care ai resimţit, în bine, desigur, efectele demersului tău artistic.

— Da, asta spuneam şi asta afirm şi astăzi. Muzica tînără prin ceea ce are ea mai adevărat, te face să fii, tu, cel ce-o cînţi, un alt om, mai bogat sufleteşte şi pe deplin mai conştient de adevărul vieţii pe care o trăieşti. Dacă nu se întîmplă cu tine, ca interpret, acest lucru, cel care te-ascultă nu va resimţi, în felul său de-a fi, nici o schimbare.

— Este nevoie, deci, în muzica tînără, de-o adeziune şi de-o dăruire totale.

— Da, asta voiam să spun, plus faptul că vor fi mereu tineri care să simtă, ca şi mine, acum cîţiva ani, nevoia mărturisirii şi-a dezbaterii prin cîntec şi poezie.

DORU GHEAJA: Mă simt minunat împreună cu toţi aceşti tineri

— Doru Gheaja, **îmi vine să vorbesc cu tine la persoana a doua plural.**

— Asta pentru că sînt ceva mai în vîrstă decît ceilalţi membri ai **cenaclului** nostru.

— Pînă şi-această afirmaţie, cenaclul nostru, **mă surprinde la tine?**

— Şi ce altceva te mai surprinde?

— Normal ar fi ca eu să fiu cel care pune întrebări, dar dacă tot am început astfel, să continuăm. Pe mine personal, şi nu numai pe mine, mă surprinde la Doru Gheaja vocea sa. Ai voce amplă, bărbătească, făcută să răsune parcă într-un templu antic. Un al doilea lucru care mă surprinde este vechimea cîntecelor pe care le rosteşti în faţa unor săli care te-ascultă uimite, parcă puţin surprinse de muzica propriu-zisă a acestor cîntece, săli care, în final, te răsplătesc cu ropote de aplauze. Dar să mă reîntorc la vocea ta. Cum se face că, pe deplin conştient de valoarea acestei voci care, se vede limpede, este îndelung lucrată, n-ai ajuns să o foloseşti ca pe-un mijloc de existenţă.

— N-ai să crezi, dar, mai de demult, prin tinereţea mea, ca să zic aşa, deşi n-am ajuns decît la 41 de ani, am fost cîntăreţ într-un ansamblu, pe la **Tîrgu Mureş,** dacă bine îmi aduc aminte. N-am reuşit să mă impun pentru că... dar asta e altă poveste. În orice caz, vocea mea era aceeaşi.

— În mod sigur, însă, cîntecele nu erau aceleaşi.

— Asta da, cîntecele erau altele, cele obişnuite, cle factură populară, în general cîntece de prin Transilvania.

— Toţi cîntece din Transilvania **cînţi şi acum. Mai exact spus cîntece din zona Munţilor** Apuseni.

— Da, într-adevăr, tot cîntece de-ale mele, din Transilvania, din Apuseni, numai că sînt ceva mai aparte. Cînt despre **Avram Iancu,** sau despre **Horea,** cînt despre **Ţebea,** acest sanctuar al moţilor mei.

— Acestor cîntece, care de cum le auzi, simţi că te cutremuri pînă în adîncul sufletului, li se adaugă acel formidabil, şi ca vechime, şi ca text, şi ca frumuseţe melodică, Aşa-i românul, **sau acel plin de simţire cîntec intitulat.** La fereastra ţării, colind pentru Preşedinte, **la acest ultim cîntec uimind linia sa melodică mult asemănătoare colindelor de iarnă în cea mai bună tradiţie ardelenească. În altă ordine de idei, Doru Gheaja, cum te simţi în Cenaclul Flacăra?**

— Minunat. Dar să nu uităm ultimul meu cîntec, **Imnul Ardealului.** Mă simt, deci, minunat. Toţi aceşti tineri care m-au acceptat în mijlocul lor, majoritatea sprijinindu-mă, cu vocile lor, în timp ce cînt, mă fac să mă simt mult mai tînăr decît sînt în realitate.

— Înţeleg că te simţi tînăr în realitate, dar, totuşi, ceva mai în vîrstă decît ceilalţi membri.

— Dacă asta-i adevărul, şi altul nu, ce pot eu să mai fac?

— Nimic altceva decît să cînţi cu ei în continuare.

CENTENARE 1981

CENTENARE 1981

În anul care se încheie, cultura românească a traversat cinci momente de rememorare a unor piscuri de creație : comemorarea centenarelor nașterii lui Panait Cerna, Octavian Goga, George Bacovia, George Enescu și Eugen Lovinescu. Faptul în sine rămîne o dovadă a densității efortului nostru spiritual într-un secol menit să imprime noțiunii de progres un conținut revelator în scara de valori a conștiinței umane. Și, dincolo de faptul în sine, rămîne să ne mîndrim cu adevărul că apariția acestor piscuri în spiritualitatea românească nu a reprezentat întîmplări singulare. Irumperea lor a fost pregătită de o întreagă istorie și, de asemenea, a structurat ulterior sensibilitatea noastră comună în direcții destinate să ne exprime deplin.

Generozitatea spațiilor publicistice și a împrejurărilor omagiale rezervate acestor comemorări reprezintă, la rîndul ei, nu doar un semn — caracteristic vremii noastre — al recunoașterii dimensiunilor de excepție din trecutul nostru cultural. Mai mult, ea vădește conștiința comuniunii de destin a generațiilor succesive, confluența firească dintre altitudinile de ieri și înălțările zilei de astăzi. Și nu poate fi decît tonică participarea masivă a oamenilor de rînd la cinstirea unor creații ce se relevă a fi, în perspectiva timpului, izbînzi colective ; nu poate fi decît tonică amploarea *națională* în care se îmbracă asemenea comemorări. Noi vedem în asta mărturia elocventă a unei certe perenități. *(P. Mihai)*

GEORGE ENESCU,

Personalitate monumentală a muzicii secolului XX

„Muzica... un grai izvorît din inimă... menit să aducă dragoste și-nfrățire printre cei pe care îi despart credințe și obiceiuri deosebite" : acest crez afirmat de la tribuna Academiei Române cu aproape o jumătate de secol în urmă nu aparține numai unui om al ideilor, al postulatelor, ci mai ales unui artist militant „cu vioara, cu bagheta, cu condeiul", care aspira „să apropie inimile într-o caldă-înfrățire, așa precum a-nțeles-o măreața antichitate creînd mitul lui Orfeu". Consacrat ca unul dintre muzicienii multilaterali de excepție ai timpurilor moderne, exponent de geniu al spiritualității românești, „paysan du Danube" — cum l-a numit un exeget — fiu al pămîntului românesc, crescut printre rapsozii care perpetuau o artă cu tradiții milenare, George Enescu s-a identificat cu datoria și fericirea de a sluji arta sunetelor. „În lumea muzicii — spunea cel pe care viața artistică internațională l-a celebrat în anul 1981 cu prilejul centenarului nașterii — eu sînt cinci într-unul : compozitor, dirijor, violonist, pianist și profesor. Cel mai mult prețuiesc darul de a compune muzica și nici un muritor nu poate poseda o fericire mai mare". Enescu nu concepe însă fericirea de a servi muzica într-un sens hedonist, ci dimpotrivă ca o modalitate specifică de a se adresa compatrioților săi, omenirii întregi, de a produce ceva sublim, măreț în viața spirituală a semenilor. „Artistul este un frate al oamenilor, cărora are să le comunice un secret, ceva pe care natura i l-a încredințat numai lui" — spunea Enescu.

„Lucru curios — își amintea el mai tîrziu: am avut, de mic copil, ideea fixă de a fi compozitor. De a fi *numai* compozitor". *Poema Română* pentru orchestră, opus 1, compusă la vîrsta de 16 ani demonstra posibilitatea fuziunii între melosul folcloric cu specific monodic, conținînd resurse latente de dezvoltare armonic-orchestrală și de amplificare variațională, pe deoparte, și darul de simfonist înăscut al lui Enescu, pe de altă parte. Interpretată la Paris la 6 februarie 1898, Poema Română s-a bucurat de aprecierile unor muzicieni redutabili ca Gédalge, Saint-Saëns, Dukas. Se consacra astfel nu numai un muzician care încă adolescent urca pe treptele celebrității, dar și o școală muzicală națională, o cultură ce avea să îmbogățească peisajul muzical al lumii, cu nuanțe distincte, inedite. Violonist de faimă internațională după interpretarea concertelor de Beethoven și Saint-Saëns în februarie 1900 în cadrul concertelor Colonne, Enescu, „plin de idei și de tinerețe", revine la procedeul folosirii melodiilor naționale autentice realizînd *Rapsodiile Române* : a I-a cu strălucitoare ritmuri de dans și culori timbrale de un pitoresc exuberant, a II-a ca o frescă, „pictură fără ramă", inspirată din cronici istorice de un patetism epic cuceritor. În alte lucrări ca *Simfonia concertantă pentru violoncel și orchestră*, caracterizată printr-un contrapunct intens și expresiv, *Octuorul pentru coarde*, *Dixtuorul pentru instrumente de suflat*, *Sonata pentru pian și vioară nr. 2*, *Suita pentru orchestră nr. 1*, Enescu fără a mai recurge la material folcloric autentic rămîne

puternic atașat spiritului acestuia. Celebrul *Preludiu la unison* din ultima lucrare amintită ilustrează originalitatea artei enesciene de la începutul veacului, evocînd caracterul liric al doinei într-o monodie care a fost comparată cu aria din Suita a III-a pentru orchestră de Bach. Dirijată la Paris în 1906, *Simfonia I-a în mi bemol*, datorită inspirației robuste și accentelor dramatice a fost denumită „eroica enesciană". *Simfonia nr. 2* este fructul unui stadiu de tranziție către *Simfonia nr. 3*, ecou impresionant al dramatismului anilor 1916—1918, interpretată la București în 1919. Contopirea orchestrei cu orga și vocea omenească are același sens de apoteoză a păcii și înfrățirii pe care îl aflăm în finalul Simfoniei a IX-a de Beethoven. Piese instrumentale solistice sau pentru ansamblu definesc etapa maximei esențializări a gîndirii și limbajului enescian, reflectînd nu substanța melosului folcloric ci etosul acestuia. Lucrarea de referință este *Sonata nr. 3 pentru pian și vioară „în caracter popular românesc"*. Cele trei părți componente reprezintă sferele fundamentale ale sensibilității noastre : lirismul, dramatismul și exuberanța, bucuria de viață.

Fără a-și propune reconstituirea ritmurilor sau modurilor antice în scopul obținerii unui colorit arhaic, Enescu realizează în tragedia lirică „*OEDIP*" o substanță muzicală profund originală. Creată pe un libret de Edmond Fleg, opera „Oedip" este expresia unei contribuții de notorietate universală, ale cărei rădăcini coboară în timpul și pe locurile unde legenda, mitul se confundă cu realitatea.

Înfrigurata revenire a lui Enescu pe urmele propriilor pași pentru ca odată consolidat drumul să abordeze noi înălțimi își află concretizarea în creațiile ultimei perioade. În „*Vox Maris*", poem simfonic cu voce solistă și cor, un melodism de străvechi rezonanțe sugerează raportul dintre om și natură, etern subiect de meditație și acțiune, premiză pentru suprema încleștare care se va consuma în paginile lucrării. Densitatea variabilă a structurilor sonore sugerează desfășurarea unor „valuri" sonore. Procesul de creare a *Simfoniei de cameră pentru douăsprezece instrumente soliste* a avut loc sub semnul unui efort suprem, final. „Eu care eram atît de sensibil la tot ceea ce-mi oferea universul de lucruri neprevăzute, puternice, colorate, nu mai am decît o singură dorință pe lume : să tălmăcesc pînă la ultima clipă ceea ce mă frămîntă pe mine, să storc pînă la ultima picătură sucul rodului sălbatec pe care anii l-au copt. Atita vreme cît mai exist, vreau să cînt".

Enescu a activat ca violonist, dirijor, pianist și pedagog. Uneori, Enescu a atins performanțe unice în istoria muzicii. Astfel sînt concertele din literatura viorii date în decurs de trei luni la începutul anului 1916, în care a cuprins 28 concerte cu orchestră, 17 sonate și partite și un număr mare de piese prin care a reprezentat repertoriul universal de la preclasicii italieni pînă la contemporani, acordînd un loc de seamă și repertoriului românesc. O contribuție de neuitat a adus-o Enescu în formații de cameră unde a cîntat împreună cu muzicieni ca Alfredo Casella, Pablo Casals, Louis Fournier, Henry Casadesus, Jacques Thibaut, Alfred Cortot, Marcel Ciampi, Chailley Richez, Fritz Kreisler, Eugène Ysaye, Dinu Lipatti, David Oistrah, Lev Oborin, Daniel Șafran, Cvartetul Rosé, Cvartetul Vuillaume și alții. Printre elevii cei mai de seamă ai muzicianului român amintim pe Yehudi Menuhin, Arthur Grumiaux, Christian Ferras, un număr de artiști români pe care i-a îndrumat să-și perfecționeze arta.

Opera componistică, arta interpretativă și gîndirea estetică a lui George Enescu ne apar în retrospectiva unui secol ca o admirabilă sinteză și anticipare a desvoltării muzicii.

Prin tot ce înseamnă această moștenire în orizontul culturii noastre contemporane se adeveresc cuvintele enesciene cu valoare de simbol : „Știu din experiență că cel mai bun, singurul mijloc de a cunoaște pe cineva este iubirea. A iubi este un lucru grav. Și mai ales definitiv"...

Dr. VASILE TOMESCU ■

GEORGE ENESCU

„Un cap de *Apollo modern-style*: fruntea largă, umbrită de bețigugul părului; ochii pierduți într'o lume de vise; buzele subțiri, strânse par'că pentru sărutări invizibile. Din toată înfățișarea lui se desprinde nu știu ce aer de orgoliu și de modestie, de energie și de moliciune, — un exemplar rar pe care Natura a avut capriciul să-i toarne într-un tipar deosebit și din metale deosebite.

Acesta e George Enescu, cel d'întâi muzician român, a cărui faimă a trecut dincolo de granițele neamului nostru.

Enescu nu e numai un virtuos extraordinar care își face vioara să șoptească, să suspine, să plângă, să strige și să râză veselă ori batjocoritoare în admirația entusiastă a publicului european ci e totdeauna un compozitor savant și personal. El este astăzi una din speranțele cele mai întemeiate ale nouei școale franceze de muzică iar încercările lui simfonice făcute pe motive naționale îi dau, față de publicul internațional, o notă atractivă de originalitate și de pitoresc.

Pentru noi, Românii, Enescu e mai mult decît o speranță: e o mîndrie. În muzica lui trăiește o parte din sufletul neamului nostru, din acel suflet, închegat în curgerea veacurilor și străbătut de vibrațiile dulci ori furtunoase ale cântării strămoșești. *Al. Șerban*".

(Flacăra, nr. 10, 24 decembrie, 1911)

PANAIT CERNA

Cîntăreț al vieții

Panait Cerna (1881—1913), poetul optimismului patetic, ocupă în literatura română un loc modest dar original, locul unui bard sub al cărui cîntec, care a fost un imn închinat vieții, s-a ascuns, cum arăta o dată criticul nefericit Ion Trivale, o viață chinuită, o cumplită tragedie. Născut în satul Cerna de lîngă Măcin, județul Tulcea, Panait Stanciof (aceasta-i era numele adevărat de familie) a avut o copilărie orfană, plină de necazuri și privațiuni, și o tinerețe scurtă, măcinată de boli necruțătoare. Își face studiile liceale la Brăila și cele superioare la Universitatea din București, bucurîndu-se de aprecierea unor profesori iluștri, printre care și Titu Maiorescu. În Germania, la Leipzig, își dă doctoratul în filosofie cu teza, de abia de cîțiva ani tradusă în românește, *Lirica de idei* (1913), lucrare ce denotă un spirit de analiză pătrunzător și o reală originalitate de gîndire. Scriind încă de pe băncile liceului, Panait Cerna începe să se afirme prin colaborarea la revistele de prestigiu: *Floarea albastră*, *Sămănătorul*, *Convorbiri literare*, publicînd, în 1910, o culegere intitulată *Poezii*. Cel care scrisese un studiu despre „lirica de idei" se silește, în propria lui creație, să realizeze formula unei poezii de cugetare, pentru care-i lipsesc însă forța marii imaginații și expresivitatea gnomică și lapidară a limbii. Suflet iubitor, nutrind compasiune pentru cei obidiți, el a știut să găsească accente adevărate mai ales în cîntarea iubirii și a setei de viață. Cîteva poezii: *Poporul*, *Către pace*, *Lui Lev Tolstoi*, *Floare și genune*, rămîn antologice.

ION DODU BĂLAN

„Pe oamenii comuni îi fac să fie la ordinea zilei actele lor. Cu poeții lucrurile se schimbă. Ei pot fi la ordinea zilei chiar cînd nu fac nimic sau, mai bine zis, mai ales cînd nu fac nimic. De-aceea, nici un poet nu poate fi acum mai de actualitate pentru cititorii *Flacării* decît d-l Octavian Goga. D-sa n'a mai colaborat, de mult, cu nimic, la *Flacăra*. Dar n'a mai colaborat în baza... făgăduielii că va colabora.

Ei, ce vreți? A promite este nobil! Și, pe cît se pare, chiar democrații cei mai impetuoși simt cîteodată nevoia unei nobiețe pe care nașterea le-a refuzat-o. Și-atunci începe să promită ...Și fac și pe alții, să promită.

Așa se explică de ce-am făgăduit și noi două poezii de d-l Goga, cari nici pînă azi n'au apărut. Facem această denunțare ca să dăm adevărata adresă protestărilor numeroase ce le primim din pricina aceasta. Ele trebuc să fie trimise, prin urmare, la Sibiu, nu la București.

Dar fiindcă am făgăduit ceva d-l Goga, iată: îi dăm măcar ... portretul.

Scund, adus puțin din spate ca și cînd ar purtà în spinare idealul mare ce-l însuflețește. Ochi turburi, — turburi ca și valurile Oltului turburate de mînia unui popor necăjit și de răscolirea unui mare poet, — în cari mor priviri melancolice și s'aprind adesea fulgere înfiorătoare. Păr blond, lins, dat pe spate, ca al unui Phoebus care obișnuește cosmeticul, și strălucitor ca al unui adevărat ... *uns* al muzelor.

Gestul său este evocator și larg — mult mai larg decît îi permite înălțimea de o șchioapă. În glasul său, de-o muzicalitate înduioșătoare, răsună accente bărbătești, deși frizura, lipsa sprîncenelor și mustățile tăiate îi dau înfățișarea unei femei care s'a spălat de curînd pe cap dar care încă nu și-a pus părul în hîrtiuțe.

Cînd ochii îi sunt pătrunși de raze din privirile îndurerate ale neamului, a cărui nefericită epopee a cîntat-o cu atâta vigoare, cînd în glas i se deșteaptă accente din strigătele de durere ale fraților săi, atunci trupul i se 'nalță, ca pe niște picioroange nevăzute, și pumnul acela de om se ridică, crește, se mărește. Și de-odată ne pomenim în față cu un uriaș. *P. L.*"

(Am reprodus, din *Flacăra*, nr. 38, 7 iulie, 1912, desenul lui *Iser*, (al cărui centenar s-a împlinit în același an 1981) precum și rîndurile semnate de *P. Locusteanu*, cunoscut om de cultură din vremea aceea, ambele făcînd un original portret aceluia pe care l-au cunoscut îndeaproape, *Octavian Goga*).

OCTAVIAN GOGA

Poetul eternității noastre

Centenarul nașterii marelui poet Octavian Goga (1 aprilie 1881 — 7 mai 1938) n-a adus, din nefericire, noutăți deosebite cu privire la opera și la viața atît de zbuciumată și de contradictorie a aceluia ce a fost caracterizat *poetul pătimirii noastre* și care ar merita să fie numit *poetul eternității noastre*; pentru că tot ceea ce a intrat, din frămîntul nostru sufletesc, în versurile sale va învinge vremelnicia și va fi *mai puternic decît bronzul*; pentru că fecioru! popii de la Rășinari e un poet național în toată puterea cuvîntului, exprimînd viața poporului său, profund și original, așa cum înaintea lui o mai făcuse numai baciul necunoscut care a creat în creierul munților *Miorița* și, după acest anonim genial, Eminescu. Ba mai mult, s-a putut remarca o anume încrîncenare, un anume recul față de pozițiile deja cucerite în universul poetului, *vates*, care nu s-a vrut niciodată „canar de colivie", ci vultur al orizonturilor noastre spirituale, deschizător de drumuri noi. Nu e timpul trecut pentru ca

exegezele noi, punctele de vedere inedite, lecturile insolite ale poeziei şi publicisticii gogiene să ne descopere valori noi în lumea acestor creaţii de o neobişnuită originalitate. A apărut, la Editura „Dacia", o carte a lui Mircea Pop şi, în colecţia „Restituiri", *Pagini publicistice* din Octavian Goga, ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Silvia Udrea ; şi, dintre toate articolele scrise cu prilejul centenarului, aş remarca pe acela al lui Adrian Păunescu din „România literară", care echivalează cu o adevărată monografie.

Cine cercetează opera lui Goga fără prejudecăţi, în toate reliefurile ei, în profunzimi, spre straturile cele mai intime ale textului, va vedea că poetul cu ochi de azur nu este, cum s-a spus atîta vreme, numai cîntăreţul pătimirii noastre social-istorice, evocatorul satului transilvănean, înecat într-o jale fără leac, în lacrimile şi sudoarea suferinţei, nu e numai crainicul clăcaşilor şi al mîniei răzbunătoare, nu e numai poetul dezrădăcinării şi al idealurilor de unire, ci poetul eternităţii noastre ca fiinţă naţională, poetul omeniei şi al dorului, al eternului omenesc, descifrat pînă în străfundurile tainelor sale, dintr-o viziune românească a lumii. De aceea, ca şi după apariţia poeziilor lui Eminescu, românii — după apariţia versurilor lui Goga — şi-au adăugat sufletului lor naţional sporul de sensibilitate şi de expresivitate pe care l-a împrumutat limbii române personalitatea lirică atît de puternică şi de distinctă a poetului de la Răşinari. Ceea ce a luat din zestrea spirituală a neamului său, Goga i-a returnat înzecit, lăsîndu-şi efigia pe cuvintele-cheie ale limbii române, pe gîndurile şi sentimentele generaţiilor de cititori. Cine a citit măcar o singură dată poeziile lui O. Goga, nu va mai putea să-şi amintească satul natal, cu figurile lui reprezentative, casa părintească, părinţii, vecinii, copilăria, desprinderea de-acasă, fiorii primei iubiri, tulburătoarea comuniune cu natura şi cu istoria neamului, cu valorile etice şi estetice ale acestuia, fără participarea lirică a lui Octavian Goga, fără ca să nu resimtă, în adîncul fiinţei sale, timbrul original, vocea nepereche, cu murmur de lacrimă şi bubuiri de tunete, a poetului vaticinar şi tribun, a cîntăreţului stelei norocului şi nenorocului românilor. Pe coordonatele notelor naţionale din volumul *Poezii* (1905), pe strunele accentelor sociale din *Ne cheamă pămîntul* (1909), prin singurătăţile pustiite din *În umbra zidurilor* (1913), în jarul şi amărăciunea versurilor din *Cîntece fără ţară* (1916), în orizonturile sufleteşti atît de întinse din postumul *Din larg (1939)*, vibrează permanent eternul omenesc din gîndurile şi sentimentele unui om de la noi.

Fiind intim şi profund legată de problemele politice la ordinea zilei, de frămîntările sociale, politice şi naţionale pe care istoria. lupta eroică a poporului român, le-a rezolvat pentru totdeauna, poeziei lui Goga i s-a prezis, de către unii critici ifosiţi, destrămarea în uitare şi caducitate. Ce eroare ! Ce dezminţire le-a dat istoria şi scurgerea vremii, cele opt decenii care i-au consolidat gloria literară ! Goga a reuşit, ca nimeni altul în lirica românească, să integreze clipa trecătoare, problemele momentului social-istoric, în eternitatea universului nostru sufletesc. Au dispărut în uitare aşa-zisele „poezii pure", pretinsă expresie a unui fals „etern uman", a înghiţit Neantul versificărilor teribiliste, extravagante, ultramoderniste care cobeau moartea poeziei de mare şi bună tradiţie, şi a rămas în schimb, vie, emoţionantă, actuală şi perenă, poezia socială şi patriotică a lui Octavian Goga, poezie sinceră şi adevărată ca un crîmpei de suflet românesc ; a rămas tocmai pentru că, în adevărul „etern uman", Goga a gravat, cu culorile specificului naţional, cu dăruire şi cu un talent excepţional, chipul trecător al vremii sale, zbuciumul unui suflet complex şi bogat. Dramaturgul, traducătorul de geniu şi publicistul completează şi împlinesc universul structural unitar al creaţiei gogiene.

„Vor trece anii — scria Tudor Vianu, în *Universul literar*, anul XLVII, nr. 13, 14 mai 1938, cu prilejul morţii poetului — în scurgere neistovită, vor apărea mereu copii care vor creşte şi tineri care vor îmbătrîni şi undele acestui fluviu vor purta de-a pururi imaginea lui Octavian Goga, aşa cum, în nopţile senine, valurile Oltului duc, pe crestele lor, chipul strălucitor al luminii". Îl duc spre eternitatea gloriei româneşti, căci niciodată acest fluviu de generaţii, admiratoare ale poeziei lui Goga nu va secătui.

ION DODU BĂLAN

BACOVIA

sau

eroica artei

S-a spus odinioară că — în cazul lui George Bacovia — opera l-a absorbit pe om. Într-adevăr, biografia lui e cu totul nespectaculoasă, fiind lipsită de surpriza unor fapte şi întîmplări puţin obişnuite. Dar aceste întîmplări, avînd loc în lumea creatorilor de artă, sînt în cazul lui Bacovia profund semnificative. Viaţa lui e făcută din încercări şi neizbutiri, urmate foarte curînd de renunţări, în eforturile de a stabili o bază a existenţei, profesională, fie ea chiar

aceea a unui scriitor. Ca să-i apară cărţile s-au străduit prietenii, apoi soţia. N-a ieşit decît rar din izolarea lui, nici atunci cînd l-a înconjurat admiraţia cititorilor, nici cînd — tîrziu, mai ales în zilele noastre — i-a venit din plin recunoaşterea oficială a înaltei valori a poeziei sale. Totuşi, citindu-i opera, e aproape imposibil să nu te întîlneşti în ea — ca în faţa unei realităţi evidente — cu omul Bacovia, cu viaţa lui cotidiană. Poezia lui concretizează paradoxul rar al unei sincerităţi fără nici un ascunziş — al unei confesiuni ce pare a exclude fiinţa ei în litera tipărită — atestînd totodată munca tenace şi lucidă, în atelierul de creaţie al unui artist conştient de valoarea şi durabilitatea scrisului său. Conştiinţa destinului său de scriitor — şi numai scriitor — trezea în spiritul său energii pe care nu şi le bănuia el însuşi, în firava lui făptură fizică bîntuită de angoase, confirmate de inadaptabilitatea lui socială şi de crizele nevrotice care mergeau uneori pînă la necesitatea refugierii în clinici. Şi totuşi omul acesta şi-a slujit idealul de artă cu o rară îndîrjire, care — iarăşi, totuşi — nu s-a concretizat într-o operă fluvială ca dimensiuni, ci s-a cristalizat printr-o maximă concentrare şi o necontenită şlefuire, în volumele care l-au impus: *Plumb* (1916) şi *Scîntei galbene* (1926). Cînd au apărut acestea, contemporanii lui — între ei şi criticii literari — au fost izbiţi de prezenţa omului în operă, aşa cum îl cunoşteau. Tainele atelierului său rămîneau în umbra în care le aşezase autorul şi în scrisul său. Criticii literari au căutat să descifreze opera prin omul care îi dăduse drum în lume şi prin destinul său

Pictură de C. Piliuţa

chiar cînd au fost evidente nu numai unicitatea ei ci şi perfecţia cristalizării ei, care o făcea să existe singură. În 1932, cînd am publicat un portret literar al poetului Bacovia, l-am scris sub aceeaşi perspectivă. Eram sub impresia unor întîlniri cu omul Bacovia, care părea o fiinţă epuizată fizic şi nervos, iar această imagine era confirmată de îndemnurile la dispariţie şi extincţie, — pe care şi le adresa lui însuşi, în versurile sale, cu o sinceritate motivată de tragicul eşecurilor lui în viaţă. Cititorii şi comentatorii lui de astăzi sînt firesc surprinşi de duritatea portretului de „om sfîrşit", pe care i l-a creionat Octav Şuluţiu în 1936, în *Jurnalul* său. Dar aceasta era realitatea, — mai bine-zis, aparenţa ei [illegible]ibil de verosimilă atunci.

Ei bine, acest scriitor care atunci — la cele patru decenii de vîrstă a maturităţii — dădea impresia unui om sfîrşit ca resurse de viaţă, a trăit 75 de ani şi nu a părăsit, pînă la capătul ei, condeiul şi călimara. Nu s-a dezminţit pe el însuşi, nici ca om, nici ca artist, şi n-a făcut concesii adevărului său şi credinţei sale în artă. Viaţa lui Bacovia, ca şi opera lui, se contopesc într-o singulară *eroică a artei*, care se constituie astfel, exemplară, pentru noi cei de astăzi.

Nu se poate nega dîra unei evoluţii în opera sa întreagă. Caracterul ei monolitic, topirea în ea — cu o maximă rigoare şi concentrare artistică, aproape de geometrie — a omului şi a scrisului său, într-un univers unde se aseamănă pămîntul şi lumea, natura şi

orașul, periferia acestuia și cotidianul interioarelor, trecutul și prezentul, — a impresionat de la început, ca o realitate artistică de prim ordin valoric. Un mare poet se impunea în literatura noastră prin unicitatea operei sale, pe deasupra contingențelor și a curentelor literare, chiar dacă rădăcinile ei în simbolismul francez erau identificabile. Astăzi sîntem lămuriți în ceea ce privește substanța proprie a simbolismului românesc. Și odată cu aceasta, se schimbă și perspectiva în care înțelegem monolitul granitic care e opera lui Bacovia, în ceea ce constituie expresia durabilă a vieții și personalității lui, a crezului său literar și a formulei de artă în care a cristalizat-o. Ceea ce ni se înfățișează astăzi pregnant este universul ei. Cosmosul poeziei bacoviene e într-adevăr o imagine a interiorului sentimental al omului care a creat-o. Dar acest cosmos e sever ordonat de legi care sînt totodată ale psihicului autorului său și ale crezului său literar. În monolitul operei lui Bacovia stau închise zbuciumul vieții și sufletului celui care a făurit-o și secretele atelierului său artistic. Priza ei continuă la realitate este incontestabilă, însă în același timp ea se constituie într-o altă realitate care e cristalizarea vieții sufletești a celui care a imaginat-o într-o structură care să nu o desmintă nicăieri. Departe de a coborî — cu omul care le scrie — în organicul primitiv, cu atît mai puțin spre regnul mineral, spiritul suveran al artistului Bacovia desenează contururile și liniile interioare ale cosmosului poeziei lui după legile interiorului său sufletesc. Ca și acesta, cosmosul bacovian e sumbru și dur, fără nici un contact cu transcendentul. E *aici* întotdeauna, dar e numai *al lui*, oricare i-ar fi dimensiunile. Timpul său e prezentul crezului său artistic: *„Și-acest fel de a fi va fi etern / Și de nimic pe lume nu tresar."* Trecutul și viitorul se topesc în acest prezent. Omul vorbește și hotărăște singur, cosmosul tace: *„A fost odată... va fi odată... / Nu spune zarea, dar spune omul. / Numai acuma e niciodată... / Adînc, prezentul închide tomul."* Anii în care au fost scrise aceste versuri — *Vobiscum*, 1916 și *Belșug*, 1927 — atestă că universul bacovian s-a

constituit inalterabil, odată cu afirmarea personalității poetului. În versurile intitulate *Vobiscum* — ceea ce înseamnă *Cu voi* — omul vorbește totuși singur: *„În cercul lumii, comun și avar, / Mă zguduie demult un plins intern."* Răspunsul e dat în poezia *Largo* (1914): *„Deja au și pornit pe lumea - eronată, / Ecouri de revoltă și de jale."* Dacă Arghezi, în confruntarea cu transcendentul, oscila între căutare și tăgadă, — Bacovia nu putea șovăi decît între speranță și disperare. Spre lumina speranței nu putea ajunge decît prin evadarea din cosmosul său sumbru și înghețat, așa cum s-a întîmplat în *Serenada muncitorului*, publicată întîi tot în 1914. E semnificativ faptul că aici — așa cum se va întîmpla, rar, și altădată — eul liric al poetului cedează locul unui altfel de monolog, al proletarului epocii sale: *„O, dormi adînc mereu așa. / În vise dulci, hidos burghez. / Oftînd, palate de-ți lucrez, / Eu știu și bine-a dărîma."* Se întrepătrund astfel aici două cosmosuri: lumea muncitorilor și universul specific bacovian: *„În noaptea asta, iată, sună / O serenadă din topor / Amanților pierduți sub lună, / Poeți cu putredul amor."* Confruntarea înseamnă aici și o despărțire, ceea ce se întîmplă rar în poezia lui Bacovia și e cu atît mai memorabilă cînd izbucnește mai neașteptat: despărțirea de ceea ce erau tonalități decadente în simbolism.

S-a vorbit mereu de Bacovia ca poet al tîrgului sordid și al mahalalelor ce îndeamnă la beție în crîșmă. Dar în lectura atentă a operei lui descoperim o altă realitate fundamentală, — viața citadină: orașe cu atmosferă de burg medieval, cu ornice care bat în turnuri, orașe cu străluciri de metropolă, cu palate somptuoase și interioare bogate. Rod al nostalgiilor sale, hrănite de vagi reminiscențe livrești, sau de călătorie, imaginile citadine rafinate sînt o prezență frecventă în opera lui Bacovia. Aceleași contraste există și în poezia interioarelor. Odaia sa e rece și pustie ca și tîrgul; odaia iubitei, în care se refugiază, e caldă, cu clavir și rafturi de cărți, — iar aceasta e o realitate permanentă a poeziei sale. Rarele apariții ale primăverii în cosmosul lui Bacovia — dominat de toamnă — sînt legate tot de întîlnirile cu iubite. Sau de evadarea din prezentul sumbru spre lumina viitorului care venea: *„Din strășini picură... / Și-un zvon de vremuri*

mari — / Să mai prind numai o clipă. / Sculaţi, ai muncii proletari !"

Timpul, pulsul mai viu al istoriei, aduceau astfel primăvară şi căldură în fisurile din ce în ce mai frecvente ale cosmosului sumbru şi îngheţat din *Plumb*. Bacovia şi-a dezminţit, cu trecerea deceniilor, formula poetică ce l-a impus, — dar nu s-a dezminţit pe sine însuşi. Eroica artei l-a făcut să-şi depăşească condiţia umană şi realitatea atroce care o sugruma, şi să viseze o altă realitate, care nu a întîrziat şi care i-a cimentat gloria.

OVIDIU PAPADIMA ■

EUGEN LOVINESCU

Criticul şi patriotul

Centenarul naşterii unuia din cei mai străluciţi critici din istoria literaturii noastre, patronul şi mentorul cenaclului *Sburătorul* timp de un sfert de veac (1918–1943) şi al revistei cu acelaşi nume, apărute în două serii (1919–1927 ; 1926–1927), provoacă, automat, cîteva reflecţii. Prima, am putea-o formula astfel : autorul *Istoriei literaturii române contemporane* şi-a construit un destin cu totul imprevizibil, exact contrariu premiselor iniţiale. Nimeni, nici el însuşi, n-ar fi putut prevedea că va deveni portdrapelul modernismului estetic, şi iată de ce : *1)* era, mai întîi, moldovean şi, după observaţia lui Ibrăileanu, rolul de novatori a revenit, de regulă, muntenilor, moldovenii fiind purtătorii direcţiei tradiţionale ; *2)* era, o spune singur, un „temperament conservator", înclinat pe reverie, solitudine şi melancolie ; *3)* amîndoi părinţii : Vasile T. Lovinescu şi Profira (născută Manoliu) erau copii de preoţi, păstrători, prin definiţie, ai tradiţiei ; *4)* Tatăl era profesor de istorie, interesul său intelectual şi cunoştinţele fiind, cu necesitate, îndreptate spre trecut ; *5)* Criticul şi-a făcut studiile liceale şi universitare în „laşul patriarhal", cu profesori clasicizanţi sau cu antenele fixate în „temporis acti" : Titu Maiorescu, („în amurgul carierei"), Nicolae Iorga („în aurora carierei"), Simion Mehedinţi, geograful, şi P.P. Negulescu, exeget al Renaşterii ; *6)* Lovinescu şi-a luat licenţa în limbile clasice, predînd latina o viaţă întreagă la licee din Bucureşti ; *7)* Cei care l-au cunoscut ştiu că autorul său preferat era Tacitus.

Cu toate acestea (curiozitate sau taină a destinului ?), încă de la debutul critic, dar mai ales după înfiinţarea *Sburătorului*, tînărul Lovinescu intră în opoziţie cu mentalitatea semănătoriştilor, a poporaniştilor, a convorbiriştilor, înţelegînd să-şi dirijeze acţiunea literară prospectiv, şi nu retrospectiv. Să fi jucat un rol important anii de studii pariziene ? (1906–1910). Ceva poate fi adevărat, deşi magistrii săi : Emile Faguet (care-i şi prefaţează teza de doctorat la Sorbona), Jules Lemaître şi Anatole France, adică „impresioniştii", nu reprezentau „le dernier cri" în materie de critică. Dealtminteri, nici autorii „en vogue" precum Proust nu au intrat în preocupările lui Lovinescu, iar faptul că „avangardiştii" noştri : Tzara, Vinea, Urmuz ş.a. nu au fost luaţi în seamă de el iar avangarda românească, la rîndul ei, l-a atacat, demonstrează

Desen de Iser

caracterul „moderat" (formula îi aparţine) a *modernismului* său izvorît dintr-o „dialectică intelectuală" şi exprimînd, cu cuvintele sale, *„doar o posibilitate, un principiu de evoluţie, de progres, fără exclusivitate şi intoleranţă"*. Traducînd doctrina sa în cuvinte mai simple, putem susţine că, edificat asupra istoriei literaturilor, de la cele antice pînă la cele ale veacului său, Lovinescu a constatat un lucru simplu, elementar (cel puţin la prima vedere), şi anume că literatura a evoluat, a cîştigat noi teritorii, şi-a rafinat mijloacele de expresie, cu ajutorul cărora poate sonda mai eficient în adîncurile sufletului uman. Legea, universală, a progresului acoperă, prin urmare, şi ţinuturile artei. Convins asupra acestui proces, criticul se aşază sub autoritatea a două legi, fundamentale în sistemul său estetic, şi anume legea *sincronismului* (preluată, mărturisit, de la sociologul Gabriel Tarde), completată cu teza *diferenţierii*, şi apoi *legea mutaţiei valorilor estetice*, inspirată de biologul Hugo de Vries care, în *Mutations-theorie*, se ocupa de lumea plantelor. Conform sincronismului, o literatură naţională se dezvoltă în pas cu „spiritul veacului" (*saeculum* la Tacit), eliminînd tendinţele retrograde care ar fi fost, după

Lovinescu, semănătorismul și poporanismul, al căror adversar a fost permanent. Rezultă, de aici, că literatura evoluează de la rural la citadin, de la liric la epic (proza în special), de la subiectiv la obiectiv. Evident, că, fidel acestor principii, aplicindu-le uneori cu prea mult zel, atit în *Critice* cit și în *Istoria literaturii române contemporane*, criticul a putut comite injustiții, considerînd, de pildă, pe Camil Baltazar superior lui Bacovia, minimalizînd creația sadoveniană, exagerînd valoarea unor moderni ca Felix Aderca, dar tratînd cu mefiență pe un Al. Philippide sau romanele lui Camil Petrescu. Evident, nu există critică care să nu comită un inevitabil număr de nedreptăți (vezi Sainte-Beuve), dar, în general, am putea susține că, datorită echilibrului său temperamental și unui gust sigur, rafinat prin imense lecturi, Lovinescu a greșit poate mai puțin decît mulți emuli. Mai fragilă s-a dovedit *teoria mutației valorilor*, conform căreia orice autor se perimează odată cu trecerea timpului din care s-a inspirat și cu umanitatea pe care a zugrăvit-o. N-ar exista, altfel spus, valori estetice perene. Chiar Caragiale este considerat depășit, căci vremea Trahanachilor și a Cațavencilor s-a dus. În felul acesta, un autor satiric contemporan, sburătorist, ca George Brăescu, ar fi superior lui Caragiale. Sublimă eroare, căci permanențele umane se dovedesc o puternică realitate și, pînă la urmă, ceea ce decide în materie de artă este talentul, geniul, și nu materialul folosit. Și este ciudat că, adept ferm al criteriului maioresc ian al autonomiei esteticului, Lovinescu a introdus, uneori, în judecarea literaturii, criterii exterioare.

Considerat drept cel mai strălucit discipol al lui Maiorescu (a și dat cea mai solidă monografie despre marele înaintaș), Lovinescu n-a fost scutit de aceleași aberante învinuiri, între care cea principală a fost aceea de „cosmopolitism". Nu insistăm, și de aceea aducem un singur argument de necontestat : un critic care și-a sacrificat, cu un devotament benedictin, o viață întreagă pentru a descoperi pe *cei ce vin, pe marele izolat*, aducînd în cenaclul său și dîndu-le certificate de demnitate literară celor mai mulți dintre scriitorii exemplari dintre 1918—1940, a dovedit prin faptele, și nu prin vorbele sale, un patriotism fundamental și pilduitor. Mai ales în condițiile în care atîția critici români, obsedați de soluționarea problemelor culturii europene, numai după puțin contact cu o mare cultură se cred datori să dea, neapărat, cărți despre Proust, Thomas Mann, Brecht, Tolstoi, Dostoievski, Gogol etc., uitînd că obligația lor principală este de a soluționa literatura de care aparțin. Or, Lovinescu, spirit cu adevărat european, ca și Maiorescu, a preferat condiția insului pe ogorul literaturii sale, în care a semănat și a cules atîtea roade. E o condiție modestă ? Dimpotrivă, o obligație majoră, credem.

N-am putea încheia acest succint portret fără a aminti de conștiința, extrem de înaltă, a demnității scrisului la E. Lovinescu. Atunci cînd întreaga breaslă aplauda *ascensiunea* lui O. Goga în calitate de ministru, singur marele critic exprimă o altă poziție : *„Trebuie să fim conștienți de faptul că sîntem o forță uriașă, pentru că din materialul fragil al cuvintelor putem clădi construcții arhitectonice ce vor încremeni mii de ani în amintirea oamenilor și nu se vor împrăștia odată cu specia... Numirea unui scriitor ca ministru nu este o ascensiune ci o abatere de la domeniul eternului în domeniul vremelnicului și al ierarhiei"*. Admirabile cuvinte.

POMPILIU MARCEA ■

CENTENARE '82

În 1982, printre alte aniversări, ni se va oferi prilejul să omagiem centenarele nașterii lui Vasile Pârvan și Aurel Vlaicu. Deosebirea orizonturilor spre care a izbutit să realizeze o breșă spiritul lor nu este decît aparentă. Istoricul și arheologul Vasile Pârvan s-a aplecat asupra fibrelor și resorturilor celor mai intime ale devenirii noastre etnice. Pionier al aviației mondiale, Aurel Vlaicu a explorat cu tenacitate pragurile peste care natura umană își poate anexa o condiție nouă. Simultaneitatea relativă în timp și în spațiu a întreprinderilor prin care și-au cucerit celebritatea rămîne și astăzi o piatră de încercare a oricărei civilizații. Rămîne dovada peremptorie a adevărului că direcțiile fundamentale coexistente într-o cultură sînt totdeauna complementare și niciodată divergente. Și Vasile Pârvan, și Aurel Vlaicu, împreună, au conlucrat, în fapt, la dezvoltarea impetuoasă a conștiinței de sine a unui popor care nu a stat niciodată departe de răscrucile mari ale mersului lumii spre viitor. Nici în trecut și nici astăzi... *(M.P.)*

Nedezmințita omenie românească rostindu-se în vremuri de restriște

Prin contribuțiile publicistice ale unor colaboratori de prestigiu, Almanahul Flacăra 1982 **revine asupra unei probleme-cheie a ultimei conflagrații mondiale : problema evreiască și poziția României și a românilor față de prigoana rasială dezlănțuită de hitlerism. Din motive de înțeles uneori, dar numai uneori, această problemă a fost și mai este nu o dată tratată în mare, fără un discernămînt necesar în privința împărțirii răspunderilor și a descrierii și definirii exacte a actelor de atitudine socială, politică și umană consumate în epocă. Treptat, însă, apele s-au limpezit și dispunem astăzi de suficiente argumente, între care relatările martorilor oculari asigură ponderea, că România a fost singura țară europeană între hotarele căreia** soluția finală **preconizată de naziști nu a întrunit aderiune și nu a fost aplicată în practică. Și asta, în fapt, consolidează un adevăr cunoscut de noi toți : românii și-au scris totdeauna istoria cu sîngele lor, și niciodată cu sîngele altor etnii sau popoare.**

Situația evreilor din România în anii regimului antonescian

Este cunoscut faptul că în cel de-al treilea Reich și în statele ocupate sau dominate de naziști, aceștia au trecut la aplicarea „soluției finale" în ceea ce-i privea pe evrei, adică la arestarea în masă și exterminarea lor în lagăre construite special cu această destinație: Auschwitz, Maidanek, Buchenwald, Belsen, Treblinka, Rawensbrück, Mauthausen. Deși statisticile întocmite nu au o precizie riguroasă, bilanțurile, fie ele și parțiale, ilustrează proporțiile la care s-a desfășurat genocidul. Astfel, pînă la 31 decembrie 1942, populația „nearianã" a celui de al III-lea Reich scăzuse de la 561 000 la 51 327 cetățeni; în Austria, numărul evreilor se redusese de la 200 000 la 8 102; în Protectoratul Boemiei și Moraviei de la 118 000 la 15 550; în Guvernămîntul General și Regiunile de Est de la 2 790 000 la 351 124; în zona ocupată din Franța de la 41 911 la 7 995; în Olanda de la 38 751 la 13 832; în Belgia de la 16 886 la 1 616. În Slovacia din cei 90 000 de evrei, 52 000 au fost trimiși în lagărele de exterminare în anul 1942. La fel au procedat și autoritățile maghiare, în august 1941, cu cei 17 000 de evrei din Ucraina Subcarpatică. În anii 1943—1944 au pornit spre lagărele de exterminare alți 75 000 de evrei din Grecia, 13 000 de evrei din Bulgaria, 10 000 de evrei din Italia, 450 000 de evrei din Ungaria dintre care 148 288 fuseseră ridicați din teritoriile românești ocupate de horthyști, și alții.

Un contingent numeros de evrei — circa 1 500 000 — 2 000 000 au fost exterminați pe teritoriul vremelnic ocupat al Uniunii Sovietice.

Singura țară din Europa cotropită sau dominată de naziști în care nu s-a aplicat „soluția finală" împotriva evreilor a fost România.

Explicația acestei situații cu totul singulare în acele vremuri de tristă amintire rezidă în primul rînd în faptul că în foarte puține excepții (despre care vom vorbi pe parcursul acestui material) naziștii nu numai că nu s-au bucurat în România de concursul cetățenilor, dar s-au lovit de un refuz consecvent în tentativele lor de a recruta „complici" care să-i ajute în organizarea deportării evreilor sau a altor acțiuni de genocid. Umanismul consecvent al poporului român a constituit unul dintre principalii factori ce au determinat zădărnicirea planurilor călăilor cu zvastică privind exterminarea în masă a evreilor din țara noastră. Dar nu singurul. El a fost dublat de atitudinea autorităților de stat române, care, în pofida presiunilor și amenințărilor proferate de Berlin, nu au permis naziștilor să-i deporteze pe evrei spre cuptoarele Auschwitzului sau Maidanekului.

În noiembrie 1941, Hauptsturmführerul Gustav Richter, unul dintre experții lui Adolf Eichmann, s-a instalat la București cu misiunea de a pregăti deportările evreilor, dar nu a reușit să obțină asentimentul autorităților române în acest sens. În răspunsul înaintat guvernului german, respingînd proiectul elaborat de căpitanul Richter pentru trecerea gradată la masacrarea populației evreiești, guvernul român arăta că „este împotriva oricărei soluții fizice sau

măsuri de constrîngere individuale grave, poporul român fiind tolerant și neadmițînd crima ca instituție și metodă politică; că este pentru soluții economice, care vor fi aplicate bunurilor mobiliare mai larg, dar vor fi foarte lente în domeniul comercial, fiindcă fondurile și activitatea de comerț sînt adevărate ființe care trebuie respectate".

În august 1942, Eichmann însuși intenționa să vină în România pentru a înlătura „tergiversările românilor". Cu prilejul convorbirilor Hitler-Antonescu din 13 aprilie 1943, dictatorul german s-a adresat direct conducătorului statului român cerîndu-i să aplice împotriva evreilor din România aceleași măsuri care fuseseră practicate în Germania. Stenograma întrevederii consemnează că Antonescu a răspuns că „îi displace ca atare să scoată evreii din România". Exasperați de neputința de a obliga guvernul român să-i predea pe evrei, hitleriștii nu s-au sfiit să treacă la amenințări fățișe. Astfel, la 29 mai 1943, ziarul „Völkischer Beobachter" atrăgea atenția Bucureștilor „cu toată seriozitatea" asupra „necesității de a pune capăt pericolului evreiesc, odată pentru totdeauna, prin nimicirea celor care-l întruchipează. Orice neglijență sau tărăgănare în această privință provoacă inevitabil neliniște și tensiune, deoarece, în ultimă instanță, avem de-a face cu o sabotare a uneia dintre concepțiile de bază ale național-socialismului. Iar atunci cînd au de-a face cu sabotori, Führerul și Germania lovesc rapid și fără cruțare".

În ciuda amenințărilor proferate de naziști, guvernul român a rămas consecvent în atitudinea de a nu permite hitleriștilor să-i extermine pe evreii din România. Mai mult încă, reprezentanți ai autorităților române au contribuit la salvarea vieții unor evrei din partea de nord a Transilvaniei, aflată sub ocupație hitleristo-horthystă, ajutîndu-i să treacă linia de demarcație în România sau informînd Crucea Roșie internațională despre crimele comise de fasciștii unguri și de naziști împotriva evreilor nord-transilvăneni. În aceeași ordine de idei consemnăm că la întrevederea avută cu ministrul de externe al Reichului, Joachim von Ribbentrop, în ziua de 5 august 1944, vicepreședintele Consiliului de Miniștri al României Mihai Antonescu, după ce a respins, încă odată, cererea de a-i pune pe evreii din România „la dispoziția Reichului", a atras atenția asupra soartei evreilor din partea de nord a Transilvaniei.

Pe de altă parte este de remarcat și faptul că în anii celui de al doilea război mondial România a fost singura țară din blocul celor aflate sub hegemonia Reichului care a permis evreilor să emigreze în Palestina și aceasta în pofida opoziției și a presiunilor exercitate de naziști. Totodată, așa cum releva ziarista Nicolette Frank în lucrarea *La Roumanie dans l'engrenage* (Paris, Bruxelles, 1977) România a contribuit la salvarea multor evrei din Polonia, Ungaria și Slovacia, care au emigrat în Palestina, folosind teritoriul țării noastre. Potrivit datelor publicate de ziarul „Viața evreiască" în numărul din 13 septembrie 1944, în prima jumătate a anului 1944 au emigrat din România un număr de 2 776 evrei.

Analizînd politica guvernului român față de evrei, într-o conferință ținută la Simpozionul internațional de istorie de la Haifa, în 1972, istoricul Th. Lavi afirma: „În ceea ce privește atitudinea regimului Antonescu față de evrei, ea este caracterizată prin tendința de a se elibera de la un moment dat de influența nazistă, păstrînd însă, în același timp, o orientare antisemită ponderată".

Sfîrșitul de vară a anului 1940 a adus evreilor din țara noastră grave motive de îngrijorare, deoarece, aflată în condiții internaționale complet nefavorabile, izolată și înconjurată de vecini revizioniști, România a fost silită să intre în orbita Reichului hitlerist, devenind un stat satelit acestuia. La 14/15 septembrie 1940 a fost instalat la cîrma statului român un guvern condus de generalul Ion Antonescu în care majoritatea portofoliilor erau deținute de membrii partidului fascist Garda de fier, partid ce-și făcuse din antisemitism o profesiune de credință. Iar în octombrie 1940 trupele hitleriste au pătruns pe teritoriul României, acest fapt îngustînd și mai mult capacitatea statului român de a desfășura o politică independentă, suverană.

Imitîndu-i slugarnic pe mentorii lor naziști, legionarii au adoptat o serie de măsuri de discriminare și prigoană pe temeiuri rasiale și au ridicat diversiunea antisemită la rangul de principiu de guvernare. Este semnificativ în acest sens că încă din zilele de 13 și 14 septembrie 1940, presa informa despre excluderea din Baroul Ilfov a avocaților de origine evreiască, precum și radierea din Asociația Generală a Inginerilor din România a specialiștilor de aceeași naționalitate. Cîteva zile mai tîrziu s-a hotărît excluderea din serviciile poliției a funcționarilor de naționalitate evreiască, iar la 4 octombrie 1940 a fost adoptată o hotărîre prin care scriitorii evrei au fost îndepărtați din Societatea Scriitorilor Români.

Numeroși cetățeni au fost jefuiți de legionari, alții au fost torturați. În zilele rebeliunii legionare din ianuarie 1941, cînd ororile comise de „cămășile verzi" au atins punctul culminant, numeroase imobile din București locuite cu precădere de evrei (Văcărești, Dudești) au fost incendiate, zeci de cetățeni fiind uciși după torturi de neînchipuit la închisoarea Jilava, în pădurea cu același nume, la Abator și în alte locuri. Dintre cei 236 de cetățeni care și-au pierdut viața în timpul rebeliunii un număr de 118 erau de naționalitate evreiască.

Guvernul antonescian, constituit după înăbușirea rebeliunii și înlăturarea Gărzii de fier din guvern și de la conducerea statului

a continuat să promoveze antisemitismul ca politică de stat, dar a luat măsuri pentru curmarea „inițiativelor individuale", a abuzurilor comise în timpul guvernării legionare, mergînd pînă la pronunțarea unor pedepse capitale împotriva celor ce nesocoteau legile țării.

La sfîrșitul lunii iunie 1941 au avut loc la Iași cutremurătoarele evenimente în cursul cărora și-au pierdut viața un număr de 3 233 de cetățeni evrei. Istoriografia română a reușit, în ultimii ani, să destrame păienjenișul de exagerări, denaturări și falsuri care a învăluit vreme de mai bine de trei decenii episodul respectiv și să restituie adevărul cu privire la ce a însemnat pogromul de la Iași? Cine l-a pus la cale, din ce interese și în ce scop? (A se vedea în acest sens lucrarea *Zile însîngerate la Iași. 28—30 iunie 1941*, de A. Kareţki și M. Covaci, Prefață de Nicolae Minei, Editura politică, 1978). Astfel, au fost puse în circulație numeroase mărturii documentare ce demonstrează că:

— pogromul de la Iași se încadra în planul general al lui Hitler de soluționare a „problemei evreiești", fiind întrutotul similar cu măcelurile organizate în vara aceluiași an la Kovno, Riga, Tallin și în Galiția răsăriteană;

— inspiratorii și organizatorii masacrului au fost hitleriștii, care preluaseră, practic, controlul asupra orașului Iași, împiedicînd autoritățile române să-și mai exercite atribuțiile. Dealtfel, la procesul intentat după război experților naziști ai asasinatelor în masă, Stürmbannführerul Heinz Ohlendof și-a asumat răspunderea „pentru un total de aproximativ 90 000 de victime, printre care și (cele de la) Iași, în iunie 1941";

— printre autorii masacrelor s-au situat, alături de militarii germani, „elemente legionare", „soldați români izolați, în trecere prin Iași, scăpați de sub controlul unităților", precum și „derbedei civili";

— numeroși locuitori ai orașului Iași au încercat cu prețul vieții lor să stăvilească dezmățul, să-i apere și să-i ascundă pe evrei;

— autoritățile locale românești au acționat pentru a limita proporțiile masacrului și au salvat viața multor evrei. Referindu-se la încercările întreprinse în acest sens de autoritățile române, „Revista Cultului mozaic" scria, în articolul semnificativ intitulat *Au fost și atunci oameni:* „Se pot cita și alte nume de oameni, cu funcții mai înalte sau mai mărunte, sau cu simpla funcție de om, care și-au manifestat dezaprobarea față de orori prin fapte, nu prin vorbe. Generalii Carlaonț, Stavrescu, Ptrvulescu, colonelul Chirilovici, chestorul militar al orașului Iași, personalul Comisariatului II Nicolina — comisar șef Suvei, comisar Mircescu, subcomisar Cosniță — au încercat și în bună măsură au reușit să amelioreze situația evreilor în acele zile, să limiteze numărul victimelor, să-i salveze pe unii".

Generalul Antonescu, fiind informat despre masacrarea și jefuirea unui mare număr de evrei la Iași, a dispus trimiterea de la București a unui batalion de jandarmi pentru restabilirea ordinei. Totodată, el a hotărît efectuarea unei anchete pentru descoperirea celor răspunzători de masacru. Aflînd că la evenimentele respective participaseră și unii militari români, Antonescu a ordonat judecarea și condamnarea celor ce se vor fi dovedit vinovați. În concluziile sale asupra evenimentelor, prezentate într-un ordin din 4 iulie 1941, el dezavua anarhia, masacrele și jafurile pornite din inițiativă individuală și își expunea concepția sa de rezolvare a „problemei evreiești" în cadrul legal existent. „Nu este admisibil ca fiecare cetățean sau fiecare soldat să-și asume rolul de a soluționa problema evreiască prin jafuri și masacre. Prin asemenea procedee arătăm lumii că sîntem un popor nedisciplinat și necivilizat și punem autoritatea și prestigiul statului român într-o lumină cu totul neplăcută. Opresc dar cu desăvîrșire orice acțiune pornită din inițiativa individuală și fac răspunzătoare autoritățile militare și civile de executarea întocmai a acestui ordin".

Antisemitismul practicat de regimul antonescian, care este evident atît în ordinul mai sus amintit, cît și în întreaga politică față de evrei, își avea izvorul în concepția lui Antonescu potrivit căreia „neamul evreiesc a supt pîinea săracilor și a speculat și a oprit dezvoltarea neamului românesc timp de secole. Nevoia de a ne scăpa de această plagă a românismului este indiscutabilă". Referindu-se la modul cum intenționa să rezolve această „problemă", el arăta: „Voi înlocui încetul cu încetul pe evrei cu români, începînd cu evreii veniți în țară după 1913, și numai după înlăturarea acestora va începe substituirea celorlalți, care se va face tot încetul cu încetul... Evreii — conchidea Antonescu — vor putea trăi în România, dar nu vor putea fi beneficiarii resurselor și bogățiilor țării".

Politica de *românizarea vieții economice*, prin care se urmărea „înlăturarea treptată a străinilor din organizarea economică românească" și înlocuirea lor prin „români etnici", a debutat prin trecerea în patrimoniul statului a proprietăților rurale deținute de evrei. Astfel, pe baza decretelor nr. 3347 din 5 octombrie 1940 și nr. 3810 din 17 noiembrie 1941 au fost expropriate, contra unei îndemnizații, 3178 bunuri agricole, în suprafață de 45 035 ha, 47 455 ha păduri, 99 fabrici de cherestea, 323 mori, fabrici de spirt, distilerii și cazane de țuică. În 4 decembrie 1940 a fost dat decretul-lege nr. 3968 care hotăra trecerea în patrimoniul statului a unui număr de 146 de vase și plutitoare deținute de evrei. Iar la

8 mai 1941 au fost expropriate și brutăriile, instalațiile de prelucrat mase făinoase, fabricile de produse și subproduse medicamentoase ce aparțineau evreilor.

Concomitent s-a trecut și la pregătirea românizării bunurilor urbane. La începutul lunii octombrie 1940 s-a hotărît începerea operațiunilor de identificare a proprietarilor de acțiuni, prin nominalizarea acestora, operațiune prin care se urmărea „pe de o parte, stăvilirea pătrunderii și dezvoltării elementului și capitalului evreiesc și străin în economia națională, iar pe de altă parte orientarea spre români etnici a unui apreciabil volum de achiziționi comerciale și civile". Cu prilejul acestei operațiuni, încheiată în primăvara anului 1941, au fost trecute în proprietatea statului un număr de 432 811 acțiuni, în valoare de 191 124 778 lei.

La 28 martie 1941 s-a decretat trecerea în proprietatea statului a imobilelor deținute de evrei*. Exproprierea se făcea contra unei indemnizații plătită de Centrul Național de Românizare „la valoarea nominală, în rentă, purtînd o dobîndă de 3%". Valoarea ce trebuia plătită foștilor proprietari era egală cu de opt ori venitul brut la care imobilul era impus în matricolele contribuțiunilor directe prin ultimul recensămînt fiscal. Pe baza decretului din 28 martie 1941 au fost trecute în patrimoniul statului un număr de 75 385 de apartamente. Exploatarea și valorificarea acestor bunuri urma să se facă, într-o primă fază, prin arendarea sau închirierea lor românilor etnici, urmînd ca soluția definitivă să fie atribuirea lor, în deplină proprietate, prin vînzarea la licitație.

Dacă românizarea capitalului evreiesc imobiliar s-a făcut prin expropriere, cea a capitalului evreiesc mobiliar s-a realizat printr-o „politică fiscală adecvată". Pînă în vara anului 1943, Institutul de Credit Românesc a acordat în vederea românizării 760 de credite în valoare de 1 106 340 000 lei, la care se adăugau cele 100 de credite în sumă de 170 455 000 lei furnizate în același scop de Banca Națională a României. Din aceste sume au fost utilizați pentru *preluări* de la evrei și alți străini 205 400 000 lei în industrie și 160 280 000 lei în comerț.

---

* Erau exceptați de la prevederile legii: evreii ce dobîndiseră naturalizarea înainte de 15 august 1916; cei ce fuseseră răniți, decorați sau citați cu ordin de zi pentru actele săvîrșite în războaiele României; descendenții celor căzuți pe cîmpul de luptă în respectivele războaie; evreii botezați de cel puțin 30 de ani, cei botezați de 20 de ani dacă erau căsătoriți cu români sau românce și cei botezați de 10 ani dacă erau căsătoriți cu români sau românce și aveau copiii botezați în rit creștin. O ultimă categorie de exceptați o constituiau evreii care dăduseră dovadă de „devotament excepțional față de țară" și aduseseră, ei sau descendenții lor, „servicii excepționale țării".

La 16 noiembrie 1940 a fost promulgat un Decret-lege pentru românizarea personalului din întreprinderi. Potrivit acestui decret, toate întreprinderile civile sau comerciale de orice natură, aparținînd persoanelor fizice sau juridice, cu sau fără scop lucrativ, precum și asociațiunile, fundațiunile și stabilimentele de orice fel erau obligate ca pînă la 31 decembrie 1941 să concedieze salariații evrei și să angajeze în locul lor români. Pe baza acestei legi, numeroși evrei au fost concediați din întreprinderi și instituții particulare și de stat, fiind înlocuiți cu români. Numărul real al evreilor concediați este foarte greu de stabilit, deoarece autoritățile operau cu date în dublă contabilitate. Astfel, dacă ar fi să dăm crezare unui raport al subsecretarului de stat de la Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, numărul evreilor angajați în întreprinderile particulare a scăzut de la 28 225 în noiembrie 1940, la 23 137 la 1 august 1941, la 16 292 la 31 decembrie 1941 — data la care ar fi trebuit încheiată românizarea forței de muncă — și la 6 506 la 1 martie 1943. Alte rapoarte, cu caracter secret, consemnau însă că în anul 1943 lucrau în întreprinderile comerciale și industriale ca „rechiziționați" un număr de 21 000 de evrei.

*

* *

În ziua de 5 octombrie 1940 a fost adoptat un decret care prevedea excluderea din școlile românești de toate gradele și categoriile, de stat sau particulare, precum și din școlile celorlalte minorități naționale de rit creștin, a tuturor cetățenilor (personal didactic, administrativ, elevi) născuți din părinți evrei sau numai din tată evreu. Erau exceptați de la prevederile respectivului decret urmașii direcți ai voluntarilor, invalizilor și morților din războiul pentru independență, dacă erau creștini, invalizii și cei ce fuseseră decorați pentru faptele de arme săvîrșite pe cîmpul de luptă în războiul pentru întregirea neamului (1916—1918).

În situația respectivă, școlarizarea copiilor evrei s-a făcut printr-o rețea specială de școli de toate gradele, finanțate de comunitățile evreiești, dar controlate de Ministerul Culturii și Educației Naționale. Dar iată ce relatează în acest sens ziarul „Viața evreiască" din 7 septembrie 1944:

„În anul școlar 1939—40 aveam în București un singur liceu comercial, un gimnaziu teoretic, un gimnaziu industrial, un liceu de fete și cîteva școli primare. Se înțelege că aceste școli nu puteau absorbi întreaga populație școlară dornică să învețe. Din gimnaziul teoretic și liceul comercial «Cultura» s-au făcut *trei licee*, au mai luat ființă *Liceul teoretic evreiesc* de sub direcția d-lui Al.Graur, *Liceul teoretic evreiesc* al d-lui Buiu, *Liceul pedagogic* al d-lui dr. Brucăr, *Liceul de fete nr. 6* sub direcția d-nei Dora Arianu—

Litman, *Liceul teoretic* al d-nei Kreindler și 20 școli primare, ca să nu mai numărăm zecile de grădinițe pentru copii. Deopotrivă, *Academia Ronsard*, unde se preda învățământul în limba franceză, a fost populată numai de elevi evrei, avînd și profesori evrei.

În multe orașe din țară s-au format școli evreiești și acolo unde aceste școli nu funcționau s-au făcut examene particulare, parte ținute în Capitală, parte pe loc. Se înțelege că la examenele particulare din București participau numeroși elevi care din diferite motive nu puteau urma cursurile regulate.

Pentru învățământul superior s-au întemeiat *Colegiul pentru studenți evrei*, sub direcția d-lui dr. Marcu Onescu, *Școala Bercovici* și *Școala prof. Abason*.

Toate aceste școli au fost încadrate de Ministerul Educației Naționale în cadrul învățământului de stat. Profesorii erau învoiți să funcționeze în baza actelor de studii și primeau anual dreptul de practică la fel ca și colegii lor de la stat. Excepție făceau profesorii cu autorizații definitive, care nu mai aveau nevoie de autorizații.

Inspectorii ministerului controlau cu multă regularitate activitatea didactică și administrativă, întocmeau procese verbale și raportau ministerului.

După cum se vede activitatea școlară a fost permanent controlată de stat și a funcționat după toate normele legale în vigoare".

Prin Decretul-lege nr. 3984 din 5 decembrie 1940 relativ la statutul militar al evreilor și Regulamentul din 14 iulie 1941 cetățenii de naționalitate evreiască au fost excluși de la satisfacerea serviciului militar, fiind obligați, în schimb, la plata unor taxe militare și prestarea muncii de folos obștesc. Toți evreii de sex bărbătesc între 18—50 de ani, indiferent de categoria socială din care făceau parte, erau supuși rigorilor decretului-lege și ale Regulamentului mai sus amintite, obligațiile de muncă fiind executate fie individual, fie în grupuri sau detașamente de lucru. Evidența și mobilizarea la muncă se făceau de către Marele Stat Major. Evreii cu titluri academice, foștii ofițeri activi sau de rezervă, nu prestau muncă manuală, fiind utilizați la lucrări de birou. Medicii, inginerii, tehnicienii și ceilalți specialiști lucrau în specialitatea respectivă, ca rechiziționați, beneficiind de salarii potrivit muncii pe care o prestau. Foștii ofițeri și subofițeri puteau opta pentru salariu echivalent soldei gradului respectiv avut în armată. Pentru cei ce nu se încadrau în nici una dintre categoriile mai sus amintite drepturile de hrană și soldă erau cele ale trupei.

În perioada cînd erau obligați să execute muncă de folos obștesc, evreii lucrau în ținută civilă, dar erau supuși legislației militare. Celor săraci li se plătea o sumă de 15 lei pe zi pentru uzajul echipamentului. Durata zilei de lucru era de 9 ore, indiferent de locul de muncă, cu respectarea sărbătorilor legale. Cei ce lucrau în orașele în care domiciliau, locuiau acasă, împreună cu familia. În caz că erau încadrați în detașamente exterioare, care-și desfășurau activitatea în alte localități, erau cazați în case particulare sau barăci.

În cadrul politicii guvernului antonescian de reprimare a partidului comunist și a celorlalte forțe democratice, precum și de pedepsire aspră a tuturor celor ce încălcau legislația economică excepțională a statului din vreme de război, în anul 1941 a început să se practice *internarea în lagăr*. Din cercetarea Jurnalelor Consiliului de Miniștri rezultă că în anii dictaturii antonesciene au fost internate în lagăre aproximativ 5 000 de persoane, cea mai mare parte — circa 60—65% — pe considerente de natură politică.

Majoritatea internaților „politici" erau membri sau simpatizanți ai Partidului Comunist Român sau ai organizațiilor ce activau sub directa sa îndrumare (Uniunea Tineretului Comunist, Ajutorul Roșu, Uniunea Patrioților, Fondul Plugarilor, Madosz-ul). În același timp au fost internați în lagăr și unii membri ai partidelor Social-Democrat, Național-Țărănesc și Național-Liberal.

Dintre internații „nepolitici", cei mai mulți erau acuzați de sabotaj economic pentru „speculă la bursa neagră".

Inițial, toți cei pedepsiți cu internarea în lagăr, indiferent de naționalitate, erau trimiși în lagărele de pe teritoriul românesc: la Tg. Jiu, Calafat, Craiova; spre sfîrșitul anului 1941 au fost înființate noi lagăre pe teritoriul sovietic de dincolo de Nistru (Grosulovo, Rîbnița, Vapniarca, Berezovka), care au fost populate cu deținuți *politici* și *nepolitici* de naționalitate evreiască. Deținuții trimiși în lagăre au fost supuși unui regim deosebit de dur (hrană insuficientă, izolare aproape totală de familie și de societate etc.), dar fără a se urmări exterminarea fizică a celor internați. „Evreii deportați nu au fost predați, nemților ci trimiși în Transnistria unde nu existau mijloace de exterminare în masă — scrie publicistul E. Rivenson, într-un articol publicat la 4 ianuarie 1980 în „Revista mea", care apare în Israel. Pieirea unui număr dintre evreii deportați în Transnistria se explică prin abuzurile comise de unii reprezentanți ai autorităților care au delapidat fondurile alocate pentru întreținerea lagărelor, prin excesele criminale ale unor indivizi din organele de pază și supraveghere și mai ales prin intervenția unor asasini naziști sau colaboraționiști ai acestora, care în plină retragere de pe front, au pătruns cu forța în lagăr (Rîbnița) exterminîndu-i pe deținuți.

Spre sfîrşitul anului 1943 şi începutul anului 1944, evreii deportaţi în Transnistria au fost readuşi în ţară, în pofida împotrivirii Wehrmachtului, SS-ului şi Gestapoului.

Politica promovată de regimul antonescian faţă de evrei, chiar dacă excludea genocidul nu a fost aprobată niciodată de forţele politice democratice din România. Documentele programatice elaborate de Partidul Comunist Român — Platforma-program din 6 septembrie 1941, Rezoluţia C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942 şi altele — manifestele, broşurile şi presa ilegală tipărită de comunişti au condamnat sîngeroasele evenimente de la Iaşi şi au luat atitudine împotriva oricărei forme de asuprire naţională.

Pe aceeaşi linie, a apărării cetăţenilor evrei, se înscriu şi numeroasele intervenţii făcute, în acest sens, de numeroşi fruntaşi ai vieţii politice şi culturale din România, intervenţii ce au contribuit la limitarea proporţiilor deportării evreilor în Transnistria şi la aducerea lor în ţară.

După răsturnarea regimului antonescian şi declanşarea revoluţiei de eliberare socială şi naţională a poporului român întreaga legislaţie cu caracter rasial şi toate măsurile adoptate de guvernul Antonescu împotriva evreilor au fost anulate, iar cetăţenii de naţionalitate evreiască au fost reintegraţi în totalitatea drepturilor lor civile.

A. SIMION ■

Datoria sacră a celui care a fost martor ocular al crimelor naziste

De cîte ori citesc în ziare ştiri despre recrudescenţa activităţilor neonaziste mă cutremur. Răni adînci, numai de mine ştiute şi pe care, după peste trei decenii şi jumătate, aş vrea să le ştiu cicatrizate — încep să sîngereze din nou. Şi agenţiile de presă continuă să anunţe în stilul lor dens, sec şi impasibil : „Actele de violenţă comise de extrema dreaptă vest-germană s-au înmulţit continuu în ultimii ani, a declarat ministrul federal de interne, Gerhart Baum. Potrivit statisticii, anul trecut, extremiştii de dreapta au comis 1643 acte de violenţă, faţă de aproape 1500 în 1979, 922 în 1978 şi 616 în 1977".

Citind aproape zilnic asemenea ştiri mă întreb înfiorat : Oare noile generaţii, cele născute după cel de al doilea război mondial, ştiu, au pătruns suficient de adînc, ce înseamnă **fascism** şi **nazism** ca să poată înţelege, în toată **gravitatea** lor, cuvintele **neofascism şi neonazism ?** Ştiu, simt, sînt conştiente ele de dimensiunile abisale ale cataclismului provocat în Europa şi în întreaga lume, de fascism, îndeosebi de varianta lui nazistă ? Oare e suficient să le înfăţişăm bilanţul ororilor, să le comunicăm cîteva cifre sintetice ? Spunîndu-le că nazismul a declanşat cea mai mare conflagraţie din istoria omenirii, în care au fost angrenate 61 de state cu o populaţie de 1,7 miliarde de oameni, 40 din aceste state fiind cuprinse nemijlocit în pîrjolul războiului care a mistuit 50 de milioane de vieţi omeneşti, îşi pot oare ele imagina imensa durere, valurile de suferinţe şi fluviile de sînge generate de fascism, teroarea sălbatică dezlănţuită, pînă la ce limită de degradare a fost împinsă fiinţa umană ? Cred că nu. Este nevoie ca toţi cei care am fost martori oculari ai fărădelegilor fascismului să le descriem, să nu obosim a le înfăţişa noilor generaţii, pentru ca ele să urască din adîncul fiinţei lor fascismul.

În ce mă priveşte am fost martor ocular la aplicarea celui mai mîrşav şi barbar program conceput vreodată : exterminarea biologică, lichidarea totală a unei întregi populaţii, a tuturor evreilor din Europa. Fără a avea în faţă tabloul halucinant al derulării acestui program nu-ţi poţi imagina nazismul, pentru că sălbăticia şi ferocitatea cu care s-a năpustit asupra evreimii îi conturează una din trăsăturile definitorii : lipsa oricărei limite în săvîrşirea crimelor. În deschiderea procesului de la Nürenberg împotriva căpeteniilor naziste, acuzatorul principal din partea S.U.A. a arătat că „cele mai bestiale şi numeroase crime au fost cele plănuite şi săvîrşite de naziști împotriva evreilor", că antisemitismul a constituit „laboratorul terorii", iar „ghetourile au fost întotdeauna locul unde se făceau primele încercări pentru verificarea diferitelor metode de exterminare", că „...exterminarea poporului evreu... trebuia să fie o lecţie pentru popoarele învinse".

Şi, într-adevăr, încă atunci, la 20 ianuarie 1942, cînd s-a elaborat **„Protocolul Wannsee"** care stabilea „să se ia toate măsurile organizatorice, practice şi materiale necesare" pentru a lichida 11.000.000 de evrei (atît se aprecia că trăiesc în Europa) s-a prevăzut să urmeze la rînd, pe baza experienţei ce se va acumula, un prim lot de 20.000.000 de slavi.

La o lună după faimoasa şedinţă de pe Grosser Wannsee, Hitler a declarat deschis, în faţa lumii : „Evreii vor fi exterminaţi". La 19 iulie Himmler a dat ordinul nr. 36/40/42 gr. de trecere la lichidarea

Nedezmințita omenie românească

generală a evreilor încă în viață. Am văzut în original acest ordin la o expoziție de documente organizată, anul trecut, de Iad Vashem, cu prilejul reuniunii de la Ierusalim a supraviețuitorilor holocaustului. Am în față fotocopia lui. Transcriu cu greu, tremurul mîinii nu mi-l pot stăpîni : **Ich ordne an.** Eu ordon... de necrezut, dar așa este, asasinarea în masă, cea mai mare din istoria omenirii, a fost **ordonată,** negru pe alb, ca oricare altă acțiune. Și mai înspăimîntător este faptul că, în continuare, nu se dispune începerea asasinatului, de proporții nemaicunoscute (dealtfel el începuse de mult) ci se ordonă direct pînă cînd trebuie să fie terminată : **bis 31 dezember 1942 durchgeführt und beendet ist !** Totuși, în prima frază, Himmler se exprimă eufemistic. El ordonă să se termine pînă la data amintită **die Umsiedlung der gesamten judischen Bevölkerung des Generalgouverments,** strămutarea întregii populații evreiești din guvernămîntul general. Da, Himmler înlocuiește cuvîntul **lichidare** cu **strămutare,** înțelegînd însă, indubitabil, **strămutarea din viață în moarte** și ca să nu existe dubii, în fraza a doua subliniază că, începînd cu 31 decembrie 1942, **Keinerlei Personen jüdischer Herkumft...** „nici un fel de persoană de origină evreiască nu-i voie să mai trăiască în Guvernămîntul General".

După cum se știe, în Guvernămîntul General (denumirea dată Poloniei cotropite) au fost deportați spre lichidare evreii nu numai din Germania, ci din toate țările Europei însîngerate de baioneta nazistă.

La Birkenau-Auschwitz, unde au fost instalate camere de gazare de mare capacitate și crematorii moderne au sosit ani la rînd, de-a lungul nopții fasciste, ritmic și constant, trenuri după trenuri cu deportați din toate colțurile Europei. Marea majoritate au fost exterminați aici. O parte au fost răspîndiți în miile de lagăre de concentrare pe care naziștii le organizaseră de-a lungul și de-a latul Europei. În total, au fost tîrîți în lagărele de exterminare peste 18.000.000 de oameni. Aproximativ 11.000.000 nu s-au mai întors. Dintre cei uciși 6.000.000 au fost evrei.

Tot ce a existat mai bestial, mai feroce în nazism a fost aplicat, experimentat în lagărele de concentrare. Cei, atît de puțini la număr, care am supraviețuit acestora, și mai sîntem în viață, sîntem datori, oricît de greu ne-ar fi, să rememorăm cu glas tare, ca să ne audă noile generații, ce s-a întîmplat **atunci... acolo.** Sigur, este greu, chiar extrem de greu, pentru că eu, ca oricare alt supraviețuitor, cînd evoc acel calvar nu scriu în general despre sute de mii de oameni care, de pe rampa de la Birkenau, au mers direct în camerele de gazare, ci despre mama mea și despre mamele prietenilor mei din Cluj, pe care le-am urmărit cu ochii mei cum pășeau spre moarte, întorcîndu-și mereu privirea spre noi, să ne mai vadă o dată. Eu nu pot scrie despre cei un milion și jumătate de copii evrei sub 14 ani uciși la Birkenau fără să-i văd pe frații mei gemeni, Cornel și Cornelia, și pe Valentin care nu și-a lăsat tăblița din mînă nici cînd se afla de acum în incinta crematoriului. Nu pot evoca cumplitele condiții în care au fost uciși în lagărele de concentrare sutele de mii de tați... fără a încerca să-mi imaginez asasinarea tatălui meu la Mauthausen.

Și totuși consider drept un imperativ sacru să-mi îndeplinesc datoria de martor ocular al fărădelegilor naziste din lagărele de concentrare și, îndeosebi, din Birkenau-Auschwitz, pentru că eu și ceilalți asemenea mie am scăpat și datorită morții celorlalți. La Birkenau ritmul morții era strict precizat și respectat. Selecționarea pentru crematoriu se făcea extrem de superficial. Pe nimeni nu interesa vreun criteriu. Esențial era ca în fiecare zi și în fiecare noapte, camerele de gazare și crematoriile să fie alimentate cu numărul de victime stabilit. Dacă nu ar fi fost selecționați ei, am fi fost împinși noi în dubele crematoriului. De aceea cred, e convingerea mea, că dragostea de viață, dorința celor care au murit și în locul nostru, nu le putem altfel omagia decît păstrîndu-le vie memoria, menținînd în lume neatinsă ura împotriva fascismului. Știu, au mai spus-o și alții, numai cu ură nu se poate trăi, dar nici fără ea nu se poate apăra viața împotriva dușmanilor ei.

Scriu și voi scrie în continuare despre calvarul pe care l-am străbătut în anii negri ai fascismului pentru unica vină că m-am născut evreu ; scriu și voi scrie în continuare despre cum au murit, în lagărele de concentrare, părinții și trei frați ai mei, bunicii, unchii, mătușile, verii și verișoarele fără nici un alt păcat decît acela că n-au fost arieni ; scriu și voi scrie despre cei 6.000.000 de martiri tîrîți din toate colțurile Europei și exterminați la Birkenau-Auschwitz, la Dachau și Treblinka, la Mauthausen și Buchenwald, la Ravensbrück și Bergen-Belsen numai pentru faptul că ochii nu le-au fost mai albaștri și părul mai blond.

Am scris și voi continua să scriu despre ei convins că **atunci... acolo** n-a fost pîngărită evreimea, ci omenirea însăși și că împotriva fascismului, a încercărilor lui de a renaște trebuie mobilizate toate

forțele, trebuie menținută trează vigilența tuturor popoarelor.

Acest adevăr a străfulgerat și în noaptea fascistă.

Am mai spus și repet cu mîndrie: România, patria mea, poporul ei au știut să facă ceea ce alte, multe alte țări și popoare din Europa n-au făcut ori n-au putut să facă. Deși cotropită de naziști, din România n-a plecat nici un tren cu evrei spre Birkenau-Auschwitz. Acesta este un adevăr istoric. Desigur, el nu înseamnă că în România n-a existat în acei ani fascism, că n-au avut loc pogromuri ale evreilor, că n-au existat multe și dureroase victime. Se știe că în acei ani negri în România se instaurase o dictatură militaro-fascistă, care a înfeudat țara, a subordonat-o intereselor Reichului nazist. Guvernul a dezlănțuit și menținut o violentă agitație șovină, antisemită. A apărut un șir întreg de legi care loveau puternic nu numai demnitatea, ci însăși existența de zi cu zi a evreilor: eliminarea lor din instituțiile publice, concedierea multora din întreprinderile particulare, interzicerea și îngrădirea efectuării profesiunilor intelectuale, deposedarea multora de proprietăți prin măsurile de așazisă „românizare" etc. Mai mult și mai complet, după declanșarea războiului antisovietic, regimul antonescian a organizat deportarea în Transnistria a unui mare număr de evrei. În timpul deportării și în lagărele de concentrare de-acolo au pierit mii și mii de oameni în urma maltratărilor, executărilor, foamei, frigului, epidemiilor. Oamenii dictatorului Antonescu împreună cu reprezentanții Gestapoului și-au mînjit mîinile cu sîngele evreilor nevinovați.

Oricît de adînc ne dor morții din Transnistria, victimele pogromului legionar de la București, ale celui de la Iași, nu putem, n-avem dreptul să uităm, să nu arătăm că totuși în România, — deși la cîrma țării se afla un guvern fascist, deși țara era cotropită de naziști — crimele împotriva populației evreiești n-au luat nici pe departe proporțiile din Germania nazistă și din celelalte țări din Europa supuse Reichului hitlerist. În condiții deosebit de dramatice, tradiționala omenie a poporului român și-a spus și de data aceasta cuvîntul. În acei ani însîngerați, cînd în Europa bîntuia crima fascistă, România a constituit fără îndoială, în multe privințe, o impresionantă excepție. E suficient să spunem că în timp ce în mai toate țările în care a pătruns cizma nazistă, marea majoritate a populației evreiești, în multe din ele pînă la 80—90% a fost exterminată, **în România marea majoritate a fost salvată.**

Desigur, este extrem de dureros să fii nevoit să cîntărești gravitatea crimelor după numărul victimelor. Crima de a ucide o singură mamă nevinovată, un singur prunc abia născut, o singură logodnică, numai pentru că sînt de altă rasă este atît de mare încît nu suferă comparație. Și totuși ar fi un gest de impietate, un act de mare nedreptate să nu subliniem mereu și mereu că prigoana dezlănțuită împotriva evreilor de nazism și susținută de regimurile fasciste din țările europene a fost mult frînată în urmările ei catastrofale în România datorită omeniei poporului român.

Să dăm cuvîntul faptelor care sînt cele mai convingătoare. În șase țări europene: Polonia, Cehoslovacia, Belgia, Iugoslavia, Grecia, Olanda — în care locuiau, în total, aproape 4.000.000 de evrei, au supraviețuit holocaustului, aproximativ 250.000. România singură a salvat viața la peste 350.000 dintre cetățenii săi evrei.

Unii tentați să minimalizeze această impresionantă și atît de adînc umană excepție, susțin că ea s-a datorat înfrîngerii de la Stalingrad, după care Antonescu s-a abținut de la măsuri drastice antievreiești, înțelegînd că războiul hitlerist este pierdut. Adevărul este că nici după Stalingrad, nici după Kursk, nici după debarcarea anglo-americanilor, nici după atingerea frontierelor Germaniei de către trupele sovietice victorioase, exterminarea evreilor nu s-a oprit în Europa.

La sfîrșitul lui aprilie 1944, cînd, în Bunker-ul de la Berlin, Hitler se pregătea să fugă în cel mai laș mod posibil de răspundere, Himmler, îngrijindu-se de capsula cu cianură pentru șeful său, continua să trimită ordinele necesare ca nici un **Häftling** să nu cadă viu în mîinile trupelor eliberatoare. În acele zile de sfîrșit de aprilie, deținuții din toate lagărele de concentrare răzlețite prin Bavaria se îndreptau în trenuri și în nesfîrșite coloane pe jos spre centralele lor spre a fi exterminați.

Dar, nu numai fapte din vestul Europei confirmă adevărul că naziștii și acoliții lor fasciști din țările subjugate au derulat „programul rezolvării definitive a problemei evreiești" de la venirea lor la putere și pînă în cel de al 12-lea ceas. Este elocventă în această privință sălbăticia cu care s-au aplicat legile de la Nürenberg în Ungaria horthystă. Deportarea la Birkenau-Auschwitz pînă la ultimul om al evreilor din nordul Ardealului cotropit de horthyști, s-a făcut nu la începutul războiului, nu înainte de Stalingrad, ci spre sfîrșitul războiului.

Se știe că specialistul nr. 1 al naziștilor în „rezolvarea definitivă a problemei evreiești" și organizatorul acestei rezolvări a fost Adolf Eichmann, șeful secției IV.B.4 din Centrala Gestapoului. Sosit la Viena imediat după **Anschluss,** ține un

discurs : „Acum, desigur, fiecare evreu știe că i-a sunat ceasul“ și telegrafiază la Berlin. „Îi țin total în mîinile mele“. În 1939, sosind la Praga ordonă : „Evreii trebuie să plece și încă repede“. A doua zi primul convoi de evrei cehi pleca spre un lagăr de concentrare. La Theresienstadt declară : „Listele cu numele evreilor decedați constituie lectura mea preferată“.

Eichmann și-a trimis emisarii și la București, dar fără izbînda scontată. În schimb, experiența de „înalt funcționar al morții“ dobîndită în Austria, Cehoslovacia, Polonia etc. și-a valorificat-o cu înspăimîntătoare duritate în Ungaria și în teritoriile cotropite de horthyști.

Cu toate greutățile războiului, **Eichmann** obține de la guvernul horthyst 110 trenuri cu cîte 40—50 de vagoane și în mai puțin de două luni, între 14 mai — 9 iulie 1944, trimite la Birkenau-Auschwitz 431351 de evrei. La un moment dat, diagrama deportărilor e pusă în pericol. La 2 iunie 1944, un raid anglo-american bombardează principalele noduri de cale ferată. Plecarea spre Auschwitz a transporturilor de deportați, planificate pentru noaptea de 2 spre 3 iunie, este oprită. Printre acestea și cel de al cincilea transport din ghetoul din Cluj, din care făceam parte și eu cu familia mea.

Eichmann spumegă de furie. Nu admite nici o derogare. „Dacă sînt bombardate liniile ferate, convoaiele să plece pe jos!“. Se fac eforturi disperate și în numai trei zile totul reintră în normal. La 6 iunie, trenul cu cel de al 5-lea transport de deportați din Cluj urmează celelalte „trenuri ale morții“ ce gonesc spre Auschwitz.

Dintre evreii din Cluj, aflat atunci sub crîncena ocupație horthystă, au scăpat de deportare doar cîțiva care au avut curajul și șansa să treacă prin Feleac, peste granița vremelnic impusă, în Turda. Dar nu numai evreii ci și românii din Transilvania ocupată au îndurat represiuni sîngeroase, care au culminat cu masacrele de la Ip și Trăsnea. A reușit să treci, atunci, în acele zile și nopți dramatice, în România, însemna pentru fiecare evreu, salvarea de la o moarte sigură.

În România au fost salvați de la „soluția finală“ concepută de naziști și aplicată în toate țările cotropite — incomparabil cei mai mulți evrei față de toate țările Europei înșingerate, nu pentru că presiunea Reichului a fost mai mică, nu pentru că aici n-ar fi fost la putere un regim fascist, ci pentru că omenia și solidaritatea poporului român cu frații lor evrei a atenuat, uneori pînă la anihilare, efectul legilor rasiale și a măsurilor concepute de dictatura militaro-fascistă. Flacăra acestei omenii și solidarități a fost ținută mereu vie de lupta Partidului Comunist Român, de larga mișcare antifascistă.

Nu pot încheia acest articol fără a evoca momentul, de neuitat pentru mine, cînd, adolescent fiind, nu împlinisem încă 18 ani, mi s-au dezvăluit dimensiunile nebănuit de profunde ale acestei omenii și solidarități pe care fiii acestui popor le sorb o dată cu laptele de mamă.

Am fost arestat, împreună cu întreaga familie, în comuna Soimeni județul Cluj, în dimineața de 3 mai 1944. În cursul aceleiași zile am fost transportați cu celelalte familii de evrei din sat și cu cele din Vultureni la postul de jandarmi horthyst din Fodora. În dimineața următoare, cele 7 familii de evrei din Soimeni, Vultureni și Fodora, încărcate în 7 care trase de bivoli, am pornit spre ghetoul din Cluj. Convoiul înconjurat de un puternic cordon de jandarmi cu pene de cocoș la înfricoșătoarele lor pălării negre, a trecut din nou prin Soimeni.

Nu știu cînd și cum au aflat oamenii de ora trecerii noastre, dar în clipa cînd convoiul nostru a ajuns, tot satul, cu mic cu mare coborîse de pe toate ulițele la drumul țării. Bătrînii, dincolo de șanț, stăteau nemișcați, sprijiniți în bîtele lor ca niște statui. Bărbații se apropiau pe nesimțite de convoi, trecînd șanțul și adresîndu-ne cuvinte de îmbărbătare. Jandarmii și-au scos puștile din bandulieră și au început să strige : „La o parte !... Nu vă apropiați că tragem !“ Atunci, ca la un semnal, femeile au țîșnit spre convoi și scoțînd de sub șorțuri tot felul de coșuri și traiste pline, le-au aruncat peste noi. Carele au fost literalmente acoperite cu pîine aburindă, plăcinte calde, pui fripți, bucăți de slănină, caș și urdă, oale cu smîntînă.

Jandarmii amenințau, urlau disperați, izbeau la întîmplare în cine apucau cu patul puștilor. Zadarnic. Pînă cînd pîinile și coșurile n-au început să cadă din care, nemaiîncăpînd, femeile nu s-au dat la o parte.

Pe parcursul calvarului străbătut, cînd am aflat că mama și trei frați au fost asfixiați în camerele de gazare, că tata a fost ucis la Mauthausen și cînd nu știam dacă mai am pe cineva din familie în viață, imaginea acestei omenii și solidarități, imaginea consătenilor mei români ieșiți la drumul țării și „învelindu-ne“ parcă — să nu ne fie frig și foame — cu pîine și plăcinte, în timp ce ei erau izbiți cu patul puștilor mînuite cu sălbăticie de jandarmii horthyști a fost singura care mi-a dat forță să rezist, care-mi șoptea mereu că nu sînt singur, că am unde să mă întorc, că mai este, sigur mai este ci-

neva care mă așteaptă. Cînd gardurile de sîrmă ghimpată s-au prăbușit, beția, nemaipomenita beție a eliberării, oricît de copleșitoare și amețitoare a fost, nu mi-a putut înlătura sentimentul de singurătate care mă rodea, acolo, departe, la liziera unei păduri bavariene de unde priveam cum ard barăcile **Konzentrationslager**-ului Landesberg. Abia cînd m-am întors în Soimeni și-am coborît la drumul țării și-am mers așa, de unul singur, ore în șir, doar cu gîndurile mele, pe urmele acelui convoi de 7 care trase de bivoli, m-am simțit cu adevărat eliberat, m-am simțit din nou acasă și am putut să încep cea de-a doua mea viață.

OLIVER LUSTIG ■

Amintiri de la Barașeum

În felul său, teatrul Barașeum a reprezentat un fenomen social și cultural unic în Europa anilor 1941—1944, cînd continentul era dominat, în cvasitotalitatea sa, de către Germania hitleristă. Un fenomen unic din cîteva motive. Mai întîi, prin însăși existența sa. Nicăieri pe cuprinsul continentului nostru nu ființa un teatru evreiesc, adică aparținînd acelei populații pe care ideologia hitleristă o definea drept „rasa" vinovată de toate păcatele societății, pe care legile hitleriste o excludeau de la orice activitate cu contingențe culturale și pe care organele de represiune hitleriste o destinau exterminării fizice, în cadrul faimoasei „soluții finale".

În orice parte a Europei, indiferent dacă era vorba de țări ocupate de Wehrmacht sau de „sateliți" ai celui de-al treilea Reich, ar fi fost de neconceput un teatru profesionist evreiesc, funcționînd în conformitate cu toate normele generale admise pentru o astfel de instituție — cu alte cuvinte, o trupă permanentă și stabilă de actori și muzicieni, un lăcaș propriu, un repertoriu bine definit și o autofinanțare pe baza obișnuitei difuzări a biletelor. De fapt, un astfel de teatru ar fi fost de neconceput și în România, ținînd seama de legislația regimului legionar-antonescian din perioada septembrie 1940-ianuarie 1941, legislație pe care înfrîngerea rebeliunii gardiste din 21—23 ianuarie 1941 nu a anulat-o. Dar, în țara noastră, lucrul a fost cu putință datorită forței unei opinii publice progresiste și democratice, care-și trăgea seva din vechile și generoasele tradiții umanitariste ale poporului român și care a obligat pe guvernanții epocii nu numai să nu dea curs presiunilor naziste de a aplica „soluția finală" pe teritoriul României, ci și de a se abate, în diverse privințe, de la propria sa ideologie și de la propriile sale legiuiri.

Teatrul evreiesc Barașeum mai prezenta o trăsătură caracteristică, de o deosebită importanță: de-a lungul întregii sale activități din perioada 1941—1944, el a funcționat exclusiv în limba română. Aceasta însemna că, încă de la bun început, spectacolele sale au fost accesibile unui public mult mai larg decît cel evreiesc (și să nu uităm că numai o parte dintre evreii înșiși cunoșteau limba idiș). Asupra acestui aspect vom reveni numaidecît.

Teatrul Barașeum și-a luat numele după cel a unui medic român de naționalitate evreiască, doctorul Iuliu Baraș (1815—1863), o figură proeminentă în viața științifică și culturală a țării noastre. Alături de doctorul Carol Davilla, el a fost unul dintre organizatorii medicinei din România, întemeind primul spital de copii din București. Doctorul Baraș a popularizat cunoștințele științifice, publicînd o revistă numită mai întîi „Isis" și apoi „Natura" (1856—1859), semnînd un manual de igienă populară (1857) și unul de botanică forestieră (1861), precum și cărți de zoologie (1862), mineralogie (1863) etc. Numele său a fost dat și străzii pe care se afla teatrul Barașeum, astăzi Teatrul evreiesc de stat.

Această stradă se află în inima cartierului Văcărești, locuit pe atunci (și de multă vreme) de o numeroasă populație de naționalitate evreiască. Între cele două războaie mondiale, pe scena acestui teatru jucase una sau alta dintre multele companii de limbă idiș, a căror existență în București și în alte orașe ale țării este atestată încă de la mijlocul secolului trecut.

În alcătuirea la care se referă evocarea noastră, teatrul Barașeum și-a inaugurat prima stagiune în toamna anului 1941. Liviu Rebreanu, care ocupa pe atunci un post de răspundere la Ministerul Instrucțiunii Publice și al Artelor, a jucat un rol de seamă în obținerea autorizației necesare de funcționare. Organizată de un grup de întreprinzători particulari, compania era formată din actori și actrițe, directori de scenă și instrumentiști, autori, compozitori și scenografi de naționalitate evreiască, cărora legislația fascistă din septembrie-octombrie 1940 le interzisese orice activitate în teatrele românești.

Barașeumul și-a deschis porțile cu o revistă intitulată „Ce faci astă seară?" Ea își trăgea inspirația în primul rînd din genul revuistic românesc, de veche tradiție și remarcabilă strălucire, precum și din experiența și tehnicile teatrelor de limbă idiș. Bineînțeles, programul a trebuit să treacă prin furcile caudine ale cenzurii antonesciene, potrivit dispozițiilor aplicate pe atunci tuturor teatrelor din România.

Dar, ca și colegii lor de naționalitate română, autorii, compozitorii și interpreții de

Nedezmințita omenie românească

la Barașeum au găsit mijlocul, încă de la primul spectacol, să strecoare aluzii și subînțelesuri cu caracter antifascist. Îmi amintesc, de pildă, un cîntec pe jumătate comic, pe jumătate dramatic, intitulat „Sperietoarea de păsări", care reprezenta de fapt o virulentă caricatură a regimului nazist: versurile sale scoteau în evidență caracterul lui terorist, dar subliniau necesitatea rezistenței, demonstrînd că păsările, în ciuda micimii lor, erau vii și multe, în vreme ce sperietoarea, oricît de fioroasă ar fi părut, era moartă și menită să putrezească. Un alt cuplet, în aparență sentimental, „Ce-i al meu al meu rămîne", sugera caracterul temporar al măsurilor oficiale de jaf împotriva populației evreiești. Iar un tablou ca „Aristocrații" ridiculiza teoriile rasiale ale hitlerismului și promova ideea egalității dintre oameni, indiferent de naționalitate, credință religioasă, sau situație socială.

După părerea mea însă, principalul efect al spectacolului „Ce faci astă seară?" și al celor care l-au urmat a avut un caracter mai curînd implicit decît explicit. Navigînd împotriva curentului ideologiei rasiste a zvasticii, ele demonstrau, la modul lor modest, fără pretenții și adesea amuzant, că evreii, departe de a forma o comunitate de monștri antiumani, așa cum îi zugrăvea propaganda fascistă, erau oameni ca toți oamenii, cu multele lor necazuri și cu puținele lor bucurii, cu sentimente și reacții identice cu ale tuturor concetățenilor lor. Cu alte cuvinte, Barașeumul a dovedit că, în ciuda discriminărilor și persecuțiilor la care erau supuși de către oficialități, evreii au continuat să formeze o parte integrantă a poporului român, împărtășindu-i întrutotul destinele.

Încă de la primele sale spectacole, „Ce faci astă seară?" s-a bucurat de un imens succes. Sala teatrului Barașeum a fost plină de un public format întotdeauna în parte și nu rareori în majoritate din români veniți din toate cartierele capitalei. Așa cum era și firesc pentru un teatru din acea vreme, cei mai mulți dintre spectatori erau intelectuali, fie ei evrei sau români. Totuși, nu lipsea publicul recrutat din alte categorii sociale și profesionale ale Bucureștiului, începînd cu muncitorii din fabrici și sfîrșind cu ofițerii îmbrăcați în uniformele armatei române.

Nu a trecut mult și teatrul Barașeum a devenit unul dintre locurile favorite de întîlnire între bucureștenii de diferite naționalități. Glumele debitate pe scenă se povesteau pretutindeni, cîntecele interpretate acolo se fredonau pretutindeni. Dar acest fenomen de osmoză, atît de singular în Europa cotropită de fasciști, nu s-a mărginit la atît. După cîte-mi amintesc, începînd de prin 1942, alături de actorii și compozitorii evrei, au lucrat pentru teatrul Barașeum și colegii lor de naționalitate română, bineînțeles fără a-și dezvălui identitatea. Printre creatorii care au contribuit astfel la succesele Barașeumului, cred că nu greșesc cînd includ nume prestigioase ale dramaturgiei, revuisticii și muzicii ușoare românești ca Vasile Vasilache, Ion Vasilescu, Nicușor Vlădoianu, Nicolae Kirculescu, Nicușor Constantinescu și marele Constantin Tănase însuși.

În treacăt fie spus, această colaborare frățească dintre scriitori, muzicieni și artiști nu se făcea numai într-un singur sens. Sfidînd decretele și interdicțiile, nu puține au fost teatrele din București și din alte orașe ale țării care au dat de lucru autorilor și compozitorilor evrei, chiar dacă numele lor nu au putut să apară pe afișele și programele respective. Cel mai concludent exemplu în această privință îl oferă Mihail Sebastian, a cărui piesă, „Steaua fără nume", a intrat în repetiție la teatrul „Alhambra" în septembrie 1943 și a avut premiera în martie 1944. Piesa a fost atribuită unui imaginar Victor Cincu, dar adevărul era atît de larg cunoscut încît publicația teatrală „Cortina" și-a permis să-și avertizeze cititorii că, în spatele acestui pseudonim, se ascundea „un renumit dramaturg, căruia timpurile cele grele nu-i îngăduie să-și dezvăluie adevărata identitate".

După „Ce faci astă seară?", teatrul Barașeum a pus în scenă și alte reviste, precum și piese ca „Fata cu părul de aur", de Scarlat Froda sau „Cafeneaua cea mică" de Tristan Bernard. Indiferent dacă erau lucrări recente sau provenind din vechiul repertoriu universal, ele se caracterizau, fără excepție, printr-un mesaj progresist, democratic și umanist, mesaj al cărui tăiș antifascist devenea din ce în ce mai evident pe măsura întorsăturii pe care o luau evenimentele celui de al doilea război mondial.

De îndată după 23 August 1944, pe scena teatrului Barașeum au început să joace actori români, în vreme ce colegii lor evrei și-au redobîndit locurile în celelalte teatre. Cea dintîi premieră după Eliberare este concludentă pentru ținuta antifascistă a teatrului. Era vorba de dramatizarea de către Mihail Sebastian a romanului „Nopți fără lună", de John Steinbeck, închinat mișcării de rezistență europene împotriva ocupanților hitlerișți.

Dincolo de ceea ce a fost poate menirea sa inițială — cea de a ridica moralul populației evreiești în timpul războiului — teatrul Barașeum a atins, în 1941—1944, cel puțin alte două obiective deosebit de prețioase: a promovat idei și concepții diametral opuse sălbaticului rasism al naziștilor și, mai cu seamă, a oferit românilor și evreilor un teren de contact cordial, profund omenesc. În mărunta sa picătură de apă, teatrul Barașeum a oglindit măreața realitate a României — refuzul de a se lăsa antrenată de carul înșfingerat al lui Hitler.

NICOLAE MINEI ■

Ando

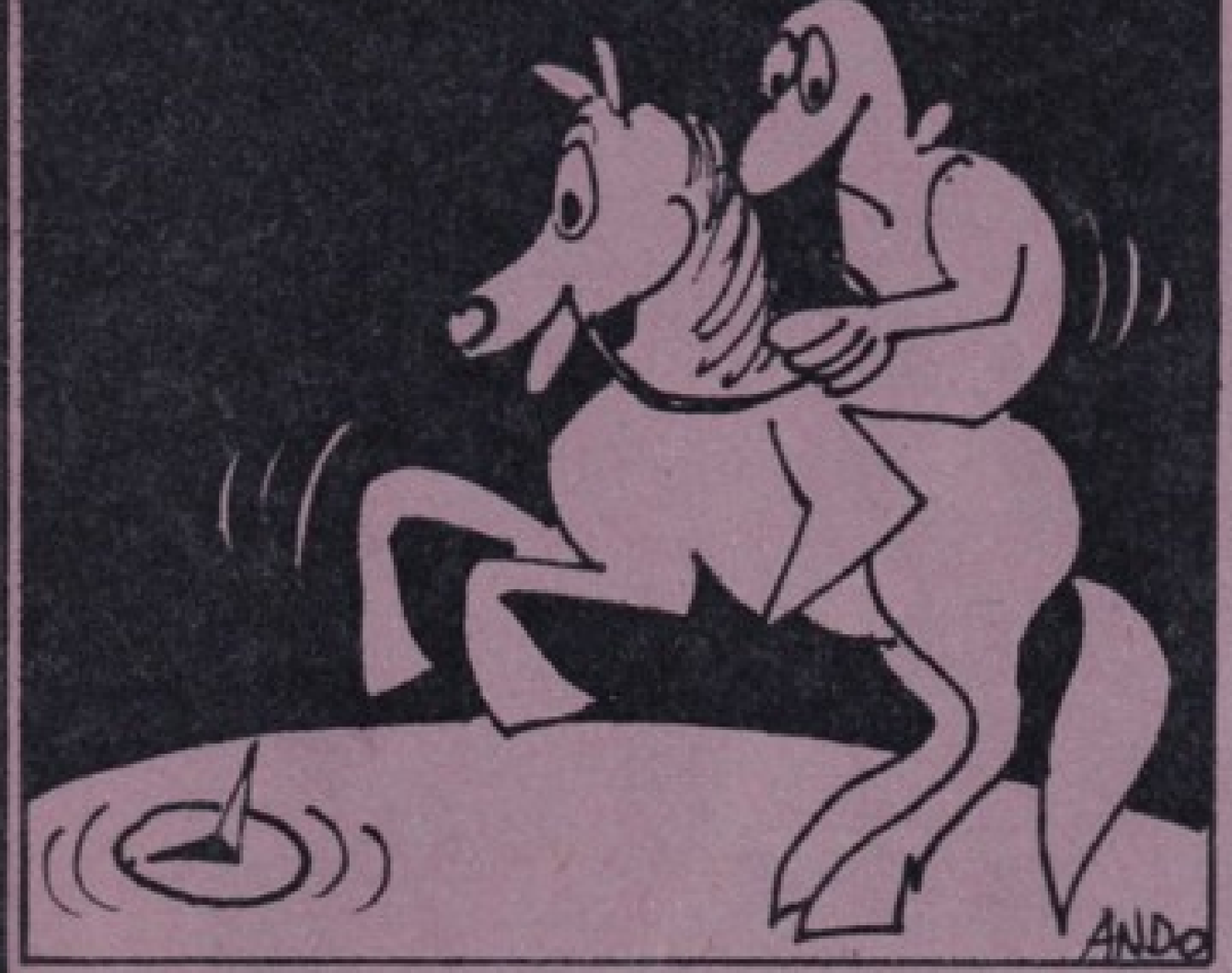

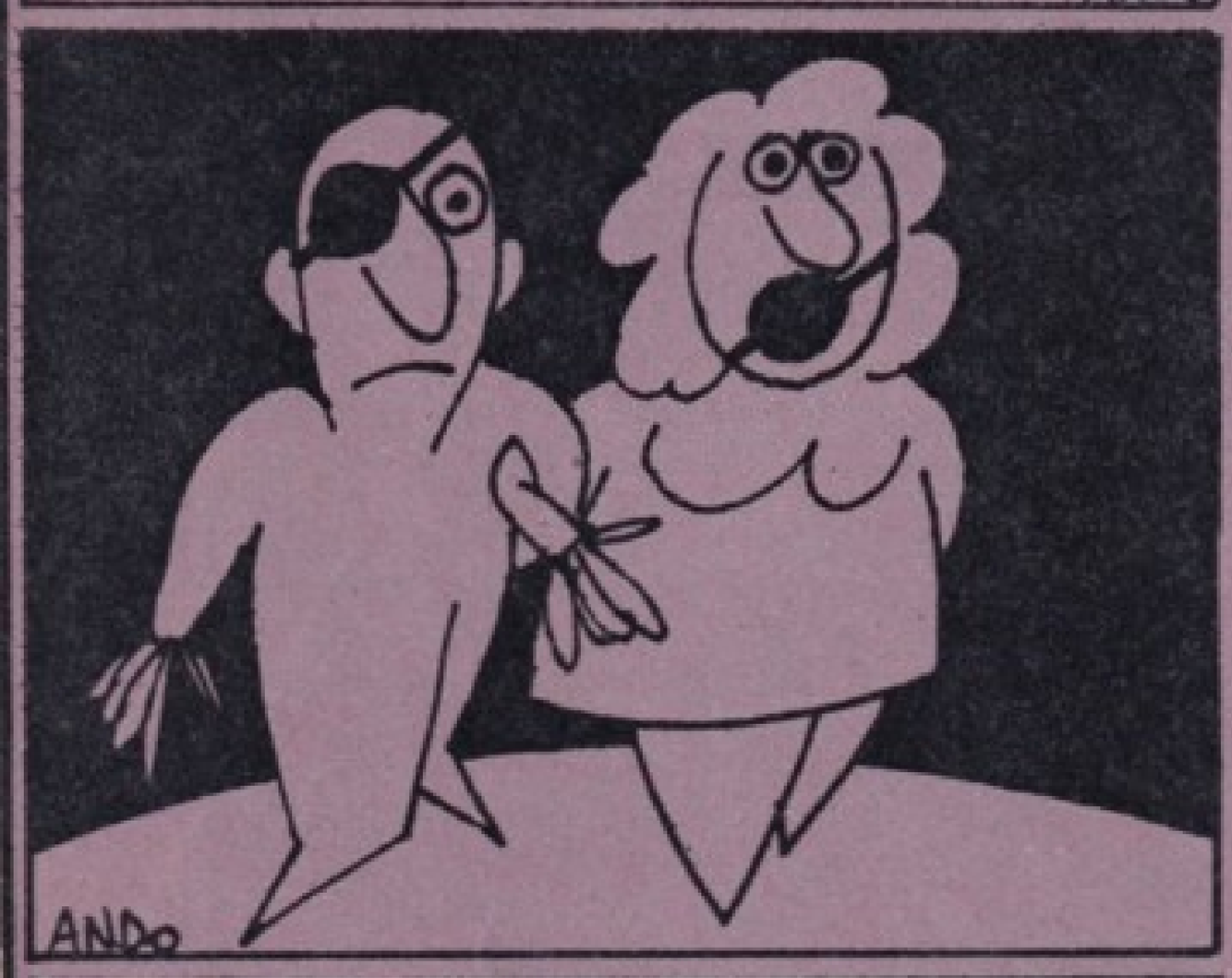

BĂTĂLIA PENTRU NOU ÎN MEDICINĂ

Fidelă unei prese active, revoluționare, „Flacăra" și-a propus să fie, și credem că a reușit, după puterile ei, o adevărată tribună a noului, sprijinind depistarea și afirmarea acestuia. Se știe, noul nu s-a impus, nu se impune și nu se va impune niciodată ușor, cît ai bate din palme, acest proces implicînd mutații profunde și o luptă, nu tocmai simplă, împotriva mentalităților instaurate la un moment dat, a obișnuințelor, a comodităților. Numai că la noi, în climatul fertil al revoluției tehnico-științifice, noul găsește, e ajutat să găsească, drumurile cele mai drepte și cele mai limpezi de afirmare, inițiatorul și mentorul acestei atitudini față de nou, ca instrument în slujba progresului țării și a bunăstării oamenilor ei, fiind însuși secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Oprindu-ne, concret, asupra bătăliei pentru nou purtată în medicină, domeniu în care binefacerile acestuia au o valoare decsebită tocmai pentru că, în România socialistă, omul e privit și tratat ca bunul cel mai de preț, să parcurgem împreună, stimați cititori, filele cîtorva din cele mai importante „dosare" ale revistei noastre, notînd succesele pe care ideile acestora le-au înregistrat în decursul anului ce stă să se încheie.

Să începem cu medicamentul original, brevetat, pe care doctorul Mihai Leontopol îl folosește, încă din 1968, cu bune rezultate în tratamentul cancerului. În 1981, descoperirile doctorului Leontopol au primit numeroase confirmări internaționale, argumentate temeinic, științific, în măsură să ateste, fără putință de tăgadă, prioritatea mondială a ideilor gîndite și concretizate la București. Mult timp, e de datoria noastră să reamintim acest aspect, doctorul Leontopol a fost acuzat, mai voalat, mai fățiș, că n-ar deține o argumentație științifică suficientă în sprijinul noutății sale. Rezultatele terapeutice, evidente, oameni care trăiesc după ce li se prezisese, cu ani în urmă, sfîrșituri grabnice, n-au putut fi, evident, contestate, s-a contestat atunci (și se mai contestă), dintr-o precauție nejustificată, latura ca să zicem așa chimică a descoperirii, știut fiind faptul că „L" are la bază fenoli substituiți și, printre componente, hidrochinona, capabilă să acționeze asupra metabolismului cancerului prin oxidoreducere. Numai că 1981 a spulberat, cu dovezi robuste, și această ultimă rezervă față de un medicament care a depășit de mult stadiul probelor pe animale, fiind folosit, cum aminteam, de peste 15 ani în terapia umană, cu rezultate remarcabile.

Mai întîi, un reputat chimist, doctorul în farmacie Aurel D. Petrescu, a adus, vezi „Flacăra" nr. 17, argumente științifice în favoarea rolului cheie deținut de hidrochinonă în lupta împotriva cancerului, invocînd o întreagă literatură de specialitate (82 de poziții bibliografice) în sprijinul afirmațiilor sale. Doi cercetători bucureșteni, biologul Constantin Vlădescu și biofizicianul Marin Apetroae au făcut, pe baza unor studii efectuate in vitrio pe animale purtătoare de tumori și pe țesuturi fără tumoră, comunicări de răsunet la Simpozionul medicamentului românesc original și, ulterior, la Conferința europeană de radiobiologie, luminînd mecanismele de acțiune tumorală a hidrochinonei (prin depresia catalizei) și posibilitățile acesteia de a fi folosită în terapia combinată anticanceroasă („Flacăra" nr. 28).

Un pas, extrem de important, fusese făcut, dar sceptici continuau să existe. Numai că, pusă în gardă de noutățile medicului român, medicina internațională s-a apucat și ea să aprofundeze cercetările privitoare la hidrochinonă și, nu peste multă vreme, aceste cercetări au venit să confirme importanța descoperirilor lui Mihai Leontopol și, implicit, prioritatea absolută. Trei colective de cercetători de la renumitele universități americane din Detroit (Michigan), Yale (New Haven) și Minneapolis (Minnesota) au dat publicității în tot atîtea reviste, „Science", „Journal of Medicinal of Chemistry" și ,respectiv, „Cancer Research", rezultatele investigațiilor lor de laborator, ajungînd la aceeași concluzie cu doctorul Leontopol, numai că 15 ani mai tîrziu! Sintetizată, după „Science", această concluzie subliniază că „administrarea la om a hidrochinonei poate ajuta în tratamentul clinic al melanomului malign", ea punînd medicamentul „L" într-o nouă lumină, confirmîndu-l o dată în plus, ca o justificată speranță a contemporaneității în lupta împotriva cancerului.

Mai nou, doctorul Mihai Leontopol, vezi „Flacăra" nr. 47, a fost invitat, singurul invitat din străinătate, la Zilele urologiei din Bavaria, ținute în localitatea Mallersdorf în prezența unor somități ale disciplinei, reputații profesori Schmiedt, Eisenberger, Sachse, Staehler, Hofstetter etc. Conferința lui, „Noi posibilități în tratamentul cancerului urologic", susținută de diapozitive, a stîrnit un interes major. Participanții

Doctorul Mihai Leontopol citindu-şi comunicarea făcută la Zilele urologiei din Baveria. Ilustraţie reprodusă după ziarul „Straubinger Tagblatt" (stînga) „Boicilul", medicament polivalent, a apărut recent în farmacii şi sub formă de unguent (mijloc) Doctorul Ioan Puşcaş din Şimleu Silvaniei, un nume de referinţă în gastroenterologia românească (dreapta)

au fost evident surprinşi de noutatea comunicării; medicul român a expus datele metodei sale, explicînd că medicamentul „L" poate fi folosit fie ca medicaţie unică, fie prin asociere cu terapiile aşa-zise clasice.

Dacă 1981 a fost, iată, un an bun pentru doctorul Leontopol, el n-a fost altfel nici pentru alte idei pe care, în decursul timpului, „Flacăra" le-a promovat şi sprijinit. Modest şi neobosit, doctorul Ioan Puşcaş din Şimleu Silvaniei, autorul medicamentului original, brevetat (încă din 1971), „Ulcosilvanil", eficient în terapia antiulceroasă, şi-a continuat căutările şi acelaşi Simpozion al medicamentului românesc a luat cunoştinţă, „Flacăra" nr. 17, de mai noile descoperiri ale lui Ioan Puşcaş. Efectuate la Şimleu, orăşel devenit, graţie succeselor terapeutice ale doctorului Puşcaş, centru gastroenterologic de faimă internaţională, confirmate la I.C.C.F. Cluj-Napoca, respectivele noutăţi înseamnă tot atîtea priorităţi în tratamentul unor forme de ulcere rezistente la medicamentele obişnuite, tratament avînd la bază etoxzolamida.

La o vreme la care Centrul metodologic de parodontologie, funcţionînd în temeiul concepţiei originale şi a metodei operatorii propuse de doctorul Grigore Osipov Sineşti, „părintele parodontologiei moderne", cum îl numea reputatul profesor Novelli, îşi continuă activitatea, întorcînd din suferinţă sute şi sute de bolnavi, chimista Tina Covaliu a adunat noi dovezi de preţuire în dreptul medicamentului antilitiazic numit „Covalitin". După ce, în urma unor testări pretenţioase, acesta a pătruns în clinici de urologie din Italia, Franţa şi Spania, el şi-a găsit loc, mai nou, şi în cele din Egipt, ca urmare a faptului că Tina Covaliu a fost aleasă membră de onoare a Universităţii din Cairo, dar mai ales ca urmare, logică, a efectelor sale terapeutice, probate mai ales în Clinica de litiză cationică din Bucureşti.

Dacă, trecem la alt „dosar", cătina albă a depăşit pragul tatonărilor, intrînd în componenţa a 3 produse (ulei în sprayuri, pulvis degresat, perle) ce aşteaptă, la ora la care aşternem aceste rînduri, girul I.C.C.F. spre a intra în producţie de serie, e, fără îndoială, meritul profesorului craiovean Ion Brad. Din cele 12 comunicări existente, în prezent, în lume, 9 aparţin românilor, iar profesorul Brad şi-a legat o mare parte a activităţii sale de cătina albă, folosită deopotrivă în medicină şi, recent, vezi „Flacăra" nr. 40, în legumicultură. Administrînd cătină albă unei culturi de tomate, profesorul Mircea Bălaşa de la Facultatea de horticultură din Craiova a obţinut un spor de 15 tone la hectar faţă de lotul martor. Autovaccinurile doctorului Mihai Băcanu au avut şi ele, în 1981, un an fructuos, cu toate că Ministerul Sănătăţii n-a dat totdeauna dovadă de înţelegere faţă de cauza lor. Mai receptiv s-a arătat Ministerul Agriculturii, care a pus la dispoziţia doctorului Băcanu o staţie pilot la I.S.C.I.P. Giurgiu, ştiut fiind faptul, demonstrat anterior, că administrarea autovaccinurilor la porcine poate conduce la o rapidă creştere în greutate şi la o spectaculoasă scădere a mortalităţii.

Ce-a mai adus 1981 pentru noul în medicină? „Trofoparul" chimistei Magdalena Timar de la I.C.C.F., leac recomandat în tratamentul bolilor hepatice, a apărut, după destule tergiversări, în farmacii. S-au pre-

dat, în noiembrie, cele dintîi şarje de „Apifitol", biostimulator sub formă de sirop şi soluţie, elaborate pe baza activităţii laboratorului experimental de apifitoterapie condus de Tamara Păunescu. Să reamintim că, preparînd extracţie de produse vegetale şi apicole, brevetînd aceste amestecuri încă din 1969, Tamara Păunescu deţine o prioritate absolută în materie, extractele sale fiind eficient folosite în tratarea unei game largi de maladii, „Apifitolul", de pildă, recomandîndu-se ca un stimulator puternic al funcţiei hematopoetice. Deşi întemeiat în 1977, pe lîngă Institutul de virusologie „Ştefan S. Nicolau", Laboratorul experimental a bătut, multă vreme, pasul pe loc, randamentul lui fiind, din diverse motive, sub aşteptări. Anul acesta însă, sprijinul acordat acestei unităţi, moral şi material deopotrivă, a crescut şi se poate afirma că apifitoterapia şi-a cîştigat, în 1981, locul meritat, deşi rămîne încă destul loc pentru mai bine.

Cîteva cuvinte, spre încheiere, despre medicul timişorean Vasile Boici şi medicamentul său antialgic şi antireumatic „Boicil forte". Istoria lui e, în mare, cunoscută, n-o s-o mai luăm de la Adam şi Eva. Un timp, „Boicilul" a avut soarta de azi a medicamentului „L", în sensul că administrarea lui la om a luat-o înaintea procurării, pe cale experimentală, a unui echipament ştiinţific complet. Numai că timpul, aşa cum se va întîmpla şi cu leacul lui Leontopol, i-a dat dreptate lui Vasile Boici, nu detractorilor lui, „Boicilul" căpătînd statutul justificat de vindecările şi ameliorările demonstrate. Recent, vezi „Flacăra" nr. 32, tratamentul cu „Boicil" i-a salvat Ştefaniei Şerbănuţ din Bucureşti, suferindă de „radiodermită", un picior de la amputare, asta după ce, nota bene, metodele terapeutice aşa-zise clasice îşi declaraseră neputinţa. Ca urmare a unor cercetări întreprinse într-un cabinet de specialitate al Spitalului de chirurgie osoasă „Foişor", doctorii Liliana Murgu şi Igor Dociu au pus în evidenţă acţiunea polivalentă a „Boicilului", comunicînd experienţa lor şi tipărind-o în numărul 2 din 1981 al revistei „Stomatologia".

Ar mai fi, firește, multe de spus. Nu s-a acţionat încă, deşi „Flacăra" a semnalat adesea, în direcţia valorificării moştenirii ştiinţifice lăsate, pe de-o parte, de chimistul Nicolae Chişiu (etiologia şi tratamentul bolii neoplazice) şi, pe de alta, de doctorul Mihai Iubu (tehnică chirurgicală originală în rinite alergice şi afecţiuni O.R.L.), s-au mai creat, fie din invidie, fie pur şi simplu de ignoranţă, obstacole în calea noului. Acesta a mai fost, uneori, uitat în mape şi sertare. În general însă, 1981 a fost un an fructuos în această privinţă, fiind de aşteptat ca 1982 să ducă la sfîrşit, să finalizeze cele începute, să le ofere mai multă consistenţă, o calitate superioară. Să sperăm că aşa va fi.

OVIDIU IOANIŢOAIA ■

avizier

TURNEU LA BÎRLAD

Un turneu de mare succes a făcut prin 1947 piesa „Trei luni de dragoste". În distribuţie, patru actori de primă mînă: Radu Beligan, Ninetta Gusti, Tanţi Căpăţînă şi Mircea Şeptilici. Colindînd prin ţară, din oraş în oraş şi din tîrg în tîrg, turneul ajunge şi la Bîrlad, unde era agent teatral Iancu Braunstein. Mircea Şeptilici, venind mai devreme la teatru, vede un imens afiş cu litere de şchioapă: „Fermecătoarea Tanţi Căpăţînă, alături de nostima Ninetta Gusti, comicul Radu Beligan împreună cu drăgălaşul şi simpaticul Mircea Şeptilici, în fruntea unui ansamblu de 30 de persoane, vor prezenta în oraşul nostru „Trei luni de dragoste". Reţineţi din timp ultimele bilete". Mircea Şeptilici, intrigat, îi spune lui Braunstein: „Măi Iancule, tu eşti nebun? Vrei să ne ia lumea la bătaie? N-ai văzut piesa la Bucureşti? Nu ştii că sîntem doar 4 actori în distribuţie şi nu 30?" Iancu, dîndu-şi pălăria pe ceafă şi scoţîndu-şi o ţigară, îi răspunde calm: „Ci ti superi domnu' Şeptilici? Sînteţi patru? Dar Basmagianu, impresarul dumneavoastră şi cari aduci un plic pe scenă? Femeia care mătură şi cu cei trei copii ai ei? Electricianul cu familia, eu cu nevastă-mea şi toţi care muncim pentru public nu facem treizeci? Ei! Şi ci? Nu mîncăm toţi o pîine bună? Aşa că staţi liniştiţi şi jucaţi frumos, ca la Bucureşti, că mă descurc eu cu publicul...".

RESPECT PENTRU ADMINISTRATOR

Talentatul şi simpaticul actor Emanoil Petruţ era în anul I la Institutul de teatru din Iaşi. Locuia la cămin. Administratorul căminului era C. Alexandrescu, care totodată ocupa şi funcţia de sufleor la Teatrul Naţional. Într-o zi, Petruţ urma să-şi facă debutul, într-o... figuraţie. În seara premierei, emoţii, trac. Petruţ intră în scenă şi fără de voie îşi aruncă ochii în cuşca sufleorului. Văzîndu-l pe Alexandrescu, ia o poziţie respectuoasă şi...: „Vă salut, tovarăşe administrator"!

străzi bucureștene

Fără îndoială, rolul esențial al numelor de străzi este să diferențieze arterele orașelor, în așa fel încît să ne putem lămuri ușor asupra unei adrese. În Statele Unite, străzile sînt numerotate, ceea ce are un avantaj: nu e nevoie să ceri informații ca să știi unde este o stradă, pentru că toate sînt dispuse în ordinea numerică.

Dar sistemul folosit în Europa, adică atribuirea unui nume fiecărei străzi, are și el un folos: stabilește o legătură cu trecutul. Astfel faptul că găsim nume de străzi legate de diverse meșteșuguri e explicabil prin existența în trecut a unor centre de confecțiuni sau de desfacere a mărfurilor, de exemplu str. Mămulari („negustori de mărunțișuri"), str. Cavafi („cizmari"), Clopotari, Olari, Precupeți, Șelari; str. Lipscani (unde se aduceau produse de la Lipsca, adică Leipzig), str. Gabroveni (de la Gabrovo, în Bulgaria) etc.

În afară de aceasta, numele străzilor mai servesc la omagierea personajelor de seamă ale țării: oameni politici, militari, savanți, artiști și așa mai departe sînt menținuți în amintirea urmașilor prin faptul că unele străzi le poartă numele. Aici aș aduce o primă critică sistemului bucureștean: tăblițele cu nume de străzi sînt transformate într-un fel de enciclopedii, prin faptul că se adaugă informații cu privire la personajul respectiv: ce activitate a avut, cînd a trăit etc. Mă întreb adesea: un om care nu știe cine a fost Ștefan cel Mare va deveni informat citind tăblița cu numele străzii?

Un defect este și gruparea numelor de același fel în același cartier, pentru că poate provoca confuzii. Probabil că modelul l-a furnizat Parisul, care are un cartier supranumit **Europa**, deoarece cuprinde o serie de străzi cu nume de orașe europene. Avem și noi în București o regiune cu nume de orașe și de țări străine, alta cu nume de muzicieni, alta cu nume de medici și așa mai departe. Dacă în fiecare parte a orașului ar fi folosit un nume de țară, unul de medic și așa mai departe, le-am ține minte; așa însă, știm că numele de muzicieni se găsesc în cutare parte a capitalei, dar nu mai știm unde este fiecare dintre ele.

Mai demult, edilii noștri, impresionați de unele neologisme care li se păreau distinse, le-au folosit pentru a boteza numeroase străzi cu astfel de cuvinte, care nu au nici un rost: avem în București str. Avalanșei, a Docenților, a Eclipsei, a Idealului, a Ritmului și așa mai departe, fără să se poată ști ce legătură are strada respectivă cu ritmul, cu idealul, cu eclipsa. Pe o suprafață plană nu există avalanșe. N-ar fi deloc greu să se găsească nume de personalități care merită să ia locul acestor denumiri. Nu avem străzi cu numele lui George Enescu, al lui Constantin Parhon și de asemenea lipsesc din ghidul orașului București nume ca Mihail Sadoveanu, Ovid Densusianu, Jean Bart, Victor Eftimiu, Lucia Sturdza-Bulandra, Mihail Ralea, Tudor Vianu. Nu ar fi deloc greu de prelungit această listă.

După părerea mea însă, unele nume n-ar fi trebuit schimbate, de exemplu Matache Măcelaru se potrivea foarte bine pentru o piață de alimente; acum i se zice Ilie Pintilie, și nu vedem ce legătură are omul politic cu mărfurile vîndute în piață. Mai adaug că se creează o oarecare complicație prin faptul că într-o parte a orașului este bulevardul Ilie Pintilie, într-altă parte piața Ilie Pintilie, iar într-al treilea cartier, bustul aceluiași personaj.

De asemenea, strada care, acum vreo 50 de ani, se numea a Fîntînii (pentru că acolo fusese fîntîna domniței Ralu, creatoarea primului teatru în țara noastră), acum poartă numele de Nuferilor, fără să se vadă nici o urmă de nufăr.

Se fac greșeli de limbă la scrierea numelor pe tăblițe, de exemplu strada Pictor Verona, strada Poet Anghel, ca și cînd **pictor** sau **poet** ar face parte din nume. Dacă era vorba să se explice cine au fost, iarăși cu scopuri enciclopedice, ar fi trebuit spus **pictorul, poetul.** Pe de altă parte se constată greșeli de pronunțare, pe care în general nu se preocupă nimeni să le corecteze, de exemplu mai toată lumea zice strada Mavrogheni, fără **i** final (numai cu muierea lui **n**, ca în cuvîntul **oameni**), deși nu este un plural românesc, ci un nume grecesc, terminat, în forma originală, în **-is**); pe de altă parte se spune strada Batiștei, ca și cum ar fi vorba de „bătătură" (deci „curte"), cînd în realitate Batiște este nume de persoană.

Ar trebui deci dată mai multă atenție întîi felului cum se creează numele de străzi, al doilea felului cum se scriu și al treilea pronunțării, căci fără aceasta nu se realizează scopul de a ține prezent în mintea oamenilor trecutul patriei.

AL. GRAUR ■

DRUM SPRE LOS ANGELES,

...Din cabina de comandă a D.C.-ului o voce languroasă anunța că in citeva minute vom ateriza la Los Angeles.

Pasagerii se desmeticesc descotorosindu-se de păturile moi și de pernițele cu care pină acum și-au ajutat somnul (trape misterioase le închid) își aranjează cit de cit ținuta și unii mai fac o vizită de rămas bun la băruletul nichelat solicitind o porție intremătoare de whisky.

Perdelele metalice se petrec lin peste ecranele cinematografelor punind punct unor proiecții derulate somnolent.

Ecrane...

Aterizăm la Los Angeles dar eu nu uit că acolo jos mă așteaptă misteriosul Hollywood. Eu la Hollywood îmi voi opri motoarele.

Dar inainte ca monstrul in care stau, ca Iona in burta lui Chit, să atingă pistele de beton incerc, lipindu-mi nasul de hublou, să pescuiesc, avar, citeva imagini... Coborim lin ca printr-un fum uleios. Se alcătuiesc și se rup părelnice formații de nori. Acolo jos, intre miriade de lumini șiroitoare văd misterioase „găuri" de un albastru ireal presărate printre pilcuri de arbori dar și printre zgiriie nori. Ce ar putea fi? Par gigantice lacrimi ori dramatice despicături ale scoarței umplute cu vin cosmic (Aveam să aflu că nu sint altceva decit banale bazine de inot iluminate din belșug).

Jos, luminile sint portocalii. Muchiile zgiriie-norilor captează conture stranii.

Coborim.

Și coborim in luxurianta unui decor demn de cele mai naive intruchipări onirice ale Hollywoodului : șiruri de eucalipți vibrindu-și coamele leonine, zvelți palmieri demarcind partiere somnolind in aceleași irizări de sardanapalic banchet electric, automobile călcind benzile șoselelor sfirtecind violent conglomeratul de orașe care ar fi (totuși) orașul Los Angeles.

Înainte de Los Angeles (americanii veșnic in criză de timp, mari amatori de diminutive și de prescurtări comode rostesc abrupt și muzical L.A.). (El, Ei) așez așadar firească obsesie a Hollywoodului. E un tribut, firesc și el, dat copilăriei mele tirgoviștene in care sute de nopți le trăim visind, pinza ponosită a cinematografelor „Popular", „Victoria" ori „Sala de arme" revelindu-mi intangibila lume a filmului. Colecțiile vechilor reviste „Cinema" cu care mă improprietărisem singur cotrobăind prin podurile multelor locuințe schimbate mă familiarizaseră cu (mai ales) culisele cetății Viselor și știam despre stelele și steluțele Hollywoodului un neverosimil cumul de detalii picante. și incitante.

Dar inainte de Hollywood să interpun citeva cuvinte despre mirajul arteț socotite a opta intr-un catalog clement. Ele sint, de fapt, două recente tăieturi din presă. Prima are sunetul căutat și comunicat militar. Este exlapidaritatea aproape a unui trasă dintr-o rubrică de fapte diverse dar pare a avea o mișcare a silabelor ce o apropie de psalm.

Așadar:

„Un trandafir presat a fost vindut marți la o licitație organizată la Brand Chalke, in Anglia, pentru suma de 1 725 dolari. El purta sărutul Gretei Garbo și fusese oferit de actrița suedeză lui Sir Cecil Beaton cu aproape trei decenii in urmă, in ziua cind s-au cunoscut. Beaton s-a indrăgostit de Garbo a cerut-o in căsătorie, iar trandafirul a fost presat și apoi montat intr-o casetă de lemn gravat cu argint".

A doua „prefață" a iubirii pe care o nutrim pentru film ar putea fi aceste citeva rinduri desprinse și ele dintr-un jurnal italian și sint opera de rutină a unui reporter interpelind o celebritate a ecranului cu cele mai stupide intrebări cu putință, adică mărturisirea amorului și idiosincraziilor generate de film.

Să incepem cu ceea ce îi repugnă celebrului intervievat:

„Ce nu-mi place: partyurile, ceremoniile, ciorba de burtă, interviurile, mesele rotunde, cei care cer autografe, melcii, călătoriile, să stau la coadă, munții, barca, radioul pus să cinte, cafenelele cu muzică, muzica in general (dacă sint pus cu sila s-o ascult), posturile de radio care emit de dimineață pină seara muzică de dans, glumele ieftine, fanaticii sportului, Woody Allen (nu știu de ce dar zău că nu știu: chiar că n-ar strica să stricăm amindoi citeva cuvinte, poate-mi schimb părerea), baletul, ieslea din Bethleem, brinza Gorgonzola, festivitățile de inmiinare a premiilor, stridiile, discuțiile despre Brecht, Brecht in genere, prinzurile de lucru, invitațiile, chestionările despre opiniile mele, Humphrey Bogart (cum poate fi cineva atit de furios in permanență?), concursurile publice de la televiziune, Margritte, vernisajele, premierele de teatru, Dario-Fo, manuscrisele, ceaiul, ceaiul de mușețel, icrele negre, orice soi de vizionare pentru presă, teatrul Maddalena, citatele, adevăratul bărbat, filmele tinerilor, teatralitatea, temperamentul, Pirandello, clătitele, filmele politice, filmele psihologice, filmele istorice, ferestrele fără jaluzele, Alinierea, Nealinierea, Ketchup-ul".

Și iată acum — reversul medaliei — lista ce seamănă cu un inventar de agent de poliție scris conștiincios după o crimă „sublimă", iată ce-l atrage din (și in) lumea filmului pe adversarul lui Humphrey Bogart: „Gările, Matisse, aeroporturile, rizotto-ul, Rossini, trandafirii, frații Marx, tigrul, să am o intilnire cu cineva dar cu nădejdea că-mi va trage clapa (chiar dacă este vorba de cea mai superbă femeie), Tótò, să nu fiu prezent, Piero della Francesca, tot ce e frumos la o femeie frumoasă, Homer, Joan Blondell, luna septembrie, inghețată de migdale prăjite, cireșele, Brunello di Montalcino, trenul, pachetele cu gustări servite in trenuri, Ariosto, ciinii de rasă spaniel, ciinii in general, mirosul de pămint reavăn, mirosul finului și al frunzei de

DRUM SPRE... CINEMA

dafin fărîmițată de valuri, marea iarna, pe toți cei scumpi la vorbă, James Bond, sălile goale, restaurantele sunînd a gol, lipsa de strălucire, bisericile pustii, Ostia, Torvajanica, dangătul de clopot, să bintui duminica după-amiază de unul singur prin Urbino, busuiocul, Bologna, Veneția și iar Veneția, toată Italia, portăresele, Simenon, Dickens, Kafka, London, castanele prăjite, metroul, să călătoresc cu autobuzul, paturile înalte și mari, Viena (deși n-am fost niciodată acolo), să mă trezesc, s-adorm, papetăriile, creioanele Faber 2, programul artiștilor de circ din antractul de la cinematografele de altădată, ciocolata amăruie, secretele, zorile, spiritele, Wimpy, Stan și Bran, Turner, Leda, Gloria și Greta Garbo, subretele dar și balerinele".

Așezate în chip de vers, răspunsurile la întrebările (am convenit: neghioabe) se constituie în veritabile poeme demne de marile voci ale poeziei mondiale. Dar iubitorul de înghețată de migdale prăjite și, simultan, de Pierro della Francesca e „doar" un neasemuit regizor de film (pentru mine Regizorul). Nu Zeus ci „doar" Federico Fellini.

*

Decembrie 1977...

Deși sînt născut în 1936 să-mi imaginez cum arăta Hollywoodul cu mult înainte ca „filmul" vieții mele să fi început să ruleze.

Mijloacele — livrești desigur — cu care voi încerca să realizez un reportaj... anticipativ îmi sînt asigurate de (surprinzător de bogata) presă românească de cinema.

Răsfoiesc revista **CINEMA** din 15 noiembrie 1924, cu portretul Raquelei Meller pe copertă. „Transatlantic film" cu sediul în strada Biserica Enei 11 bis, București anunță „Triumful inimei", dramă în 8 acte cu Norma Talmadge și „Floarea pasiunei", dramă în 6 acte cu celebra Norma Delmadge cele mai noi producțiuni ale regizorului Ioseph M. Schenk. Alte proxime premiere: „Căderea Troei" cu Edie Darclea și Wladimir Gaidaroff, „Regina Păunilor" cu Mae Murray și „Les visages de l'amour" — ultima și cea mai superbă creațiune a celebrei artiste italiene Soava Gallone. Dacă de Norma Talmadge lexicoanele cinematografice încă mai vorbesc, cine mai știe azi (în afara acelui Adam al criticii de film care e scumpul nostru D. I. Suchianu cel ce știe totul și... ceva în plus), de Mae Murray ori Soava Gallone, bunicuțe ale filmului mut?

Dar iată cum arată programul unei zile din viața unei actrițe atît de intens solicitate cum pare a fi Mae Murray. Încă din 1924 se încerca o timidă demitizare a vieții de la Hollywood. Deci, frumoasa Mae se scoală la 4 și 30. Pînă la 5 și 15 cînd își ia cafeaua își face toaleta ori cel puțin o parte din ritualul cosmetic, fiindcă de la 5 și 30 pînă la 6 și 30 ea se fardează și își prepară rochiile. La 6 și 30 se suie în automobil care o duce la studiou. Drumul durează o oră, astfel încît la 7,45 actrița e pe platoul de filmare. La 8 precis începe turnarea. La orele 13 prînzul, de la 14 și 17 „luarea vederilor". La 19 întoarcerea acasă, între 19 și 19,20 baia, masajul și rochia de seară. La 20 dineu (rochia de seară e îmbrăcată obligatoriu chiar dacă n-are invitați). La 21 corespondență, telegrame, publicitate pînă la 21,30 cînd diva pleacă într-o scurtă plimbare pe Vine Street astfel că la 22 e în pat.

Iată și lista cinematografelor bucureștene Select, Pathé Palace, Frascati, Eforie, Clasic, Apollo, Palace Bulevard, Vlaicu, Doamnei, Terra, Mod, Volta, Marconi, Roma, Popular, Pathé Rahova, American, Jupiter, Gloria și Edison. Pentru 1924 cifra e mai mult decît mulțumitoare. Transcriu, pentru nota lor exotică și cîteva nume purtate de săli de cinema provinciale: Casa Poporului (Cîmpina), România Mare (Călărași), Democrația (Cîmpia Turdei), Petrele Doamnei (Cîmpulung Muscel), Paradis (Galați), Iluzion (Orhei), Aquilla (Pitești), Uzinele Statului (Roșia Montană), Domeniul Coroanei (Segarcea), Vatra Săteanului (Tecuci), Liceul Sfîntul Haralambie (Măgurele), Casele Naționale (Sulina). De cele mai multe ori pe firme e înscris numele patronului: Ivanovici, Ignat Kiss, Lery, Bostan, Saceac, Pastia, Lichtfuss, Wilhelm Tigheli, August Bill, Huss, Otton, Ghenea, Martinescu, Borel etc...

Dintr-un număr din 1928 al aceleeași reviste conduse de Nestor Cassvan „membre du syndicat des journalistes cinématografiques de Paris" aflăm că publicația bucureșteană avea reprezentanți permanenți în 13 țări. Se publică picanta fotografie a actriței Lena Molena (pe numele adevărat Elena Molnea) și, la rubrica și ea fotografică intitulată „ce fac artistele spre a fi zvelte" imagini ale unor domnișoare în costume de baie ce se nevoiesc să exemplifice exerciții pentru „dezvoltarea pieptului" și pentru „subțierea taliei și a pulpelor".

Un număr din iulie 1930 are pe copertă cuplul Hans Stüve-Elvira Godeanu în „primul film sonor românesc **Ciuleandra**". Un extrem de actual eseu de Emil Isac (!) în care filmului i se prevede un viitor strălucit dar neinstare să concureze teatrul deschide un sumar din care nu lipsesc prezentarea condescendentă a debutantului în film... Maurice Chevalier, reportajul „cu Lupe Velez în insula caraibilor, anunțul unui nou film românesc „Les Walaques" (!) cu Maria Mohor în rolul principal și o reclamă senzațională: „Pentru filmele bune nu există sezon mort! Casa Metro-Goldwyn cu filme superioare sonore, vorbite în toate limbile occidentale prezintă la Cinema Capitol pentru prima oară cu totul schimbată pe vedeta Greta Grabo în marea ei creație sonoră „Sărutul", un film european, regia marelui regizor francez Jacques Feyder!"

GHEORGHE TOMOZEI ■

1881 — SERBAREA GENIULUI

După șapte ani de străduințe, un comitet de inițiativă format din fruntașii intelectualității românești (între care Al. Odobescu, B.P. Hasdeu, V.A. Urechiă, Theodor Aman) strînge fondurile necesare ridicării unei statui lui Ion Heliade-Rădulescu. La 21 noiembrie 1881, lucrarea este gata și bucureștenii, adunați cu miile în fața Universității, au prilejul să asiste la „Serbarea geniului", cum a fost numită atunci solemnitatea inaugurării. S-au ținut cuvîntări înflăcărate de omagiere a „părintelui literaturii românești"; s-au depus zeci de coroane de flori; statuia a fost încinsă cu o eșarfă pe care erau scrise cuvintele, spuse cîndva de Heliade: „Urăsc tirania; mi-e frică de anarhie". Tot atunci a fost bătută și o medalie comemorativă, închinată lui Heliade, cel dintîi scriitor care, pe calea literaturii, ne-a făcut să iubim limba românească. Acesta a fost primul nostru monument dedicat unui scriitor. Lucrarea a fost executată de sculptorul italian Ettore Ferrari.

1882 — PRIMĂRIA CAPITALEI

O ilustrată de acum o sută de ani: *București — Primăria*. Imobilul acesta se afla pe uliţa Colţei, la numărul 40 — deci în locul unde este înălţat astăzi măreţul Hotel Intercontinental. Bucureștenii îi spuneau „Palatul Primăriei", pentru că „avea parter și etaj, cu zece odăi mari și luminoase, cu fața spre Universitate și este iluminat cu gaz aeriform, două felinare străjuind chiar pe frumoasa alee din față". În anul 1912, Palatul acesta, obosit de vreme (fusese construit în anul 1810), n-a mai putut fi folosit și Primăria s-a mutat într-un alt imobil, situat pe Calea Călărași, colț cu Calea Văcărești, vizavi de biserica Sf. Vineri, într-un imobil care există și astăzi.

1888 — MARELE CLOPOT

Actualul clopot de la Mitropolie este cel mai mare din țară. Are 3,41 metri înălțime și diametrul de 2 metri. Cîntărește 8 142 de kg. A fost instalat la 17 aprilie 1888. Fabrica de la Budapesta, care l-a turnat din materialul provenit prin topirea vechiului clopot aflat la Mitropolie din anul 1613, precum și din tunurile luate de la turci, în 1832, îl recomandă, cu mîndrie: „Are tonul FA grav și plăcut la auz, cum nu este altul". Mulți ani uriașul clopot a stat pe o schelă joasă de metal și era tras de patru oameni. Acum este instalat sus, în clopotnița mare, și nu i se mai vede măreața siluetă. Un buton electric, apăsat de la distanță, înlocuiește efortul voinicilor care se trudeau altădată.

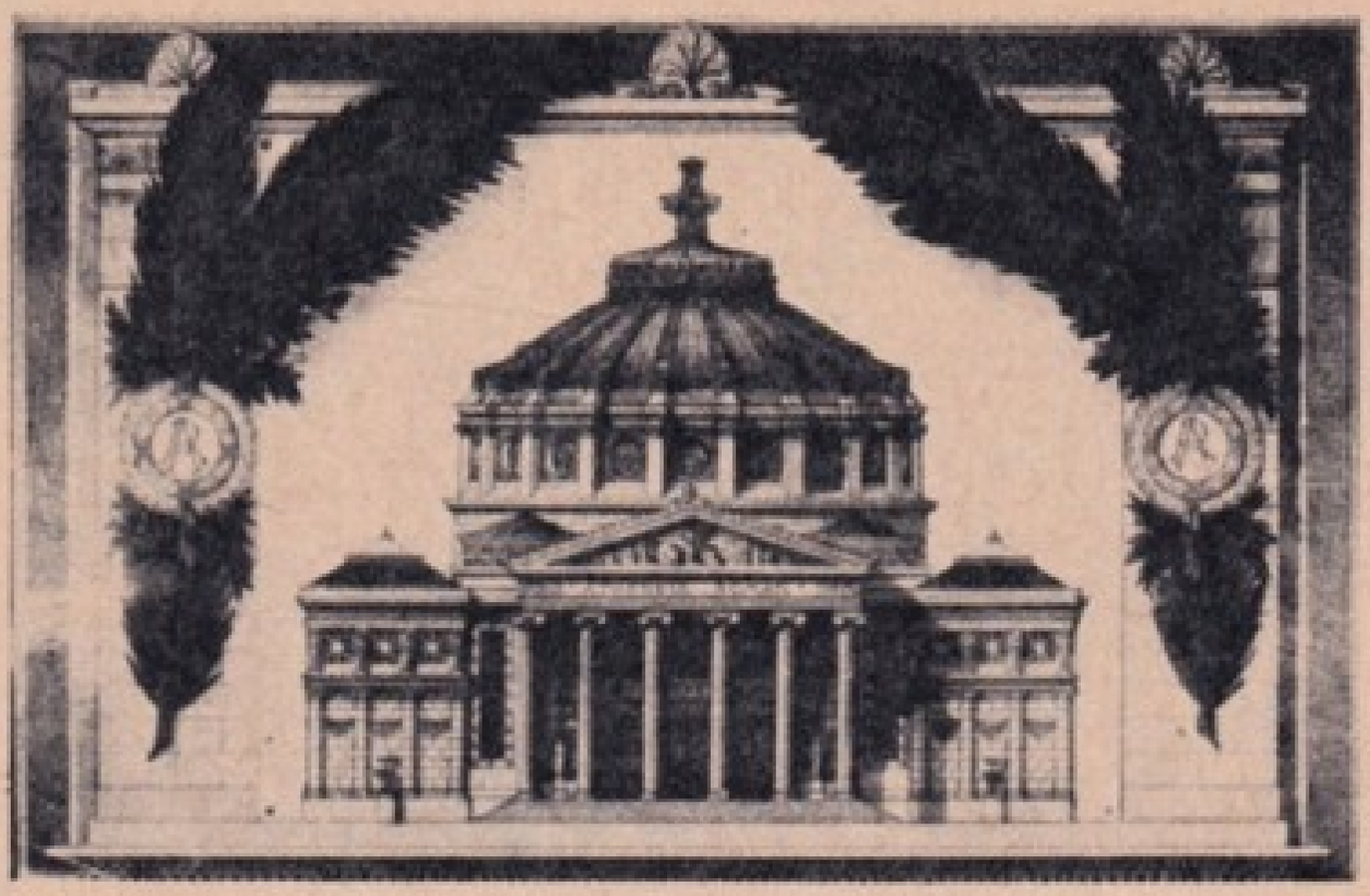

1886 — PALATUL ATENEULUI

Primele conferințe organizate de societatea Ateneul Român s-au ținut în sala Ministerului Instrucțiunii, aflată în vecinătatea Cișmigiului. În 1886, lansîndu-se o loterie și reușindu-se să se strîngă fondurile necesare, societatea a achiziționat terenul de pe Calea Mogoșoaiei, pe care se aflau fundațiile abandonate ale manejului Asociației Echestre, și au început lucrările de edificare a Palatului Ateneului pe care-l vedem astăzi în inima Capitalei. În 1889, aceste lucrări au fost terminate și conferința inaugurală s-a putut ține în sala cea mare de la etaj, la 19 martie. Lucrările de extindere au continuat pînă în 1897. După trei sferturi de veac, în care timp a fost sediul a sute și sute de conferințe, concerte, spectacole, concursuri, ședințori și recepții, bătrînul palat a fost complet renovat — între anii 1963—1969 — dîndu-i-se o nouă strălucire și adăugîndu-i-se instalații tehnice menite să-i asigure o acustică dintre cele mai bune.

1888 — TURNUL COLȚEI

Supărare mare printre bolnavii internați la Spitalul Colței, în anul 1870. Primarul Capitalei a hotărît ca postul de observație al pompierilor să fie instalat în vîrful Turnului Colței, care se afla în imediata vecinătate a spitalului. Supărarea este pricinuită de faptul că pompierul de serviciu este obligat să strige de pe turn, din cinci în cinci minute, „Ascultă!", pentru a dovedi că veghează neîntrerupt, gata să dea alarma cînd s-ar ivi vreun început de pîrjol. Or, să auzi un astfel de strigăt, de seara și pînă dimineața, era un adevărat calvar, mai ales pentru bolnavii care aveau nevoie de liniște. Ziarele susțin reclamațiile bolnavilor, dar primăria nu poate muta postul pompierilor, neavînd alt turn în oraș. Face totuși ceva, hotărăște împuținarea strigătelor — o dată pe oră și cu glasul mai scăzut. O măsură mai drastică ia primarul Pache Protopopescu, în anul 1888. El dărîmă turnul, ca să poată alinia bulevardul. Pe gardul Spitalului Colței a fost montată atunci o placă pe care s-a putut citi mult timp: „Aici a fost Turnul Colței, zidit la anul 1742 și care a servit ca foișor pentru foc de la 1848 pînă la 1888, cînd s-a dărîmat".

1890 — PRIMUL 1 MAI

Alegerea zilei de 1 Mai ca sărbătoare a muncii a fost făcută de către delegații la primul congres al Internaționalei a II-a, ținut la Paris la 20 iulie 1889 — congres la care au participat și socialiștii români D. Voinov, E. Racoviță și alții. Respectînd angajamentul pe care și l-au luat prin semnarea moțiunii de la Paris, socialiștii din București au pregătit din timp demonstrația de la 1 Mai 1890, organizatorii principali fiind Ioan Nădejde, Alexandru Ionescu și Constantin Mille. Ziarul „Munca" scria, la 3 martie 1890: „Tot muncitorul să lase lucrul, în această zi, și să sărbătorească frățește întîia mișcare uriașă a muncitorilor din toată țara, care vor cere cu acest prilej ca ziua de muncă să scadă la opt ceasuri. Ceea ce fac frații noștri din toată lumea să facem și noi; avem suferințe ca și ei, ca și dînșii muncim azi mai mult decît dau voie puterile omenești".

La primul 1 Mai, ținut la București, au participat peste 5 000 de muncitori, care au defilat cu muzica în frunte. S-au cîntat: „Internaționala", „Marsilieza". „Deșteaptă-te române" și alte cîntece revoluționare.

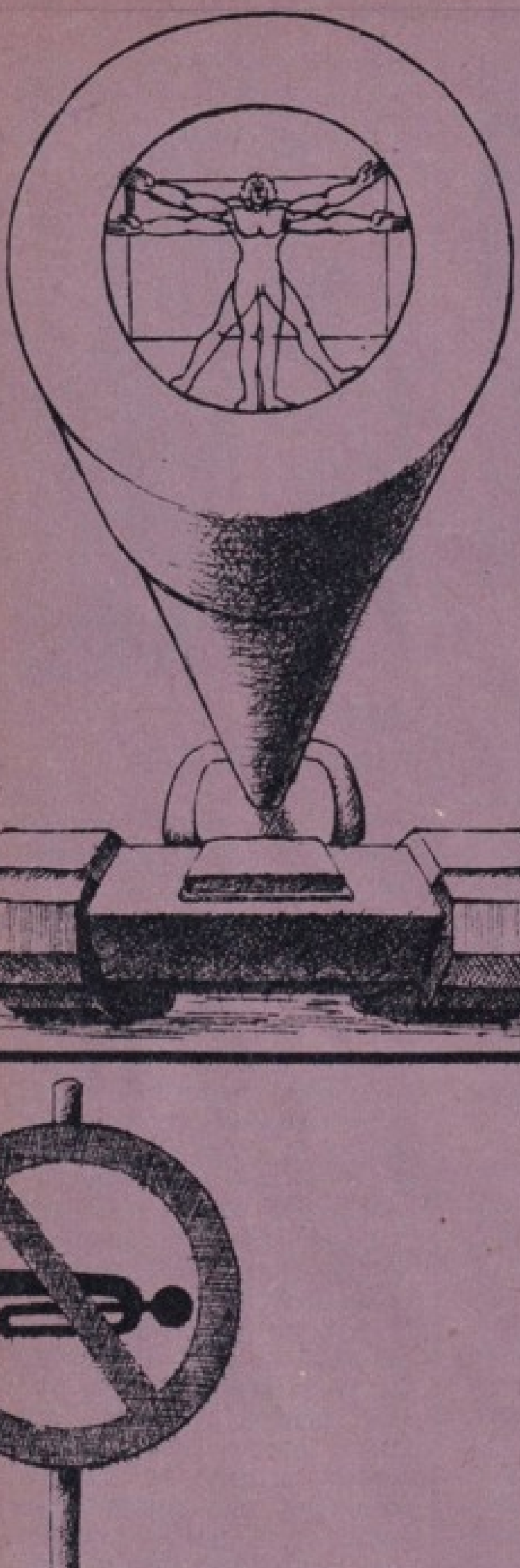

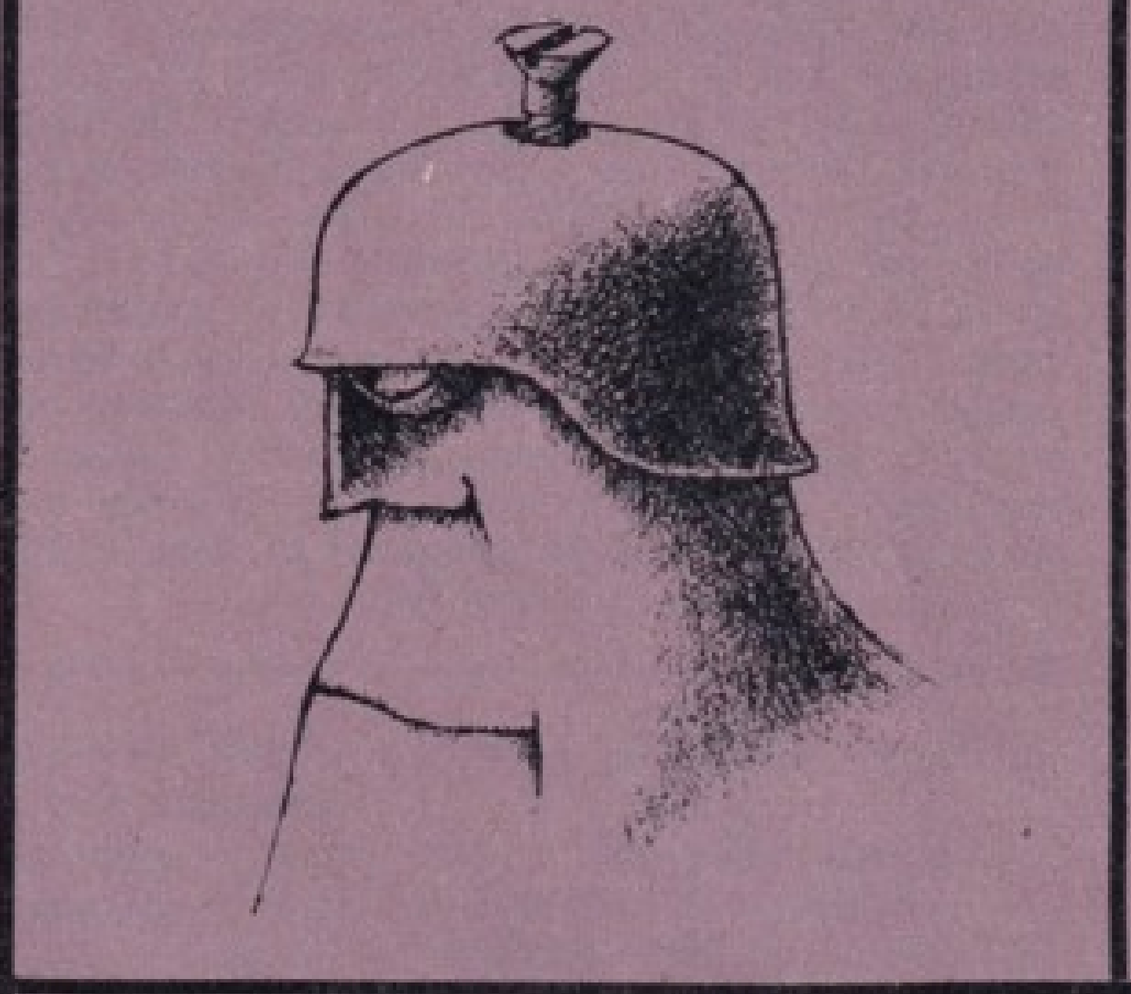

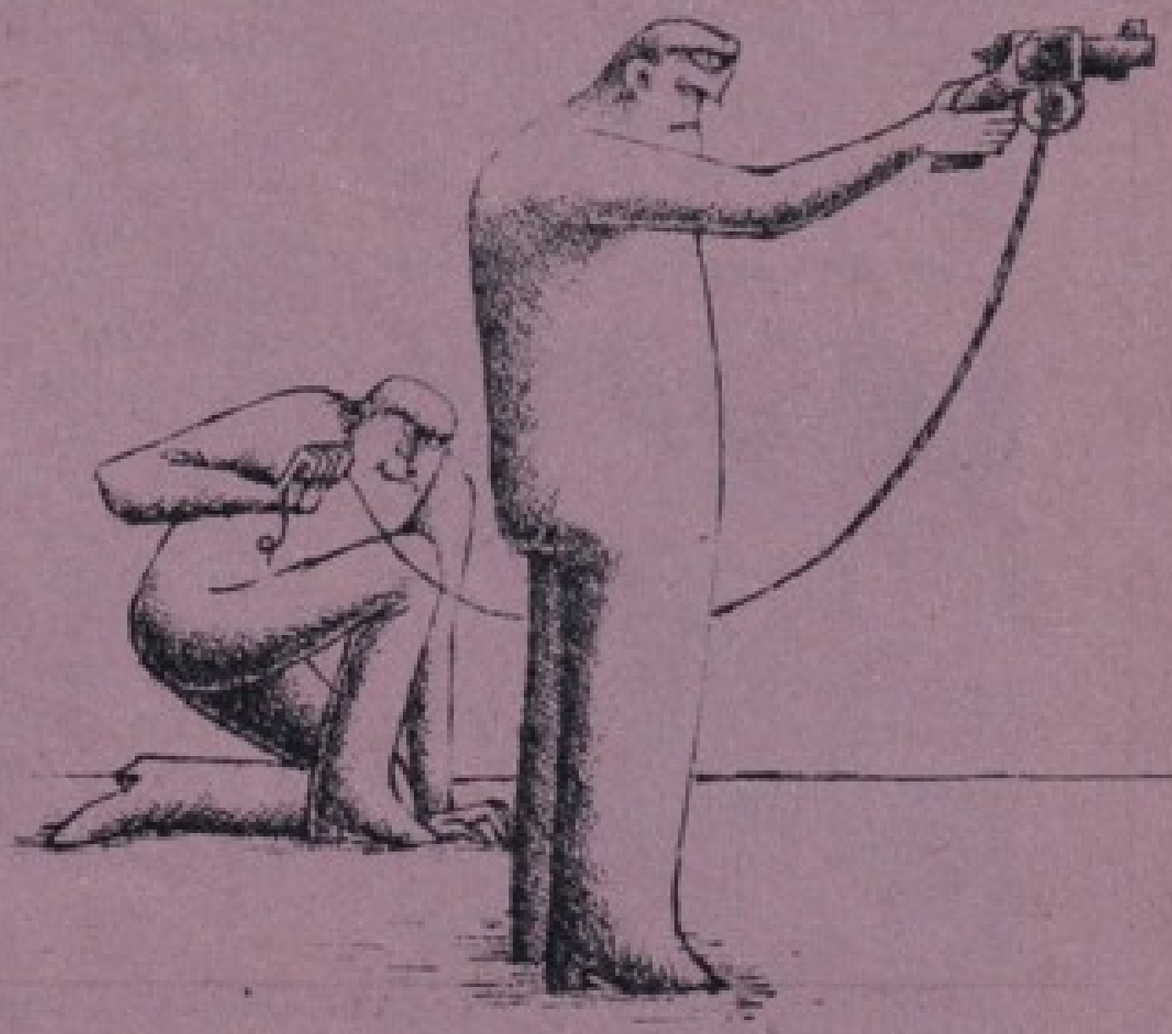

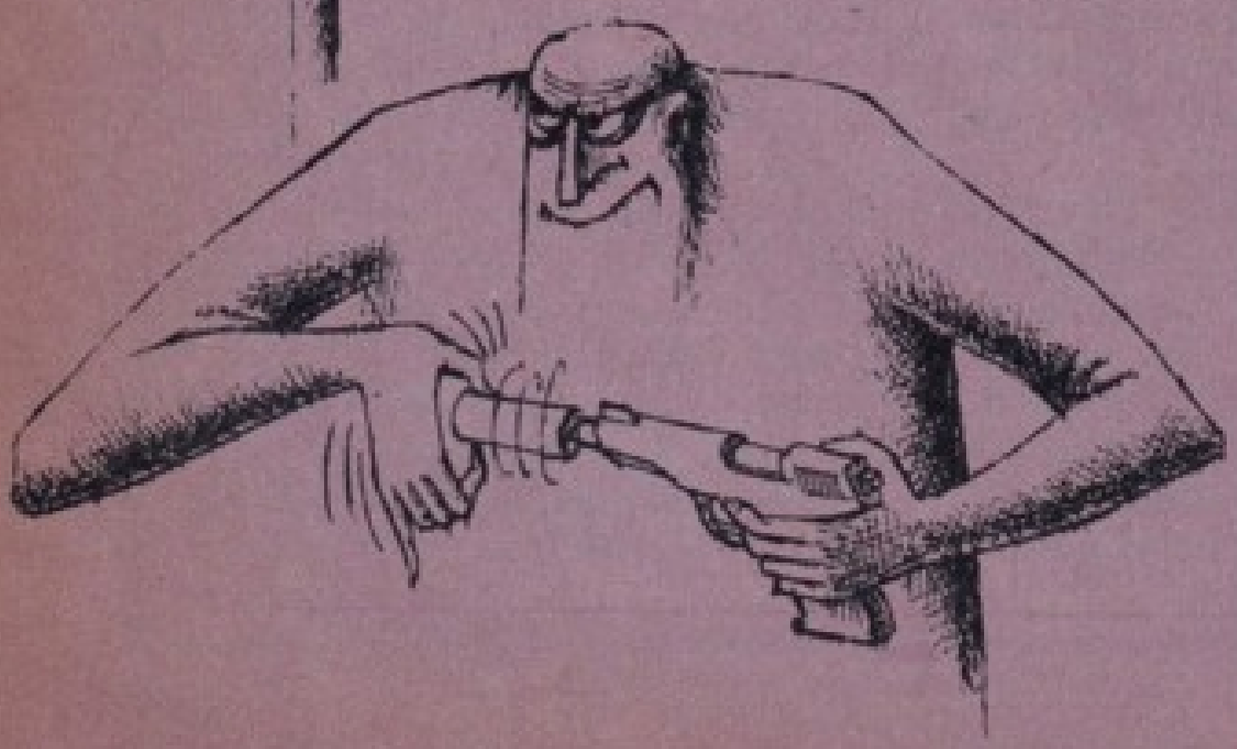

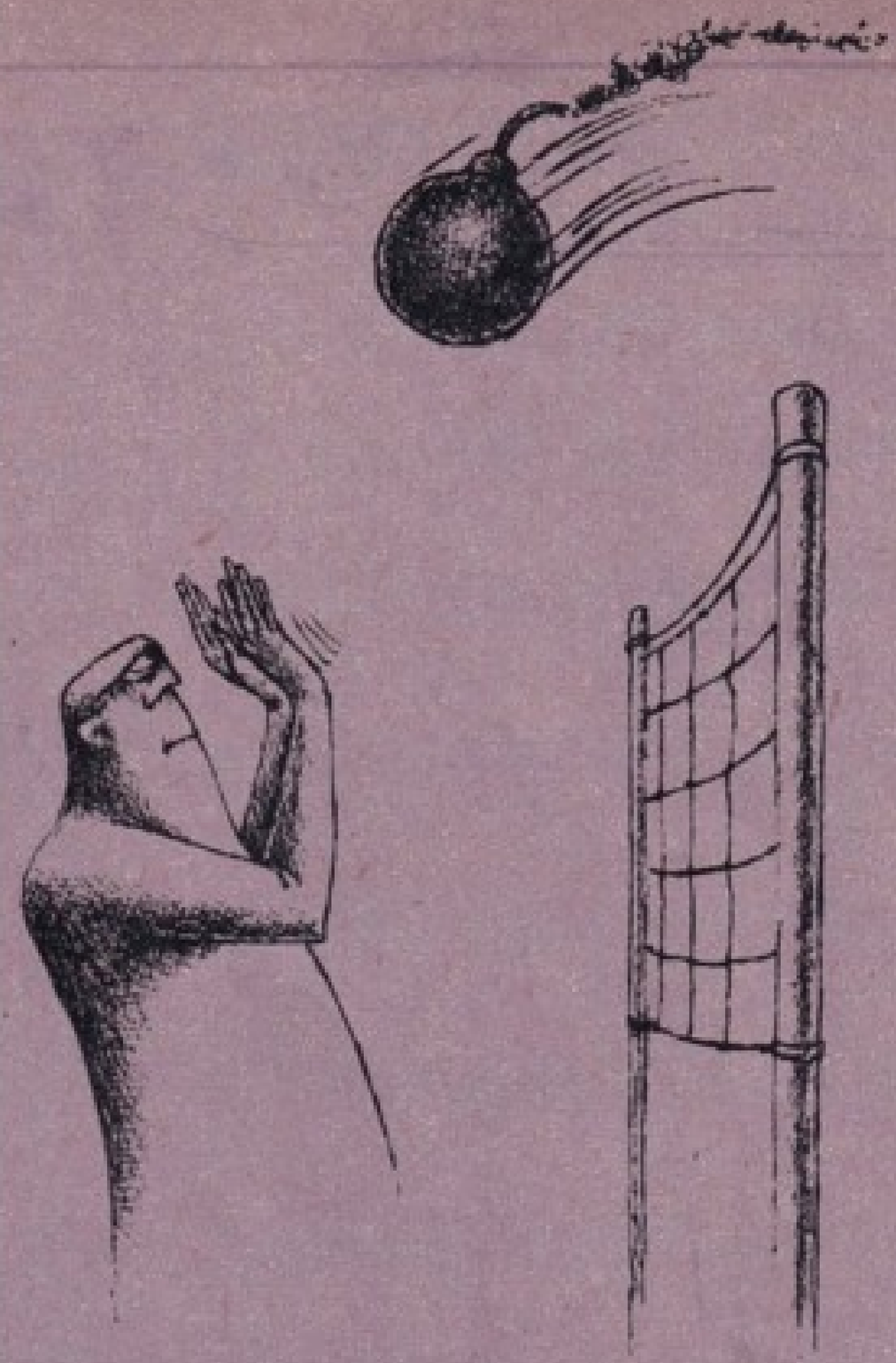

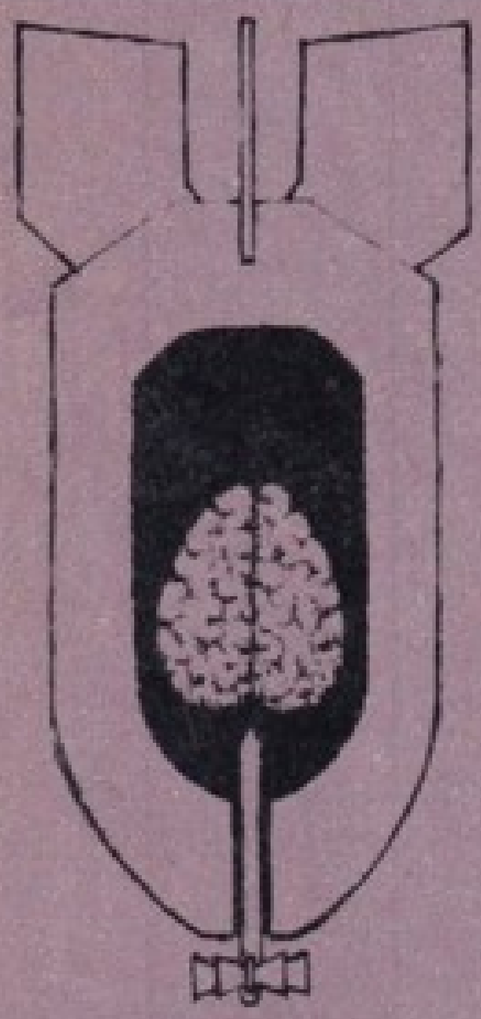

raCul

ANTON DRAGOŞ ■

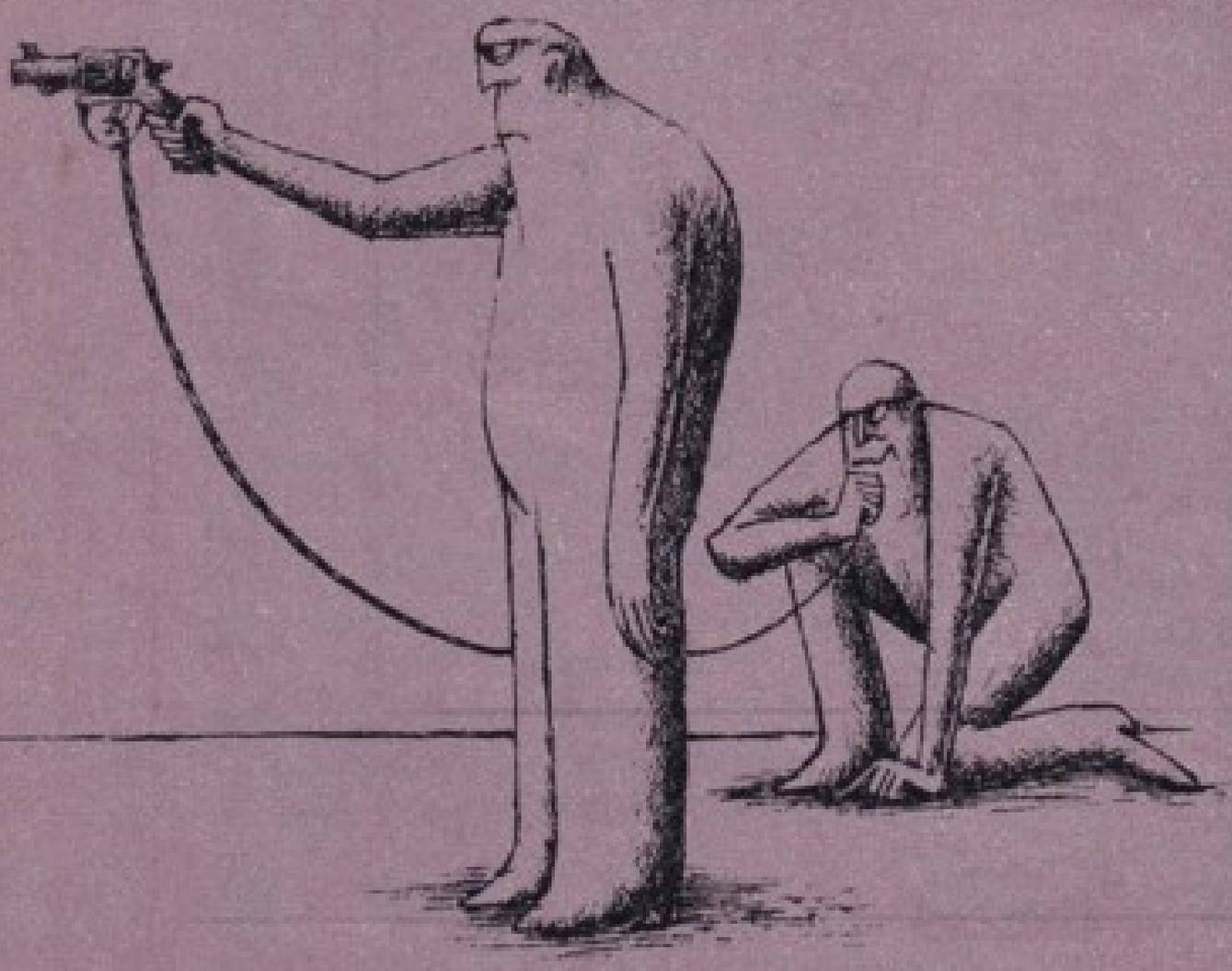

DRAGOŞ 81.

OSTAȘII LUMINII COLINDA

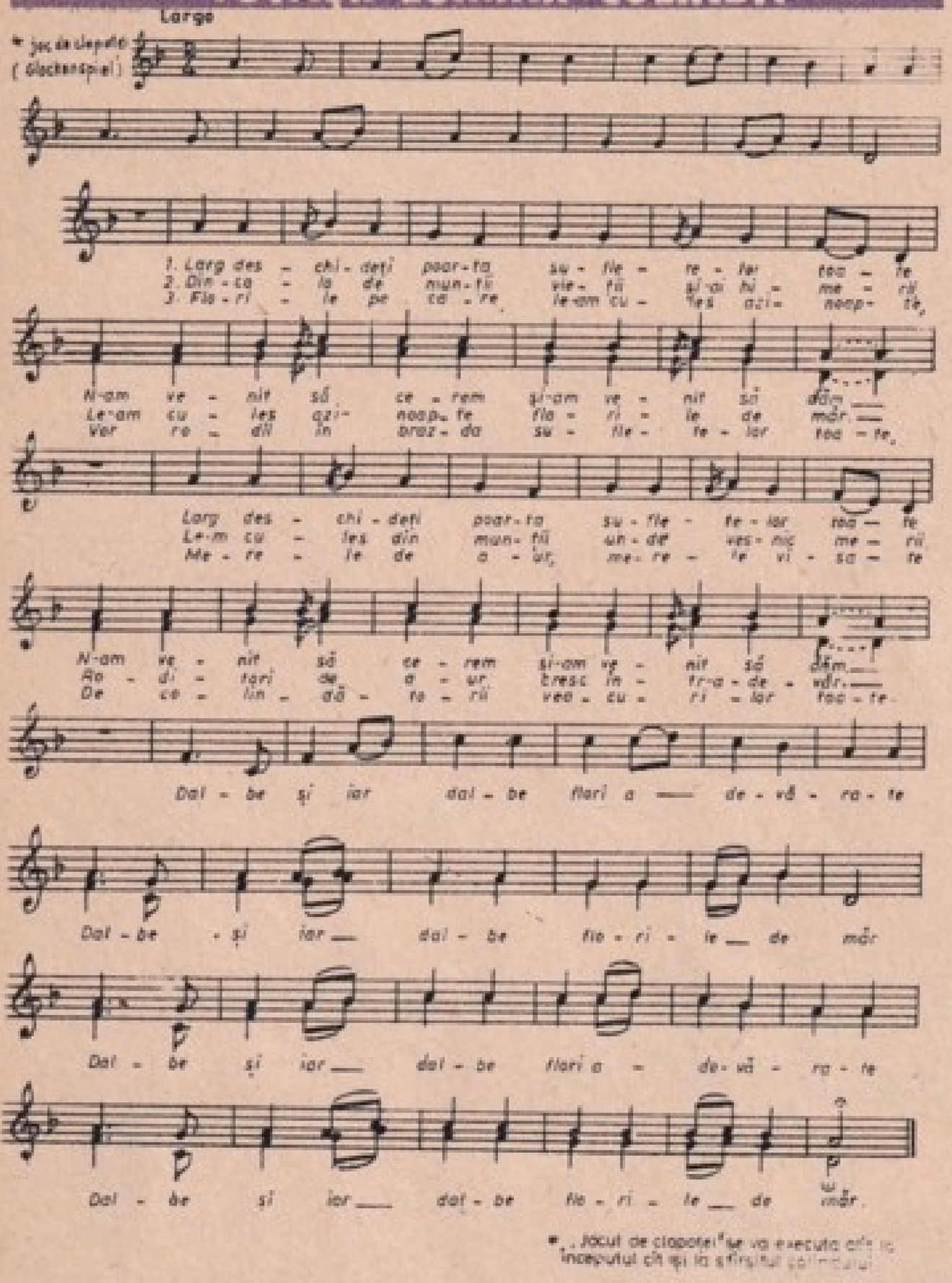

Versuri : ELENA FARAGO **Muzica : COSTEL POPA**

Larg deschideți poarta sufletelor toate
N-am venit să cerem și-am venit să dăm,
Larg deschideți poarta sufletelor toate
N-am venit să cerem și-am venit să dăm...

REFREN

Dalbe și iar dalbe flori adevărate
Dalbe și iar dalbe flori de măr.

Dincolo de munții vieții și-ai himerei,
Le-am cules azi-noapte flori de măr,
Le-am cules din munții unde veșnic merii
Roditori de aur cresc într-advăr.

Florile pe care le-am cules azi-noapte,
Vor rodi în brazda sufletelor toate.
Merele de aur, merele visate
De colindătorii veacurilor toate.

REFREN

Cu cîțiva ani în urmă, într-o emisiune a televiziunii, mai precis, la Antena Cîntării României realizată în județul Caraș-Severin, am făcut cunoștință cu un grup de muzică tînără. Numele lui era și mai este și astăzi 2 1/2. Îmi amintesc revelația pe care am trăit-o atunci izbit fiind de puritatea și autenticitatea actului lor de artă. Desigur, revelația mea de atunci nu fusese una conștientă, mult mai tîrziu s-a întîmplat aceasta. Simplitatea apariției și căldura cîntecelor lor m-au fermecat. Eram pe atunci un simplu spectator cu sufletul deschis oricărui artist pe care l-ași fi întîlnit. Nu mă interesa nici numărul de acorduri 7 + sau 5 — și nici respectarea strictă a regulilor armoniei clasice, sau fie ele cît de moderne. Eram doar pradă acelui ecou lăuntric pe care totdeauna îl trezește actul artistic. Emoția pe care mi-a produs-o grupul 2 1/2 nu este însă asemănătoare cu cea pe care mi-a produs-o Bob Dylan cu „Blowing in the wind", de exemplu. Făcînd parte ca și cei din grupul 2 1/2 din același spațiu geografic și cultural, constat că marea lor putere de penetrație este amplificată de încă o subiectivitate. Pentru că imaginea colindătorilor și glasul colindelor lor sînt adînc înlăcrimate în mine și în toți cei ce își iubesc copilăria. Această valoare sentimentală nu poate fi smulsă sufletelor noastre. Ea a îmblînzit copilăria noastră și pe a părinților noștri.

Am regăsit grupul de colindători 2 1/2 și în 1981. Revenirea lor la Cenaclul „Flacăra" a reînprospătat serile de muzică și poezie. Costel Popa, Stan Petru și jumătatea Nino Popa, căci ei formează grupul, au adus pe scena cenaclului marele fior al colindului românesc. Cîntecele lor compuse pe tiparul vechilor colinde de iarnă îmbogățesc repertoriul muzicii noastre tinere și în același timp îl și individualizează pregnant. Două sînt meritele acestor minunați băieți: unul de conștiință, dar și unul de curaj. Încăpățînarea lor de a ne reda cîntecele de iarnă atît de nedrept lăsate uitării, încrederea lor că în mijlocul erei electronice se poate face auzit și blîndul nostru colind, sînt fundamentul marilor reușite ale membrilor grupului 2 1/2.

O pată de lumină este de fiecare dată recitalul lor. Am senzația că au adus cu ei mari troiene de zăpadă, că gerul și nu emoțiile le-au roșit obrajii, că speranța din cîntecele lor este speranța omului sărac într-un an nou, mai bun pentru el. Grupul 2 1/2 plecat din Oțelul Roșu să colinde oamenii țării nu este doar un nume nou al muzicii tinere, este mult mai mult. O confirmare a muzicii tinere.

VICTOR SOCACIU ■

TURNEELE FINALE ALE C. M. DE FOTBAL ÎN...

...ACUTE ȘI AMINTIRI DE NEUITAT

TURNEELE FINALE ALE CAMPIONATELOR MONDIALE DE FOTBAL AU FOST, APROAPE FĂRĂ EXCEPȚIE, NIȘTE LUPTE CRÎNCENE, DUSE PENTRU UN AMĂRÎT DE BALON PE CARE CEI MAI PUTERNICI, MAI BUNI ȘI MAI NOROCOȘI AU REUȘIT SĂ-L INTRODUCĂ DE MAI MULTE ORI ÎN CETATEA ADVERSĂ, ADICĂ ÎN PAȘNICA POARTĂ DE 7,42 M, ÎN CARE BALONUL, ODATĂ INTRAT, S-A ZBĂTUT CA UN PEȘTE, FĂRĂ SCĂPARE, SPRE BUCURIA UNORA ȘI AMĂRĂCIUNEA ALTORA.

I. **1930. Uruguay.** Primul turneu final al C.M. s-a desfășurat în Uruguay, deși pe lista țărilor pretendente la această onoare mai figurau Italia, Olanda, Spania și Suedia. Uruguayul a avut cîștig de cauză pentru importantul motiv că se oferea să suporte costul drumului și al sejurului la Montevideo tuturor echipelor participante, contribuție financiară demnă de luat în seamă chiar și în anul 1930, cînd a avut loc primul turneu final.

Angajîndu-se să construiască și un imens stadion, cu o capacitate de 80 000 de locuri, celebrul „El Estadio Centenario", uruguayenii asigurau și un cadru promițător unei întreceri de o amploare fără precedent. Este adevărat că la 13 iulie 1930, data începerii turneului, marele stadion nu era încă gata, din cauza unor ploi rebele care au durat vreo trei luni, dar la inaugurarea sa oficială, care a avut loc cu ocazia partidei Uruguay-Peru, el a fost plin ochi, în el înghesuindu-se nu mai puțin de 100 000 de spectatori.

Element demn de reținut: prima țară înscrisă la cel dintîi campionat mondial a fost ROMÂNIA! Ceea ce dovedește, între altele, că dragostea pentru fotbal a românilor nu este de ieri, de alaltăieri, ci are foarte vechi „date de serviciu". După cum dovedește și dorința noastră, a românilor, de a întrece „cu toții" într-un joc pe care-l iubeam cu adevărat și în care nu eram deloc slabi. Dimpotrivă.

Cum a ajuns echipa României în Uruguay este un adevărat roman, al cărui principal autor este mult regretatul om de fotbal Octav Luchide, pe atunci secretar general al F.R.F.

El a și alcătuit „caravana" care avea să traverseze oceanul. 15 jucători: Dește, N. Covaci, St. Barbu, Steiner, Rafinski, Bürger, Eisenbeiser, Zauber, Robe, Lăpușneanu, Stanciu, Vogl, Subășeanu, I. Czako, Rudy Wetzer; doi conducători — O. Luchide și P. Nedelcovici, doi tehnicieni — I. Lucescu și C. Rădulescu și un ziarist de la „Gazeta Sporturilor".

Tăind secvențe pline de culoare și nu lipsite de un oarecare dramatism, vrem totuși să amintim că delegația fotbalistică a României a ajuns în portul Genova, de unde urma să se îmbarce pentru călătoria transoceanică, fără bilete de vapor. Jucătorii nu știau nimic, așteptau surîzători în soare ora urcării în vapor, în timp ce conducătorii delegației parlamentau disperați cu agenția de vapoare „Lloyd Sabaudo", care nu vroia să audă nimic. Pînă la urmă, a fost o îmbarcare ca în filme, Octav Luchide și Paul Nedelcovici obținînd biletele în ultimele minute înaintea plecării transoceanicului „Conte Verde", ei apucînd să pună piciorul pe puntea vasului exact în clipa cînd pasarela începuse să se ridice...

Nu mai insistăm asupra călătoriei peste Atlantic, în timpul căreia jucătorii noștri și-au atras simpatia tuturor călătorilor prin felul lor deschis și prietenesc de a fi, prin corul lor apreciat de însuși celebrul bas Șaliapin, aflat și el pe vas, prin zbenguiala din bazinul de înot al transatlanticului, zbenguială care trebuia totuși să țină seama de prezența unui număr mare de călugărițe misionare, cam... nesportive, firește, de felul lor.

Revenind la fotbal, să notăm că la prima ediție a C.M. românii au cîștigat primul lor meci, cu Peru, cu scorul de 3—1, dar și cu

Italianul Meazza (în stînga) și ungurul Orsi înaintea finalei din 1938, cîștigată de Italia

prețul unor accidente grave, Steiner II suferind o dublă fractură, de tibie și de peroneu, în timp ce Vogl și Stanciu au fost loviți, și ei, zdravăn. Meciul al doilea a însemnat însă un eșec net, 0—4 cu echipa Uruguayului, după 90 de minute — scriau înșiși comentatorii localnici — mai strînse decît ar lăsa-o să se înțeleagă scorul final. Uruguayul avea însă să cîștige, în final, campionatul mondial, ceea ce i-a făcut pe foștii noștri „misionari" să declare că, oricum, au căzut de pe un cal frumos...

Cîteva cuvinte despre finala acestui turneu. Se calificaseră Uruguay și Argentina. Interes enorm. Interes sud-american, adică nebun, pentru joc. Zece vapoare pregătite la Buenos Aires pentru a-i transporta pe suporterii argentinieni peste estuarul La Plata, la Montevideo. Firește, vapoarele nu au putut să încarce decît o mică parte din miile de pasionați care ardeau de dorința să participe de visu la marea bătălie.

Meciul a fost dramatic. La pauză conduceau argentinienii cu 2—1. Pînă în minutul 57, cînd Pedro Cea egalează, victoria părea să surîdă oaspeților. După egalare însă, valurile atacului gazdelor n-au mai putut fi oprite, tribuna purtîndu-și favoriții spre un succes pe deplin meritat, ultimele două goluri ale jocului, înscrise de Iriarte și Castro, consfințind o victorie așteptată cu sufletul la gură de o țară întreagă.

II. **1934, Italia.** Surprinzător pentru mulți, cu atît mai mult cu cît Italia nici nu participase la prima ediție. Totuși Italia își cîștigă dreptul de țară organizatoare ca urmare a faptului că dispunea de opt stadioane cu o medie de 50 000 de locuri, ceea ce asigura un cadru de participare, pentru echipe și pentru public, demn de luat în seamă.

...Acute și amintiri de neuitat

România, o forță reală în fotbalul european, se califică totuși cu destule emoții pentru turneul final. Făcînd scor egal cu Elveția (2—2), cu Baratki, de la Crișana Oradea, în formație, echipa noastră este contestată, meciul de la București cu Iugoslavia (cu care elveții făcuseră joc egal) fiind decisiv. Fără Baratki, care nu avea drept de joc, fără Bodola și Sepi II, care nu erau în formă, tricolorii cîștigă totuși cu 2—1 partida cu Iugoslavia, obținînd în felul acesta dorita calificare.

În optimile de finală, „cădem" cu un adversar foarte puternic, aspirant la titlu, cu Cehoslovacia. Meciul se joacă la Triest, la 27 mai 1934.

Deschidem scorul prin celebrul Dobay, dar pierdem cu 2—1. S-a spus — și s-a scris — că primul autor al victoriei echipei cehoslovace a fost Planicka, un adevărat portar de legendă, care a apărat adevărate mingi imposibile.

Lansați de o victorie pentru care au luptat din greu, fotbaliștii cehoslovaci vor sprinta pînă în finală (3—2 cu Elveția, 3—1 cu Germania), în care vor pierde, greu, cu 2—1, în fața gazdelor, Italia ajungînd a doua campioană a lumii din istoria acestor întreceri. Merită să amintim că învingătorii echipei noastre, fotbaliștii cehoslovaci, au condus în finală pînă în minutul 82 (!), prin golul înscris de extrema lor stîngă, Puc. Cînd prea puțini mai sperau într-o egalare providențială, tot o extremă stîngă, Orsi, un argentinean italienizat, egalează în urma unei acțiuni care a păcălit solida apărare cehoslovacă. Cinci minute după reluarea jocului, centrul înaintaș Schiavio aduce victoria „azzurrilor", care se prăbușesc pe teren de fericire.

Locul I — Italia, locul II — Cehoslovacia, locul III — Germania, care reușește să învingă în „finala mică" pe una din favoritele turneului, renumita Wunderteam, cum era supranumită echipa Austriei. O echipă „de vis" (cu jucători faimoși, între care celebrul atacant Sindelar), o echipă care uimise bătrînul continent prin anii 30 grație jocului său de o mare eleganță și spectaculozitate, dar care nu a cîștigat trofeul suprem ca urmare a insuficientei considerații care o acorda eficacității.

Încă de pe atunci s-a dovedit că fotbalul-spectacol îți aduce întotdeauna aplauze, dar nu și victoria care revine, de regulă, aceluia care subordonează totul, chiar și mișcarea frumoasă, înscrierii golurilor.

III. **1938, Franța.** Cea de-a treia ediție a campionatelor mondiale debutează cu un eveniment fără precedent. Nici o țară nu se

oferă spre a fi gazda turneului final! După un moment de cumpănă pentru F.I.F.A., apar trei candidate, Franța, Belgia și Olanda. Datorită lui Jules Rimet, probabil cel mai remarcabil om de fotbal din toate timpurile (numele lui fiind preluat, ulterior, de Cupa campionatului mondial), organizarea turneului este pînă la urmă atribuită Franței.

În sferturile de finală, România este eliminată după două jocuri în compania Cubei, o echipă căreia prea puțini îi acordau șanse de calificare în etapele superioare. În primul meci, fotbaliștii noștri au jucat „rece, tehnic și încrezut...“ Rezultat: 3—3. În timp ce adversarii noștri au alergat foarte mult, au luptat pentru fiecare minge, s-au zbătut din toate puterile pentru a-și apăra șansa. Efectul acestui egal? Fotbaliștii români nu-și mai găsesc liniștea, încep să se teamă de un adversar pe care, înainte de primul joc, îl priveau cu o neascunsă superioritate (superioritate tehnică reală, dar fotbalul înseamnă și luptă, iar lupta a avut nu o dată cîștig de cauză în fața superiorității în înzestrarea pur fotbalistică) și, colac peste pupăză, trei titulari, (Vintilă, Chiroiu și N. Covaci) sînt indisponibili după prima întîlnire.

Rezultatul meciului rejucat, la 9 iunie, patru zile după primul meci? 2—1 pentru Cuba. Un eșec fără nici o scuză, cu atît mai penibil, cu cît Cuba avea să fie eliminată în partida următoare cu 8—0 de Suedia...

A fost prima lecție usturătoare pe care fotbalul nostru o primea de la o „buturugă mică“. Din nefericire, multe zeci de ani fotbalul nostru nu a învățat cum trebuie această lecție elementară în care prima lege — nescrisă — spune că mingea este rotundă și, în consecință, nici un meci nu este cîștigat dinainte.

Elementele cu adevărat memorabile ale acestei ediții?

În primul rînd, o echipă a Braziliei cu o uimitoare — de pe atunci — virtuozitate tehnică. Virtuozitate dovedită în partida cu Polonia, în care se spune că celebrul și mult pomenitul Leonidas, poreclit „diamantul negru“ de ziariștii francezi, a făcut artă cu mingea, stupefiind adversarii și spectatorii. Totuși, și acest meci a avut o istorie interesantă pentru brazilieni și pentru admiratorii lor. Era soare și frumos, vreme care convenea de minune brazilienilor, care au și luat conducerea cu 3—1. Cu acest scor la pauză, asupra orașului în care se disputa partida, Strasbourg, s-a abătut o ploaie torențială. Urmarea? Egalează polonezii. Leonidas, stînjenit vizibil pe terenul moale, vrea să-și scoată — își și scoate, dealtfel — ghetele din picioare, pentru a putea controla mai bine balonul. Arbitrul însă, suedezul Eckling, nu-i îngăduie lui Leonidas această licență absolut neregulamentară. Conduși de un jucător excelent, Wilimowski, polonezii termină timpul regulamentar de joc la un scor egal: 4—4.

Va fi, oare, eliminată echipa Braziliei, favorita spectatorilor grație jocului său superb? Nu! Reapare... soarele, brazilienii se încălzesc și cîștigă, greu, un meci față de care ziariștii francezi nu-și precupețesc superlativele.

Urmează o nouă victorie, în dauna Cehoslovaciei, Leonidas și coechipierul său Tim, un adevărat precursor al vrăjitorului Garrincha, depășind o echipă care stătea foarte bine în teren, se apăra perfect și contraataca periculos. În semifinală însă, fără vedetele Leonidas și Tim (păstrate pentru... finală), Brazilia pierde în fața Italiei, în prelungiri.

Finală istorică, Italia-Ungaria. De o parte celebrii Foni, Rava, Piola, Meazza, de cealaltă faimoasa linie de atac Sas-Vincze-

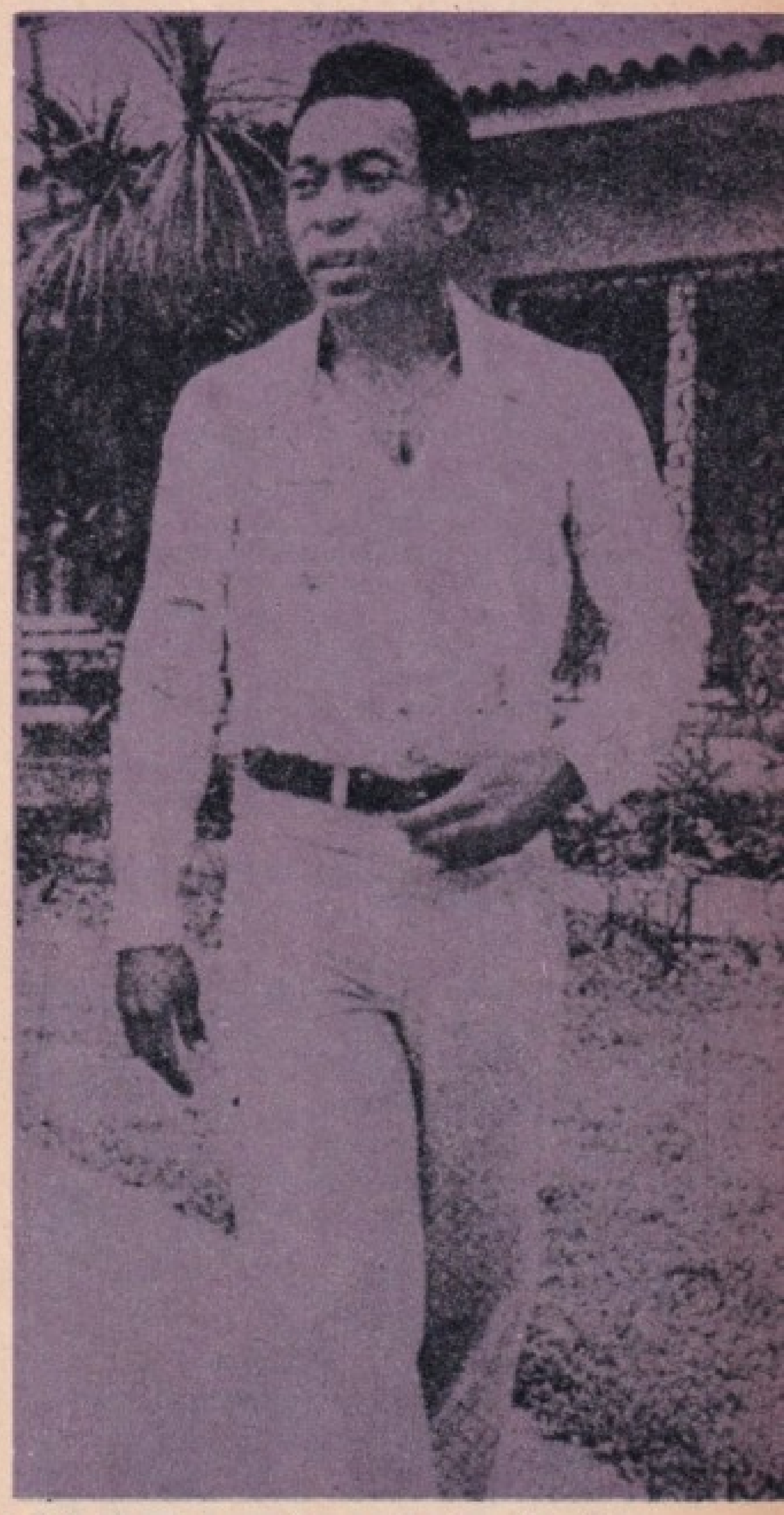

Pele ! Cel mai mare dintre cei mai mari fotbaliști ai lumii

...Acute și amintiri de neuitat

Szengeller-Dr. Sarosi-Titkos, cîștigă primii, aducînd Italiei cel de-al doilea titlu mondial.

IV. **Brazilia,** țara în care fotbalul se savurează odată cu cafeaua, va găzdui ediția din anul 1950 a turneului final al Campionatului mondial de fotbal.

Pentru a se situa la înălțimea momentului, gazdele construiesc un stadion „cum n-a mai văzut lumea", vestitul Maracana (capacitate: 200 000 de locuri), a cărui inaugurare are loc la 24 iunie 1950, ocazionînd o victorie categorică a gazdelor: Brazilia—Mexic 4—0.

Din acest turneu final, o „curiozitate", vestita echipă a Albionului — în care figurau nu mai puțin vestiții Billy Wright, stoper celebru, conducătorul de joc Mortensen și o extremă faimoasă, Finney — pierde la anonima formație a Statelor Unite, prin golul înscris de Gaetjens, gol care o elimină din cursa spre titlu. De neuitat povestea dramaticei finale, care a însemnat o adevărată dramă pentru gazde.

Finaliste, Brazilia și Uruguay. Braziliei îi era suficient și un meci egal pentru a cîștiga titlul suprem. În tribunele Maracanei, 172 722 de plătitori. O emoție nefirească domină totuși această masă uriașă de oameni care speră, dar se tem totuși. 0—0 la pauză! În repriza a doua, gazdele deschid scorul, spre descătușarea psihică a spectatorilor, dar uruguayenii nu renunță la luptă. Mai mult, domină din ce în ce mai pronunțat jocul și, drept urmare, egalează prin Schiaffino (al cărui voleu nu iartă!), un inter care va intra și va rămîne în istoria fotbalului prin acest gol și prin isprăvile sale ulterioare din Europa, unde va ajunge o vedetă de mare clasă. La 1—1 însă, tot Brazilia era campioană mondială... Dar meciul nu se terminase. Cu 11 minute înainte de încheierea timpului de joc, o extremă de gabaritul lui Crișan sau al lui Năsturescu, Ghiggia, șutează senzațional și îl învinge pentru a doua oară pe portarul brazilian Barbosa: 2—1 pentru echipa Uruguayului, care devine astfel campioană a lumii.

Pregătit pentru un adevărat carnaval, care să încununeze triumful brazilian, Maracana arată ca un uriaș templu în doliu. În tribune se plînge, în Rio de Janeiro se plînge, întreagă această țară a fotbalului trăiește o imensă tristețe. Se dau și cazuri de suporteri cu inima slabă care nu rezistă acestui necaz și mor. Nu facem poezie gratuită, dar pentru cîțiva dintre legendarii suporteri cariocas drumul finalei de la 24 iunie 1950 a însemnat cu adevărat drumul de la extaz la agonie.

Olandezul Suurbier îl „culcă din fentă" pe vest-germanul Holzenbein. Fază din finala C.M. 1974, R.F.G.—Olanda 2—1

V. Elveția 1954. La această ediție a turneului final se consumă o altă dramă de legendă, cea a echipei Ungariei. A celei mai puternice echipe a Ungariei din toate timpurile. Calificarea ei în finală seamănă, pe alocuri, cu o... plimbare a unui „11" care mătură literalmente toți adversarii care-i apar în față. 9—0 cu Coreea de Sud, 8—3 cu R.F. Germania, meci în care Pușkaș, creierul formației ungare și cel mai periculos atacant al său, este accidentat grav și nu va reintra decît în finală (și atunci incomplet refăcut). În sferturi de finală, Ungaria—Anlia 4—2, în semifinale, Ungaria—Uruguay tot 4—2, după prelungiri, meci în care, crainicul Gyula Sepessi, în prezent președinte al federației ungare, își pierde pur și simplu vocea, atît de disputat și de spectaculos a fost acest meci care putea foarte bine să fie o finală de înaltă clasă. A fost singurul joc dinaintea finalei în care ungurii au trebuit să se întrebuințeze serios pentru a cîștiga. Pe culoarul celălalt urcă tocmai... echipa R.F. Germania (zdrobită în preliminarii de unsprezecele maghiar) — 2—0 cu Iugoslavia și 6—1 cu Austria.

Finala este cu adevărat „de pomină". Iată și cele două echipe aliniate pe stadionul „Wankdorf" din Berna: **Ungaria:** Grosics — Buzanski, Lorant, Lantoș, Boszik, Zakarias, Czibor, Kocsis, Hideguti, Pușkaș, Toth. **R.F. Germania:** Turek — Posipal, Kohlmeyer, Eckel, Liebrich, Mai, Rahn, Morlock, O. Walter, F. Walter, Schäffer. **Arbitru:** Ling (Anglia)

Jocul începe în nota de dominare tehnică și teritorială a ungurilor care, avînd și ascendentul psihic al acelui 8—3, în meci direct, din preliminarii, își privesc adversarii cam de sus. Acest ascendent sporește chiar în timpul finalei, la începutul căreia fotbaliștii unguri zburdă realmente, conducînd cu 2—0 în primele 8 minute, Pușkaș înscriind primul gol în minutul 5, iar Czibor pe cel de-al doilea în minutul 8. A cîștigat Ungaria fi-

nala? Încă nu, pentru că oamenii lui Fritz Walter își joacă pînă la ultimul glonț cartea.

Ceea ce urmează este de domeniul „fantasticului fotbalistic". În minutul 10 Morlock reduce scorul: 2—1. În minutul 18, puternica extremă Rahn egalează: 2—2. În repriza a doua se luptă „pe viață și pe moarte". Nimeni nu reușește însă să marcheze pînă în minutul 84, cînd același buldozer Rahn șutează ca din tun: 3—2 pentru echipa R.F. Germania. S-a terminat finala? Nu! În minutul 88 egalează Puşkaş, dar arbitrul englez Ling anulează — pe drept, pe nedrept, părerile ulterioare au fost împărțite — golul și în acel minut echipa Ungariei este irevocabil învinsă într-o finală care părea pentru marea, pentru imensa majoritate a tehnicienilor, cîștigată dinainte.

VI. **Suedia 1958.** Pentru orice iubitor al fotbalului cunoscător, cît de cît, al istoriei sale, acest turneu rămîne momentul afirmării eclatante a formației Braziliei, precum și al apariției celei mai strălucitoare stele din cîte a cunoscut vreodată acest joc. Edson Arantes do Nascimento devine la acest turneu Pele, marele Pele, inegalabilul Pele, „El Rey" din soccerul tuturor timpurilor.

Două meciuri stăruie și acum în memoria „microbiștilor" de oriunde, două meciuri încheiate cu același scor: 5—2. Brazilia—Franța și, în finală, Brazilia—Suedia. Notînd că Franța alinia cea mai bună echipă a sa dintotdeauna, în frunte cu Kopa, Fontaine (golgeterul absolut al tuturor turneelor finale, cu 13 goluri), Vincent sau Jonquet, să ne oprim mai mult la finala care a avut loc pe stadionul „Rasunda", din Stockholm. Deși deschid scorul, prin Liedholm, suedezii primesc patru goluri la rînd, autori — Garincha, Vava, Pele și Zagalo, reduc din handicap prin Simson, dar nu-l pot opri pe „copilul minune" al brazilienilor, pe Pele, care nu avea 18 ani împliniți, să marcheze un al cincilea gol care încheie partida. Acuta „istorică" a finalei, golul trei, înscris de același Pele. Aflat la aproximativ 20 de metri de poarta adversă, cu spatele spre ea, Pele preia din zbor o minge înaltă, și-o aruncă peste cap, se întoarce fulgerător spre poarta suedeză și, înainte ca balonul să atingă pămîntul, șutează extraordinar, din voleu, la păianjen... Un gol care a înmărmurit pe toată lumea, adversari, coechipieri și spectatori... Un gol fantastic, poate cel mai frumos dintre cele peste 1 000 de goluri pe care avea să le înscrie Pele în cariera-i fabuloasă care a urmat.

VII. **Chile 1962.** Tot Brazilia avea să cîștige campionatul mondial, dar fără Pele! În cadrul grupei turneului final, în partida Brazilia—Cehoslovacia, disputată la Vina del Mar, acesta suferă o ruptură musculară. Pierdere de neînlocuit? Da și... nu. Da, pentru că Pele era, de pe atunci, fotbalistul nr. 1 al lumii. Nu, pentru că Aymore Moreira găsește un înlocuitor de rasă pentru titularul rănit, pe Amarildo. În finala care se dispută pe „Estadio Nacional" din Santiago de Chile se rejoacă, de fapt, partida din grupă Brazilia—Cehoslovacia, încheiată cu 0—0 la Vina del Mar. În meciul final însă, trebuia să iasă un învingător. Deschide scorul Cehoslovacia, prin Masopust. Brazilienii se clatină, adversarii lor par foarte calmi, foarte degajați și pasează, pasează într-una, încît aproape orice partener de joc ar fi amețit de atîta alergătură. Nu este însă cazul brazilienilor, care aruncă pînă la urmă în aer toată tactica și toată strategia cehoslovacilor și egalează tocmai prin... Amarildo, care înscrie dintr-un unghi imposibil. În continuare, sud-americanii se întrec în atacuri care de care mai periculoase, înscriind încă de două

Un bărbos celebru. Vest-germanul Gerd Müller, un vîrf de atac care... spărgea orice apărare și înscria din aproape orice poziție

...Acute și amintiri de neuitat

ori, prin Zito și Vava. Scor final 3—1, victorie logică, obținută însă după un start slab și după destule momente de cumpănă ale partidei.

VIII. **Anglia, 1966.** Senzația turneului final, eliminarea unei mari favorite, a „Squadrei azzurra", de către echipa R.P.D. Coreene, prin golul înscris de Pak Du Ik. „Milionarii italieni" conduși de Edmundo Fabri se întorc la Roma pe furiș, noaptea, piloții avionului companiei Alitalia mizînd pe ideea că înverșunații „tifosi" nu vor fi de față la revenirea (pleoștită) a favoriților lor. Eroare! În clipa cînd se aprind reflectoarele, spre scara avionului pe care coborau celebrii Rivera, Fachetti, Mazzola et comp. se abate o ploaie de ouă și de alte „arme" de uz casnic. Cu Pele faultat în repetate rînduri în partidele cu Bulgaria și Portugalia, Brazilia iese și ea repede din competiție. Se ajunge la o finală mult așteptată, al cărui rezultat final a fost cel mai controversat din toată istoria campionatelor mondiale. Anglia—R.F. Germania. Vest-germanii deschid scorul prin Held. Egalează Hurst și repriza se încheie egal: 1—1. După pauză, mezinul fraților Charlton, „girafa" Jackie, sare peste toată apărarea adversă, lovește foarte puternic balonul cu capul, Höttges respinge pînă la Peters care nu ratează ocazia de a lua conducerea pentru Anglia: 2—1. Vest-germanii se aruncă în atac la disperare, dar toate acțiunile lor se lovesc de zidul apărării britanice pînă în minutul 88, cînd Schnellinger, fundașul urcat în atac, înscrie cînd nimeni nu se mai aștepta. 2—2, prelungiri. Conduși de marele strateg care a fost Bobby Charlton, englezii pleacă din nou spre victorie, pe care o obțin prin șutul lui Hurst, deși balonul a lovit bara transversală, a căzut în pămînt și a fost degajat de Höttges. Arbitrul Dienst s-a consultat cu tușierul Bahramov, au ajuns la concluzia că balonul ar fi depășit — în aer —linia porții și centralul a acordat gol. Un gol neconfirmat, ulterior, de nici un film, de nici o cameră de televiziune!!! Meciul fiind jucat, englezii mai înscriu, în ultimele secunde ale timpului regulamentar al prelungirilor, un al patrulea și ultimul gol.

Așa se face că Bobby Moore va primi din mîna reginei Elizabeta a II-a a Angliei „Cupa Jules Rimet", dar vest-germanii — și nu numai ei — vor susține în toate imprejurările că au fost învinși printr-o... bară, nu printr-un gol adevărat.

IX. **Mexic 1970.** Tricolorii noștri trec, după 40 de ani, din nou Oceanul Atlantic, prin calificarea lor în turneul final. O calificare care a început printr-un usturător 0—3 pe „Estadio Nacional" din Lisabona și s-a încheiat cu un 1—1 la București, pe „23 August" în compania grecilor. Favorita grupei, echipa Portugaliei, este eliminată printr-un joc al rezultatelor, dar și prin golul lui Dobrin (România—Portugalia 1—0), care la București și-a condus echipa cu toată strălucirea talentului său incontestabil. Incontestabil doar pînă în... Mexic, pentru că la turneul final cel mai bun fotbalist român al ultimilor 20 de ani și poate al tuturor timpurilor nu apucă să joace nici măcar 1 (un) minut, antrenorul Angelo Niculescu, altfel un tehnician cu destule merite și calități dar și cu acest păcat de neiertat, omițîndu-l la toate meciurile. La toate partidele grupei „de la muerte", jucată la Guadalajara, unde tricolorii pierd greu (cu 1—0) meciul cu Anglia, campioana lumii, apoi cîștigă spectaculos partida cu Cehoslovacia (gol splendid al lui Neagu și penalty transformat de Dumitrache, scor: 2—1), pentru a pierde onorabil partida cu Brazilia, meci încheiat cu scorul de 3—2 pentru viitorii campioni ai lumii.

Storși, fizic și psihic după un meci dramatic (4—3 cu R.F.G.), italienii sînt aproape „măturați" în finală de Brazilia, care cîștigă cu 4—1, golurile fiind înscrise de Pele, Gerson, Jairzinho și Carlos Alberto, respectiv Bonisegna.

X. **1974, R.F. Germania.** Momentul cel mai interesant (nu au fost prea multe) al acestui turneu l-a constituit, fără îndoială, partida pentru locul întîi în lume. R.F. Germania—Olanda. Superioară, după unele opinii, prin numărul personalităților din echipă, prin numărul de „ași" — primul fiind evident Cruyff —, echipa din țara lalelor a fost învinsă „scurt" (1—2), dar destul de clar. Beneficiind de un penalty chiar în minutul 1 (fault asupra lui Cruyff) — transformat de Neeskens —, olandezii s-au gîndit mult-mult prea devreme să-și apere acest avantaj minim. Au greșit, după cum a demonstrat-o limpede desfășurarea ulterioară a partidei, fiind egalați tot printr-un penalty, transformat de Breitner, Gerd Müller înscriind golul victorios. Mai puternică în ansamblul ei, mai omogenă și mai combativă, echipa vest-germană a avut cîștig de cauză în duelul său cu tehnica superioară a olandezilor. Un fapt notabil pentru fotbalul românesc, reprezentat — bine — la acest turneu final de... arbitrul bîrlădean Nicolae Rainea.

XI. **1978. Argentina.** Ca și în alte destule ediții ale turneului final, au cîștigat gazdele. Pe merit, au susținut ulterior majoritatea specialiștilor și chiar a nespecialiștilor. Îndrăznim însă să credem că dacă în minutul 90 al finalei, la scorul de 1—1, olandezul Rensenbrink ar fi înscris, fructificînd extra-

ordinara ocazie pe care a avut-o — liber, la 6—7 metri de poarta lui Fillol, a șutat pe lîngă bară — și deci dacă olandezii ar fi repurtat victoria, în această situație, credem că toți cei care au susținut că Argentina a meritat titlul ar fi susținut în aceeași măsură, că... Olanda a meritat locul I în lume. Nu este o simplă speculație. Argentinienii au luptat mai mult, au dominat mai mult, dar olandezii au fost foarte periculoși pe toate „contrele" lor, care ar fi putut la fel de bine să decidă victoria finală de partea lor. Deschizînd scorul prin Mario Kempes, gazdele au fost egalate prin uriașul olandez Naninga, jocul a fost în continuare încleștat, echilibrat, pînă în minutul 90, cînd olandezii au avut victoria aproape în... buzunar. Au ratat însă — incredibil! — marea lor șansă, iar în prelungiri Kempes și Bertoni au stabilit scorul final al partidei, 3—1 pentru Argentina. De reținut că Argentina s-a calificat în finală la golaveraj (8—1 Argentina, 6—1 Brazilia în grupa lor semifinală), grație acelui „exagerat" (6—0) cu care gazdele au învins surprinzătoarea formație a Perului, care, la rîndul său, eliminase puternica echipă a Scoției, în grupa preliminară. Deci acest golaveraj... rotunjit (cam nesportiv, au susținut, ulterior, unii comentatori) i-a promovat pe argentinieni în finală. Fără această victorie neobișnuită, Argentina nici nu ar fi ajuns în finală, ar fi ajuns Brazilia, și cine știe cine și-ar fi adjudecat titlul. Dar toate acestea sînt simple vorbe scrise, fapt este că echipa lui Kempes și Passarella a cîștigat ultima ediție a campionatului mondial. Fotbalul nostru a fost din nou reprezentat la acest turneu — și tot bine reprezentat — de un singur om, de același arbitru Nicolae Rainea. Așadar, titlul suprem a trecut din nou oceanul. Rămîne de văzut dacă la EI Mundialul spaniol se va întoarce din nou pe bătrînul continent.

MARIUS POPESCU

IEPURI

ORIZONTAL: 1) Somn iepuresc — Tip de iepurar de cîmp. **2)** Urecheați — Fricosului i se face cît un purice. **3)** Bun... luat de pe spinarea iepurelui (dim.) — Big! **4)** Ochi de pădure — A spune povești vînătorești. **5)** Împușcat în spate! — Iepure de..., specie cu blana cenușie — Își ia valea (dim.). **6)** Acela — Harpă (pop.) — Cămăși înflorate. **7)** Folositor — Comparație. **8)** „La vînătoare" și „Iepurele" sînt două din poeziile acestui cunoscut poet român (1886—1937). **9)** Preferința veveriților (dim.) — Iepure (reg.). **10)** Nas mic — Cute! — Alungă cîinii (interj.). **11)** La marginile cătunului! — A icni (reg.) — Mistreț. **12)** Apă în deșert — „Pîinea" iepurilor în orice sezon — Coadă la iepuri!

VERTICAL: 1) ...iepurelui, plantă erbacee cu tulpina înaltă — Autorul cîntecului „Iepurașul" (Dumitru D.). **2)** Lăptuca cea mult savurată de iepuri — Cocoțate pe casă. **3)** I-a furat opincile iepurelui într-o poveste — Numele științific al iepurelui. **4)** Un jupîn de vulpoi — Localitate în Japonia. **5)** Vrăjmași ai iepurelui de pădure — Podoabe de faimă la iepure. **6)** Glumă (reg.) — Loc de naștere — Natriu. **7)** Înțepătoare — Tragere la țintă. **8)** Nichel — Puse în calea iepurilor pentru a-i prinde de vii. **9)** Rasă de iepuri renumită prin părul mătăsos — Apar norii... — ...și vătuii! **10)** Cunoscută felină (pl.) — Adăposturi pentru iepurii de casă. **11)** Stăpînul lumii — Ramură verde, indispensabilă iepurelui pentru a-și toci dinții — Cioban. **12)** Împușcați, dar nu mortal — Păsări negre.

Dicționar: TIO, IHNI, UED, LEPUS, INUI, VIT.

PETRACHE MUREȘ
Vișeul de Sus

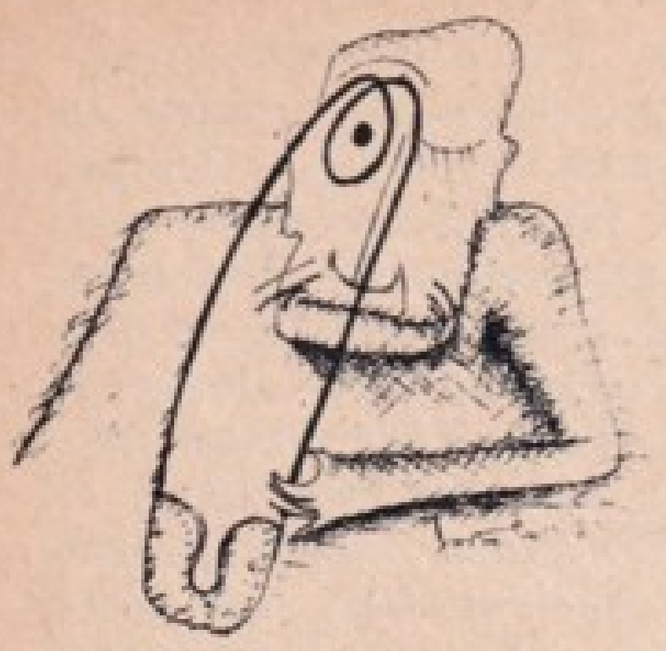

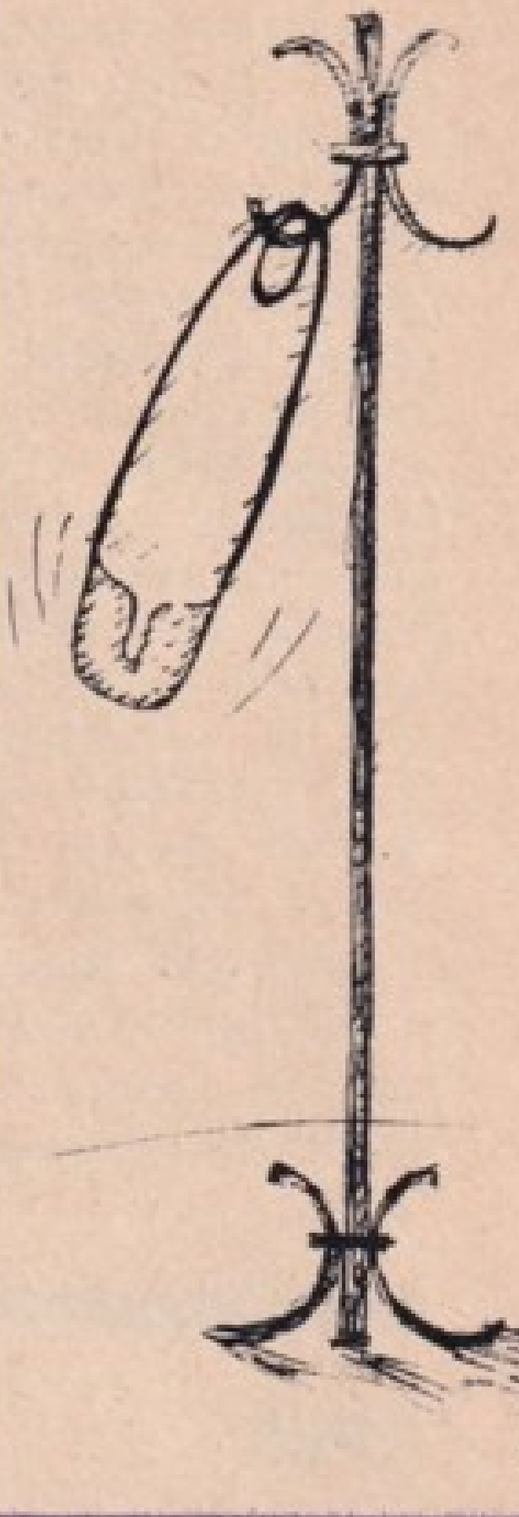

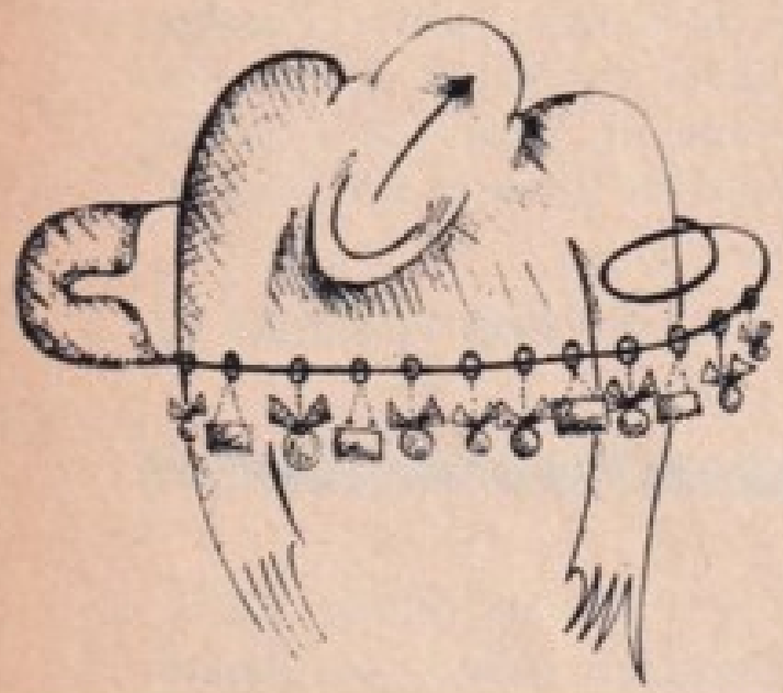

RaCul

SORIN POSTOLACHE ■

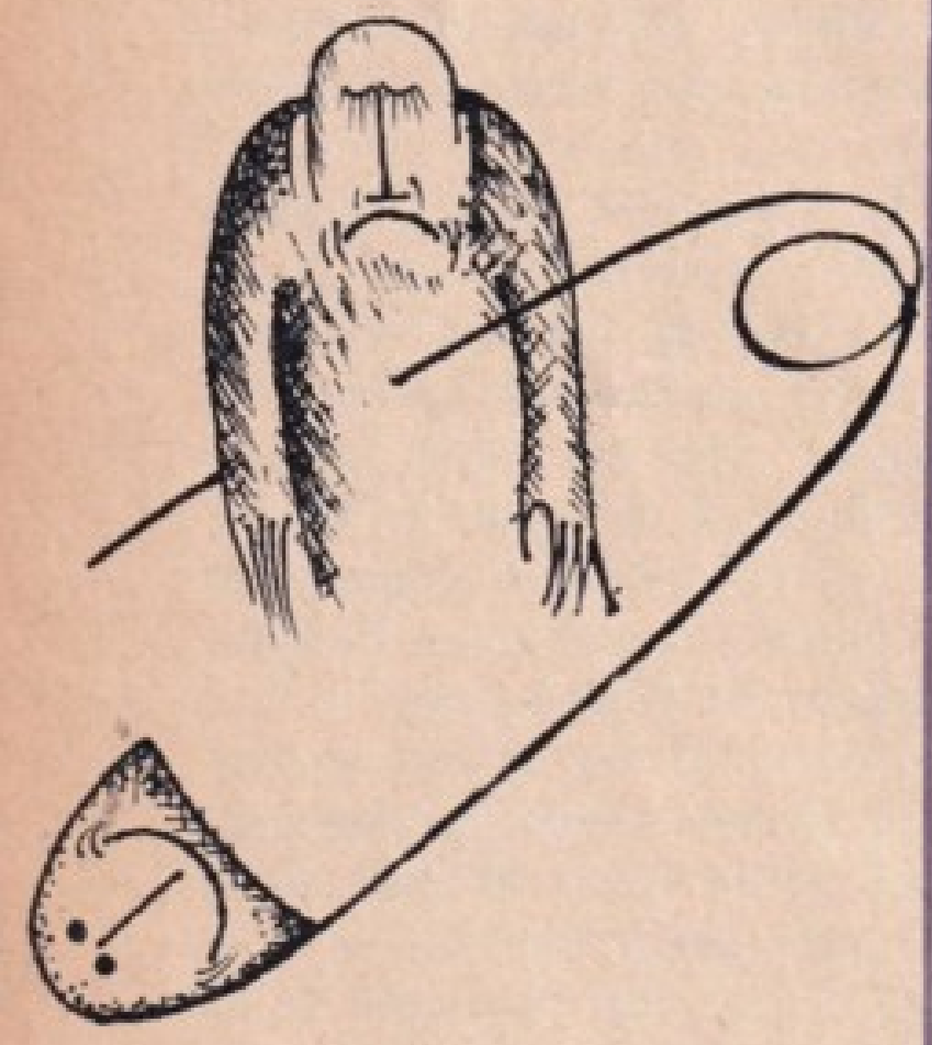

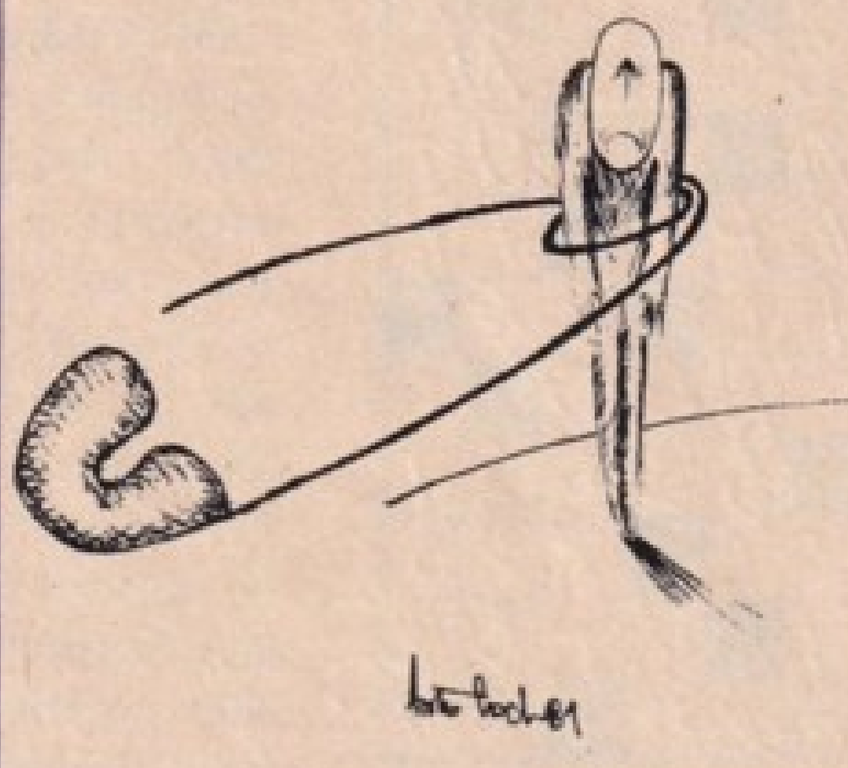

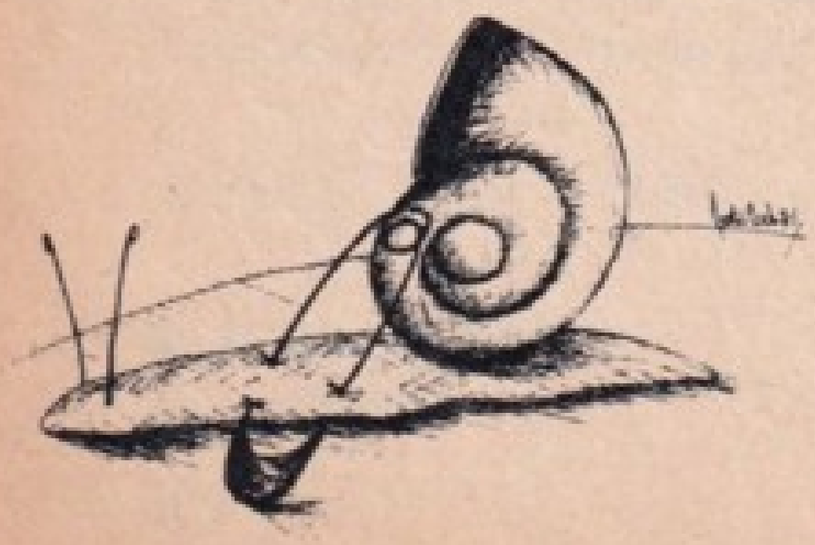

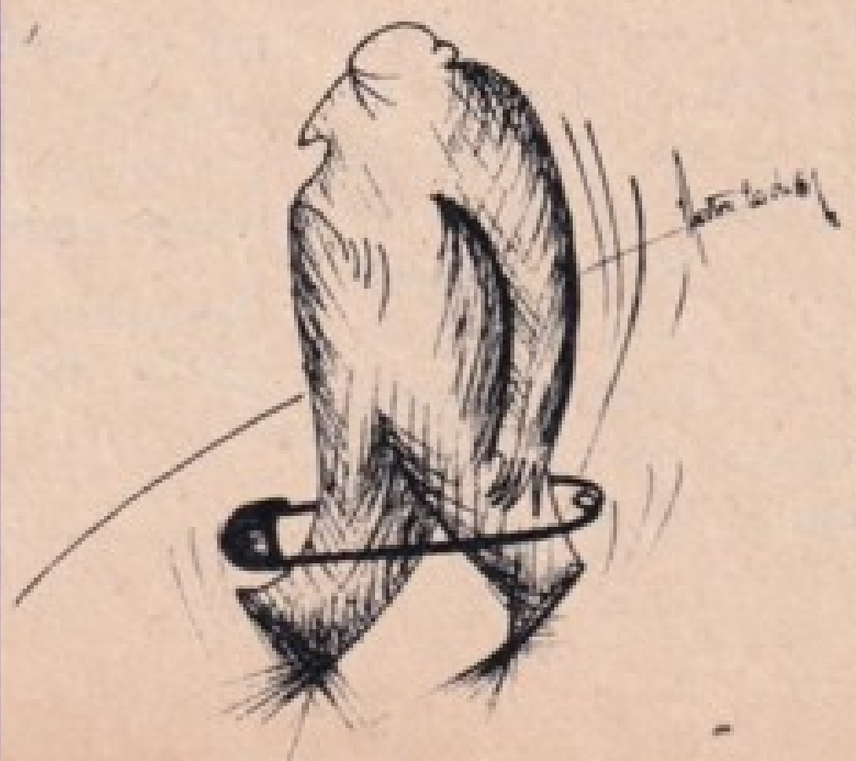

cele 6 gloanțe de pe CONNECTICUT AVENUE și dedesubturile lor

FILMUL EVENIMENTELOR

La un început de săptămînă ca oricare altul, luni, 30 martie 1981, președintele Statelor Unite, Ronald Reagan, protejat de cei care aveau misiunea să-i asigure securitatea, ieșea din hotelul Hilton, unde ținuse o cuvîntare, și se îndrepta spre automobilul său. La un moment dat, unul dintre operatorii de televiziune, aflați într-un grup compact dincolo de cordonul care oprea accesul spre locul pe care-l străbătea Ronald Reagan, a strigat : „Domnule președinte !", cu intenția de a-l determina pe șeful administrației americane să-și întoarcă fața, și astfel să-l poată filma cît mai bine. Președintele a făcut mai mult decît să întoarcă privirea : a dat la o parte pe însoțitorii care erau interpuși între el și cameră și a ridicat mîna în semn de salut. Atunci s-au auzit, timp de două secunde, șase pocnete, pe care mulți le-au luat drept explozii de petarde. În realitate însă, erau șase împușcături, șase gloanțe destinate șefului Casei Albe și care veneau exact dinspre grupul de ziariști spre care se îndreptase Reagan. Realizînd că-i vorba de un atentat, trei oameni din gardă s-au precipitat spre președinte, pe care au izbutit să-l pună la adăpost, în mașina blindată, care a demarat în trombă. În primele minute care au urmat panicii, ziariștii și ceilalți martori oculari afirmau că președintele nu fusese atins. Ei au alergat în ajutorul a trei oameni căzuți pe trotuar. În acest timp, în interiorul mașinii prezidențiale oamenii din serviciul de securitate au descoperit drama : o dîră lată de sînge se prelingea pe cămașa președintelui. El a fost condus imediat la spitalul George Washington, unde a fost supus unei operații care a durat 2 ore și 45 minute. S-a constatat că fusese împușcat în partea stîngă a pieptului. Glontele se oprise în plămînul sting, la o adîncime de 7 centimetri, și trecuse la numai 3 centimetri de inimă.

În tot acest timp a impresionat curajul, stăpînirea de sine ale președintelui, faptul că nu și-a pierdut nici în cele mai grele momente simțul umorului. Deși slăbit, foarte palid, din cauza pierderii de sînge, el a refuzat targa, s-a dat singur jos din mașină și a intrat în spital drept ca luminarea. Chirurgilor de la serviciul de urgență, care urmau să-l opereze, le-a spus surîzînd : „Sper că sînteți cu toții republicani, nu-i așa ?". Pe un amic senator, venit imediat să-l vadă, l-a asigurat : „Nu vă faceți probleme din pricina mea, mă descurc eu". Iar soției, Nancy, parafrazînd pe un mare boxer din anii '20, i-a spus : „Ce să-i faci draga mea, am omis să eschivez".

În urma intervenției chirurgicale, glontele din plămînul drept al președintelui a fost îndepărtat. Era unul din cele șase trase. Dar celelalte cinci ? Primul din serie l-a rănit grav la cap pe James Brady, purtătorul de cuvînt al Casei Albe. Au mai fost loviți un polițist și unul din membrii gărzii personale. Se înțelege, toți cei răniți au fost imediat spitalizați. Cel mai grav a fost atins — în frunte — James Brady. El a căzut fulgerător la pămînt și toți l-au crezut mort. Imediat după ce a fost adus la spital, s-a comunicat vestea decesului său. Dar pe urmă s-a constatat că mai respira, totuși. Ca atare, a fost urcat și el pe masa de

operație, unde, timp de mai bine de trei ore, chirurgii s-au străduit să-l salveze. La terminarea operației, specialiștii nutreau speranțe în ceea ce privește supraviețuirea, nu însă și cu privire la păstrarea integrității facultăților intelectuale.

ASASINUL

Cine trăsese ? Făptașul se numea John Warnock Hinckley, un tînăr blond, grăsuliu, fără antecedente penale. Un personaj fără istorie, s-ar zice. Cercetîndu-i-se însă biografia, s-a constatat că nu totul era în ordine, că existau suficiente motive de suspiciune atît în legătură cu echilibrul psihic al tînărului, cît și cu vederile sale politice.

John Hinckley crescuse în Texas, la Dallas, orașul în care se petrece o crimă zilnic, și unde adesea neînțelegerile legate de circulație se rezolvă cu focuri de revolver. Locuise în cartierul bogătașilor, din rîndul cărora făcea parte și tatăl său, director al unei companii petroliere. Copilul de bani gata și foarte răsfățat a început la un moment dat s-o ia razna. Și-a abandonat studiile universitare și a început să colinde cu chitara sa electrică motelurile din Statele Unite, fiind mare amator de muzică pop și de înghețată. Intrat în conflict cu familia, s-a înscris, în 1978, în Partidul național-socialist din S.U.A., de unde a fost însă expulzat pentru... extremism. „Vorbea mereu de împușcarea oamenilor sau de aruncarea în aer a imobilelor — spunea șeful naziștilor americani despre fostul lui emul. Lumea credea c-ar fi nebun sau agent al poliției".

După ce-a văzut filmul „Taxi Driver", John Hinckley și-a închipuit că poate să joace și el, în viață, rolul pe care actorul Robert de Niro l-a interpretat pe ecran : să ucidă un politician de vază, pentru a demonstra femeii iubite cît e de mare pasiunea lui și să-i cîștige, în felul acesta, dragostea. Aleasa inimii lui Hinckley era tot actrița din „Taxi Driver", Jodie Foster.

După ce s-a fixat asupra personalității pe care urma s-o ucidă, a cumpărat trei revolvere și 50 de încărcătoare și, la 9 octombrie 1980, s-a deplasat în orașul Nashville (Tennessee), cu intenția de a intra în acțiune. Dar, ghinion, pe aeroport a fost reținut de poliție, iar arsenalul i-a fost confiscat. După un scurt interogatoriu, i s-a dat drumul ; firește, fără arme. Însă tînărul grăsuliu n-a renunțat. Cîteva zile mai tîrziu și-a cumpărat de la un armurier din Dallas un revolver arhipopular, de calibrul 22, pe care a dat 47 de dolari. Cu acest revolver a tras Hinckley luni, 30 martie 1981, asupra președintelui Reagan. Și de-abia atunci poliția s-a gîndit să verifice care anume din personalitățile de vază ale Statelor Unite se găsea la Nashville la 9 octombrie 1980. Și s-au lămurit : în ziua respectivă se afla în oraș președintele de atunci, Jimmy Carter...

SIMPLĂ FAPTĂ DE DEZECHILIBRAT ?

În camera de hotel a lui John, la Washington, anchetatorii au găsit o fotografie a lui Lee Harvey Oswald, presupusul asasin al președintelui Kennedy, și o scrisoare către frumoasa actriță din „Taxi Driver" : „Jodie, te rog să privești în inima ta și să-mi dai cel puțin o șansă de a-ți cîștiga stima și dragostea, după acest act istoric". Fotografia și scrisoarea par a spune lămurit, de la bun început, că intenția de lichidare a președintelui Reagan n-are nimic comun cu politica, fiind opera unui dezechilibrat. Ce fel de dezechilibru ? Mulți au văzut în gestul lui Hinckley complexul ratatului împotriva celui căruia Fortuna i-a surîs. Ca urmare a uciderii lui John Kennedy la Dallas, a lui Martin Luther King la Memphis, a lui Bob Kennedy la Los Angeles, și după diverse alte atentate (împotriva lui George Wallace, Malcolm X, președintele Ford), un institut de cercetări însărcinat cu studierea categoriei de indivizi care vor, cu indiferent ce preț, să ucidă un om de vază conchidea că există de-a lungul celor 52 de state americane cam o sută de mii de dezaxați, de inhibați, în ale căror capete bolnave se învîrtește obsedant o idee fixă : să-l ucidă pe președinte. Intră aici și setea bolnăvicioasă de glorie, în genul lui Erostrate, care, pentru a deveni celebru, a dat foc templului zeiței Diana din Efes, una din cele șapte minuni ale lumii. Portretul robot al unui ucigaș de celebrități, susține institutul amintit, începe totdeauna prin aceea că foștii colegi, cunoscuți, n-au nimic de spus despre el. E vorba deci de o figură ștearsă, fără importanță. Dar dacă cercetezi mai amănunțit, descoperi o grămadă de complexe, blocaje de tot felul, ratări școlare sau profesionale, tratamente psihiatrice și fascinația pentru mișcările extremiste. S-ar putea chiar avansa ipoteza, susține o binecunoscută revistă, potrivit căreia în fiecare orășel din Statele Unite există un asasin potențial de președinte, iar faptul că acest omorîtor provine, statistic vorbind, cu mai mare frecvență din vestul decît din estul Americii, apare natural, avînd în vedere că tocmai vestul, unde, între altele, a fost asasinat John Kennedy, a fost (dacă nu mai și este) fief-ul violenței în Statele Unite.

Teza ucigașului dezechilibrat este explicația cea mai răspîndită, susținută atît de specialiști, mai ales de psihiatri, cît și — în special atunci cînd e vorba de atentate asupra unor personalități politice — de factorii oficiali. Dar nu este singura. Mulți au refuzat să creadă că atentatul la viața unui președinte nu are dedesubturi politice. Astfel, în spatele asasinării lui John Kennedy au fost imaginate toate mașinațiunile posibile, fără ca pînă în prezent, la 19 ani de la tragedia de la Dallas, să se fi putut stabili ceva concret. În cazul lui Hinckley, totul proba clar mobilul, iar afacerea a fost, de la început chiar, ca și clasată. Jude-

carea și condamnarea lui fiind o simplă formalitate. Dar și aici s-au ridicat întrebări : dar dacă grăsuliul, cu psihicul său cam în suferință, nu era decît o unealtă ? Dar dacă gestul de „vitejie" menit s-o impresioneze pe actriță îi fusese sugerat de alții ? Care alții ar fi putut foarte bine să-i dirijeze toate gesturile, inclusiv fabricarea alibiului cu scrisoarea. Revista franceză „L'Express" s-a referit chiar la posibilitatea ca cele șase gloanțe trase în fața Hotelului Hilton să servească drept revelator al luptei pentru putere. Legat de aceasta, s-au pus alte serii de întrebări : cum a putut John Hinckley să se plaseze liniștit, fără să i se ceară nici un fel de legitimație, la cinci metri de președinte, în mijlocul unui grup de reporteri acreditați în cea mai perfectă formă ? S-a dat explicația că, desigur, mai sînt și lipsuri, nici un sistem de protecție nu este total și infailibil. Foarte adevărat, numai că acest lucru ar fi fost valabil dacă intrusul era, pentru poliție, un ilustru necunoscut. Ceea ce însă nu se potrivea în cazul lui Hinckley, care, ținînd seama de apartenența lui, pentru o vreme, la Partidul național-socialist, și de faptul, amintit deja, al arestării sale pe aeroportul din Nashville, ar fi trebuit luat de mult în evidența organelor însărcinate cu protecția președintelui. Dacă s-ar fi procedat așa, cele șase gloanțe de pe Connecticut Avenue n-ar mai fi fost trase.

AGITAȚIE ÎN LEGĂTURĂ CU PROBLEMA PUTERII

Deși chestiunea incapacității președintelui Reagan, ca urmare a rănirii sale, nu s-a pus nici un moment, era clar că pînă la ieșirea sa din spital trebuia să gireze cineva treburile curente. Și întrucît vicepreședintele Bush nu era atunci în capitală, cel ce a venit la Casa Albă imediat după atentat și a acționat ca un interimar al președintelui a fost secretarul de stat (ministrul de externe) Haig. Adresîndu-se, prin intermediul televiziunii, cetățenilor S.U.A., el a spus. „Conform constituției, aveți președinte, vicepreședinte și secretar de stat. În această ordine". Numai că ordinea, după însăși legislația Statelor Unite, nu era aceasta.

Constituția S.U.A. are – potrivit chiar comentatorilor americani – și prevederi cam învechite, care nu prea mai corespund realităților sfîrșitului de veac 20, cum ar fi, de exemplu, existența timp de mai bine de două luni de zile a doi președinți. Însă în ceea ce privește asigurarea succesiunii în caz de dispariție subită a președintelui, constituția americană, susțin aceiași comentatori, funcționează remarcabil. Imediat după dispariția președintelui, el este înlocuit de vicepreședinte, care continuă mandatul prezidențial pînă la viitoarele alegeri, fără însă a-și numi un vicepreședinte (același lucru se întîmplă și în cazul demisiei președintelui). Multă vreme, rolul vicepreședintelui s-a redus doar la atît, adică la acela de rezervă pentru cazul cînd funcția supremă devine vacantă. În rest, el nu era la curent cu nici una din treburile de stat importante, iar despre deciziile președintelui afla din ziare, ca orice muritor. Unii vicepreședinți au caracterizat ei înșiși, în cuvinte uneori de spirit, alteori de amărăciune, lipsa de greutate a posturilor pe care le dețineau. Astfel, prin 1900, cînd era vicepreședinte, Theodore Roosevelt spunea că „un vicepreședinte este și mai inutil decît un prinț consort". Un alt vicepreședinte, Th. R. Marshall, declara : „Ar fi pentru mine o nespusă tragedie să-l înlocuiesc pe președinte, fiindcă nu sînt la curent cu nimic. Cel mai mărunt funcționar al guvernului ar fi mai calificat decît mine". Iar Harry Truman, pe care Franklin Delano Roosevelt îl ținea cu totul în afara problemelor de stat (el n-a știut nimic nici de Ialta, nici de cercetările pentru fabricarea bombei atomice), avea pentru funcția sa de atunci cuvinte nu prea măgulitoare : „Vicepreședintele Statelor Unite este la fel de inutil ca și a cincea țîță la vacă". În ultimele decenii însă participarea vicepreședintelui la treburile statului a crescut.

Dar ce se întîmplă în cazul dispariției simultane a președintelui și vicepreședintelui, sau a vicepreședintelui devenit președinte ? Potrivit unei reglementări din 1947, s-a stabilit o ierarhie strictă a personalităților administrației, în virtutea căreia dispariția celor din față permite preluarea automată a funcției supreme de către numărul la care s-a ajuns. Iată primii 9 de pe listă : 1). Președintele ; 2). Vicepreședintele ; 3). Speakerul Camerei Reprezentanților ; 4). Vicepreședintele Senatului ; 5). Secretarul de stat (ministrul de externe) ; 6). Ministrul trezoreriei ; 7). Ministrul apărării ; 8). Ministrul Justiției : 9). Ministrul de interne. Urmează apoi ceilalți membri ai administrației, citați într-o ordine ierarhică riguroasă.

După cum se poate lesne observa, în cazul atentatului împotriva lui Reagan, secretarul de stat sărise cu două locuri mai în față, ca să nu mai vorbim de faptul că secretarul (ministrul) apărării avea și el întîietate în problemele militare. Sosirea la Washington a vicepreședintelui George Bush a pus însă capăt acestei mici neînțelegeri și totul a intrat în normal. Dealtfel, președintele Reagan a fost tot timpul „în exercițiu", chiar și pe timpul cînd s-a aflat în spital.

Dind la o parte pe oamenii din gardă, președintele Reagan salută pe ziariști. Se observă mașina blindată a președintelui

Gardianul din stinga il observă pe asasin

Cu mina încă ridicată, Ronald Reagan înregistrează șocul provocat de glonte

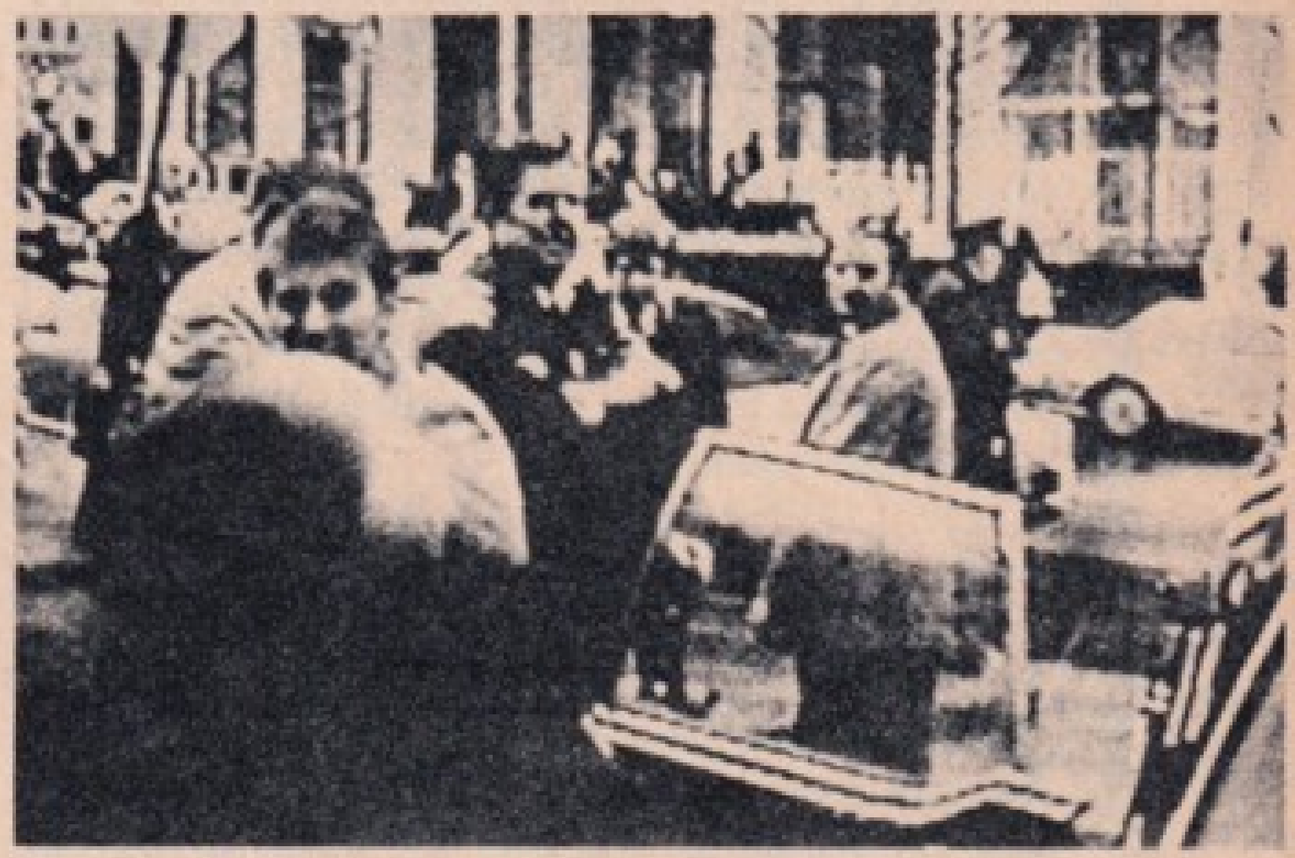

Roland Reagan, avind privirea îndreptată in continuare spre asasin, este împins de oamenii din gardă în mașina blindată

Autorul atentatului, John Hinckley, după arestare (sus)

Celelalte trei victime ale atentatului : purtătorul de cuvînt al Casei Albe, James Brady (i se văd doar picioarele), un agent de poliție și un membru al serviciilor de gardă (in prim plan, stinga)

LA FIECARE 13 SECUNDE SE CUMPĂRĂ O ARMĂ ? !

Nimeni n-a negat legătura dintre tentativa de asasinat din fața hotelului Hilton și climatul de violență din Statele Unite, țara în care se comit, raportat la o sută de mii de locuitori, de 9 ori mai multe crime decît în Europa occidentală, țara în care se înregistrează un omor la fiecare 24 de minute, în care rata creșterii anuale a criminalității este de 13 la sută, iar criminalitatea în Statele Unite — fenomen aflat, potrivit statisticilor, într-un proces de creștere vertiginoasă — este pusă în relație și cu proliferarea armelor. În S.U.A., la fiecare 13 secunde se cumpără o armă de foc. Ca urmare, pentru cei 250 milioane de americani se află în circulație nu mai puțin de 150 milioane arme de foc, dintre care 55 milioane de revolvere. Și este limpede că oricare ar fi mobilurile atentatelor, oricine ar fi autorii, ducerea lor la îndeplinire este într-o măsură foarte mare facilitată de posibilitatea procurării fără probleme a armelor necesare.

Dacă s-au ridicat voci contra vînzării libere și deținerii fără restricții a armelor ? Da, în repetate rînduri. Au făcut-o cunoscute personalități, printre care senatorul Edward Kennedy, adversar hotărît al vînzării libere a armelor. Un alt senator, Daniel Moynihan întreba Congresul : „Oare cîte împușcături vor mai fi necesare ca să terminăm o dată cu pistoalele ?". Se pare că foarte multe. Pentru că, lăsînd la o parte faptul că însuși președintele Reagan este partizanul circulației nestingherite a pușților și revolverelor pe teritoriul american, la mijloc sînt interesele de miliarde de dolari ale producătorilor de arme, constituiți în atotputernica National Rifle Association. Iată portretul pe care-l face acestei companii revista „Paris Match" : „National Rifle Association, puternic grup de presiune care susține și protejează dreptul de a cumpăra și utiliza liber o armă de foc, militează, de-a lungul anilor, punînd la bătaie miliarde de dolari, pentru ca să nu se poată vota de către Senat sau Congres nici o lege preventivă, nici un oricît de mărunt articol în vreo lege avînd drept scop controlarea sau limitarea, fie neînsemnată, a șuvoiului irațional de arme, petarde și muniții care inundă Statele Unite de la un capăt la altul". Deviza acestei companii este : „Nu armele omoară, ci oamenii". Sofism ieftin, care n-a împiedicat pe „Le Nouvel Observateur" să pună această companie direct în cauză : „Dacă președinții americani au o rată a mortalității mai ridicată decît alții, dacă între New-York și Los Angeles se comite o crimă la fiecare 24 de minute, această asociație își are negreșit contribuția ei". Legat de deviza cu privire la raportul om-armă în răspunderea pentru crimele ce se produc, este de notat că negustorii de pușți etalează la loc vizibil tot felul de panseuri cu conținut asemănător. Astfel, la prăvălia de unde și-a cumpărat Hinckley revolverul de calibrul 22 atîrna o pancartă pe care scria : „Armele nu sînt mai responsabile pentru crimele produse decît muștele din lăzile de gunoi".

Că nu este așa, că vînzarea liberă a pușților și pistoalelor mărește, ipso facto, criminalitatea, este recunoscut acum de toți specialiștii. O dovadă în plus o constituie situația din Massachusetts, stat a cărui legislație a devenit foarte severă împotriva armelor de foc. În numai doi ani după adoptarea acestei legislații, numărul omuciderilor a scăzut cu peste 55 la sută.

O MESERIE PERICULOASĂ

Atacul de la 30 martie 1981 asupra lui Ronald Reagan a constituit al 11-lea atentat împotriva unui președinte al Statelor Unite. Cu acest prilej, s-a relevat că, începînd din 1865, un președinte american din cinci a fost victima unei tentative de asasinat, reușite sau nu, ceea ce face ca exercitarea în S.U.A. a prerogativelor prezidențiale, oricît de glorioasă ar fi, să rămînă una din meseriile cele mai periculoase din lume.

Ce-i de făcut ? Nimeni n-a pretins că deține cheia sigură a problemei. Dar foarte mulți au fost de acord că, și pentru securitatea președinților, luarea de măsuri hotărîte împotriva proliferării violenței, în frunte cu limitarea circulației armelor, ar fi binevenită. Astfel de măsuri vor face cu siguranță ca riscul meseriei de președinte american, chiar dacă rămîne, să fie unul mai mic. Pentru că, la urma urmei, chiar și președintele nu-i decît un om.

ION D. GOIA ■

UNIVERSI

ADA '81

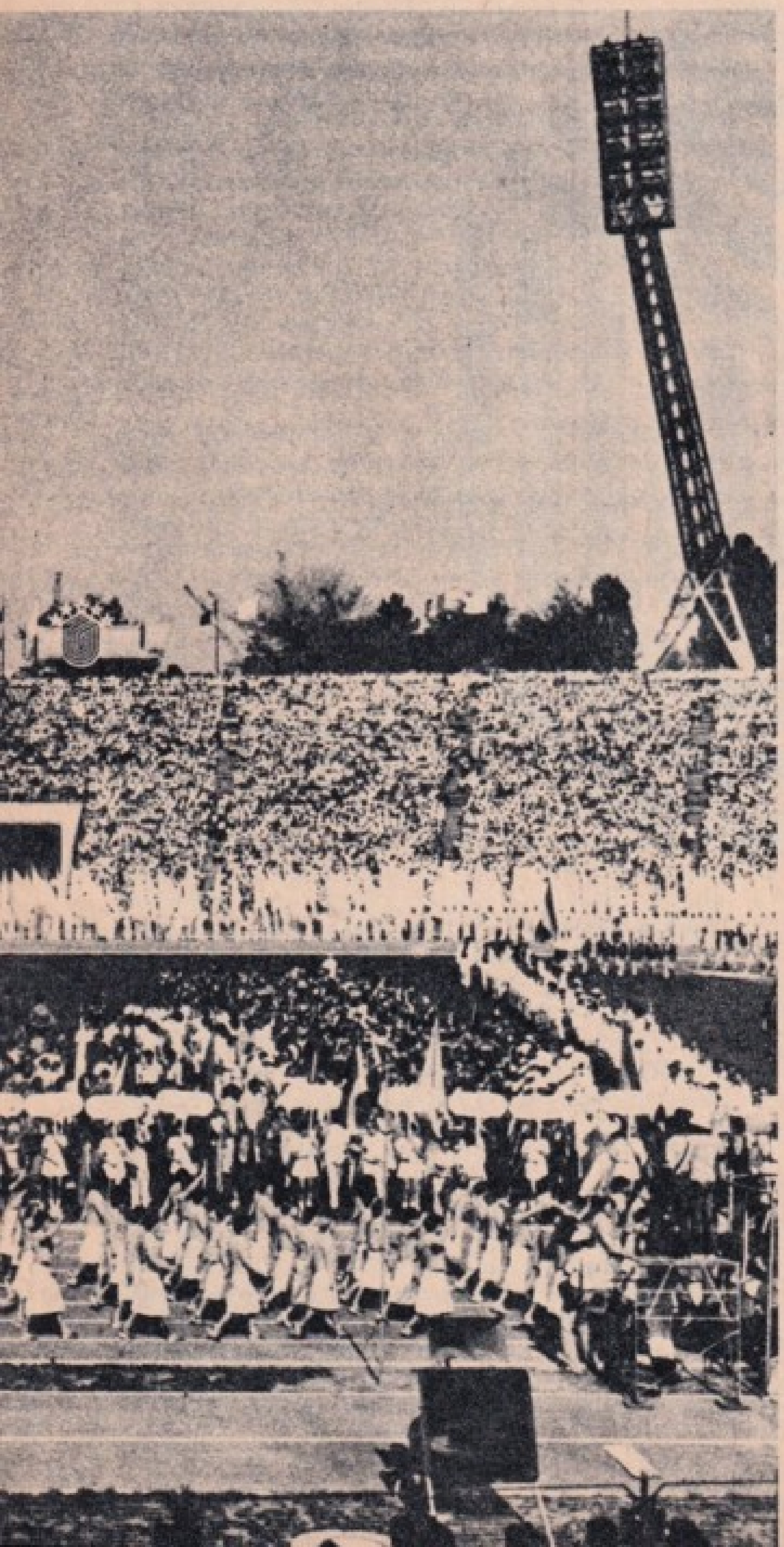

Desfășurată sub înaltul patronaj al președintelui Nicolae Ceaușescu, cea de-a 11-a ediție a Jocurilor Mondiale Universitare de vară a constituit un eveniment sportiv major, o mică Olimpiadă, cum a mai fost ea numită, avîndu-se în vedere valoarea participării și a rezultatelor înregistrate. Dar semnificația Universiadei în ediție bucureșteană trebuie căutată dincolo de cadrul strict al întrecerii sportive. S-a spus, astfel, că a fost un festival al păcii și prieteniei, al tinereții de sub semnul lui Gaudeamus, al încrederii în oameni, în puterea lor de a construi o lume mai bună. Nimic mai adevărat, de vreme ce sub același cer senin de iulie s-au putut trăi, cunoaște și înțelege tineri de pe toate continentele. Mai presus de orice deosebire de rasă, limbă, convingere, bucuria de a trăi și a fi tînăr a irumpt către înălțimi. Floare între flori, înălțîndu-se spre soare pe ospitalierul pămînt românesc...

Au fost zile de regal sportiv. În București s-au aflat mari campioni, am asistat la o veritabilă sarabandă a recordurilor și la spectacole de înaltă ținută. Au fost, totodată, zile de efort susținut ale unor oameni care au ținut să nu dezmintă renumele de bună gazdă al poporului român. Și au reușit, vorbele atît de frumoase rostite de oaspeți și publicate în presa cotidiană însemnînd mult mai mult decît simple declarații de curtoazie. De zeci, de sute de ori am auzit, în multe din limbile pămîntului, cuvîntul acesta cu profunzimea simplității: „Mulțumesc!".

Amintirile sînt încă puternice. Revedem „solul" scînteietor al Nadiei, fantastica finală a baschetbaliștilor, bucuria ca de copil a Sărei Simeoni pentru aurul Jocurilor dar și al încrederii regăsite după convalescență, drama Nataliei Ilinih, demnitatea marelui învins numit Vigneron, neputința electronicii de a-i departaja pe înotătorii Paulus și Palacak, notele de zece trecute în contul săritoarei chineze Chen Xiaoxia. Dar să nu anticipăm, ci să deschidem „jurnalul" pe coperțile căruia stă scris Universiada 1981, București — România...

IEȘIREA LA RAMPĂ

După ce, duminică, competiția a avut drept uvertură o ceremonie oficială și un spectacol „în care zîmbetul și sobrietatea s-au aflat împreună, ceea ce este dealtfel caracteristic românilor" (Carlo Metrola, conducătorul delegației italiene), luni a fost „Ora H". 2000 de bucureșteni au luat drumul patinoarului 23 August, unde luptătorii români de greco-romane au susținut zece meciuri și au cîștigat tot pe atîtea. Start la volei, baschet, polo, floretă băieți, sărituri. Iar la Palatul sporturilor și culturii s-a cîntat pentru prima dată Gaudea-

mus în cinstea învingătorilor. Aici, după ani și ani de așteptare, după ce vreme îndelungată singurul nume de luat în seamă era al lui Dan Grecu, am putut vedea cum gimnastica românească poate avea și alți băieți de ...aur. Kurt Szilier, Emilian Nicula, Romulus Bucuroiu, Dan Odorhean, adică echipa României, și încă o dată primul dintre ei, la individual compus, au urcat pe cea mai înaltă treaptă a podiumului! De reținut: Szilier s-a aflat la egalitate cu sovieticul Korolev, cea mai mare notă a fost acordată unui excepțional exercițiu la bară fixă (Emilian Nicula — 9,90), iar pentru unii dintre participanți însăși prezența într-un asemenea valoros concurs a reprezentat un succes, ceea ce poate constitui o explicație a execuțiilor ratate care și-au mai făcut loc. Dincolo de toate acestea, ziua de 20 iulie va rămîne înscrisă în cartea sportului nostru drept ziua ieșirii la rampă în plen a gimnasticii masculine.

CE ÎNSEAMNĂ FERICIRE LA 79 DE ANI

Ziua a doua. La Polivalentă nu aveai unde arunca un ac. Mai bine de 7000 de oameni, mulți dintre ei aflînd de „Tsukahara" abia prin anii Montrealului, ai primei medii 10 din istorie, au venit să vadă cu ochii lor dacă Nadia a rămas Nadia. La rîndul ei, copilul de ieri plecat din Onești pentru a cuceri lumea fremăta de emoție și nerăbdare: era asaltul singurului titlu care-i lipsea din palmares, iar acel titlu era pus în joc nu la Skien, Copenhaga sau Fort Worth, ci Acasă. Studenta Nadia Comăneci, suportînd și ea, în timp, transformările vîrstei, s-a arătat, din nou, aproape de perfecțiune la trei dintre aparate, mai ales la sol, unde s-a prezentat după ratarea de la bîrnă. Am crezut că această nesansă o va face să-și piardă cumpătul. Ne-am cutremurat, o clipă, la gîndul că vom asista chiar aici, la București, la o mare înfrîngere. Ei bine, Nadia a intrat pe covor de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, de parcă atunci ar fi început concursul. Cu un calm olimpian, dezinvoltă și grațioasă, Nadia a reamintit unei săli în extaz de zina de la Montreal: (10!), iar reporterului de spusele Ancăi Grigoraș, fostă și ea, ca ieri, medaliată la astfel de întreceri, antrenoare, în ultima vreme — alături de Gheorghe Gorgoi — a marii campioane: „Fata asta are nervi de oțel. Cînd vrea, e în stare să doboare și munții, atîta forță poate strînge în ea".

Dacă a existat o concurentă ce i-a periclitat poziția, aceea nu s-a numit nici Stela Zaharova, nici Maria Filatova, nici Zhu Zheng. Ea s-a chemat Emilia Eberle. În luptă, la rîndu-i, cu timpul curgînd nemilos — păstrăm relativ proaspătă în memorie apariția micii arădance în arena gimnasticii mondiale —, Emilia a făcut unul dintre cele mai bune concursuri ale sale din ultimul timp. Dar la al patrulea aparat, după un început promițător, cu un dublu salt perfect, Emilia a căzut. Ieșind de pe covor, ea rostea încet, ca pentru sine: „Ar fi fost prea frumos..." În asemenea împrejurare, Stela Zaharova a primit argintul, a treia fiind Dumitrița Turner, sigură și egală cu ea însăși la toate aparatele. Cu Rodica Dunca pe poziția a patra și cu Emilia (numai) pe a cincea, echipa României a acumulat 118,0 puncte, mai mult decît Uniunea Sovietică (116,20) sau R.P. Chineză (115,60) devenind campioană mondială universitară.

În această vreme, la sala de la 23 August, devenită a scrimei, finala floretiștilor semăna cu cea de la competiția supremă, disputată cu prea puțin timp în urmă. În orice caz, ordinea primilor doi a fost identică, Petru Kuki primind o nouă medalie de argint, metalul cel mai strălucitor revenind, ca și în orașul francez Clermont-Ferrand, sovieticului Smirnov. A început și festivalul atletic, cel dintîi campion fiind aruncătorul de greutate Mike Carter, din S.U.A. În cealaltă finală a zilei, cursa de 10 000 m a măsurat, de fapt, 10 400, numărătorii de ture uluindu-se, pur și simplu, timpii înregistrați nemaiavînd, astfel, relevanță. Notabilă, oricum, performanța tînărului nostru atlet György Marko, care a trecut linia de sosire după învingător, Toomas Turb (URSS). Gafa arbitrilor — indiscutabil, mare, dar trebuie spus că nu e prima competiție atletică importantă unde s-a întîmplat așa ceva — nu l-a împiedicat pe Adrian Paulen, președintele Federației internaționale de atletism amator, să exclame: „M-am îndrăgostit de Universiadă! La vîrsta mea, la 79 de ani, cred că-mi este îngăduit... În cursul dimineții, cînd am văzut 10 000 de spectatori la calificări, am fost un om fericit!"

La sărituri, moment memorabil: după două decenii, o sportivă, Ruxandra Hociotă, cucerește o medalie (bronz, la trambulină). Chinezoaica Li Yihua trece granița celor 500 de puncte, anunțînd parcă spectacolul de înaltă ținută care urma.

INEFABILUL ÎNĂLȚIMILOR

Amatorul de sport începe să aibă miercuri mari probleme. Întrecerile devin tot mai pasionante și e de-a dreptul imposibil de ales între un sport sau altul. La Patinoar, spre pildă, casele de bilete au fost luate din nou cu asalt. Din cei cinci români, trei au cucerit aurul, ceilalți mulțumindu-se cu argintul. Dintre campioni, Ștefan Rusu obține o performanță ieșind din limitele obișnuitului: după titlul olimpic, mondial și continental (acesta apropriat de 4 ori!) el își completează palmaresul prin medalia Universiadei. Frumoase și rezultatele lui Nicolae Zamfir și Ion Draica, chiar și cele ale lui Constantin Alexandru (de la care am așteptat totuși aur, el pierzînd în meciul decisiv în fața unui out-sider) și Vasile Andrei.

Atletismul a ținut, de asemenea, afișul. 25 000 de spectatori au asistat, printre altele, la o neobișnuită cursă de 1500 m. Totul părea normal, plutonul se înșirase monoton și, deodată, a țîșnit necunoscutul Aouita. Un sprint sec, uluindu-i parcă pe ceilalți, un avans însemnat și o explozie de bucurie a unui om care cîștiga pentru țara sa, pentru Maroc.

prima medalie la J.M.U. Îl vedem și acum aievea, cu brațele înălțate a victorie cînd nu încheiase încă cursa și ne întrebăm ce timp ar fi înregistrat dacă gîndea la record, și-l așteptăm în ziua cînd va bate, poate, recordul lumii, zi în care își va aminti de București, orașul afirmării sale... La 800 m, Gabriela Dorio a cîștigat cel dintîi duel cu Doina Melinte. La 400 garduri, un american, David Lee, s-a arătat demn de a-l concura pe marele Edwin Mozes. Poliatlonul feminin, devenit, în premieră la o competiție de anvergură, heptatlon, și-a desemnat învingătoarea în polonеza Malgorzata Guzowska, Corina Țifrea cucerind bronzul și înregistrînd un record național. Mel Lattany, din S.U.A., și frumoasa Beverley Goddard din Marea Britanie au fost primii la 100 m. Apriga dispută a săritorilor de triplusalt s-a încheiat cu victoria sportivului chinez Zou Zhenxian, la înălțime valorosul Demianiuk s-a clasat abia al șaselea (campion: Leo Williams, din S.U.A.), iar în întrecerea sulițașelor Petra Felke (R.D.G.) a avut „aruncarea de aur" în ultima încercare.

La Palatul sporturilor, finale pe aparate la masculin. Solul a avut doi cîștigători, românul Dan Odorhean și chinezul Li Ning, calul cu mînere — patru, situație rar întîlnită! Ei s-au numit Li Ning, Li Xiaoping (R.P. Chineză), Iuri Korolev (URSS) și Kurt Szilier (România). Mai simplu a fost la inele (învingător Li Ning, din nou el), sărituri (Li Yuejiu, urmat de Odorhean), paralele (de astă dată un japonez, Koji Sotomura) și bară, unde adversar pentru Nicula a fost... perfecțiunea. Așa s-au încheiat cele mai frumoase zile ale gimnasticii masculine românești.

La floretă, sovietica Ana Dmitrenko o învinge în asaltul hotărîtor pe Aurora Dan. Argintul acesteia prefața însă o mare izbîndă.

La înot, surpriza a venit de la prima finală: la 100 m bras a învins vest-germana Angelika Knipping. Alt laureat al zilei, în aceeași probă, dar la masculin — americanul Nick Nevid.

Un mare sportiv, Thierry Vigneron, face pronosticuri. „Va fi luptă mare la prăjină". Dincolo de victorie, pentru blondul francez

Nadia Comăneci sau grația absolută

mai prețioasă este senzația pură a zborului. „Pentru că, nu-i așa, există un inefabil al înălțimilor..."

GENEROZITATEA CAMPIONULUI

Final de apoteoză la gimnastică. Sala arhiplină, spectacol sportiv la granița cu arta, o gală de vis. Steaua Nadiei a mai strălucit o dată. La sărituri, ea a împărțit cea mai înaltă treaptă a podiumului cu Stela Zaharova. Nu a fost singură nici la paralele, unde Emilia Eberle a lucrat atît de precis încît 9,85 a apărut publicului o notă modestă! La sol, în schimb, exercițiul ei a ridicat sala în picioare, consti-

tuind cel mai frumos final cu putință pentru un concurs de gimnastică de înaltă valoare, cum a fost acela de la Universiadă. Brigada de arbitre, încercînd să mai recupereze din dărnicia primei zile, i-a acordat 9,90. În inimile noastre, Nadiei i se cuvine 10. Pentru nenumăratele clipe de încordare și bucurie pe care această fată ni le-a dăruit... Extraordinară a fost și Emilia. Pe „puntea suspinelor" ea a fost de o uimitoare siguranță, nota primită (9,90) însemnînd o frumoasă revanșă asupra nesansei de marți. Și să nu le uităm nici pe Dumitrița sau Rodica, medaliate și ele, cu argint sau bronz, după cum trebuie să le mulțumim și Stelei Zaharova, Mariei Filatova, chinezoaicei Zhu Zheng, japonezei Yayoi Kano, celorlalte fete care au strălucit la Polivalentă.

18 medalii, dintre care 12 de aur, iată un bilanț demn de harnica noastră școală de gimnastică.

O fată de aur este și Carmen Bunăciu. Ea învinge, în proba favorită (200 m spate), campioana Statelor Unite și urcă pe podium între două americance. Pe care nu le privește de la înălțime decît o clipă, după aceea invitîndu-le alături, pe cea mai înaltă treaptă. Generozitatea stă bine autenticului campion.

Și luptătorii de greco-romane au ținut pasul gimnasticii: zece concurenți, tot atîtea medalii! Ion Păun, Ilie Matei, Victor Dolipschi — aur, Nicu Gingă și Gheorghe Ciobotaru — argint, acestea sînt numele noilor performeri. Uralele de la Patinoar nu mai conteneau.

Un italian (Giovani Scalzo) cîștigător la sabie. Un sportiv sovietic (Serghei Kuzmin) la trambulină. Drapelele U.R.S.S. și S.U.A. înălțîndu-se, pe rînd, la piscina 23 August, pentru Jill Sterkel, Serghei Zabolotnov, Kris Kirohner, Armin Lemmne, din R.D.G., primul la disc. Adăugați-i precedenților laureați: universalitatea întrecerii studenților sportivi ai lumii nu-i vorbă goală.

Așteptată zeci de ore și durînd ceva mai mult de cinci, prăjina a fost marele spectacol promis de icarii Poliakov și Volkov, Vigneron și Houvion. Mult anticipatul duel Vigneron-Poliakov n-a mai putut avea însă loc, chiar dacă cei doi s-au aflat la start, pentru că în acea zi de joi 23 iulie Konstantin Volkov, sătul să stea în umbră, n-a putut fi bătut, tresărirea lui de orgoliu anunțînd fantasticul record mondial, 5,84, pe care l-a realizat la puține zile după victoria de la Universiadă. Palpitantă a fost și finala de la 110 m garduri, cîștigată de Larry Cowling la numai 8 sutimi în fața clujeanului Pal Palffy. Încă două medalii, de bronz — Ion Zamfirache, la disc, și Liodor Pescaru, la marș, au completat recolta sportului românesc.

SPRE... MILIONIMI DE SECUNDĂ?

Întrebarea nu este chiar așa deplasată de vreme ce vineri Bill Paulus, americanul-recordman al lumii, și compatriotul său Bob Placak au fost înregistrați în 55,412 pe 100 m fluture, calculatorul electronic rămînînd neputincios în încercarea sa de departajare la miime de secundă! În aceeași probă, dar la fete, Jill Sterkel termină prima, Carmen Bunaciu a treia. Și la atletism tot fetele au fost fruntea, Florența Crăciunescu călcînd viguros pe urmele Liei Manoliu și Argentinei Menis. Iar dacă ea a urcat pe treapta de sus la premierea de la disc, două locuri mai jos s-a aflat, pe același podium, o altă româncă, Mariana Ionescu. S-au mai văzut cazuri, ar putea exclama cineva. Numai că între aur și bronz a existat de data aceasta cea mai strînsă legătură: Florența și Mariana sînt surori...

REVANȘA SCRIMEI

A exista, cîndva, în sportul românesc o mare campioană numită Olga Orban. Au mai fost și alte floretiste prin truda și talentul cărora scrima românească și-a făurit o tradiție. Dar anul trecut, la Olimpiadă, sportul acesta făcea un pas înapoi. S-au pierdut talentele? Răspunsul a venit la București, la Universiadă. Sîmbătă 25 iulie, pe seară, publicul aflat la sala 23 August aplauda frenetic, emoționat privind chipurile celor cinci fete, cu cîte o lacrimă fierbinte în colțul ochilor. Viorica Țurcan, Marcela Moldovan, Aurora Dan, Elisabeta Guzganu și Csila Ruparcics au făcut din echipa de floretă a țării cea mai bună echipă a Universiadei. Iată una dintre cele mai frumoase surprize ale Jocurilor.

Atletismul și-a desemnat noi campioni. Frumoasa Kathy Smallwood, imbatabila Helma Knorscheidt, agilul Cliff Wiley, tenacea Anna Kostețkaia, vînjosul Klaus Ploghaus, iutele Iuri Naumenko. Pentru noi, cea mai așteptată probă a fost lungimea fetelor, unde le aveam pe Anișoara Cușmir și Vali Ionescu. Și, vreme de cinci sărituri (din șase), am trăit cu iluzia că recordmana și campioana olimpică Tatiana Kolpakova va fi învinsă. Anișoara a mers „ceas", cum se spune, Tatiana intrîndu-și în mînă abia la a patra tentativă — 6,76, la 1 centimetru de cea mai bună săritură a româncei, apoi 6,83 și încă o dată 6,76. Fetele noastre (Anișoara locul 2, Vali locul 3) au trebuit să amîne împlinirea promisiunilor, recunoscîndu-se învinse de o sportivă de mare valoare.

Continuă să cadă recordurile la piscină. Tenisul avansează, ca și turneul de polo, baschet, volei. La Patinoar a venit rîndul luptătorilor de la libere. Universiadă din plin. „O competiție atît de simpatică" încît Sara Simeoni a uitat cu totul de boală, de prea puținele antrenamente făcute. Atletismul e viața ei, ne spunea campioana înălțimilor și a modestiei, și fiecare săritură depinde de atmosfera de pe stadion, de cum simți spectatorul. Nu e ca la o cursă în care totul se termină în puține secunde...

AGONIE ȘI EXTAZ

Cu un ochi rîzînd pentru grandiosul spectacol de „la revedere", cu celălalt umezit la gîndul că timpul trece atît de repede, am închis duminică cartea atletismului Universiadei '81. A fost prea frumos pentru a nu aminti în întregime întîmplările ultimei zile de întreceri în sportul sporturilor. 800 m femei. Doina Melinte și Gabriela Dorio sînt din nou protago-

niste, dar ordinea de la 1500 e acum schimbată. Băcăuanca face „cursa vieții sale", cum scria Romeo Vilara, o cursă atît de bună încît marea învinsă din Italia o va îmbrățișa în stil latin. Se alătură lor o altă româncă, Tudorița Morutan, sosită a treia. Înălțime femei. Recordmana lumii, campioana olimpică Sara Simeoni își recîștigă titlul mondial universitar cucerit în urmă cu patru ani la Sofia și pierdut acum doi ani în Mexic. Rezultat bun, 1,96, care o face pe Sara să se manifeste ca un copil. De bucurie, firește. 800 bărbați. Grecul Moutsanas este învins la finiș de Hauck (R.D.G.), într-o sosire de spectacol. Ștafeta 4 × 100 m. Victorie americană, și la băieți și la fete. Atleții sovietici își iau revanșa în cvadrupla cursă a turului de stadion, impresionantă fiind victoria de la masculin, în care Viktor Markin a recuperat un avans ce părea decisiv. Proba de 3000 m ne-a reamintit că sportul are marile sale drame. Valentina Ilinîh avea, la intrarea în ultimul tur, mai bine de 50 de metri avantaj față de Maria Radu. Aceasta din urmă își pierde poziția, nerezistînd atacului Bredei Pergar. Medalie de argint pentru sportiva din Iugoslavia? Nu, deoarece, sub ochii noștri uimiți, Natalia Ilinîh începe să se împleticească, linia de sosire se îndepărtează parcă pentru ea în loc să se apropie, Breda săvîrșește minunea, depășind-o pe lideră, care, cu ultimele puteri, trece linia ce părea să-i consfințească victoria, prăbușindu-se. La aruncarea suliței, Dainis Kuula (U.R.S.S.) a onorat competiția și debutul în marele atletism al stadionului bucureștean „23 August" trimițînd obiectul zburător dincolo de orice limită atinsă vreodată pe pămînt românesc (89,52). Maraton, în premieră, la Universiadă, Americanul Wills Herbert conduce multă vreme, dar primul intră pe stadion, cu un avans apreciabil, sovieticul Ivan Kovalciuc. Al treilea, spre surpriza, plăcută, a tribunei, Gheorghe Buruiană. În fine, la 5000 m, Douglas Padilla a cîștigat ultima medalie de aur a întrecerii, pentru Statele Unite.

Ne-am despărțit, la oră de seară, de atletism, cu bucuria de a fi cunoscut mari campioni, de a fi văzut tribune populate ca atunci cînd lumea gusta altfel farmecul sportului-sporturilor, dar și cu nostalgie. Despărțirile sînt întotdeauna dureroase...

Carmen Bunaciu — a doua medalie de aur, eleva Cristinei Soptereanu repetînd astfel performanța din Mexic. Dacă am mai avea și alte înotătoare la fel de dotate, tenace și ambițioase ca această fată!... Jill Sterkel și Serghei Zobolotnov au făcut și ei o figură asemănătoare, urcînd, adică, iarăși pe cea mai înaltă treaptă a podiumului. Tot într-un sport legat indispensabil de apă, la sărituri, Chen Xiaoxia, studentă din R.P. Chineză, entuziasmează public, specialiști și arbitri: patru note de 10.

Un suedez, Bjoerne Vaeggoe, devine campion la spadă. Luptătorii de libere se apropie — sau dimpotrivă — de medalii. Patru finale la tenis vor fi disputate și de români (nu se știe deocamdată cine accede într-a cincea). Și totuși, vorbind de sporturile individuale începem să ne gîndim tot mai mult la cele de echipă.

ÎN FINE, IRINEL

Maratonul voleiului se apropie de sfîrșit, cu băieții noștri în prim plan. Ca și acela al baschetului, unde echipa masculină a tricolorului și-a făcut deja „planul" (e puțin lucru să fii alături de U.R.S.S., S.U.A. și Iugoslavia în semifinale?), cea feminină la fel, ba încă cu perspective de mai bine. Apropo de sportivii români. Bilanțul general devine tot mai strălucit. Virginia Ruzici a făcut un joc ireproșabil (doar patru mingi greșite în 14 ghemuri) și nu i-a lăsat nici o speranță Luciei Romanov în finala de simplu. La puțină vreme după aceea, marea noastră campioană făcea ceea ce altădată îi revenea lui Țiriac, adică dirija jocul de dublu. Numai că acum lîngă ea se afla nu Ilie Năstase, ci Florin Segărceanu. Deci, de două ori aur și o dată argint la tenis. De adăugat medaliile de bronz cucerite de luptătorii Aurel Neagu și Gheorghe Fodore, precum și de echipa de sabie (probă cîștigată de Italia).

Sînt cîțiva ani buni de cînd colegul Adrian Vasiliu spunea, în stînga și-n dreapta, că natația românească va avea o nouă și mare vedetă, că în afară de Carmen mai există și Irinel. Și am tot așteptat să-i vedem împlinită profeția pînă cînd, de curînd, ne-am zis că se mai pot înșela specialiștii. (Nu mai departe decît ieri notam cu regret că Bunaciu e singură). Și iată că, atunci cînd nu mai credeam în ea, minunea s-a produs. Luni, 27 iulie, în finala de 400 m mixt, Irinel Pănulescu a cîștigat lupta cu adversare de valoare și cu inerția, sosind a treia, pentru a urca în cele din urmă la argint, în urma descalificării americancei Anne Tweedy. Pe primul loc — Mayumi Yokoyama, nume japonez, dar sportivă cetățean american. Alți învingători la înot: Serghei Fesenko (la al doilea titlu), Kim Linehan, fostă recordmană a lumii; sovieticul la 400 m mixt, americanca în cea mai lungă probă a craulistelor (800 m).

UN BRONZ CÎT... UN AUR

Satul începe să devină mai gol. Lumea se grăbește, pe universitari îi așteaptă alte examene, în amfiteatre sau arene. Universiada se află la ora ultimelor decizii.

În această zi de marți 28 iulie tenisul a avut în program două finale iar pe treapta de sus a podiumului tot atîtea „dubluri" din România. Adică Virginia Ruzici — Florența Mihai și Florin Segărceanu-Andrei Dîrzu. Fetele au oferit un spectacol de neuitat în compania unor tenace jucătoare japoneze. Băieții au refăcut un teren ce părea pierdut (două seturi handicap și 3—4 în al treilea) în fața cuplului italian. Luptele libere și-au desemnat alți cinci campioni, dintre care trei din Uniunea Sovietică. Pentru tricolori, un loc secund: Gheorghe Bîrcu. Cădere de cortină și la Strandul tineretului, cu un solist (Li Hongping, din R. P. Chineză) de nota 10, acordată în două rînduri. Într-o altă zonă de București, la piscina „23 August", se consemnează noi recorduri ale competiției; odată urcă pînă la aur un sportiv sovietic, de trei ori americanii.

Decizii și în sporturile de echipă. La polo, acolo unde am trăit o vreme febra... aurului, Hagiu și ceilalți cuceresc a treia medalie ca valoare, ceea ce nu e totuși de colea, într-o întrecere sub semnul dramatismului, al surprizelor. Americanii au fost neînvinși pînă în ultima zi, cînd au jucat cu băieții lui Tolea Grințescu. Aceștia au învins, un 6—4 care i-a costat pe americani primul loc, adjudecat astfel de cubanezi. În fine, baschet fete.

În urma unor dispute echilibrate, în care fetele noastre au luptat cu ardoare pentru culorile țării, demonstrînd un real progres, ele au reușit ceea ce nu s-a mai reușit pînă acum în întreaga istorie a baschetului nostru: o medalie, fie ea numai de bronz, într-o competiție de înaltă valoare. Ca o dovadă, primele locuri au revenit puternicelor echipe ale U.R.S.S și S.U.A.

SPECTACOLUL DE GALĂ

Miercuri 29 iulie. Ziua din urmă a Universiadei '81. Și, cu siguranță, printre cele mai frumoase.

Scrima și-a încheiat întrecerea în stil mare, ultimele ore din cele peste 100 de pe planșele de la „23 August" fiind ale unui concurs de mari performeri ai spadei. Dintre toți, cei mai buni s-au arătat frații Ion și Mihai Pop, Liviu Angelescu, Rudolf Szabo, Octavian Zidaru și așa echipa României a devenit campioană a lumii sportive universitare. La tenis laureat a fost unul dintre cei de pînă atunci, adică un român, adică Florin Segărceanu (Dîrzu i-a ținut pasul, intrînd în posesia bronzului). Campionul sovietic Vadim Borisov, creditat și cu un titlu european, i-a rezistat aproape 4 ore, i-a pus mari probleme în seturile de început, însă în final Florin s-a impus cu un clar 6—2. Că la natație concursul a fost sau nu chiar „de vis", cum se exprima cineva, iată o chestiune de domeniul relativului. Cert este că și în ziua ultimelor starturi au căzut alte recorduri, că Jill Sterkel s-a dovedit nu numai o mare visătoare dar și o înotătoare de senzație, cîștigînd pentru a cincea oară o medalie de aur, că între sportivii sovietici și cei americani dialogul protagoniștilor a continuat pînă a contenit competiția, recolta fiind întrucîtva egală. În această luptă și-au mai făcut loc și alții. Marea noastră certitudine Carmen Bunaciu sau acest Daniel Machek, care a adus bucurie delegației cehoslovace în ultima clipă. Revenind la această clipă, să ne întrebăm unde se situează valoric, cu adevărat, natația noastră, de vreme ce ștafeta Carmen Bunaciu, Brigitte Prass, Mariana Paraschiv, Irinel Pănulescu este în stare s-o întreacă pe cea sovietică, apropriindu-și medalia de argint?

La Floreasca, pînă mai ieri un... fanion între sălile bucureștene, acum devenită „bătrîna" Floreasca, maratonul voleibalistic s-a încheiat prin două momente superbe, spectatorii, atît de numeroși încît nu puteau face nici o mișcare, au stat mai mult în picioare, obligați la această poziție de jocul marilor echipe ale României, R.P. Chineze, Cubei. Din prima și din cea din urmă țară au fost finalistele la băieți, rezultînd un meci dramatic, o luptă gigantică, o bătălie a nervilor. Cubanezii au cîștigat primul set, Cătahițiga și ai săi pe celălalt, apoi din nou Cuba, și iarăși Macavei, Ionescu, Mina, Gîrleanu, Enescu, Stoian, Grădinaru, Vrîncuț. În cel hotărîtor, băieții lui Nicolae Sotir, venerabilul maestru, au pornit greșit, remontînd însă de la 2—5 și cîștigînd la 9. Din China și din Cuba au fost fetele în lupta pentru aur. Spectacol, dăruire pînă la epuizare și o victorie numai aparent simplă pentru voleibalistele asiatice (3—0).

Și parcă pentru a ne face să ne despărțim și mai greu de ea, ducîndu-i amintirea mult în timp, Universiada a avut drept final apoteotic un joc de baschet cum bucureșteanul nu mai putuse să vadă. Un joc între matematică și artă, între știință exactă și frumos. Un joc în care americanul McGee a anulat cu mișcarea-i și saltu-i de felină handicapul celor 17 cm pe care uriașul sovietic Tkacenko îi avea în plus. Un joc al tuturor posibilităților, cîștigat de S.U.A. dar tot atît de bine putea să învingă și echipa marelui (doar la figurat) Serghei Kapustin. Dincolo de scor (93—87) să spunem că baschetul mare a dat la o parte tot vălul de mister ce-l despărțea de noi — în definitiv, echipa României a venit a patra, după cele două citate și după Iugoslavia, toate trei piscuri ale baschetului la care nici nu puteam privi înainte vreme. Am văzut tot ce se poate vedea în sportul dintre panouri și am mai văzut o sală arhiplină la Palatul sporturilor aplaudînd îndelung, minute în șir, după fluierul final, mulțumind astfel celor două finaliste pentru tot ce ne-au arătat. McGee, Carter, Boyle și ceilalți se bucurau ca niște copii, transformînd mișcarea unduitoare din teren într-un dans al bucuriei. Kapustin sau Deriughin găseau puterea să zîmbească privindu-și învingătorii fericiți. Fericiți erau și miile de oameni cărora Universiada în ediție românească le-a bucurat ochiul și le-a înnobilat sufletul cu SPERANȚĂ

GEO RAEȚCHI ■

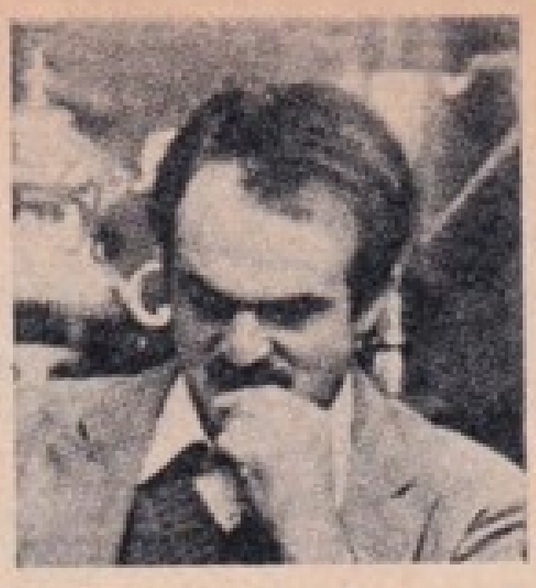
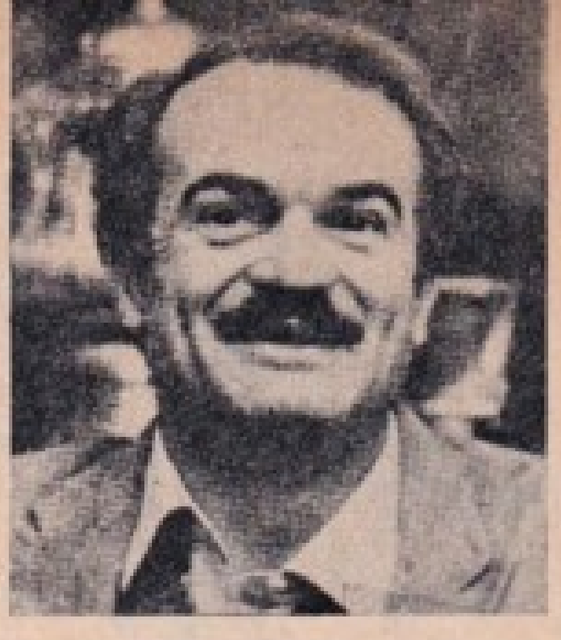

În exclusivitate pentru almanahul „Flacăra"

3 „REPRIZE" CU SANDRO MAZZOLA

„VIITORUL FOTBALULUI E AL RIGORII, NU AL POEZIEI"

Cînd am plecat la Milano, însoțind delegația dinamovistă înaintea partidei cu Inter din Cupa U.E.F.A., mi-am propus, între altele, să stau de vorbă cu Mazzola, unul din „Monștrii sacri" ai fotbalului de acum 10-15 ani. Am crezut, recunosc, că va fi o treabă ușoară, știind că fostul jucător, retras din activitatea competițională în 1976, e consilier delegat la Inter. Am pregătit cîteva întrebări, le-am tradus într-o italiană cît mai corectă, dar socoteala de-acasă nu s-a potrivit cu cea de la Milano. Signor Sandro n-a avut timp pentru mine, dar l-am înțeles. Pe de-o parte, meciul cu Dinamo îl preocupa în mod deosebit și, se va vedea, nu fără temei, pe de alta, eu făceam parte, nu-i așa, din tabăra adversă.

Pînă la urmă însă l-am „prins", realizînd interviul de mai jos în mai multe „reprize".

1

LA CIRCOLO DI INTER, UN FEL DE SEDIU AL SUPORTERILOR FOSTEI DUBLE CAMPIOANE INTERCONTINENTALE, GAZDELE OFERĂ UN „DRINK" ÎN ONOAREA DINAMOVIȘTILOR. MAZZOLA E, FIREȘTE, PREZENT, SURÎZĂTOR CA UN JUNE PRIM. N-A RENUNȚAT LA MUSTAȚĂ ȘI E LA FEL DE SUPLU CA PE VREMEA CÎND JUCA, POATE CHIAR MAI SLAB. FUMEAZĂ, ÎN SCHIMB, ENORM, APRINZÎND TRABUC DUPĂ TRABUC. N-ARE NICI UN FEL DE MORGĂ, E SIMPLU, E DIRECT.

— Signor Sandro, vă mai amintiți de meciurile cu Dinamo?

— Firește. Dacă nu greșesc, am marcat 3 goluri în poarta lui Dinamo, toate la Milano, nu?

— Nu greșiți, ați înscris și la 6-0 și la 2-0 pentru Inter, la București însă n-ați jucat. De ce?

— O, nu mai știu. Sînt mulți ani de atunci, cîți sînt?

— Primele partide s-au disputat în 1964, ultimele în 1965. Inter s-a calificat de fiecare dată.

— Nici nu-i de mirare că s-a calificat, Inter era, pe vremea lui Herrera, o echipă formidabilă. O mașinărie cu 11 rotițe. Fiecare jucător era superspecializat, Picchi făcea regia, Burgnich realiza un marcaj sufocant, Jair fugea ca o mașină și așa mai departe.

— Așa e, numai că fotbalul de azi e tot mai mult altfel. Jucătorii nu mai sînt superspecializați, toți trebuie să știe și să facă de toate. E mai bine, e mai rău?

— E doar altfel. Schimbarea au adus-o, dacă nu mă înșel, olandezii, cu fotbalul lor așa-zis total. Nici aceasta n-a durat însă mult, căci brazilienii au introdus zona, ajutîndu-se de o tehnică fascinantă. Ei au de partea lor, nu uitați, clima, în Brazilia se joacă, fără probleme, 365 de zile pe an. În prezent, ang'o-saxonii par cei mai eficienți, dar asta nu se întîmplă, cred eu, din cauza strategiei la care apelează, un fel de semizonă cu marcaj strict în propria jumătate de teren, cît se datorează faptului că sînt mai puternici.

— În ce sens mai puternici? Mai puternici decît cine, signor Sandro?

— Sînt mai bine construiți decît noi, decît latinii.

— Bine, bine, dar brazilienii ce sînt?! Dar argentinienii, doar ei sînt campionii lumii?!

— N-aveți nici o grijă, pînă în Spania!

— Să înțeleg că anglo-saxonii au cele mai mari șanse la viitoarele mondiale?

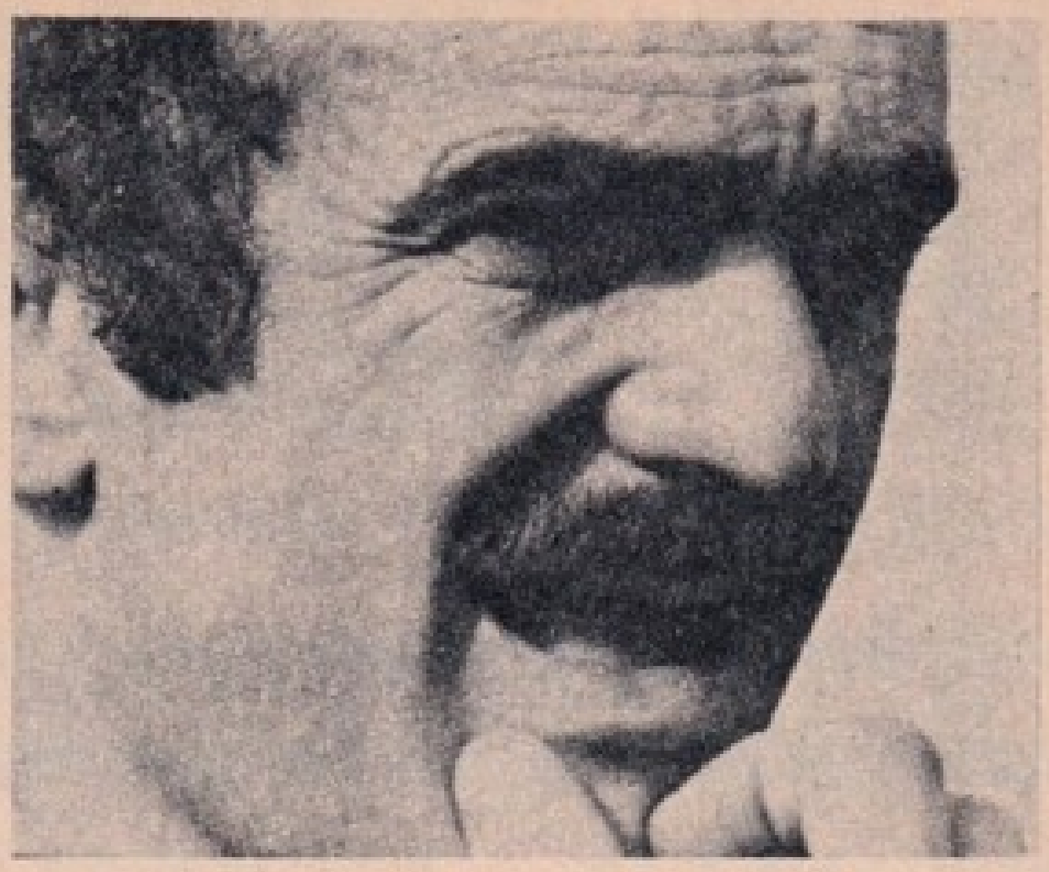

— Da, da, viitorul fotbalului e al rigoarei, nu al poeziei.

— Frumos spus, dar cît de adevărat? şi, mai ales, dacă va fi aşa, cine va avea de cîştigat?

— Nu ştiu cine va avea de cîştigat şi, ca să fiu sincer, nici nu-mi fac probleme din asta. Lumea, oricum, va iubi fotbalul şi nu-l va părăsi, numai că ea trebuie să înţeleagă că fotbalul e, tot mai mult, o chestiune serioasă.

— Cum adică serioasă?

— O treabă ca oricare alta. Un interes, dacă vreţi.

— Nu prea vă înţeleg, dar ce contează, opiniile dumneavoastră, dreptul dumneavoastră de a le exprima. Ne întoarcem deci la Herrera, da?

— N-am zis asta. Nu ne întoarcem nicăieri, mergem înainte, căci fotbalul nu-i modă, el nu va mai fi niciodată exact ce-a fost. Nu vedeţi, prea puţini se gîndesc cum să joace şi prea mulţi caută să-i împiedice pe adversari s-o facă.

— Nici asta nu-i bine!

— Nu-i nici bine, nici rău, pur şi simplu e. Victoria e totul.

— Gîndiţi prea „italieneşte" signor Sandro.

— Fotbalul nostru a fost acuzat de multe, dar niciodată de lipsă de realism.

— Apropo, ce pronostic îmi daţi pentru meciul de mîine?

— Va fi greu, Inter '81 nu mai e Inter '64, dar vom cîştiga. M-aş bucura să fie 2-0, cred că ne-ar ajunge pentru calificare.

IERI A FOST, SE ŞTIE, 1-1 PE „SAN SIRO", DINAMO JUCÎND DE LA EGAL LA EGAL, DACĂ NU MAI BINE, CU ALTOBELLI ŞI COMPANIA. DUPĂ MECI, MAZZOLA ARĂTA LA FEL DE SENIN CA ŞI ÎNAINTEA LUI, IMPERTURBABIL RĂSPUNZÎND CU ELEGANŢĂ „CONTRELOR" ZIARIŞTILOR ITALIENI. N-AVEA TIMP, MI-A MĂRTURISIT, SĂ SE GÎNDEASCĂ LA PARTIDA RETUR, ÎL OBSEDA DERBIUL CU MILAN, EDIŢIA 189, TOTDEAUNA UN FEL DE „ÎNCEPUTUL ŞI SFÎRŞITUL LUMII" ÎN BĂTRÎNUL MEDIOLANUM. DE ACEEA, POATE, N-A VRUT SĂ DISCUTE DESPRE INTER.

— Ce impresie v-a lăsat Dinamo?

— E o echipă solidă, ştie ce vrea. Portarul Moraru mi-a scos peri albi, a apărat ca un zeu, dar în mod deosebit mi-a plăcut marcatorul golului, Custov parcă, jucător serios. Cum de nu joacă în naţională?!

— Poate va juca, mai are timpul. Ştiţi, de cîteva săptămîni, de naţională răspunde Mircea Lucescu.

— Am auzit. Sîntem, dacă pot spune aşa, prieteni, sper să-l văd la Bucureşti E, ca şi Dinu, un gentelman. În plus, din cîte m-am lămurit, iubeşte fotbalul şi asta e mare lucru. Pentru jucători şi, mai ales, pentru antrenori. La noi, în Italia, mulţi fotbalişti, mai ales din generaţiile mai noi, fac treaba asta numai ca să cîştige bani sau faimă. Intrarea în prima echipă nu mai e, din păcate, privită ca o trambulină, ci ca un sfîrşit de drum, de unde ambiţii care se sting prematur. În ceea ce-l priveşte pe Lucescu, doar despre el discutam, s-ar putea să vă califice în Spania.

— Greu, signor Sandro, poate chiar imposibil. Am avut toate cărţile în mînă şi le-am dat altora. Dacă Ungaria bate Norvegia, la Budapesta, jucătorii noştri vor vedea mondialele la televizor.

— Chiar aşa, mă mir că, avînd asemenea jucători, aţi ratat meciul cu Elveţia! Nu cumva aţi fost prea siguri?

— Nu mai ştiu cum am fost, dar am pierdut! Asta a fost!

— Bănuiesc c-a fost tristeţe mare la Bucureşti, nu?

— Da, dar sperăm să ne bucurăm pe 4 noiembrie.

— Returul cu Inter? Mai greu, căci eu cred că Inter are tot ce-i trebuie pentru a cîştiga Cupa U.E.F.A.

— Chiar şi după acest 1-1?!

— De ce nu? Anul trecut, de pildă, în Cupa campionilor, ne-a eliminat Real Madrid, dar spaniolii n-au fost cu nimic mai buni. De fapt, fotbalul internaţional e, azi, mai echilibrat ca altădată, uneori un dram de şansă poate decide calificarea. În această seară, şansa v-a surîs vouă, dar cine ştie cum va fi la Bucureşti?

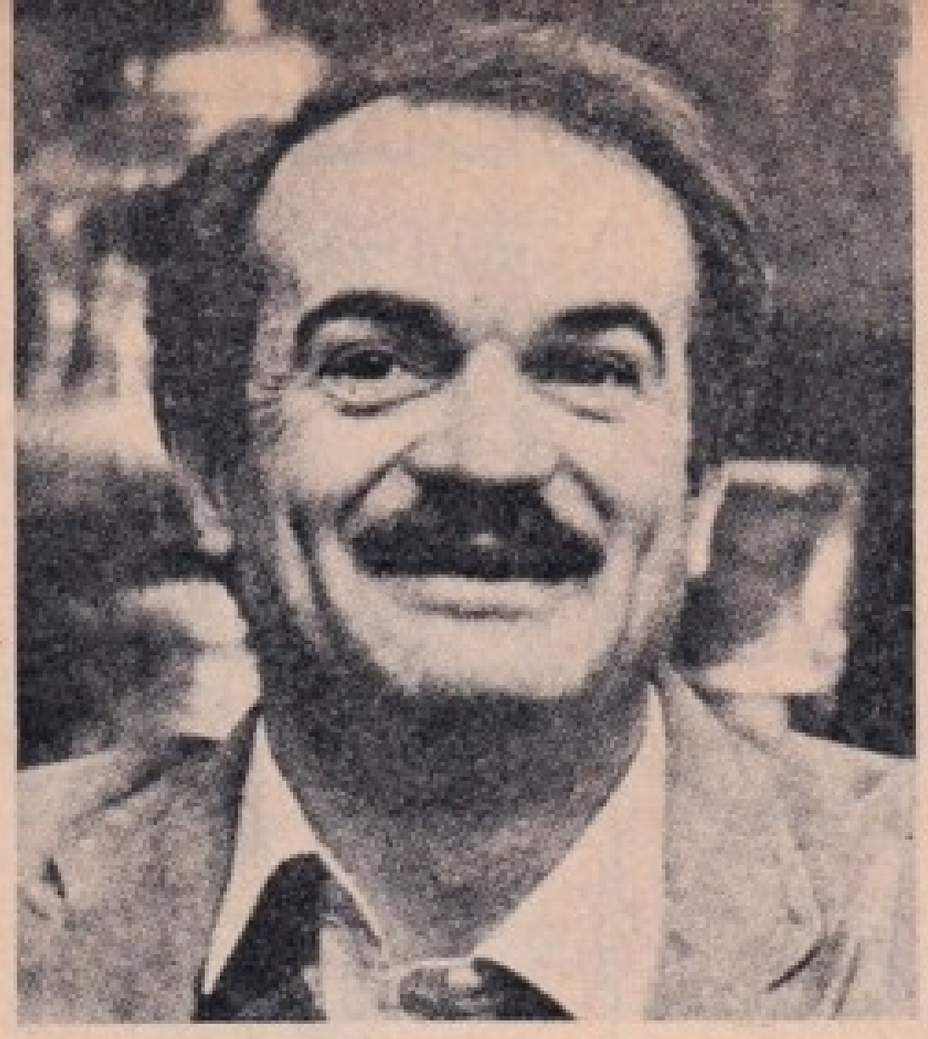

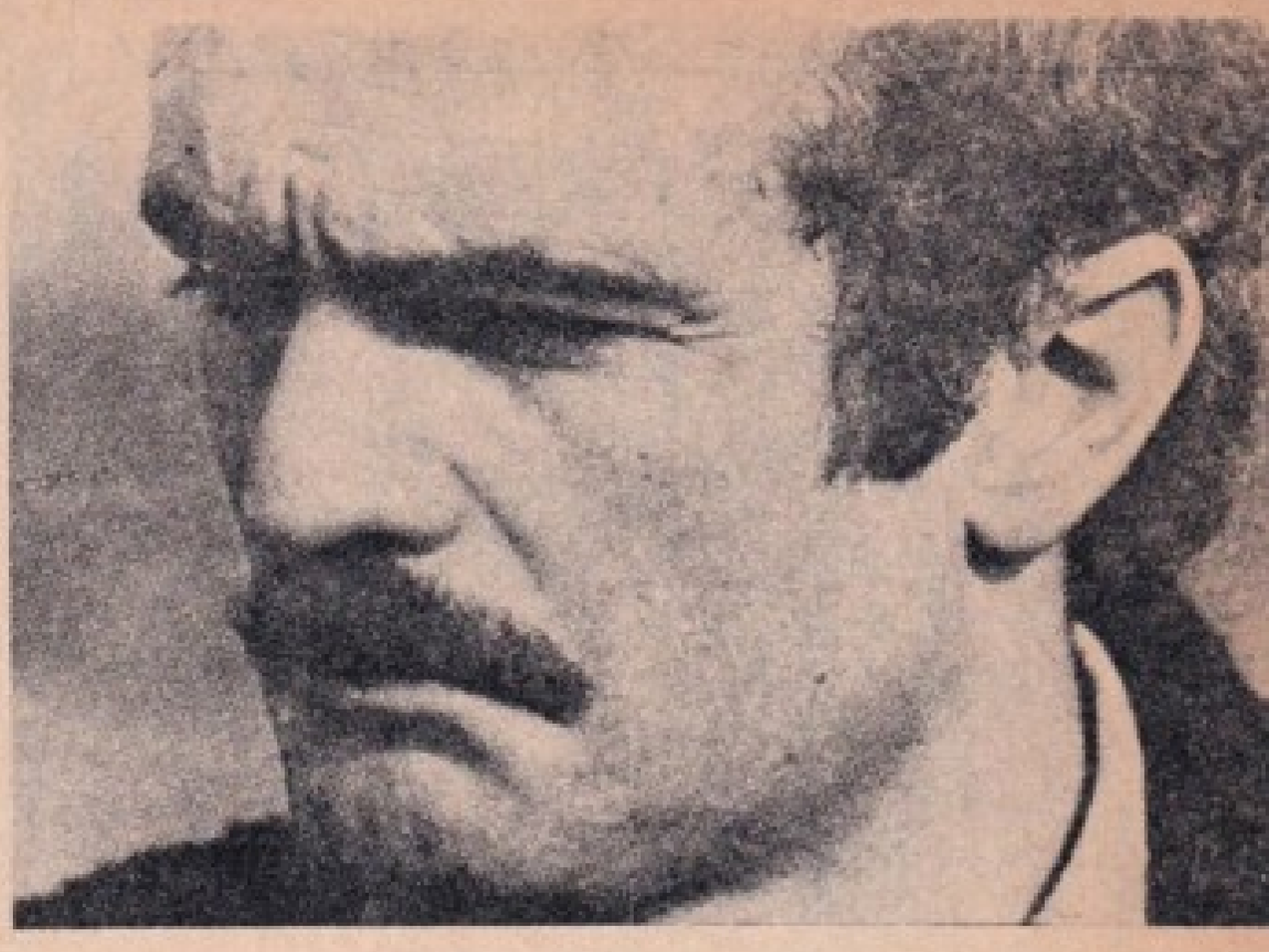

L-AM REVĂZUT PE MAZZOLA PE „DINAMO", LA ULTIMUL ANTRENAMENT AL LUI INTER ÎNAINTEA RETURULUI. NU PĂREA ÎN APELE LUI, DAR SE STRĂDUIA SĂ-ȘI PĂSTREZE SÎNGELE RECE. VOR JUCA, PARCĂ M-A AVERTIZAT, ORIALI ȘI MARINI, AM VENIT LA VICTORIE. PURTA UN IMPERMEABIL, DE CULOAREA UNTULUI ȘI, CA DE OBICEI, FUMA MULT.

— Una mi-ați declarat mie despre Dinamo și alta colegilor italieni?! Cum a fost posibil, signor Sandro?!

— Ce-am zis, nu-mi mai aduc aminte?

— Dinamo, citez dintr-o declarație a dumneavoastră, n-a arătat altceva decît o oarecare abilitate în păstrarea balonului!!

— Se poate, dar n-ar strica să mă înțelegeți. Funcția de la club mă obligă, de cele mai multe ori, să gîndesc una și să spun alta. Să fac, altfel, vorbind, pe diplomatul, fiind de datoria mea să-i protejez pe jucători. Și așa presa și televiziunea îi „vînează" peste tot, răpindu-le liniștea necesară. Mai ales presa din Torino ne omoară.

— Cum adică, de ce?!

— Intre Inter și Juventus, care e din Torino, e o veche rivalitate. De aceea, meciurile noastre din deplasare sînt, uneori, pregătite mai în tihnă.

— Să înțelegem că trebuie să ne fie frică de partida retur?

— Vom vedea mîine, să nu vorbim despre asta. Oricum, frică vă e! Ca și nouă!

— Știu că l-ați văzut pe Lucescu. Ce-ați discutat?

— De-ale noastre, ne-am adus aminte. Mircea a propus un meci România-Italia '70, e o idee interesantă, voi sta de vorbă și cu băieții, acasă. Cu Sarti, cu Facchetti, cu Burgnich, cu Domenghini, cu ceilalți, poate va ieși ceva.

— Nu l-ați pomenit pe Corso. De ce?

— Iertați-mă, dar nu văd sensul întrebării.

— Nu prea l-ați iubit pe Corso, signor Sandro, greșesc?

— Nu l-am iubit, dar era nevoie? Am jucat împreună și am obținut multe succese. Asta a și rămas, nu neînțelegerile dintre noi, adesea speculate de ziariști. Azi, Corso e director tehnic la Napoli și face treabă, îl respect pentru asta.

— Squadra Azzurra s-a calificat pentru mondiale. Ce șanse îi acordați?

— Dacă va avea liniște, va avea și șanse.

— Iarăși diplomație?!

— La noi, din păcate, toți se pricep la fotbal. Se zice, și nu doar cu umor, că în Italia sînt 30 de milioane de selecționeri ai naționalei, adică toți se amestecă, toți își dau cu părerea.

— Dumneavoastră însă sînteți, fără îndoială, o autoritate și, în plus, dețineți o rubrică sportivă, intitulată „Rotocalcio", la Televiziunea din Montecarlo. În fiecare vineri, vă dați cu părerea. Azi e marți, ce-ar fi să anticipăm puțin?

— Cred că, în Spania, echipa R.F.G. va fi una din finaliste.

— Poate Spania, doar joacă pe teren propriu, va fi cealaltă, da?

— Anglia, deși nu strălucește acum, va avea un cuvînt greu de spus.

— Ne întoarcem la 1966?!

— Nu ne întoarcem nicăieri, am mai spus-o, dar matematica are, și în fotbal, tot mai mult cîștig de cauză.

— Lui Inter îi place matematica?

— Inter '81 nu e decît o promisiune. Compar, desigur, cu Inter '64.

— Ce-i doriți lui Dinamo, signor Sandro?

— Să joace, în '83, finala Cupei campionilor europeni cu Inter și să cîștige, vă fac o concesie, cel mai bun.

TIMPUL 4 N-A MAI AVUT LOC, DEȘI L-AM REVĂZUT PE MAZZOLA ȘI DUPĂ MECIUL ADJUDECAT, REAMINTESC, DE DINAMO CU 3-2. ERA, FIREȘTE, AFECTAT DE ELIMINARE, DAR PARA. NE-AM STRÎNS MÎINILE ȘI NE-AM URAT, RECIPROC, SUCCES. AȘ FI FOST GATA SĂ JUR CĂ, ÎN MOMENTELE ACELEA, SIGNOR SANDRO AR FI AVUT, CU ADEVĂRAT, NEVOIE DE O ÎNCURAJARE.

OVIDIU IOANIȚOAIA ■

1895 — VELOCIPEDOMANIA

Pînă la sfîrşitul secolului trecut bicicleta a continuat să fie socotită, de către medici, „inamicul absolut al sănătăţii". Asociindu-se părerilor venite din Occident, unde ciclismul era combătut cu inverşunare, doctorul M. Cîmpeanu ţine, la 4 noiembrie 1895, la Societatea studenţilor în medicină din Bucureşti, o conferinţă referitoare la „velocipede şi la ciclomani", condamnînd, fără nici o rezervă, „alergările şi cursele nebuneşti, ca şi ţinuta, zisă elegantă, a unora dintre cei ce merg pe acest vehicol". Iar revista „Viaţa", care apare sub conducerea lui Alexandru Vlahuţă, publică o caricatură batjocoritoare la adresa bicicletei, pe care o reproducem în întregime. Dar critica nu prinde, adepţii bicicletei fiind mai puternici decît detractorii ei. Din prima categorie fac parte, la Bucureşti, şi fruntaşi ai vieţii culturale şi ştiinţifice, între care Alexandru Macedonski, Barbu Ştefănescu Delavrancea, generalul Ion Florescu, dr. Urechia — „care folosesc cu precădere bicicleta în deplasările lor zilnice", cum ne spun ziarele timpului.

1901 — PENTRU SETEA CAPITALEI

Un miliard de litri pe zi: acesta este, în prezent, consumul de apă în Bucureşti, pe timpul verii. Apa este adusă pe mai mult de o sută de kilometri de conducte, din afara oraşului şi din adîncul a peste şase sute de fîntîni. În medie, consumul pe cap de locuitor atinge 500 de litri pe zi. În fotografie: la marginea Capitalei se forează pentru descoperirea de noi surse de apă. În faţa sondei se află comisia venită pentru constatarea mersului lucrărilor.

RADIOGRAFIA RADIOSCOPIA

1896 PRIMA RADIOGRAFIE

Ultima mare descoperire din secolul trecut — „misterioasele raze X care străbat toate corpurile, mergînd în linie dreaptă, fără a putea fi deviate", cum le-a caracterizat descoperitorul lor, fizicianul Wilhelm Conrad Roentgen — avea să-şi găsească prima întrebuinţare în medicină, pentru „efluviografie", adică pentru „fotografierea interiorului corpului omenesc". Prima radiografie cunoscută în lume a fost realizată cu ocazia comunicării descoperirii razelor X, la 23 ianuarie 1896. Două luni mai tîrziu — în martie 1896 — cercetători de la laboratorul de fizică al Şcolii de poduri şi şosele din Bucureşti au obţinut şi ei o primă radiografie, sub conducerea profesorului Dragomir Hurmuzescu. Iat-o în fotografie, detaliată: mîna unei femei, cu verighetă pe deget, două chei, un ceasornic de buzunar, un mîner de poşetă.

În următoarele zile, profesorul C. Severeanu a început să facă la Spitalul Colţea cele dintîi radiografii medicale.

O prezență mereu activă în Cenaclul Flacăra : actorul MIHAI STAN

Redactor șef al publicațiilor Flacăra

ADRIAN PĂUNESCU

ALMANAHUL FLACĂRA 1982 A FOST REALIZAT DE :

NICOLAE ARSENIE,	**redactor șef adjunct**
OVIDIU IOANIȚOAIA,	**redactor coordonator**
DAN BÎRLĂDEANU,	**secretar responsabil**
TUDOR RUPTUREANU,	**corector**
MARCEL UNGUREANU,	**tehnoredactor**

Coperțile : A. MIHAILOPOL (fotografii) ; SIMONA POP (grafică)

LEI 30

Acesta e Cenaclul Flacăra,
în varianta sa din noiembrie 1981,
acestia sunt membrii Cenaclului, cu
excepția celui care, spunându-vă
La mulți ani!,
semnează

Adrian Păunescu